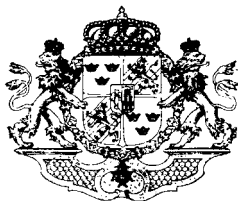

ARBETSSTATISTIK. A: 5.

UTGIFVEN AF K. KOMMERSKOLLEGI AFDELNING FÖR ARBETSSTATISTIK.

KOLLEKTIVAFTAL

ANGÅENDE

ARBETS- OCH LÖNEFÖRHÅLLANDEN I SVERIGE.

I.

REDOGÖRELSE FÖR KOLLEKTIVAFTALENS UTBREDNING
OCH HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL.

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1910

INLEDNING TILL

Arbetsstatistik. A / utgifven af K. Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik. – Stockholm, 1899- 1912

Täckningsår: [1]-10

I serien Arbetsstatistik A ingår:

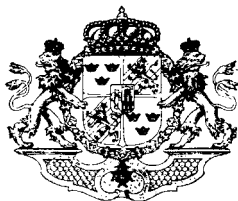
- 1 Undersökning af bagerierna i Sverige. 1899
- 2 Undersökning af tobaksindustrien i Sverige. 1899
- 3 Undersökning af den mekaniska verkstadsindustrien i Sverige:
- 4 1. Större, egentliga mekaniska verkstäder. 1901
 2. Mindre, egentliga mekaniska verkstäder samt vissa
 specialverkstäder m. m. 1904
- 5 Kollektivaftal angående arbets- och löneförhållanden i Sverige:
1. Redogörelse för kollektivaftalens utbredning och hufvudsakliga innehåll. 1910
2. Förteckning å gällande kollektivaftal. Kollektivaftal inom olika näringsgrenar. 1908
3. Arbetstidens längd och arbetarlönens storlek inom olika näringsgrenar enligt gällande kollektivavtal (1907/08)
- 6 Promemoria angående arbetslösheten i Sverige hösten 1908 samt kommunala åtgärder i anledning af arbetslöshet. 1908
- 7 Undersökning af tryckerier och därmed förenad handtering i Sverige. 1909
- 8 Utländska jordbruksarbetare i Sverige år 1907. 1909
- 9 Redogörelse för lockouterna och storstrejken i Sverige år 1909:
1. A. Allmän redogörelse. B. Bilagor. 1910
2. Handlingar och aktstycken till belysande af konfliktens förlopp, parters och myndigheters åtgärder m. m. 1910
3. A. Statistisk redogörelse. B. Tabeller och bilagor
- 10 Arbetstidens längd inom industri och handverk i Sverige. 1911

Kollektivavtal angående arbets- och löneförhållanden i Sverige. I.
Redogörelse för kollektivavtalens utbredning och huvudsakliga innehåll.
– (Arbetsstatistik. A ; 5.1)

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån 2009

ARBETSSTATISTIK. A: 5.

UTGIFVEN AF K. KOMMERSKOLLEGI AFDELNING FÖR ARBETSSTATISTIK.

KOLLEKTIVAFTAL

ANGÅENDE

ARBETS- OCH LÖNEFÖRHÅLLANDEN I SVERIGE.

I.

REDOGÖRELSE FÖR KOLLEKTIVAFTALENS UTBREDNING
OCH HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL.

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1910

Pour la table des matières voir page	3.
Pour le résumé français voir page	245.

Den utredning angående i riket gällande kollektivaftal med afseende å arbets- och löneförhållanden, hvilken Kungl. Kommerskollegium genom nådiga brefvet den 18 oktober 1907 fått sig anbefallt att utföra, och hvilken utredning verkstälts å Kollegii afdelning för arbetsstatistik, föreligger numera i det närmaste fullbordad.

På grund af arbetets omfattning äfvensom af andra, rent praktiska skäl har det befunnits lämpligt att offentliggöra utredningens resultat i tre särskilda delar, innehållande, *del I*: Redogörelse för kollektivaftalens utbredning och hufvudsakliga innehåll; *del II*: Förteckning å gällande kollektivaftal samt kollektivaftal inom olika näringsgrenar (i urval), och *del III*: Arbetslönens storlek och arbetstidens längd inom olika näringsgrenar enligt gällande kollektivaftal (1907). Af dessa har del II utgifvits redan i maj 1908; del I öfverlämnas härmed till offentligheten, och beräknas del III kunna utkomma c:a en månad senare.

Planläggningen och utförandet af förevarande utredningsarbete i dess helhet har inom afdelningen närmast handhåfts af amanuensen Gösta Bagge, med biträde vid materialets insamlande, granskning och bearbetande af amanuensen Bertil Nyström; och har Bagge, som under arbetets gång lämnat sin befattning hos Kollegium, äfven därefter haft sig anförtrödt att i hufvudsak utarbета redogörelsen för kollektivaftalens utbredning och innehåll (del I). Redogörelsen i del III har i hufvudsak utarbetats af amanuensen Nyström.

Sedan i och för föreliggande, mera ingående utredning af gällande kollektivaftal en i görligaste mån fullständig

samling af sådana aftal ävägabragts inom afdelningen, samt arbetena med denna samlings fortsatta komplettering och tillgodogörande blifvit fullständigt planlagda, hafva dessa arbeten regelbundet fortgått. På grundval af det sålunda förefintliga, tid efter annan kompletterade materialet kommer afdelningen att utarbета och årligen utgifva en, om ock mera kortfattad, redogörelse för mellan arbetsgifvare och arbetare träffade kollektivaftal. Den första af dessa årsredogörelser, för år 1908, är redan fullbordad och beräknas kunna utkomma ungefär samtidigt med del III af förevarande redogörelse.

Stockholm i december 1909.

Kungl. Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik.

HENNING ELMQUIST.

Gunnar Huss.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

Text.

Inledning	Sid. 5.
Undersökningens tillkomst s. 5; materialets insamlande s. 7; kollektivaftalets begrepp s. 18; materialets bearbetande s. 24; materialets beskaffenhet s. 28.	
I. Kollektivaftalets utbredning i Sverige	33.
Inom jordbruket s. 34; skogsbruket s. 35; grufdriften s. 35; fabriker och handverk s. 36; (närings- och njutningsämnesindustrien s. 38; textilindustrien s. 44; beklädnadsindustrien s. 46; läder-, hår- och gummivaruindustrien s. 48; trävaruindustrien s. 49; trämasse- och pappersindustrien s. 54; grafiska industrien s. 55; malmförädlingsindustrien s. 57; metall- samt maskin- och skeppsbyggnadsindustrierna s. 57; jord- och stenindustrien s. 61; den kemisk-tekniska industrien s. 66; sammanfattning s. 67; bland olika arbetaregrupper samt bland kvinnor och minderåriga vid grufvor, fabriker och handverk s. 68; inom byggnadsverksamheten s. 71; allmänna arbeten s. 74; handel och samfärdsel s. 74; inom olika landsdelar s. 79; slutresultat s. 82.	
II. Kollektivaftalets parter	86.
Organisation eller enskilda personer som parter s. 86; hufvudorganisation som part s. 91; ett flertal organisationer som parter s. 94.	
III. Kollektivaftalets giltighetsområde och giltighetstid	95.
Kollektivaftalens lokala giltighetsområde s. 95; giltighetstid s. 100; uppsägningstid och förlängd giltighetstid s. 101; utlöpningsmånader s. 106.	
IV. Parternas åtaganden genom kollektivaftalet	108.
Skyldighet för organisation att tvinga medlemmarna följa kollektivaftalet s. 109; skriftliga personliga aftal s. 110; åtaganden gentemot utom de aftalsträffande organisationerna stående personer s. 110; arbetsinställelse under aftals giltighetstid s. 112.	
V. Förliknings- och skiljenämnder samt regler för förhandling mellan parterna	117.
Förhandling mellan hufvudorganisationerna innan arbetsinställelse s. 117; förliknings- och skiljenämnder s. 120 (nämndernas befogenhet s. 120; nämndernas sammansättning och förhandlingsproceduren s. 122).	
VI. Bestämmelser om aflöningen	127.
Differentieringar i tidlönen s. 127 (minimi-, normal- och maximilöner s. 127; kvalifikationer för erhållande af den aftalsbestämda lönen s. 130; nedsättningar för ej kvalificerade s. 130; särskilda lönesatser för minderåriga samt under lärotid s. 132; klassificering af arbetarne i olika lönegrupper s. 132). Löneformen s. 141 (tidlön och ackordlön s. 141; olika bestämmelser rörande ackordsarbete s. 148; tidlönen garanterad vid ackordsarbete s. 151; premielöner s. 154; gruppäckordet s. 155); naturaförmåner s. 156; ersättning för verktyg m. m. s. 160; tillägg vid särskildt ansträngande arbete m. m. s. 162; väntpengar s. 163; ute- och landsarbete s. 165; dyrtorsindelning s. 167; automatisk höjning af lönesatserna under aftalets giltighetstid s. 167; minimiprestationer s. 169; timpenning, dagspenning, vecko-, månads- eller årslön s. 172; aflöningsdagen s. 174; utbetalning af ackordsöfverskott s. 175; innehållande af viss del af lönen s. 175; rätt för arbetare att kontrollera utbetalningen s. 178; kassering af ackordsarbete s. 179.	

VII.	Bestämmelser om arbetstiden	Sid. 180.
	Längd och förläggning samt raster s. 181; maxi- och minimiarbets- tid s. 185; förkortning vid bristande arbetstillgång s. 185; automatisk förkortning under aftalets giltighetstid s. 191; förkortad arbetstid på lör- dag s. 191; semester och fridagar s. 191; öfvertidsarbete s. 195.	
VIII.	Bestämmelser om ersättning vid olycksfall och sjukdom, hygie- niska anordningar på arbetsplatserna m. m.	201.
	Olycksfallsersättning och —försäkring s. 201 (utsträckning af olycks- fallsersättningen till i lagen ej upptagna näringsgrenar s. 204; försäkring s. 206; utsträckning af ersättningsskyldigheten till karenstiden s. 207); sjuk- hjälp m. m. s. 208; skyddsanordningar och hygieniska föreskrifter s. 209.	
IX.	Kollektivaftalets öfriga innehåll	211.
	Ordningsregler s. 211; uppsägningstid för det personliga arbetsaftalet s. 213; arbetets ledning, föreningsrätt och föreningstvång s. 215; samarbete mel- lan organisationer i yrkes- m. fl. frågor s. 232; utbildningstid och lärlingsvä- sen s. 236; afveckling af konflikter i samband med aftals träffande s. 244.	
	<i>Sammanfattning på franska</i>	245.

Tabeller.

Tab.	1.	Af kollektivafval berörda arbetsgifvare samt hos dem anställda arbetare af olika kön och åldrar, fördelade efter näringsgrenar och orter. . .	253.
	2.	Arbetsgifvare och arbetare, berörda och icke berörda af kollektivafval, inom olika näringsgrenar	295.
	3.	Af kollektivafval berörda arbetare vid grufvor och fabriker, fördelade efter arbetets art samt i grupper med och utan i kollektivafval fastställd lön	300.
	4.	Kollektivafvalen, fördelade efter olika slag af parter (organisation eller icke)	304.
	5.	Kollektivafvalen, fördelade efter giltighetsområde	308.
	6.	Kollektivafvalen, fördelade efter giltighetstid	312.
	7.	Kollektivafvalen, fördelade efter utlöpningsstid (kalendermånad) . . .	320.
	8.	Kollektivafvalen, fördelade efter bestämmelser angående tvisters be- handling	326.
	9.	Kollektivafvalen, fördelade efter löneformen (ackord eller tidlön) . .	330.
	10.	Kollektivafvalen, fördelade efter bestämmelser angående garanterad tid- lön vid ackordsarbete	334.
	11.	Kollektivafvalen, fördelade efter tidlönens beräkning (per timme, dag, vecka, månad eller år)	338.
	12.	Kollektivafvalen, fördelade efter bestämmelser angående aföningsdagen .	342.
	13.	Kollektivafvalen, fördelade efter bestämmelser angående arbetstidens reglering	350.
	14.	Kollektivafvalen, fördelade efter bestämmelser angående fridagar och semester	354.
	15.	Kollektivafvalen, fördelade efter bestämmelser angående ersättning för öfvertids-, natt-, sön- och helgdagsarbete	358.
	16.	Kollektivafvalen, fördelade efter bestämmelser ang. olycksfallsförsäk- ring samt ersättning m. m. vid olycksfall eller sjukdom	362.
	17.	Kollektivafvalen, fördelade efter bestämmelser angående uppsägningsti- den för det personliga arbetsaftalet	370.
	18.	Kollektivafvalen, fördelade efter bestämmels-r angående arbetets led- ning, föreningsrätt och föreningstvång	374.
	19.	Kollektivafvalen inom vissa näringsgrenar, fördelade efter bestämmel- ser angående lärlingsväsendets reglering	382.
	20.	Kollektivafvalen inom vissa näringsgrenar, fördelade efter bestämmel- ser angående lärotidens längd	384.
	21.	Förteckning öfver mera betydande arbetsgifvare- och arbetareorgani- sationer, hvilka träffat eller godkänt kollektivafval inom olika näringsgrenar	386.

TABLE DES MATIÈRES.

	Texte.	Page.
Introduction		5.
Histoire de l'enquête p. 5; recueil des données p. 7; définition du contrat collectif p. 18; exploitation des données p. 24; qualité des données p. 28.		
I. Le contrat collectif en Suède		33.
Dans l'agriculture p. 34; l'exploitation forestière p. 35; l'exploitation minière p. 35; l'industrie manufacturière et manuelle p. 36 (denrées alimentaires et excitants p. 38; industrie textile p. 44; industrie des vêtements p. 46; industrie d'articles en peaux, cuir, gomme etc. p. 48; industrie du bois p. 49; industrie de la pâte de bois et du papier p. 54; industrie graphique p. 55; usines à fer, cuivre etc. p. 57; industrie en métaux, industrie des machines et chantiers p. 57; industries de la pierre, de cérames et de verre p. 61; industrie chimique p. 66; résumé p. 67); différents groupes d'ouvriers, femmes et mineurs dans l'exploitation minière et l'industrie manufacturière et manuelle p. 68; industries de construction p. 71; services publics p. 74; commerce et communications p. 74; étendue géographique p. 79; conclusion p. 82.		
II. Les parties contractantes		86.
Les parties contractantes: associations ou individus p. 86; association principale ou section p. 91; plusieurs associations p. 94.		
III. Etendue d'application et durée du contrat collectif		95
Etendue locale du contrat collectif p. 95; durée p. 100; délai de dénonciation et prorogation du contrat p. 101; mois d'expiration p. 106.		
IV. Engagements des parties contractantes en vertu du contrat collectif		108.
Obligation des associations contractantes de faire respecter le contrat p. 109; contrats individuels par écrit p. 110; engagements quant aux personnes non appartenant aux associations contractantes p. 110; grèves et lockouts pendant la durée du contrat p. 112.		
V. Négociations, conciliation et arbitrage		117.
Négociations entre les associations principales avant le commencement d'une grève ou d'un lockout p. 117; commissions de conciliation et d'arbitrage p. 120 (compétence des commissions p. 120; composition et procédure des commissions p. 122).		
VI. Clauses relatives aux salaires		127.
Taux des salaires p. 127 (salaire minimum, ordinaire et maximum p. 127; qualifications pour obtenir le salaire stipulé p. 130; réduction pour les ouvriers non-qualifiés p. 130; taux de salaire pour les mineurs, les apprentis et les ouvriers de différentes catégories p. 132); les formes de la rémunération p. 141 (salaire au temps et aux pièces p. 141; clauses diverses concernant le travail aux pièces p. 148; salaire au temps garanti pour le travail aux pièces p. 151; primes p. 154; travail aux pièces exécuté par groupes p. 155); paiement en nature p. 156; compensation pour outils etc. p. 160; surpaie pour travaux extrêmement fatigants etc. p. 162; indemnisation d'attente p. 163; travail à la campagne et en plein air p. 165; différences des salaires d'après les frais locaux d'existence p. 167; augmentation progressive des salaires pendant la durée du contrat p. 167; prestations minima p. 169; salaire à l'heure, au jour, hebdomadaire, mensuel ou annuel p. 172; jour de paie p. 174; paiement du salaire pour le travail aux pièces p. 175; système de décompte p. 175; droit des ouvriers de contrôler les paiements p. 178; réduction du salaire aux pièces à cause de mauvaise exécution du travail p. 179.		
VII. Clauses relatives au temps du travail		180.
Durée, distribution et arrêts p. 181; maximum et minimum p. 185; réduction par manque d'ouvrage p. 185; réduction automatique pendant la durée du contrat p. 191; réduction les samedis p. 191; vacances et jours libres p. 191; heures supplémentaires p. 195.		

VIII. Clauses relatives à la réparation des dommages résultant des accidents du travail; secours en cas de maladie et dispositions hygiéniques	Page. 201.
Réparation des dommages et assurance contre accidents p. 201; extension de la réparation des dommages dans les industries non énumérées dans la loi p. 204; assurance p. 206; extension des obligations de réparation des dommages à la période de carence p. 207; secours en cas de maladie etc. p. 208; dispositions protectrices et stipulations hygiéniques p. 209.	
IX. Autres clauses des contrats collectifs	211.
Règlements d'atelier p. 211; délai-congé du contrat individuel p. 213; direction des travaux, liberté d'association p. 215; collaboration entre les associations dans les questions professionnelles p. 232; réglementation de l'apprentissage p. 236; solution des conflits en connexion avec la conclusion d'un nouveau contrat collectif p. 244.	
<i>Résumé français</i>	245.

Tableaux.

Tab. 1. Nombre des patrons liés par les contrats collectifs et des ouvriers de différents sexes et âges embauchés chez eux, répartis d'après les industries et les lieux de travail	253.
2. Nombre des patrons et des ouvriers des contrats collectifs, relatif au nombre total, répartis d'après les industries	295.
3. Ouvriers de l'exploitation minière et de l'industrie manufacturière dans les contrats collectifs, répartis d'après le genre du travail et la fixation ou la non-fixation du taux de salaire	300.
4. Les contrats collectifs répartis d'après les parties contractantes (associations ou non)	304.
5. Les contrats collectifs répartis d'après leur étendue d'application	308.
6. Les contrats collectifs répartis selon leur durée	312.
7. Les contrats collectifs répartis d'après le temps d'expiration (mois du calendrier)	320.
8. Les contrats collectifs répartis d'après les clauses concernant la conciliation et l'arbitrage	326.
9. Les contrats collectifs répartis d'après les formes de rémunération (aux pièces ou au temps)	330.
10. Les contrats collectifs répartis d'après les clauses concernant le taux de salaire au temps garanti pour le travail aux pièces	334.
11. Les contrats collectifs répartis d'après l'unité de temps pour le paiement des salaires (à l'heure, au jour, à la semaine, au mois, à l'année)	338.
12. Les contrats collectifs répartis d'après les clauses relatives au jour de paie	342.
13. Les contrats collectifs répartis d'après les clauses concernant la réglementation du temps de travail	350.
14. Les contrats collectifs répartis d'après les clauses concernant les jours libres et les vacances	354.
15. Les contrats collectifs répartis d'après les clauses concernant la surpaille pour les heures supplémentaires, le travail de nuit, les dimanches et jours de fête	358.
16. Les contrats collectifs répartis d'après les clauses concernant la réparation des dommages résultant des accidents du travail, le secours en cas de maladie etc.	362.
17. Les contrats collectifs répartis d'après les clauses concernant le délai-congé du contrat individuel	370.
18. Les contrats collectifs répartis d'après les clauses concernant la direction du travail et la liberté d'association	374.
19. Les contrats collectifs de certaines industries répartis d'après les clauses relatives à la réglementation de l'apprentissage	382.
20. Les contrats collectifs de certaines industries répartis d'après les stipulations concernant la durée de l'apprentissage	384.
21. Liste des principales associations patronales et ouvrières dans les diverses industries ayant accepté le contrat collectif	386.

Inledning.

Sedan flera år tillbaka har det för Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik framstått som ett viktigt önskningsmål att söka åstadkomma en utredning öfver förekomsten inom olika näringsgrenar af kollektivafstal mellan arbetsgifvare och arbetare, att meddela redogörelser för de träffade aftalens hufvudsakliga innehåll och affattning samt öfver hufvud taget att följa utvecklingen af denna aftalsform, som i vårt land år efter år kommit till allt större användning för reglerandet af förhållandena mellan arbetsgifvare och arbetare.

Undersökningens tillkomst.

Ursprungligen var det ock afdelningens förhoppning att tämligen omedelbart kunna utvidga de år 1903 påbörjade och sedermera regelbundet fortsatta redogörelserna för i riket inträffande arbetsinställelser med likaledes regelbundet återkommande öfersikter öfver lönerörelser och andra mellan arbetsgifvare och arbetare eller deras resp. organisationer förefallande mellanhafvanden, hvilka, utan att störande afbrott i arbetet behöft äga rum, ledt till kollektiva öfverenskommelser dem emellan. Det betydande arbete, statistiken öfver arbetsinställelser allt ifrån början visade sig kräfvat — hvilket blef mångdubbelt större än man på förhand trott sig kunna antaga — äfvensom öfriga afdelningen åliggande uppgifter reste dock ett bestämdt hinder för nyssnämnda önskningsmåls realiserande med dåvarande, strängt begränsade arbetskrafter. Det blef därför nödvändigt att undanskjuta tanken på en utförligare statistik öfver lönerörelserna i allmänhet och tills vidare inskränka sig till att, hufvudsakligen i samband med de rapporter öfver ställningen på arbetsmarknaden å en del viktigare orter, som kvartalsvis afgifvas af Kollegii platsombud och inflyta i afdelningens »Meddelanden», mer eller mindre utförligt återgifva innehållet uti en del mera betydande kollektivafstal.

I samband med de nyss berörda rapporterna öfver ställningen på arbetsmarknaden äfvensom med de inhämtade uppgifterna om inträffade arbetsinställelser kom afdelningen med hvarje år i besittning af allt flera sådana afstal.

En mera fullständig samling kollektivafstal erhöi afdelningen dock först år 1906, då Kommerskollegium vid inhämtandet af primäruppgifter från arbetsgifvarne i riket i och för den omfattande ut-

redning angående arbetstidens längd inom industri och handverk, som Kollegium fått sig anbefalld och hvilken sagda år tog sin början, tillika anhöll att, för så vidt kollektivafтал mellan vederbörande arbetsgifvare och hans arbetare eller deras organisationer vore träffade, tryckt exemplar eller afskrift af dylikt аftal skulle insändas till Kollegium samtidigt med de begärda statistiska uppgifterna. Denna Kollegii anhållan villfors ock af näringsidkarne i tämligen stor utsträckning. Dessa аftal jämte de på andra vägar redan tidigare erhållna samt tid efter annan inkommande sådana blefvo nu efter hand systematiskt ordnade och katalogiserade samt tillgodogjordes vid аfdelningens olika arbeten.

Sedan emellertid, på sätt ofvan angifvits, inom аfdelningen avvägabragts en så betydande samling kollektivafтал — hvilken i allt större utsträckning börjat anlitas för olika ändamål och äfven, där så utan olägenhet för vederbörande parter ansetts kunna ske, hållits tillgänglig för praktiska och teoretiska studier — framstod det som en bjudande nödvändighet att vidmakthålla och i största möjliga utsträckning komplettera denna samling; och syntes tiden nu jämväl vara inne för att söka realisera det länge närda önskningsmålet att få till stånd regelbundet återkommande öfversikter öfver ingångna kollektivafтал äfvensom så småningom en mera uttömmande utredning rörande kollektivafталen. För detta ändamål började аfdelningen från och med 1907 års ingång att genom Kollegii ombud och dagspressen äfvensom genom arbetsgifvare- och arbetareorganisationernas speciella fackorgan söka förskaffa sig kännedom om tillkomsten af nya kollektivafтал eller förändringar och förlängningar af äldre sådana. Med ledning af de på någon af dessa vägar erhållna uppgifter om träffade kollektivafтал har аfdelningen hänvänt sig direkt vare sig till vederbörande arbetsgifvare eller till arbetsgifvare- eller arbetareorganisationer med anhållan, att tryckt exemplar eller afskrift af hvarje аftal jämte uppgift om antalet af аftalet berörda arbetsgifvare och arbetare måtte öfverlämnas till Kollegium. Det sålunda erhållna rikhaltiga materialet — hvilket i regel med det största tillmötesgående ställts till аfdelningens förfogande — har sedermera lagts till grund för öfversiktliga redogörelser, hvilka börjat kvartalsvis publiceras i аfdelningens »Meddelanden», hvarjämte äfven en del viktigare kollektivafтал aftryckts i sin helhet och andra underrättelser af intresse angående kollektivafталens utveckling återgifvits. Enligt planläggningen skola dessa systematiska öfversikter regelbundet fullföljas och utvidgas.

Afsikten var ock, som ofvan blifvit nämndt, att materialet så småningom skulle fullständigas, så att det kunde utgöra den hufvudsakligaste grundvalen för den tilltänkta, mera ingående utredning rörande kollektivafталen.

Under det att inom afdelningen sålunda redan pågingo förarbeten för en sådan större specialutredning — hvilken afdelningen dock på grund af en del andra pågående större arbeten, som dessförinnan syntes böra slutföras, först efter någon längre tids förlopp ämnat begära få utföra — anbefallde Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 18 oktober 1907 Kommerskollegium att skyndsamt införskaffa en så vidt möjligt fullständig samling af inom riket gällande kollektivaftal samt att, så snart ske kunde, verkställa utredning rörande dessa aftals utbredning och innehåll. I anslutning härtill hemställde Kollegium, som samtidigt hade att afgifva utlåtande angående användningen af det för det arbetsstatistiska arbetets anordnande för år 1908 anvisade anslag, i underdånig skrifvelse den 7 november 1907, att ämnet för den arbetsstatistiska specialundersökningen under år 1908 skulle blifva den sålunda anbefallda utredningen rörande *kollektivaftalen mellan arbetsgifvare och arbetare eller deras resp. organisationer*. Detta Kollegii förslag godkändes ock af Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 22 i samma månad.

Kommerskollegii första åtgärd blef nu att söka komplettera *Materialets insamlande*. den redan befintliga samlingen af kollektivaftal, och Kollegii afdelning för arbetsstatistik satte sig därför omedelbart i förbindelse med vederbörande arbetsgifvare- och arbetareorganisationer samt anhöll att från deras sida erhålla allt det understöd, som för införskaffande af det för den anbefallda utredningen erforderliga primärmaterialet vore af nöden.

Denna Kollegii hänvändelse rönt ock på de flesta håll det allra största tillmötesgående.

Vid detta kompletteringsarbete visade det sig emellertid snart, att den uti Kollegium redan åvägabragta aftalssamlingen icke på långt när var så fullständig, som man på förhand antagit. Sedan det vidare konstaterats, att de ännu felande aftalen fullständigast och skyndsammast kunde erhållas genom arbetarnes centralorganisationer, enär dessa träffat aftal icke allenast med arbetsgifvareorganisationerna utan äfven med ett stort antal enskilda arbetsgifvare, som icke voro anslutna till någon organisation, riktades till fackförbunden en begäran om insändande till Kollegium af dels förteckningar å samtliga för deras medlemmar träffade, ännu gällande kollektivaftal, dels tryckta exemplar eller afskrifter af gällande kollektivaftal i den utsträckning, sådant vore möjligt. De större fackförbunden ställde ock till Kollegii förfogande alla de aftal, som till vederbörande förbundsstyrelse inkommit från förbundsafdelningarna, samt medgäfv, att Kollegium tog afskrifter af sådana aftal, af hvilka tryckta exemplar icke kunde tillhandahållas. I de fall åter, då ett förbund icke var i tillfälle att tillställa Kollegium en för-

teckning öfver samtliga för dess medlemmar gällande aftal, än mindre själfva aftalen, hänvände sig Kollegium direkt till förbundets olika afdelningar för att erhålla förteckning å samt exemplar af aftalen. Från de till fackförbund ej anslutna fackföreningar — hvilkas antal dock är tämligen ringa — införskaffades erforderliga upplysningar om de af dem träffade aftalen i landsorten genom Kollegii ombud i orterna och i Stockholm genom direkt hänvändelse från afdelningen. Vidare begärdes från arbetsgifvareorganisationer kompletterande upplysningar samt exemplar af för dem tillgängliga aftal.

På dessa vägar erhöles så småningom såvidt möjligt fullständiga uppgifter om förekomsten af i riket träffade och ännu i gällande kraft varande kollektivafstal, äfvensom en högst betydande mängd dylika aftal i tryckta exemplar eller i afskrifter. Dessa senare måste dock i mycket stor utsträckning verkställas genom Kollegii försorg, hvilket vållade betydande kostnader och tidsutdräkt. Ännu saknades emellertid exemplar af ett rätt afsevärdt antal kollektivafstal, om hvilkas tillvaro kännedom erhållits. Anhållan om dessa aftals insändande riktades därför till vederbörande fackföreningar, hvarjämte Kollegium hänvände sig med en liknande anhållan direkt till enskilda arbetsgifvare. Till en början begärdes exemplar af aftalen från båda de aftalsslutande parterna, men då det visade sig, att skiljaktigheter uti parternas aftalsexemplar ytterst sällan förekommo, och att, då dylika blifvit anmärkta, de inskränkte sig till rena obetydligheter, ansågs det öfverflödigt att besvara båda parterna med att afskrifva och insända aftalen, hvarefter afdelningen begärde att få emotse aftalet från den af parterna, som i hvarje fall syntes kunna lättast tillhandahålla detsamma. Äfven härvidlag ådagalade såväl arbetsgifvare som arbetare den största tjänstvillighet, och på ett par undantag när hafva samtliga begärda uppgifter om och exemplar af kollektivafstal till Kollegium inkommit. I en mängd fall har detta dock skett först efter upprepade påminnelse-skrifvelser eller hänvänelser till vederbörande genom personliga besök eller per telefon.

Den samling kollektivafstal, som ligger till grund för förevärande undersökning, torde sålunda vara så fullständig, som det öfver hufvud taget kan vara möjligt att åstadkomma under nuvarande förhållanden. Af de aftal, vid hvilkas afslutande någon af parterna varit ansluten till arbetsgifvare- eller arbetareorganisation, torde endast ett fåtal hafva undgått att blifva uppmärksammade vid det ingående och systematiskt anordnade efterforskningsarbetet, vid hvilket Kollegium städse haft att påräkna organisationernas beredvilliga och intresserade medverkan; och hvad beträffar de ytterst få kollektivafstal, som träffats af oorganiserade på både arbetsgif-

vare- och arbetaresidan, borde upplysningar om tillvaron af de flesta sådana af någon vikt, där de icke anträffats af Kollegii ombud, till Kollegium hafva inkommit redan med de ofvanberörda, år 1906 från näringsidkarne insamlade uppgifterna angående arbetstidens längd inom industri och handtverk.

För att erhålla en rätt föreställning om kollektivafталens omfattning och betydelse är det emellertid icke tillfyllest att endast angifva antalet för olika näringsgrenar gällande kollektivafтал samt utreda dessa aftals viktigaste innehåll, utan därjämte erfordras ovillkorligen, att uppgifter äfven kunna meddelas om det *antal arbetsgifvare och arbetare*, som beröras af hvarje aftal, såväl absolut taget som så vidt möjligt i förhållande till hela antalet arbetsgifvare och arbetare inom skilda områden. En utredning i berörda afseende har därför jämväl måst företagas, hvars verkställande af helt naturliga skäl kräft betydande tid och arbete. Vid denna utredning har först måst fastställas, hvad som bör afses med af kollektivafтал berörda arbetsgifvare och arbetare. Berörda af kollektivafтал äro tydligen samtliga arbetsgifvare, som antingen personligen eller genom ombud träffat kollektivafтал eller tillhöra organisation, hvilken ingått för dem bindande, dylikt aftal. Hvad åter beträffar arbetarne, är frågan svårare att afgöra. I verkligheten torde det vanligen förhålla sig så, att vid en arbetsplats, där kollektivafтал träffats af en viss grupp arbetare eller deras organisation, aftalens bestämmelser i det stora hela tillämpas på *alla* arbetare inom samma bransch, vare sig de tillhöra ifrågavarande grupp eller ej. Också händer ej sällan, som nedan utförligt utvecklas, att kollektivafтал ingås att gälla *hela* arbetarestammen på arbetsplatsen inom ett visst fack, ehuru parten på arbetaresidan endast utgöres af arbetareorganisationen inom facket, och denna icke omfattar samtliga ifrågavarande arbetare. Äfven då detta ej uttryckligen fastställs i aftalet, kan det hafva utgjort en underförstådd förutsättning vid dess ingående; någon allmänt erkänd uppfattning i detta afseende existerar dock icke. Skulle sålunda arbetsgifvare och arbetare tillfrågas, huru stort antal arbetare beröras af de olika kollektivafталen, blefve frågan säkerligen uttolkad på olika sätt. För att kunna erhålla fullt enhetliga och jämförliga uppgifter, vid hvilkas afgifvande dylika misstag äro uteslutna, har afdelningen därför ansett sig böra stanna vid att söka få utrönt *dels, hvilka arbetsgifvare godkänt de olika aftalen, dels antalet hos dessa anställda arbetare*.

Beträffande de arbetsställen, där ett större eller mindre antal af arbetarne varit oorganiserade eller arbetare af samma arbetarekategori tillhört olika fackliga organisationer, men den aftalsslutande parten på arbetaresidan varit fackorganisationen eller, då flera

sådana förefunnits, en eller flera af dessa, skulle det visserligen varit af stort intresse att i hvarje särskildt fall få utredt, huru många arbetare varit oorganiserade och huru många tillhört fackorganisation, resp. olika sådana. En sådan utredning skulle emellertid hafva stött på hart när öfverstigliga svårigheter eller åtminstone kraft ett arbete, som ej tillnärmelsevis svarat mot resultatet.

Då aftalet afser endast *vissa fack*, framgår emellertid detta ofta af dess ordalydelse, och har det därför syntts lämpligt att söka erhålla uppgifter från hvarje arbetsplats angående arbetarnes fördelning på vissa hufvudgrupper för att på så sätt kunna afskilja de grupper af arbetare, hvilka uppenbarligen icke omfattas af kollektivafnalen.

Svårigheterna att erhålla erforderliga uppgifter rörande antalet arbetsgiffvare och arbetare berörda af de olika afnalen hafva gestaltat sig väsentligt olika för olika näringsgrenar. Jämförelsevis lätt har arbetet härvidlag ställt sig med afseende å *grufdriften* och *fabriksindustrien*, inom hvilka områden ett eller flera för hvarje större arbetsställe gällande kollektivafnalt varit regeln, och där sålunda arbetsgiffvarnes namn i allmänhet funnits tydligt angifvet i själfva afnalen. Och i de fall, där en arbetsgiffvareorganisation inom fabriksindustrien eller grufdriften träffat afnalt för samtliga sina medlemmar, har en fullständig namn- och adressförteckning å dessa alltid stått att erhålla. Afnalt af sistnämnda slag hafva emellertid i en del fall jämväl blifvit antagna till tillämpning af en del till vederbörande arbetsgiffvareorganisation icke anslutna arbetsgiffvare, men då öfverenskommelsen därom blifvit träffad med vederbörande arbetareorganisation, har genom denna senares förmedling namn och adresser å sådana arbetsgiffvare blifvit Kollegium meddelade.

Sedan fullständig kännedom sålunda erhållits om namn och adresser å de arbetsgiffvare inom grufdriften och fabriksindustrien, hvilka godkänt kollektivafnalt, utsändes till dessa i och för utrönande af antalet af resp. kollektivafnalt berörda arbetare å hvarje arbetsställe exemplar af nedan aftryckta blankett litt. A. med anhållan om dess fullständiga besvarande och insändande till Kollegium.

Dessa blanketter hafva från arbetsgiffvarne återkommit vederbörigen ifyllda i vida större antal, än man vågat förutsätta, eftersom uppgifternas aflämnande varit fullkomligt frivilligt. Dock hafva äfven för dessa uppgifters bekommande upprepade påminnelser och personliga hänvänelser till vederbörande genom Kollegii tjänstemän eller ombud i orterna förekommit i ganska stor utsträckning. I de relativt få fall, då de åskade upplysningarna uteblifvit, har det af vederbörande arbetsgiffvare till Kommerskollegii berättelse angående fabriker och handverk för år 1906 uppgifna arbetareantalet måst

Kungl. Kommerskollegii afdelning
för arbetsstatistik.

Blankett A.

Uppgifter angående antalet arbetare m. m. vid

..... i (stad, köping eller socken).

..... län. Afgifna af

I. Huru stort är vid normal drift antalet hos Eder anställda arbetare?

II. Huru fördela sig dessa arbetare med afseende å kön, ålder och fack?

Fack*)	Hela antalet arbetare.				Däraf antal lärlingar**)		Anmärkningar.
	Män		Kvinnor		manl.	kvinnl.	
	öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.			
a) vid själfva tillverknin- gen ¹ anställda***)							
b) grofarbetare, såsom handtlangare							
magasinsarbetare							
brädgårdsarbetare							
transportarbetare							
c) reparatörer och hjälp- arbetare							
däraf järnarbetare							
träarbetare							
d) maskinister och eldare							
e) kuskar och utkörare							
f) öfriga grupper, såsom jordbruksarbetare							
skogsarbetare							

III. För hvilka af dessa grupper gälla kollektivafstal, och när äro nu gällande af-
stal träffade?*) Med fack afses här hvarje mera betydande arbetaregrupp med från öfriga grupper
skilda afönings- och arbetsförhållanden.

**) Med lärlingar afses de, som falla under aftalets lärlingsbestämmelser.

***) Finnas flera olika tillverkningar (såsom trämassetillverkning och papperstillverk-
ning eller sågverk och tegelbruk), böra de vid de olika tillverkningarna anställda arbetare-
grupperna upptagas hvar för sig.¹ I de blanketter, som utsändts till företag inom grufdriften, har ordet *till-
verkning* utbytt mot *brytning*.

Kungl. Kommerskollegii afdelning
för arbetsstatistik.

Blankett B.

Uppgift å antalet arbetare, anställda vid gård
i (län, socken), afgifven af
(underskrift)

	Hela antalet arbetare.	Däraf antalet arbetare, som beröras af gäl- lande kollek- tivaftal.
A. Lagstadda:		
a) med stat:		
män		
kvinnor		
b) med kost och logi:		
drängar		
pigor		
B. Daglönare:		
män		
unglingar (under . . . år)		
kvinnor		
Summa		

anlitas, hvarjämte arbetarnes fördelning under de olika i blankett
litt. A. upptagna rubriker approximativt beräknats med ledning af
de fran öfriga arbetsställen inom samma bransch till förevarande
undersökning inkomna, specificerade uppgifterna.

I hufvudsak på samma sätt, som ofvan blifvit anfördt, erhöles
kännedom om namn och adresser å vederbörande arbetsgifvare inom
jordbruk, skogsbruk, allmänna arbeten, spårvägs- och järnvägsdrift
samt *sjötransport*, hvilka godkänt kollektivafval, samt inhämtades
från dessa arbetsgifvare uppgifter angående antalet hos dem an-
ställda arbetare. För jordbruket och kommunala arbeten måste
särskilda blanketter för arbetarnes specificering (litt. B. och C.)
användas, hvilka blankettens affattning och innehåll meddelas
ofvan och å följande sida.

Motsvarande uppgifter angående arbetareantalet vid flottningen
erhöles från flottningsföreningarna eller vederbörande flottnings-
entreprenörer; antalet vid skogsafverkningen sysselsatta arbetare,
för hvilka kollektivafval voro gällande, måste däremot inhämtas
från vederbörande arbetareorganisationer. I de båda sistnämnda
fallen behöfde någon uppdelning på olika arbetaregrupper gifvetvis
icke förekomma.

Kungl. Kommerskollegii afdelning
för arbetsstatistik.

Blankett C.

Uppgifter angående antalet arbetare m. m. vid

Afgifna af

- I. Hur många arbetare voro anställda i stadens (ej entreprenörers) tjänst vid slutet af sistlidna februari månad?
- " " juni " ?
- II. Huru fördelade sig de vid slutet af sistlidna juni månad anställda arbetarna?*)

	Män.	Kvinnor.	Minder- åriga.
a) vid byggnads- o. d. arbeten:			
bergsprängare och grundläggare			
cementarbetare			
murare			
målare			
byggnadssträrbetare			
stenhuggare			
byggnadsgrofarbetare (mureriarbetsmän, byggnadshand- langare)			
trädgårdsarbetare			
rörläggare			
väg- och gatubyggnadsarbetare			
arbetare vid hamnbyggnader, brobyggnader o. dyl.			
b) inom renhållningsväsendet:			
gatsopare			
kuskar			
c) vid vattenledningsverk:			
d) vid gas- och elektricitetsverk:			
maskinister och eldare			
reparatörer och hjälparbetare			
däraf järnarbetare			
" träarbetare			
lykttändare			
transportarbetare			
e) vid spårvägarna:			
ordinarie trafikpersonal			
extra "			
verkstadspersonal			
däraf järnarbetare			
" träarbetare			
" grofarbetare			
f) vid öfriga arbeten:			

III. För hvilka af dessa arbetaregrupper gälla *kollektivafstal*, och när träffades dessa afstal?

IV. Äro några af stadens arbeten utlämnade på entreprenad?

I så fall angif namn å de entreprenörer, som träffat kollektivafstal med hos dem anställda arbetare

*) Hvarje mera betydande arbetaregrupp med från öfriga grupper skilda arbets- och arbetsförhållanden upptages för sig.

För spårvägs- och järnvägsdriften begärdes och erhöles från förvaltningarna uppgifter om antalet vid hvarje företag anställd personal, fördelad på ordinarie och extra linjepersonal samt verkstadspersonal.

Hvad slutligen beträffar arbetare inom sjötransportväsendet, för hvilka kollektivafthal voro gällande, lämnade Sveriges redareförening uppgifter om antalet sjömän, eldare och maskinister samt arbetareorganisationerna och transportbolagen angående antalet präm- och skutskeppare.

Om det sålunda mött jämförelsevis ringa svårigheter att erhålla tillfredsställande uppgifter rörande kollektivaftalets utbredning inom de ofvannämnda näringsgrenarna, hafva dessa svårigheter i stället varit så mycket större beträffande handtverket, byggnadsverksamheten och handeln samt åkeri- och stufverirörelserna. Anledningen härtill är närmast att söka däri, att kollektivafталen inom sistnämnda näringsgrenar, såsom nedan utförligare skall utvecklas, vanligen hafva karaktären af *ortsafтал*, d. v. s. äro afsedda att vara gemensamma för alla arbetsgifvare å orten inom en och samma bransch. Namnen på de arbetsgifvare, som godkänt aftalet, finnas därför endast sällan angifna i själfva aftalet. Härtill kommer vidare, att hvarje aftal inom nämnda näringsgrenar i allmänhet är gällande för ett större antal, vanligen smärre näringsidkare — sålunda beräknas antalet arbetsgifvare, som godkänt aftalen för de mera betydande byggnadsyrkena i Stockholm, utgöra öfver 300 — till hvilka ett direkt

Kungl. Kommerskollegii afdelning
för arbetsstatistik.

Blankett D.

Nedanstående uppgifter gälla följande ort (orter):

Uppgif namnen på hvar och en af de arbetsgifvare, som godkänt aftalet		
Hur många arbetare voro anställda hos samtliga dessa arbetsgifvare?	organiserade.	oorganiserade.
juni 1907?		
februari 1907?		
Uppgif namnet på hvar och en af de arbetsgifvare inom yrket på orten, som ej godkänt aftalet		
Hur många arbetare voro anställda i juni 1907 hos samtliga dessa arbetsgifvare, hvilka ej godkänt aftalet?	organiserade.	oorganiserade.

Kungl. Kommerskollegii afdelning
för arbetsstatistik.

Blankett E.

Uppgif namnet på hvar och en af de arbetsgifvare, som godkänt aftalet. .		
Hur många <i>manliga</i> utlärdade arbetare äro anställda hos samtliga dessa arbetsgifvare?	organiserade.	oorganiserade.
Hur många <i>kvinnliga</i> utlärdade arbetare äro anställda hos samtliga dessa arbetsgifvare?		
Hur många <i>manliga</i> lärlingar äro anställda hos samtliga dessa arbetsgifvare?		
Hur många <i>kvinnliga</i> lärlingar äro anställda hos samtliga dessa arbetsgifvare?		
Uppgif namnen på hvar och en af de arbetsgifvare inom yrket på orten, som ej godkänt aftalet.		
Hur många arbetare äro anställda hos samtliga dessa arbetsgifvare, hvilka ej godkänt aftalet?	organiserade.	oorganiserade.

Obs. Om afdelningen har flera icke likalydande aftal, upptages hvarje sådant aftal på olika blankett.

hänvändande för att utröna, huru många arbetare en hvar af dem har i sin tjänst, möter betydande svårigheter och arbete.

På grund häraf valdes till en början den utvägen att om möjligt söka erhålla uppgifter om det antal arbetsgifvare och arbetare, aftalen inom dessa näringsgrenar berörde, genom vederbörande arbetareorganisationer, för hvilket ändamål till samtliga af ifrågavarande fackförbunds afdelningar öfversändes exemplar af de här ofvan återgifna blanketterna litt. D. och E. med begäran om uppgifter såväl å namnen på de arbetsgifvare inom resp. yrken, hvilka godkänt eller icke godkänt kollektivafstal, som äfven å antalet hos såväl de förra som de senare anställda arbetare, dessa senare fördelade på organiserade och oorganiserade, män och kvinnor samt, inom yrken med lärlingsutbildning, utlärdade och lärlingar. Vissa smärre variationer i affattningen af de använda blanketterna hafva dock förekommit med hänsyn till de olika yrken, för hvilka de kommit till användning.

Med ganska få undantag återkommo de sålunda utsända blanketterna till Kollegium, vederbörigen ifyllda; i de fall, då svar, oakadt påminnelser, ej ingingo, erhöles kompletterande uppgifter genom Kommerskollegii ombud i orterna eller från fackförbundens expeditioner. Den å blanketterna framställda frågan, hvilka arbetsgifvare *ej* godkänt kollektivafstal, befanns dock i flertalet fall vara lämnad obesvarad.

Kungl. Kommerskollegii afdelning
för arbetsstatistik.

Blankett F.

Uppgifter angående antalet arbetare m. m. vid nedanstående

..... i (stad eller fögderi),

..... län. Afgifna af

Angif i nedanstående kolumner antalet arbetare, anställda hos hvar och en af där upptagna arbetsgivare, hvilka enligt till Kommerskollegium inkomna uppgifter lära hafva med resp. arbetareorganisationer träffat öfverenskommelse angående löne- och arbetsförhållanden (kollektivafstal).

Arbetsgivare, som *själf* deltagar i arbetet, medräknas bland antalet arbetare, men angifves i så fall detta under *Anmärkingar*.

Hvar och en af nedan med 1, 2, 3, 4 och 5 betecknade *arbetaregrupper* torde beträffande hvarje arbetsgivare redovisas särskildt å formuläret.

Arbetsgivare. ¹	Hela antalet anställda arbetare.				Däraf antal lärlingar.		Anmärkningar.
	Män		Kvinnor		Manl.	Kvinnl.	
	öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.			
	1)						
	2)						
	3)						
	4)						
	5)						
	1)						
	2)						
	3)						
	4)						
	5)						
	1)						
	2)						
	3)						
	4)						
	5)						
	1)						
	2)						
	3)						
	4)						
	5)						
	1)						
	2)						
	3)						
	4)						
	5)						

För hvilka af dessa grupper gälla kollektivafstal (prislistor), och när äro aftalen träffade?

1)..... 2)..... 3)..... 4)..... 5).....²⁾

¹⁾ I denna kolumn infördes, innan blanketten afsändes, namn och adress å arbetsgivare, som godkänt kollektivafstal.

²⁾ På denna rad infördes, innan blanketten afsändes, benämningen på olika arbetaregrupper inom ifrågasvarande yrke. För de yrken, där fördelning på fack icke förekommer, utsändes blanketter utan den i ofvan aftryckta blankett upptagna numreringen.

Vid granskningen af de inkomna uppgifterna syntes emellertid det meddelade antalet af ifrågavarande kollektivafstal berörda arbetare i afsevärdt många fall vara för lågt, hvilket ock bestyrktes af några särskildt vidtagna detaljundersökningar rörande antalet af kollektivafstal omfattade arbetare inom några af yrkena på olika orter. Förklaringen till detta mindre tillfredsställanderesultat torde närmast vara den, att fackföreningarna ofta icke kunnat meddela exakta uppgifter om antalet oorganiserade arbetare och därför endast angifvit det antal fackföreningsmedlemmar, för hvilka resp. aftal voro gällande.

Under sådana förhållanden såg sig Kollegium föranlåtet att, för erhållande af exaktare uppgifter om antalet arbetare, som berördes af kollektivafstal inom *handtverksyrkena*, till magistrater (i Stockholm Öfverståthållareämbetet) och kronofogdar utsända förteckningar å de arbetsgifvare inom dessa yrken, som enligt de af fackföreningarna meddelade uppgifterna godkänt kollektivafstal, jämte anmaning till resp. orters myndigheter att ombesörja de nödiga uppgifternas införskaffande, därvid ofvan återgifna blankett litt. F., hvaraf samtidigt erforderligt antal exemplar bifogades, skulle komma till användning.

På sådant sätt erhöles så småningom fullständiga och i stort sedt tillfredsställande uppgifter rörande antalet af kollektivafstal berörda arbetare inom olika handtverksyrken.

Hvad åter beträffar byggnadsverksamhet och handel samt åkeri- och stufverirörelser hafva fackföreningarnas uppgifter om antalet arbetsgifvare och arbetare varit de enda, som stått till buds. För dessa näringsgrenars vidkommande hafva nämligen arbetareorganisationerna på ett flertal orter ej ens kunnat uppgifva namnen på samtliga arbetsgifvare inom branschen, hvilka godkänt kollektivafstal, och det skulle stött på så godt som öfverstigligen svårigheter att på annan väg därom erhålla nöjaktigare uppgifter. Som bekant är tillkomsten och afgången såväl af arbetsgifvare som framför allt af arbetare inom flera af dessa yrkesgrenar mycket stor under olika relativt korta tidsperioder, hvartill kommer, att exempelvis inom stufverirörelsen olika arbetsgifvare ofta använda ett och samma arbetslag, hvarför dubbelräkning af arbetarne ej skulle kunnat undvikas, om uppgifter inhämtades från hvarje arbetsgifvare rörande det antal arbetare, som varit anställda hos honom. Till följd af dessa och andra omständigheter skulle äfven, om en direkt hänvändelse till hvarje arbetsgifvare inom dessa branscher varit möjlig att med ett tidsödande och kostsamt arbete åstadkomma, betydliga dubbelräkningar ej kunnat undvikas, och mera exakta uppgifter om de inom olika yrken anställda arbetarne svårigen kunnat åstadkommas.

Enligt hvad den här lämnade redogörelsen för materialets insamlade noggsamt gifver vid handen, har arbetet därmed på grund af dess säregna natur varit särdeles omfattande och måst taga en jämförelsevis lång tid i anspråk. En antydan härom gifver ock antalet för undersökningen aflåtna skrivelser, hvilket utgjort 6,871, hvartill komma alla muntliga hänvändelser till vederbörande uppgiftslämnare genom personliga besök eller per telefon. Antalet inkomna skrivelser med infordrade uppgifter och andra upplysningar i och för undersökningen belöpte sig till 4,590. Felande uppgifter ingingo ännu så sent som i oktober 1908, hvadan den slutliga bearbetningen och sammanställningen af materialet först då kunnat taga sin början.

*Materialets
begränsande.
Till viss
tidpunkt.*

Vid bearbetningen af det för denna undersökning insamlade vidlyftiga materialet måste tydligen vissa begränsningar göras. Först och främst var det nödvändigt att, då nya kollektivafтал oupphörligen träffas samt äldre sådana utlöpa och ersättas med nya, bestämma en viss tidpunkt, som undersökningen borde afse. Denna tidpunkt ansågs af flera skäl lämpligast böra fastställas till den 1 januari 1908. Alla kollektivafтал, som intill denna dag voro i gällande kraft, hafva sålunda, för såvidt deras tillvaro kommit till Kollegii kännedom och fullständigt exemplar af desamma af Kollegium kunnat införskaffas, ingått i förevarande undersökning. Undantag från denna regel har dock så tillvida förekommit, att den utarbetade och i *del II* meddelade *förteckningen öfver gällande kollektivafтал*, hvilken redan under våren 1908 offentliggjordes, af praktiska skäl förts ända fram till den 1 april 1908, hvarjämte i själfva undersökningen medtagits några få viktigare afтал, som träffats under de första dagarna i januari 1908.

Visserligen skulle det ur flera synpunkter varit synnerligen önskvärdt, om, i samband med denna första utredning angående kollektivafталet i vårt land, äfven kunnat verkställas en öfversikt öfver kollektivafталets första uppkomst och utveckling i Sverige äfvensom en redogörelse för en del viktigare, äldre afтал. Emellertid skulle en dylik historisk utredning enbart för sig säkerligen tagit mångdubbelt mera tid och arbetskraft i anspråk än hela den förevarande undersökningen, hvadan tanken på att åstadkomma en sådan utredning har måst skjutas å sido, och undersökningen sålunda begränsats till ofvan angifna tidpunkt.

*Faststäl-
lande af
begreppet
kollektiv-
afтал.*

Äfven uti ett annat afseende än beträffande tidpunkten var en begränsning af materialet af nöden, hvilken begränsnings konsekventa genomförande dock var af vida mera kräfvande natur. Då kollektivafталet först under de senare åren kommit till en allmän användning, samt en allmänt erkänd och fastslagen uppfattning angående dess karaktär ännu icke hunnit utbilda sig,

råder nämligen äfven bland de närmast intresserade, arbetsgifvarne och arbetarne samt deras organisationer, ofta en ganska stor oklarhet om, hvad som i själfva verket bör förstås med ett kollektivafstal. På grund häraf har ock uti det till Kommerskollegium inkomna materialet förefunnits ett ej ringa antal handlingar, som väl visat sig afse regleringar af arbetsförhållanden, men hvilka icke kunna betecknas såsom kollektivafstal och därför vid det insamlade materialets genomgående och före dess slutliga bearbetande måst från detsamma afskiljas.

En något utförligare redogörelse för, huru kollektivaftalet här karakteriserats och gränserna för undersökningen i nu berörda afseende uppdragits, torde därför vara på sin plats och skall i det följande meddelas.

Det karakteristiska för kollektivaftalet, sådant begreppet vanligen plägar begränsas, är, *att* genom detsamma fastställas generella regler; *att* dessa regler hafva afseende å löne- och andra arbetsvillkor eller öfver hufvud taget förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare samt *att* det ifrågavarande aftalet är träffadt emellan arbetsgifvare och arbetare. För att en generalisering af arbetsvillkoren genom en dylik öfverenskommelse skall komma till stånd, måste den aftalsslutande parten på arbetaresidan alltid utgöras af en kollektivitet af arbetare. Denna kollektivitet på arbetaresidan kan bestå antingen, och helst, af en permanent organisation, men äfven af en mera tillfällig sammanlutning, hvilken sistnämnda då uteslutande eller till hufvudsaklig del tillkommit i syfte att å arbetarnes vägnar ingå aftalet ifråga. På arbetsgifvaresidan åter kan den aftalsslutande parten vara än en enda arbetsgifvare — hvilken ju alltid, i motsats mot enskilda arbetare hvar för sig, kan fastställa generella regler samt för sin egen del åtaga sig ansvara för, att desamma komma att tillämpas på de arbetare, som äro eller kunna blifva hos honom anställda — än flera enskilda arbetsgifvare, än också en eller flera organisationer af arbetsgifvare.

Något hinder förefinnes naturligtvis ej för, att ett kollektivafstal kan ingås endast muntligen, hvilket likväl mera sällan torde förekomma. Vid förevarande undersökning har emellertid af helt naturliga skäl hänsyn endast kunnat tagas till sådana kollektivafstal, som förelegat skriftligt affattade.

Äfven med fasthållande af ofvan angifna allmänna grundlinjer, för hvad som förstås med ett kollektivafstal i förevarande undersökning, förekomma dock understundom, såsom i det följande med en del exempel skall närmare påvisas, betydande svårigheter att afgöra, huruvida en föreliggande handling verkligen innefattar generella regler rörande förhållandet mellan arbetsgifvare och ar-

betare, eller verkligen är frukten af ett aftal, en öfverenskommelse mellan åtminstone formellt jämställda parter, eller eljest uppfyller alla fordringar för att kunna betecknas som kollektivafताल i här angifna bemärkelse.

Till en början torde då böra framhållas den alldeles bestämda, principiella skillnad, som förefinnes mellan ett kollektivafताल — hvilket, som nämnt, alltid innehåller generella normer för arbetsförhållanden — och ett arbetsafताल, hvilket senare innebär öfverenskommelse mellan viss bestämd arbetare och viss bestämd arbetsgifvare om anställning och utförande af arbete. Väl utgöres ett kollektivafताल्s hufvudsakliga innehåll i allmänhet af bestämmelser om, hvad de personliga arbetsafताल्n skola innehålla, men de föreskrifva ej, att ett visst bestämdt eller visst slags arbete skall utföras af vissa, individuellt bestämda arbetare, utan endast att, om arbetare anställas för arbetes utförande, de i kollektivafताल्n gifna bestämmelserna i tillämpliga delar skola lända till efterrättelse. Genom afslutande af ett kollektivafताल behöfver sålunda hvarken arbetsgifvare eller arbetare förpliktas att bereda någon arbetstillfälle och utbetala arbetslön, resp. utföra arbete, utan sker öfverenskommelse härom genom arbetsafताल्n, vare sig muntligen eller skriftligen.

Detta hindrar emellertid icke, att genom ett kollektivafताल, vid sidan af andra förpliktelser, en arbetareorganisation kan påtaga sig skyldighet att leverera arbetskraft och en arbetsgifvare garantera vissa arbetare företrädes- eller ensamrätt till arbete vid hans företag. Härpå erbjuda bl. a. kollektivafताल्n inom stufverirörelsen flerfaldiga exempel. Bland dessa må anföras följande klausul ur ett aftal mellan Malmö stufveriaktiebolag samt Loss- och lastningsarbetarefackföreningen därstädes:

•Transportarbetareförbundets malmöafdelning förbinder sig att såsom ordinarie arbetare ställa till stufveribolagets förfogande tvåhundra femtio af befälet godkända män, å hvilka namnförteckning aflämnas till bolagets kontor. Då större arbetsstyrka erfordras, har afdelningen i första hand att tillhandahålla extra arbetare i tillräckligt antal, men brister afdelningen tillfälligtvis härutinnan, äger stufveribolaget att själf, utan hänsyn till den ena eller andra arbetarorganisationen, anskaffa behöfelig arbetskraft. •

Ehuru till synes likartadt med nyssnämnda slag af aftal, är det kollektiva arbetsafताल्n (gruppafताल) till sin natur helt skildt från kollektivafताल्n. Med ett kollektivt arbetsafताल afses, att ett företag öfverenskommer med ett lag arbetare om dess anställning i och för utförandet af ett visst bestämdt arbete mot en ersättning, som fastställles endast för detta arbetes utförande, ej för verkställande af visst slags arbete i allmänhet. Det afses sålunda icke att bestämma generella regler för arbetsvillkoren, oaf-

sedt om arbete utföres eller ej, och är att betrakta som arbetsbeting, icke som kollektivafval.¹

Enär kollektivafvalet ännu icke är något utbildadt rättsinstitut utan en hittills af lagstiftning och lagskipning oberoende frivillig öfverenskommelse,² hvars affattning det står i parternas eget skön att efter omständigheterna själfva bestämma, samt då, enligt hvad ofvan blifvit anmärkt, arbetsgifvare och arbetare själfva icke alltid hafva klart för sig, hvad som förstås med ett kollektivafval, är det tämligen naturligt, att vederbörande parter ofta ej vidare bekymrat sig om formerna vid öfverenskommelsens uppgörande. Uppenbart är ju äfven, att parterna i en del fall sakna nödiga kvalifikationer för aftalens rationella affattande, och att formuleringen därför ofta blifvit skäliggen bristfällig. Emellanåt synas rena tillfälligheter hafva spelat in vid bestämmande af de former, hvarunder aftalet affattats. Ofta saknas underskrifter helt och hållet, och tämligen vanligt är, äfven beträffande i öfrigt mycket omsorgsfullt utarbetade kollektivafval, att personer underskrifvit aftalen utan att uppgifva, i hvilken egenskap detta skett.³

En gifven följd af nu anmärkta förhållanden är, att uti en mängd fall, då en föreliggande handling för öfrigt bär alla kriterier på att vara ett kollektivafval, det måste ställa sig vanskligt att afgöra, huruvida den verkligen tillkommit genom en formlig öfverenskommelse, och att sålunda ett verkligt aftal blifvit träffadt. Följande exempel äro i det fallet särdeles belysande.

Så snart ett företag nått en viss omfattning, följer däraf med nödvändighet, att arbetsvillkoren blifva likartade för stora grupper af företagets arbetare. Dessa villkor fastställas då vanligen i en arbetsordning, och lönesatserna sammanföras i särskilda listor. Dylika af vederbörande förvaltning fastställda prislistor eller löne-

¹ Ett typiskt exempel på dessa slags uppgörelser äga vi i arbetsaftalen vid statens järnvägsbyggnader. Enligt dessa utlämnas arbetena å en viss bansträcka till ett arbetslag mot i aftalet med laget bestämd ersättning. Hvarje arbetsaftal underskrifves å lagets vägnar af dess i samråd med arbetschefen utsedde förman, som skall förete af laget utfärdad fullmakt. I aftalen finnas upptagna arbetskvantiteter, enhetspris, tiden för arbetets fullbordande samt särskilda förbehåll och föreskrifter angående de arbeten, som aftalet omfattar. Denna form för arbetsaftal infördes vid statens järnvägsbyggnader år 1903. Under perioden 1888—1903 utlämnades arbetet till arbetsförmännen på med dessa uppgjorda villkor, hvarefter förmännen samlade ett lag för att utföra arbetet. Laget betalades sedan af förmännen, hvilka sålunda voro entreprenörer. Detta entreprenadsystem åter hade i sin ordning framvuxit ur aftal med arbetslag af ungefär liknande beskaffenhet som de sedan 1903 gällande.

Då det kollektiva arbetsaftalet sålunda lätt öfvergår till entreprenadsystem, framgår däraf ytterligare, att det är en företelse af annan natur än kollektivafvalet.

² Sedan detta skrefs, hafva Svenska typograförbundet och andra arbetareorganisationer blifvit instämda inför domstol och ålagda ingå i svaromål på grund af påstådt brytande af kollektivafval.

³ Härvid måste dock anmärkas, att fullständiga underskrifter kunna hafva funnits å originalexemplaren, ehuru de utlämnats i de afskrifter af aftalen, hvilka insändts till Kommerskollegium.

stater, som sedan gammalt förekommit inom bruksdriften samt vid sågverk, järnvägar m. fl. företag, uppställas ofta fortfarande i samma form, som tidigare skett, utan att underskrifvas af delegerade för arbetarne eller deras organisationer, äfven om arbetarne numera varit medverkande och medbestämmande vid deras uppgörande. I sådant fall äro dylika prislistor och lönestater, eller hvad de än må kallas, gifvetvis att jämställa med vanliga kollektivafstal; fastställas de däremot af arbetsgifvaren ensam, vare sig med eller utan arbetarnes föregående hörande, äro de icke att betrakta som kollektivafstal och falla sålunda utanför ramen för denna undersökning.

Å andra sidan kan en fackförening — såsom ofta skett inom stufverirörelsen — upprätta en lista öfver de priser, till hvilka dess medlemmar äro villiga att utföra arbete. Äfven i sådant fall kan ett kollektivafstal icke anses föreligga, med mindre den ifrågasvarande prislistan tillkommit efter underhandlingar, därvid enighet nåtts, eller tillämpas enligt öfverenskommelse, träffad mellan fackföreningen och den eller de personer, som använda fackföreningens medlemmar vid sina arbeten.

Icke heller är det alltid fallet, att kollektivaftalet föreligger såsom en särskild handling för sig. Till kollektivafstal torde dock äfven böra hänföras en arbetsgifvares biträdande, helt eller delvis, af en fackförenings skriftliga förslag till reglering af arbetsvillkoren e. dyl., hvilket i sistnämnda fall af fackföreningen tagits för godt — en aftalsform, som allmänt användes t. ex. inom gjutarefacket (se del II, s. 283) — äfvensom protokoll öfver förhandlingar mellan arbetsgifvare och arbetare, hvari angifves, att man öfverenskommit om vissa regler eller villkor att för framtiden tillämpas uti deras ömsesidiga förhållanden (se del II, ss. 469 ff.).

Understundom har det ock händt, att man afsiktligt velat undvika att gifva en öfverenskommelse formen af kollektivafstal, men att densamma med hänsyn till såväl sättet för sin tillkomst som sitt innehåll måste betraktas som ett sådant. Sålunda har t. ex. arbetsgifvaren vid ett stort sågverk i vederbörlig ordning med representanter för arbetarne förhandlat och träffat öfverenskommelse om prislista och allmänna bestämmelser, hvaruti bland annat uttryckligen föreskrifvits ömsesidig uppsägningsrätt beträffande de angifna villkoren, men har han i ofvan anförda syfte genomdrifvit sin fordran att ensam underteckna aktstycket. Att här föreligger en öfverenskommelse, som på intet sätt i realiteten skiljer sig från andra kollektivafstal, torde dock vara påtagligt.

Däremot kunna af offentlig myndighet fastställda prislistor och andra arbetstaxor med samma normerande verkan som kollektivafstal icke betraktas som sådana aftal, när de sakna karaktären

af en ömsesidig öfverenskommelse.¹ Af särskildt intresse äro härvidlag de af resp. myndigheter för i statens tjänst anställda arbetare och med dem jämställd personal utfärdade lönebestämmelser. Som exempel å sådana, förefintliga år 1907, kunna nämnas Kungl. telegrafstyrelsens skrivelse till samtliga linjedirektörer den 15 augusti 1906 angående de vid telegrafverkets linjedistrikt anställda arbetares antagning och aflöning m. m. samt Kungl. järnvägsstyrelsens cirkulär angående lönerereglering för viss extra personal vid statens järnvägar den 1 september 1906. Dessa bestämmelser hafva visserligen uppgjorts först efter personalens hörde, men synas ändock icke böra betraktas som kollektivafstal i egentlig mening och hafva därför ej såsom sådana medtagits i förevarande undersökning.

Såsom i den föregående framställningen erinrats, afser denna undersökning endast kollektivafstal mellan arbetsgifvare och arbetare, och sålunda icke kollektiva öfverenskommelser mellan arbetsgifvare eller arbetare inbördes. Gränsfall kunna dock förekomma, då det äfven ur denna synpunkt kan vara tvifvel underkastadt, till hvilken kategori ett afstal skall hänföras. Så t. ex. finnas kollektivafstal mellan skutskeppare och tegelbruk, mellan smärre åkeridkare, som själfva utföra sina körsior, å ena sidan, och byggmästare å den andra, mellan sågverksbolag och en sammanslutning af enskilda personer, som äga häst och fordon, och hvilka åtaga sig skogsafverkningsarbete o. s. v. Skillnaden mellan dessa afstal och afstal med arbetare, som hålla sig med för arbetet erforderliga verktyg, är reellt sedt ganska ringa och torde snarast bero därpå, huruvida själfva kroppsarbetet eller de tillhandahållna hästarna, fordonen, skutorna o. s. v. spela den större rollen vid fullgörandet af de personliga afstal, som kunna upprättas på grundval af det träffade kollektivaftalet. Denna fråga sammanhänger med svårigheten att uppdraga bestämda gränser för, hvad som menas med kroppsarbetare, då ju denna samhällsklass med nästan omärkliga variationer öfvergår i andra samhällslager. Det låter sig därför ej heller göra att gifva en bestämd definition, efter hvilken de nu åsyftade kollektivafstalen skola klassificeras, utan måste hvarje fall bedömas för sig. Emellertid har det synts riktigast, att de nyss anförda kollektivafstalen, och med dem likartade, medtagits uti denna undersökning.

¹ Vid förevarande undersökning har ett undantag gjorts från denna regel i fråga om en för hamnarbetet i Åhus gällande taxa, hvilken lär hafva framgått efter underhandlingar mellan vederbörande hamnstyrelse och fackförening, och uti hvilken bl. a. föreskrifvits ömsesidig uppsägningsrätt. Taxan har emellertid i sista hand fastställts af Kungl. Maj:ts befallningshafvande (som äfven fastställt fackföreningens = dragarelagets stadgar).

Att arbetsgifvare och arbetare icke äro från hvarandra skarpt afgränsade kategorier framgår ännu tydligare af det förhållandet, att samma personer eller korporationer kunna uppträda än som arbetsgifvare och än som arbetare. Sålunda hafva Stockholms ölutkörare genom sin förening träffat aftal dels, såsom arbetstagare, med bryggareföreningen och dels, såsom själfva arbetsgifvare, med ölutförarebiträdenas fackförening; en stadsbuds-förening har slutit kollektivafstal med stadsbudens extra arbetare, ett tullpackhuslag med extra packhusarbetare o. s. v. Jämväl sådana aftal hafva helt naturligt här medräknats.

Slutligen torde äfven böra påpekas, att arbetare här fattats uti en mera vidsträckt bemärkelse och icke alltid begränsats till rena yrkes- eller kroppsarbetare. Sålunda hafva till kollektivafstal mellan arbetsgifvare och arbetare äfven räknats sådana aftal som t. ex. vissa öfverenskomelser mellan vederbörande järnvägsförvaltning samt kontorspersonal och stationsföreståndare m. fl. (jfr del II ss. 469 ff.).

Af hvad ofvan anförts, torde med all önskvärd tydlighet framgå, att kollektivaftalet är ett institut, stadit under tillväxt. Nya former framträda alltjämt, och en definition kan svårigen gifvas, som fullkomligt täcker alla förekommande fall. Såsom framgår af den föregående framställningen förstås emellertid i förevarande utredning med kollektivafstal skriftligen fastslagna generella regler med afseende å löne- och andra arbetsvillkor eller öfver hufvud taget förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare, hvilka regler vid granskning af föreliggande handlingar befunnits vara resultat af öfverenskomelser mellan å ena sidan en arbetsgifvare, ett flertal arbetsgifvare eller en eller flera arbetsgifvareorganisationer och å den andra sidan ett flertal arbetare, sammanslutna eller icke sammanslutna till en eller flera organisationer.

*Materialets
bearbetande.*

Sedan på ofvan angifvet sätt en begränsning af materialet blifvit verkställd, har hvarje kollektivafstals hufvudsakliga innehåll excerperats på ett räknekort, å hvilket äfven införts anteckning om antalet af ifrågavarande aftal berörda arbetsgifvare och arbetare.

Det vid materialets sammanställande använda räknekortet återgifves å nästa sida.

Vid den därpå följande bearbetningen och klassificeringen af materialet gällde det närmast att afgöra, huruvida denna borde ske efter de af kollektivafstal berörda arbetarnes yrken eller efter de näringsgrenar, till hvilka de af aftalen berörda företagen hörde. För den förra indelningsgrunden talade bland annat den omständigheten, att en stor del kollektivafstal äro träffade för

schen; en tredje grupp, t. ex. Svenska järn- och metallarbetareförbundet, medtager än samtliga arbetarekategorier på en arbetsplats, än endast ett särskildt yrke på en annan arbetsplats. Slutligen har Svenska arbetareförbundet och äfven en del s. k. fackförbund (t. ex. Svenska grof- och fabriksarbetareförbundet) i samma föreningar sammanfört arbetare, tillhörande både olika yrken och olika industrier. Härtill kommer jämväl, att gränserna mellan fackförbunden icke äro bestämda, utan samma arbetarekategori kan vara organiserad i olika förbund. Denna brist på system har naturligtvis återspeglats i en mängd aftal, hvilka vanligen ej heller, som ofvan nämnts, alltid bestämdt framhålla, hvilka arbetarekategorier i dem afses. Det enda, som i detta hänseende med bestämdhet framgår af kollektivafnalen, är i regel, hvilka arbetsplatser desamma omfatta. Under sådana förhållanden har en klassificering af kollektivafnalen efter arbetarnes yrken, hvilken eljest ur flera synpunkter skulle hafva varit önskelig, icke varit möjlig att åstadkomma. Endast inom en näringsgrupp, nämligen byggnadsverksamheten, har arbetarnes yrke lagts till grund för klassificeringen af det skäl, att i denna bransch aftal systematiskt träffats för hvarje yrke särskildt och de olika yrkenas aftal varit helt olika till affattning och innehåll.

Fördelning
efter verk-
samhetens
art.

I öfrigt har som regel den näringsgren, ifrågavarande företag tillhör, lagts till grund vid klassificeringen, och har därvid hufvudsakligen följts samma indelning af företagen efter verksamhetens art som i föregående publikationer från Kommerskollegi afdelning för arbetsstatistik.¹ Afvikelser hafva dock i vissa fall måst äga rum. Så t. ex. har gruppen »annan brytnings- och upptagningsindustri» utelämnats och under denna grupp hörande företag sammanförts med motsvarande företag för förädling af råvaran, emedan upptagning och bearbetning af råvaran, som i regel bedrifvas af samma företag, härvid ej kunnat åtskiljas. Likaså har tillverkning och uppsättning af kakelugnar ej kunnat särskiljas, ej heller tapetserare- och sadelmakareverkstäder. Slutligen har tillkommit en ny grupp, »Allmänna arbeten», omfattande kommunala byggnadsarbeten, belysning, vattenledning, renhållningsverk och elektriska kraftstationer, då densamma på grund af sin säregna natur vid en undersökning som den förevarande särskildt borde komma till synes o. s. v.

Vidare hafva vissa näringsgrenar uppdelats efter rörelsens karaktär af fabriksdrift eller handtverksmässig tillverkning. Inom snickeriindustrien har sålunda skilts mellan snickeri- och möbelfabriker å ena sidan, snickeri- och möbelverkstäder å den andra, inom skoindustrien mellan skofabriker och skomakeriverkstäder.

¹ Se t. ex. Arbetsstatistik C:1, Olycksfall i arbete år 1906, ss. 35—36.

Denna åtskillnad har dock icke i hvarje fall kunnat strängt genomföras, enär det understundom inträffat, att ett ortsaftal för handtverket kunnat omfatta äfven smärre fabriker och å andra sidan ett ortsaftal afsedt för fabriker kunnat sträcka sig till företag, som vanligen anses tillhöra handtverket. Inom de näringsgrenar, där endast helt få aftal af det ena eller andra slaget förefunnits, har någon uppdelning efter fabriker och handtverk i regel icke gjorts. Likväl har i de flesta texttabeller denna indelningsgrund tillämpats för samtliga näringsgrenar inom fabriksindustri och handtverk, hvarvid hvarje näringsgren i sin helhet räknats vare sig till fabriksgruppen eller till handtverksgruppen, allt efter den ena eller andra driftsformens hufvudsakliga förekomst inom näringsgrenen ifråga.¹ Denna mera summariska uppdelning torde ock få anses vara fullt tillfyllest för belysande af de olika aftaltyperna.

I tabellerna 1—3, som behandla kollektivaftalets utbredning, hafva de anläggningar, som omfatta flera själfständiga och olikartade tillverkningar, såsom t. ex. sågverksrörelse och tegelbruk, stenkolsbrytning och lergodstillverkning, med hänsyn till de sysselsatta arbetarnes antal uppdelats på resp. näringsgrenar. De arbetare, som användas för hela rörelsen gemensamt, men icke tillhöra någon bestämd tillverkning, såsom maskinister, reparatörer, transportarbetare m. fl., hafva därvid förts till den näringsgren, hvilken den hufvudsakliga tillverkningen ansetts tillhöra. I de fall, där de olika tillverkningarna varit att betrakta såsom led i samma produktionsprocess, såsom vid gjuterier och mekaniska verkstäder, trämassefabriker och pappersbruk, har däremot nyss beskrifna uppdelning af arbetsstyrkan icke verkställts, utan företaget i sin helhet hänförs till den näringsgren, som det med hänsyn till arbetareantalet kunnat anses hufvudsakligen tillhöra.

I tabellerna 4—21, som belysa kollektivaftalens innehåll, hafva däremot aftalen lagts till grund, och hvarje aftal med därunder hörande arbetare behandlats såsom en enhet, hvadan sålunda i dessa tabeller någon uppdelning af samma aftal och dess arbetareantal på flera olika af detsamma berörda näringsgrenar ej kunnat ifrågakomma. Aftal, som omfattat företag med flera olika slags tillverkningar, hafva härvid förts till den näringsgren, under hvilken vid anläggningarna ifråga det största antalet arbetare kunnat räknas. Detta i och för sig nödvändiga förfaringssätt har emellertid haft till följd, att i nämnda tabeller 4—21 vissa nä-

Arbetare-
antalets
fördelning
på olika
närings-
grenar.

¹ Till handtverket hafva sålunda här hänförs: bagerier och konditorier, slakterier och charkuterier, repslagerier, hattmakerier och hattfabriker, skrädderier och sömnadsfabriker, skomakeriverkstäder, buntmakerier, träskoverkstäder, barberare och perukmakare, sadelmakare- och tapetserareverkstäder, snickeri- och möbelverkstäder, korgmakerier och korgfabriker, tunnbindierier, bokbindierier och kartongfabriker m. fl., smides-, reparations- och hofsageriverkstäder, bleck-, plåt- och kopparslagerier, vagnmakerier samt urmakerier.

ringsgrenar icke kommit till synes eller ock kommit att framstå med mindre antal af kollektivafstal berörda arbetare, andra åter med större arbetareantal än uti de föregående hufvudtabellerna 1—3, uti hvilka, på sätt nyss nämnts, en mera detaljerad uppdelning af arbetarne på olika näringsgrenar kunnat äga rum. Utinu ifrågavarande tabeller 4—21 har sålunda t. ex., enär aftalen vid stenkolsgrufvorna jämväl omfattat sten- och lergodsindustrien, den senare tillverkningen icke kommit till synes, liksom ej heller af dem framgår, att riksaftalet för de mekaniska verkstäderna jämväl omfattar skeppsvarf och båtbygggerier, vagnfabriker m. m.

I de fall åter, då skilda aftal förefunnits för de olika tillverkningarna vid ett företag, har helt naturligt en uppdelning af arbetareantalet vid anläggningen ifråga på resp. näringsgrenar äfven i tabellerna 4—21 verkställts.

Påpekas bör slutligen, att i de fall, då kollektivafstalen innehållit skilda bestämmelser för olika grupper af arbetare, aftalen tabellerats efter de bestämmelser, som gällt för hufvudgruppen af arbetare, d. v. s. den talrikaste eller för produktionen mest betydelsefulla.

Arbetsgifvarebe-
greppet i
förevarande
undersökning.

Med arbetsgifvare afses i förevarande undersökning i allmänhet företag med själfständig teknisk ledning. Sålunda har t. ex. hvart och ett af de olika sockerbruk, som träffat aftal, oafsedt om det förvärfvats af Svenska sockerfabriksaktiebolaget eller ej, räknats såsom en arbetsgifvare. Från denna regel hafva dock en del undantag måst göras, såsom inom stenhuggeriindustrien och grufdriften, där hvarje stenbrott eller grufva icke kunnat upptagas såsom särskild arbetsgifvare, samt inom byggnadsverksamheten, där byggmästarne, ej byggnadsföretagen, räknats som arbetsgifvare. I några få fall har ett fastställande af arbetsgifvareantalet varit omöjligt, såsom då arbetarne i lag utfört arbete åt samtliga exportörer eller importörer i en hamn eller åt medlemmar i en förening. I dessa fall, som dock icke uppgå till något större antal, har »hamnen» eller föreningen upptagits såsom arbetsgifvare. Inom handtverket hafva de mästare, som själfva deltaga i arbetet, icke medräknats bland arbetarne, äfvensom de s. k. själfförsörjare, som underskrifvit kollektivafstal, upptagits vid beräkningen af arbetsgifvareantalet. Här af förklaras, att antalet arbetsgifvare för några orter kommit att öfverstiga antalet arbetare.

Materialalets
beskaffenhet.

Hvad materialets beskaffenhet och tillförlitligheten af de resultat, som kunna erhållas ur detsamma, beträffar, torde först böra framhållas att, såsom ofvan påpekats, den *samling af kollektivafstal*, på hvilken undersökningen grundar sig, bör kunna anses såsom synnerligen fullständig. I den mån afskrifterna verkställts utom Kollegium föreligger emellertid den möjligheten, att felaktigheter insmugit sig vid själfva afskrifningen och sedermera icke kunnat

upptäckas. En annan felkälla utgör kollektivaftalens ofta bristfälliga och otydliga formulering, som ej sällan medfört afsevärda svårigheter vid deras bearbetande.

Uppgifterna rörande antalet af de olika kollektivaftalen berörda *arbetsgivare* hafva i stort sedt visat sig tillfredsställande, ehuru de gifvetvis äro mindre tillförlitliga för ortsaftalen (se ofvan ss. 14 ff.) än för öfriga aftal. Särskildt för kollektivaftal inom byggnadsverksamheten och handeln samt åkeri- och stufverirörelserna har det, på grunder, som ofvan (s. 17) angifvits, icke varit möjligt att erhålla exakta upplysningar om ifrågavarande arbetsgivare-antal. I synnerhet beträffande kollektivaftal för större orter har på frågan om antalet af kollektivaftalen berörda arbetsgivare i icke få fall endast erhållits det svar, att aftalet ifråga omfattar »samtliga (eller stora flertalet) arbetsgivare inom branschen på orten». Det har då gällt att genom vidare förfrågningar antingen direkt från uppgiftslämnarne eller genom Kommerskollegii ombud i orterna söka införskaffa ytterligare upplysningar. Nöjaktiga sådana hafva också ofta kunnat på detta sätt erhållas. För de återstående orterna har med tillhjälp af Sveriges handelskalender, läns- och ortskalendor, telefonkataloger o. dyl. antalet arbetsgivare inom branschen ifråga beräknats samt antalet af kollektivaftal berörda arbetsgivare därefter uppskattats med ledning af nyssnämnda fackföreningsuppgifter och med ungefärlig kännedom om arbetareorganisationens omfattning inom branschen.

I tabellerna 1 och 2 har antalet af kollektivaftalen berörda arbetsgivare medtagits vid tabelleringen, i öfriga tabeller har arbetsgivareantalet utelämnats. Orsaken härtill är att, då hvarje arbetsgivare ofta träffat flera aftal med sina arbetare, och dessa aftal ej sällan innehålla från hvarandra afvikande bestämmelser, ett angifvande af antalet af aftalens olika bestämmelser berörda arbetsgivare skulle medfört en mängd oundvikliga dubbelräkningar. Härtill kommer, att ett aftals omfattning och betydelse bäst mätes af antalet af detsamma berörda *arbetare*, och sålunda angifvandet af arbetsgivareantalet i de tabeller, som behandla kollektivaftalens innehåll, icke varit oundgängligt. Däremot hafva i texten alltid angifvits slutsummorna för hela antalet arbetsgivare, berörda af det ena eller andra slaget af kollektivaftalens bestämmelser.

Uppgifterna om antalet af kollektivaftalen berörda *arbetare* äro likaledes inom byggnadsverksamheten, handeln samt åkeri- och stufverirörelserna icke fullt exakta, hvilket torde framgå af det ofvan å s. 17 beskrifna sättet för deras erhållande.

De af fackföreningarne lämnade uppgifter om antalet arbetsgivare och arbetare inom dessa näringsgrenar kunna nämligen, trots det de underkastats en omsorgsfull granskning och i erforderliga fall reviderats, i de flesta fall icke betraktas annat än som

approximativa, hvilket äfven af ett flertal fackföreningar uttryckligen betonats. Äfven om dessa uppgifter sålunda icke kunna anses vara annat än tillnärmelsevis riktiga, torde de dock vara af ett visst värde och hafva såsom varande de enda, som öfver hufvud taget vid en undersökning som den förevarande kunnat åstadkommas, måst tagas för goda. I hufvudtabellerna 1 och 2 hafva de emellertid för att angifva, att de icke äro alldeles tillförlitliga, återgifvits med mediävåla siffror.

Såsom af de i det föregående aftryckta blanketterna framgår, afse uppgifterna för grufdriften, fabriksindustrien och handtverket m. fl. arbetsområden arbetareantalet vid *normal* drift, under det att för en del andra näringsgrenar, såsom byggnadsverksamhet, kommunala arbeten, stufverirörelsen m. fl., där säsongarbetet spelar en större roll, uppgifter begärts om antalet sysselsatta arbetare vid tvänne i blanketten angifna tidpunkter, hvilka i allmänhet torde få anses motsvara hög, resp. låg säsong. Uti tabellsammansställningarna hafva emellertid för samtliga säsongyrken införts uppgifterna om arbetareantalet vid hög säsong. Härigenom hafva visserligen för en del yrken större eller mindre dubbelräkningar af arbetare ägt rum, hvilket för öfrigt måst blifva fallet äfven med afseende å arbetarne inom vissa grenar af fabriksindustrien, exempelvis tegel- och sockertillverkning, hvilka endast under en större eller mindre del af året drifvas med full arbetsstyrka, till följd hvaraf en mängd arbetare under årets lopp nödgas öfvergå från ett arbetsområde till ett annat. En dylik öfvergång torde dock i allmänhet endast förekomma med afseende å grofarbetare och andra ej särskildt yrkesutbildade arbetare. Inom de speciell yrkesutbildning kräfvande facken, t. ex. större delen af byggnadsyrkena, torde det däremot höra till undantagen, att en arbetare under den döda säsongen söker sig in i ett annat yrke än det, hvari han erhållit sin utbildning. Ifrågvärande dubbelräkningar samt framför allt de dubbelräkningar, som inom de ofvan särskildt framhållna näringsgrenarna ägt rum och hvilka, såsom blifvit påvisadt, icke kunnat undvikas, torde för öfrigt i stort sedt uppvägas däraf, att det af fackföreningarna uppgifna arbetareantalet, som nämndt, oftast icke omfattar samtliga af kollektivafstal berörda arbetare.

Till slut bör framhållas, att uppgifter om *hela antalet arbetsgifvare och arbetare* inom olika näringsgrenar hafva hämtats ur befintliga officiella statistiska publikationer på sätt, som i hvarje fall särskildt angifves. Följande erinringar om, huru därvid förfarits, torde dock redan i detta sammanhang böra lämnas.

De i tab. 2 samt i kapitlet om kollektivaftalets utbredning i Sverige meddelade uppgifterna om *hela antalet arbetsgifvare och arbetare* inom olika näringsgrenar äro, med undantag af antalet tryckerier och typografer, antalet enskilda järnvägar och deras

personal samt antalet maskinister, sjömän och eldare,¹ hämtade ur det för Kommerskollegii årliga statistik öfver bergshandteringen och fabriksindustrien för år 1907 inkomna materialet.

Kommerskollegii berättelser om bergshandtering samt fabriker och handtverk² äro emellertid för ifrågavarande ändamål icke tillfyllest. Dels uppdelas nämligen därstädes hvarje arbetsplats på ett så stort antal »fabriker», som motsvarar de olika slagen af där förekommande tillverkningar, och dels fördelas företagen på fabriker och handtverk hufvudsakligen efter tillverkningens storlek, så att företag, hvilkas årsproduktion öfverstiger en viss, för olika näringsgrenar växlande storlek, hänföras till fabriksindustrien, men företag med mindre årstillverkning till handtverket. I det föregående har redan utvecklats, huru vid förhandenvarande undersökning s. k. sammansatta företag icke uppdelats på olika näringsgrenar, för så vidt de olika tillverkningarna kunnat anses utgöra ett led i samma produktionsprocess, samt huru de olika företagen inom samma industri och yrke antingen icke fördelats på fabriksindustri och handtverk eller också, när en sådan fördelning ägt rum, denna skett efter andra grunder än i Kommerskollegii statistik öfver fabriker och handtverk. Då vidare af orsaker, som nedan utvecklas, Kommerskollegii statistik öfver handtverket icke är användbar för här ifrågavarande ändamål, hafva uppgifterna i Kollegii föreliggande berättelser öfver bergshandtering, fabriker och handtverk icke utan stora olägenheter kunnat användas för jämförelser med de vid förvarande undersökning erhållna resultat.

Inom Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik bearbetas emellertid för den af afdelningen utgifna årliga statistiken öfver olycksfall i arbete³ de till Kollegii afdelning för näringsstatistik ingående primäruppgifterna till bergs- och fabriksstatistiken på sådant sätt, att i regel hvarje industriell anläggning uppföres endast såsom ett företag, och s. k. sammansatta företag hänföras till den näringsgren, som de med hänsyn till arbetareantalet och produktionens art kunna anses hufvudsakligen tillhöra.

Vidare har i olycksfallsstatistiken gränsen mellan fabriker och handtverk dragits så, att samtliga företag, hvilka i medeltal under driftsperioden sysselsatt minst fem arbetare, samt dessutom, oafsedt arbetareantalet, hvarje företag, hvari motor eller ångpanna kommit till användning, hänförs till fabriksindustrien. Företag, som enligt de angifna gränserna äro att hänföra till handtverk, hafva där icke medräknats, utan afse olycksfallsstatistikens uppgifter om

¹ Uppgifterna om tryckeriindustrien hafva införskaffats direkt från arbetsgifvarne, uppgifterna om de enskilda järnvägarnes personal hafva erhållits från Kungl. järnvägsstyrelsens statistiska kontor (se nedan s. 77) och uppgifterna om sjöfolket ur Kommerskollegii berättelse om sjöfarten för år 1907 (Bidrag till Sveriges officiella statistik E) Sjöfart, årg. 1907. Stockholm 1909.)

² Bidrag till Sveriges officiella statistik C) Bergshandtering, årg. 1907, Stockholm 1908 och D) Fabriker och handtverk, årg. 1907. Stockholm 1909.

³ Arbetsstatistik C: 2, Olycksfall i arbete år 1907 (under utarbetning).

hela antalet arbetsgifvare och arbetare inom olika näringsgrenar sålunda endast bergshandteringen och fabriksindustrien.

Såsom af det föregående framgår, har det näringsstatistiska primärmaterialet genom nyssnämnda sammanställningar för här förevarande undersökning blifvit mera användbart, ehuru uppdelningen af s. k. sammansatta företag fortfarande ej är fullt densamma. Att fastställa hvilken tillverkning skall anses vara hufvudtillverkningen vid ett företag möter emellertid ej sällan vissa svårigheter, och sålunda kunna olika grunder hafva tillämpats vid afgörandet af frågan om företagets hänförelse till den ena eller andra näringsgrenen. Dessutom har en del företag — förmodligen dock endast ett ringa antal inom hvarje näringsgren — som enligt den i förhandenvarande undersökning gjorda fördelningen på fabriker och handverk skulle hafva förts till fabriksindustrien, icke upptagits i olycksfallsstatistiken, utan ansetts tillhöra handverket. Detta oaktadt torde olycksfallsstatistiken och denna undersöknings uppgifter om antalet arbetsgifvare och arbetare inom grufdrift och fabriksindustri i det stora hela få anses i allt väsentligt jämförbara.

Olycksfallsstatistiken meddelar emellertid endast rikssummor för hela antalet arbetsgifvare och arbetare inom hvarje särskild gren af bergshandtering och fabriksdrift och fördelar sålunda icke vare sig arbetsgifvare- eller arbetareantalet på olika orter och landsdelar. Vid undersökningen af kollektivaftalets utbredning inom såväl olika landsdelar som inom olika näringsgrenar och smärre fabriksklasser hafva olycksfallsstatistikens uppgifter därför varit otillräckliga såsom jämförelsematerial. För vissa näringsgrenar har redogörelsen i denna del också måst inskränkas till uppgifter om antalet af kollektivafthal berörda arbetsgifvare och arbetare. För andra näringsgrenar åter, där handverksmässig tillverkning och sammansatta företag icke förefinnas eller i hvarje fall endast utgöra obetydliga undantag, hafva arbetareantalsuppgifterna i Kommerskollegii berättelser om bergshandtering och fabriker, hvilka äro utförligt specificerade på olika orter, kunnat användas, utan att de ofvan framhållna olägenheterna i afsevärd mån behöft göra sig gällande. Samma resultat har understundom kunnat uppnås genom att i denna redogörelse sammanföra sådana tillverkningar, hvilka ofta bedrivas gemensamt vid samma företag, till en enda grupp, hvarigenom uppgifterna om arbetareantal i bergs- och fabriksstatistiken samt i förhandenvarande undersökning blifvit jämförbara.

Såväl dessa siffror ur Kommerskollegii berättelser om bergshandtering, fabriker och handverk som de ur olycksfallsstatistiken hämtade hafva afrundats till jämna hundra-, femtio- eller tiotal, och de procentsiffror, i hvilka förhållandet emellan ofvannämnda siffror och öfriga i denna undersökning meddelade uttryckts, hafva endast återgifvits i hela tal.

I. Kollektivaftalets utbredning i Sverige.

Enligt föreliggande material funnos vid 1908 års början i hela riket sammanlagt 1,971 gällande kollektivaftal.

Dessa aftal hade godkänts af omkring 9,600 arbetsgifvare¹, hos hvilka omkring 256,000 arbetare voro anställda.

Kollektivaftalens antal och omfattning inom olika hufvudgrupper af näringsgrenar framgå af nedanstående tab. litt. A.

Fördelningen af kollektivaftalen på olika hufvudgrupper af näringsgrenar är, som ofvanstående öfversikt utvisar, synnerligen

Tab. Litt. A. Kollektivaftalets utbredning inom olika hufvudgrupper af näringsgrenar.

Hufvudgrupper af näringsgrenar.	Antal kollektiv-aftal.	Antal af kollektiv-aftal berörda arbetare.
Jordbruk och skogsbruk	41	3,333
Grufdrift, fabriker och handverk	1,376	164,983
Byggnadsverksamhet	283	46,391
Allmänna arbeten	51	9,238
Handel och samfärdsl	253	32,005
Summa	2,004 *	255,950

¹ Denna siffra har erhållits genom att från den i tab. 1 gjorda hopsummeringen af antalet inom olika näringsgrenar af kollektivaftal berörda arbetsgifvare borträkna de arbetsgifvare, hvilka på ofvan (se s. 28) angifna grunder upptagits inom flera näringsgrenar. I den mån nominativa uppgifter förelegat öfver arbetsgifvare, som godkänt kollektivaftal, har en dylik reducering utan svårighet låtit sig göra. Inom en del näringsgrenar, särskildt byggnadsverksamheten, hafva emellertid, såsom i inledningen redan framhållits, sådana nominativa uppgifter icke kunnat erhållas, hvarför antalet dubbelräknade arbetsgifvare inom dessa näringsgrenar endast kunnat approximativt beräknas. Denna beräkning har utförts på sådant sätt, att t. ex. inom byggnadsverksamheten, som uppdelats efter arbetarnes olika yrken, och där samma arbetsgifvare, försåvidt han träffat aftal med flera yrkesgrupper, i tab. 1 blifvit upptagen inom hvar och ett af dessa yrken, endast det yrkes arbetsgifvare medräknats, hvilket i tab. 1 angifvits hafva det största antalet af aftal berörda arbetsgifvare på hvarje ort, under det att arbetsgifvarne inom öfriga hufvudyrken inom byggnadsverksamheten (murare-, byggnadsträarbetare- och byggnadsgröf arbetare-yrkena) på orten icke medtagits.

Antalet dubbelräknade arbetsgifvare har efter sådana grunder kunnat uppskattas till omkring 1,600. Minskas summan af aftal berörda arbetsgifvare inom olika näringsgrenar enligt tab. 1, eller 11,241, med detta tal, erhålles i rundt tal 9,600.

² 33 kollektivaftal omfatta företag, som falla inom flera hufvudgrupper och hafva sålunda dubbelräknats i summan.

ojämn. Under det att hufvudmassan kollektivafthal påträffas inom grufdrift, fabriker och handtverk samt byggnadsverksamhet, d. v. s. *den egentliga industrien*, återfinnes endast en mindre del inom gruppen *allmänna arbeten* samt inom *handel och samfärd* och ett försvinnande fåtal inom *jordbruket och dess binäringar*.

*Jordbruket
med bi-
näringsar.
Det egentliga
jordbruket.*

Bland det insamlade materialet förekomma sålunda endast 28 *jordbruksafthal*, omfattande 34 gårdar med sammanlagdt 1,734 arbetare, eller i medeltal 51 arbetare per gård. Det är alltså, förklarligt nog, företrädesvis vid större gårdar, som kollektivafthal träffats; ej heller torde det vara troligt, att kollektivafthalt, åtminstone i sina nuvarande former, kommer att vinna utbredning inom den stora, öfvervägande delen af det svenska jordbruket, där de små bruksdelarne äro förhärskande.

Emellertid finnas vidsträckta områden, hufvudsakligen slättbygderna i Mälare- och Hjälmareprovinserna, Öster- och Västergötland samt sydvästra och östra Skåne, där större egendomar mera talrikt förekomma, och kollektivafthalt sålunda kan tänkas hafva förutsättningar att komma till användning inom det egentliga jordbruket. Med undantag af Skåne sakna dock dessa landsdelar fortfarande så godt som fullständigt kollektivafthal inom jordbruket. Kollektivafthalt har nämligen utgått från industrien och tillsvidare endast vunnit utbredning inom jordbruket i den mån, som inflytandet från industrien gjort sig gällande. Det är sålunda inom Malmöhus och Kristianstads län, där industri- och jordbruksbefolkning stå i nära beröring med hvarandra, som flertalet af kollektivafthal berörda gårdar, eller 22, voro belägna, under det att återstående 12 gårdar, spridda inom Uppsala, Kronobergs, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Gäfleborgs och Västernorrlands län, samtliga ägas af företag, hvilka vid sidan af jordbruket drifva industriell verksamhet.

Trädgårdsskötseln.

Odlingen af *trädgårdsprodukter* till afsalu har på de senaste åren nått en afsevärd omfattning, och handelsträdgårdar hafva uppstått inom flera delar af landet, företrädesvis i närheten af de större städerna. För 47 af dessa trädgårdar, belägna i grannskapet af Stockholm, Linköping, Malmö, Lund och Hålsingborg, hafva kollektivafthal träffats. Aftalen voro till antalet 5 och omfattade tillsammans 223 arbetare.

Fisket.

Fisket bedrivs i vårt land dels som binäring hufvudsakligen till jordbruket, dels såsom själfständigt yrke af en icke ringa del af befolkningen. Inga kollektivafthal hafva emellertid påträffats inom denna näringsgren. Fiskarne äga merendels själfva båt och fiskredskap; vid det större fisket är besättningen vanligen delägare i båten eller fartyget, och afkastningen delas efter andel. Dock förekommer äfven, att någon af de i fisket deltagande äger fartyget och vid afkastningens fördelning erhåller flera andelar än de öfriga, och

med trawlfisket hafva rent kapitalistiska driftsformer vunnit insteg äfven inom denna näringsgren. Med dessa undantag finnas emellertid inga af rederier eller bolag förhyrda besättningar vid de svenska fiskerierna, och torde detta förklara frånvaron af kollektivafstal inom näringsgrenen.

Inom *skogsbruket* förefinnas kollektivafstal dels för *afverknin-* *Skogsbruket.*
gen och dels för *flottningen*.

För afverkningen af skogen öfverenskommer vederbörande såg- *Skogsafverk-*
verksägare med timmerkörare, hvilka vanligen utgöras af kring- *ningen.*
boende bönder och arrendatorer. Timmerkörarne anskaffa och aflöna själfva sina huggare och öfriga arbetare. Till Kollegium hade vid den angifna tidpunkten inkommit endast 2 kollektivafstal för afverkning af skog. Dessa aftal omfattade 2 sågverk och omkring 520 timmerkörare, alltså en mycket ringa del af de personer, som sysselsättas inom denna näringsgren.

Flottningen har ej heller att uppvisa något större antal kollek- *Flottningen.*
tivafstal. Af de större allmänna flottlederna var det endast Dalälven och Indalsälven, vid hvilka kollektivafstal förekommo. Därjämte hade sådant aftal träffats vid ett par mindre betydande flottleder i Kopparbergs län. Kollektivafstalen voro godkända af 3 flottningsföreningar och 1 flottningsentreprenör, hvilka tillsammans hade i sin tjänst anställda omkring 860 arbetare.

Inom *grufdriften* är *stenkolsbrytningen* begränsad till några få *Grufdriften.*
fält, samtliga i Malmöhus och Kristianstads län, och flertalet under *Stenkolsbryt-*
gemensam ekonomisk ledning. Detta har gifvetvis underlättat genomförandet af kollektivafstal, och sådana finnas träffade för praktiskt taget *hela* denna industri. Aftalen voro till antalet 10 — ett flertal arbetaregrupper vid samma företag hade hvar och en sitt aftal — och omfattade 6 gruffält, vid hvilka 2,201 arbetare voro anställda.

För grufdriften liksom för hvarje särskild näringsgren inom fabriksindustrien finnas tillgängliga uppgifter om hela antalet arbetare, hvilka låta sig jämföras med de för här ifrågavarande undersökning insamlade uppgifter om antalet arbetare, anställda vid sådana företag, för hvilka kollektivafstal träffats. Dessa uppgifter återfinnas i tab. 2 och gifva beträffande stenkolsbrytningen vid handen, att 98 % af arbetarne inom denna industri äro berörda af kollektivafstal.¹

Om arbetsvillkoren vid stenkolsbrytningen sålunda kunna sägas vara så godt som helt och hållet reglerade af kollektivafstal, var motsatsen fallet beträffande *malm-brytningen*. Inom denna funnos nämligen endast 7 kollektivafstal, omfattande 7 arbetsgifvare och 987 arbetare, d. v. s. 8 % af hela arbetareantalet inom näringsgrenen. Två af dessa aftal afse zink-, koppar- och blygrufvor, de öfriga järngrufvor. De järnmalmförande områdena i Sverige äro, som bekant, huf-

Malm-bryt-
ningen.

¹ Beträffande sättet för dessa siffrors erhållande se ofvan ss. 30 ff.

vudsakligen begränsade till två stora zoner, den ena omfattande delar af Värmlands, Örebro, Kopparbergs, Västmanlands och Uppsala län, den andra i grannskapet af poleirkeln och i nordligaste delen af Norrland. Icke blott geografiskt utan äfven ekonomiskt äro dessa båda områden skilda. De i mellersta Sverige förekommande malmerna med i regel lag fosforhalt användas nämligen hufvudsakligen för inhemsk förädling, de lappländska med högre fosforhalt för export. Ett undantag från den nyssnämnda regeln bilda dock de i Kopparbergs län befintliga Grängesbergsfälten, där malmen är af liknande beskaffenhet som den norrländska och likaledes exporteras. Med undantag af ett kollektivafstal vid ett af de mindre lappländska gruffälten voro förefintligen aftal träffade för grufvor tillhörande den förstnämnda gruppen; exportgrufvorna voro sålunda så godt som fullständigt oberörda af kollektivafstalen.¹

*Fabriker och
handverk.*

Kollektivafstälens fördelning på olika näringsgrupper inom *fabriksindustrien och handtverkerierna* framgår af nedanstående sammandrag (tab. litt. B.) af siffermaterialet i tab. 2.

Antalet aftal inom fabriksindustrien utgör sålunda omkring 920 och inom handtverket omkring 430. Af de förra beröras omkring 1,800 arbetsgifvare och 136,700 arbetare, af de senare omkring 3,800 arbetsgifvare och 25,000 arbetare. Det bör emellertid här ånyo påpekas (jfr ofvan s. 27), att i denna undersökning uppdelningen i fabriker och handtverkerier icke kunnat ske med hänsyn tagen till, huruvida hvarje *arbetsplats* bör hänföras till den ena eller andra kategorien, utan verkställts efter *näringsgrenar*, så att en näringsgren, inom hvilken det stora flertalet arbetsplatser kunna anses vara fabriker, förts i sin helhet till fabriksindustrien, och näringsgrenar, hvilka öfvervägande bedrifvas handtverksmässigt, förts under handtverket, oafsedt om inom desamma äfven fabriker förekomma. Följden häraf har blifvit, att handtverket kommit att omfatta en större del af näringsverksamheten, än hvad som vanligen brukar innefattas under detta begrepp. Antalet arbetare per arbetsplats inom de näringsgrenar, som förts till handtverket, har också härigenom blifvit ovanligt högt. Det utgör i medeltal 7. För de näringsgrenar, som räknats till fabriksindustrien, blir samma medeltal 74.

Sammanläggas de i tab. 2 meddelade uppgifterna om hela antalet arbetare år 1907 inom näringsgrenar, hvilka räknats till *fabriksindustrien*, erhålles en slutsumma af omkring 298,000.

Antalet arbetare, anställda vid af aftal berörda arbetsplatser inom samma näringsgrenar, utgjorde 132,576. Resultatet blir

¹ Mellan Järnbruksförbundet och vederbörande fackförbund har emellertid under år 1908 träffats ett kollektivafstal för 40 arbetsplatser med ett sammanlagdt antal grufarbetare af omkring 4,600. Grängesbergsfälten beröras dock icke af detta aftal och ej heller de lappländska gruffälten. Exportgrufvorna sakna sålunda i stort sedt fortfarande kollektivafstal.

Tab. litt. B. Kollektivaftalets utbredning inom fabriks-industri och handverk.

Näringsgrenar.	Antal kollektiv-aftal.	Antal af kollektiv-aftal berörda	
		arbets-gifvare.	arbetare.
IV. <i>Närings- och njutningsämnesindustri</i> . . .	276	901	23.777
Fabriker	184	261	19,445
Handverk	92	640	4,332
V. <i>Textilindustri</i>	70	92	12.499
Fabriker	61	73	12,346
Handverk	9	19	153
VI. <i>Beklädnadsindustri</i>	215	1.808	14.971
Fabriker	58	69	5,571
Handverk	157	1,739	9,400
VII. <i>Läder-, hår- och gummivaruindustri</i> . . .	78	383	3.208
Fabriker	41	35	2,254
Handverk	37	348	954
VIII. <i>Trävaruindustri</i>	210	614	18.244
Fabriker	161	220	15,510
Handverk	49	394	2,734
IX. <i>Trämasse- och pappersindustri</i>	60	249	12.098
Fabriker	46	34	8,360
Handverk	14	215	3,738
X. <i>Grafisk industri</i>	17	426	7.859
XI. <i>Malmförädlingsindustri</i>	22	16	2.742
XII. <i>Metallindustri</i>	129	533	13.740
Fabriker	63	92	10,272
Handverk	66	441	3,468
XIII. <i>Maskin- och skeppsbyggnadsindustri</i> . . .	60	254	26.231
Fabriker	53	184	25,957
Handverk	7	70	274
XIV. <i>Jord- och stenindustri</i>	182	385	19.125
XV. <i>Kemisk-teknisk industri</i>	60	50	7.301
Summa	1,359¹	5,711¹	161,795
Däraf:			
Fabriker	928 ¹	1,845 ¹	136,742
Handverk	431 ¹	3,866 ¹	25,053

sålunda, att 45 %² af hela antalet arbetare inom de grenar af fabriks-industrien, beträffande hvilka uppgifter om hela arbetareantalet förefinnas i tab. 2, voro sysselsatta vid arbetsplatser, för hvilka kollektivaftal voro gällande.

¹ Deuna summa är något för hög, då dubbelräkning af aftal och arbetsgifvare ej kunnat undvikas.

² Med afseende å detta samt öfriga i förevarande kapitel meddelade relationstal må uppmärksammas, att desamma på grund af ofvan å s. 32 anmärkta omständigheter ej äro fullt exakta. För de olika grenarne af fabriksindustrien torde de dock kunna anses i stort sedt gifva en riktig bild af de verkliga förhållandena.

Vid de undersökningar, som af Kaiserliches Statistisches Amt gjorts rörande kollektivafталens utbredning i Tyskland¹, har man funnit, att sådana aftal hufvudsakligen förekomma inom handtverksyrkena, hvaremot de största grenarne af storindustrien icke kunna uppvisa några sådana. Man har därför i Tyskland velat göra gällande, att kollektivafталet på grund af tekniska svårigheter möjligen icke skulle kunna komma till användning inom storindustrien. Hvad Sverige beträffar, visar tydligen erfarenheten motsaisen, hvilket äfven torde vara fallet inom flera andra länder. Äfven om i vårt land liksom i andra länder kollektivafталet först framträdte inom handtverksyrkena, har det numera sin säkra grund och sin största betydelse inom fabriksindustrien. Mejerirörelsen — som ju står i intimt samband med jordbruket — är den enda industrigrenen af någon betydelse, där kollektivafтал ej förekomma², och inom ett stort antal grenar af fabriksindustrien utöfvar kollektivafталet, som nedan närmare utvecklas, ett dominerande inflytande.

För *handtverket* finnas icke angående hela arbetareantalet inom de olika yrkena uppgifter tillgängliga, som kunna jämföras med uppgifterna om arbetareantal, insamlade till förevarande undersökning, *dels* på grund af bristerna i den svenska handtverksstatistiken, hvilka nedan närmare påvisas, och *dels* emedan gränsen mellan fabriker och handverk, såsom nyss framhållits, i förevarande undersökning icke kunnat dragas på eljest vanligt sätt. De ofvan meddelade absoluta talen för antalet kollektivafтал och af dem berörda arbetsgifvare och arbetare inom handtverkerierna visa emellertid, att äfven inom handtverket kollektivafталet vunnit en afsevärd utbredning.

Närings- o. njutnings- ämnes-industrien. Öfvergå vi att undersöka kollektivafталets utbredning inom de olika industrigrenarne, visar det sig, att inom *närings- och njutningsämnesindustrien* 66 % af de vid fabrikena anställda arbetarne voro berörda af kollektivafтал, sammanlagt 184.

Af dessa aftal återfinnas 26 inom *kvarnindustrien* och omfattade där 22 % af industriens hela arbetareantal. Det är härvid att märka, att kvarnarna äro af två från hvarandra helt skilda slag. Det ena utgöres af små kvarnar, drifna med vind eller vattenkraft, hvilka, spridda öfver hela landet, användas af den kringboende befolkningen för sädens förmalning. På senare tiden hafva emellertid, där kvarnrörelsen drifves i stor skala, dessa »tullkvarnar» mer och mer kommit att aflösas af ång- eller valskvarnar. Kollektivafталen beröra endast ett fåtal kvarnar af förra slaget, under det fler-

¹ Beiträge zur Arbeiterstatistik 3—5. Der Tarifvertrag im Deutschen Reich I—III. Berlin 1906.

² För varuutkörare m. fl. vid mjölkförsäljningsaffärer, i samband med hvilka mejerirörelse drifves, har dock ett fåtal kollektivafтал träffats.

talet ång- och valskvarnar, särskildt de stora kvarnarne i Stockholm, Uppsala, Kalmar, Malmö, Göteborg m. fl. orter träffat sådana aftal. Att det är de större arbetsplatserna, hvilka omfattas af kollektivaf-talen, visar äfven medeltalet arbetare per arbetsplats, som för den af kollektivaf-tal berörda delen af industrien är 33.

Råsockertillverkningen är hufvudsakligen koncentrerad till Sydsverige, som har de bästa förutsättningarna för betodlingen. Den bedrivs vid 23 fabriker, belägna 16 i Malmöhus län, 2 i Kristianstads och 1 i hvartera af Östergötlands, Gottlands, Blekinge, Hallands och Skaraborgs län. Af fabrikerna i Malmöhus län äro tre saftstationer, där endast betsaft framställles för att sedermera genom rörledningar transporteras till hufvudfabriken för vidare bearbetning.

Raffineringen af råsockret är mindre bunden af platsen för råvarans produktion. Den bedrivs i 10 raffinaderier, belägna 6 i Malmöhus län, 1 i Stockholms stad, 1 i Östergötlands län, 1 i Göteborgs och Bohus län samt 1 i Skaraborgs län. De flesta raffinaderierna äro sålunda dock i likhet med råsockerbruken att finna i södra Sverige. Tre äro förenade med råsockertillverkning, ett framställer raffiad direkt ur betsaften.

Inom sockerindustrien har den ekonomiska koncentrationen nått en hög grad af utveckling. Icke mindre än 24 af industriens 26 fabriker tillhöra nämligen numera samma aktiebolag. Utanför denna trust stå endast en fabrik i Östergötlands och en i Skaraborgs län med sammanlagdt omkring 270 arbetare. Med afseende å kollektivaf-talets utbredning inom stenkolsbrytningen har redan påpekats den ekonomiska koncentrationens betydelse för kollektivaf-talets utveckling. Detta visar sig äfven inom sockerindustrien, där 94 % af arbetarne hafva sysselsättning vid arbetsplatser, för hvilka kollektivaf-tal träffats. Endast en fabrik tillhörande trusten och en utom densamma, i resp. Gottlands och Skaraborgs län, saknade sådana aftal. Af dessa båda fabriker är den ena både raffinaderi och råsockerbruk, under det att den andra endast bedrifver råsockertillverkning. Inom båda grenarna af sockerindustrien har kollektivaf-talet sålunda vunnit lika stor utbredning.

Fabrikerna inom *tobaksindustrien* äro företrädesvis belägna i städerna, framför allt i Stockholm, Malmö och Göteborg. Inom dessa tre städer sysselsättas tillsammans omkring 3,200 tobaksarbetare, eller 64 % af industriens hela arbetareantal. Af kollektivaf-tal berörda voro på ifrågavarande platser 2,817 arbetare, d. v. s. 89 % af hela antalet arbetare, anställda inom dessa tobaksindustriens hufvudcentra. På landsbygden bedrivs tobakstillverkning i större omfattning endast i vissa trakter af Skåne, där tobaksplanter äfvenledes fortfarande förekomma, nämligen dels bygden kring

Landskrona, dels socknarne kring Åhus. I dessa trakter förefinnes äfven hemindustri, hvilken emellertid alltmer börjar ersättas af smärre cigarrfabriker. Hemindustrien är oberörd af kollektivaftalet, men af fabrikerna hafva icke få, äfven af dem på landsbygden, träffat kollektivaftal. Kommerskollegii berättelse om fabriker och handtverk för år 1907 upptager på landsbygden i Malmöhus och Kristianstads län 12 fabriker med omkring 150 arbetare. Kollektivaftalen omfatta af dessa 9 fabriker med 119 arbetare. Att tobakstillverkningen i dessa bygder fortfarande bedrifves i ganska liten skala, framgår af medelantalet arbetare per fabrik, som utgör 13. I de ofvannämnda tre städerna är samma medeltal 71. Tobaksfabriker förekomma dessutom i 29 andra städer, belägna inom 17 län, samt på enstaka ställen å landsbygden inom 4 län. På dessa orter äro kollektivaftal — för de flesta cigarrfabriker har träffats ett gemensamt aftal — gällande för flertalet större fabriker (de mest betydande undantagen torde vara en fabrik på landsbygden i Värmlands län, en i Gäfle och en i Härnösand), hvaremot icke så få små fabriker fortfarande saknade sådana aftal. Af hela arbetareantalet inom industrien arbetade sålunda 75% på arbetsställen med kollektivaftal. I medeltal kommo 63 arbetare på hvarje sådant arbetsställe. Medeltalet arbetare per arbetsplats var för hela industrien 51.

Tobaksindustrien består *dels* af cigarrtillverkning, *dels* af rök-, rull- och presstobaks-, snus- samt papyrosstillverkning. Af dessa är cigarrtillverkningen, inom hvilken ofvannämnda gemensamma aftal ingåtts, den utan jämförelse mest betydande. Den torde också vara den del af industrien, där kollektivaftalet är mest utbreddt, ehuru icke få tobaksspinnerier (där tillverkning af press- och rulltobak bedrifves) och snusfabriker äfven äro berörda af kollektivaftal. Kollektivaftalets relativa utbredning inom de olika tillverkningarne låter sig emellertid icke beräknas, då fabriksstatistiken¹ endast meddelar arbetareantalet för tobaksindustrien och tobaksfabrikerna i deras helhet.

Mer än hälften af hela *brännvinstillverkningen* äger rum i Malmöhus och Kristianstads län, men äfven Blekinge, Östergötlands och Skaraborgs län äga ett flertal brännvinsbrännerier, hvarjämte spridda sådana förekomma i Stockholms stad samt Stockholms, Uppsala, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älfsborgs och Örebro län. De flesta brännerierna äro belägna på landsbygden.

Den största delen af det i Sverige producerade brännvinet renas i särskilda *destilleringsverk*, hvilka understundom drifvas i förening med brännerierna, men vanligen som själfständiga fabriker.

¹ Härmed afses j det följande Bidrag till Sveriges officiella statistik D) Fabriker och handtverk, årg. 1907. Stockholm 1909.

Destilleringen af brännvin är icke koncentrerad till någon särskild landsända, utan sker i fabriker, spridda inom 12 län i södra och mellersta Sverige.

Jästfabrikerna äro i allmänhet inrättade som brännerier endast med den skillnaden, att man i jästfabriken söker öka jästproduktionen på bekostnad af alkoholproduktionen. De flesta jästfabrikerna (4) finnas inom Stockholms län. De öfriga återfinnas i Uppsala, Östergötlands, Jönköpings, Kristianstads, Malmöhus samt Göteborgs och Bohus län, en fabrik i hvar län med undantag för Kristianstads, där två äro belägna.

Brännvins- och jästtillverkningen har att uppvisa ett relativt litet antal kollektivafstal; endast 12 % af näringsgrenens hela arbetareantal äro berörda af sådana afstal. I medeltal äro inom industrien anställda 9 arbetare på hvar arbetsplats; de arbetsplatser, för hvilka kollektivafstal äro träffade, hafva i medeltal 20 arbetare. Redan häraf synes, att mängden små brännerier på landsbygden måste vara oberörda af kollektivafstal. I själfva verket saknas också kollektivafstal så godt som fullständigt för brännvinsbränningen; endast ett sådant, träffadt för en fabrik på landsbygden i Malmöhus län, har inkommit till Kommerskollegium. Inom destilleringen äro flertalet afstal inom denna näringsgren att finna, men äfven här äro de fåtaliga. Af 19 destilleringsverk i hela riket hafva endast 4, hvaraf 2 i Kristianstad, 1 i Uppsala och 1 i närheten af Stockholm, träffat kollektivafstal. Några af dessa bedriva brännvinsbränning vid sidan af destilleringen. Och af rikets 12 jästfabriker — hvilka alla bedrivas tillsammans med brännvinsbränning — hafva endast 3, samtliga belägna i södra Sverige, ingått kollektivafstal.

Bryggerier, mälterier och läskedrycksfabriker finnas spridda så godt som öfver hela landet, naturligt nog, då de vid dem tillverkade varorna hafva en lokalt mycket begränsad marknad. Dock är gifvetvis en stor del af industrien belägen i några af de större städerna — öfver hälften af bryggeriernas produktionsvärde belöper sig på Stockholm och Göteborg — men äfven ett afsevärdt antal af de mindre städerna samt köpingar och municipalsamhällen hafva sina egna bryggerier. På landsbygden äro i regel belägna endast smärre bryggerier, de flesta af dem svagdricksbryggerier. Öfversikten å följande sida visar hela antalet arbetare inom denna industri samt antalet af kollektivafstal berörda arbetare, fördelade på olika landsdelar.

Största utbredningen inom bryggeri- och läskedrycksindustrien har kollektivafstalet sålunda i Stockholms stad, därefter i västra Sverige, hvilket förnämligast är att tillskrifva bryggeriindustriens stora omfattning i Göteborg och dess närmaste omgivning. Äfven inom södra Sverige omfattar kollektivafstalet väl hälften af indu-

strien, under det att i östra och norra Sverige samt i Småland äfven som på Gottland och Öland endast en mindre del af bryggeri- och läskedrycksindustrien beröres af kollektivaf-tal.

Bryggerier, mälterier och läskedrycksfabriker.

Landsdelar. ¹	Hela antalet arbetare.	Däraf antal af kollektivaf-tal berörda arbetare.	
		Absolut.	%.
Stockholms stad	1,850	1,828	99
Östra Sverige	1,140	371	33
Småland och Öarne	500	105	21
Södra Sverige	1,180	594	50
Västra Sverige	2,230	1,327	60
Norra Sverige	1,300	315	24
Summa	8,200	4,540	55

Den nu ifrågavarande näringsgrenen består af tre olika klasser af fabriker: bryggerier, mälterier och läskedrycksfabriker. Af nu nämnda fabriker utgöra bryggerierna den utan jämförelse viktigaste gruppen. Skillnaden mellan ölbryggerier och svagdricksbryggerier gör sig gällande äfven beträffande kollektivaf-talet, i det att af de förra en betydligt större del än af de senare är berörd af kollektivaf-tal. Mälterierna äro i flertalet fall förenade med bryggerier, och särskilda kollektivaf-tal för mälterier förekomma ej. Utsöndras aftalen för bryggerier och mälterier från öfriga aftal inom industrien, finner man, att denna del af näringsgrenen i mycket högre grad än mineralvatten- och läskedrycksfabrikationen är berörd af kollektivaf-tal. Endast 8 af näringsgrenens 63 aftal afsågo sålunda den sistnämnda gruppen. Dessa aftal omfattade mineralvatten- och läskedrycksfabriker i Stockholm, Uppsala, Malmö, Lund och Göteborg. Dessutom är emellertid att märka, att tillverkning af läskedrycker och mineralvatten ej sällan bedrifves i gemenskap med bryggerirörelse, och att sålunda en del bryggeriaftal jämväl afse sådan tillverkning. Medeltalet arbetare per arbetsplats inom hela denna industri är 16, för arbetsplatser berörda af kollektivaf-tal däremot 42.

Margarinindustrien lärer till större delen vara under gemensam ekonomisk ledning, och äfven inom denna industri har kollektivaf-

¹ *Östra Sverige* omfattar Stockholms, Uppsala, Västmanlands, Södermanlands och Östergötlands län; *Småland och Öarne*: Jönköpings, Kronobergs, Kalmar och Gottlands län; *Södra Sverige*: Blekinge, Kristianstads och Malmöhus län; *Västra Sverige*: Hallands, Göteborgs och Bohus, Älfsborgs, Skaraborgs, Värmlands och Örebro län; *Norra Sverige*: Kopparbergs, Gäfveborgs, Jämtlands, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län.

talet, i likhet med hvad som ofvan påvisats vara fallet inom stenkolsbrytningen och sockerindustrien, där liknande förhållanden råda, vunnit stor utbredning. Visserligen hafva endast 4 margarinfabriker, belägna 1 i Stockholm, 1 i Malmö, 1 i Göteborg och 1 på landsbygden i Göteborgs och Bohus län, af denna industris 12 fabriker träffat kollektivafstal, men dessa 4 fabriker sysselsätta tillsammans 71 % af industriens hela arbetareantal. I medeltal sysselsättas 89 arbetare på dessa 4 arbetsplatser, under det att samma medeltal för de öfriga margarinfabrikerna är endast 18.

Af de återstående fabrikerna inom närings- och njutningsämnesindustrien, för hvilka kollektivafstal träffats, utgöres hufvudparten af *karamell-, choklad- och käxfabriker*, af hvilka käxfabrikerna äro belägna i Stockholm och Örebro samt karamell- och chokladfabrikerna i Stockholm, Uppsala, Kalmar, Malmö, Göteborg och Örebro. Karamelltillverkningen bedrifves delvis på arbetsplatser, hvilka närmast falla under handtverket. Inom käxfabrikationen finnas 2 arbetsställen, för hvilka icke afstal träffats. Af hela antalet arbetare, anställda inom ifrågavarande industrigren, äro 39 % berörda af kollektivafstal.

Slutligen har under *öfrig närings- och njutningsämnesindustri* sammanförts fiskberedningsanstalter, maltextrakt- och maltospreparatfabriker, stärkelsefabriker, kafferosterier, kaffesurrogat- och cikoriafabriker, konservfabriker, kryddmalerier, makaronifabriker, mjölksockerfabriker, soja- och såsfabriker, vin- och saftfabriker, ättikfabriker m. fl. Kollektivafstal finnas inom denna grupp träffade endast för några konserv- och mjölkmjölsfabriker, hvilkas arbetareantal utgör 3 % af hela antalet arbetare, anställda vid ofvan nämnda fabriker.

Till *handtverket* hafva uti förevarande utredning för närings- och njutningsämnesindustriens vidkommande hänförts alla *bagerier och konditorier* samt *slakterier och charkuterier*. Inom det förra yrket förekomma arbetsställen, som tvifvelsutan vanligen bruka hänföras till fabriker; särskildt är detta fallet inom spisbrödstillverkningen. Kollektivafstalen omfatta spisbröds- och grofbagerier, hvetebröds- och finbagerier samt slutligen på en del orter äfven hembagerier. Äfven för sockerbagerier och konditorier, hvilka ofta äro förenade med annan bagerirörelse, hafva ingåtts ett icke obetydligt antal afstal. Af särskildt intresse äro kollektivafstalen med de kooperativa bageriföreningarne.

Kollektivafstal för *bagerier och konditorier* funnos vid 1908 års ingång i 41 städer och 3 köpingar samt dessutom på landsbygden i 10 län; och omfattade dessa afstal tillsammans 507 arbetsgifvare och 3,651 arbetare. (Se öfversikten å nästa sida.)

Äfven inom *slakteri- och charkuteriyrket* påträffas fabriksartade anläggningar, särskildt svinslakterier. Kollektivaftal förekommo i 13 städer samt på landsbygden inom 4 län. Antalet arbetsgifvare, som godkänt dessa aftal, utgjorde 133 och antalet hos dem anställda arbetare 681.

Bagerier och konditorier.

Landsdelar.	Antal af kollektivaftal berörda	
	arbetsgifvare.	arbetare.
Stockholms stad	113	1,185
Östra Sverige	78	596
Småland och Öarne	17	209
Södra Sverige	110	490
Västra Sverige	72	689
Norra Sverige	117	482
Summa	507	3,651

Textil-industrien.

Hufvudcentra för den svenska *textilindustrien* återfinnas inom Älfsborgs och Östergötlands län. Därefter komma i fråga om textilarbetarnes antal Göteborgs och Bohus län samt Malmöhus län. Norrköping och Borås med kringliggande landsbygd äro de orter, som kunna uppvisa de flesta textilfabrikerna. I Östergötlands län sysselsättas sålunda enligt Kommerskollegii berättelse om fabriker och handverk för år 1907 vid *väfverier, spinnerier, blekerier, färgerier, trikäfabriker* m. fl. omkring 6,800 arbetare, i Älfsborgs län 8,400, i Malmöhus län 3,500, i Göteborgs och Bohus län 6,400. Af dessa arbetare voro i resp. län 2,954, 2,881, 1,422 och 2,167 eller resp. 43, 34, 41 och 34 % af hela antalet textilarbetare i hvarje län anställda vid arbetsplatser, för hvilka kollektivaftal träffats. Dessutom funnos gällande kollektivaftal för textilfabriker inom Stockholms, Södermanlands, Jönköpings, Kristianstads, Hallands, Värmlands, Örebro, Kopparbergs och Gäfleborgs län. Af hela denna industrigrens arbetare voro 35% berörda af kollektivaftal. Antal arbetare¹ i medeltal per arbetsplats var 85 för hela industrien och 169 för den del af densamma, som var berörd af kollektivaftal.

Textilfabrikerna låta uppdelas sig på fyra hufvudgrupper, nämligen bomullsväfverier och -spinnerier, ylleväfverier och -spinnerier, juleväfverier och -spinnerier samt blekerier, färgerier och appreteringsverk. Till en femte grupp kunna föras trikäfabriker¹, trassel-fabriker, linnefabriker, sidenfabriker m. fl.

¹ Då kollektivaftalen för trikä- och strumpfabriker träffats af samma organisationer och enligt samma grunder som aftalen vid väfverier, spinnerier, blekerier, färgerier, appreteringsverk m. fl., hafva trikä- och strumpfabrikerna i förhandenvarande undersökning hänförts till textilindustrien, icke till beklädnadsindustrien.

Nedanstående öfversikt meddelar hela antalet arbetare sysselsatta inom de olika grupperna samt antalet arbetare, anställda vid sådana arbetsplatser, för hvilka kollektivafstal träffats.

Textilindustrien.

Fabriksskasser.	Hela antalet arbetare.	Däraf antal af kollektivafstal berörda arbetare.	
		Absolut.	%.
Bomullsväfverier och -spinnerier . . .	11.800	4,326	37
Ylleväfverier och -spinnerier	11.800	3,560	30
Juteväfverier och -spinnerier	1.550	1,298	84
Blekerier, färgerier och appreteringsverk	2.650	1,554	59
Öfriga textilfabriker	7.150	1,608	22
Summa	34.950	12.346	35

Inom de båda stora hufvudgrenarne af textilindustrien, bomulls- och ylleindustrierna, har kollektivafstalet, som af denna öfversikt synes, nått en jämförelsevis ringa utbredning, under det att däremot inom den mindre gruppen juteväfverier och -spinnerier för flertalet arbetare träffats aftar. Blekerier, färgerier och appreteringsverk drifvas vanligen i gemenskap med väfverier och spinnerier. I större skala och själfständigt bedrifves denna verksamhet förnämligast i Göteborg, Norrköping och Borås med omnejder, och på dessa orter hafva för ifrågavarande anläggningar i de flesta fall kollektivafstal ingåtts. Inom gruppen »öfriga textilfabriker» märkas först och främst trikä- och strumpfabrikerna med ett arbetareantal af omkring 3,260. För 4 af dessa fabriker med tillsammans 490 arbetare (15 %) äro kollektivafstal gällande. Inom linneindustrien har aftar träffats för en af de största fabrikerna. Sidenfabrikerna sakna helt kollektivafstal, däremot finnas sådana för några få band-, trassel- och pressningsfabriker.

Hemarbete förekommer i icke ringa omfattning inom denna näringsgren: särskildt bekant är hemindustrien i Älfsborgs län. Hemarbetet är emellertid så godt som fullkomligt oberördt af kollektivafstal.

Handverksmässigt bedrifves *repslageriet*. Kollektivafstal hafva träffats för 19 repslagerier med 153 arbetare, hvilka med säkerhet utgöra ett mindretal af yrkets utöfvare. Ifrågavarande 19 arbetsställen äro belägna i Stockholm med omnejd, Linköping, Norrköping, Malmö, Limhamn och Ämål samt dessutom på landsbygden i Östergötlands och framför allt i Kristianstads och Malmöhus län.

Beklädnadsindustrien.

Inom *beklädnadsindustrien* har till fabriksdriften förts skofabriker och handskfabriker¹; samtliga öfriga arbetsställen inom denna näringsgren hafva räknats till handtverkerierna.

Skofabriksindustrien, som på de senare åren haft att uppvisa en ovanligt hastig utveckling, bedrifves hufvudsakligen i Stockholms stad med omnejd, äfvensom i Malmöhus, Göteborgs och Bohus samt Örebro län. Inom länen är den koncentrerad i städerna Malmö, Göteborg och Örebro. Hela antalet arbetare, anställda inom skofabriksindustrien, utgjorde tillsammans inom ifrågavarande län samt Stockholms stad med omnejd omkring 4,300; af dessa voro 3,982 eller 93 % berörda af kollektivafstal. Kollektivaftalet har sålunda erhållit en synnerligen betydande utbredning inom hufvudorterna för skofabriksindustrien. Å öfriga orter finnas enligt 1907 års fabriksberättelse sammanlagdt omkring 1,300 skofabriksarbetare, af hvilka 1,215 (93 %) äro berörda af kollektivafstal. Den största af de fabriker, vid hvilka kollektivafstal ingåtts, är belägen i Vänersborg och sysselsätter 475 arbetare. Arbetsförhållandena inom skofabriksindustrien äro sålunda praktiskt taget inom hela industrien reglerade genom kollektivafstal; icke mindre än 93 % af hela antalet inom denna industri anställda arbetare arbeta nämligen på arbetsplatser, där dylika afstal gälla.

Handsktillverkningen bedrifves sedan gammalt i Skåne, och Kristianstads och Malmöhus län äro fortfarande den svenska handskindustriens hufvudsäten. Endast ett fåtal fabriker äro belägna inom andra landsdelar (Stockholms stad och län, Hallands och Västmanlands län). Kollektivafstal äro träffade för 1 fabrik i Stockholms stad och 1 i Stockholms län, hvilka tillsammans sysselsätta 41 arbetare, samt för 11 fabriker med 275 arbetare inom Malmöhus och Kristianstads län. Af hela antalet arbetare inom industrien äro inom de sistnämnda länen 82 %, i hela riket 70 % berörda af kollektivafstal.

Hemarbetet spelar vid handsktillverkningen en stor roll. Att döma af kollektivafstalen torde dessa omfatta jämväl sådana arbetare, hvilka i sina hem utföra arbete för ifrågavarande fabriker.

Af *handtverksyrkena* inom hithörande näringsgrenar är *skrädderiyrket* det mest omfattande. Sammanlagdt 102 kollektivafstal voro inom yrket träffade för 932 verkstäder och 6,932 arbetare. Fördelningen på olika landsdelar framgår af öfversikten på följande sida.

Afstal för skrädderier förefinnas sålunda till ett icke ringa antal inom samtliga landsdelar. En del af dessa afstal omfatta en bransch af skrädderinäringen, som i sin nuvarande form framträdt först på se-

¹ En stor del af handskindustrien bedrifves handtverksmässigt. Då emellertid arbetareantalet per arbetsplats inom den del af näringsgrenen, för hvilken kollektivafstal träffats, i medeltal uppgår till 24, har denna ändock hänförs till fabriksindustrien.

nare åren, nämligen konfektions- eller lagerskrädderiet. Visserligen arbeta de flesta beställningsskrädderier äfven på lager under de tider af året, då säsong icke råder, och kollektivaftalen för dessa skrädderier upptaga priser för såväl beställnings- som lagerartiklar. Men det nya i de sista årens utveckling är grundandet af omfattande företag, hvilka uteslutande tillverka s. k. färdiggjorda kläder. Härigenom har en viktig gren af skrädderinäringen — oaktadt denna i sin helhet fortfarande ur af-talssynpunkt är att betrakta som hufvudsakligen tillhörande handtverket — utvecklat sig till fabriksindustri. Af skrädderinäringens 102 kollektivaftal voro 15 träffade för sådana konfektionsfabriker, däribland fabrikena i Vingåker, Landskrona och Falun med ett arbetareantal af resp. 414, 315 och 114.

Skrädderier.

Landsdelar.	Antal af kollektivaftal berörda	
	arbetsgifvare.	arbetare.
Stockholms stad	79	1,020
Östra Sverige	164	1,349
Småland och Öarne	52	279
Södra Sverige	262	1,805
Västra Sverige	222	1,710
Norra Sverige	153	769
Summa	932	6,932

Ofvan har påpekats, huru de senaste åren medfört en osedvanligt snabb utveckling af den svenska skofabriksindustrien. Detta har emellertid medfört en minskad efterfrågan på handgjorda, beställda skodon och för den *handtverksmässigt bedrifna skotillverkningen* en tillbakagång, som resulterat i, att på en mängd orter, särskildt i de större städerna, skomakeriverkstäderna kommit att användas så godt som uteslutande för reparationer eller förvandlats till försäljningsställen för de maskingjorda skodonen. Liksom kollektivaftalen för skrädderierna äro kollektivaftalen för skomakeriverkstäderna spridda öfver så godt som hela riket. De utgöra tillsammans 35 och omfatta 478 verkstäder med 1,137 arbetare, hvilka fördela sig på olika landsdelar på sätt sammanställningen å nästa sida utvisar.

För *hattmakerier* är aftal träffadt i Stockholm, för *filthattfabriker* i Stockholm, Malmö, Karlskrona och Falköping för *stråhattfabriker* i Malmö och Falköping. Inom hela hattindustrien förefunnos 7 kollektivaftal, omfattande 17 arbetsgifvare och 520 arbetare. Enbart *fabrikerna* inom denna industri sysselsätta dock enligt 1907 års fa-

briksberättelse omkring 1.300 arbetare. Det är sålunda endast en mindre del af hattindustrien, för hvilken kollektivafstal ingåtts.

Skomakeriverkstäder.

Landsdelar.	Antal af kollektivafstal berörda	
	arbetsgifvare.	arbetare.
Stockholms stad	36	177
Östra Sverige	89	177
Småland och Öarne	25	46
Södra Sverige	147	353
Västra Sverige	130	285
Norra Sverige	51	99
Summa	478	1.137

För *buntmakerier* hafva träffats 2 afstal. 1 i Stockholm och 1 i Malmö, omfattande tillsammans 16 arbetsgifvare och 342 arbetare, och för *träskotillverkningen* i Kristianstads och Malmöhus län 5 afstal, omfattande 27 arbetsgifvare och 80 arbetare. Inom *barberare- och perukmakareyrket* förekommo kollektivafstal i Stockholm, Karlskrona, Malmö, Lund, Landskrona och Hälsingborg. De voro träffade för 269 rak- och frisérsalonger, vid hvilka voro anställda 389 biträden. I Malmö har slutligen träffats kollektivafstal för en *bad- och tvättinrättning*.¹

Läder-, hår-
och gummi-
varuindu-
strien.

Malmöhus län intager främsta rummet inom *läderindustrien*, därefter komma Kristianstads och Gäfleborgs län, hvarjämte Blekinge och Stockholms län hafva ett större antal fabriker, tillhörande denna industri. I Blekinge, Malmöhus och Kristianstads län sysselsättas sålunda enligt 1907 års berättelse om fabriker och handverk omkring 760 läderarbetare, i Stockholms och Gäfleborgs län 290. De öfriga 1,100 äro till största delen anställda på små arbetsplatser, spridda öfver så godt som hela riket. Undantag härifrån bilda fabriker i Valdemarsvik och Falkenberg, den förra med 67, den senare med 88 arbetare; för båda hafva kollektivafstal träffats. I Malmöhus, Kristianstads och Blekinge län äro 276 arbetare (36 %) anställda vid läderfabriker, vid hvilka kollektivafstal äro gällande. Det bör emellertid påpekas, att alla dessa fabriker äro belägna i Malmöhus län, med undantag af 4 med tillsammans 24 arbetare.

I Malmöhus län ensamt äro 63 % af läderarbetarne berörda af kollektivafstal. I Stockholms och Gäfleborgs län arbeta 236 arbetare af omkring 290 på fabriker, vid hvilka ingåtts kollektivafstal. Af des-

¹ För kemiska tvättinrättningar hafva träffats flera kollektivafstal, men hafva dessa hänförs under textilindustrien, enär de i allmänhet drifvas i samband med färgeri.

sa fabriker sysselsätta två, en i hvarterdera länet, tillsammans 226 arbetare. Inom hela läderindustrien äro 42 % af arbetarne berörda af kollektivaftal. Då de fabriker, för hvilka sådana aftal träffats, i medeltal sysselsätta 31 arbetare, under det att samma medeltal för hela industrien ställer sig så lågt som 7, är det tydligt, att det är företrädesvis de mindre företagen inom läderindustrien, som sakna kollektivaftal. Dock finnas äfven aftal för garfverier, som drifvas rent handtverksmässigt.

Gummivaruindustrien är i Sverige helt ung, och samtliga fabriker inom denna näringsgren hafva uppstått efter år 1890. Af landets 7 gummivarufabriker hade vid tidpunkten för denna undersökning för 4, belägna 1 i Jönköpings och 3 i Malmöhus län, träffats kollektivaftal, under det att 3, i Uppsala, Älfsborgs och Skaraborgs län, sakna sådana. De förra fabrikerna äro emellertid de mest betydande inom industrien. De sysselsatte tillsammans 1,149 af industriens omkring 1,400 arbetare. Af gummivaruindustriens arbetare voro sålunda 82 % berörda af kollektivaftal.

Borst-, pensel- och kvastfabrikerna i riket sysselsätta omkring 570 arbetare. Kollektivaftal funnos upprättade för 2 borst- och penselfabriker, 1 i Stockholm och 1 i Landskrona med sammanlagdt 195 arbetare. En mindre kvastfabrik i Malmö, för hvilken kollektivaftal träffats, finnes redovisad under snickeri- och möbelfabriker.

För *sadelmakare-¹ och tapetserareyrket* finnas kollektivaftal i 30 städer och köpingar samt dessutom för verkstäder på landsbygden i Stockholms och Jönköpings län. De af dessa aftal berörda arbetsgifvare och arbetare fördela sig på olika landsdelar, på sätt nedanstående öfversikt angifver.

Sadelmakare- och tapetserareverkstäder.

Landsdelar.	Antal af kollektivaftal berörda	
	arbetsgifvare.	arbetare.
Stockholms stad	137	475
Östra Sverige	41	85
Småland och Öarne	21	55
Södra Sverige	66	192
Västra Sverige	74	133
Norra Sverige	9	14
Summa	348	954

Trävaruindustrien, den med hänsyn till arbetareantalet största Trävaru- och näst närings- och njutningsämnesindustrien efter tillverknings- industrien.

¹ Till sadelmakerier har äfven hänförts tillverkning af reseffekter.

värdets storlek mest betydande industrigruppen inom den svenska tillverkningsindustrien, sysselsatte år 1907 inom de grenar, hvilka i denna undersökning räknats som fabriksindustri, omkring 64,900 arbetare, af hvilka omkring 17,900¹ voro anställda på arbetsplatser, vid hvilka kollektivafstal blifvit upprättade. Denna stora industrigrupp har sålunda i mindre utsträckning än de flesta andra reglerat arbetsförhållandena genom kollektivafstal, i det att af hela antalet arbetare endast 28 % voro berörda af dylika afstal.

Detta beror främst på kollektivafstalets jämförelsevis ringa utbredning inom *sågverksindustrien*, till hvilken räknats förutom de egentliga sågverken äfven hyflerier och lådfabriker. Den största tillverkningen af sågade trävaror har Västernorrlands och Gäfleborgs län att uppvisa. Här voro anställda, i det förra länet omkring 10,500, i det senare 6,400 sågverksarbetare, af hvilka resp. 1,720 (16 %) och 2,143 (33 %) voro berörda af kollektivafstal. I Västerbottens län var hela antalet arbetare inom sågverksindustrien 2,900 och i Norrbottens län 2,800; antalet af afstal berörda voro i Norrbottens län 1,956 (70 %). I Västerbottens län förekommo inga kollektivafstal för sågverken. Närmast de norrländska länen komma i afseende på sågverkens tillverkningskvantiteter Värmlands, Kopparbergs och Uppsala län. Berörda af kollektivafstal voro i de olika länen resp. 10, 22 och 61 % af hela antalet arbetare, anställda vid sågverk inom de olika länen. Exporten från de flesta sågverken inom Värmlands län och från en del inom Kopparbergs län går öfver Göteborg. En nyckenhet trävaror sågas och hyflas emellertid först i Göteborg eller trakten däromkring, och sålunda har äfven i denna landsdel uppstått en ingalunda obetydlig sågverksindustri. Vid dessa sågverk, hyflerier och lådfabriker inom Göteborgs och Bohus län sysselsattes omkring 1,600 arbetare, af hvilka 71% voro anställda vid anläggningar med kollektivafstal. I Norrbottens, Uppsala samt Göteborgs och Bohus län har kollektivaftalet sålunda nått en större utbredning, under det att de län, där sågverksindustrien har sina hufvudcentra, ännu vid 1908 års ingång förblifvit tämligen oberörda af detsamma. Södra Sverige, Småland och öarne samt östra Sverige spela i allmänhet en föga betydande roll i fråga om sågverksdrift. En mängd sågverk förekomma visserligen äfven där, men de äro mestadels små och af ringa vikt för sågverksindustrien i dess helhet. Kollektivafstal äro träffade för några få af dem.

Bland större sågverk, vid hvilka kollektivafstal hade upprättats, kunna nämnas följande:

I *Haparanda skeppningsdistrikt* Båtskärsnäs och Karlsborg; i *Luleå skeppningsdistrikt* Altappen; i *Piteå skeppningsdistrikt* Storfors; i *Härnösands skeppningsdistrikt* Nyland, Lugnvik, Sandö, Sand-

¹ Inberäknadt arbetare vid snickeri- och möbelfabrikstäder (se följande sida).

viken och Kramfors; i *Sundsvallsdistriktet* Kubikenborg, Hörningsholm, Carlsvik, Ankarsvik; i *Hudiksvallsdistriktet* Hybo, Stocka; i *Söderhamnsdistriktet* Ala; i *Gäfledistriktet* Korsnäs sågverksaktiebolags verk vid Bomhus—Kastet, Skutskärs sågverk, Norrsundet; i *Kopparbergs län* Domnarfvet samt bland sågar med Göteborg som skeppningsort Vansbro; i *Göteborg och dess närhet* Säfveåns aktiebolags, Aktiebolaget Dalarnes och Aktiebolaget Niels Parelus' sågverk, hyflerier och lådfabriker.

Af samtliga arbetare anställda vid sågverk, hyflerier, lådfabriker och brädgårdar voro 24 % berörda af kollektivafताल¹.

Brädgårdsrörelsen drivres i allmänhet tillsammans med sågverken. På en del skeppningsorter förekommer emellertid, att brädgårdsrörelse idkas som själfständig näring. Kollektivafताल för sådana utskeppningsbrädgårdar funnos upprättade bl. a. i Stockholm, Norrköping; Karlskrona, Hälsingborg och Gäfle. Tillsammans 1,205 arbetare² voro anställda vid dylika utskeppningsbrädgårdar, för hvilka kollektivafताल träffats.

En annan med sågverksdriften nära sammanhängande näringsgren är *träkolstillverkningen*. Denna försiggår nämligen dels vid sågverken, där man af träaffallet bereder träkol genom kolning i milor, dels i milor i skogarne, dels slutligen i ugnar, företrädesvis vid järnverken. Kollektivafताल finnas för samtliga dessa olika slag af kolning. De omfatta emellertid endast 229 arbetare eller 4% af hela det antal arbetare, som uppgifvits vara sysselsatta med träkols-tillverkning.

De båda hufvudgrenarne inom trävaruindustrien äro sågverksindustrien samt snickeri- och möbelindustrien. *Snickeri- och möbelindustrien* har i allmänhet i denna undersökning uppdelats på snickeri- och möbelfabriker samt snickeri- och möbelverkstäder. De förra hafva förts till fabriksindustrien, de senare till handtverket. Då emellertid flertalet af kollektivafताल berörda snickeri- och möbelverkstäder i den officiella redogörelsen för olycksfall i arbete under år 1907, hvarifrån, som ofvan nämnts, uppgifterna om *hela* arbetareantalet inom olika näringsgrenar hämtats, torde hafva räknats som fabriker (de sysselsätta i medeltal 7 arbetare), hafva nedan liksom afven i tab. 2 samtliga arbetsplatser inom snickeri- och möbelindustrien sammanförts till en enda grupp. Sammanställes antalet arbetare vid sådana arbetsplatser, där kollektivafताल äro gällande, med industriens hela arbetareantal, visar det sig, att inom denna industri kollektivafताल visserligen nått en större utbredning än inom sågverksindustrien, men att det ändock icke omfattar mer 47 % af hela arbetareantalet³.

¹ Jfr nedan noten å s. 97.

² Inberäknadt 23 arbetare anställda vid *vedgårdar*.

³ Äfven detta procenttal torde emellertid vara något för högt, då vid beräkningen af detsamma en del handtverkerier medräknats bland de arbetsställen, för hvilka kollektivafताल träffats, men handtverket icke medtagits vid uppskattningen af industriens hela arbetareantal.

Snickeri- och möbelindustrien består af tvänne med afseende på arbetsvillkoren ganska olika delar, nämligen dels den hufvudsakligen på inhemsk afsättning baserade tillverkningen af möbler, i synnerhet finare och mera omsorgsfullt utförda sådana, dels fabrikationen af byggnadssnickeri, såsom fönster, dörrar o. a. De senare artiklarne upptaga inemot hälften af snickeri- och möbelindustriens hela produktionsvärde och äro af stor betydelse för rikets export. Kollektivaftalets utbredning inom de båda grenarne låter sig icke på grundval af föreliggande material statistiskt uppvisas, men torde vara större inom möbelindustrien än inom exportsnickerierna.

I största utsträckning bedrifves snickeriindustrien i Småland, hvilket väl delvis torde förklara, hvarför kollektivaftalet ej vunnit större utbredning inom denna industri. Småland är nämligen, som nedan utförligare visas, ett af de landskap, hvilka äro minst berörda både af arbetarörörelsen och af kollektivaftalet. Därefter komma i fråga om antal arbetare, anställda vid snickerifabriker, Östergötlands, Göteborgs och Bohus, Södermanlands, Malmöhus och Gäfleborgs län i nu nämnd ordning. Relationen mellan hela antalet arbetare inom industrien och antalet af kollektivafthal berörda kan inom denna industri icke för de olika länen siffermässigt beräknas, då uppgifterna angående arbetareantal i Kommerskollegii berättelse om fabriker och handverk och ifrågavarande undersökning icke äro jämförliga beträffande snickeri- och möbeltillverkning. Antalet arbetsgifvare, som godkänt kollektivafthal, och antalet hos dessa anställda arbetare, voro emellertid i absoluta tal inom

	Arbetsgifvare.	Arbetare.
Jönköpings, Kronobergs och Kalmar län . . .	29	649
Östergötlands län	41	1,241
Göteborgs och Bohus län	30	748
Södermanlands län	8	570
Malmöhus „	85	959
Gäfleborgs „	3	195
Summa	196	4,362

Inom dessa åtta län sysselsättas sålunda 65 % af hela antalet af kollektivafthal berörda arbetare inom snickeri- och möbelindustrien. Af de meddelade siffrorna för de olika länen torde kunna dragas den slutsatsen, att kollektivaftalets utbredning inom industrien ifråga var ringa i Småland, skäligen obetydlig i Gäfleborgs län, men ganska omfattande i de öfriga länen, särskildt Malmöhus och Östergötlands län.

Antal arbetsgifvare och arbetare, berörda af kollektivafthal, inom olika landsdelar framgår af följande öfversikt.

Snickeri- och möbelindustrien.

Landsdelar.	Antal af kollektivaftal berörda	
	arbetsgifvare.	arbetare.
Stockholms stad	123	859
Östra Sverige	74	2,117
Småland och Öarne	29	649
Södra Sverige	104	1,151
Västra Sverige	60	1,452
Norra Sverige	20	502
Summa	410	6,730

För *korgmakerier* och *korgfabriker* funnos 2 kollektivaftal, 1 i Stockholm och 1 i Hälsingborg. Tillsammans omfatta de 9 arbetsgifvare och 69 arbetare, således endast en liten del af yrket. En barnvagnsfabrik i Malmö, för hvilken kollektivaftal träffats, har redovisats under snickeriindustrien, men torde äfven kunna räknas till nu ifrågavarande industrigren.

Tunnbinderi idkas för egen räkning af ett betydligt antal anläggningar inom olika industrier¹. Själftändigt bedrivs denna tillverkning till stor del som handverk, men äfven fabriker förekomma. Af dessa märkas särskildt tunnfabriken i Uddevalla, som förser en del af Västkustens fiskerier med laggkärl o. dyl. För denna fabrik har kollektivaftal träffats, likaså för tunnfabriken i Åstorp. Tunnbinderier i Stockholm, Norrköping, Malmö, Göteborg samt på skånska och halländska landsbygden hafva äfven ingått kollektivaftal, hvarjämte sådana förekomma för enstaka verkstäder i Nyköping, Eskilstuna, Söderköping samt några städer och köpingar i Skåne och Halland. Vid två petroleumupplag i Oxelösund och Göteborg hafva slutligen äfven kollektivaftal för tunnbinderiarbetare träffats, hvilka aftal redovisats under denna näringsgren. Antalet aftal inom yrket utgör 14, antalet af dem berörda arbetsgifvare och arbetare resp. 53 och 280.

En dominerande ställning inom *korkfabrikationen* intaga korkfabrikerna i Stockholm, för hvilka samtliga träffats kollektivaftal. Sådana aftal hafva jämväl ingåtts för de smärre fabrikerna i Malmö, Eslöf och Göteborg med omnejd. Endast 5 arbetsplatser, af hvilka icke någon sysselsätter öfver 5 arbetare, belägna i Hässleholm, Hälsingborg, Halmstad, Göteborg och Borås saknade aftal. Af korkindustriens arbetare voro 90 % berörda af kollektivaftal.

¹ Sälunda hafva ej sällan bryggerier och cementfabriker m. fl. egna tunnbinderier. För dessa hafva i många fall kollektivaftal träffats, hvilka emellertid icke medtagits ofvan (jfr ss. 24 ff.).

Trämasse-
och
pappers-
industrien

Närmast trävaruindustrien står *trämasse- och papperstillverkningen*, i hvilken flertalet af rikets län äro intresserade. Fabrikationen af trämassa och den ytterligare förädlingen af trämassan till papper och papp hafva i denna undersökning sammanförts till en grupp, då vid ett stort antal anläggningar de båda tillverkningarna drifvas gemensamt. Visserligen finnes ett visst motsatsförhållande mellan fabriker, som uteslutande tillverka trämassa och deras afnämare, pappersbruken, men från kollektivaftalets synpunkt har en sådär uppdelning ej varit nödig och knappast möjlig. Trämassefabrikernas fördelning på tillverkare af kemisk och mekanisk trämassa är ej heller för ifrågavarande undersökning af någon betydelse.

Hufvudtillverkningen af trämassa äger rum i Värmlands, Gäfleborgs och Västernorrlands län; af papper i Östergötlands, Göteborgs och Bohus, Älfsborgs, Kopparbergs, Jönköpings och Värmlands län i nu nämnd ordning. Norr om Gäfleborgs län förekommer endast trämasse-, men icke pappersfabrikation. Af hela antalet arbetare utgjorde antalet af aftal berörda inom Värmlands län 44 %, Gäfleborgs 69 %, Västernorrlands 14 %, Östergötlands 95 %, Göteborgs och Bohus län 19 %, Älfsborgs län 59 %, Kopparbergs 42 % och Jönköpings län 23 %.

Fördelningen på olika landsdelar framgår af nedanstående tablå.

Trämasse- och pappersindustrien.

Landsdelar.	Hela antalet arbetare.	Däraf antal af kollektivaf- täl berörda arbetare.	
		Absolut.	%.
Stockholms stad	—	—	—
Östra Sverige	2,500	1,956	78
Småland och Öarne	2,900	917	32
Södra Sverige	530	290	55
Västra Sverige	7,800	3,236	41
Norra Sverige	5,100	1,961	38
Summa	18,830	8,360	44

Inom västra och norra Sverige, där trämasseindustrien har sina hufvudsäten, äro sålunda resp. 41 och 38 % af arbetarne berörda af kollektivaftal. Det låga procenttalet för den senare landsändan bekräftar det redan i det föregående konstaterade förhållandet, att kollektivaftalet i allmänhet endast vunnit ringa utbredning inom Västernorrlands län. I östra Sverige samt i Småland är pappers-tillverkningen förhärskande. I östra Sverige har kollektivaftalet nått en betydande omfattning inom Östergötlands, Uppsala och Väst-

manlands läns pappers- och trämassetillverkning, under det att för några fabriker, belägna i Stockholms och Södermanlands län, kollektivafstal icke träffats. Af hela arbetareantalet inom pappers- och trämasseindustrien i östra Sverige voro sålunda 78 % berörda af kollektivafstal. I Småland är kollektivafstalets utbredning äfven inom denna industri jämförelsevis ringa. Södra Sverige har att uppvisa endast ett fåtal pappersbruk och trämassfabriker. För 55 % af de vid dessa anställda arbetare hafva kollektivafstal träffats.

Inom *bokbinderiyrket* förekommer ej sällan, att samma afstal afser icke blott handtverksmässigt drifna bokbinderiverkstäder utan äfven kartong-, papperspås- och kontorsboksfabriker m. fl. Antalet arbetare sysselsatta vid arbetsplatser, för hvilka kollektivafstal träffats, har sålunda i medeltal per arbetsplats inom denna industri blifvit så högt som 17. Afstal hade träffats i 15 städer inom 11 län samt dessutom i Stockholms stad. I Östergötlands, Kristianstads och Malmöhus län omfattade aftalen äfven arbetsgifvare på landsbygden. Antal arbetsgifvare och arbetare, berörda af kollektivafstalen, utgåöra inom olika landsdelar:

Bokbinderier, kartongfabriker m. fl.

Landsdelar.	Antal af kollektivafstal berörda	
	arbetsgifvare.	arbetare.
Stockholms stad	89	1,598
Östra Sverige	29	972
Småland och Öarne	3	141
Södra Sverige	44	343
Västra Sverige	40	591
Norra Sverige	10	93
Summa	215	3,738

Enligt till Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik in- Grafiska
komna uppgifter funnos i december 1907 i riket 479¹ *tryckerier och* industrien.
stilgjuterier med sammanlagdt omkring 7,000 arbetare. Kollektivaf-
talet inom yrket omfattade 374 tryckerier med sammanlagdt 6,528
arbetare. Utanför aftalet stodo 105 tryckerier med 452 arbetare.
Kollektivaftalet berörde sålunda omkring 93 % af samtliga till tryc-
keriindustrien hörande arbetare. De 7 %, som stodo utanför tariffen,
tillhöra merendels tryckerier af ringa omfång och betydelse, till större
delen belägna å smärre orter. Bland ofvannämnda 105 tryckerier,
som ej godkänt tariffen, finnes nämligen intet af den storlek, att det

¹ De här meddelade uppgifterna äro hämtade ur Arbetsstatistik A:7, Under-
sökning af tryckerier och därmed förenad handtering i Sverige. Stockholm 1909.

sysselsätter öfver 30 arbetare, hvarjämte 72 af dem (69 %) äro mycket små, med högst 4 arbetare per tryckeri. Och under det att antalet tryckerier, som ej antagit tariffen, i procent af samtliga tryckerier utgör för hela riket omkring 22, belöper sig motsvarande tal för orter med mindre än 1,000 invånare till 78 % och för orter med 1,000—2,000 invånare till 47 %, men för större orter till i genomsnitt endast 14 %. (Se efterföljande tabell).

Antal tryckerier, som godkänt och icke godkänt tariffen.

A. Fördelade på storleksgrupper.

Företag med ett arbetarantal af	Tryckerier, som godkänt tariffen.	Tryckerier, som ej godkänt tariffen.	Samtliga tryckerier.
0—4	50	72	122
5—9	98	17	115
10—15	90	11	101
16—30	72	5	77
31—50	25	—	25
51—100	20	—	20
öfver 100	19	—	19
Summa	374	105	479

B. Fördelade efter anläggningsorternas invånarantal.

Orter med ett invånarantal af	Tryckerier, som godkänt tariffen.	Tryckerier, som ej godkänt tariffen.	Samtliga tryckerier.
under 1,000	6	21	27
1—2,000	16	14	30
2—5,000	65	5	70
5—10,000	55	15	70
10—20,000	55	13	68
20—30,000	30	5	35
30—75,000	27	1	28
öfver 75,000	120	31	151
Summa	374	105	479

Utom boktryckerier förekomma inom den grafiska industrien *kemigrafiska och litografiska anstaller*, stundom drifna i förening med boktryckerier. För 19 kemigrafiska och 33 litografiska anstaller hade slutits kollektivafstal. De förra, belägna i Stockholm, Malmö och Göteborg samt på landsbygden i Stockholms, Östergötlands och Malmöhus län, sysselsätta tillsammans 300 arbetare; de

senare finnas i Stockholm, Eskilstuna, Linköping, Norrköping, Jönköping, Kalmar, Malmö, Hålsingborg, Göteborg och Gäfle samt på landsbygden i Malmöhus län. Vid dessa äro anställda 1,031 arbetare. Enligt de i fabriksberättelsen upptagna uppgifterna angående kemigrafiska och litografiska anstalter förekomma sådana utom på ofvannämnda orter äfven i Oskarshamn, Karlstad, Örebro och Söderhamn, där aftal för lito- och kemigrafer sålunda ej träffats.

Den sedan gammalt för landets näringslif viktiga och karaktéristiska *malmförädlingsindustrien* har att uppvisa endast ett fåtal kollektivaftal. Prislistor hafva, som i inledningen framhållits, länge funnits vid järnbruken, men de gamla traditionella arbetsförhållanden, hvilka ända till senaste tid bibehållit sig inom denna industri, hafva gjort, att dessa prislistor i allmänhet icke iklädts aftalets form. De förändringar, som numera skett med arbetsgifvare- och arbetareorganisationernas uppträdande inom den svenska järnhandteringen, hade ännu vid 1908 års ingång icke hunnit verka därhän, att något större antal kollektivaftal blifvit upprättade.¹ De 22 aftal, som träffats inom industrien, omfattade sålunda endast 16 arbetsgifvare och 2,742 arbetare eller 16 % af hela arbetareantalet. Samtliga dessa arbetsställen utgöras af järnbruk, utom två, hvaraf det ena producerar zink och bly, det andra koppar. Det sistnämnda, Hålsingborgs kopparverk, där kopparen utdrages ur affallen, som vid tillverkningen af superfosfat erhållas vid framställning af svafvelsyra ur kopparhaltig svafvelkis, är det enda af ifrågavarande verk, som icke är beläget i Bergslagera.

Malmför-
ädlings-
industrien.

Bearbetningen af malmförädlingsindustriens produkter äger hufvudsakligen rum *dels* inom *metallindustrien*, *dels* inom *maskin- och skeppsbyggnadsindustrien*. Af naturliga skäl äger det intimaste samband rum mellan dessa industrier, hvilket försvårar eller understundom till och med gör det omöjligt att uppdraga gränser dem emellan. Metall- och maskinindustri bedrifves nämligen oftast sida vid sida inom samma anläggning, och en uppdelning blir därför i många fall helt naturligt tämligen godtycklig. Frågan om kollektivaftalets utbredning måste därför beträffande ifrågavarande industrigrenar behandlas i ett sammanhang för samtliga grenar, så mycket mer som näringsstatistiken — hvilkens uppgifter äro de enda, som kunna användas vid en undersökning af kollektivaftalets omfattning inom olika landsdelar — uppdelat metall- och maskinindustrierna på ett sätt, som skiljer sig från det, som användts vid ifrågavarande undersökning. Sammanslås fabriksstatistikens uppgifter angående antalet arbetare, anställda vid *järn- och stålvaru-*

Metall-
samt
maskin-
och skepps-
byggnads-
industri-
erna.

¹ I samband med det aftal, som år 1908 träffades för järngrufvorna (se noten å s. 36), slöt Järnbruksförbundet med vederbörande fackförbund ett kollektivaftal, som då berörde 82 järnbruk med tillsammans 24,300 arbetare.

fabriker, gjuterier, skeppsvarf, dockor, båtbyggerier, vagnfabriker, fabriker för tillverkning af elektriska maskiner och apparater, elektrisk ledningstråd, glödlampsfabriker och mekaniska verkstäder torde dessa emellertid utan alltför stora olägenheter kunna jämföras med motsvarande uppgifter i tab. 1, på sätt nedanstående öfversikt utvisar.

Metall- samt maskin- och skeppsbygnadsindustrierna.

Landsdelar.	Hela antalet arbetare.	Däraf antal af kollektivaf- talt berörda arbetare.	
		Absolut.	%.
Stockholms stad	9,700	6,912	71
Östra Sverige	15,700	9,450	60
Småland och Öarne	5,100	2,601	51
Södra Sverige	8,100	5,045	62
Västra Sverige	13,600	6,579	48
Norra Sverige	6,400	2,684	42
Summa	58,600 ¹	33,271	57

Järn- och stålvaru- samt maskinindustrierna bedrifvas inom alla delar af landet vid en mängd större och mindre arbetsställen, spridda inom rikets samtliga län. Minsta utbredningen har kollektivaf-talet i norra och västra Sverige. Till och med Småland och Öarna hafva att uppvisa ett förhållandevis större antal af kollektivaf-tal berörda arbetare än dessa båda landsdelar. I Stockholms stad, södra Sverige och östra Sverige äro aftal träffade för resp. 71, 62 och 60 % af hela arbetareantalet inom ifrågavarande närings-grenar. Uppdelas dessa på olika industrier, visar det sig, att vid *järn- och stålvarufabriker* 44 % af arbetarne äro berörda af kollektivaf-tal. Inom maskinindustrien har de olika verkstädernas speciali-sering på vissa tillverkningar så föga fortskridit i vårt land, att en fördelning af arbetsplatserna på olika industrigrenar alltid måste lida af en viss godtycklighet. I tab. 2 hafva därför *mekaniska verkstäder, skeppsvarf och båtbyggerier, elektriska verkstäder samt vagnfabriker* sammanförts till en gemensam grupp, hvarvid framgår, att

¹ Denna summa öfverskrider med 2,400 det i tab. 2 upptagna hela antalet arbetare inom ifrågavarande industrigrenar. Detta torde bero hufvudsakligen därpå, att fabriksstatistiken till maskin- och skeppsbygnadsindustrien hänfört jämväl de enskilda järnvägarnas verkstäder, hvilkas personal uppgår till omkring 2,300. Förhållandet mellan hela antalet arbetare och antalet af aftal berörda är sålunda något gynnsammare för de senare än hvad ofvanstående öfversikt utvisar. Dessutom torde böra uppmärksammas, att elektriska montörer, anställda inom elektriska verkstadsindustrien, väl upptagits bland hela antalet arbetare, men icke bland antalet af kollektivaf-tal berörda, samt att till det förra antalet förmodligen räknats en del arbetare vid smides-, reparations- m. fl. verkstäder, hvilka i denna undersökning eljest hän-förts till handverk, och hvilkas arbetare sålunda i den ofvanstående öfversikten ej heller medräknats bland de af kollektivaf-tal berörda.

af hela arbetareantalet inom denna grupp 68 % äro berörda af kollektivaftal. Till vagnfabrikerna hafva räknats fabriker för tillverkning såväl af vanliga vagnar som af järnvägs- och spårvagnar. Vid de senare fabrikerna har emellertid kollektivaftalet vunnit en afsevärdt större utbredning än vid de förra.

En särskild grupp arbetare, som delvis sysselsättes inom den elektriska verkstadsindustrien, är de *elektriska montörerna*. Sådana montörer finnas nämligen anställda vid verkstäderna för att på ort och ställe verkställa monteringen af de af verkstäderna levererade maskinerna. De arbeta emellertid äfven hos firmor, hvilkas verksamhet uteslutande eller till större delen består i sådan montering af olika elektriska apparater o. dyl. Slutligen användas de äfven för skötseln af elektriska maskiner. Aftalet inom detta yrke omfattar 1,095 elektriska arbetare, anställda hos 34 firmor i 8 olika städer inom Östergötlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Örebro, Västmanlands och Gäfleborgs län samt dessutom i Stockholms stad och på landsbygden i Norrbottens län.

Inom öfriga fabrikmässigt drifna industrigrenar hörande till metall- och maskinindustrierna hafva kollektivaftal träffats för guld- och silfvervaru-, galvaniserings-, kapsyl- o. dyl. fabriker samt för instrumentfabriker.

Guld- och silfvervaruindustri idkas fabrikmässigt i Stockholm, och äfven, ehuru i mindre omfattning, i Malmö, Uppsala, Kalmar och Örebro. Kollektivaftal äro träffade endast i Stockholm. De omfatta 75 % af samtliga guld- och silfvervaruarbetare i denna stad och 63 % af hela industriens arbetareantal. För den handtverksmässigt bedrifna delen af yrket hafva inga kollektivaftal ingåtts.

De öfriga fabrikerna inom metallindustrien, hvaribland kunna nämnas *kapsyl-, galvaniserings-, bleckkärlsfabriker m. fl.* sysselsätta tillsammans omkring 4,900 arbetare, af hvilka 19 % voro berörda af kollektivaftal.

De *instrumentfabriker*, för hvilka kollektivaftal träffats, äro uteslutande sådana, som tillverka *musikaliska* instrument. Tillverkningen af kirurgiska, optiska, fysiska m. fl. instrument saknade fullständigt sådana aftal.¹ Af hela antalet arbetare, sysselsatta vid instrumentfabrikationen, voro endast 38 % berörda af kollektivaftal. Tillverkningen af musikaliska instrument utgör industriens hufvudgren och sysselsätter omkring 850 arbetare, af hvilka 49 % vid fabriker med kollektivaftal. Dessa äro belägna i Stockholm, Sundbyberg, Malmö, Göteborg och Karlstad, under det att de öfriga återfinnas i 17 olika städer och köpingar inom 13 af rikets län samt på landsbygden i Gottlands, Älfsborgs och Örebro län².

¹ Numera finnas dock aftal äfven för kirurgiska instrumentfabriker.

² Arbetarne inom denna industri utgöras hufvudsakligen af träarbetare.

Medeltalet arbetare per arbetsgivare utgör för hela järn- och stålvaruindustrien 46, för den del af densamma, som omfattas af kollektivafnalen 108; för guld- och silfvervarufabrikerna äro samma medeltal 53 och 167, för galvaniserings- och kapsylfabriker m. fl. 35 och 135, för gruppen mekaniska verkstäder, skeppsvarf och båtbyggerier, elektriska verkstäder samt vagnfabriker 77 och 197 samt slutligen för instrumentfabrikerna 15 och 16. Inom samtliga industrigrenar — med undantag för instrumentindustrien — är det sålunda de större företagen, som omfattas af kollektivafnalen, under det att den mindre industrien i allmänhet står utanför sådan reglering af arbetsvillkoren. En del af den mindre industrien torde emellertid återfinnas bland smides- och reparationsverkstäder samt rörledningsfirmor.

Handtverket är inom metall- och maskinindustrierna representeradt af *smides-, reparations- och hofslageriverkstäder, bleck-, plåt- och kopparslagerier, vagnmakerier och urmakerier*. För smides-, reparations- och hofslageriverkstäder finnas kollektivafnalt upprättade i Stockholms stad, i 10 städer i Södermanlands, Östergötlands, Blekinge, Malmöhus, Älfsborgs och Västmanlands län samt på landsbygden i Kristianstads län. Tillsammans omfatta de 148 arbetsgivare och 1,491 arbetare.

Afnalt för bleck-, plåt- och kopparslagerier förekommo i Stockholms stad, i 40 städer och köpingar spridda inom samtliga rikets län samt på landsbygden i Jönköpings, Kronobergs, Örebro och Västernorrlands län. Antalet af kollektivafnalt berörda arbetsgivare och arbetare, resp. 293 och 1,977, fördelar sig på olika landsdelar på följande sätt.

Bleck-, plåt- och kopparslagerier.

Landsdelar.	Antal af kollektivafnalt berörda	
	arbetsgivare.	arbetare.
Stockholms stad	55	796
Östra Sverige	52	415
Småland och Öarne	19	81
Södra Sverige	50	232
Västra Sverige	72	304
Norra Sverige	45	149
Summa	293	1,977

Bleck- och plåtslageriyrket är ett ganska homogent handtverksyrke. Bland arbetsplatser, för hvilka kollektivafnalt träffats, äro

dock en del att anse som fabriker. En af dessa, belägen i Kungsör, hade ett så betydande arbetareantal som 126. Det torde böra anmärkas, att en del af arbetarne inom detta yrke, plåtslagarne, till stor del sysselsättas inom *byggnadsverksamheten*. Detta gäller äfven det nyss omnämnda smedsyrket. För *kopparslagare* hafva aftal träffats i Stockholm och Linköping. Öfriga aftal gälla bleck- och plåtslagare¹.

Vid vagnmakerierna hafva endast 6 aftal träffats. De gällde 30 arbetsgifvare och 188 arbetare i Stockholm, Uppsala, Malmö, Landskrona och Göteborg samt på skånska landsbygden. Kollektivaftal för *urmakerier* finnes endast i Stockholm och omfattar där 40 arbetsgifvare och 86 arbetare.

Stenindustrien spelar för stora områden af vårt land en betydande roll, och Sverige torde vara ett af de förnämsta stenexporterande länderna. Särskildt gäller detta *granit* och *gneis*, hvilka utgöra hufvudmassan af landets berggrund. Till industriell användning hafva dessa bergarter emellertid kommit hufvudsakligen i kusttrakterna, där transporten till utlandet ställer sig tillräckligt billig för att göra brytning i stor skala lönande. Det viktigaste granitområdet utgöres sålunda af det bohuslänska, där i synnerhet gat-, kant- och sträckstenstillverkning, hufvudsakligen för gatu-, kaj-, bro- och dockbyggnader, bedrivs i stor omfattning. Utefter den halländska kusten, i synnerhet i trakterna kring Varberg, Falkenberg och Halmstad, brytes gneis för samma ändamål men äfven, liksom i Skåne, för erhållande af byggnadsornamentsten och sten, lämplig för huggning af monument o. dyl. Den andra hufvudorten för stenindustrien är Blekinge, där likaledes *granit*- och *gneis*lagren bearbetas, till stor del i exportsyfte. Äfven Smålandsgraniten bearbetas på många håll, i synnerhet efter kusten i Kalmar län, bl. a. i trakten kring Västervik, Oskarshamn och Påskallavik. Slutligen må nämnas Stockholms-, Norrtälje- och Uppsalagraniten, som till största delen användes för Stockholms och Uppsalas behof af gat- och byggnadssten. I norra Sverige har graniten i allmänhet ännu ej börjat användas för industriellt ändamål. Af öfriga bergarter böra nämnas *porfyren*, som hufvudsakligen brytes i Dalarne, den »*svarta graniten*», som företrädesvis utnyttjas inom en zon, sträckande sig från nordöstra Skåne förbi sydvästra delen af Vättern upp till Vänerens nordöstra kust, *glimmer*- och *lerskiffer* å skilda ställen i Värmland, Bohuslän, Västmanland och Dalsland, *täljsten* i Jämtland, *sandsten* inom flera olika landsdelar, särskildt Gottland, *kalksten*, hvaraf Kolmårds- och Ekebergsmarmorn (den senare från Närike) särskildt funnit användning för prydnadsändamål, fasadbeklädnad o. dyl., och de s. k.

Jord- och
stenindu-
strien.

¹ Bleck-, plåt- och kopparslagare användas äfven i stor utsträckning bl. a. inom maskinindustrien.

täta kalkstenarne, hvilka för arkitektoniska ändamål brytas på Öland, i Närke, Västergötland, Östergötland, Dalarne m. fl. landskap.

Stenindustrien bedrivnes sålunda i skilda delar af landet, men har, som ofvan påpekats, sina hufvudcentra på Västkusten och i Blekinge. Enligt fabriksstatistiken för år 1907 sysselsattes vid stembrott och stenhuggerier inom Blekinge, Hallands samt Göteborgs och Bohus län omkring 7,000 arbetare eller 59 % af hela antalet i denna statistik redovisade stenhuggeriarbetare. Af dessa voro 5,496 eller 79 % berörda af kollektivafstal. För öfrigt förekomma, med undantag för norra Sverige, kollektivafstal inom de flesta af de trakter, som ofvan påvisats bedriva stenindustri. I den nedanstående öfversikten jämföras för olika landsdelar hela antalet arbetare vid stembrott och stenhuggerier enligt fabriksstatistikens siffror och antalet af kollektivafstal berörda, hvarvid emellertid är att märka, att bland de senare jämväl äro upptagna en del arbetare, sysselsatta med huggning af sten vid själfva byggnadsplatserna samt äfven en del smärre stenhuggerier, hvilka möjligen icke redovisats i fabriksstatistiken. Slut-siffran i öfversikten för hela antalet inom stenindustrien anställda arbetare är sålunda något lägre än motsvarande siffra i tab. 2, hvilken enligt hvad ofvan påpekats, hämtats ur olycksfallsstatistiken.

Stenindustrien.

Landsdelar.	Hela antalet arbetare.	Däraf antal af kollektivafstal berörda arbetare.	
		Absolut.	%.
Östra Sverige ¹	1,050	791	75
Småland och Öarne	1,100	369	34
Södra Sverige	4,200	2,281	54
Västra Sverige	5,350	4,996	93
Norra Sverige	150	—	—
Summa	11,850	8,437	71

Inom norra Sverige förekomma sålunda ej afstal för stenhuggerier. De län inom öfriga landsdelar, där stenindustri förekommer, men kollektivafstal saknas, äro Södermanlands, Jönköpings, Kronobergs, Skaraborgs och Värmlands. Eljest har kollektivafstalet som synes i stor utsträckning kommit till användning inom denna industri särskildt i det ena af dess hufvudcentra, Göteborgs och Bohus län.

Torfmossar förekomma i alla delar af landet, men i de flesta fall förbrukas torfven, i den mån den tillvaratages, på stället som bränsle. *Torfindustri* bedrivnes vid 115 arbetsplatser, spridda på 19 olika län,

¹ Till östra Sverige har i denna öfversikt äfven räknats Stockholms stad.

vanligen endast några få inom hvarje län. Det största antalet påträffas i Kristianstads och Örebro län. Kollektivaftal hade slutits för 6 arbetsställen, belägna 2 i Kronobergs, 3 i Kristianstads och 1 i Malmöhus län. Tillsammans sysselsatte dessa 427 arbetare, 18 % af industriens hela arbetareantal.

Äfven vid *grustag* hade två kollektivaftal ingåtts, det ena gällande en arbetsplats i Malmöhus län, det andra en i Göteborgs och Bohus län. Vid dessa voro anställda sammanlagt 104 arbetare.

Cementfabrikationen bedrifves vid 6 arbetsställen i Kalmar, Gottlands, Kristianstads, Malmöhus och Skaraborgs län. För 3 af dessa, belägna i Malmöhus och Skaraborgs län, hafva aftal träffats. Cementfabrikerna drifvas ofta tillsammans med *kalkbrott och kalkbruk*, från hvilka en del af råmaterialet erhålles. Emellertid finnas kalkbruk äfven på en mängd andra ställen i landet; icke mindre än 17 län äro sålunda intresserade i kalkindustrien. Kollektivaftal hafva dock endast ingåtts för ett fåtal. *Kritbruk* finnas hufvudsakligen i Malmöhus län; för så godt som samtliga äro kollektivaftal upprättade. Inom hela cement-, kalk- och kritindustrien finnas sålunda kollektivaftal endast inom Kristianstads, Malmöhus och Skaraborgs län, där likvisst industriens hufvudcentra äro belägna. Dessa kollektivaftal omfatta 46 % af hela arbetareantalet.

Vid de svenska *glasbruken* förekomma tre hufvudtillverkningar, nämligen fabrikation af buteljer, af fönsterglas samt af hushålls- och prydnadsglas. På någon af dessa tillverkningar hafva bruken i allmänhet specialiserat sig. Buteljfabrikationen är sålunda hufvudsakligen lokaliserad till Älfborgs och Värmlands län, fönsterglastillverkningen till Värmlands och Västernorrlands län, hushålls- och prydnadsglastillverkningen till Kronobergs och Östergötlands län. Inom hushålls- och prydnadsglas- samt buteljfabrikationen har kollektivaftalet vunnit en icke obetydlig utbredning, under det att fönsterglastillverkningen i allmänhet är oberörd af detsamma.

Betraktar man glasindustrien i sin helhet, finner man dess hufvudcentrum i Kronobergs län, där en mängd hyttor och bruk vuxit upp kring Kosta gamla glasbruk. Med afseende å tillverkningsvärde komma närmast Värmlands, Älfsborgs, Västernorrlands, Kalmar och Östergötlands län. Mer än hälften af hela det antal arbetare, hvilka inom glasindustrien omfattas af kollektivaftalen, sysselsättas i Kronobergs och Kalmar län. De af kollektivaftal berörda arbetarne utgöra inom länen ifråga 68 % af hela antalet arbetare vid glasbruken. I Värmlands län omfatta kollektivaftalen 50 %, i Älfsborgs 63 % af resp. läns glasbruksarbetare. Dessutom hafva aftal träffats för ett glasbruk i Västmanlands och ett i Gäfleborgs län. Inom de 9 öfriga län, där glasindustri idkas, bland dem Östergötlands, hafva inga aftal

påträffats. Kollektivaftalens utbredning inom olika landsdelar framgår af följande sammanställning.

Glasindustrien.

Landsdelar.	Hela antalet arbetare.	Däraf antal af kollektivaf- tal berörda arbetare.	
		Absolut.	%.
Östra Sverige ¹	560	124	22
Småland och Öarne	2,000	1,322	66
Södra Sverige	90	—	—
Västra Sverige	2,350	1,053	45
Norra Sverige	420	54	13
Summa	5,420	2,553	47

Vid de skånska stenkolsfälten förekomma på flera ställen stenkol och eldfast lera i bredvid hvarandra liggande lager. Med stenkolet som bränsle och leran som råmaterial har sålunda kunnat uppstå en omfattande *tillverkning af lergods*, såsom eldfast tegel, saltglacerade afloppsrör och krus o. s. v. Denna skånska lerindustri, liksom den därmed sammanhängande stenkolsbrytningen (se ofvan s. 35), omfattas så godt som fullständigt af kollektivaftalen, hvilka oftast gälla såväl grufdriften som lergodsfabrikationen. Hvad ofvan yttrats angående stenkolsfälten och de för dessa träffade kollektivaftalen, gäller sålunda äfven i tillämpliga delar ifrågavarande lerindustri.

Tegelbruk af olika storlek och tillverkningar påträffas i alla rikets län. En föreställning om kollektivaftalens utbredning inom denna industri gifva nedanstående uppgifter om hela antalet arbetare och antal af kollektivafal berörda, fördelade på olika landsdelar.

Tegelbruk.

Landsdelar.	Hela antalet arbetare.	Däraf antal af kollektivaf- tal berörda arbetare.	
		Absolut.	%.
Östra Sverige ¹	3,450	460	13
Småland och Öarne	590	—	—
Södra Sverige	3,700	1,796	49
Västra Sverige	2,350	226	10
Norra Sverige	1,250	32	3
Summa	11,340	2,514	22

¹ Häre inbegripet Stockholms stad.

Det är sålunda hufvudsakligen i södra Sverige, som kollektiv-aftalet kommit till någon mera allmän användning inom denna industri. Medeltalet arbetare per tegelbruk torde vara omkring 26, inom den del af industrien, som kollektivaftalen omfatta, är medeltalet däremot 49. Äfven inom tegelbruksindustrien är det sålunda jämförelsevis större anläggningar, för hvilka kollektivafstal träffats, under det att de små tegelbruken, ofta drifna gemensamt med jordbruk, ännu sakna dylika aftal.

Af hela tegel- och lergodsindustriens arbetareantal omfattas 32 % af kollektivaftalen.

För kakelfabriker och kakelugnsmakerierna har, hvad beträffar såväl formning som sättning, ett gemensamt aftal träffats. Ifrågavarande industri har vid denna undersökning ej heller kunnat uppdelas på fabriker och handverk. Någon jämförelse mellan fabriksstatistikens siffror rörande kakelfabriker och de uppgifter, som insamlats angående antalet arbetare inom industrien, berörda af kollektivafstal, kan därför icke ifrågakomma. Ej heller olycksfallsstatistikens uppgifter om hela antalet arbetare inom kakelindustrien äro användbara för detta ändamål. Kollektivaftalen för tillverkning och uppsättning af kakelugnar omfatta 143 arbetsgifvare och 1,578 arbetare, fördelade på alla rikets län med undantag för de norrländska. På olika landsdelar fördela de sig på följande sätt.

Kakelfabriker och kakelugnsmakerier.

Landsdelar.	Antal af kollektivafstal berörda	
	arbetsgifvare.	arbetare.
Stockholms stad	27	199
Östra Sverige ¹	27	407
Småland och Öarne	13	203
Södra Sverige	27	198
Västra Sverige	43	415
Norra Sverige	6	156
Summa	143	1,578

Bland öfriga fabriker inom jord- och stenindustrien, för hvilka kollektivafstal träffats, märkas 4 fabriker, hvilka drifva tillverkning af kaolin, smärgel m. m. och som tillsammans sysselsatte 547 arbetare.

Den enda grupp inom denna industri af någon betydelse, som saknar kollektivafstal, är porslins- och fajanstillverkningen.

¹ En väsentlig del af dessa tillverkningar komma på Uppsala län.

Kemisk-
tekniska
industrien.

Inom den kemisk-tekniska industrien utgöres den viktigaste industrigrenen af *tändsticksfabrikationen*. Denna, som till största delen står under gemensam ekonomisk ledning, är hufvudsakligen belägen i Jönköpings, Kronobergs, Kalmar samt Göteborgs och Bohus, Älfsborgs och Skaraborgs län. Med undantag för Kronobergs län är det äfven i dessa län, som kollektivafstal förekomma, under det att för de mindre fabrikerne i Stockholms, Uppsala, Malmöhus och Jämtlands län afstal icke träffats. De 8 tändsticksfabriker, för hvilka kollektivafstal äro gällande, sysselsätta tillsammans 4,981 arbetare, de öfriga 13 fabrikerne omkring 1,300. Af industriens hela arbetareantal äro sålunda 79 % berörda af kollektivafstal. I Småland omfattas 78 % af arbetarne vid tändsticksfabriker af kollektivafstal, inom Göteborgs och Bohus, Älfsborgs och Skaraborgs län 86 %.

Färg- och fernissfabriker finnas i Stockholms stad och 11 län. Kollektivafstal hafva träffats för 3 fabriker, 2 i Malmö och 1 i Trelleborg med tillsammans 21 arbetare, utgörande 8 % af industriens hela arbetareantal.

Af rikets 65 *ljus-, tvål- och parfymfabriker*, likaledes spridda inom ett flertal olika län, hafva 19, belägna de flesta i Stockholm, Malmö och Göteborg, träffat kollektivafstal. De sysselsatte 40 % af arbetarne vid ifrågavarande fabriker.

För 3 *krutbruk och sprängämnesfabriker* i Stockholms, Malmöhus och Örebro län, omfattande 27 % af hela antalet vid sådana fabriker anställda arbetare, hafva ingåtts kollektivafstal.

Likaledes äro kollektivafstal gällande vid de 2 *kalciumkarbid- och kloratfabriker*, som äro belägna i Västernorrlands län, hvaremot den i Kopparbergs län befintliga fabriken saknar dylikt afstal. De förstnämnda fabrikerne hafva i sin tjänst 70 % af arbetarne inom industrien ifråga.

Gödningsämnens- och svafvelsyrefabriker påträffas i ett stort antal län; kollektivafstalen gälla 10 fabriker i Stockholms, Malmöhus samt Göteborgs och Bohus län med sammanlagt 906 arbetare. Inom hela gödningsämnes- och svafvelsyreindustrien finnas 52 fabriker och omkring 1,100 arbetare. Det är således de större arbetsplatserna med 82 % af hela arbetareantalet, som kollektivafstalen omfatta.

Af ofvan *icke specificerad kemisk-teknisk industri*, där kollektivafstal förekomma, torde böra nämnas lim-, soda- samt s. k. tekniska fabriker. Tillsammans utgöra de kemisk-tekniska fabriker, som ej äro hänförliga till någon af ofvannämnda industrigrenar, 61 och sysselsätta omkring 900 arbetare. För 5 af dessa med 148 arbetare (16 %) hafva kollektivafstal träffats.

Hela den kemisk-tekniska industrien i Sverige sysselsätter omkring 11,700 arbetare. Af dessa voro 7,301 eller 62 % berörda af kollektivafstal. Medeltalet arbetare per arbetsplats var för hela in-

dustrien 49; för den del af densamma, som omfattas af kollektivaf-tal, däremot 146.

Sammanfatta vi ofvan meddelade uppgifter, torde af dessa framgå, att inom ett flertal af de större exportindustrierna, fram-förallt sågverks-, malmförädlings- och grufindustrierna samt exportsnickerierna, kollektivaf-talet ännu vid 1908 års början icke kommit till någon allmän användning. Beträffande ex-portindustrierna är emellertid att märka, att inom pappers- och trämasseindustrien inemot halfva antalet arbetare samt inom tändsticksindustrien 79 % och inom stenindustrien 71 % af hela antalet arbetare voro anställda vid arbetsplatser, för hvilka kollektivaf-tal träffats. Inom den öfriga storindustrien har kollek-tivaf-talet nått en afsevärd utbredning. Af järn- och stålvaruind-ustriens arbetare äro sålunda 44 %, af den egentliga maskinind-ustriens arbetare 68 % berörda af kollektivaf-tal. Aftalen inom soc-kerindustrien samt den skånska kolgrufve- och lerindustrien om-fatta så godt som fullständigt dessa industrier. Inom tobaksind-ustrien omfatta kollektivaf-talen 75 % af hela arbetareantalet, inom bryggeri- och läskedrycksindustrien 55 %, inom margarinindustrien 71 %, inom handskindustrien 70 %, inom skofabriksindustrien 93 %, inom läderindustrien 42 %, inom gummivaruindustrien 82 %, inom snickeri- och möbelindustrien i sin helhet 47 %¹, inom kork-industrien 90 %, inom boktryckeriindustrien 93 %, inom guld- och silfvervaruindustrien 63 %, inom cement-, kalk- och kritind-ustrien 46 %, inom glasindustrien 47 %, inom ljus-, tvål och parfym-industrien 40 %, inom kalciumkarbid- och kloratindustrien 70 % och inom gödningsämnesindustrien 82 % af hela arbetareantalet inom resp. industrier.

Samman-
fattning.

Inom öfriga industrier är ett mindre antal af arbetarne an-ställda vid arbetsställen med kollektivaf-tal. Bland dessa industrier märkas främst textilindustrien, där 35 % af arbetarne äro berörda af kollektivaf-tal. Af kvarnindustriens arbetare omfatta kollek-tivaf-talen 22 %, af arbetarne vid brännvinsbrännerier, jästfabriker och destilleringsverk 12 %, af instrumentfabrikernas arbetare 38 %, af torfindustriens 18 %, af tegelbrukens 22 %, af krutbrukens och sprängämnesfabrikernas 27 %.

Inom samtliga industrier är det vanligen de större anlägg-ningarne, för hvilka kollektivaf-tal träffats, under det att de arbets-ställen, som sakna kollektivaf-tal, företrädesvis tillhöra den *mindre* industrien. Har *trust- eller kartellbildning* ägt rum inom en indu-stri, omfatta kollektivaf-talen oftast ett större antal fabriker inom trusten eller kartellen än utanför densamma. Likaså har kollek-

¹ Detta procenttal är förmodligen något för högt. Se s. 51.

tivaftalet inom de industrier, som lokaliserats i någon viss landsända, i de flesta fall större utbredning i industriens *hufvudcentrum* än inom de periferiska delarne.

Kollektiv-
aftalens
utbredning
bland olika
arbetare-
grupper
vid grufvor
och fabri-
ker.

I det ofvanstående har vid undersökningen af kollektivaftalets utbredning inom olika industrigrenar hvarje arbetsplats betraktats som en enhet och någon åtskillnad mellan de olika *yrken, fack och specialiteter*, som kunna förefinnas bland arbetarne på samma arbetsställe, har icke gjorts. Som ofvan närmare utvecklats (se ss. 25 ff.), inträffar emellertid ej sällan, att arbetarne på en arbetsplats icke tillhöra samma organisation, och att kollektivafval träffas vid en del arbetsplatser för samtliga arbetaregrupper vid arbetsstället ifråga, vid andra endast för en eller annan af dessa grupper. Hvilka arbetaregrupper, som ett kollektivafval afser, kan oftast endast utrönas med tillhjälp af aftalets lönebestämmelser.

Häraf framgår, att de olika arbetarefacken inom en industri kunna i olika grad vara berörda af kollektivafval. En mera ingående undersökning af kollektivaftalets utbredning inom arbetarnes olika *fack och specialiteter* har ej kunnat verkställas, men för att erhålla en föreställning om utbredningen inom vissa hufvudgrupper, hvilka förekomma vid så godt som alla arbetsställen inom ifrågavarande näringsgrenar, har Kommerskollegium i *blankett A* (se ofvan s. 11), hvilken utsändts till de arbetsställen, inom bergshandtering och fabriksindustri, som träffat kollektivafval, uppdelat arbetarne i fem grupper: a) arbetare anställda vid *själfva tillverkningen* — hvilket ord i de blanketter, som afsågo företag inom grufdriften, utbyttis mot *brytningen*; b) *grofarbetare*, såsom handtlångare, magasinsarbetare, brädgårdsarbetare och transportarbetare; c) *reparatörer och hjälparbetare* (järnarbetare, träarbetare m. fl.); d) *maskinister och eldare* m. fl.; f) *öfriga grupper*. Med tillhjälp af kollektivaftalens lönebestämmelser hafva de sålunda inkomna uppgifterna angående antal arbetare inom ofvannämnda grupper sammanställts uti tab. 3, där arbetarne å af kollektivafval berörda arbetsplatser inom bergshandtering och fabriksindustri fördelats på olika fack samt på grupper med och utan i kollektivafval fastställd lön. På grundval af siffermaterialet i tab. 3 har nedanstående tab. litt. C. upprättats.

Af tabellen framgår, att af de 135,189 arbetare, som inom ifrågavarande näringsgrenar¹ äro anställda på arbetsplatser, för hvilka kollektivafval gälla, 78 % sysselsättas vid *själfva tillverkningen*, 13 % äro last- och lossningsarbetare, handtlångare o. dyl., 5 % äro reparatörer och hjälparbetare,² 2 % maskinister och eldare samt 1 % kuskar, utkörare o. dyl. Af de vid *själfva tillverk-*

¹ Se not 1 till tab. 3.

² Till denna grupp hafva förts järnarbetare, träarbetare, målare, tunnbindare, sadelmakare m. fl., i den mån dessa ej äro anställda vid *själfva hufvudtillverkningen*.

Tab. litt. C. Af kollektivafstal berörda arbetare vid grufvor och fabriker,¹ fördelade efter arbetets art samt på grupper med och utan i kollektivafstal fastställd lön.

	Antal arbetare.		
	Män.	Kvinnor.	Tillsammans.
A. Vid tillverkningen	84,568	20,932	105,500
Grupper med i aftalet fastställd lön	82,222	18,620	100,842
» utan » » » »	2,346	2,312	4,658
B. Last- och lossningsarbetare, handtlångare m. fl.	17,544	245	17,789
Grupper med i aftalet fastställd lön	15,363	75	15,438
» utan » » » »	2,181	170	2,351
C. Reparatörer och hjälparbetare	6,880	2	6,882
Grupper med i aftalet fastställd lön	4,419	1	4,420
» utan » » » »	2,461	1	2,462
D. Maskinister och eldare m. fl.	2,969	—	2,969
Grupper med i aftalet fastställd lön	1,991	—	1,991
» utan » » » »	978	—	978
E. Kuskar, utkörare m. fl.	2,049	—	2,049
Grupper med i aftalet fastställd lön	1,091	—	1,091
» utan » » » »	958	—	958
Summa	114,010	21,179	135,189
Däraf med i aftalet fastställd lön	105,086	18,696	123,782
» utan » » » »	8,924	2,483	11,407

ningen anställda tillhöra 96 %, af handtlångare m. fl. 87 %, af reparatörer m. fl. 64 %, af maskinister och eldare 67 % och af kuskar och utkörare m. fl. 53 %, grupper med i aftal fastslagen lön.

Kollektivafstalen hafva sålunda vunnit en afsevärd utbredning äfven inom de arbetargrupper, som ej direkt sysselsättas vid tillverkningen, ehuru de naturligtvis omfatta en större del af arbetarne vid tillverkningen än inom öfriga ofta små, isolerade arbetargrupper, hvilka med större svårighet låta organisera sig.

Af hela antalet arbetare ifråga tillhöra 92 % grupper med i aftal fastslagen lön.

Antalet *kvinnor*, anställda på ofvannämnda arbetsplatser, utgör 21,179, antalet *män* 114,010. Af dessa tillhöra 88 % af kvinnorna, 92 % af männen grupper med i aftal fastställd lön. På de arbetsplatser, där kollektivafstal gälla, omfatta aftalen sålunda ungefär samma proportion af kvinnorna som af männen. Härmed är emellertid icke sagdt, att kvinnliga arbetare i samma grad som manliga hafva sina arbetsvillkor reglerade genom kollektivafstal. Undersöker man de industrier, som sysselsätta det jämförelsevis största antalet

Kollektiv-
aftalens ut-
bredning
bland kvin-
nor och
minder-
åriga vid
grufvor, fa-
briker och
handverk.

¹ Se not 1 till tab. 3.

Antalet *minderåriga* på samma arbetsplatser är 21,322 (13 % af hela antalet), hvaraf 15,388 manliga (11 % af männen) och 5,934 kvinnliga (20 % af kvinnorna). De minderåriga arbetarne äro i flertalet fall inbegripna i kollektivaftalen, hvilket bl. a. framgår af det betydande antal aftal, som upptaga bestämmelser angående lärlingar och öfriga minderåriga (se nedan s. 132).

För *byggnadsverksamheten* föreligga inga tillförlitliga uppgifter angående hela antalet inom denna näringsgren sysselsatta arbetare; ännu mindre finnas sådana uppgifter för näringsgrenens olika yrken. För att dock gifva en ungefärlig föreställning om kollektivaftalens utbredning inom byggnadsyrkena meddelas i nedanstående tab. litt. E. antalet städer, köpingar och municipalsamhällen, inom hvilka kollektivaftal träffats för ifrågavarande yrken — med undantag för väg- och vattenbyggnadsarbetare — samt dessa kommuners folkmängd den 31 december år 1907.

*Byggnads-
verksam-
heten.*

Tab. litt. E. Kollektivaftalens utbredning inom byggnadsverksamheten.

Antal städer, köpingar och municipalsamhällen, där kollektivaftal träffats inom olika byggnadsyrken.

Yrken.	Städer.		Köpingar.		Municipal- samhällen.		Summa.		
	An- tal.	Folk- mängd.	An- tal.	Folk- mängd.	An- tal.	Folk- mängd.	Or- ter.	Folkmängd.	
								Absolut.	%oo. ¹
Murare	33	1,028,947	4	15,119	24	12,745	41	1,056,811	684
Byggnadsträarbetare	37	1,055,529	5	17,672	9	18,408	51	1,091,609	707
Stuckatörer	3	577,800	—	—	—	—	3	577,800	374
Förgylleri- o. glas- mästeriarbetare . .	8	701,698	—	—	—	—	8	701,698	454
Målare	41	1,114,523	3	8,140	4	11,310	48	1,133,973	734
Skorstensfejare . .	3	577,800	—	—	—	—	3	577,800	374
Rörarbetare	8	701,708	—	—	—	—	8	701,708	454
Elektriska montörer	1	337,460	—	—	—	—	1	337,460	218
Byggnadsgrofarbe- tare	34	1,015,426	5	16,909	7	13,727	46	1,046,062	677

Kollektivaftal inom byggnadsverksamheten förekomma hufvudsakligen i städerna; i köpingar och municipalsamhällen samt på landsbygden synas sådana i allmänhet saknas. Dock är att märka, att ett aftal, som formellt afser yrkesidkarne inom en viss stad, i verkligheten vanligen gäller hela den kringliggande bygden, understundom dock begränsad till en viss omkrets.

¹ Af hela folkmängden i städer, köpingar och municipalsamhällen år 1907 eller omkring 1,545,000 (enligt uppgifter i Svensk rikskalender för år 1909).

² Dessutom 2 aftal på landsbygden.

³ 5 , , ,

⁴ 6 , , ,

Samtliga de fyra hufvudyrkena, *murare, träarbetare, målare och grofarbetare*, omfatta kommuner med sammanlagdt 600—700 ‰ af hela folkmängden i städer, köpingar och municipalsamhällen. De 41 städer eller stadslignande samhällen, för hvilka aftal träffats inom murareyrket, äro belägna i 18 län, hvartill kommer Stockholms stad. För orter belägna på landsbygden förekomma murareaftal i Kristianstads och Malmöhus län.¹ Inom Uppsala, Gottlands, Kopparbergs, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län saknas kollektivafstal för detta yrke. Murareaftalen omfatta omkring 5,900 arbetare. Af aftalen för byggnadsträarbetare, hvilka tillsammans omfatta omkring 11,000 arbetare, gälla 5 landsbygden. De öfriga afse 51 städer, köpingar och municipalsamhällen belägna inom alla län utom Kronobergs, Gottlands, Gäfleborgs, Västernorrlands och Västerbottens. Målarna sakna kollektivafstal endast inom Gottlands och Västerbottens län; inom öfriga län hafva aftal träffats för tillsammans 48 städer, köpingar och municipalsamhällen. Af dessa aftal äro berörda omkring 8,000 måleriarbetare, hvilka emellertid användas icke uteslutande vid byggnadsverksamheten utan äfven vid arbetsplatser inom andra näringsgrenar, t. ex. skeppsvarfven.

För byggnadsgrofarbetare — till hvilka äfven räknas cement- och asfaltarbetare, delvis anställda vid cement- och asfaltguterier, grundläggare, bergsprängare, stenarbetare, murerihandtlångare m. fl. — hafva kollektivafstal träffats inom samtliga län med undantag af Jönköpings, Gottlands och Västerbottens. 6 kollektivafstal afse landsbygden; de öfriga aftalen 46 städer, köpingar och municipalsamhällen. Tillsammans beröra kollektivafstalen omkring 13,100 byggnadsgrofarbetare. Antalet arbetare, berörda af kollektivafstal inom ofvannämnda fyra yrken, är i nedanstående öfersikt fördeladt på olika landsdelar.

Byggnadsverksamheten.²

Landsdelar.	Antal af kollektivafstal berörda			
	murare.	byggnads-träarbetare.	målare.	byggnadsgrofarbetare.
Stockholms stad	1,400	4,800	3,000	5,600
Östra Sverige	560	1,250	820	1,370
Småland och Öarne	260	250	270	110
Södra Sverige	2,330	2,570	1,770	2,920
Västra Sverige	1,290	1,790	1,690	2,460
Norra Sverige	50	340	380	620
Summa	5,890	11,000	7,930	13,060

¹ Härvid är att märka, att *municipalsamhällen* i tab. litt. E. icke, som eljest skett vid denna undersökning, räknats till landsbygden.

² Siffrorna hafva afrundats till jämna tiotal.

För *stuckatörer* hafva kollektivafstal träffats i Stockholm, Malmö och Göteborg. Aftalen omfatta omkring 200 arbetare. *Gipsrörarne* hafva kollektivafstal i Stockholm, men torde dessutom ej sällan vara medräknade bland byggnadsgrofarbetarne och beröras af dessas afstal. Afstal för *förgylleri- och glasmästeriarbetare* finnas upprättade i Stockholm, Norrköping, Malmö, Lund, Hälsingborg, Göteborg, Karlstad och Falun och omfatta tillsammans omkring 500 arbetare. Inom yrket förekommer äfven fabriksmässigt drifven rörelse och bland de arbetsställen, som aftalen afse, påträffas äfven t. ex. i Stockholm, Karlstad och Falun smärre fabriker för tillverkning af förgyllda lister, för glasslipning m. m., hvilka ej tillhöra byggnadsverksamheten i egentlig mening. Kollektivafstal för *skorstensfejare* påträffas i Stockholm, Malmö och Göteborg, för *elektriska svagströmsmontörer*¹ i Stockholm. De förra aftalen omfatta omkring 150, det senare omkring 50 arbetare.

Rörledningsentreprenörer hafva träffat afstal med sina arbetare i Stockholm, Kalmar, Karlskrona, Malmö, Lund, Hälsingborg, Göteborg och Gäfle. Arbetareantalet hos dessa firmor uppgår till omkring 1,600. En del af dem åtaga sig icke endast utförande af allehanda rörledningar utan innehafva äfven verkstäder för reparationer, tillverkning af diverse metallvaror o. dyl., af hvilka en del äro af den omfattning, att de kunna räknas till mekaniska verkstäder.

Kollektivafstalen för *väg- och vattenbyggnadsarbetare* afse uteslutande landsbygden. De arbeten, som kollektivafstalen omfatta, bestå hufvudsakligen af järnvägsbyggnader men äfven af kraftstationsanläggningar och i några få fall af utdikningar och annat liknande arbete. De af aftalen berörda arbetsgifvarnes och arbetarnes fördelning på olika landsdelar framgår nedan.

Väg- och vattenbyggnadsarbeten.²

Landsdelar.	Antal af kollektivafstal berörda	
	arbetsgifvare.	arbetare.
Östra Sverige	8	750
Småland och Öarne	3	700
Södra Sverige	—	—
Västra Sverige	10	3,210
Norra Sverige	4	1,220
Summa	25	5,880

¹ Elektriska montörer förekomma äfven inom maskinindustrien samt telefonverksamheten.

² Siffrorna för arbetareantalet hafva afrundats till jämna tiotal.

*Allmänna
arbeten.*

De *allmänna arbeten*, för hvilka kollektivafthal träffats, äro hufvudsakligen *kommunernas arbeten*, d. v. s. 1) sådana hus-, gatu-, kaj-, bro- etc. byggnader, som utföras af eller för resp. kommuner, 2) kommunalindustriella företag, framförallt gas-, elektricitets- och vattenledningsverk och slutligen 3) renhållningsverk. Kollektivafthal för *byggnadsarbeten* hade ingåtts af 19 städer och köpingar, belägna inom 11 olika län samt af Stockholms stad. De berörde 5,506 arbetare. Därjämte hade entreprenörer för *gatubyggnadsarbeten* träffat ahtal i Stockholm och Malmö. Härvid är dessutom att märka, att vid ett stort antal af de byggnadsarbeten, hvilka af kommuner utlämnas på entreprenad, de vanliga kollektivaftalen inom resp. byggnadsyrken äro gällande. Äfven plägar förekomma, att en kommun vid egna större husbyggnadsföretag tillämpar ortens prislister.

För *gas-, elektricitets- och vattenledningsverk* hade 11 städer inom 7 län samt Stockholms stad träffat kollektivafthal, berörande 2,222 arbetare. Äfven 2 enskilda gas- och elektricitetsverk i Karlskrona och Limhamn med tillsammans 37 arbetare hafva ingått dylika ahtal. Sammanlagdt 2,259 arbetare vid gas-, elektricitets- och vattenledningsverk voro sålunda berörda af kollektivafthal. Vid *gas- och elektricitetsverk* sysselsättas enligt fabriksstatistiken i hela riket 2,706 arbetare. Antalet arbetare vid vattenledningsverken är obekant.

Kollektivafthal för *renhållningsverk* hafva träffats utom af Stockholms stad af 7 städer och köpingar, belägna i 4 län. Dessa ahtal omfattade 815 arbetare. Dessutom hade ahtal ingåtts mellan renhållningsentreprenörer och deras arbetare i Stockholm och Kristianstad. Arbetarne ifråga utgjorde 409.

Utom kommunernas arbeten hafva till gruppen »Allmänna arbeten» förts själfständiga *kraftstationer*, dels statens, dels enskilda. Kollektivafthal gällde för statens kraftstation i Trollhättan samt för Alby vattenfallsaktiebolags kraftstation i Alby, Västernorrlands län. Tillsammans sysselsatte dessa båda kraftstationer 32 arbetare.¹

*Handel och
samfärdsel.*

*Handel och
varulager.*

Vid handel och varulager utgöras arbetarne hufvudsakligen af *magasinsarbetare, handllangare, gårdskarlar och varuutkörare*, hvarjämte en del försäljningsställan hafva hos sig anställda arbetare för försäljningsvarans vidare behandling, t. ex. vinhandelsaffärerna för vinernas kypring och tappning. Kollektivafthal för handelsarbetare och varuutkörare voro träffade i 13 städer och köpingar, hvilka äro belägna i 9 olika län, intet af dem tillhörande norra Sverige eller Småland och öarne. Härtill kommer Stockholms stad, där 68 arbetsgifvare och omkring 1,000 arbetare äro berörda af kollektivaftalen inom denna näringsgren. I östra Sverige omfatta

¹ Ej att förväxla med de vid statens kraftstations byggnadsarbeten i Trollhättan sysselsatta arbetarne, hvilka redovisats bland väg- och vattenbyggnadsarbetare.

kollektivaftalen 63 arbetsgivare och omkring 190 arbetare, inom södra Sverige 325 arbetsgivare och omkring 1,500 arbetare och inom västra Sverige 90 arbetsgivare och omkring 500 arbetare. Sammanlagdt beröras sålunda omkring 3,200 arbetare inom denna näringsgren af kollektivaftal, hvilket icke torde utgöra någon hufvudsaklig del af näringsgrenens hela arbetareantal.

Till åkerirörelsen hafva förts dels drosk-, automobil- och hyr-
Landtrans-
port.
vagnskörning, dels företag, hvilka såsom själfständig näring utföra varukörslor. Drosk- och hyrverksägare hafva träffat kollektivaftal med sina kuskar i Stockholm, Malmö och Gäfle, under det att för öfriga åkerier aftal blifvit ingångna i 12 städer och köpingar samt på landsbygden i Norrbottens län. Fördelningen på olika landsdelar framgår nedan.

Åkerirörelsen.¹

Landsdelar.	Antal af kollektivaftal berörda	
	arbetsgivare.	arbetare.
Stockholms stad	197	1,640
Östra Sverige	78	190
Småland och Öarne	—	—
Södra Sverige	74	240
Västra Sverige	64	270
Norra Sverige	31	110
Summa	444	2,450

Tillsammans omfatta kollektivaftalen, som af öfversikten synes, 444 arbetsgivare och omkring 2,450 arbetare.

Stufverirörelsen är en af de näringar, där en tillfredsställande beräkning af arbetareantalet möter hart när oöfverstigliga hinder på grund af arbetarestockens rörlighet. I en hamn, som under högsäsong sysselsätter hundratals arbetare, kan stufverirörelsen under andra delar af året ligga så godt som nere, och hamnarbetarne måste söka sig sysselsättning på annat håll. Säsongen infaller på grund af klimatiska skäl på helt olika tider i skilda delar af landet. Under sådana omständigheter är det uppenbart, att en beräkning af arbetareantalet måste blifva skäligen godtycklig, och att dubbelräkningar icke kunna undvikas.

Enligt inkomna uppgifter torde emellertid år 1907 i de 112 hamnar, för hvilka kollektivaftal träffats, under den tid af året, då sjöfarten varit lifligast i de olika hamnarne, hafva sysselsatts omkring 6,700 stufveriarbetare. Uppgifter angående hela antalet arbetare in-

¹ Siffrorna för arbetareantalet hafva afrundats till jämna tiotal.

Tab. litt. F. Antal hamnar och lastageplatser

L a n d s d e l a r .	Hamnar med kollektivafstal.		
	Antal		
	hamnar.	fartyg (resor).	ton.
Stockholms stad	1	75,816	6,208,158
Östra Sverige	8	12,839	2,663,402
Småland och Öerne	3	10,412	1,761,825
Södra Sverige	13	49,616	12,258,541
Västra Sverige	7	31,723	5,726,754
Norra Sverige	80	43,264	9,757,454
Summa	112	223,670	38,376,134

om stufverirörelsen saknas fullständigt; en undersökning af kollektivaftalens utbredning inom näringsgrenen på grundval af siffror rörande arbetareantal är sålunda icke möjlig. En viss ledning vid bedömandet af denna fråga torde dock kunna erhållas ur ofvanstående sammanställning af antalet hamnar och lastageplatser med och utan kollektivafstal för stufverirörelsen, antal resor, som gjorts af fartyg om mer än 10 ton till och från de olika hamnarna, samt det sammanlagda ut- och ingående tonalet, allt fördeladt på olika landsdelar.¹ Bland de hamnar, för hvilka kollektivafstal *icke* träffats, hafva särskildt redovisats sådana, där kooperativa stufveriföreningar upprättats, och där alltså det kooperativa företags prislista trädte i stället för det vanliga kollektivaftalet (jfr ofvan s. 22).

Från och till de 112 af rikets 243 hamnar och lastageplatser, för hvilka kollektivafstal träffats inom stufverirörelsen, hafva sålunda gjorts 223,670 resor med sammanlagdt 38,376,134 ton, under det att i öfriga hamnar ankommit och afgått 96,601 fartyg om tillsammans 10,979,925 ton. I 29 af de senare hamnarna med 23,189 ankomma och afgångna fartyg om sammanlagdt 2,568,569 ton, drefs stufverirörelsen af kooperativa företag. Af hela in- och utgående tonalet i rikets hamnar och lastageplatser kommo 78 % på hamnar med kollektivafstal, 5 % på hamnar med kooperativa stufveriföretag. Det är de *större* hamnarna med den lifligaste sjöfarten, för hvilka kollektivafstal i allmänhet blifvit ingångna, under det att en mängd småhamnar, spridda öfver hela riket, sakna sådana afstal. Minsta utbredningen inom stufverirörelsen har kollektivaftalet erhållit i Småland

¹ Uppgifterna äro hämtade ur Kommerskollegii berättelse om sjöfarten för år 1907. Jfr f. ö. nedan (ss. 84—85).

med och utan kollektivaftal för stufverirörelsen.

Hamnar utan kollektivaftal.						H e l a a n t a l e t		
Hela antalet			Däraf hamnar med kooperativa stufveriföretag.					
			Antal					
hamnar.	fartyg (resor).	ton.	hamnar.	fartyg (resor).	ton.	hamnar.	fartyg (resor).	ton.
—	—	—	—	—	—	1	75,816	6,208,158
30	30,238	2,733,877	2	7,376	954,308	38	43,077	5,397,279
31	22,842	2,325,791	2	4,949	575,156	34	33,254	4,087,616
24	5,158	853,855	1	1,410	422,996	37	54,774	13,112,396
16	27,601	2,147,968	1	2,191	285,915	23	59,324	7,874,722
30	10,762	2,918,434	23	7,263	330,194	110	54,026	12,675,888
131	96,601	10,979,925	29	23,189	2,568,569	243	320,271	49,356,059

och på öarne, största utbredningen i södra Sverige. Äfven i sågverksdistrikten i norra Sverige hafva kollektivaftalen nått en betydande omfattning, hvad stufverifacket beträffar, hvilket är så mycket mera påfallande, som *sågverksindustrien* enligt hvad ofvan påvisats till större delen saknar sådana aftal.

Elektriska spårvägar i kommunens ägo funnos i fyra städer, nämligen Göteborg, Malmö, Hälsingborg och Jönköping. Spårvägar tillhörande aktiebolag förekommo i Stockholm (2), Norrköping och Uppsala. Personalen vid dessa 8 spårvägar utgjorde tillsammans 2,183 personer. Kollektivaftal hade år 1907 icke träffats för en spårväg i kommunens och en i enskild ägo, hvilka tillsammans sysselsatte 177 arbetare. Af den personal, som fanns anställd vid städernas spårvägar, omfattades sålunda 92 % af kollektivaftal. Påpekas bör emellertid, att äfven på landsbygden några få spårvägslinjer förekomma, och att för den vid dessa spårvägar sysselsatta personalen kollektivaftal *icke* träffats.

Af Sveriges *enskilda järnvägar* hade 72 med en personal af 13,405 personer ingått kollektivaftal. Enligt en preliminär beräkning, som benäget meddelats från Kungl. järnvägsstyrelsens statistiska kontor, utgjorde år 1907 hela den ifrågavarande fast anställda och tillfälliga personalen vid de enskilda järnvägarne omkring 20,400. Af hela denna personal voro sålunda 66 % berörda af kollektivaftal. I tab. 1 hafva de enskilda järnvägar, som träffat kollektivaftal, och den hos dem anställda personalen fördelats på olika landsdelar, hvarvid hvarje järnväg förts till den landsdel, där den hufvudsakliga delen af dess banlängd befinner sig. Resultatet af denna uppdelning meddelas i nedanstående öfversikt.

Enskilda järnvägar.

Landsdelar.	Antal af kollektivafstal berörda	
	arbetsgifvare.	arbetare.
Östra Sverige	6	2,607
Småland och Öarne	16	2,323
Södra Sverige	27	3,469
Västra Sverige	15	3,433
Norra Sverige	8	1,573
Summa	72	13,405

Af *enskilda telefonföretag* har Aktiebolaget Stockholmstelefon, det enda af någon betydelse, ingått kollektivafstal. I dess tjänst funnos anställda 310 arbetare.

Sjötrans-
port.

Kollektivafstal för *sjömän och eldare* hade träffats af 46 rederier med säte i Stockholm och Göteborg, för *examinerade maskinister* af 139 rederier. Tillsammans utgöra dessa sjömän, eldare och maskinister omkring 3,200, samtliga förmodligen tillhörande besättningar på fartyg om öfver 20 ton. Enligt Kommerskollegii berättelse om sjöfarten utgjorde maskinister, eldare och sjömän ombord å till handels-sjöfart år 1907 använda svenska fartyg om 20 ton och däröfver i genomsnitt för seglationstiden detta år 15,650. Kollektivafstalen omfatta sålunda 20 % af denna del af den svenska handelsflottans besättningar.

I Stockholm och Göteborg hafva kollektivafstal jämväl ingåtts med maskinister och eldare ombord å ångslupar och bogserbåtar. Dessa kollektivafstal omfattade omkring 300 personer.

Slutligen hafva de mest betydande prämtransportbolagen med säte i Stockholm och Uppsala och en del mindre rederier i Linköping och Norrköping träffat kollektivafstal med *prämkarlar och rorgångare*, hvarjämte, hufvudsakligen inom tegelbruksindustrien i Skåne, kollektivafstal äro upprättade för ett mindre antal *skutskeppare*.

Diverse.

För *teknisk teaterpersonal* har ett afstal upprättats i Stockholm. Inom *hotell-, kafé- och restaurantrörelse* funnos vid tiden för denna undersöknings verkställande inga kollektivafstal.¹

¹ En del af de här ofvan meddelade industribeskrifningarne äro grundade på redogörelser i tillgängliga handböcker, såsom Sveriges land och folk, Stockholm 1901: H. Hedström, Om Sveriges naturliga byggnads- och ornamentsstenar, Stockholm 1908 (Sveriges geologiska undersöknings årsbok 2 [1908]: N:o 1.) m. fl.

Kollektivaftalets *utbredning inom olika län* framgår af nedanstående tab. litt. G.

Kollektivaftalets utbredning inom olika landsdelar.

Tab. litt. G. Kollektivaftalets utbredning inom olika län.

L ä n.	Beräknad folkmängd år 1907 inom yrkesgrupperna industri, handel och samfärdsel. ²	Antal af kollektivaftal berörda arbetare. ¹	
		Absolut.	Per 1,000 invånare inom yrkesgrupperna industri, handel och samfärdsel.
Stockholms stad	283,000	52,473	185
Stockholms län	77,000	6,364	83
Uppsala	52,000	3,992	77
Södermanlands »	75,000	7,004	93
Östergötlands »	130,000	12,795	98
Jönköpings »	79,000	6,160	78
Kronobergs »	43,000	2,273	53
Kalmar »	93,000	3,443	37
Gottlands »	16,000	493	31
Blekinge »	51,000	4,935	97
Kristianstads »	70,000	7,142	102
Malmöhus »	265,000	43,268	163
Hallands »	45,000	5,680	126
Göteborgs och Bohus län	223,000	28,218	127
Älfsborgs län	89,000	8,680	98
Skaraborgs »	68,000	3,333	49
Värmlands »	92,000	6,062	66
Örebro »	95,000	5,470	58
Västmanlands »	66,000	4,438	67
Kopparbergs »	90,000	6,456	72
Gäflleborgs »	137,000	8,280	60
Västernorrlands »	108,000	3,741	35
Jämtlands »	33,000	652	20
Västerbottens »	31,000	816	26
Norrbottnens »	46,000	3,133	68
Summa	2,357,000	235,301	100
<i>Däraf</i>			
Städer	1,102,000	157,794	143
Landsbygd	1,255,000	77,507	62
Summa	2,357,000	235,301	100
Jordbruk, skogsbruk, järnvägar och sjötransport	—	20,649	—
Summa	—	255,950	—

¹ Arbetare inom jordbruk och skogsbruk samt vid järnvägar och sjötransport hafva här ej medräknats.

² Folkmängden år 1907 inom yrkesgrupperna industri, handel och samfärdsel för de olika länen har beräknats på så sätt, att hela den uppskattade folkmängden inom industri, handel och samfärdsel år 1907 (se s. 82) fördelats på länen i proportion till den andel, som hvarje län år 1900 hade af detta års folkmängd inom ifrågakvarande yrkesgrupper. Med tillhjälp hufvudsakligen af uppgifter i Kommerskollegii berättelser om bergshandteringen samt om fabriker och handverk för åren 1900 och 1907 angående antalet arbetare i olika län, anställda inom gruf- och fabriksdriften under dessa båda år, har en ungefärlig uppskattning gjorts af den förskjutning, som ägt rum länen emellan sedan år 1900 med afseende å fördelningen af den inom industri, handel och samfärdsel sysselsatta personalen, hvarefter nödiga justeringar vidtagits af de först erhållna talen.

Fördelas siffermaterialet i tab. litt. G. på olika *landsdelar*, erhålles följande resultat.

Kollektivaftalets utbredning inom olika landsdelar.

Landsdelar.	Beräknad folkmängd år 1907 inom yrkesgrupperna industri, handel och samfärdse. ¹	Antal af kollektivafstal be- rörda arbetare. ¹	
		Absolut.	Per 1,000 invå- nare inom yrkes- grupperna indu- stri, handel och samfärdse.
Stockholms stad	283,000	52,473	185
Östra Sverige	400,000	34,593	86
Småland och Öarne	231,000	12,369	54
Södra Sverige	386,000	55,345	143
Västra Sverige	612,000	57,443	94
Norra Sverige	445,000	23,078	52
Hela riket	2,357,000	235,301	100

Redan vid undersökningen af kollektivaftalets utbredning inom olika näringsgrenar har skarpt framträdt skillnaden mellan olika landsdelar i fråga om kollektivaftalets omfattning. Detta bestyrkes äfven af ofvan meddelade öfversikter, af hvilka tydligt framgår, att Småland och Öarne samt norra Sverige äro i afsevärdt mindre grad berörda af kollektivafstalen än öfriga landsdelar, samt att kollektivafstallet erhållit sin största utbredning inom Stockholms stad och södra Sverige, under det att östra och västra Sverige intaga en mellanställning. Stockholms stad och Malmöhus län hafva att uppvisa det absolut och relativt största antalet af kollektivafstal berörda arbetare. Därefter komma Göteborgs och Bohus län, Hallands, Kristianstads, Östergötlands, Älfsborgs, Blekinge och Södermanlands län i nu nämnd ordning. Minst utbredd är kollektivaftalet inom Jämtlands, Västerbottens, Gottlands, Västernorrlands, Kalmar och Skaraborgs län. Kollektivaftalets utbredning inom olika landsdelar står naturligt nog i direkt proportion till industrialismens, men äfven tydligen till organisationsväsendets utveckling. Att inom de nordligare länen liksom äfven inom Bergslagera ett relativt litet antal arbetare voro berörda af kollektivafstal torde förklaras däraf, att för dessa läns näringslif sågverksindustrien och bergshandteringen äro af afgörande betydelse. Inom ifrågavarande näringsgrenar hade nämligen, som ofvan påpekats (jfr ss. 35—36, 50 o. 57), kollektivafstal träffats endast för en mindre del af därstädes sysselsatta arbetare.

Af tab. litt. G. framgår vidare, att å *landsbygden* kollektivafstallet nått en ojämförligt mycket mindre utbredning inom indu-

¹ Se not 1 å föregående sida.

² Se not 2 å föregående sida.

stri, handel och samfärdsel än i *städerna*. Detta är desto mer påfallande som till grund för denna undersökning lagts den administrativa indelningen i städer, köpingar och landsbygd, hvadan till den senare sålunda förts municipalsamhällen och andra stadsliknande orter.

Antalet af kollektivaftal berörda arbetare i städerna fördelar sig på de olika orterna på följande sätt.

Tab. litt. H. Antal af kollektivaftal berörda arbetare i städerna den 1 jan. 1908.¹

Städer.	Antal arbetare.	Städer.	Antal arbetare.
Stockholm	52,473	Varberg	675
Södertälje	1,898	Kungsbacka	3
Vaxholm	149	Göteborg	19,633
Norrköping	192	Lysekil	548
Östhammar	6	Uddevalla	1,343
Uppsala	2,342	Strömstad	25
Enköping	15	Vänernsberg	1,192
Nyköping	1,519	Alingsås	67
Eskilstuna	3,756	Borås	2,647
Torshälla	4	Ulricehamn	8
Strängnäs	13	Åmål	31
Mariefred	5	Mariestad	63
Linköping	1,438	Lidköping	333
Norrköping	7,485	Skara	273
Söderköping	72	Skövde	151
Motala	157	Hjo	5
Vadstena	39	Falköping	58
Jönköping	2,889	Karlstad	2,244
Eksjö	80	Kristinehamn	273
Grenna	3	Filipstad	50
Växjö	344	Örebro	2,977
Kalmar	1,088	Askersund	71
Oskarshamn	428	Lindesberg	135
Västervik	806	Västerås	2,230
Vimmerby	43	Sala	180
Borgholm	12	Köping	324
Visby	193	Arboga	416
Karlskrona	1,793	Falun	446
Ronneby	638	Säter	239
Karlskrona	1,007	Hedemora	172
Sölvesborg	126	Gäddede	3,506
Kristianstad	1,811	Söderhamn	426
Simrishamn	42	Hudiksvall	214
Ängelholm	720	Härnösand	350
Malmö	14,140	Sundsvall	658
Lund	3,031	Örnsköldsvik	36
Landskrona	2,856	Östersund	436
Hälsingborg	6,104	Umeå	187
Ystad	1,183	Skellefteå	9
Trelleborg	1,330	Luleå	138
Halmstad	2,012	Piteå	374
Laholm	10	Haparanda	68
Falkenberg	328		
		Summa	157,794

¹ Järnvägsmän och examinerade maskinister oberäknade. Öfrig personal inom sjötransporten har fördelats efter rederiernas postadresser.

Slutlig beräkning af kollektivaftalets utbredning inom industri, handel och samfärdsl.

Ofvan har behandlats kollektivaftalets utbredning inom olika näringsgrenar och inom olika landsdelar. Det återstår nu att söka ådagalägga, huru stor del af *hela* det svenska näringslivet, som omfattas af ifrågavarande institut. Detta torde endast kunna ske genom att jämföra antalet af kollektivafthal berörda arbetare med antalet personer inom de samhällsklasser, för hvilka arbetsvillkoren i större eller mindre omfattning för närvarande regleras genom kollektivafthal.

Beräkning af hela antalet arbetare inom industri, handel och samfärdsl.

Redan i det föregående har måst konstateras, att uppgifter om hela antalet arbetare för ett stort antal näringsgrenar icke stå att erhålla. Det är sålunda nödvändigt att söka fylla förefintliga luckor med approximativa beräkningar. Härvid torde man kunna bortse från jordbruk och skogsbruk, då kollektivaftalets utbredning inom dessa näringsgrenar är synnerligen obetydlig, och deras medtagande i hög grad skulle försvåra beräkningarna. Äfven yrkesgruppen »Allmän tjänst» har uteslutits, då staten genom sina organ endast i några få undantagsfall träffat kollektivafthal med tjänstinnehafvare och i stället vanligen begagnat sig af andra former för arbetsvillkorens reglering.

Nedanstående beräkningar afse sålunda *hela arbetareantalet inom grupperna industri, handel och samfärdsl.*

Med tillhjälp af yrkesstatistiken i 1900 års folkräknings-erättelse.

Den källa, som ligger närmast till hands att använda för en dylik uppskattning af arbetareantalet, är den i *folkräkningsberättelserna förekommande yrkesstatistiken*. Enligt 1900 års folkräkning¹ utgör antalet sådana »biträden», som pläga räknas till arbetareklassen, tillsammans omkring 404,000.² Enligt en i Statistiska centralbyrån utförd approximativ beräkning af befolkningens fördelning år 1907 på olika yrkesgrupper, hvars resultat benäget meddelats, skulle grupperna industri, handel och samfärdsl sagda år utgöra 43,83 % af hela folkmängden eller omkring 2,357,000 personer. Antagas arbetarne stå i samma proportion till samtliga personer inom ifrågavarande grupper år 1907 som år 1900, skulle alltså antalet arbetare inom industri, handel och samfärdsl år 1907 enligt dessa beräkningar utgöra omkring 470,000. Härifrån måste emellertid dragas antalet personal, anställd vid statens järnvägar, hvilket utgör omkring 20,000. Sålunda erhålles en slutsumma af omkring 450,000.

Denna siffra är emellertid med säkerhet för låg. Den svenska yrkesstatistiken lider nämligen af väsentliga brister, hvilka bl. a. medföra, att till »hufvudpersoner» samt »familjemedlemmar» med säkerhet kommit att räknas ett icke ringa antal personer, hvilka rätteligen äro arbetare. Här-till kommer, att *biyrken* och framförallt *säsongyrken* icke angifvas, hvarigenom ett för denna undersökning missvisande resultat erhålles, då ett stort antal af de arbetare inom jordbruk och skogsbruk, hvilka tillika hafva anställning inom industri, handel och samfärdsl, på detta sätt icke kommit att medräknas i ofvanstående summa. Som exempel på dylika kombinationer af yrken, hvilka falla det ena inom jordbruket, det andra inom industri, handel och samfärdsl kan nämnas, att då tegelbruksägare ej sällan tillika

¹ Bidrag till Sveriges officiella statistik A) Befolkningsstatistik XVII; 3, utgifven af Kungl. statistiska centralbyrån. Stockholm 1907.

² Härvid hafva grupperna »arbetare med ej uppgifven anställning» och »personer utan angifvet yrke, hvilka kunna anses tillhöra arbetarklassen» utproportionerats på hufvudgrupperna jordbruk, industri, handel och samfärdsl efter dessas inbördes styrka.

äro jordägare, vid tegelbruken ofta användas egentligen för jordbruket af sedda arbetare, samt att stufveriarbetet vid många norrländska hamnar utföres till stor del af smärre jordbrukare från den kringliggande trakten o. s. v.¹ Dessutom har i ifrågavarande undersökning, liksom äfven i Kommerskollegii berättelser om bergshandteringen samt fabriker och handtverk, angifvits antalet arbetare anställda vid de olika *företagen* i medeltal för driftperioden (normal drift), hvarjämte för en del näringsgrenar upptagits arbetareantalet vid högsäsong (se s. 30). Om, för att nämna ett exempel, en arbetare haft anställning först vid ett tegelbruk, under den tid tegelbränningen försiggått därstädes, och sedermera samma år öfvergått till sockerindustrien för att erhålla sysselsättning inom denna industri under sockerkampanjen, har han sålunda upptagits *dels* under tegelbruksindustrien och *dels* under sockerindustrien. I Statistiska centralbyråns yrkesstatistik har han gifvetvis räknats *endera* som tegelbruksarbetare *eller* som sockerbruksarbetare. Äfven härigenom har sålunda ofvanstående summa blifvit för låg i förhållande till de uppgifter, som erhållits angående antal af kollektivafstal berörda arbetare.

Af andra källor för beräkning af arbetareantalet äro de förnämsta Kommerskollegii berättelser om bergshandtering, fabriker och handtverk samt sjöfart. Enligt dessa utgjorde år 1907 antalet vid *bergverk och fabriker* sysselsatta arbetare tillsammans 334,729 samt antalet *maskinister, sjömän och eldare*, ombord å till handelssjöfart använda svenska fartyg om 20 ton och däröfver, 15,650. Vid de enskilda *järnvägarna* var, som ofvan upplysts, s. å. anställd en personal på omkring 20,400 personer, vid *spårvägar* i städerna en personal på 2,183 personer. Sammanlagdt voro sålunda inom dessa näringsgrenar sysselsatta omkring 373,000 arbetare.

Återstår alltså att beräkna antalet arbetare inom handtverk och byggnadsverksamhet, vid kommunernas arbeten samt handel och varulager, inom åkerirörelse, telefonverksamhet och en del yrken, som ej kunnat hänföras till någon bestämd näringsgrupp såsom hotell- och restaurantrörelse m. m. samt slutligen antalet maskinister, eldare och sjömän ombord å fartyg under 20 ton samt prämar.

Rörande arbetareantalet vid *handtverkerierna* och inom *byggnadsverksamheten* innehålla Kommerskollegii berättelser om fabriker och handtverk uppgifter. Mot dessa kunna delvis samma anmärkningar göras som mot folkräkningens yrkesstatistik. I hvarje fall torde antalet handtverks- och byggnadsarbetare betydligt öfverstiga den i handtverksstatistiken angifna summan, 53,173. Af de i denna siffra inbegripna arbetarne äro 12,227 anställda hos målare, bygg- och murmästare, cementgjutare, glasmästare och förgyllare samt utförare af gas-, ring- och vattenledningar, hvilka yrkesidkare i ifrågavarande undersökning räknats till byggnadsverksamheten. Tages hänsyn till samtliga dessa omständigheter torde handtverksarbetarne ensamt kunna beräknas till i rundt tal 50,000.

För *byggnadsverksamheten* finnas inga andra uppgifter rörande arbetareantalet, om man frånser vid folkräkningen år 1900 meddelade yrkesuppgifter,

Med tillhjälp af andra källor.

Bergshandtering, fabriksdrift, sjöfart, järn- och spårvägar.

Handtverket.

Byggnadsverksamheten.

¹ Särskildt belysande är beskrifningen öfver förhållandena inom stenindustrien i den af Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län afgifna berättelsen för femårsperioden 1900—1905. Det heter därstädes: »Utom de ständiga yrkesarbetarne användas i rörelsen fortfarande och i ökad omfång en mängd fiskare, jordbruksarbetare m. fl. Särskildt vanligt har det blifvit, att fiskare, som endast deltaga uti de periodvis återkommande sillfiskena, under öfriga delar af året syssla med gäststentillverkning uti de stenbrott, som äro anlagda vid det fiskeläge, där de äro bosatta. Jordbruksarbetarne sysselsätta sig med stentillverkning, så snart de hafva ledighet från jordbruket, och vinna därigenom en ökad arbetsförtjänst.»

hvilka, beträffande de särskilda yrkena äro ännu mera otillfredsställande än beträffande de större yrkesgrupperna. Om man emellertid skulle förutsätta, att antalet byggnadsarbetare stode i ett visst förhållande till de olika orternas invånareantal, kunde man, då kollektivafptalen inom byggnadsverksamheten vanligen omfatta större delen af yrket på de orter, de afse, med ledning af ofvan i tab. litt. E. meddelade uppgifter uppskatta antalet byggnadsarbetare i städer, köpingar och municipalsamhällen till omkring 60,000, väg- och vattenbyggnadsarbetare oberäknade. Beträffande denna beräkning bör emellertid anmärkas dels att byggnadsverksamhetens liflighet gifvetvis icke alltid står i proportion till invånareantalet, dels att samtliga i tab. litt. E. upptagna arbetarespecialiteter icke finnas på alla orter. Då kollektivafptalen inom näringsgrenen företrädesvis afse samhällen med mera omfattande byggnadsverksamhet, torde den beräknade siffran ej få anses afsevärdt öfverstiga 50,000.

Kommunala
arbeten.

Antalet arbetare anställda hos de 17 städer och köpingar, för hvilka i januari 1908 kollektivafptal voro träffade, utgjorde detta år 8,543. Då bland dessa 17 kommuner återfinnes flertalet mera betydande städer och köpingar, och inom de smärre samhällena, äfven om arbete bedrivs direkt af kommunen, antalet i dess tjänst sysselsatta arbetare vanligen är mycket obetydligt, kan antalet kommunalarbetare i riket icke afsevärdt öfverstiga 10,000.

Stufverirörelsen.

Ej heller för stufverirörelsen föreligger material, på hvilket en tillfredsställande beräkning af arbetareantalet inom näringsgrenen kan fotas. Till ledning för ett bedömande af kollektivafptalens omfattning har emellertid ofvan s. 76 meddelats, att till och från de hamnar och lastageplatser, för hvilka kollektivafptal träffats, verkställt 223,670 resor med 38,376,134 ton, och att till och från rikets samtliga hamnar och lastageplatser ankommit och afgått 320,271 fartyg om tillsammans 49,356,059 ton. Det sammanlagda tonalet för ut- och ingående fartyg under året utgör en god mätare på lifligheten i de olika hamnarna, och antalet stufveriarbetare, som användas i hamnen, måste naturligtvis stå i ett visst förhållande till sjötrafikens omfattning. Antalet stufveriarbetare i hamnar, för hvilka kollektivafptal träffats, torde sålunda kunna beräknas stå i ungefär samma förhållande till antalet stufveriarbetare i hela riket som sammanlagda tonalet för ut- och ingående fartyg i dessa hamnar till sammanlagda tonalet för ut- och ingående fartyg i alla rikets hamnar. Då inom stufverirörelsen liksom inom byggnadsverksamheten kollektivafptalen vanligen afse hela rörelsen på de orter, de omfatta, och antalet af kollektivafptal berörda stufveriarbetare enligt inkomna uppgifter utgör omkring 6,700, skulle efter denna beräkning hela antalet stufveriarbetare i riket kunna anslås till omkring 10,000. Denna uppskattning gör emellertid lika litet som de ofvan gjorda beräkningarna öfver antalet handverksarbetare och byggnadsarbetare anspråk på att vara exakt. Dels står icke hamnens trafikfrekvens alltid i direkt samband med antalet i hamnen sysselsatta stufveriarbetare, då just i de stora hamnarna maskinella anordningar förekomma, hvilka inskränka arbetareantalet, dels finnas i Kommerskollegii sjöfartsstatistik upptagna endast sådana hamnar och lastageplatser, där hamnumgälder eller grundpenningar utgå efter af Kungl. Maj:t fastställd taxa, hvarför några, dock endast mindre betydande, hamnar där saknas, dels äro i denna Kollegii berättelse medtagna, åtminstone delvis, äfven barlastade fartyg¹, dels

¹ Vid lastning och lossning af fartyg om 10 ton och därunder torde i allmänhet stufveriarbetare ej användas, hvarför uteslutandet af dessa ur Kollegii berättelse ej kan hafva någon inverkan på ifrågakvarande beräkning. Däremot torde uppmärksammas, att vid beräkningen medtagits såväl ång- som segelfartyg, men att den förra kategorien fartyg i betydligt mycket större omfattning begagnar stufvare än den senare.

slutligen är, som ofvan anförts, hela antalet oorganiserade arbetare säkerligen ej medräknadt i fackföreningarnes arbetareantalsuppgifter för hamnar med kollektivafstal. Den beräknade totalsiffran är således förmodligen för låg, då utom nyssnämnda felkällor tillkommer, att för samtliga *större* hamnar, där loss- och lastningsmaskiner företrädesvis användas, kollektivafstal träffats.

Inom *telefonverksamheten* har, som ofvan påpekats, uppgift om arbetareantal erhållits från den ende enskilda arbetsgifvaren af någon betydelse inom denna *näring*, Aktiebolaget Stockholmstelefon. Detta bolag hade i sin tjänst 310 arbetare, och torde hela antalet telefonarbetare i enskild tjänst sålunda kunna uppskattas till omkring 350.

Telefonverksamheten.

Inom *ofvan icke behandlade näringsgrenar* föreligga endast uppgifter om antalet af kollektivafstal berörda arbetare, hvilket utgör tillsammans 12,900, och förefinnes till synes ingen möjlighet att närmare beräkna hela antalet arbetare inom dessa näringsgrenar.

Näringsgrenar, för hvilka sådana beräkningar icke kunna utföras.

För de näringsgrenar, där uppgifter om hela arbetareantalet stått att erhålla eller eljest ofvan gjorda beräkningar utförts, kan arbetareantalet sålunda uppskattas till inemot 500,000. Då kollektivaftalet i allmänhet endast nått en jämförelsevis ringa utbredning inom öfriga näringsgrenar, och de uppgifter om arbetareantal, som legat till grund för ofvanstående approximationer, i de flesta fall förmodligen ej omfattat mer än en del af de oorganiserade arbetarne, samt byggnadsarbetarne på landsbygden icke medräknats, torde hela antalet arbetare inom industri, handel och samfärdsel kunna beräknas utgöra 500,000 å 550,000.¹

Slutlig uppskattning af hela arbetareantalet.

Det behöfver ej ytterligare påpekas, att dessa beräkningar ingalunda göra anspråk på att utgöra annat än en i sina hufvuddrag riktig approximation. Det nådda resultatet torde emellertid komma sanningen något närmare än den siffra, som kan beräknas ur yrkesstatistiken.

Utgår man från, att hela arbetareantalet inom industri, handel och samfärdsel sålunda kan uppskattas till inemot 550,000, framgår af denna undersökning, att 45 å 50 % af dessa arbetare voro anställda vid arbetsplatser, för hvilka kollektivafstal voro gällande. Det bör emellertid beaktas, att i denna undersökning arbetare, anställda vid arbetsplatser, för hvilka kollektivafstal träffats, betecknats såsom af kollektivafstal berörda, äfven om aftalet ifråga, formellt sedt, icke kan anses gälla dem samtliga. Dock hafva, som i inledningen framhållits, sådana arbetaregrupper urskilts, hvilka uppenbarligen icke afsetts vid kollektivaftalets ingående. *Slutresultat.*

¹ Arbetare i statens tjänst äro, som ofvan påpekats, här icke medräknade. Vid statens järnvägar är anställd en personal på omkring 20,000. Vidare bör uppmärksammas det ofvan s. 83 anmärkta förhållandet, att fabriksstatistikens siffror rörande arbetareantal, i likhet med denna undersöknings uppgifter om antal af kollektivafstal berörda arbetare, innehålla en del dubbelräkningar.

II. Kollektivaftalets parter.

Organisation eller enskilda personer som parter.

Vid den sammanfattande framställning af kollektivaftalets väsentliga egenskaper, som ofvan (se ss. 18—24) lämnats, har framhållits, att de parter, mellan hvilka kollektivafthal träffas, kunna utgöras af å ena sidan en arbetsgifvare, ett flertal arbetsgifvare eller en eller flera arbetsgifvareorganisationer och å den andra ett flertal arbetare, sammanslutna eller icke sammanslutna till en eller flera permanenta organisationer. Är ett kollektivafthal trädfadt af ett flertal enskilda arbetsgifvare eller arbetare, kan det hafva ingåtts endera på sådant sätt, att samtliga personer ifråga underskrifvit aftalet hvar för sig eller att dessa genom majoritetsbeslut valt ombud, hvilka undertecknat aftalet, ej endast å den majoritets vägnar, som valt dem, utan äfven för minoriteten och ej sällan för alla personer, som öfver hufvud kunna beröras af aftalet, vare sig dessa varit närvarande vid valets förrättande eller ej.

Frågan om kollektivafthalens parter är af särskildt intresse, då det är parternas olika förmåga att upprätthålla de i kollektivafthalet gjorda åtagandena, som skall utgöra garantien för, att aftalets bestämmelser komma att lända till efterlefnad.

Är ett kollektivafthal trädfadt med en samling *oorganiserade arbetare*, föreligger i regel endast ringa garanti från arbetarnes sida för, att detsamma skall upprätthållas. Arbetarestammen på en arbetsplats växlar nämligen år från år, och det kan inträffa, att under aftalets giltighetstid endast ett fåtal af de arbetare, som ingått aftalet, finnes kvar på platsen. Arbetarestyrkan på en arbetsplats är sålunda något så obestämmdt och växlande, att ansvar för aftals upprätthållande näppeligen kan påläggas densamma, liksom den ej heller utan att vara organiserad torde hafva stora förutsättningar för att kunna gentemot arbetsgifvaren tillvarataga sina intressen. Det har därför till och med, som det synes ej utan skäl, gjorts gällande, att en öfverenskommelse med ett flertal oorganiserade arbetare knappast kunde jämföras med vanliga kollektivafthal.

Huruvida aftalet är underskrifvet af samtliga arbetare hvar för sig eller af deras ombud, är i detta fall en fråga utan större praktisk betydelse.

Något annorlunda ställer sig saken, då kollektivafthal ingås af ett *flertal enskilda arbetsgifvare*. Det förekommer icke sällan, i synner-

het inom näringsgrenar, som bedrifvas handtverksmässigt eller eljest i mindre skala, att kollektivafthal undertecknas af några af de större arbetsgifvarne eller af de personer, som af arbetsgifvarne utsetts att föra deras talan, hvarefter aftalet anses gälla för hela yrket på orten. I dessa fall blir parten på arbetsgifvaresidan af lika obestämd karaktär, som när på arbetaresidan organisation icke sluter aftalet. Underskrifver hvar och en af ifrågavarande arbetsgifvare aftalet, erbjuder detta naturligtvis samma garanti, som ett aftal med *en* enskild arbetsgifvare, i hvilket fall parten ju är fullt bestämd och kan under en längre tidsperiod påtaga sig ansvar för aftalets upprätthållande.

Fullt oberoende af växlingar i arbetsgifvare- och arbetarestocken blir emellertid kollektivafftalet först, när parterna *på båda sidor* utgöras af *organisationer*, hvilka äfven ojämförligt mycket effektivare än enskilda personer kunna uppfylla och påyrka upprätthållandet af ett kollektivafthals förpliktelser.

Samtliga ofvan angifna slag af parter kunna kombineras med hvarandra, hvarigenom en mängd olika variationer uppstå. Utbredningen af de viktigaste af dessa olika slag af kollektivafthal framgår af tab. 4, af hvilken nedanstående tab. litt. I. utgör ett sammandrag. Tabellerna utvisa, att de båda slag af kollektivafthal, hvilka ofvan omnämnts såsom de mest ändamålsenliga, nämligen aftal mellan tvänne organisationer samt aftal mellan en enskild arbetsgifvare och arbetareorganisation, nått den utan jämförelse största utbredningen.

På såväl arbetsgifvare- som arbetaresidan äro nämligen organisationer parter till 436 aftal, omfattande 7,404 arbetsgifvare och 124,051 arbetare (48,5 %). 934 aftal, omfattande 823 arbetsgifvare och 90,740 arbetare (35,5 %), äro träffade emellan en enskild arbetsgifvare och arbetareorganisation samt 472 aftal omfattande 2,964 arbetsgifvare och 25,361 arbetare (9,9 %) mellan ett flertal enskilda arbetsgifvare och arbetareorganisationer. Af organisation å arbetsgifvaresidan och oorganiserade på arbetaresidan hafva endast 2 aftal ingåtts, det ena för bagerier och det andra för en enskild järnväg. De omfatta 19 arbetsgifvare och 87 arbetare. Vid 80 aftal, omfattande 84 arbetsgifvare och 12,311 arbetare, är parten på ingendera sidan organisation. Af dessa aftal äro samtliga utom 2, omfattande 13 arbetsgifvare och 80 arbetare, träffade hvaradera af en enskild arbetsgifvare. För 47 aftal, omfattande 160 arbetsgifvare och 3,400 arbetare, äro parterna icke angifna på de till Kollegium insända afskrifterna af kollektivafthalen. Sammanlagdt äro 1,486 aftal, omfattande 3,871 arbetsgifvare och 128,412 arbetare eller 50,2 % af samtliga arbetare, berörda af aftal. träffade af enskilda som part på arbetsgifvaresidan. Häraf äro 1,012 aftal, omfattande 894 arbetsgifvare och 102,971 arbetare (40,2 %) träffade hvart och ett af *en* enskild arbetsgifvare, 474 omfattande 2,977 arbetsgifvare och 25,441 (9,9 %) arbetare af

Näringsgrenar.	Kollektivaftal med orga-					
	på båda sidor.			endast på arbetare-		
	Antal aftal.	Antal arbetare. Absolut.	%.	Antal aftal.	Antal arbetare. Absolut.	%.
I. <i>Jordbruk- och trädgårdsskötsel . . .</i>	3	569	30.8	23	1,157	62.6
Jordbruk	2	484	29.8	19	1,019	62.7
Trädgårdsskötsel	1	85	—	4	138	—
II. <i>Skogsbruk</i>	—	—	—	5	934	—
III. <i>Grufdrift</i>	5	2,531	52.6	12	2,282	47.4
IV. <i>Närings- och nyttningsämnesindustri</i>	45	8,419	35.4	214	15,093	63.5
Fabriker	23	5,766	29.6	144	13,414	69.1
Handverk	22	2,653	61.2	70	1,679	38.8
V. <i>Textilindustri</i>	18	5,848	46.8	50	6,538	52.3
Fabriker	17	5,808	47.1	42	6,425	52.0
Handverk	1	40	—	8	113	—
VI. <i>Beklädnadsindustri</i>	37	4,068	27.1	155	9,739	65.1
Fabriker	4	397	7.1	46	4,562	81.9
Handverk	33	3,671	39.1	109	5,177	55.1
VII. <i>Läder-, hår- och gummivaruindustri</i>	10	650	19.2	59	2,104	62.1
Fabriker	2	51	2.3	35	1,677	74.4
Handverk	8	599	52.8	24	427	37.7
VIII. <i>Trävaruindustri</i>	41	3,405	18.9	154	11,791	65.5
Fabriker	26	1,837	11.9	122	10,863	70.3
Handverk	15	1,568	61.3	32	928	36.3
IX. <i>Trämasse- och pappersindustri . . .</i>	9	3,730	30.8	45	7,585	62.7
Fabriker	4	916	11.0	36	6,661	79.7
Handverk	5	2,814	75.3	9	924	24.7
X. <i>Grafisk industri</i>	2	6,828	86.9	14	962	12.2
XI. <i>Malmförädlingsindustri</i>	—	—	—	22	2,940	100.0
XII. <i>Metallindustri</i>	16	2,375	27.5	98	4,984	57.8
Fabriker	1	9	0.2	52	3,784	75.3
Handverk	15	2,366	65.8	46	1,200	33.4
XIII. <i>Maskin- och skeppsbyggnadsindustri</i>	8	27,864	88.6	47	3,538	11.2
Fabriker	5	27,607	88.5	44	3,523	11.3
Handverk	3	257	—	3	15	—
XIV. <i>Jord- och stenindustri</i>	30	6,254	36.2	119	10,772	62.3
XV. <i>Kemisk-teknisk industri</i>	10	369	5.1	42	6,609	90.4
XVI. <i>Byggnadsverksamhet</i>	130	34,082	73.5	149	12,212	26.4
XVII. <i>Allmänna arbeten</i>	1	29	0.3	39	3,644	38.6
I kommunal och statens drift	—	—	—	33	3,002	34.2
I enskild drift	1	29	—	6	642	—
XVIII. <i>Handel och varulager</i>	21	1,730	54.4	49	1,396	43.8
XIX. <i>Landtransport</i>	48	12,390	49.9	100	10,907	43.8
Åkeri- och stufverirörelse	16	3,709	40.4	54	5,232	56.9
Järnvägs- och spårvägsdrift samt telefon	32	8,681	55.4	46	5,675	36.3
XX. <i>Sjötransport</i>	2	2,910	74.7	11	985	25.3
XXI. <i>Diverse</i>	—	—	—	1	16	—
Summa	436	124,051	48.5	1,408	116,188	45.4
Däraf:						
Fabriker	124	55,842	41.4	718	72,192	53.5
Handverk och byggnadsverksamhet	232	48,050	67.1	450	22,675	31.7

¹ 2 af de i denna kolumn upptagna aftal, omf. 87 arbetare, äro träffade af enskilda på hvart och ett flera arbetsgifvare, de öfriga endast en arbetsgifvare.

aftalets parter.

nisation som part på ingendera sidan.			Kollektivafstal, hvilkas parter ej framgå af aftalet.			Hela antalet		
Antal aftal.	Antal arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare.		aftal.	arbetare.	
	Absolut.	%.		Absolut.	%.			
1	122	6.6	—	—	—	27	1,848	I.
1	122	7.5	—	—	—	22	1,625	
—	—	—	—	—	—	5	223	
3	442	—	—	—	—	8	1,376	II.
—	—	—	—	—	—	17	4,813	III.
11	238	1.0	1	9	0.1	271	23,759	IV.
11	238	1.2	1	9	0.1	179	18,427	
—	—	—	—	—	—	92	4,332	
2	113	0.9	—	—	—	70	12,499	V.
2	113	0.9	—	—	—	61	12,346	
—	—	—	—	—	—	9	153	
1	25	0.2	22	1,139	7.6	215	14,971	VI.
—	—	—	8	612	11.0	58	5,571	
1	25	0.2	14	527	5.6	157	9,400	
4	526	15.5	5	108	3.2	78	3,388	VII.
4	526	23.3	—	—	—	41	2,254	
—	—	—	5	108	9.5	37	1,134	
7	1,233	6.8	8	1,584	8.8	210	18,013	VIII.
7	1,233	7.9	6	1,524	9.9	161	15,457	
—	—	—	2	60	2.4	49	2,556	
5	780	6.5	—	—	—	59	12,095	IX.
5	780	9.8	—	—	—	45	8,357	
—	—	—	—	—	—	14	3,738	
1	67	0.9	—	—	—	17	7,857	X.
—	—	—	—	—	—	22	2,940	XI.
6	1,143	13.3	3	117	1.4	123	8,619	XII.
6	1,143	22.7	1	90	1.8	60	5,026	
—	—	—	2	27	0.8	63	3,593	
3	43	0.2	—	—	—	58	31,445	XIII.
3	43	0.2	—	—	—	52	31,173	
—	—	—	—	—	—	6	272	
5	267	1.5	—	—	—	154	17,293	XIV.
8	333	4.5	—	—	—	60	7,311	XV.
—	—	—	2	37	0.1	281	46,331	XVI.
7	5,653	59.8	1	119	1.3	48	9,445	XVII.
7	5,653	64.4	1	119	1.4	41	8,774	
—	—	—	—	—	—	7	671	
2	19	0.5	1	40	1.3	73	3,185	XVIII.
14	1,307	5.3	4	247	1.0	166	24,851	XIX.
—	—	—	4	247	2.7	74	9,188	
14	1,307	8.3	—	—	—	92	15,663	
—	—	—	—	—	—	13	3,895	XX.
—	—	—	—	—	—	1	16	XXI.
80	12,311	4.8	47	3,400	1.3	1,971	255,950	
52	4,743	3.5	16	2,235	1.6	910	135,012	
1	25	0.1	25	759	1.1	708	71,509	

arbetersidan, men af organisation på arbetsgifvaresidan. 473 aftal, omf. 25,416 arb., afse

ett flertal enskilda arbetsgifvare. Endast 82 aftal, omfattande 103 arbetsgifvare och 12,398 arbetare eller 5 % af hela antalet af kollektivafstal berörda, äro på arbetaresidan icke träffade af organisation¹. Härtill kommer, att, såsom ofvan påvisats, det vid en närmare undersökning visat sig, att arbetarne äfven i flertalet af dessa fall och arbetsgifvarne understundom faktiskt varit organiserade och äfven vid underhandlingarne biträddes af organisationens tjänstemän, ehuru organisationen af en eller annan orsak icke underskrifvit aftalet². Af nyssnämnda 82 aftal äro så godt som samtliga träffade af ombud, endast ett ringa fåtal har underskrifvits af samtliga arbetare hvar för sig. Att aftal, som träffats för flera enskilda arbetsgifvare, underskrifvas af hvarje arbetsgifvare ifråga, är likaledes ovanligt.

Beträffande utbredningen inom olika näringsgrenar af de två huvudformerna för kollektivaftalets ingående, nämligen aftal mellan organisationer på båda sidor och mellan en enskild arbetsgifvare å ena sidan samt en arbetareorganisation å den andra, framgår af tab. 4 och tab. litt. I. att den förra formen oftast kommer till användning inom handtverket och byggnadsverksamheten, inom handel och varulager, åkeri- och stufverirörelse, järnvägsdrift samt inom de grenar af fabriksindustrien, där riks- eller distriktsaftal äro träffade. Kollektivafstal med en enskild arbetsgifvare förekomma inom samtliga näringsgrenar, men huvudsakligen inom de grenar af fabriksindustrien, där riks- eller distriktsaftal icke träffats. Medeltalet arbetare per arbetsplats utgör för de sistnämnda aftalen 115. Aftal ingångna af ett flertal enskilda arbetsgifvare påträffas inom handtverket, byggnadsverksamheten, handel och varulager, åkeri- och stufverirörelse samt några få grenar af fabriksindustrien, såsom bryggeri- och korkindustrierna.

Jämföras dessa uppgifter med uppgifterna nedan å s. 97, framgår tydligt, att frågan huruvida kollektivaftalets parter utgöras af organisationer eller ej på det närmaste är förknippad med det lokala giltighetsområdets utsträckning; ju större område generaliseringen af arbetsvillkoren omfattar, desto nödvändigare blir det, att denna generalisering uppbäres af organisationer och icke af enskilda. Afser aftalet endast ett arbetsställe, är det ganska ovanligt, att parten på arbetsgifvaresidan är en organisation, äfven om arbetsgifvaren ifråga är organiserad. Dock förekomma dylika fall, och inom en del arbetsgifvareföreningar synes man numera vara betänkt att systematiskt

¹ Då samme arbetsgifvare ofta träffat flera aftal med sinsemellan skiljaktiga bestämmelser, hafva dubbelräkningar ej kunnat undvikas. Detta torde uppmärksammas vid samtliga uppgifter i texten om antal arbetsgifvare, berörda af kollektivafstal, innehållande den ena eller andra bestämmelsen.

² Härvidlag torde dock böra framhållas, att kollektivafstal, träffade af organiserade arbetare, lättare kunna hafva undgått uppmärksamheten vid materialets insamlande än öfriga aftal (se ofvan ss. 7—8).

genomföra aftal mellan organisationer på båda sidor äfven för enskilda arbetsställen. Jämföras uppgifterna i tabb. 4 och 5, finner man, att af 1,105 aftal, som afse enskilda arbetsplatser, 93, omfattande 8,779 arbetare, träffats af organisation på arbetsgifvaresidan. Ortsaftalen däremot träffas vanligen mellan organisationer; vid distrikts- och riksaftal (se nedan) är detta den enda praktiskt möjliga formen för kollektivafvals ingående.

När generaliseringen af arbetsvillkoren sträcker sig öfver hela landet, måste dessutom parterna utgöras af organisationer, som hafva inflytande inom motsvarande område, m. a. o. riksaftalen måste träffas af *hufvudorganisationerna* på båda sidor. Dessa kunna väl lämpligen sluta aftal äfven för smärre områden, men detta sker dock långt ifrån alltid, särskildt ej på arbetaresidan. Med de organisationsformer, som äro förhärskande på arbetaresidan, torde det inom de flesta näringsgrenar och yrken ursprungligen varit fackföreningarnes, ej fackförbundens och ännu mindre Landsorganisationens sak att träffa orsaftal och aftal för enskilda arbetsställen samt i de flesta fall äfven distriktsaftal. Det är också fortfarande endast undantagsvis, t. ex. inom järn- och metallarbetareyrket, som fackförbundet *ensamt* är part vid dessa aftal. För en mängd af de i denna redogörelse afsedda, lokalt mera begränsade aftalen, äro emellertid både afdelningen ifråga och vederbörande fackförbund parter till aftalet, hvarvid fackförbundet i ett flertal fall torde få anses som hufvudparten. Kollektivafval äfven på arbetaresidan ingångna af hufvudorganisation, vare sig i förening med underafdelningarne eller ej, komma förmodligen äfven med organisationsväsendets utveckling att blifva allt vanligare, så mycket mera som fordran härför ofta uttryckligen framställles från arbetsgifvaresidan. En hufvudorganisation kan nämligen på ett verksammare sätt än underafdelningen sörja för, att aftalet upprätthålles, och därigenom undanröjes ock den möjligheten, att hufvudorganisationen gör afdelningen eller medlemmen ålägganden, som strida mot aftalet. Att de enskilda arbetarne underteckna aftal, träffade af deras organisation, torde numera icke förekomma. Aftal med fackföreningar, som ej tillhöra något fackförbund, äro ytterst sällsynta, och endast ett fåtal sådana hafva, som ofvan påpekats, inkommit till Kommerskollegium.¹

På arbetsgifvaresidan äro de aftalsträffande organisationerna likaledes ofta afdelningar af hufvudorganisationer och omfatta i en mängd fall, särskildt inom byggnadsverksamheten och handtverket, endast enstaka orter, i andra ett flertal orter inom samma näringsgren. Att aftal träffas med enskilda arbetsgivare, hvilka tillhöra arbetsgivareorganisation, förekommer äfven, som ofvan

*Hufvud-
organisation
som part.*

¹ Härvidlag torde dock böra påpekas, att just sådana aftal kunna hafva undgått att uppmärksammas vid materialets insamlande (se ofvan ss. 7—8).

nämnts. Ofta undertecknas ett aftal icke blott af arbetsgifvareorganisationen, utan äfven af de medlemmar, som aftalet afser, en procedur som kan vara af praktiskt intresse, i synnerhet då organisationen ej vunnit nödig stadga. Aftal med rent lokala, fristående arbetsgifvareorganisationer förekomma, i hvilken utsträckning är dock svårt att afgöra, då det ofta icke framgår af organisationens namn, huruvida den tillhör någon hufvudorganisation eller ej, och uppgifter öfver samtliga arbetsgifvareorganisationers underafdelningar ej funnits tillgängliga. Detta förhållande bör beaktas jämväl vid studium af tab. 21, som afser att gifva en öfersikt öfver de mera betydande arbetsgifvare- och arbetareorganisationer, som träffat eller godkänt kollektivafstal inom olika näringsgrenar. Ett sammandrag af denna tabell (tab. litt. J.), angivande antalet kollektivafstal, som träffats af hvar och en af de viktigaste arbetsgifvare- och arbetareorganisationerna, meddelas å nästföljande sida.

Ej sällan innebär hufvudorganisationens underskrift, icke att organisationen är medpart till aftalet, utan endast ett *godkännande* från dess sida af kollektivaftalet ifråga. Detta har sin grund däri, att enligt de flesta organisationers stadgar en afdelning eller en medlem ej äger rätt att träffa kollektivafstal, utan att detta blifvit granskadt och godkänt af hufvudorganisationens styrelse.¹ Ett dylikt godkännande af hufvudorganisationen medför emellertid äfven ett visst skydd för kollektivaftalet.

Att hufvudorganisationen uppträder som medpart till aftalet eller såsom godkännande afdelnings eller medlems aftal förekommer på arbetsgifvaresidan i 145 aftal, omfattande 809 arbetsgifvare och 27,485 arbetare, på arbetaresidan i 412 aftal, omfattande 627 arbetsgifvare och 75,533 arbetare. Enbart på arbetsgifvaresidan äro 34 aftal, omfattande 399 arbetsgifvare och 7,652 arbetare, godkända af hufvudorganisation, enbart på arbetaresidan 301 aftal, omfattande 217 arbetsgifvare och 55,700 arbetare. På såväl arbetsgifvare- som arbetaresidan har sådant godkännande ägt rum i 111 aftal, omfattande 410 arbetsgifvare och 19,833 arbetare.

Medräknas de ofvan omnämnda kollektivafstal, hvilka träffats enbart af hufvudorganisationer, torde hufvudorganisationerna på arbetsgifvaresidan i en eller annan egenskap hafva underskrifvit aftal, omfattande något mer än en fjärdedel af hela antalet af kollektivafstal berörda arbetare, och hufvudorganisationerna på arbetaresidan aftal, omfattande inemot hälften af hela antalet af kollektivafstal berörda arbetare.

¹ Det händer ofta, att aftal träffas under uttryckligt förbehåll af hufvudorganisationens godkännande. Med hufvudorganisation afses på arbetaresidan fackförbund. Landsorganisationen har underskrifvit riksaftalet inom verkstadsindustrin och en del mera omfattande uppgörelser med Svenska arbetsgifvareföreningen.

Tab. litt. J. Antal kollektivafstal, träffade eller godkända af mera betydande arbetsgiffvare- och arbetareorganisationer.¹

Arbetsgiffvareorganisationer.		Arbetareorganisationer.	
Namn.	Antal afstal.	Namn.	Antal afstal.
Allmänna arbetsgiffvareföreningen	88	Byggnadsträarbetareförbundet	3
Allmänna svenska boktryckareföreningen	1 ²	Internationella litografiska förbundet	11
Centrala arbetsgiffvareförbundet	10	Internationella tobaksarbetareförbundet	20 ³
Grafiska reproduktionsanstalternas förening	1 ²	Kemisk-tekniska kvarn- och läderarbetareförbundet (De förenade förbunden)	60
Järnbruksförbundet	2	Kvinnornas fackförbund	7
Kristianstads läns jordbrukareförening	3	Mellersta Sveriges landtarbetareförbund	4
Malmöhus läns trädgårdssodlareförening	1	Pälsvaruarbetareförbundet	1
Norrlands stufvareförbund	3	Skandinaviska sadelmakare- o. tapetserareförb.	23
Skånes skomakeriidkares distriktsförening	2	Skånska landtarbetareförbundet	15
Skånska landtmännens arbetsgiffvareförening	2	Svenska arbetareförbundet	55 ²
Svenska arbetsgiffvareföreningen	76	Svenska bageri- o. konditoriarbetareförbundet	79
Svenska bryggareföreningen	6	Svenska bleck- o. plåtslageriarbetareförbundet	40
Svenska cigarrfabrikantföreningen	1 ²	Svenska bokbinderiarbetareförbundet	12
Svenska elektriska arbetsgiffvareföreningen	1	Svenska bryggeriarbetareförbundet	49
Svenska garfveriidkareföreningen	13	Svenska elektriska arbetareförbundet	6 ³
Svenska järnvägarne arbetsgiffvareförening	28	Svenska frisörbiträdesförbundet	4
Svenska kakelindustriidkareföreningen	3 ³	Svenska förgylleri- o. glasmästariarbetareförb.	12
Svenska sko- och nåtllingsfabrikantföreningen	1	Svenska gjutareförbundet	11 ²
Svenska stenindustriförbundets ostkustförening	2	Svenska glasarbetareförbundet	2
Svenska torfindustriens arbetsgiffvareförening	2	Svenska grof- och fabriksarbetareförbundet	376 ³
Svenska väg- och vattenbyggarnes arbetsgiffvareförbund	6	Svenska grufvarbetareförbundet	7
Sveriges bageriidkareförening	12	Svenska handskarbetareförbundet	1 ²
Sveriges bleck- och plåtslageriarbetsgiffvareförbund	2	Svenska hattarbetareförbundet	5
Sveriges handskfabrikantförening	1 ²	Svenska järn- och metallarbetareförbundet	121 ²
Sveriges kakelfabrikantförening	1 ²	Svenska järnvägsbyggnadsarb.-fackföreningen (afd. 92 af Sv. grof- o. fabriksarbetareförb.)	24
Sveriges målarmästareförening	1	Svenska järnvägsmanufakturforbundet	65
Sveriges pappersbruksförbund	4	Svenska kakelugnsmakareförbundet	3 ³
Sveriges redareförening	2	Svenska korkarbetareförbundet	5
Sveriges repslageriidkareförening	1	Svenska lokomotivförare- och eldareförbundet	2
Sveriges textilindustriförbund	10	Svenska maskinistförbundet	2 ²
Sveriges träindustriförbund	17	Svenska maskinist- och eldareförbundet	28
Sveriges verkstadsförening	2 ²	Svenska murareförbundet	45
Södra Sveriges byggmästareförbund	18	Svenska måleriarbetareförbundet	48
		Svenska sjömans- och eldareförbundet	2
		Svenska skoarbetareförbundet	70
		Svenska skrädderiarbetareförbundet	73
		Svenska slakteri- och charkuteriarbetareförb.	12
		Svenska spårvägsförbundet	9
		Svenska stenhuggareförbundet	37
		Svenska stuckatörförbundet	3
		Svenska sågverksindustriarbetareförbundet	48
		Svenska textilarbetareförbundet	58
		Svenska transportarbetareförbundet	111
		Svenska träarbetareförbundet	182 ³
		Svenska trädgårdslagerarbetareförbundet	2
		Svenska tunnbinderiarbetareförbundet	12
		Svenska typograförbundet	2 ²
		Svenska varnutförare- o. handelsarbetareförb.	26

¹ Större föreningar hafva hvar för sig upptagits, äfven om de utgöra afdelningar af annan organisation. Afstal, som träffats af lokala föreningar och icke godkända af vederbörande hufvudorganisation, hafva ej upptagits i denna översikt. De upplysningar, hvilka erhållits ur föreliggande material angående hufvudorganisationer, af hvilka sådana föreningar utgöra afdelningar, liksom äfven förändringar i organisationsförhållandena innan februari 1909, återfinnas i noterna till tab. 21. — ² Riksaftal. — ³ Däraf ett riksaftal.

*Ett flertal
organisatio-
ner som
parter.*

På samma arbetsställe finnas ofta *flera olika arbetareorganisatio-
tioner*, icke blott på grund därpå att fackförbunden vanligen ej omfatta samtliga arbetare inom en industri utan inskränka sig till ett eller några hvarandra närstående fack,¹ utan äfven emedan arbetare inom samma fack på grund af olika politiska eller religiösa åsikter ansluta sig till olika organisationer. Samme arbetsgifvare kan därför se sig nödsakad att träffa flera olika aftal med sina arbetare. Ett icke enastående exempel härpå erbjuder en korgfabrik i Malmö, som träffat icke mindre än sju aftal med lika många fackföreningar. Att detta medför betydande olägenheter är tydligt, i all synnerhet om aftalen ej utlöpa samtidigt eller hafva olika allmänna bestämmelser. Därför sammanslås allt oftare sådana aftal till ett enda, och samtliga arbetareorganisationer inom aftalsområdet underskrifva ett gemensamt aftal. 35 aftal hafva sålunda flera organisationer som part på arbetaresidan. De omfatta 396 arbetsgifvare och 43,815 arbetare.

Äfven om samtliga organisationer inom aftalsområdet på detta sätt bundit sig, kvarstå emellertid de oorganiserade arbetarne. Som nedan närmare utvecklas, nöjer man sig i de flesta fall med att utsträcka aftalsvillkoren utan vidare äfven till dessa arbetare, enär det möter svårigheter att med dem träffa aftal med bindande verkan. I några få fall, 8 aftal omfattande 12 arbetsgifvare och 852 arbetare, har man emellertid låtit äfven de oorganiserade arbetarne genom ombud deltaga i underhandlingarna och underskrifva aftalet jämsides med organisationerna. Aftalet mellan Skånska cementaktiebolaget och dess arbetare i Limhamn (se del II, s. 327) ger en god bild af den mängd olika grupper arbetare, som understundom uppträda som gemensamma parter på arbetaresidan. Ifrågavarande aftal är på arbetaresidan underskrifvet af ombud för fem fackföreningar, däribland en afdelning af Svenska arbetareförbundet, för ett fackförbund, för samtliga arbetare inom tre fack samt för de oorganiserade arbetarne inom 7 olika fack. På arbetsgifvaresidan kan äfven förekomma, att flera organisationer eller organisationer jämte enskilda personer äro gemensamma parter till samma aftal. Det förra är fallet i 14 aftal, omfattande 716 arbetsgifvare och 7,376 arbetare, det senare i 16 aftal, omfattande 285 arbetsgifvare och 1,892 arbetare. Som exempel på aftal med flera arbetsgifvareorganisationer som parter kan nämnas riksaftalet för tillverkning och uppsättning af kakelugnar (se del II, ss. 391—397), som på arbetsgifvaresidan träffats af Sveriges kakelfabrikanförening för fabrikanterna och af Sveriges kakelindustridkareförening för sättnästarne samt öfriga smärre arbetsgifvare. Dessutom är aftalet underskrifvet af dessa föreningars resp. hufvudorganisationer, Svenska arbetsgifvareföreningen och Centrala arbetsgifvareförbundet.

¹ Jfr ofvan ss. 24 ff.

III. Kollektivaftalens giltighetsområde och giltighetstid.

I föregående kapitel har omnämnts, att omkring hälften af alla kollektivaftal i Sverige äro träffade med *en* enskild arbetsgivar och sålunda omfatta hvar och ett endast *ett* arbetsställe. Denna form att ingå kollektivaftal är emellertid inom de flesta näringsgrenar endast det första utvecklingsstadiet. Det ligger nämligen i båda parternas intresse att utvidga aftalsområdet; för arbetsgivaren är det gifvetvis till nackdel, om hans konkurrenter erhålla arbetskraft på förmånligare villkor än han själf, för arbetarne gäller det att tillse, att de erhållna fördelarna icke äfventyras genom lägre arbetsvillkor på andra arbetsplatser. De arbetare, som arbeta under sämre arbetsvillkor, och de arbetsgivar, som måste köpa arbetskraften dyrare, komma att fordra af organisationerna, att dessa genomdrifva likartade arbetsvillkor öfver så stor del som möjligt af sitt maktområde.

Har en arbetareorganisation sålunda lyckats träffa aftal med en arbetsgivar, kommer den att inrikta sin sträfvan på att erhålla likalydande aftal med andra företag inom branschen, hos hvilka den har medlemmar anställda.¹ Nästa steg är, att alla dessa arbetsgivar drifva gemensamma underhandlingar och träffa ett gemensamt aftal, hvar efter de arbetsgivar, som senare ingå på aftalet, ofta biträda detsamma utan att träffa särskilda aftal hvar för sig. Ännu närmare till hands ligger naturligtvis ett dylikt förfaringssätt, om äfven arbetsgivarne sammanslutit sig i en organisation. Har ett aftal på detta sätt kommit att omfatta större delen af ifrågavarande näringsgren eller yrke på en ort, plägar man benämna detsamma *ortsafтал*. Ortsaftalet omfattar vanligen ej blott de företag, hvilka representeranter underskrifvit detsamma, utan utgör ofta en norm för hela industrien eller yrket på orten, ej blott så att det influerar på arbetsvillkoren i allmänhet, utan det tillämpas utan vidare godkännande af så godt som samtliga ortens arbetsgivar inom yrket ifråga.

¹ Det är icke ovanligt, att kollektivaftal träffas under förbehåll, att samma eller likalydande aftal godkännes äfven af andra arbetsgivar inom samma bransch.

*Distrikts-
och riks-
aftal.*

På ungefär samma sätt som den ofvan skildrade utvecklingen från aftal för enskilda arbetsplatser till ortsaftal ägt rum, kunna kollektivafstal utvecklas till *distriktsaftal* eller *riksaftal*, hvilka omfatta ett flertal arbetsställen inom en industri¹, det förra inom ett större begränsadt område af riket, det senare inom riket i dess helhet.

*Mellanfor-
mer.*

Emellertid finnas äfven mellanformer emellan de ofvan beskrifna fyra hufvudkategorierna. På samma sätt som ett aftal för en enskild arbetsplats kan tagas som förebild för andra aftal inom branschen på orten, och samma arbetsvillkor sålunda kunna blifva gällande öfver hela orten, utan att dock ett ortsaftal kommit till stånd, hafva äfven för hela industrier träffats likalydande aftal med ett stort antal arbetsgivare, och samma arbetsvillkor kunna sålunda vara genomförda öfver större delen af en industri, oaktadt aftalen endast gälla enskilda arbetsställen. Detta är fallet t. ex. inom tändsticksindustrien och i stort sedt vid de enskilda järnvägarne. Inom snickeriindustrien framträder detta förhållande ännu skarpare, då de båda hufvudorganisationerna här träffat öfverenskommelse att använda samma formulär vid alla aftal, som ingås för deras medlemmar (se del II, ss. 192—195). Lönebestämmelserna kunna visserligen här variera vid de olika arbetsplatserna, men detta torde äfven på grund af lefnadskostnadernas växlingar ofta blifva fallet, då lönebestämmelserna för en hel industri mera detaljeradt regleras genom riksaftal (jfr nedan s. 167).

Slutligen bör påpekas, att hvarken ortsaftal, distriktsaftal eller riksftal under nuvarande organisationsförhållanden någonsin omfatta *samtliga* arbetsplatser inom ifrågavarande område. Om ett aftal endast omfattar ett fåtal arbetsplatser af föga betydelse på en ort, kan man emellertid ej hänföra detsamma till ortsaftal i egentlig mening, och detsamma gäller de öfriga kategorierna. Å andra sidan kan, t. ex. inom stufverirörelsen, ett aftal med en enda firma faktiskt spela samma roll som ett ortsaftal. Äfven här blifva gränserna sålunda sväfvande.

Till grund för nedanstående öfversikt i tab. litt. K. liksom äfven för tab. 5, af hvilken den förra utgör ett sammandrag, har emellertid lagts *formen* för aftalens träffande, men icke endast det förhållandet, att faktiskt samma arbetsvillkor kunna vara gällande öfver ett större eller mindre område.

*Utbred-
ningen af
riksaftal,
distriktsaf-
tal, orts-
aftal och
aftal för
enstaka ar-
betsplatser.*

De flesta kollektivafstalen eller 1,105, omfattande 913 arbetsgivare och 111,750 arbetare (43,6 % af samtliga af aftal berörda arbetare), afse sålunda endast *en* arbetsplats. Den närmast största gruppen utgöres af ortsaftalen, hvilka äro 781, omfattande 9,088 arbets-

¹ Riksaftalet för de mekaniska verkstäderna omfattar äfven elektriska verkstäder, skeppsvarf, vagnfabriker och en stor del af järn- och stålvaruindustrien. Detta är sålunda ett exempel på, att riksaftalet ej behöfver vara begränsadt till en enda industri, utan kan sträcka sig öfver flera närbesläktade industrigrenar.

gifvare och 84,083 arbetare (32,8 % af hela antalet af aftal berörda arbetare). Aftalen inom dessa båda aftalsgrupper omfatta sålunda tillsammans 76,4 % af hela antalet arbetare, berörda af kollektivaftal. Af de återstående 23,6 % beröras 7,5 % eller 19,111 arbetare af 76 distriktsaftal, omfattande 449 arbetsgifvare, och 16,1 % eller 41,006 arbetare af 9 riksafstal, omfattande 884 arbetsgifvare.

Aftal för enskilda arbetsplatser och ortsaftal äro sålunda de båda hufvudgrupperna; distriktsaftal och riksafstal kunna förekomma endast inom näringsgrenar, där organisationsväsendet och kollektivaftalet nått en betydande utveckling. Riksafstal hade vid den tidpunkt, till hvilken förevarande undersökning sträcker sig, i Sverige träffats för cigarrindustrien, för handskindustrien, för boktryckeriindustrien, för de kemigrafiska anstalterna, för mekaniska verkstadsindustrien, elektriska verkstäder, skeppsvarf, båtbyggerier och vagnfabriker samt en del af järn- och stålvaruindustrien, för elektriska montöryrket, för tillverkning och uppsättning af kakelugnar samt för examinerade maskinister å ångfartyg. Som jämförelse kan nämnas, att i Tyskland sådana aftal förekomma hufvudsakligen endast inom den grafiska industriens olika grenar¹.

Egentliga distriktsaftal förekomma så godt som uteslutande inom industrier, som äro starkt lokaliserade i en viss landsdel, såsom stenhuggerierna på västkusten och i Blekinge eller glasbruket i Småland. Kollektivaftal för enskilda arbetsplatser finnas inom så godt som alla näringsgrenar, helt naturligt, då de som ofvan framhållits vanligen utgöra den lägsta formen för kollektivaftalets ingående. Af tab. litt. K. framgår emellertid tydligt, att denna aftalsform är så godt som allenahärskande inom den egentliga fabriksindustrien, i den mån distrikts- eller riksafstal icke där träffats. Ortsaftalen däremot förekomma talrikast inom handtverket, byggnadsverksamheten, handel- och varulager, åkeri- och stufverirörelse. Samtliga dessa näringsgrenar och yrken hafva en lokalt begränsad marknad, ett ytterligare bevis för att det, som ofvan framhållits, är marknadens utsträckning, hvilken jämte organisationsförhållandena i de flesta fall afgör kollektivaftalets lokala giltighetsområde. Detta framgår än

¹ Under åren 1908 och 1909 har i Sverige utvecklingen mot riksafstal fortskridit snabbt. Sålunda må erinras om aftalen för järnbruk och järngrufvor (se del II ss. 263 ff.), för skofabrikerna, för de enskilda järnvägarne, för byggnadsverksamheten, byggnadsämnesindustrien, buteljglasbruket och sågverksindustrien. Det senare har emellertid en karaktär, som i mycket påminner om öfverenskommelsen inom snickeriindustrien (se ofvan). Öfverhufvud kännetecknas de under senare tid ingångna riksafstalen däraf, att aftalen hufvudsakligen gälla s. k. allmänna bestämmelser och understundom arbetstiden, under det att arbetelönen fortfarande regleras för hvarje arbetsställe eller hvarje ort. I samband härmed må erinras om akordsprislistorna inom verkstadsindustrien (se nedan s. 149). Underhandlingar om gemensamma s. k. allmänna bestämmelser hafva pågått inom pappers-, trämasse-, textil- och lagerakraderindustrierna. Slutligen torde böra påpekas öfverenskommelserna mellan Svenska arbetsgifvareföreningen och Landsorganisationen (se ss. 218 o. 223.)

Tab. litt. K. Kollektiv-

Näringsgrenar.	Riksaftal.			Distriktsaftal.		
	Antal aftal.	Antal arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare.	
		Absolut.	%.		Absolut.	%.
I. Jordbruk- och trädgårdsskötsel . . .	—	—	—	4	546	29.6
Jordbruk	—	—	—	4	546	33.6
Trädgårdsskötsel	—	—	—	—	—	—
II. Skogsbruk	—	—	—	—	—	—
III. Grufdrift	—	—	—	4	2,119	44.1
IV. Närings- och nyttningsämnesindustri	1	3,247	13.7	5	165	0.7
Fabriker	1	3,247	16.7	1	41	0.2
Handtverk	—	—	—	4	124	2.9
V. Textilindustri	—	—	—	1	13	0.1
Fabriker	—	—	—	—	—	—
Handtverk	—	—	—	1	13	—
VI. Beklädnadsindustri	1	316	2.1	7	145	1.0
Fabriker	1	316	5.7	—	—	—
Handtverk	—	—	—	7	145	1.5
VII. Läder-, hår- och gummivaruindustri	—	—	—	—	—	—
Fabriker	—	—	—	—	—	—
Handtverk	—	—	—	—	—	—
VIII. Trävaruindustri	—	—	—	4	92	0.5
Fabriker	—	—	—	1	25	0.2
Handtverk	—	—	—	3	67	2.4
IX. Trämasse- och pappersindustri . . .	—	—	—	1	176	1.5
Fabriker	—	—	—	—	—	—
Handtverk	—	—	—	1	176	4.7
X. Grafisk industri	2	6,828	86.8	—	—	—
XI. Malmförädlingsindustri	—	—	—	—	—	—
XII. Metallindustri	—	—	—	1	25	0.3
Fabriker	—	—	—	—	—	—
Handtverk	—	—	—	1	25	0.7
XIII. Maskin- och skeppsbyggnadsindustri	3	27,536	88.1	—	—	—
Fabriker	3	27,536	88.3	—	—	—
Handtverk	—	—	—	—	—	—
XIV. Jord- och stenindustri	1	1,479	8.5	8	4,633	26.8
XV. Kemisk-teknisk industri	—	—	—	—	—	—
XVI. Byggnadsverksamhet	—	—	—	9	499	1.1
XVII. Allmänna arbeten	—	—	—	—	—	—
I kommunal och statens drift	—	—	—	—	—	—
I enskild drift	—	—	—	—	—	—
XVIII. Handel och varulager	—	—	—	2	20	0.6
XIX. Landtransport	—	—	—	21	8,660	34.8
Akeri- och stufverirörelse	—	—	—	6	1,035	11.3
Järnvägs- och spårvägsdrift samt telefon	—	—	—	15	7,625	48.7
XX. Sjötransport	1	1,800	41.1	9	2,018	51.8
XXI. Diverse	—	—	—	—	—	—
Summa	9	41,006	16.1	76	19,111	7.5
Däraf:						
Fabriker	8	39,406	29.2	10	4,699	3.5
Handtverk och byggnadsverksamhet . .	—	—	—	26	1,049	1.5

aftalens giltighetsområde.

Ortsaftal.			Aftal för enskilda arbetsplatser.			Hela antalet		
Antal aftal.	Antal arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare.		aftal.	arbetare.	
	Absolut.	%.		Absolut.	%.			
4	213	11.5	19	1,089	58.9	27	1,848	I.
—	—	—	18	1,079	66.4	22	1,625	
4	213	—	1	10	—	5	223	
—	—	—	8	1,376	—	8	1,376	II.
—	—	—	13	2,694	55.9	17	4,813	III.
122	8,360	35.1	143	11,987	50.5	271	23,759	IV.
42	4,362	22.5	135	11,777	60.6	179	19,427	
80	3,998	92.2	8	210	4.9	92	4,332	
9	3,290	26.3	60	9,196	73.6	70	12,499	V.
7	3,235	26.2	54	9,111	73.8	61	12,346	
2	55	—	6	85	—	9	153	
134	7,820	52.2	73	6,690	44.7	215	14,971	VI.
5	451	8.1	52	4,804	86.2	58	5,571	
129	7,369	78.4	21	1,886	20.1	157	9,400	
36	1,035	30.5	42	2,353	69.5	78	3,388	VII.
1	9	0.4	40	2,245	99.6	41	2,254	
35	1,026	90.5	2	108	9.5	37	1,134	
52	4,033	23.2	154	13,888	76.3	210	18,013	VIII.
15	1,732	11.2	145	13,700	88.6	161	15,457	
37	2,301	90.7	9	188	6.9	49	2,556	
12	3,533	29.2	46	8,386	69.3	59	12,095	IX.
—	—	—	45	8,357	100.0	45	8,357	
12	3,533	94.5	1	29	0.8	14	3,738	
3	554	7.1	12	475	6.1	17	7,857	X.
—	—	—	22	2,940	100.0	22	2,940	XI.
50	3,415	39.6	72	5,179	60.1	123	8,619	XII.
2	246	4.9	58	4,780	95.1	60	5,026	
48	3,169	88.2	14	399	11.1	63	3,593	
8	429	0.8	47	3,480	11.1	58	31,445	XIII.
2	157	0.5	47	3,480	11.2	52	31,173	
6	272	—	—	—	—	6	272	
23	2,033	11.8	122	9,148	52.9	154	17,293	XIV.
6	157	2.2	54	7,154	97.8	60	7,311	XV.
230	39,152	84.5	42	6,680	14.4	281	46,331	XVI.
3	617	6.5	45	8,828	93.5	48	9,445	XVII.
—	—	—	41	8,774	100.0	41	8,774	
3	617	—	4	54	—	7	671	
39	2,714	85.2	32	451	14.2	73	3,185	XVIII.
50	6,728	27.1	95	9,463	38.1	166	24,851	XIX.
50	6,728	73.2	18	1,425	15.5	74	9,188	
—	—	—	77	8,038	51.8	92	15,663	
—	—	—	3	277	7.1	13	3,895	XX.
—	—	—	1	16	—	1	16	XXI.
781	84,063	32.8	1,105	111,750	43.6	1,971	255,950	
106	12,936	9.6	786	77,971	57.7	910	135,012	
579	60,875	85.1	103	9,585	13.4	708	71,509	

tydligare af de mera detaljerade uppgifterna i tab. 5, som visa, att de ortsaftal, som förekomma inom fabriksindustrien, äro att finna inom sådana näringsgrenar, hvilka såsom bryggerinäringen kunna sägas sakna åtminstone någon mera afsevärd interlokal konkurrens. Inom stenhuggerierna omfatta distriktsaftalen hufvudsakligen de företag, som producera för export, under det att ortsaftal träffats för huggning af sten på byggnadsplatserna. Utan undantag är dock icke denna regel. Där en industri har vissa skarpt begränsade centra, såsom textilindustrien i Norrköping och i Borås, hafva ortsaftal träffats inom densamma, oaktadt afsättningen icke är lokal, förmodligen dock endast som en öfvergång till andra aftalsformer.

Kollektivaftalens
giltighetstid.

Kollektivaftalens *giltighetstid* har gjorts till föremål för behandling i tab. 6, hvars hufvudresultat meddelas nedan i tab. litt. L. Giltighetstiden kan, som synes, vara ganska varierande och växlar för här behandlade aftal mellan några månader och sex år. Understiger den ett år, är detta dock vanligen beroende på, att aftalet är afsedt att utlöpa under viss årstid, och att underhandlingarna blifvit så sent avslutade, att ett fullt års giltighetstid ej uppnåtts. Äfven förekommer, att aftal inom säsongyrken uppgöras endast för säsongen.

Giltighetstidens varaktighet är i hög grad växlande inom olika näringsgrenar och äfven för olika aftal inom samma näringsgren. Detta beror därpå, att giltighetstidens längd ofta utgör ett resultat af en kompromiss mellan de båda parternas olika intressen, allt efter som dessa anses fordra en längre tids trygghet från arbetskonflikter eller större möjlighet att åstadkomma förändringar i arbetsvillkoren. Den förra synpunkten har vid uppgörandet af föreliggande aftal, hvilka samtliga ingåtts under goda konjunkturer, vanligen företräddts af arbetsgifvarne, den senare af arbetarne. Giltighetstidens längd bör tydligen afpassas så, att icke spänningen mellan de i kollektivaftalen fastställda arbetsvillkoren och de ekonomiska förhållanden, som betinga arbetsvillkoren, blir alltför stor men äfven på sådant sätt, att ett af kollektivaftalens viktigaste ändamål, nämligen stabiliseringen af arbetsförhållandena för längre tidsperioder, blir tillgodosedd.

834 aftal, omfattande 48,7 % af hela antalet af kollektivafstal berörda arbetare, hafva en giltighetstid af 2 till och med 3 år, 351, omfattande 17,6 % af hela antalet af kollektivaftal berörda arbetare, en giltighetstid af från 1 till 2 år. Märkligt nog har ett ganska afsevärdt antal aftal, sammanlagdt 502, omfattande 14,4 % af hela antalet af kollektivaftal berörda arbetare, en giltighetstid af endast 1 år och därunder. Längre än 3 års giltighetstid hafva 151 aftal, omfattande 14,1 % af hela det ifrågavarande arbetareantalet. Fullständiga bestämmelser rörande kollektivaftalens giltighets-

tid sakna 133 aftal, omfattande 5,2 % af hela antalet af kollektivafstal berörda arbetare. I 56 af dessa aftal är väl giltighetstidens början, men ej dess slutgräns känd, i 58 finnes tidpunkten, då aftalets giltighetstid utgår, angifven men icke dess början. 19 aftal sakna helt dylika bestämmelser. I allmänhet är giltighetstiden kort inom sådana näringsgrenar, där kollektivaftalet ännu är opröfvadt, såsom t. ex. jordbruk och skogsbruk, inom hvilka resp. 48,9 och 76,0 % af hela antalet arbetare berörda af kollektivafstal omfattas af aftal med ett års giltighetstid och därunder,¹ men längre inom sådana, där kollektivafstal sedan lång tid tillbaka funnits, såsom boktryckeri- och bokbinderiindustrierna. Allmängiltighet får man dock ej tillerkänna denna regel.

Inom vissa yrken tillkomma särskilda för yrket egendomliga förhållanden, som inverka på giltighetstidens längd. Sålunda hafva en del aftal inom näringsgrenar, som äro starkt påverkade af modets, teknikens eller marknadens växlingar, en kortare giltighetstid. Såsom exempel kan nämnas, att inom beklädnadsindustrien 109 aftal, omfattande 50,1 % af hela antalet berörda arbetare inom yrket, hafva en giltighetstid af ett år och därunder, under det att inom grenar af handtverket, där afsättningsförhållandena äro jämnare, kollektivafstalen i stort sedt hafva något längre giltighetstid än inom fabriksindustrien. Den längsta stipulerade giltighetstiden, 6 år, förekommer inom järnvägs- och spårvägsdriften, där arbetsinställelser mer än annorstädes måste orsaka afsevärda rubbningar i hela näringslivet. Inom dessa båda näringsgrenar hafva sammanlagt 43 aftal, omfattande 59,4 % af hela antalet berörda arbetare, en giltighetstid af öfver 3 år. Vid kommunernas arbeten däremot, där konflikter jämväl medföra svårare följder än på de flesta andra områden, finnes egendomligt nog ej ett enda kollektivafstal med längre giltighetstid än 3 år.²

Viss *uppsägningstid* för kollektivaftalet finnes föreskrifven i samtliga aftal utom 136, omfattande 304 arbetsgifvare och 12,570 arbetare (4,9 % af hela antalet berörda arbetare.) För 1,056 kollektivafstal, omfattande 6,897 arbetsgifvare och 121,166 arbetare (47,3 %), är uppsägningstiden 3 månader, för 423 aftal, omfattande 1,737 arbetsgifvare och 36,140 arbetare (14,1 %), 2 månader, för 136 aftal, omfattande 891 arbetsgifvare och 8,196 arbetare (3,2 %), 1 månad, för 34, omfattande 282 arbetsgifvare och 4,041 arbetare (1,5 %), 4 månader, för 5, omfattande 38 arbetsgifvare och 1,180 arbetare (0,5

Kollektivafstalens uppsägningstid och förnyade giltighetstid.

¹ Det bör emellertid märkas, att inom dessa näringsgrenar säsongarbetet är förhärskande, och att äfven detta förhållande torde hafva medverkat till kollektivafstälens korta giltighetstid.

² Det torde böra uppmärksammas, att aftalens giltighetstid ingalunda är identisk med deras varaktighet, då samma aftal genom att ej uppsägas kan tillämpas långt utöfver den ursprungliga giltighetstiden.

Tab. litt. L. Kollektiv-

Näringsgrenar.	1 år och därunder.			Från 1 till och med 2 år.		
	Antal	Antal arbetare	%	Antal	Antal arbetare	%
	aftal.	Absolut.		aftal.	Absolut.	
I. <i>Jordbruk och trädgårdsskötsel</i>	13	903	48.9	11	537	29.0
Jordbruk	12	873	53.7	7	344	21.1
Trädgårdsskötsel	1	30	—	4	193	—
II. <i>Skogsbruk</i>	6	1,046	—	—	—	—
III. <i>Gruvdrift</i>	4	340	7.1	—	—	—
IV. <i>Närings- och nyttningsämnesindustri</i>	36	1,300	5.5	91	5,546	23.3
Fabriker	23	1,006	5.2	54	4,750	24.4
Handverk	13	294	6.8	37	796	18.4
V. <i>Textilindustri</i>	22	1,641	13.1	34	7,285	58.8
Fabriker	16	1,564	12.7	32	7,256	58.8
Handverk	6	77	—	2	29	—
VI. <i>Beklädnadsindustri</i>	109	7,500	50.1	40	2,752	18.4
Fabriker	33	3,245	58.3	8	1,076	19.3
Handverk	76	4,255	45.3	32	1,676	17.8
VII. <i>Läder-, hår- och gummirvaruindustri</i>	25	399	11.8	21	800	23.6
Fabriker	8	131	5.8	11	407	18.1
Handverk	17	268	23.6	10	393	34.7
VIII. <i>Trävaruindustri</i>	103	9,420	52.3	49	3,889	21.6
Fabriker	86	8,926	57.8	36	3,432	22.2
Handverk	17	494	19.3	13	457	17.9
IX. <i>Trämasse- och pappersindustri</i>	13	2,668	22.1	23	4,640	38.4
Fabriker	13	2,668	31.9	21	4,486	53.6
Handverk	—	—	—	2	154	4.1
X. <i>Grafisk industri</i>	1	34	0.4	2	301	3.8
XI. <i>Malmförädlingsindustri</i>	5	498	16.9	6	1,056	35.9
XII. <i>Metallindustri</i>	30	1,162	13.5	55	4,494	52.1
Fabriker	13	893	17.7	31	2,491	49.6
Handverk	17	269	7.5	24	2,003	55.7
XIII. <i>Maskin- och skeppsbyggnadsindustri</i>	14	461	1.5	30	3,824	12.2
Fabriker	10	292	0.9	30	3,824	12.3
Handverk	4	169	—	—	—	—
XIV. <i>Jord- och stenindustri</i>	34	2,402	13.9	69	6,018	34.8
XV. <i>Kemisk-teknisk industri</i>	2	105	1.4	18	796	10.9
XVI. <i>Byggnadsverksamhet</i>	42	3,387	7.3	119	21,327	46.1
XVII. <i>Allmänna arbeten</i>	7	818	8.7	24	7,670	81.2
I kommunal och statens drift	5	380	4.3	21	7,450	84.9
I enskild drift	2	438	—	3	220	—
XVIII. <i>Handel och varulager</i>	16	524	16.5	27	1,314	41.3
XIX. <i>Landtransport</i>	19	2,148	8.6	30	4,005	16.2
Åkeri- och stufverirörelse	19	2,148	23.4	24	3,394	36.9
Järnvägs- och spårvägsdrift samt telefon	—	—	—	6	611	3.9
XX. <i>Sjötransport</i>	—	—	—	4	1,813	46.5
XXI. <i>Diverse</i>	1	16	—	—	—	—
Summa	502	36,772	14.4	653	78,067	30.5
Däraf:						
Fabriker	244	21,764	16.1	318	35,893	26.6
Handverk och byggnadsverksamhet	192	9,213	12.9	239	26,535	37.6

aftalens giltighetstid.

Från 2 till och med 3 år.			Öfver 3 år.			Inga bestämmelser.			Hela antalet		
Antal aftal.	Antal arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare.		aftal.	arbetare.	
	Absolut.	%.		Absolut.	%.		Absolut.	%.			
2	404	21·9	—	—	—	1	4	0·2	27	1,848	I.
2	404	25·0	—	—	—	1	4	0·2	22	1,625	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	223	
—	—	—	—	—	—	2	330	—	8	1,376	II.
5	1,301	27·1	4	2,488	51·6	4	684	14·2	17	4,813	III.
120	12,033	50·7	20	4,742	19·9	4	138	0·6	271	23,759	IV.
83	8,996	46·3	15	4,537	23·4	4	138	0·7	179	19,427	
37	3,037	70·1	5	205	4·7	—	—	—	92	4,332	
13	3,429	27·4	1	144	1·2	—	—	—	70	12,499	V.
12	3,382	27·4	1	144	1·1	—	—	—	61	12,346	
1	47	—	—	—	—	—	—	—	9	153	
36	2,434	16·3	8	634	4·2	22	1,651	11·0	215	14,971	VI.
5	266	4·7	1	23	0·4	11	961	17·3	58	5,571	
31	2,168	23·1	7	611	6·5	11	690	7·3	157	9,400	
24	1,820	53·7	6	350	10·3	2	19	0·6	78	3,388	VII.
17	1,396	61·9	4	314	13·9	1	6	0·3	41	2,254	
7	424	37·3	2	36	3·2	1	13	1·2	37	1,134	
43	3,355	18·6	8	683	3·8	7	666	3·7	210	18,013	VIII.
29	2,301	14·8	3	132	0·9	7	666	4·3	161	15,457	
14	1,054	41·2	5	551	21·6	—	—	—	49	2,556	
15	2,934	24·3	5	1,665	13·7	3	188	1·5	59	12,095	IX.
9	767	9·2	1	430	5·2	1	6	0·1	45	8,357	
6	2,167	57·9	4	1,235	33·1	2	182	4·9	14	3,738	
2	21	0·2	9	7,229	92·1	3	272	3·5	17	7,857	X.
6	374	12·7	—	—	—	5	1,012	34·5	22	2,940	XI.
20	1,644	19·1	8	460	5·3	10	859	10·0	123	8,619	XII.
9	706	14·1	3	206	4·1	4	730	14·5	60	5,026	
11	938	26·1	5	254	7·1	6	129	3·6	63	3,593	
8	26,924	85·6	2	66	0·2	4	170	0·5	58	31,445	XIII.
7	26,838	86·1	1	49	0·2	4	170	0·5	52	31,173	
1	86	—	1	17	—	—	—	—	6	272	
33	7,036	40·7	10	1,593	9·2	8	244	1·4	154	17,293	XIV.
37	6,242	85·4	2	143	1·9	1	25	0·4	60	7,311	XV.
67	11,464	24·7	12	5,477	11·8	41	4,676	10·1	281	46,331	XVI.
15	682	7·2	—	—	—	2	275	2·9	48	9,445	XVII.
13	669	7·6	—	—	—	2	275	3·2	41	8,774	
2	13	—	—	—	—	—	—	—	7	671	
24	1,096	34·4	4	245	7·6	2	6	0·2	73	3,185	XVIII.
58	8,131	32·7	50	10,125	40·7	9	442	1·8	166	24,851	XIX.
16	2,512	27·3	7	816	8·9	8	318	3·5	74	9,138	
42	5,619	35·9	43	9,309	59·4	1	124	0·8	92	15,663	
4	314	8·1	2	93	2·3	3	1,675	43·1	13	3,895	XX.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	16	XXI.
532	91,638	35·8	151	36,187	14·1	133	13,336	5·2	1,971	255,950	
249	58,325	43·2	50	14,800	11·0	49	4,230	3·1	910	135,012	
175	21,385	29·9	41	8,386	11·7	61	5,690	7·9	708	71,509	

Tab. litt. M. Kollektivavtalen, fördelade

Näringsgrenar.	Första kvartalet.			Andra kvartalet.		
	Antal aftal.	Antal arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare.	
		Absolut.	%.		Absolut.	%.
I. <i>Jordbruk och trädgårdsskötsel</i>	3	103	5·6	8	474	25·6
Jordbruk	1	15	0·9	6	424	26·1
Trädgårdsskötsel	2	88	—	2	50	—
II. <i>Skogsbruk</i>	—	—	—	—	—	—
III. <i>Grufdrift</i>	1	36	0·8	2	267	5·5
IV. <i>Närings- och nyttningsämnesindustri</i>	26	5,002	21·1	110	7,821	32·9
Fabriker	20	4,765	24·5	55	5,087	26·2
Handverk	6	237	5·5	55	2,734	63·1
V. <i>Textilindustri</i>	4	440	3·5	31	5,905	47·3
Fabriker	3	400	3·2	28	5,863	47·5
Handverk	1	40	—	3	42	—
VI. <i>Beklädnadsindustri</i>	62	5,743	38·4	127	7,333	48·3
Fabriker	41	4,117	73·9	12	567	10·2
Handverk	11	1,626	17·3	115	6,666	70·9
VII. <i>Läder-, hår- och gummivaruindustri</i>	4	241	7·1	21	916	27·0
Fabriker	2	17	0·7	20	910	40·4
Handverk	2	224	19·8	1	6	0·5
VIII. <i>Trävaruindustri</i>	7	365	2·0	120	12,245	68·0
Fabriker	7	365	2·3	103	11,867	76·8
Handverk	—	—	—	17	378	14·8
IX. <i>Trämasse- och pappersindustri</i>	4	912	7·6	35	6,423	53·1
Fabriker	3	787	9·4	33	5,890	70·5
Handverk	1	125	3·3	2	533	14·3
X. <i>Grafisk industri</i>	7	7,293	92·8	1	3	—
XI. <i>Malmfärdlingsindustri</i>	7	1,749	69·5	5	355	12·1
XII. <i>Metallindustri</i>	14	1,355	15·7	78	5,029	58·4
Fabriker	13	1,343	26·7	26	1,559	31·0
Handverk	1	12	0·3	52	3,470	96·6
XIII. <i>Maskin- och skeppsbyggnadsindustri</i>	16	29,721	94·5	24	1,112	3·6
Fabriker	15	29,721	95·3	19	926	3·0
Handverk	—	—	—	5	186	—
XIV. <i>Jord- och stenindustri</i>	11	936	5·4	107	8,735	50·5
XV. <i>Kemisk-teknisk industri</i>	7	206	2·8	21	944	12·9
XVI. <i>Byggnadsverksamhet</i>	22	5,876	12·7	216	34,019	73·4
XVII. <i>Allmänna arbeten</i>	11	858	9·1	27	8,021	84·9
I kommunal och statens drift	10	849	9·7	22	7,267	84·0
I enskild drift	1	9	—	5	654	—
XVIII. <i>Handel- och varulager</i>	6	250	7·8	32	1,269	39·8
XIX. <i>Landtransport</i>	13	1,584	6·4	40	5,583	22·5
Åkeri- och stufverirörelse	4	184	2·0	38	5,230	56·9
Järnvägs- och spårvägsdrift samt telefon	9	1,400	8·9	2	353	2·3
XX. <i>Sjötransport</i>	4	3,154	81·0	4	479	12·3
XXI. <i>Diverse</i>	—	—	—	—	—	—
Summa	218	65,824	25·7	1,009	106,883	41·8
Däraf:						
Fabriker	136	51,699	38·3	430	42,706	31·6
Handverk och byggnadsverksamhet	44	8,140	11·4	466	48,084	67·2

efter de kvartal, under hvilka de utlöpa.

Tredje kvartalet.			Fjärde kvartalet.			Inga bestämmelser.			Hela antalet		
Antal aftal.	Antal arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare.		aftal.	arbetare.	
	Absolut.	%		Absolut.	%		Absolut.	%			
1	85	4.6	14	1,182	64.0	1	4	0.2	27	1,848	I.
—	—	—	14	1,182	72.7	1	4	0.3	22	1,625	
1	85	—	—	—	—	—	—	—	5	223	
—	—	—	—	—	—	8	1,376	—	8	1,376	II.
1	37	0.8	9	3,789	78.7	4	684	14.2	17	4,813	III.
73	8,073	34.0	60	2,829	11.9	2	34	0.1	271	23,759	IV.
56	7,106	36.6	46	2,435	12.5	2	34	0.2	179	19,427	
17	967	22.3	14	394	9.1	—	—	—	92	4,332	
20	3,390	27.1	15	2,764	22.1	—	—	—	70	12,499	V.
15	3,319	26.9	15	2,764	22.4	—	—	—	61	12,346	
5	71	—	—	—	—	—	—	—	9	153	
9	200	1.3	18	1,183	7.9	9	612	4.1	215	14,971	VI.
—	—	—	2	507	9.1	3	380	6.8	58	5,571	
9	200	2.1	16	676	7.2	6	232	2.5	157	9,400	
40	1,903	56.2	12	315	9.3	1	13	0.4	78	3,388	VII.
13	1,084	48.1	6	243	10.8	—	—	—	41	2,254	
27	819	72.2	6	72	6.4	1	13	1.1	37	1,134	
63	3,468	19.3	14	1,228	6.8	6	709	3.9	210	18,013	VIII.
34	1,355	8.8	11	1,161	7.5	6	709	4.6	161	15,457	
29	2,111	82.6	3	67	2.6	—	—	—	49	2,556	
18	4,599	38.0	2	161	1.3	—	—	—	59	12,095	IX.
7	1,519	18.2	2	161	1.9	—	—	—	45	8,357	
11	3,080	82.4	—	—	—	—	—	—	14	3,738	
—	—	—	7	194	2.5	2	367	4.7	17	7,857	X.
—	—	—	6	615	20.9	4	221	7.5	22	2,940	XI.
20	1,389	16.1	7	224	2.6	4	622	7.2	123	8,619	XII.
14	1,341	26.7	4	174	3.5	3	609	12.1	60	5,026	
6	48	1.3	3	50	1.4	1	13	0.4	63	3,593	
9	229	0.7	9	293	0.9	1	90	0.3	58	31,445	XIII.
9	229	0.7	8	207	0.7	1	90	0.3	52	31,173	
—	—	—	1	86	—	—	—	—	6	272	
16	2,740	15.9	15	4,707	27.2	5	175	1.0	154	17,293	XIV.
11	514	7.0	20	5,622	76.9	1	25	0.4	60	7,311	XV.
14	701	1.5	9	3,262	7.1	20	2,473	5.3	281	46,331	XVI.
5	160	1.7	5	406	4.3	—	—	—	48	9,445	XVII.
4	152	1.7	5	406	4.6	—	—	—	41	8,774	
1	8	—	—	—	—	—	—	—	7	671	
22	863	27.1	12	798	25.1	1	5	0.2	73	3,185	XVIII.
10	541	2.2	89	15,741	63.3	14	1,402	5.6	166	24,851	XIX.
7	483	5.3	12	2,013	21.9	13	1,278	13.9	74	9,188	
3	58	0.4	77	13,728	87.6	1	124	0.8	92	15,663	
1	80	2.0	—	—	—	4	182	4.7	13	3,896	XX.
—	—	—	—	—	—	1	16	—	1	16	XXI.
333	28,970	11.3	323	45,313	17.7	88	9,010	3.5	1,971	255,950	
175	19,207	14.2	142	18,790	13.9	27	2,610	2.0	910	135,012	
118	7,997	11.2	52	4,607	6.4	28	2,731	3.3	708	71,509	

%), 5 månader, för 177, omfattande 1,262 arbetsgifvare och 72,398 arbetare (28,3 %), 6 månader, för 1 aftal, omfattande 1 arbetsgifvare och 136 arbetare, 10 månader, för 1 aftal, omfattande 9 arbetsgifvare och 45 arbetare, 11 månader och för 2 aftal, omfattande 1 arbetsgifvare och 78 arbetare, 12 månader. Den vanligaste uppsägningstiden för kollektivaftalen är sålunda 2, 3 eller 6 månader. Den längre uppsägningstiden förekommer företrädesvis inom kommunikationsyrkena samt för riks- och distriktsaftalen.

Uppsäges icke kollektivaftalet inom den sålunda fastställda uppsägningstiden, stadga de flesta aftalen — samtliga utom 219, omfattande 1,031 arbetsgifvare och 28,139 arbetare (11,0 %) — att detta skall anses liktydigt med aftalets förnyande på ett år.¹

En del aftal med öfverenskommen giltighets- och uppsägningstid upphöra att gälla, oberoende af dessa bestämmelser, om vissa i aftalen angifna omständigheter inträffa. Ett af distriktsaftalen inom stenindustrien ger sålunda arbetsgifvaren rätt att blifva befriad från aftalet efter tre månaders uppsägningstid, om tull å gatsten införes i England eller Tyskland. Andra aftal försätts ur kraft vid »strejk, bojkott, eldsvåda, åskslag eller andra hinder af högre hand» men blifva åter gällande, då arbetet återupptages. En del slutligen förklara att, om aftalet brytes af ena parten, upphör det att vara bindande för den andra. Exempel finnas äfven på, att viss del af aftalet — ackordsprislista — kan ändras under giltighetstiden. (Se nedan s. 149.) I andra fall finnes stadgadt, att uppsägning kan afse aftalet i dess helhet eller endast viss del däraf.

*Kollektiv
aftalens ut-
löpnings-
månader.*

Beträffande de olika månader, under hvilka kollektivaftalens giltighetstid utgår, lämnar tab. 7 utförliga uppgifter. Tabellens slutsummor lämna en god ledning för bedömandet af de kritiska månaderna på arbetsmarknaden. Dessa äro, för såvidt man får döma af kollektivaftalen, främst januari och april månader. Under den förra månaden utlöpa 105 aftal (däribland flera stora riksafstal), omfattande 20,5 % och under den senare 479 aftal, omfattande 20,9 % af hela antalet af kollektivaftal berörda arbetare. Därefter komma de angränsande månaderna maj med 361 aftal, omfattande 13,9 %, och december med 144 aftal, omfattande 11,2 % af hela antalet berörda arbetare. För sammanlagdt 1,089 kollektivaftal, omfattande 66,5 % af hela antalet berörda arbetare, utgår sålunda giltighetstiden under dessa fyra månader. Under månaderna april och maj upphör giltighetstiden för sammanlagdt 840 aftal, d. v. s. nära hälften af samtliga kollektivaftal. De omfatta dock endast 34,8 % af aftal berörda arbetare. Under öfriga månader än de ofvan nämnda utlöpa sammanlagdt 794 aftal, omfattande 30,0 % af ifrågakvarande arbetare-

¹ 19 aftal, omfattande 84 arbetsgifvare och 2,000 arbetare, sätta den förnyade giltighetstiden till två eller tre år.

antal. Februari, september och november äro de månader, under hvilka det minsta antalet kollektivafstal utlöper. Under årets första kvartal utlöpa sammanlagdt 218 aftal, omfattande 25,7 %, under det andra 1,009 aftal, omfattande 41,8 %, under det tredje 333, omfattande 11,3 % och under fjärde 323 aftal, omfattande 17,7 % af hela antalet af kollektivafstal berörda arbetare. Fördelningen af kollektivafstalen inom olika näringsgrenar efter de kvartal, under hvilka de utlöpa, framgår af tab. litt. M.

IV. Parternas åtaganden genom kollektivaftalet.

Kollektivaftalets säregna natur har, jämte den omständigheten att denna aftalsform ännu icke i vårt land varit föremål för vare sig lagstiftning eller rättskipning¹, medfört en viss osäkerhet beträffande afgörandet af frågan, hvilka förpliktelser de aftalsslutande parterna genom kollektivaftalet i själfva verket åtaga sig. En allmänt vedertagen uppfattning härvidlag existerar icke, och hvad parterna själfva i hvarje fall kunna hafva ansett, att de förbundit sig till vid kollektivaftalens ingående, framgår sällan tydligt af aftalens affattning och innehåll. Man har antingen icke gjort fullt klart för sig, hvilka förpliktelser aftalet medfört eller också har detta ej ansetts behöfva någon närmare förklaring. I en del aftal påträffas emellertid formuleringar och stadganden, hvilka kunna belysa denna fråga. Nedan meddelas de viktigaste af dessa upplysningar.

Hvad först beträffar kollektivafthal med enskilda personer som parter, äro dessa, som ofvan nämnts, sällsynta på arbetaresidan men ganska vanliga på arbetsgifvaresidan. I sistnämnda fall är det dock fråga om bestämdt angifna personer, och angående dessas åtaganden kan föga tvifvel råda; de torde få anses förbinda sig att med hvarje arbetare enskildt icke ingå andra arbetsaftal än sådana, som stå i öfverensstämmelse med kollektivaftalet, och att i öfrigt för sin del följa de öfverenskommelser, som upptagits i detta.² Vid aftal med ett flertal enskilda, icke namngifna personer, såsom »arbetsgifvarne» inom ett yrke på en viss ort eller »arbetarne» vid en arbetsplats, kan man, som ofvan påpekats, knappast tänka sig, att en dylik obestämd samling individer skulle kunna påtaga sig ansvar för ett kollektivaftals upprätthållande. Materialet för denna undersökning gifver härvidlag ingenting vid handen beroende på bl. a., att dessa fall så sällan förekomma.

Träffar en *organisation* kollektivafthal, kan den därigenom förplikta sig att icke själf vidtaga några åtgärder, som skulle kunna medföra en kränkning af kollektivaftalets bestämmelser, såsom att föranstalta om strejk eller lockout i syfte att få dessa bestämmelser ändrade under aftalets giltighetstid, eller kan den förbinda sig att med alla till buds stående medel söka förmå sina medlemmar att följa

¹ Sedan detta skrifvits, hafva arbetarorganisationer instämts inför domstol med yrkande om ersättning för brott mot kollektivafthal och af domstolen ålagts att ingå i svaromål.

² I några få aftal kommer detta till uttryck i bestämmelsen, att personliga aftal ej få innehålla lägre arbetsvillkor eller ingås på längre tid än kollektivaftalet.

aftalet eller slutligen påtaga sig ansvaret för, att dess medlemmar skola hålla aftalet och förbinda sig att i motsatt fall utbetala skadestånd. Att organisationen ej själf får företaga något, som kan kränka kollektivaftalets bestämmelser, har man tydligen ansett självklart, och några uttryckliga förklaringar i denna riktning hafva i allmänhet ej införts i kollektivafталen.

Däremot är det icke ovanligt, att organisationerna uttryckligen påtaga sig skyldighet att tillse, att deras medlemmar ej bryta aftalet. De hafva ju äfven härvidlag synnerligen kraftiga medel till sitt förfogande. I ett väl organiseradt yrke kan uteslutning ur organisationen eller endast ett undandragande af organisationens skydd mot afsked, bojkott, blockad eller dylikt medföra stora svårigheter för den uteslutne. Att icke lämna sådant skydd åt medlemmar, som bryta mot kollektivaftalets bestämmelser, förplikta sig organisationerna uttryckligen till inom ett flertal yrken. Ett ofta återkommande stadgande är äfven, att vid brott mot kollektivaftalet organisationerna skola vidtaga »nödiga åtgärder» mot den felande eller att båda organisationerna äro skyldiga gemensamt tillse, att kollektivaftalet iakttages. Inom bageriyrket t. ex. är sålunda den bestämmelsen vanlig, att brott mot kollektivaftalet skall anmälas till fackföreningen, som äger vidtaga åtgärder mot den felande, eller att mot aftalsbrytare äger arbetsgifvaren och fackföreningen rätt vidtaga nödiga åtgärder. I aftalet för Kiruna bagerier heter det: *Dessa löne- och arbetsregler skola af båda parterna obrottsligen hållas, och är afdelningen N:o 49 i Kiruna inför förbundsstyrelsens ansvarig för sina åtgöranden angående desamma.* (Se del II s. 102). Aftalet för byggnadsgrofarbetare i nordvästra Skåne, aftalet för droskkuskar i Stockholm m. fl. gifva arbetsgifvaren rätt att utan fackföreningens inblandning afskeda arbetare, som bryta mot aftalet. Aftalet för skomakerierna i Stockholm fastslår, att båda organisationerna äro skyldiga gemensamt tillse öfverenskommelsens iakttagande. Samma bestämmelser finnas i aftalet för Stockholms rak- och frisérslonger. Ett sågverksaftal stadgar, att fackförbundet ej får understödja arbetare, som bryter mot aftalet eller ej ställer sig skiljedom till efterrättelse; aftalet för svarfvarne i Stockholm föreskrifver, att föreningarne skola tillse, att medlemmarne följa aftalet och beifra brott mot detsamma. I aftalet för ett glasbruk förklaras organisationen ansvarig för medlemmarnes fullgörande af aftalet. Flera aftal inom måleriyrket förklara uttryckligen, att ingendera af organisationerna och ej heller deras medlemmar få träffa öfverenskommelse mot aftalet. Att en organisation eller enskild person utfäster sig att utbetala skadestånd för det fall, att kollektivaftalets bestämmelser kränkas, förekommer däremot ej i något aftal. Dock torde bestämmelsen i aftalet för »Prämtransportrörelsen i Sverige» (se del II s. 476), att om arbetsgifvare eller enskild arbetare bryter mot kollektivaftalet,

Skyldighet för organisation att tvinga medlemmarne följa kollektivaftalet.

detta medför skyldighet för »vederbörande» att ersätta all därigenom uppkommen skada eller förlust, kunna tolkas därhän. En lika lydande klausul finnes införd i ett sågverksaftal.

*Kollektiv-
aftal och
skriftliga
personliga
aftal.*

För att erhålla en ytterligare garanti för, att bestämmelser, som finnas införda i kollektivaftalet, skola respekteras af de enskilda arbetarne, förekommer, att arbetsgifvaren fordrar personliga, skriftliga kontrakt på grundval af kollektivaftalets föreskrifter. Då tvist ej sällan uppstår angående denna fråga, har man i en del aftal infört den bestämmelsen, att arbetsgifvaren äger rätt påfordra dylika skriftliga arbetsaftal, till hvilka formulär i så fall vanligen bifogas kollektivaftalet. Denna bestämmelse förekommer hufvudsakligen i kommunernas kollektivaftal. Bland öfriga aftal, där sådana formulär införts, kunna nämnas riksaftalet inom tryckeriindustrien samt aftalet för prämtransportrörelsen.

På senare tid har den åsikten gjort sig gällande, att organisationerna ej kunna påtaga sig ansvar för medlemmars brott mot kollektivaftal. Ett uttryckligt stadgande i denna riktning finnes i ett aftal för ett skånskt tegelbruk, där det heter, att brott mot kollektivaftalet ej får läggas arbetareorganisationen till last. Mera genomförd förekommer samma tankegång i riksaftalet för tillverkning och uppsättning af kakelugnar, där det heter: *I detta aftal inbegripen organisation kan ej ställas till ansvar för, hvad den enskilde arbetsgifvaren eller arbetaren företager, då denne icke handlat på organisationens order, dock äro organisationerna skyldiga tillhålla sina medlemmar att oöagerligt följa de bestämmelser, som aftalet innefattar.* (Se del II s. 392).

*Åtaganden
gentemot
utomstående.*

Fråga kan dessutom uppstå, i hvad mån parterna genom kollektivaftalet påtaga sig förpliktelser gentemot *utanför* organisationerna stående personer. Att arbetare, tillhörande organisationer, som träffat kollektivaftal, skulle genom aftalet tvingas att ej arbeta på andra villkor, än de i kollektivaftalet föreskrifna äfven hos utomstående arbetsgifvare, torde ej vara allmänt erkänt, ehuru inom yrken med ortsaftal, där kollektivaftalet får karaktär af allmän yrkessedvänja, den tanken visst icke är främmande för yrkets utöfvare. Att arbetare endast skola taga anställning hos sådana arbetsgifvare, som godkänt ifrågavarande kollektivaftal, är sålunda en bestämmelse, som förekommer i en del aftal. I ett aftal för byggnadsträarbetare föreskrifves, att organiserade träarbetare icke äga rätt utföra arbete för lägre pris än aftalets åt »privatpersoner»; sker detta, anses aftalet brutet. (Jfr s. 234—235.)

Hvad som däremot allmänt torde vara fallet är, att en arbetsgifvare, som bundit sig vid ett kollektivaftal, är skyldig tillämpa detta, ej blott gentemot de organiserade arbetarna, utan äfven beträffande samtliga arbetare inom de i aftalet afsedda yrkesgrupperna. Detta är

en uppfattning, som ofta fått sitt stöd af de faktiska förhållandena, då, som ofvan framhåfts, det inom hvarje företag af någon betydighet mästerråda likartade arbetsvillkor, och arbetsgifvaren sålunda icke kan göra åtskillnad härvidlag på organiserade och oorganiserade. Ej heller torde arbetsgifvaren i allmänhet anse en sådan åtskillnad förenlig med sina intressen, då de oorganiserade, om de erhöle sämre villkor, säkerligen inom kort skulle ingå i organisationen.

I ett flertal aftal har ej alls omnämnts, huruvida aftalet gäller oorganiserade eller ej, förmodligen emedan man icke ansett det troligt, att frågan skulle bli föremål för olika meningar, men i många fall framhålles uttryckligen, att de i kollektivaftalet fastslagna arbetsvillkoren skola tillämpas på samtliga arbetare, anställda vid af aftalet berörda arbetsplatser, vare sig arbetarne äro organiserade eller ej. Andra aftal äro träffade i sådan form, att de tydligen afse samtliga arbetare. Det blir sålunda allt vanligare, att två organisationer sluta kollektivaftal för en viss arbetsplats och samtliga därstädes anställda arbetare. En mängd exempel skulle kunna anföras, belysande dessa förhållanden. Bland de i del II aftryckta aftalen kunna nämnas riksaftalen inom mekaniska verkstadsindustrien och elektriska montöryrket (del II ss. 291 och 298), formuläret för aftal mellan Sveriges träindustrieförbund och Svenska träarbetareförbundet (del II s. 132) samt aftalen för Malmö stora valskvarn (del II s. 98) och Kockums tobaksfabriksaktiebolag i Malmö (del II s. 121). Dock finnas äfven några få aftal, som uttryckligen ange gifva sig afse endast den aftalsslutande arbetareorganisationens medlemmar.

Kollektivaftalet utgöres af fastställda regler och föreskrifter för förhållandena på en arbetsplats; ofta gäller, att det så att säga häftar vid arbetsplatsen oberoende af de personer, som vid aftalets ingående äro arbetsgifvare och arbetare på platsen. Detta har fått ett egendomligt uttryck i en del aftal, som förbinda äfven kommande arbetsgifvare på en viss arbetsplats. Som exempel kan nämnas ett aftal inom jordbruket, som säges skola öfvergå på den blifvande arrendatorn af gården i fråga. Likaså binder ett aftal för sockerbruk den blifvande ägaren af bruket. I aftalet för en trikåfabrik stadgas, att om arbetarna eller arbetsgifvarne ingå i annan förening än den, de vid aftalets träffande tillhörde, skall aftalet öfvergå på den nya organisationen. Andra aftal åter innehålla rent motsatta bestämmelser och förklara aftalet upphäfdt, om rörelsen nedlägges eller öfvergår på annan person.

Däraf att organisationerna träffa aftal, som gälla äfven för utom desamma stående personer, följer naturligtvis ingen skyldighet för dessa senare att vare sig samfällt eller hvar för sig iakttaga eller söka genomdrifva iakttagande af aftalets bestämmelser. Det är denna brist, man försökt att täcka genom att träffa aftal med

ombud för *samtliga* arbetare på ifrågavarande arbetsplatser, äfven om en del af dessa tillhöra organisation och dennas funktionärer faktiskt utsetts som ombud, eller genom att låta de oorganiserade genom sina ombud underteckna de aftal, som träffats med organisationen, oaktadt ej heller detta, som ofvan framhållits, erbjuder någon större garanti. Detta nu framhåfda förhållande torde dock vara hufvudsaken till, att öfver hufvud kollektivafтал träffas med oorganiserade arbetare.

Åtaganden
beträffande
arbetsinstäl-
lelse.

Af öfriga mera omtvistade åtaganden torde böra nämnas frågan, huruvida ingående af kollektivafтал utesluter möjlighet för parterna att under aftalens giltighetstid som påtryckningsmedel begagna arbetsinställelse.

I inledningen har framhållits, att kollektivafталet icke innebär utfästelse om utförande af arbete eller utbetalning af arbetslön, utan endast en förbindelse att, *för så vidt* arbetare anställas och arbete äger rum, detta skall ske med iakttagande af i kollektivafталet fastställda regler. Arbetsgifvare och arbetare eller af dem bildade organisationer, som med hvarandra ingå ett kollektivafтал, förbinda sig sålunda icke i och med detsamma att ej igångsätta eller befrämja arbetsinställelse. Då emellertid kollektivafталen vid sitt första framträdande ingingos och allt fortfarande ingås hufvudsakligen i syfte att afsluta eller förebygga arbetsinställelser, ansågs det länge som en gifven förutsättning för aftalens träffande, att de, som slutit kollektivafтал, härigenom afsagt sig rätten att på något sätt störa arbetsfreden, vare sig genom strejk, lockout, bojkott eller blockad. En stor del af de 1,835 kollektivafтал, omfattande 9,799 arbetsgifvare och 220,972 arbetare (86,3 % af hela antalet af aftal berörda), hvilka ej innehålla någon bestämmelse i denna fråga, torde ock hafva ingåtts under förutsättning, att parterna under aftalens giltighetstid icke skulle hafva rätt att tillgripa arbetsinställelse. Detta torde särskildt vara fallet inom handtverksyrkena. Ett utslag af denna uppfattning är den icke sällan förekommande bestämmelsen, att arbetsgifvaren har rätt inställa arbetet under pågående inventering, vid maskinskada o. s. v. Ett aftal för en mekanisk verkstad ger arbetsgifvaren rätt, att under aftalens giltighetstid »upphöra med verksamheten eller öfverlämna den åt annan person» o. s. v.

Efter 1902 års storstrejk har man emellertid i icke få aftal, i synnerhet inom byggnadsverksamheten, bland aftalens skiljedomsbestämmelser (se nedan) inryckt en klausul, att arbetsinställelse på grund af tvister parterna emellan rörande *tolkning* eller *tillämpning af aftalet* icke finge förekomma utan skulle hänskjutas till skiljedom. I en del aftal utsträcket stadgandet jämväl till andra tvister rörande *arbetsförhållanden*. Med båda dessa aftalsformuleringar synes hafva afsetts, åtminstone från arbetarepartens sida, att undan-

taga s. k. politisk storstrejk, men också endast denna, från sådana arbetsinställelser, som icke finge äga rum under aftalens giltighetstid¹.

I detta sammanhang må omnämnas, att i ett aftal för järnvägsbyggnadsarbete uttryckligen stipuleras, att arbetsnedläggelse af politiska grunder icke får anses som aftalsbrott, försåvidt den sker på order från arbetareorganisationernas hufvudledning och förut delgifvits arbetsgifvaren samt nödiga skyddsarbeten vidtagits. Motsatt uppfattning häfdas i ett sågverksaftal, där det stadgas, att arbetarne ej hafva rätt att deltaga i en eventuell storstrejk.

Den nästa afvikelsen från den äldre åskådningen, att kollektiv-aftalet i och för sig innebure en afsägelse af rätten till arbetsinställelse, vidtogs i de förhandlingsordningar, som i form af riksaftal åren 1904 och 1905 uppgjordes inom cigarr- och verkstadsindustrierna. Dessa föreskrifva, som nedan närmare utvecklas, att endast tvister rörande tolkning af träffadt aftal, af öfverenskommelse eller af förlikning skall, om endera parterna det fordrar, afgöras genom skiljedom och sålunda icke få föranleda arbetsinställelse, hvaremot äfven sådana tvister, för så vidt skiljedom ej påkallas, samt andra menings-skiljaktigheter, sedan förhandlingsordningens regler angående förhandling och förlikning m. m. blifvit iakttagna, förutsättas kunna resultera i öppen konflikt parterna emellan äfven under aftalets giltighetstid.

Sedermera har från år 1906 en del arbetsgifvareföreningar gjort gällande, att *sympatilockout* och *sympatiststrejk* under aftalets giltighetstid icke utgör aftalsbrott, för så vidt i kollektivaftalet ej finnes intaget förbud mot arbetsinställelse. Ett af de första kollektivafatal, hvari denna uppfattning funnit ett uttryck, nämligen aftalet mellan Skånska cementaktiebolaget och dess arbetare, återfinnes i del II ss. 321—327. Den i detta aftal intagna bestämmelsen rörande rätt till arbetsinställelse under aftalets giltighetstid har bl. a. intresse på grund af sättet att lösa frågan om förhållandet mellan denna rätt och kollektivafatalets öfriga bestämmelser. Punkten lyder som följer:

Uppstå tvistigheter berörande detta aftal emellan bolaget och arbetarne, äfven om de afse dess tolkning, få de under inga omständigheter föranleda till arbetsinställelser från någondera sidan, utan skola sådana tvistigheter afgöras genom en förlikningsnämnd.

¹ Ifrån arbetsgifvarnes sida har man dock faktiskt vid flera tillfällen inlagt gensaga mot denna arbetarnes uppfattning och förklarat ofvannämnda formuleringar hufvudsakligen afse att — på samma gång de alltiämt innebure förbud mot hvarje slags arbetsinställelse under aftalens giltighetstid — förhindra hänskjutande af andra tvister än sådana om aftalets tolkning eller arbetsförhållandena i allmänhet till skiljenämnds afgörande. Att därmed bereda en möjlighet till sympatilockout eller sympatiststrejk under aftalstiden — en fråga som först under de senare åren blifvit aktuell — har ursprungligen icke åsyftats från någondera sidan.

Därest förlikning inom fjorton dagar efter nämndens inkallande icke har uppnåtts, konstituerar sig nämnden till skiljenämnd för tvistens afgörande. Såvida af staten tillsatt skiljeman finnes, skall han anlitas såsom femte man, i annat fall anmodas Konungens befallningshafvande att utse sådan.

Har likväl på grund af omständigheter, som icke äga sammanhang med detta aftal, vare sig Svenska arbetsgifvareföreningen, hvilken cementbolaget tillhör, å ena sidan, eller vederbörande fackförbund, å den andra, påbjudit lockout, strejk eller annan arbetsafstängning, må sådan lockout, strejk eller arbetsafstängning icke förenas med anspråk på ändring i detta aftal eller föranleda till dylik ändring, hvarken såvidt den angår arbetspriser eller andra stadganden, för hela den tid öfverenskommelsen blifvit ingången. Under tiden för sålunda påbjuden lockout, strejk eller arbetsafstängning äga föreskrifterna i detta aftal icke giltighet, med undantag af föreskriften i punkten 11 här nedan angående uppsägning af detta aftal i sin helhet.

Sedermera har Svenska arbetsgifvareföreningen för att erhålla större rörelsefrihet sökt i aftalen få införd en punkt af följande formulering: *Som brott mot gällande aftal må icke anses vare sig af arbetsgifvaren företagen lockout, som i föreskrifven ordning beslutats af vederbörande arbetsgifvareorganisation, eller af arbetarne företagen strejk eller blockad, som sker efter medgifvande af vederbörande fackförbunds styrelse. Sådan lockout, strejk eller blockad får dock ej ske för att framkalla ändring i eller tillägg till gällande aftal eller förbindas med yrkande om sådan ändring eller tillägg. (Se t. ex. aftalet för järnbruken del II s. 270.)*

Bland de aftal, som ligga till grund för förevarande undersökning, finnes emellertid en bestämmelse af dylikt innehåll införd endast i 20 aftal, omfattande 118 arbetsgifvare och 4,195 arbetare (1,6 %).

Å andra sidan har man, sedan frågan om rätt till arbetsinställelse under aftalens giltighetstid börjat blifva omdebatterad, i en del aftal velat genom uttryckligt förbud förhindra sådana arbetsinställelser. Dylikt generellt förbud mot öppna konflikter under aftalstiden, utan undantag för vare sig af politiska orsaker eller på grund af tvister, icke vidkommande själfva aftalets tolkning, igångsatta arbetsinställelser, blockader eller bojkotter, förefinnes i 116 aftal, omfattande 1,361 arbetsgifvare och 30,783 arbetare, 12,0 % af hela antalet af aftal berörda. Dessa aftals fördelning på olika industrier och yrken framgår af efterföljande öfversikt.

Uttryckligt förbud mot arbetsinställelse förekommer naturligtvis först och främst inom de näringsgrenar, där afbrott i arbetet med-

Tab. litt. N. Förbud mot hvarje slags arbetsinställelse under aftaltiden.

Näringsgrenar. ¹	Antal aftal.	Antal arbetare.	
		Absolut.	%.
I. <i>Jordbruk- och trädgårdsskötsel.</i>			
Jordbruk	5	164	10·1
Trädgårdsskötsel	2	143	64·1
IV. <i>Närings- och nyttningsämnesindustri.</i>			
Kvarnar	2	71	6·0
Bagerier och konditorier	1	21	0·6
Tobaksfabriker	1	30	0·8
Bryggerier, mälterier och läskedrycksfabriker	3	37	0·8
Margarinfabriker	2	112	31·6
VIII. <i>Trävaruindustri.</i>			
Sågverk och hyfverier	6	1,308	14·0
Brädgårdsrörelse	1	17	1·3
Snickeri- och möbelfabriker	1	18	0·4
X. <i>Grafisk industri.</i>			
Boktryckerier och stilgjuterier	1	6,528	100·0
Kemigrafiska anstalter	1	300	100·0
Litografiska anstalter	1	298	29·0
XI. <i>Malmförädlingsindustri.</i>			
Järn- och stålverk, zink- och blyhyttor, kopparverk m. m.	2	13	0·4
XII. <i>Metallindustri.</i>			
Bleck-, plåt- och kopparslagerier	8	803	39·0
XIII. <i>Maskin- och skeppsbyggnadsindustri.</i>			
Skeppsvarf och båtbyggerier	1	19	9·7
XIV. <i>Jord- och stenindustri.</i>			
Stenbrott och stenhuggerier	1	25	0·3
Tegelbruk	1	30	1·2
Öfrig jord- och stenindustri	1	9	1·6
XV. <i>Kemisk-teknisk industri.</i>			
Gödningsämnes- och svafvelsyrefabriker	1	5	0·6
Tändsticksfabriker	10	4,788	95·9
XVI. <i>Byggnadsverksamhet.</i>			
Murare	12	2,456	41·7
Byggnadsträarbetare	11	2,636	23·9
Byggnadsgrofarbetare	6	1,824	13·9
XVII. <i>Allmänna arbeten.</i>			
Byggnadsarbeten i kommunal drift	15	7,274	92·1
Gas-, elektricitets- och vattenledn.-verk: kommunala	9	379	60·2
enskilda	1	32	86·2
Renhållningsverk: kommunala	2	49	22·0
XIX. <i>Landtransport.</i>			
Stufverirörelse	2	67	1·0
Spårvägar: kommunala	1	169	21·6
enskilda	4	1,078	88·1
XX. <i>Sjötransport.</i>			
Sjömän, maskinister, eldare, pråm- och skutskeppare	1	80	2·1
Summa	116	30,788	12·0

¹ Sådana näringsgrenar, inom hvilka intet kollektivafstal finnes med bestämmelser angående förbud mot arbetsinställelser, hafva ej medtagits i denna tabell.

för alldeles särskilda olägenheter, såsom jordbruket, de kommunala arbetena samt kommunikationsyrkena.¹

I en del af de yrken, där kollektivaftalet sedan en längre tid tillbaka fått fast fot, såsom de grafiska yrkena, vissa af byggnadsyrkena, plåtslageriyrket m. fl., har äfven sådant förbud genomförts. Inom andra, särskildt flertalet handtverksyrken, är denna fråga i allmänhet ej berörd i aftalen. Såsom ofvan blifvit nämnt, har särskildt inom dessa områden alltjämt ansetts själfklart, att kollektivaftalet utesluter arbetsinställelser under aftalstiden.

Det finnes äfven kollektivafthal, som innehålla strejkförbud för vissa kategorier af arbetare, hvilkas arbete anses oundgängligt, för att icke material skall förstöras eller allvarigare olyckshändelser inträffa. Sålunda finnas t. ex. i aftalen vid tändsticksfabrikerna införda stadganden, att arbetare med vård om ångpannor, maskiner och hästar samt arbetare sysselsatta med vakthållning ej få inställa arbetet, äfven om strejk eller lockout i öfrigt råder vid fabriken. I andra aftal förbinda sig arbetarne att ej afstanna arbetet, förrän säkerhet förefinnes, att material och maskiner ej skola lida någon skada af arbetsinställelsen (se t. ex. aftalet för Hälsingborgs gummifabrik, del II s. 176).

De i kollektivaftalen vanligaste bestämmelserna i syfte att förebygga arbetsinställelser äro emellertid att finna i de i aftalen intagna reglerna för behandling af tvister parterna emellan, för hvilka redogöres i följande kapitel.

¹ Inom järnvägsdriften har dylikt förbud införts i kollektivafthal först sedan förhandlingsordningen (se del II ss. 454—457) sommaren 1908 slutgiltigt antagits af organisationerna.

V. Förlknings- och skiljenämnder samt regler för förhandling mellan parterna.

Utbredningen af kollektivaftalens olika bestämmelser rörande behandling af tvister parterna emellan framgår af tab. 8, hvaraf i nedanstående tab. litt. O. lämnas ett sammandrag.

*Antal kollektivaf-
tal med regler
för förhand-
ling.*

Det är sålunda sammanlagdt 712 aftal, omfattande 6,765 arbetsgifvare och 154,384 arbetare (60,3 % af samtliga af aftal berörda arbetare), som innehålla bestämmelser, afsedda att förebygga ett omedelbart utbrott af arbetsinställelse utan föregående förhandlingar parterna emellan eller att genom skiljedom helt förhindra hvarje afbrott i arbetet.

Dessa bestämmelser äro emellertid synnerligen växlande både till innehåll och omfång.

Ett ganska stort antal aftal, 196, omfattande 724 arbetsgifvare och 32,936 arbetare (12,8 % af hela antalet af aftal berörda), föreskrifva, att tvist mellan parterna, vare sig på grund af olika tolkning eller tillämpning af gällande aftal eller af annan orsak, icke får föranleda omedelbar arbetsinställelse från någondera sidan, utan att därom skall förhandlas, först emellan parterna själfva och därefter, om enighet ej uppnås, mellan vederbörande *hufvudorganisationer*. Detta har främst påyrkats af Svenska arbetsgifvareföreningen och formuleras i aftal ingångna af denna organisation vanligen på följande sätt:

*Stadganden
om förhand-
ling mellan
hufvud-
organisatio-
nerna,
innan ar-
betsinstäl-
lelse får äga
rum*

»Uppstå tvistigheter, berörande i detta aftal gjorda bestämmelser, emellan arbetsgifvare och arbetare, äfven om de afse deras tolkning, få de under inga omständigheter föranleda till något som helst störande ingrepp i arbetets gång, utan skall därom förhandlas, först emellan arbetsgifvaren och resp. fackförbundsafdelning och därefter, om enighet ej uppnås, mellan parternas resp. organisationer.»

Ifrågavarande aftal förekommo vid tiden för denna undersökning hufvudsakligen inom den skånska stenkols- och lervaruindustrien, inom socker-, textil-, sågverks-, trämasse- och pappers-, sten- och glasin-
dustrierna, vid väg- och vattenbyggnadsarbeten samt inom den kemisk-
tekniska industrien, med undantag likväl för tändsticksfabrikerna.

Genom dylika bestämmelser har man alltså för slitandet af uppkommande meningsskiljaktigheter föreskrifvit *förhandling* mellan parterna i olika instanser, men har icke ens för tvister rörande tolkning eller tillämpning af aftalen velat förbinda sig att anlita utomstående medverkan.

N ä r i n g s g r e n a r.	Förlägnings- eller skiljenämnd.		
	Antal aftal.	Antal arbetare.	
		Absolut.	%.
I. Jordbruk- och trädgårdsskötsel	11	865	46.8
Jordbruk	8	692	42.6
Trädgårdsskötsel	3	173	—
II. Skogsbruk	—	—	—
III. Grufvdrift	1	159	3.3
IV. Närings- och nyttningsämnesindustri	87	9,438	39.7
Fabriker	57	6,754	34.8
Handverk	30	2,684	61.9
V. Textilindustri	4	85	0.7
Fabriker	3	45	0.4
Handverk	1	40	—
VI. Beklädnadsindustri	24	2,924	19.5
Fabriker	18	2,400	43.1
Handverk	6	524	5.6
VII. Läder-, hår- och gummivaruindustri	24	1,062	31.3
Fabriker	9	366	16.2
Handverk	15	696	61.3
VIII. Trävaruindustri	36	2,698	15.0
Fabriker	18	1,079	7.0
Handverk	18	1,619	63.3
IX. Trämasse- och pappersindustri	14	3,775	31.2
Fabriker	1	66	0.8
Handverk	13	3,709	99.2
X. Grafisk industri	5	7,425	94.5
XI. Malmförädlingsindustri	2	13	0.4
XII. Metallindustri	15	1,398	16.2
Fabriker	2	322	6.4
Handverk	13	1,076	29.9
XIII. Maskin- och skeppsbyggnadsindustri	13	27,760	88.3
Fabriker	12	27,756	89.1
Handverk	1	4	—
XIV. Jord- och stenindustri	34	4,496	26.0
XV. Kemisk-teknisk industri	21	5,402	73.9
XVI. Byggnadsverksamhet	134	33,109	71.5
XVII. Allmänna arbeten	29	8,309	87.9
I kommunal och statens drift	27	7,877	89.8
I enskild drift	2	432	—
XVIII. Handel och varulager	13	806	25.3
XIX. Landtransport	40	8,148	32.8
Åkeri- och stufverirörelse	34	6,437	70.1
Järnvägs- och spårvägsdrift samt telefon	6	1,711	10.9
XX. Sjötransport	9	3,576	91.8
XXI. Diverse	—	—	—
Summa	516	121,448	47.5
Däraf:			
Fabriker	182	56,124	41.6
Handverk och byggnadsverksamhet	231	43,461	60.8

under kollektivaftalens giltighetstid.

Tvister afgöras i sista hand af organisationerna.			Inga bestämmelser rörande tvisters afgörande.			Hela antalet		
Antal aftal.	Antal arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare.		aftal.	arbetare.	
	Absolut.	%.		Absolut.	%.			
—	—	—	16	983	53.2	27	1,848	I.
—	—	—	14	933	57.4	22	1,625	
—	—	—	2	50	—	5	223	
—	—	—	8	1,376	—	8	1,376	II.
9	3,789	78.7	7	865	18.0	17	4,813	III.
46	7,012	29.5	138	7,309	30.8	271	23,759	IV.
40	6,789	34.9	82	5,884	30.3	179	19,427	
6	223	5.2	56	1,425	32.9	92	4,332	
19	4,766	38.1	47	7,648	61.2	70	12,499	V.
19	4,766	38.6	39	7,535	61.0	61	12,346	
—	—	—	8	113	—	9	153	
11	1,234	8.2	180	10,813	72.3	215	14,971	VI.
5	826	14.8	35	2,345	42.1	58	5,571	
6	408	4.3	145	8,468	90.1	157	9,400	
6	253	7.5	48	2,073	61.2	78	3,388	VII.
2	78	3.5	30	1,810	80.3	41	2,254	
4	175	15.5	18	263	23.2	37	1,134	
10	1,411	7.8	164	13,904	77.2	210	18,013	VIII.
10	1,411	9.1	133	12,967	83.9	161	15,457	
—	—	—	31	937	36.7	49	2,556	
10	1,804	14.9	35	6,516	53.9	59	12,095	IX.
10	1,804	21.6	34	6,487	77.6	45	8,357	
—	—	—	1	29	0.8	14	3,738	
—	—	—	12	432	5.5	17	7,857	X.
3	327	11.2	17	2,600	88.4	22	2,940	XI.
4	187	2.2	104	7,034	81.6	123	8,619	XII.
2	76	1.5	56	4,628	92.1	60	5,026	
2	111	3.1	48	2,406	67.0	63	3,593	
1	22	0.1	44	3,663	11.6	58	31,445	XIII.
1	22	0.1	39	3,395	10.8	52	31,173	
—	—	—	5	268	—	6	272	
25	6,679	38.6	95	6,118	35.4	154	17,293	XIV.
13	723	9.9	26	1,186	16.2	60	7,311	XV.
21	3,775	8.2	126	9,447	20.3	281	46,331	XVI.
2	34	0.4	17	1,102	11.7	48	9,445	XVII.
—	—	—	14	897	10.2	41	8,774	
2	34	—	3	205	—	7	671	
16	920	28.9	44	1,459	45.8	73	3,185	XVIII.
—	—	—	126	16,703	67.2	166	24,851	XIX.
—	—	—	40	2,751	29.9	74	9,188	
—	—	—	86	13,952	89.1	92	15,663	
—	—	—	4	319	8.2	13	3,895	XX.
—	—	—	1	16	—	1	16	XXI.
196	32,906	12.8	1,259	101,566	39.7	1,971	255,950	
130	23,501	17.4	598	55,387	41.0	910	135,012	
39	4,692	6.6	438	23,356	32.6	708	71,509	

Förliknings- och skiljenämnder. I motsats härtill innehålla sammanlagd 516 aftal, omfattande 6,041 arbetsgifvare och 121,448 arbetare, d. v. s. 47,5 % af hela antalet af aftal berörda arbetare, stadganden om *förliknings- och skiljenämnder*. Dessa aftal påträffas inom flertalet näringsgrenar, dock gifvetvis i mindre utsträckning i de industrier, där det nyss beskrifna förfarandet vunnit insteg.

Nämndernas befogenhet.

I de aftal, där föreskrifter förefinnas angående förliknings- och skiljenämnder, äro dessa mycket varierande inom olika näringsgrenar och i olika aftal beträffande såväl nämndernas befogenhet och sammansättning som själfva förhandlingsproceduren. Rätt och skyldighet för nämnden att behandla *samtliga* uppkommande tvister föreskrefvo 317 aftal, omfattande 4,242 arbetsgifvare och 85,633 (33,5 %) arbetare, under det att 199 aftal, omfattande 1,799 arbetsgifvare och 35,815 arbetare (14,0 %), endast gäfvo nämnden rätt att upptaga tvister angående aftalets tolkning eller därmed i samband stående frågor. För exempel på aftal med den vidsträcktare befogenheten hänvisas till nedan refererade förhandlingsordningar i riksaftalen. En typisk bestämmelse om nämnd med mindre omfattande verksamhetsområde är följande, hämtad ur aftal för tändsticksfabriker:

Twister, som mellan parterna kunna uppstå angående tolkningen af detta kontrakt, skola hänskjutas till parternas organisationer för afgörande. Därest enighet dem emellan ej vinnes, skall tvisten, om endera parten det yrkar, hänskjutas till afgörande af fem ojäfvida skiljemän, hvilka utses två af bolaget, två af arbetarnas organisation samt den femte, som skall leda skiljemännens förhandlingar och vid lika röstetal äger utslagsröst, af de sålunda valda skiljemännen. Enas icke parterna vid val af femte man (ordförande), sker valet af denne i enlighet med bestämmelserna i lagen om skiljemän af den 28 oktober 1887.

På annat sätt plägar området för nämndens verksamhet i allmänhet ej angifvas. Dock finnas äfven aftal med mera ingående bestämmelser härutinnan. Sålunda förekommer, i synnerhet inom handtverksyrkena, att nämnden göres till en regulator för allehanda förhållanden inom yrket, äfven sådana, som icke direkt beröra arbetsgifvarnes och arbetarnes mellanhafvanden. Som exempel härpå kan anföras aftalet för målare i Göteborg, som ger nämnden i uppdrag att behandla frågor i allmänhet, hvilka kunna lända till gagn för båda föreningarne, frågor som beröra tredskande medlemmar inom båda föreningarne, och slutligen frågor, som kunna beröra utom de båda föreningarne stående kolleger; samt aftalet för plåtslagare i Norrköping (se del II ss. 288—289) och aftalet för Stockholms rak- och frisersalonger, hvilket senare föreskrifver, att skiljenämnden skall afgöra, till hvilken klass en affär skall räknas, något som i sin ordning med-

för skyldighet att hålla vissa af organisationerna fastställda priser och arbetslöner (jfr del II ss. 168—169).

Andra aftal inskränka uttryckligen nämndens verksamhet till att omfatta endast arbetsförhållanden — äfven sådana, som ej reglerats i aftalet — såsom lönefrågor, frågor angående omtvistade afskedanden o. dyl., några slutligen förbjuda nämnden (som i dessa fall fungerar som *skiljenämnd*) att upptaga till behandling vissa i aftalet särskildt undantagna frågor, t. ex. fastställande af ackordspriser.

Omfattningen af nämndens verksamhetsområde är ofta beroende af, huruvida den har att afkunna *skiljedom* eller endast att söka åstadkomma *förlikning*. I förra fallet är det nämligen vanligare, att nämndens befogenhet inskränkes till frågor rörande gällande aftals tolkning eller tillämpning än i det senare.

Bestämmelser, att tvister angående aftals tolkning eller tillämpning skola afgöras genom skiljedom, torde vara vanligast inom handtverket, särskildt bagare-, bokbindare- och kakelugnsmakareyrkena samt byggnadsverksamheten. Att parterna öfverlåta jämväl andra tvister till skiljedom torde vara vanligast vid kommunala arbeten samt inom de för samhället i dess helhet viktigare kommunikationsyrkena. Dock förekommer detta äfven i spridda aftal inom andra näringsgrenar. Särskildt torde böra påpekas riksaftalet inom tryckeriindustrien (se nedan).

Ofta är nämnden *både* förliknings- och skiljenämnd, i det att den först skall söka förlika parterna, och endast om detta misslyckas tillkallas en utomstående ordförande, hvarefter skiljedom afkunnas. Det är ej heller ovanligt, att aftal, som innehålla bestämmelser om såväl förliknings- som skiljenämnd, underställa den förra samtliga mellan parterna uppkommande tvister, men inskränka skiljedomstolens befogenhet till att endast afgöra frågor angående aftalets tolkning. Ej sällan är en frågas hänskjutande till skiljedom beroende af ett yrkande från endera partens sida. Huruvida de i kollektivaftalen föreskrifna nämnderna äro förliknings- eller skiljenämnder, framgår emellertid oftast ej af kollektivaftalens ordalydelse, då bestämmelserna ifråga i flertalet fall äro otydligt affattade eller ofullständiga. En ingående behandling af denna viktiga fråga kan sålunda på grund af bristerna i materialet icke här ifrågakomma.

I de flesta fall afse ifrågavarande bestämmelser endast tvister, som uppstå under kollektivaftalets giltighetstid. Förhandlingsordningen inom cigarrindustrien (se nedan) gäller emellertid ett år längre än aftalet i öfrigt. Dess former för förhandling skola sålunda iakttagas äfven vid underhandling om nytt aftal. Äfven tryckeritariffen föreskrifver, att Tariffredaktionen, förstärkt med ett antal representeranter för de båda organisationerna, skall vid uppsägning af tariffen utarbeta förslag till ny sådan.

Aftalet för Sandö sågverk föreskrifver, att nytt kollektivafstal i sista hand skall upprättas genom skiljedom. I aftal för en mekanisk verkstad stadgas, att aftalet under alla förhållanden skall gälla, till dess nytt sådant har träffats. Eljest utgöras de enda bestämmelser, som pläga förekomma angående underhandlingar om nytt aftal, af en föreskrift, att uppsägning af kollektivafstal skall åtföljas af förslag till nytt sådant.

Nämndernas sammansättning. Förhandlingsproceduren.

Verkstadsnämnden.

Den mest primitiva formen af ifrågavarande förliknings- och skiljedomsinstitutioner är verkstadsnämnden. Den förekommer uteslutande i aftal för enskild arbetsplats och består vanligen af 3—5 arbetare, valda af de öfriga arbetarne på arbetsplatsen, där äfven nämndens ledamöter skola vara anställda. Nämnden skall tillsammans med arbetsgifvaren söka ordna missförhållanden, fastställa priser för ackord, ej upptagna i ackordsprislistan m. m. dyl. Med nämnden skall arbetsgifvaren eller verkmästaren förhandla vid alla tvistigheter. Dylika verkstadsnämnder finnas föreskrifna i aftal inom en mängd olika grenar af fabriksindustrien, särskildt sådana, där ackordsarbete är vanligt.

Paritetiskt sammansatta nämnder, föreskrifna i aftal för enskilda arbetsplatser eller ortsaftal.

De vanligen förekommande nämnderna bestå af 2, 4 eller 6 medlemmar, lika många valda af hvardera parten, samt en ordförande, vald af medlemmarna i nämnden. I 117 aftal, omfattande 1,505 arbetsgifvare och 18,966 arbetare, finnas inga föreskrifter, huru skall förfaras, om medlemmarne i nämnden ej kunna enas vid valet af ordförande. I de öfriga aftalen bestämmes vanligen, att i så fall ordföranden skall utses af Kungl. Majts befallningshafvande, magistraten, notarius publicus, stadsfullmäktiges ordförande, statens förlikningsman i distriktet, chefen för Kommerskollegii arbetsstatistiska afdelning o. s. v. Enligt en del aftal skola vissa namngifna personer tjänstgöra som ordförande; äfven förekommer, att enligt aftalen statens förlikningsman i distriktet skall vara ordförande i skiljenämnd, ehuru han enligt 1906 års lag angående medling i arbetstvister icke kan mottaga dylikt uppdrag. Ofta formuleras bestämmelserna om skiljenämnd så, att tvister angående aftalet skola afgöras enligt lagen eller enligt lagen angående skiljemän af den 28 oktober 1887. Härmed torde hufvudsakligen afses, att skiljemännens antal skall vara tre, att de skola vara ojäfviga (en fordran, som eljest sällan i aftalen ställes på skilje- och förlikningsnämndernas medlemmar¹ samt att, om de två af parterna utsedda skiljemännen ej kunna enas vid valet af den tredje, denne skall utses af öfverexekutor i orten.

Som ofvan påpekats äro bestämmelserna om medling och skiljedom i allmänhet synnerligen knapphändiga; till och med frågan,

¹ Jfr dock ofvan s. 120 den anförda bestämmelsen ur aftal för tändsticksfabriker.

hur och när nämndernas ledamöter skola tillsättas, beröres oftast icke. I en del aftal — 133 omfattande 3,660 arbetsgifvare och 51,881 arbetare — föreskrifves dock, att nämnden skall vara permanent, och att dess medlemmar skola väljas på viss tid. I ett fåtal fall fastställles äfven, huru vid valet skall tillgå.

Frågan, huruvida utanför organisationerna stående personer skola hafva rätt deltaga i valet af nämndens ledamöter eller få sina tvister behandlade af densamma, besvaras olika i olika aftal. I de flesta upptages den icke alls. I aftalet för Stockholms målare stadgas, att endast den mästare eller gesäll, som tillhör sin organisation, har rätt att inkomma med eller försvara sin sak inför skiljenämnden. Aftalet för möbelfabrikerna i Stockholm har fastställt, att nämnden kan påkallas endast genom organisationerna, samt att oorganiserade mästars talan skall föras af mästarreföreningen. Aftalet för plåtslagare i Kalmar stadgar, att äfven oorganiserade hafva rätt att påkalla nämnden, aftalen för en snickerifabrik och en cementfabrik i Skåne (se del II s. 322), att om skilda organisationer eller oorganiserade äro intresserade i tvisten, skola parterna öfverenskomma om särskilda former för nämndens tillsättande, samt att, därest de ej skulle enas härom, Kungl. Maj:ts befallningshafvande anmodas att tillsätta hela nämnden.

Äro flertalet aftal knapphändiga i sina stadganden angående behandlingen af tvister parterna emellan, finnas emellertid i andra mycket utförliga dylika bestämmelser (se t. ex. aftalet för målare i Stockholm del II ss. 402—403), som kunna utgöra en fullständig instruktion för nämndens verksamhet. Vanligare är dock, att de upptaga en eller annan punkt af särskildt intresse. Utom hvad ofvan framhållits, kunna de sålunda stadga en viss tid, inom hvilken utslag skall hafva meddelats, rätt för nämndens ledamöter att erhålla nödiga upplysningar, sättet för bestridande af nämndens kostnader, att nämndens utslag, i de fall då i dennas befogenhet ligger att afkunna skiljedom, skola lända till ovillkorlig efterrättelse¹ m. m. dyl.

Mest utvecklad är förliknings- och skiljenämndsinstitutionen i vissa riksafstal.

Riksaftalens
förhandlings-
ordningar.

Utförliga regler för förhandlingar vid tvister, *förhandlingsordningar*, finnas sålunda upptagna i riksafталen för boktryckerierna, cigarrfabrikerna, mekaniska verkstäderna och elektriska montöryrket.

I *boktryckeritariffen* föreskrifves, att alla tvister angående tolkning och tillämpning af tariffen skola afgöras af Tariffnämnden för Sveriges boktryckerier, bestående af sex ledamöter, tre med sina suppleanter utsedda af Allmänna svenska boktryckareföre-

¹ Understundom föreskrifves, att parterna, innan nämnden börjar sina förhandlingar, skola underskrifva en förbindelse att ställa sig skiljedomen till efterrättelse.

ningen och tre med sina suppleanter af Svenska typografförbundet. Dessa sex utse en utom föreningarna stående person till ordförande med utslagsröst. Nämnden är permanent och sammanträder minst en gång i månaden. Från Tariffnämnden kan vädjast till Tariffredaktionen, som består af fyra ledamöter med suppleanter, lika många valda af hvardera organisationen. Denna har dessutom att afdöma tvister i frågor, som ej beröras i tariffen, och hvilka ligga utanför Tariffnämndens befogenhet att afgöra. Vid särskildt viktiga fall äger Tariffredaktionen tillkalla förstärkning från organisationernas styrelser. Kan enighet ej uppnås, tillkallas en utomstående person att tjänstgöra som skiljeman. Arbetsinställelse får icke förekomma. (Jfr del II ss. 232—254.)

I aftalet för *cigarrfabrikerna* föreskrifves, att vid tvist mellan enskilda arbetare eller en fackförening å ena sidan och en arbetsgifvare å den andra skall först förhandlas mellan arbetsgifvaren och vederbörande arbetare eller fackförening. Löses icke tvisten på detta sätt, går den med vederbörande sektionsstyrelses tillstånd till en af sektionsnämnderna, af hvilka det finnes tre, en i Malmö för södra Sverige, en i Göteborg för västra Sverige och en i Stockholm för öfriga delar af riket. Dessa bestå hvar och en af fem ledamöter, af hvilka hvardera organisationssektionen utser två och dessa fyra den femte. Sker icke heller här förlikning, kan ärendet genom organisationernas hufvudstyrelser fullföljas i stora nämnden, som består af sju ledamöter, utsedda tre med sina suppleanter af hvardera organisationen och den sjunde af dessa sex. Skulle ej här något resultat vinnas, går frågan, såvida den rör tolkning af aftal, skiljedom eller öfverenskommelse, om endera parten det skriftligen yrkar, till fem skiljemän, två utsedda af fabrikantföreningens och två af fackförbundets styrelse. Dessa fyra utse den femte. Vid oenighet om valet af denne utses han af förstärkta stora nämnden (se nedan). Är den fråga, som är föremål för tvist, icke en tolkningsfråga, går den i sista hand till förstärkta stora nämnden, som består af såväl ordinarie ledamöter som suppleanter i stora nämnden. Denna skall utlåta sig om sättet för tvistens lösning och kan, om den så anser lämpligt, föreslå, att frågan hänskjutes till skiljemän på samma sätt som tolkningsfrågor, eller att den återgår till förnyad behandling. För att vinna giltighet skall detta den förstärkta stora nämndens förslag dock godkännas af parterna, hvarjämte dessa skola afgifva förklaring, att de ställa sig skiljedomen eller på annat sätt träffadt afgörande till efterrättelse. Innan ett ärende slutbehandlats enligt dessa regler, får af detta föranledd arbetsinställelse icke äga rum. Beslut om arbetsinställelse får ej fattas senare än 6 veckor efter det behandlingen af

ärendet afslutats, och beslutet skall omedelbart tillställas motparten. Ett sådant beslut får ej verkställas tidigare än 4 dagar eller senare än 14 dagar efter den dag, då detsamma delgifvits motparten. Under rådande arbetsinställelse skall den förstärkta stora nämnden sammanträda en gång hvarje månad eller oftare på kallelse af ordföranden för att öfverlägga om de åtgärder, som eventuellt kunna synas lämpliga att vidtaga för konfliktens biläggande. För framställning eller tvist, som uppenbarligen berör principfråga eller är gemensam för arbetare vid ett flertal fabriker, kan förhandlingsproceduren förkortas och ärendet på någondera organisationsstyrelsens yrkande omedelbart upptagas till behandling i stora nämnden. (Jfr del II ss. 111—113.)

Förhandlingsordningen i aftalet för *verkstadsindustrien* företer i sina grunddrag stora likheter med den nyss skildrade. Först skall förhandlas mellan arbetarne¹ och arbetsgifvaren. Löses ej tvisten härigenom, går den till vederbörande kretsstyrelse inom Verkstadsföreningen (arbetsgifvareföreningen inom industrien), som utreder frågan och söker förlika parterna. Anser endera parten muntlig förhandling nödvändig, utse kretsstyrelsen och vederbörande arbetare hvardera tre kommitterade, hvilka välja ordförande, endera bland sig själfva eller, om de ej enas härom, en utomstående person. Om ej heller nu förlikning uppnås, skall tvisten, förutsatt att den gäller tolkning af träffadt aftal och endera parten det skriftligen yrkar, hänskjutas till afgörande af skiljemän, af hvilka arbetarna utse två och Verkstadsföreningens öfverstyrelse två. Dessa fyra utse den femte. Enas de ej vid valet af denne, utses han »enligt lagen om skiljemän», d. v. s. af öfverexekutor i orten. Rör tvisten icke en tolkningsfråga, och kan den ej lösas af kretskommitterade i ofvan skildrad ordning, finnas inga stadganden, huru därvid skall vidare förfaras. Innan ärendet slutbehandlats enligt dessa regler, får icke på grund af detsamma arbetsinställelse äga rum. Beslut om arbetsinställelse får ej fattas senare än 6 veckor efter det behandlingen af ärendet afslutats, och beslutet skall omedelbart tillställas motparten. Sådant beslut får ej verkställas tidigare än 6 dagar eller senare än 14 dagar efter den dag, då detsamma delgifvits motparten. Ärende, hvarom på ofvan angifvet sätt förhandlats utan att lösning vunnits, får ej återupptagas förrän sex månader förflutit.

Enahanda bestämmelser angående behandling af tvister finnas intagna i riksaftalet för *elektriska montöryrket*.

De tre sist skildrade förhandlingsordningarne utgöra särskilda aftal, som träffats separat från aftalen i öfrigt och sålunda

¹ Med arbetare afses enligt aftalet »samtliga arbetarorganisationer, vare sig permanenta eller tillfälliga, fackföreningar eller enskilda arbetare, af hvad slag de vara må».

gälla, äfven om de senare uppsägas eller till äfventyrs skulle brytas.

Det mest karakteristiska för riksaftalens förhandlingsordningar äro de olika *instanser*, som ett ärende skall genomlöpa, innan det anses slutbehandladt. I öfriga aftal förekommer endast en instans, dock är det vanligt, att i aftalen föreskrifves, att de närmaste parterna, arbetsgifvaren och fackföreningen, eller arbetsgifvaren och vederbörande arbetare, skola först söka på egen hand utjämna tvisten, innan den går till vidare behandling, samt, i en del aftal, att nämnden, som ofvan påpekats, i första hand skall söka åstadkomma förlikning, och att densamma, endast om detta misslyckas, konstituerar sig som skiljenämnd med en utomstående opartisk som ordförande med utslagsröst.

Som af det ofvan meddelade framgår, hafva genom kollektivaf-talet fastställda förliknings- och skiljedomsinstitutioner vunnit stor utbredning i Sverige, och äfven i öfrigt genom kollektivaf-tal fastslagna former för förhandling arbetsgifvare och arbetare emellan nått en betydande utveckling.

Endast inom vissa grenar af storindustrien hafva, som ofvan antydts, dessa institutioner stött på ett motstånd, hvilket där hindrat deras vidare utbredning.¹

¹ Så innehåller det 1908 träffade ofvan omnämnda riksaf-talet för järnbruk och järngrufvor inga dylika bestämmelser. För de enskilda järnvägarne har däremot samma år träffats aftal om en förhandlingsordning, som i sina grunddrag öfverensstämmer med förhandlingsordningen inom cigarrindustrien, men skiljer sig från denna därutinnan, att arbetsinställelse icke under några förhållanden får tillgripas (se del II ss. 454—457). I det i maj 1909 mellan Centrala arbetsgifvareförbundet samt ett flertal fackförbund ingångna riksaf-talet för byggnadsindustrien i Sverige föreskrifves för uppgörande af tvister angående tolkning och tillämpning af riksaf-talet en paritetiskt sammansatt riksskiljenämnd under opartisk ordförande, hvarjämte för tvister af samma art angående de riksaf-talet närmare utförande lokalaftalen skola tillsättas permanenta förliknings- och skiljenämnder, sammansatta på liknande sätt.

VI. Bestämmelser om aflöningen.¹

Kollektivaftalets hufvudsakliga innehåll utgöres af bestämmelser rörande *arbetslön* och *arbetstid*. Beträffande *arbetslönen* förekomma sålunda stadganden i samtliga aftal, med undantag endast af 11, omfattande 12 arbetsgivare och 906 arbetare.

Arbetslönens reglering är icke blott kollektivaftalens till innehållet kanske viktigaste utan äfven till omfånget mest omfattande del. Ingående och talrika bestämmelser hafva nämligen blifvit nödvändiga, främst på grund af svårigheten att beträffande arbetslönen genomföra den normalisering af arbetsvillkoren, som kollektivaftalet innebär. Den enskilde arbetarens lön måste variera alltefter hans muskelstyrka, intelligens, utbildning, anlag och energi, efter arbetets beskaffenhet m. m. Vid kollektivaftalens ingående måste framför allt undvikas, att genom olämplig standardisering en dylik individuell afpassning af arbetslönen förhindras eller försvåras.

I detta syfte plägar framhållas, att den i aftalen fastställda lönen endast bör gälla som *gräns nedåt*, men att ofvanför denna gräns full frihet skall lämnas, så att dugligare arbetare kunna erhålla högre löner. I 1903 års tariffkommittés beslut, som finnes bifogadt riksaftalet inom tryckeriindustrien (se del II s. 225), hafva arbetsgivarne representanter sålunda förklarat sig villiga att för sina kommittenter påpeka, att *minimilönen måste betraktas som en begynnelselön, och att de arbetare, som framför andra visa sig förtjänta af uppmuntran, böra erhålla en dylik, ty endast under sådana förhållanden vore det möjligt att vinna en ökad arbetsintensitet, hvars förutsättning är, att den större arbetsprestationen aflönas högre än den mindre.*

Dylika bestämda uttalanden, att aftalens löner skola vara *minimilöner*, äro emellertid icke särdeles vanliga i kollektivaftalen. I efterföljande tab. litt. P. hafva sammanförts sådana aftal, af hvilkas formulering tydligt framgår, att lönerna äro afsedda att vara minimi-

Differentieringar i tidlönen.

Minimi-, normal- och maximilöner.

¹ De uppgifter, hvilka förefinnas i kollektivaftalen angående arbetslönens storlek och arbetstidens längd inom olika industrier och yrken, komma att behandlas i en särskild afdelning. Här redogöres endast för de regler beträffande arbetslönens beräkning m. m., som förekomma i aftalen.

Näringsgrenar.	Kollektiv- minimilöner.		
	Antal aftal.	Antal arbetare.	
		Absolut.	%.
I. <i>Jordbruk och trädgårdsskötsel</i>	3	80	4.3
Jordbruk	—	—	—
Trädgårdsskötsel	3	80	—
II. <i>Skogsbruk</i>	—	—	—
III. <i>Grufvdrift</i>	1	1,997	41.5
IV. <i>Närings- och nyttningsämnesindustri</i>	117	9,967	41.9
Fabriker	42	5,981	30.8
Handverk	75	3,986	92.0
V. <i>Textilindustri</i>	20	4,015	32.1
Fabriker	15	3,978	32.2
Handverk	5	37	—
VI. <i>Beklädnadsindustri</i>	90	7,745	51.7
Fabriker	43	4,804	86.2
Handverk	47	2,941	31.3
VII. <i>Läder-, hår- och gummirvaruindustri</i>	32	1,593	47.0
Fabriker	11	696	30.9
Handverk	21	897	79.1
VIII. <i>Trävaruindustri</i>	90	5,656	31.4
Fabriker	61	3,525	22.8
Handverk	29	2,131	83.4
IX. <i>Trämasse- och pappersindustri</i>	17	4,084	33.8
Fabriker	4	441	5.3
Handverk	13	3,643	97.5
X. <i>Grafisk industri</i>	15	7,848	99.9
XI. <i>Malmförädlingsindustri</i>	4	1,496	50.9
XII. <i>Metallindustri</i>	47	4,107	47.6
Fabriker	30	2,295	45.7
Handverk	17	1,812	50.4
XIII. <i>Maskin- och skeppsbyggnadsindustri</i>	48	31,115	99.0
Fabriker	42	30,843	99.0
Handverk	6	272	—
XIV. <i>Jord- och stenindustri</i>	14	1,248	7.2
XV. <i>Kemisk-teknisk industri</i>	7	184	2.5
XVI. <i>Byggnadsverksamhet</i>	77	8,364	18.1
XVII. <i>Allmänna arbeten</i>	2	34	0.4
I kommunal och statens drift	2	34	0.4
I enskild drift	—	—	—
XVIII. <i>Handel och varulager</i>	13	993	31.2
XIX. <i>Landtransport</i>	12	1,795	7.2
Åkeri- och stufverirörelse	9	1,399	15.2
Järnvägs- och spårvägsdrift samt telefon	3	396	2.5
XX. <i>Sjötransport</i>	—	—	—
XXI. <i>Diverse</i>	—	—	—
Summa	609	92,321	36.1
Däraf:			
Fabriker	288	63,339	46.9
Handverk och byggnadsverksamhet	290	24,083	33.7

lönerna samt personliga lönebestämmelser.

a f t a l m e d						Öfriga kollektivafstal.			Hela antalet		
normallöner.			personliga löner.								
Antal afstal.	Antal arbetare.		Antal afstal.	Antal arbetare.		Antal afstal.	Antal arbetare.		afstal.	arbetare.	
	Absolut.	%		Absolut.	%		Absolut.	%			
—	—	—	—	—	—	24	1,768	95·7	27	1,848	I.
—	—	—	—	—	—	22	1,625	100·0	22	1,625	
—	—	—	—	—	—	2	143	—	5	223	
—	—	—	—	—	—	8	1,376	—	8	1,376	II.
—	—	—	1	29	0·6	15	2,787	57·9	17	4,813	III.
—	—	—	11	279	1·2	143	13,513	56·9	271	23,759	IV.
—	—	—	11	279	1·4	126	13,167	67·8	179	19,427	
—	—	—	—	—	—	17	346	8·0	92	4,332	
—	—	—	1	34	0·3	49	8,450	67·6	70	12,499	V.
—	—	—	1	34	0·3	45	8,334	67·5	61	12,346	
—	—	—	—	—	—	4	116	—	9	153	
—	—	—	—	—	—	125	7,228	48·3	215	14,971	VI.
—	—	—	—	—	—	15	767	13·8	58	5,571	
—	—	—	—	—	—	110	6,459	68·7	157	9,400	
—	—	—	—	—	—	46	1,795	53·0	78	3,388	VII.
—	—	—	—	—	—	30	1,558	69·1	41	2,254	
—	—	—	—	—	—	16	237	20·9	37	1,134	
7	1,006	5·6	—	—	—	113	11,351	63·0	210	18,013	VIII.
7	1,006	6·5	—	—	—	93	10,926	70·7	161	15,457	
—	—	—	—	—	—	20	425	16·6	49	2,556	
—	—	—	1	18	0·1	41	7,993	66·1	59	12,095	IX.
—	—	—	1	18	0·2	40	7,898	94·5	45	8,357	
—	—	—	—	—	—	1	95	2·5	14	3,738	
—	—	—	—	—	—	2	9	0·1	17	7,857	X.
—	—	—	—	—	—	18	1,444	49·1	22	2,910	XI.
—	—	—	4	15	0·2	72	4,497	52·2	123	8,619	XII.
—	—	—	—	—	—	30	2,731	54·3	60	5,026	
—	—	—	4	15	0·4	42	1,766	49·2	63	3,593	
—	—	—	4	197	0·6	6	133	0·4	58	31,445	XIII.
—	—	—	4	197	0·6	6	133	0·4	52	31,173	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	272	
—	—	—	2	97	0·6	138	15,948	92·2	154	17,293	XIV.
—	—	—	1	18	0·3	52	7,109	97·2	60	7,311	XV.
4	1,302	2·8	—	—	—	200	36,665	79·1	281	46,331	XVI.
18	7,136	75·5	—	—	—	28	2,275	24·1	48	9,445	XVII.
18	7,136	81·3	—	—	—	21	1,604	18·3	41	8,774	
—	—	—	—	—	—	7	671	—	7	671	
1	76	2·4	—	—	—	59	2,116	66·4	73	3,185	XVIII.
—	—	—	15	907	3·7	139	22,149	89·1	166	24,851	XIX.
—	—	—	—	—	—	65	7,789	84·8	74	9,188	
—	—	—	15	907	5·8	74	14,360	91·7	92	15,663	
—	—	—	—	—	—	13	3,895	100·0	13	3,895	XX.
—	—	—	—	—	—	1	16	—	1	16	XXI.
30	9,520	3·7	40	1,594	0·6	1,292	152,515	59·6	1,971	255,950	
7	1,006	0·7	20	643	0·5	595	70,024	51·9	910	135,012	
4	1,302	1·8	4	15	0·0	410	46,109	64·5	708	71,509	

lönerna. Dessa aftal utgöra, såsom af tabellen synes, tillsammans 609, omfattande 4,396 arbetsgifvare och 92,321 arbetare eller 36,1 % af hela antalet af kollektivafstal berörda arbetare. Af samma tabell framgår, att enligt 30 aftal, omfattande 62 arbetsgifvare och 9,520 arbetare (af hvilka 6,663 äro anställda vid kommunala byggnadsarbeten och 1,250 vid väg- och vattenbyggnadsarbeten), de fastslagna lönerna äro uttryckligen betecknade såsom *normallöner* samt att 40 aftal, berörande 41 arbetsgifvare och 1,594 arbetare (hvaraf 15, omfattande 907 arbetare, gälla järnvägsverkstäder), hafva fastställt *lönerna för vissa namngifna arbetare*. Minimilönerna äro så goda som alltid *tidlöner*; bland de ytterst få aftal, där *ackordlönen* anges vara minimilön, kan nämnas riksafstalet inom cigarrindustrien.

Maximilöner förekomma, vanligen tillika med minimilöner, i ett tiotal aftal, spridda inom kvarn-, stenhuggeri-, sömnads- och tändsticksindustrierna.

Flertalet kollektivafstal, omfattade omkring 60 % af hela antalet af kollektivafstal berörda arbetare, angifver sålunda *icke*, huruvida de i dem upptagna lönesatserna skola betraktas som *minimi-, normal- eller maximilöner*. Orsaken härtill torde förnämligast vara, att denna fråga knappast låter sig afgöras genom allmänna stadganden, utan i verkligheten kommer att bestämmas af helt andra faktorer.

Kvalifikation
erhållande
af den af-
talsbestäm-
da lönen.

Vare sig kollektivafstalets löner äro minimilöner eller ej, utgöra de dock sällan den absolut lägsta gräns, under hvilken en arbetares lön icke får sjunka; de gälla *icke samtliga* arbetare, utan endast det stora flertalet med genomsnittlig arbetsduglighet och arbetsskicklighet. För att arbetaren skall erhålla den aftalsenliga lönen, fordras nämligen så godt som alltid vissa *kvalifikationer*. Bestämmelserna rörande dessa kvalifikationer kunna vara ganska sväfvande. Som villkor för, att *grofarbetare* skola erhålla den i aftalet fastställda lönen, framställs ofta den fordran, att arbetaren skall vara »fullgod» eller »arbetsfö»; *den yrkeslärde* åter bör för att erhålla aftalsenlig arbetslön vara duglig och flitig samt fullt kunnig i allt till yrket hörande arbete samt äga »den vana och fortkomst, som tillfredsställer normala fordringar» eller »kunna utföra själfständigt i yrket förekommande arbete på medelmåttig tid».

Jämsides med dessa villkor förekomma dock mera objektivt bestämbara sådana, såsom att arbetaren skall hafva arbetat visst antal år i yrket, kunna förete utlärlingsbetyg, hafva varit anställd viss tid hos arbetsgifvaren, uppnått och icke öfverskridit i aftalet angifna åldersgränser o. s. v.

Nedsätt-
ningar i lö-
nen för
arbetare,
som ej upp-
fylla vissa
kvalifika-
tioner.

Arbetare, som icke uppfylla de föreskrifna villkoren, falla gifvetvis utanför aftalens lönebestämmelser. I ett flertal kollektivafstal stadgas äfven uttryckligen, att för arbetare, som ej uppnått eller som

öfverskridit de angifna åldersgränserna eller hvilka ej äga normal arbetsduglighet, skall arbetsgifvaren kunna bestämma aflöningen utan att behöfva taga hänsyn till aftalets lönesatser. Dessa bestämmelser äro emellertid afsedda endast för undantagsfall och torde ofta hafva införts i aftalen närmast för att arbetsgifvaren ej skall blifva nödsakad afskeda ålderstigna eller mindre arbetsdugliga arbetare. Detta är nämligen eljest den utväg, som står till buds, om arbetaren ej enligt arbetsgifvarens mening gör sig förtjänt af den aftalsbestämda lönen. Denna angifves ock uttryckligen i många aftal, t. ex. riksaftalen inom mekaniska verkstadsindustrien m. m. samt elektriska montöryrket, där det heter: *arbetsgivare må äga rätt afskeda sådan arbetare, som han anser icke göra sig förtjänt af minimilön.*

För att icke bestämmelserna om nedsättning i aftalens löner skola missbrukas, suppleras de i många fall med en föreskrift, att nedsättningen under inga förhållanden får underskrida en viss gräns, t. ex. 10 eller 20 % af kollektivaftalets lön för arbetare med normal arbetsduglighet. Härigenom fastställes sålunda en andra och lägre minimilön eller, vid normallön, en verklig minimilön. I andra fall åter föreskrifves, att arbetskamrater, verkstadsnämnd eller liknande institution (se ofvan s. 122) skola höras, innan en arbetare förklaras icke kunna göra sig förtjänt af kollektivaftalets lönesatser. Huruvida afgörandet i sista hand likväl ligger hos arbetsgifvaren, kan på grund af aftalens ordalydelse ofta vara svårt att afgöra.

Utbredningen af ofvan berörda stadganden framgår af nedanstående öfversikt.

Nedsättning i kollektivaftalens lönesatser.

Antal.	Nedsättning tillåten i kollektivaftalets lönesatser							
	för arbetare under eller öfver viss ålder			för icke fullgod arbetare				Summa. ¹
	intill	utan	Summa.	intill	utan	efter hö- rande af nämnd l. dyl.	Summa.	
	viss minimi- gräns.			viss minimi- gräns.				
Kollektivaftal . .	9	86	95	201	252	86	539	570
Arbetsgivare . . .	29	603	632	1,743	1,706	1,848	5,297	5,369
Arbetare	882	41,461	42,343	24,039	59,686	20,232	103,957	106,405

¹ 55 aftal, omfattande 531 arbetsgivare och 39,449 arbetare, tillåta nedsättning dels på grund af ålder eller minderårighet, dels äfven på grund af bristande arbetsduglighet, utan att i aftalet angifves gränsen för nedsättningen; 3 aftal, omfattande 2 arbetsgivare och 103 arbetare, på grund af ålder eller minderårighet utan gräns, men på grund af bristande arbetsduglighet endast intill viss gräns; 6 aftal, omfattande 27 arbetsgivare och 343 arbetare, på grund af ålder eller minderårighet samt på grund af bristande arbetsduglighet, i båda fallen dock endast intill viss gräns. För att erhålla den verkliga summan hafva dessa aftal jämte af dem berörda arbetsgivare och arbetare måst fråndragas de olika kolumnernas sammanlagda summor.

Särskilda
lönesatser
för minder-
åriga samt
under läro-
tid.

I ofvan anförda fall är nedsättningen i den aftalsenliga lönen i större eller mindre grad beroende af arbetsgifvaren. Det förekommer emellertid äfven, att särskilda lönesatser fastställas i kollektivaftalen för minderåriga samt för arbetare, hvilka ej genomgått den sedvanliga lärotiden.

För minderåriga upptagas i sådana kollektivaftal ofta olika lönesatser för olika årsklasser, börjande med det år, då minderårig eller lärling vanligen intages i industrien eller yrket. Dylika löneskalor för minderåriga, hvilka ej äro att betrakta såsom lärlingar i egentlig mening, påträffas i 176 kollektivaftal, omfattande 424 arbetsgifvare och 30,866 arbetare (12,1 % af hela antalet af aftal berörda, se efterföljande tab. litt. Q.). Vanligast äro de inom grufdriften, textil-, skofabriks-, sågverks-, pappers- och tändsticksindustrierna. Lönebestämmelser för lärlingar behandlas nedan i samband med öfriga frågor rörande lärlingsväsendets reglering. Sådana bestämmelser förekomma i 248 aftal, omfattande 3,057 arbetsgifvare och 32,520 arbetare (13,1 % af hela antalet af aftal berörda).¹

Inom flertalet industrier, äfven där egentlig lärlingsutbildning icke är af nöden, måste dock arbetaren ofta genomgå en utbildningstid, växlande från några veckor till ett år. Under denna tid är lönen vanligen afsevärdt lägre än den normala. 192 aftal, omfattande 429 arbetsgifvare och 19,406 arbetare (7,6 % af hela antalet af kollektivaftal berörda, se tab. litt. Q.), innehålla särskilda lönesatser för utbildningstiden, stigande i jämn skala med vissa veckors eller månaders mellanrum. Karamell-, bryggeri-, textil-, sömnads-, skofabriks- och läderindustrierna äro de industrier, inom hvilka dylika lönebestämmelser äro vanligast.

Klassificering af arbetare i olika lönegrupper.

Äfven då lönerna i kollektivaftalen kunna betraktas som minimilöner, är emellertid denna gruppering af arbetarne i arbetsdugliga och icke fullt arbetsdugliga vanligen ej tillfyllestgörande. I verkligheten förekomma så stora växlingar mellan de enskilda arbetarnes eller arbetarekategoriernas aflöningar, att de icke ens på samma arbetsplats och med ofvannämnda undantag kunna normaliseras till en enda kollektivt fastställd lönesats. En minimilön afseende endast grofarbetare saknar sålunda större betydelse för de yrkeslärda arbetarne inom industrien. Kollektivaftalens standardlöner måste därför ytterligare differentieras för att kunna tjäna sitt ändamål.² Denna differentiering sker hufvudsakligen i två riktningar, nämligen dels efter arbetets olika natur, dels efter arbetarnes lefnadsålder, antal år i yrket samt anställningstid hos arbetsgifvaren.

¹ Jfr nedan ss. 242—243.

² Härvidlag är utvecklingen inom väg- och vattenbyggnadsfacket lärorik. Arbetsorganisationen inom facket har sökt och intill senaste tid lyckats få i kollektivaftalen upptagen endast en lönesats för samtliga arbetaregrupper ifråga. Sedan organisationen kommit att omfatta jämväl arbetare vid kraftstationsanläggningar o. dyl., hafva emellertid olika lönesatser för olika arbetarekategorier blifvit genomförda.

Den förstnämnda differentieringsgrunden är den närmast till hands liggande. Efter arbetets natur.

En differentiering efter olika fack och specialiteter är nödvändig i alla de fall, då de af aftalet berörda arbetarne icke utgöra en enda homogen grupp med likartade arbetsvillkor.

På de allra flesta större arbetsplatser sysselsättas nämligen en mängd olika arbetarekategorier med de mest skilda arbets- och löneförhållanden. Dessa grupper träffa oftast icke aftal hvar för sig (se ofvan s. 94), och aftalets bestämmelser måste sålunda taga hänsyn till dem alla.

Arbetarne komma alltså att uppdelas i grupper efter arbetets olika natur och för hvarje grupp fastställas i aftalet en viss lönesats. Denna uppdelning kan vara synnerligen detaljerad och upptaga samtliga eller de flesta fack och specialiteter, som kunna ifrågakomma. Dylika specificerade lönelistor förekomma inom flera industrier, t. ex. tändsticks-, sågverks- samt trämasse- och pappersindustrierna (se del II, bl. a. ss. 350—351, 270—272, 210—214). En sådan detaljerad specifikation kan emellertid vara förenad med alltför stora svårigheter, och man nöjer sig därför understundom med att sammanföra de olika facken i större grupper, ofta på ett ganska summariskt sätt. Riksaftalet inom den mekaniska verkstadsindustrin uppdelar sålunda denna industris talrika arbetarespecialiteter endast i två grupper, grofarbetare och yrkesarbetare.¹ Detta kan möjligen förklaras däraf, att *ackordsarbetet* inom verkstadsindustrin spelar en så afgörande roll, att tidlörens differentiering här är af mindre betydelse. Men äfven inom andra näringsgrenar är en dylik summarisk gruppering af arbetarne vanlig. Aftalet för Bergslagens m. fl. järnvägar (del II ss. 457—469) fördelar 39 olika fack på 4 löneklasser. Inom de grenar af fabriksindustrin, där särskild yrkesskicklighet icke kräfvades vid själfva tillverkningen, fastställs oftast en »allmän timpenning» för arbetare anställda vid denna. Gäller aftalet äfven andra arbetaregrupper, såsom maskinister och eldare, kuskar och utkörare, järn- och träarbetare, reparatörer, tunnbindare, sadelmakare o. s. v., upptagas särskilda lönesatser för dessa arbetare liksom äfven för s. k. utarbetare, sysselsatta utanför fabriksbyggnaden med lastning, lossning, bärning m. m.

Utom och jämsides med denna gruppering af arbetare efter fack och specialiteter förekomma äfven, som ofvan nämnts, differentieringar efter lefnadsålder, antal år i yrket och anställningstid hos arbetsgifvaren. Utbredningen af dylika bestämmelser framgår af öfversikten å s. 136, där hufvudresultaten af tab. litt. R. återgifvas. Efter lefnadsålder, antal år i yrket och anställningstid hos arbetsgifvaren.

¹ Jämsides med denna uppdelning förekommer en gruppering efter ålder samt antal år i yrket. (Se nedan ss. 137 ff.)

Tab. litt. Q. Särskilda lönesatser för minderåriga

Näringsgrenar. ¹	Löner för minderåriga, som ej äro lärlingar.			Löner för arbetare med mindre än ett års vana i yrket.		
	Antal aftal.	Antal arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare.	
		Absolut.	%.		Absolut.	%.
I. <i>Jordbruk och trädgårdsskötsel.</i>						
Jordbruk	4	285	17·5	—	—	—
III. <i>Grufdrift.</i>						
Stenkolsgrufvor m. m.	5	3,663	95·7	—	—	—
Malmgrufvor	4	716	72·5	—	—	—
IV. <i>Närings- och njutningsämnesindustri.</i>						
Kvarnar	—	—	—	2	310	26·0
Bagerier och konditorier	—	—	—	9	254	7·0
Karamell-, choklad- och käxfabriker	3	314	42·0	9	520	69·9
Råsockerbruk och sockerraffinaderier	4	1,098	12·7	—	—	—
Tobaksfabriker	3	198	5·3	* 2	17	0·5
Bryggerier, mälterier och läskedrycksfabriker	5	140	3·1	40	3,100	68·7
Margarinfabriker	1	107	30·1	2	148	41·7
Slakterier och charkuterier	1	15	2·2	—	—	—
V. <i>Textilindustri.</i>						
Väfverier, spinnerier, blekerier, färg- erier, trikåfabriker m. fl.	32	6,775	54·9	29	4,478	36·2
VI. <i>Beklädnadsindustri.</i>						
Hattmakerier och hattfabriker	1	133	25·6	—	—	—
Skrädderier och sömnadsfabriker	—	—	—	* 12	1,649	23·8
Skofabriker	33	3,861	74·3	36	3,665	70·5
Träsöverkstäder	1	23	28·8	—	—	—
Bad- och tvättinrättningar	2	58	100·0	—	—	—
VII. <i>Läder-, hår- och gummivaruindustri.</i>						
Garfverier och läderfabriker	2	109	12·0	15	504	55·4
Gummivarufabriker	2	497	43·3	—	—	—
Borst- och penselfabriker	1	130	66·7	—	—	—
VIII. <i>Trävaruindustri.</i>						
Sågverk och hyfflerier	11	2,265	24·5	—	—	—
Brädgårdsrörelse	1	23	1·8	—	—	—
Snickeri- och möbelfabriker	3	402	9·3	* 1	24	0·6
Tunnbinderier	1	18	6·4	—	—	—
IX. <i>Trämasse- och pappersindustri.</i>						
Pappersbruk, papp- och trämassefabriker	10	2,647	31·7	6	1,552	18·6

¹ Endast sådana näringsgrenar, där ifrågakommande bestämmelser förekomma, äro medtagna i denna tabell. — * Landarbetare. — * Sömnadsfabriker. — * Grofarbetare.

och arbetare med mindre än ett års vana i yrket.

Näringsgrenar.	Löner för minderåriga, som ej äro lärlingar.			Löner för arbetare med mindre än ett års vana i yrket.		
	Antal aftal.	Antal arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare.	
		Absolut.	%.		Absolut.	%.
XI. <i>Malmförädlingsindustri.</i>						
Järn- och stålverk, zink- och blyhyttor, kopparverk m. m.	4	231	7.9	—	—	—
XII. <i>Metallindustri.</i>						
Järn- och stålvarufabriker	3	348	9.7	1	6	0.2
Smides-, reparations- och hofslageri- verkstäder	1	7	0.5	—	—	—
Guld- och silfvervarufabriker	—	—	—	2	202	40.3
Galvaniserings- och kapsylfabriker m. fl.	3	550	58.1	4	190	20.1
XIII. <i>Maskin- och skeppsbyggnadsindustri.</i>						
Mekaniska verkstäder	—	—	—	1	37	0.1
XIV. <i>Jord- och stenindustri.</i>						
Stenbrott och stenhuggerier	—	—	—	5	494	6.0
Glasbruk	3	1,120	42.9	—	—	—
Tegelbruk	6	269	10.9	—	—	—
Tillverkning och uppsättning af kakel- ugnar	1	32	2.0	—	—	—
Öfrig jord- och stenindustri	1	465	85.0	—	—	—
XV. <i>Kemisk-teknisk industri.</i>						
Färg- och färgfabriker	1	15	71.4	1	6	28.6
Ljus-, tvål- och parfymfabriker m. fl. .	3	70	11.0	1	30	4.7
Sprängämnesfabriker	—	—	—	1	151	49.3
Gödningsämnes- och svafvelsyrefabriker	1	178	19.6	—	—	—
Tändsticksfabriker	6	2,939	59.0	1	1,494	30.0
Öfrig kemisk-teknisk industri	—	—	—	1	48	32.4
XVI. <i>Byggnadsverksamhet.</i>						
Väg- och vattenbyggnadsarbetare . . .	2	72	1.2	2	115	2.0
XVII. <i>Allmänna arbeten.</i>						
Kraftstationer: enskilda	—	—	—	1	8	100.0
XVIII. <i>Handel och varulager.</i>						
Handelsarbetare och varuutkörare . . .	7	710	22.3	7	394	12.4
XIX. <i>Landtransport.</i>						
Åkerirörelse	3	89	3.6	1	10	0.4
XX. <i>Sjötransport.</i>						
Sjömän, maskinister och eldare, präm- och skutskeppare	1	274	7.0	—	—	—
Summa	176	30,866	12.1	192	19,406	7.6

¹ Grof- och ugnarbetare.

Efterlefnads-
ålder.

Gruppering af arbetare i lönehänseende efter lefnadsålder förekommer hufvudsakligen inom de industrier, där löneskalor för minderåriga (se ofvan s. 132) finnas intagna i aftalen, och utgör en fortsättning på dessa löneskalor upp till 20—21 års ålder. Då arbetaren uppnått sin fulla fysiska utveckling, upphör löneskalan. Någon ökad arbetsprestation med stigande ålder är icke inom dessa industrier att förvänta.

Arbetarnes uppdelning i olika löneklasser.

Antal.	Gruppering af arbetare i olika löneklasser efter				
	lefnadsålder. ¹	antal år i yrket. ²	anställningstid. ³	lefnadsålder ¹ samt antal år i yrket. ²	lefnadsålder samt anställningstid. ³
Kollektivafstal	72	147	83	91	15
Arbetsgifvare	325	1,873	178	541	22
Arbetare	12,690	23,295	17,340	33,919	2,295

Efter antal år
i yrket.

Liksom klassificeringen efter lefnadsålder vanligen endast utgör fortsättningen på en löneskala för minderåriga, är äfven klassificeringen efter antal år i yrket ofta en utvidgning af löneskalorna för lärlingar. De yrken, inom hvilka denna lönedifferentiering förekommer i aftalen — skräddare-, buntmakare-, barberare- och perukmakare-, sadelmakare- och tapetserare-, bokbindare-, boktryckare-, kemi- och litografiska, plåtslagare- och skorstensfejareyrkena — äro samtliga sådana, där lärlingsväsen förekommer. I de flesta fall omfatta ifrågakvarande löneskalor endast de närmaste åren efter utlärlingsåret, under hvilka handtverksarbetaren ännu icke kan anses hafva uppnått sin fulla utbildning och skicklighet. Understundom kan löneskalan dock omfatta ett ganska afsevärdt antal år. Aftalet för skorstensfejare i Stockholm t. ex. (se del. II ss. 398—399) har en löneskala med fyra olika löneklasser: 1) arbetare, som varit från 3 till 4 år i yrket, 2) arbetare, som varit från 4—6 år i yrket samt med godkänt betyg genomgått en kurs i Stockholms borgarskola, 3) arbetare, som varit från 6 till 10 år i yrket, 4) arbetare, som varit 10 år i yrket.

¹ Aftal med lönedifferentiering för arbetare under 18 år hafva här icke upptagits.

² Aftal med särskilda löner för lärlingar samt för lärotid, understigande ett år, hafva icke medtagits.

³ Anställningstid under ett år har räknats som pröfnings- och lärotid, och hafva aftal med särskilda lönesatser för sådan anställningstid här icke upptagits.

Löneskalan efter lefnadsålder slutar, som ofvan nämnts, vanligen vid uppnådda 21 år. Löneskalor omfattande högre åldersklasser påträffas hufvudsakligen inom järn- och metallarbetareyrket, och förekomma sålunda inom järn- och stålvaru- samt maskinindustrierna, inom rörarbetare- och smedsyrkena samt för reparatörer och maskinskötare inom olika industrier; i en del aftal för snickerifabriker finnes den äfven upptagen för träarbetare. I samtliga dessa fall är den emellertid kombinerad med en klassificering efter antal år i yrket.

Både efter
lefnadsålder
och antal år
i yrket.

Den vanligaste löneskalan i aftal inom metallarbetareyrket, hämtad från riksaftalet för mekaniska verkstadsindustrien m. m. (se del II, ss. 292—293), uppdelar arbetarne på två grupper, den ena omfattande de arbetare, som uppnått 21 år och arbetat 4 år i yrket, den andra dem, som uppnått 24 års ålder och arbetat 7 år i yrket. Äfven andra grupperingar förekomma; så t. ex. klassificerar ett aftal inom cykelbranschen arbetarne i 5 grupper: till den första föras de arbetare, som uppnått 18 år och arbetat 1 år i facket, till den andra de, som fyllt 20 år och arbetat 2 år i facket, till den tredje de, som fyllt 20 år och arbetat 4 år i facket, till den fjärde de, som fyllt 23 år och arbetat 7 år i facket, till den femte slutligen de, som fyllt 25 år och arbetat 9 år i facket. Någon höjning, sedan arbetaren uppnått 25 år och arbetat 9 år i facket, synes däremot icke förekomma i något aftal.¹

I riksaftalet för elektriska montörer uppdelas arbetarne i tre löneklasser dels efter kompetens, dels efter antal år i yrket. Den första af dessa löneklasser omfattar hjälpmontörer, som ej kunna utföra själfständigt arbete, den andra montörer, som kunna arbeta själfständigt och arbetat minst 3 år i facket, och den tredje montörer, som kunna leda större installationer för belysning och kraft. Liknande kompetensfordringar som supplement till ålders- och yrkesindelningen påträffas äfven inom rörarbetsfirmorna i Göteborg (se del II, ss. 407—410), där den första gruppen omfattar hjälpare under 18 år och nybörjare (dessa erhålla betalning enligt sårskild öfverenskommelse), den andra hjälpare, som fyllt 18 år och arbetat i facket minst 1 år, den tredje hjälpare, som fyllt 19 år och arbetat i facket minst 2 år, den fjärde hjälpare, som fyllt 20 år, arbetat i facket minst 3 år och utfört mindre rörarbeten under minst 1 år, den femte rörarbetare, som fyllt 22 år, arbetat i facket minst 4 år och innehåft verktygsbänk i minst 3 år, den sjätte rörarbetare, som på egen hand utfört gas-, vatten- och afloppsledning

¹ I det ofvan omnämnda förslaget till hufvudaftal n:o 2 vid de enskilda järnvägarne är verkstadspersonalen i åldershänseende uppdelad i två löneklasser, den ena omfattande arbetare, som fyllt 21, den andra arbetare, som fyllt 28 år.

Näringsgrenar.	Efter lefnadsålder. ¹			Efter antal år i yrket. ²		
	Antal aftal.	Antal arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare.	
		Absolut.	%.		Absolut.	%.
I. <i>Jordbruk och trädgårdsskötsel</i> . . .	1	122	6.6	1	85	4.6
Jordbruk	1	122	7.5	—	—	—
Trädgårdsskötsel	—	—	—	1	85	38.1
II. <i>Skogsbruk</i>	—	—	—	—	—	—
III. <i>Grufdrift</i>	1	239	5.0	—	—	—
IV. <i>Närings- och nyttningsämnesindustri</i>	1	107	0.5	18	1,116	4.7
Fabriker	1	107	0.6	4	275	1.4
Handtverk	—	—	—	14	841	19.4
V. <i>Textilindustri</i>	16	4,139	33.1	³ 3	558	4.5
Fabriker	15	4,125	33.4	³ 3	558	4.5
Handtverk	1	14	9.2	—	—	—
VI. <i>Beklädnadsindustri</i>	30	3,399	22.7	20	2,057	13.7
Fabriker	30	3,399	61.0	—	—	—
Handtverk	—	—	—	20	2,057	21.9
VII. <i>Läder-, hår- och gummivaruindustri</i>	—	—	—	29	807	23.8
Fabriker	—	—	—	2	39	1.7
Handtverk	—	—	—	27	768	67.7
VIII. <i>Trävaruindustri</i>	4	1,212	6.7	7	513	2.8
Fabriker	4	1,212	7.8	5	228	1.5
Handtverk	—	—	—	2	285	11.2
IX. <i>Trämasse- och pappersindustri</i> . . .	—	—	—	15	3,733	30.9
Fabriker	—	—	—	⁴ 2	24	0.3
Handtverk	—	—	—	13	3,709	99.2
X. <i>Grafisk industri</i>	—	—	—	11	7,668	97.6
XI. <i>Malmförädlingsindustri</i>	—	—	—	—	—	—
XII. <i>Metallindustri</i>	1	41	0.5	17	1,587	18.4
Fabriker	1	41	0.8	7	204	4.1
Handtverk	—	—	—	10	1,383	38.5
XIII. <i>Maskin- och skeppsbyggnadsindustri</i>	—	—	—	6	1,850	5.9
Fabriker	—	—	—	5	1,833	5.9
Handtverk	—	—	—	1	17	6.3
XIV. <i>Jord- och stenindustri</i>	2	20	0.1	4	753	4.4
XV. <i>Kemisk-teknisk industri</i>	7	2,490	34.1	⁴ 1	26	0.4
XVI. <i>Byggnadsverksamhet</i>	—	—	—	12	802	1.7
XVII. <i>Allmänna arbeten</i>	—	—	—	—	—	—
I kommunal och statens drift	—	—	—	—	—	—
I enskild drift	—	—	—	—	—	—
XVIII. <i>Handel och varulager</i>	8	841	26.4	—	—	—
XIX. <i>Landtransport</i>	—	—	—	—	—	—
Åkeri- och stufverirörelse	—	—	—	—	—	—
Järnvägs- och spårvägsdrift samt telefon	—	—	—	—	—	—
XX. <i>Sjötransport</i>	1	80	2.1	3	1,740	44.7
XXI. <i>Diverse</i>	—	—	—	—	—	—
Summa	72	12,690	5.0	147	23,295	9.1
Däraf:						
Fabriker	60	11,394	8.4	44	11,608	8.6
Handtverk och byggnadsverksamhet . . .	1	14	10.0	99	9,862	13.8

¹ Aftal med lönedifferentiering för arbetare under 18 år hafva här icke upptagits. —
 icke medtagits. — ² Anställningstid under ett år har räknats som pröfnings- och lärotid, och
⁴ Järn- och metallarbetare. — ⁵ Häraf 1 aftal för järn- och metallarbetare. — ⁶ Häraf 2 aftal

delning i olika löneklasser.

Efter anställningstid.			Efter lefnadsålder samt antal år i yrket.			Efter lefnadsålder samt anställningstid. ³			
Antal aftal.	Antal arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare.		
	Absolut.	%.		Absolut.	%.		Absolut.	%.	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	I.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	II.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	III.
2	159	0·7	4 ¹	178	0·7	6	536	2·3	IV.
2	159	0·8	4 ⁴	178	0·9	6	536	2·8	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	6 ⁵	644	5·2	2	543	4·3	V.
—	—	—	6 ⁵	644	5·2	2	543	4·4	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	2	312	2·1	—	—	—	VI.
—	—	—	2	312	3·3	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	3	514	15·2	VII.
—	—	—	—	—	—	3	514	22·8	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	7	1,026	5·7	—	—	—	VIII.
—	—	—	7	1,026	6·6	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	4 ²	24	0·2	—	—	—	IX.
—	—	—	4 ²	24	0·3	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	X.
—	—	—	2	265	9·0	—	—	—	XI.
3	543	6·3	34	2,528	29·3	2	509	5·9	XII.
3	543	10·8	22	2,040	40·6	2	509	10·1	
—	—	—	12	488	13·6	—	—	—	
—	—	—	22	27,523	87·5	—	—	—	XIII.
—	—	—	22	27,523	88·3	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	4	699	4·0	—	—	—	XIV.
1	58	0·8	7 ²	13	0·2	—	—	—	XV.
—	—	—	5	339	0·7	—	—	—	XVI.
1	10	0·1	4 ¹	17	0·2	—	—	—	XVII.
1	10	0·1	4 ¹	17	0·2	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	
2	329	10·3	2	231	7·3	—	—	—	XVIII.
72	14,657	59·0	6 ¹	105	0·4	—	—	—	XIX.
1	125	1·4	—	—	—	—	—	—	
71	14,532	92·8	6 ¹	105	0·7	—	—	—	
2	1,584	40·7	—	—	—	2	193	5·0	XX.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	XXI.
83	17,340	6·8	94	33,919	13·3	15	2,295	0·9	
6	760	0·6	70	32,412	24·0	13	2,102	1·6	
—	—	—	19	1,139	1·6	—	—	—	

² Aftal med särskilda lönesatser för lärlingar samt för lärotid, understigande ett år, hafva sålunda hafva aftal med särskilda lönesatser för sådan anställningstid här icke upptagits. — för järn- och metallarbetare. — ⁷ Elektriska arbetare. — ⁸ Verkstadspersonal.

under 4 år, fyllt 24 år och innehåft verktygsbänk minst 4 år, den sjunde fullt kompetenta rörläggare, som med fortfärdighet och noggrannhet kunna utföra allt slags rörarbete efter ritning, fyllt 24 år och innehåft verkstadsbänk i minst 4 år. För samtliga grupper stadgas dessutom som villkor för erhållande af aftalsenlig lön bedrande uppförande och efterlefnad af den ömsesidigt uppsatta verkstadsordningen.

Efter anställningstid.

Af de 98 kollektivafstal, omfattande 19,635 arbetare, hvilka innehålla olika lönesatser alltefter det antal år, arbetarne varit anställda hos samme arbetsgivare, äro icke mindre än 61, omfattande 12,310 arbetare, träffade för järnvägar och 9, omfattande 1,912 arbetare, för spårvägar, hvarjämte 4, omfattande 1,777 arbetare, gälla företag inom sjötransporten. De öfriga afse enstaka arbetsplatser inom olika industrier.

Som af öfversikten å s. 136 framgår, förena 15 af dessa afstal, omfattande 2,295 arbetare, med gruppering efter anställningstid äfven en åldersgruppering.¹ Denna kombination återfinnes inom afstal, spridda öfver flera näringsgrenar, men ej inom transportverksamheten, där, som ofvan påpekats, klassificering efter anställningsår hufvudsakligen kommit till användning. Att gruppering efter tjänsteår särskildt ofta påträffas inom denna näringsgren, torde, åtminstone hvad järn- och spårvägar beträffar, härleda sig från aflönningssystemet för statens tjänstemän och betjante och utgör en medveten sträfvning att gifva arbetarne ställning och förmåner som tjänstemän. Samma ursprung har förmodligen äfven uppdelningen på extra och ordinarie personal. Denna uppdelning, som likaledes företrädesvis återfinnes i afstal för järn- och spårvägar, utgör ytterligare en klassifikation i löneafseende och förekommer jämsides med klassificering efter tjänsteår. Inom andra näringsgrenar, särskildt inom bryggeriindustrien och handelsarbetareyrket, förekomma likaledes skilda lönesatser för extra och för ordinarie arbetare. Under det att vid järn- och spårvägar de extra erhålla ordinarie anställning först, när någon ordinarie befattning blir ledig, föreskrifva emellertid ifrågavarande afstal vanligen, att de extra efter viss tid, t. ex. 3 eller 6 månader, skola erhålla lön som ordinarie. Den tid, som arbetaren tjänstgör såsom extra, är i dessa fall närmast en pröfnings- och utbildningstid. Äfven för sådana arbetare, som intagas vid tillfälligt behof af ökad arbetskraft, för att sedermera afske-

¹ Det har visat sig medföra svårigheter att af aftalens ordalydelse bedöma, huruvida differentiering efter tjänsteår och år i yrket eller automatisk lönestegring för samtliga arbetare under aftalets giltighetstid (se nedan ss. 167 ff.) föreligger. Man har nämligen icke sällan åtnöjt sig med att i aftalen upptaga lönesatser för första året, för andra året, för tredje året o. s. v. utan att angifva, huruvida åren äro att hänföra till aftalets giltighetstid, till arbetarens anställningstid eller till den tid, som han arbetat i facket.

das, finnas i en del aftal särskilda lönesatser, understundom högre än för de fast anställda arbetarne.

I så godt som samtliga aftal för skrädderier fördelas *arbetsgifvarne* i vanligen tre eller fyra klasser, beroende på genomsnittskvaliteten hos deras varor. För dessa olika klasser uppställer aftalet olika arbetslöner. Orsaken till skillnaden i lönerna är förmodligen först och främst de olika fordringar på arbetarens yrkesskicklighet, som göra sig gällande alltefter arbetsgifvarens kundkrets, men äfven produktens olika kvalitet och försäljningsvärde. Möjligen torde också spela in en viss hänsyn till företagets olika ekonomiska bärkraft. Inom ett annat yrke, där liknande principer tillämpas, nämligen barberare- och perukmakareyrket (se nedan s. 233), uppdelar ett aftal biträdenas löner i olika klasser *efter arbetsgifvarens inkomsttaxering*, hvilket ju synes tyda på, att man åtminstone i detta fall närmast tagit hänsyn till den sistnämnda synpunkten.

Eljest förekommer icke, att kollektivaftalen göra lönerna beroende af företagets afkastning. Någon s. k. glidande löneskala finnes ej upptagen i något aftal.¹

Af öfriga differentieringar i kollektivaftalens löner torde böra nämnas de i regeln lägre lönesatserna för *kvinnor*, i de flesta fall beroende på skillnaden i arbete. Riksaftalen inom tryckeriindustrien och för kemigrafiska anstalter, en del aftal för bagerier samt ett aftal för en skofabrik stadga dock uttryckligt, att kvinnor skola erhålla samma lön som män, då de utföra samma slags arbete. Äfven *för-männen* erhålla stundom sina löner reglerade i kollektivaftalen, och deras löner öfverstiga något den vanliga arbetarens.

Samtliga ofvan berörda differentieringar i kollektivaftalens lönesatser hafva tydligen till syfte att ställa dessa lönesatser i viss relation till arbetsprestationen. Visserligen kunna andra omständigheter äfven spela in, men hufvudmotivet blir ändock alltid detta. Med större yrkesvana följer bättre och snabbare utfördt arbete, och därför höjes lönen i proportion till antalet år, arbetaren arbetat i yrket. Samma orsak ligger till grund för åldersklassificeringen och klassificeringen efter anställningstid. Då arbetaren vid 21 års ålder nått sin fulla utveckling, upphör vanligen den på åldersklasser baserade löneskalan; fortsätter den, sker detta endast i kombination med en differentiering efter antal år i yrket. Samma är förhållan-

Efter produk-
tens kvalitet
eller arbets-
gifvarens in-
komster.

Efter försälj-
ningspris.

Efter andra
grunder.

Löneformen.
Löneform-
ens bety-
delse för
en lämplig
standardi-
sering i
kollektiv-
aftalen.

¹ I det i mars 1908 träffade aftalet mellan Sandö glasbruksaktiebolag och därstädes anställda arbetare (se del II ss. 328—329) stadgas, att då försäljningspriset för fönsterglas inom landet utgör 63—65 % af priserna i Förenade fönsterglasbrukens aktiebolags priskurant af år 1906, skola de i aftalet upptagna lönerna gälla. År försäljningspriset högre än 65 % af den ofvannämnda priskuranten, utgår ett tillägg till dessa löner af 2 % för hvarje rabattprocent, som ökar försäljningspriset öfver 65 %. Understiger försäljningspriset 63 %, sker en minskning i aftalets löner med 2 % för hvarje rabattprocent, som nedbringar försäljningspriset under 63 %.

I riksaftalet inom cigarrindustrien äro ackordsprisen delvis beroende af cigarrernas försäljningspris, men detta torde närmast vara en metod att lämpa arbetslönen efter arbetsproduktens kvalitet.

det, som ofvan påvisats, när arbetslönen göres beroende af varans kvalitet. Dessa olika grupperingar af arbetare i syfte att göra lönen beroende af arbetsresultatet måste emellertid blifva mer eller mindre otillfredsställande; de äro samtliga grundade på *tidlön*, en löneform, som gör det svårt att afpassa lönen efter arbetsprestationen redan vid individuella arbetsaftal och ännu mycket mera vid kollektiva regleringar. Först när icke längre *arbetarne*, utan *arbetsprodukten* standardiseras, kunna lönesatserna ställas i direkt proportion till den producerade mängden, och den arbetare, som producerar mest inom en gifven tidrymd, erhåller mest i arbetslön. Detta kan endast ske vid *ackordsarbete*, då arbetsprodukten betalas *per styck*.

Hinder för användande af ackordlön. Att mäta arbetsresultatet i vissa enheter kan emellertid, såsom vanligen är fallet inom jordbruket och vissa transportyrken, möta alltför stora svårigheter, och man måste därför i sådana fall låta sig nöja med den ofullkomligare metoden att beräkna lönen efter den tid, arbetet varat. Samma är förhållandet vid reparationer eller annat arbete af mera växlande natur. Dessutom kan vid arbeten af hög kvalitet ackordsarbete vara olämpligt, enär det kan medföra, att allt för stor vikt lägges på kvantiteten till nackdel för kvaliteten, i synnerhet om den senare ej kan lätt och snabbt kontrolleras. Äfven andra omständigheter kunna föranleda, att tidlön föredrages framför ackordlön. Anmärkas bör emellertid, att den senare löneformen understundom förekommer i fall, då man minst skulle vänta att påträffa densamma. Som exempel kan nämnas, att flera kollektivaftal inom jordbruket förutsätta, att ackordsarbete skall kunna äga rum, och att ett aftal för varuutkörare fastställer lönen efter antal tillryggalagda kilometer per dag.

Svårigheter att på grundval af kollektivaftalen bedöma förekomsten af den ena eller andra löneformen. Att på grundval af kollektivaftalen afgöra, huruvida inom en näringsgren arbetet i allmänhet utföres mot ackord- eller tidlön möter flera svårigheter. Först och främst är det endast i undantagsfall, som ett aftal innehåller uteslutande ackordlönsbestämmelser; jämte dessa förekomma i de allra flesta aftal tidlöner, äfven om arbetet är beräknadt att i normala fall utföras efter aftalets ackordsprislista. Ty liksom tidlönen oftast baserar sig på den kvantitet arbete, som väntas blifva utfördt under en viss tid, är grunden för ackordlönen så godt som alltid den normala förtjänsten under en viss tid. Det är denna normala förtjänst, hvarom parterna till kollektivaftalet vanligen först förhandla och som fastställas i aftalets tidlöner. Sedermera uppgöras ackordsprisen på så sätt, att enligt utförda beräkningar den fastställda tidlönen i normala fall skall kunna uppnås. Understundom kan, såsom inom byggnadsverksamheten och den mekaniska verkstadsindustrien, den beräknade normala ackordsförtjänsten ligga betydligt högre än aftalets tidlöner, men dessa äro i hvarje fall utgångspunkten för de gjorda beräkningarne. Måste nya ackord uppgöras under aftalets giltighetstid, stadgas van-

ligen, att den i aftalet upptagna tidlönen skall ligga till grund. Denna kommer likaledes till användning, då arbetaren sysselsättes med annat arbete än sitt vanliga, såsom reparationer o. dyl.

Tidlöner förekomma sålunda i aftalen, vare sig större delen af ifrågavarande arbete utföres på ackord eller ej. Härtill kommer, att ackordsprislistorna icke alltid anses utgöra en oskiljaktig del af kollektivaftalet, utan ofta intaga en fullt fristående ställning i förhållande till detta, och att det i många fall icke framgår af aftalet, huruvida detta förutsätter en ackordsprislista eller ej.¹ Detta beror förnämligast därpå, att ackordsprisen hafva ett betydligt mycket intimare samband med själfva produktionstekniken än kollektivaftalets öfriga bestämmelser. I de fall, då de senare uppgöras under förhandlingar mellan hufvudorganisationerna, är det därför vanligt, att ackordsprislistan upprättas genom öfverenskommelse mellan arbetsgifvaren och arbetarne på arbetsplatsen, hvilka äga nödig teknisk och lokal sakkunskap. Omfattar ett aftal flera fabriker med olika specialtillverkningar, blir detta tillvägagångssätt ofta oundvikligt. Ackordsprislistorna kunna på detta sätt till och med komma att träffas och undertecknas af andra parter än aftalet angående »de allmänna bestämmelserna». Detta är t. ex. fallet inom snickeriindustrien (se del II ss. 192—197) samt mekaniska verkstadsindustrien (se del II ss. 293). För att ackordsprislistan icke skall komma i obehöriga händer och därigenom tekniska hemligheter röjas till förfång för fabriken i fråga, vidtagas understundom särskilda försiktighetsåtgärder. Detta är sålunda ofta fallet inom mekaniska verkstadsindustrien, där ackordsprislistorna förvaras på arbetsplatsen, ett exemplar hos arbetsgifvaren och ett hos någon af arbetarne vald representant. Som exempel på hur långt försiktigheten härvidlag kan drifvas, må anföras föreskriften i ett af dessa aftal, att ackordsprislistan skall förvaras i låda med två olika lås; nyckeln till det ena låset skall finnas hos verkstadschefen, nyckeln till det andra hos verkstadsklubbens förtroendeman; ingen af parterna har rätt att hindra den andre taga del af listan.

På grundval af kollektivaftalens bestämmelser om tid- och ackordlön har emellertid i tab. 9, hvaraf efterföljande tab. litt. S. meddelar ett sammandrag, en sammanställning gjorts af kollektivaftalen i syfte att belysa ackordlönen och tidlönen olika utbredning. Af tabellen framgår, att endast 73 aftal, omfattande 580 arbetsgifvare och 8,601 arbetare eller 3,4 % af hela antalet af aftal berörda, innehålla *uteslutande ackordsbestämmelser*. I det öfvervägande flertalet, 1,226 aftal, omfattande 7,496 arbetsgifvare och 198,374 arbetare (77,5 %), upptages *såväl ackords- som tidlönsbestämmelser*, i 661 aftal, omfattande 3,597 arbetsgifvare och 48,069 arbetare (18,8

Tidlönens och ackordlönen utbredning inom olika näringsgrenar och yrken.

¹ I sådana fall torde ackordsprislistan långt ifrån alltid hafva bifogats vid aftalens insändande till Kommerskollegium.

Näringsgrenar.	Endast ackords- bestämmelser.			Endast tidlöns- bestämmelser.		
	Antal aftal.	Antal arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare	
		Absolut.	%.		Absolut.	%.
I. <i>Jordbruk och trädgårdsskötsel</i>	—	—	—	19	1,046	56.6
Jordbruk	—	—	—	15	853	52.5
Trädgårdsskötsel	—	—	—	4	193	—
II. <i>Skogsbruk</i>	—	—	—	3	442	32.1
III. <i>Grufdrift</i>	—	—	—	3	60	1.3
IV. <i>Närings- och nyttningsämnesindustri</i>	3	829	3.5	187	10,676	44.9
Fabriker	3	829	4.2	95	6,344	32.6
Handverk	—	—	—	92	4,332	—
V. <i>Textilindustri</i>	1	590	4.7	20	792	6.3
Fabriker	1	590	4.8	14	717	5.8
Handverk	—	—	—	6	75	—
VI. <i>Beklädnadsindustri</i>	41	2,352	5.7	20	1,003	6.7
Fabriker	3	339	6.1	6	173	3.1
Handverk	38	2,013	21.4	14	830	8.8
VII. <i>Läder-, hår- och gummivaruindustri</i>	2	332	9.8	36	712	21.0
Fabriker	1	294	13.0	23	419	18.6
Handverk	1	38	3.4	13	293	25.8
VIII. <i>Trävaruindustri</i>	2	69	0.4	18	525	2.9
Fabriker	2	69	0.4	11	279	1.8
Handverk	—	—	—	7	246	9.6
IX. <i>Trämasse- och pappersindustri</i>	—	—	—	7	564	4.7
Fabriker	—	—	—	6	535	6.4
Handverk	—	—	—	1	29	0.8
X. <i>Grafisk industri</i>	—	—	—	12	964	12.3
XI. <i>Malmförädlingsindustri</i>	—	—	—	3	41	1.4
XII. <i>Metallindustri</i>	3	312	3.6	26	556	6.5
Fabriker	3	312	6.2	9	266	5.3
Handverk	—	—	—	17	290	8.1
XIII. <i>Maskin- och skeppsbyggnadsindustri</i>	1	15	0.1	12	451	1.4
Fabriker	1	15	0.1	8	269	0.8
Handverk	—	—	—	4	182	—
XIV. <i>Jord- och stenindustri</i>	7	1,874	10.8	17	567	3.3
XV. <i>Kemisk-teknisk industri</i>	2	1,612	22.0	30	842	11.5
XV. <i>Byggnadsverksamhet</i>	—	—	—	70	5,312	11.5
XVII. <i>Allmänna arbeten</i>	1	29	0.3	12	751	8.0
I kommunal och statens drift	1	29	0.3	8	329	3.7
I enskild drift	—	—	—	4	422	—
XVIII. <i>Handel och varulager</i>	1	96	1.0	61	2,685	84.3
XIX. <i>Landtransport</i>	8	441	1.8	95	16,551	66.6
Åkeri- och stufverirörelse	8	441	4.8	22	2,934	31.9
Järnvägs- och spårvägsdrift samt telefon	—	—	—	73	13,617	86.9
XX. <i>Sjötransport</i>	1	50	1.3	9	3,513	90.2
XXI. <i>Diverse</i>	—	—	—	1	16	—
Summa	73	8,601	3.3	661	48,069	18.8
Däraf:						
Fabriker	23	5,934	4.4	234	11,416	8.5
Handverk och byggnadsverksamhet	39	2,051	2.9	224	11,589	16.2

Löneformen.

Såväl ackords- som tidlönsbestämmelser.						Inga löne- bestämmelser.			Hela antalet		
Öfvervägande ackords- bestämmelser.			Öfvervägande tidlöns- bestämmelser.								
Antal aftal.	Antal arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare.		aftal.	arbetare.	
	Absolut.	%.		Absolut.	%.		Absolut.	%.			
—	—	—	7	798	43.2	1	4	0.2	27	1,848	I.
—	—	—	6	768	47.3	1	4	0.2	22	1,625	
—	—	—	1	30	—	—	—	—	5	223	
5	934	67.9	—	—	—	—	—	—	8	1,376	II.
11	4,411	91.6	2	276	5.7	1	66	1.4	17	4,813	III.
17	4,278	18.0	64	7,976	33.6	—	—	—	271	23,759	IV.
17	4,278	22.1	64	7,976	41.1	—	—	—	179	19,427	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	92	4,332	
43	10,170	81.4	6	947	7.6	—	—	—	70	12,499	V.
40	10,092	81.7	6	947	7.7	—	—	—	61	12,346	
3	78	—	—	—	—	—	—	—	9	153	
154	11,616	77.6	—	—	—	—	—	—	215	14,971	VI.
49	5,059	90.8	—	—	—	—	—	—	58	5,571	
105	6,557	69.8	—	—	—	—	—	—	157	9,400	
29	1,731	51.1	11	613	18.1	—	—	—	78	3,888	VII.
14	1,251	55.5	3	290	12.9	—	—	—	41	2,254	
15	480	42.3	8	323	28.5	—	—	—	37	1,134	
104	11,379	63.2	83	5,784	32.1	3	256	1.4	210	18,013	VIII.
88	11,018	71.3	57	3,835	24.8	3	256	1.7	181	15,457	
16	361	14.1	26	1,949	76.3	—	—	—	49	2,556	
18	3,927	32.5	34	7,604	62.8	—	—	—	59	12,095	IX.
8	996	11.9	31	6,826	81.7	—	—	—	45	8,357	
10	2,931	78.4	3	778	20.8	—	—	—	14	3,738	
—	—	—	5	6,893	87.7	—	—	—	17	7,857	X.
16	2,478	84.3	3	421	14.3	—	—	—	22	2,940	XI.
71	5,523	64.1	19	1,673	19.4	4	555	6.4	123	8,619	XII.
39	3,785	75.3	5	108	2.1	4	555	11.1	60	5,026	
32	1,738	48.4	14	1,565	43.5	—	—	—	63	3,593	
37	30,725	97.7	8	254	0.8	—	—	—	58	31,445	XIII.
37	30,725	98.6	6	164	0.5	—	—	—	52	31,173	
—	—	—	2	90	—	—	—	—	6	272	
121	14,068	81.4	8	769	4.4	1	15	0.1	154	17,293	XIV.
16	4,047	55.4	12	810	11.1	—	—	—	60	7,311	XV.
113	31,397	67.7	98	9,622	20.8	—	—	—	281	46,331	XVI.
14	1,386	14.8	20	7,269	77.0	1	10	0.1	48	9,445	XVII.
11	1,137	13.0	20	7,269	82.9	1	10	0.1	41	8,774	
3	249	—	—	—	—	—	—	—	7	671	
6	272	8.5	5	132	4.2	—	—	—	73	3,185	XVIII.
47	5,677	22.8	16	2,182	8.8	—	—	—	166	24,851	XIX.
38	4,665	50.8	6	1,148	12.5	—	—	—	74	9,188	
9	1,012	6.6	10	1,034	6.6	—	—	—	92	15,663	
—	—	—	3	332	8.5	—	—	—	13	3,895	XX.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	16	XXI.
822	144,019	56.3	404	54,355	21.2	11	906	0.4	1,971	255,950	
445	87,797	65.0	200	29,039	21.5	8	826	0.6	910	135,012	
294	43,542	60.9	151	14,327	20.9	—	—	—	708	71,509	

%), påträffas *enbart tidlönsbestämmelser*. Gruppen: aftal med såväl ackords- som tidlönsbestämmelser har, så godt sig göra låter, uppdelats i aftal med öfvervägande ackordsbestämmelser och aftal med öfvervägande tidlönsbestämmelser. Till den förra hafva förts jämväl sådana kollektivafтал, af hvilkas formulering framgår, att ackordsarbetet är den vanligaste löneformen vid ifrågavarande arbetsplatser.

Vid denna fördelning af aftalen har befunnits, att 822 aftal, omfattande 5,164 arbetsgifvare och 144,019 arbetare (56,3 % af hela antalet af aftal berörda), innehålla öfvervägande ackordsbestämmelser och 404 aftal, omfattande 2,332 arbetsgifvare och 54,355 arbetare (21,2 %), öfvervägande tidlönsbestämmelser.

Endast eller öfvervägande tidlönsbestämmelser förekomma sålunda i sammanlagt 1,065 aftal, omfattande 5,929 arbetsgifvare och 102,424 arbetare (40,0 % af hela antalet af aftal berörda), endast eller öfvervägande ackordsbestämmelser i 895 aftal, omfattande 5,744 arbetsgifvare och 152,620 arbetare (59,6 % af hela antalet af aftal berörda). Dessa siffror kunna dock, på grund af hvad ofvan anförts angående primärmaterialets beskaffenhet, med säkerhet anses vara för låga beträffande aftal med ackordsbestämmelser, men däremot för höga beträffande aftal med tidlönsbestämmelser. Att döma af kollektivafталen skulle inom de näringsgrenar, som denna undersökning afser, ackordlön således vara den mest använda löneformen vid de arbetsplatser, för hvilka kollektivafтал träffats.

Om man fränser jordbruk, handel och varulager samt land- och sjötransport, inom hvilka näringsgrenar (med undantag af stufverirörelsen och järnvägs- samt spårvägsverkstäderna) tidlönen på grunder, som ofvan angifvits, är förhärskande, samt utskiljer grufdrift, fabriksindustri, handverk och byggnadsverksamhet, framträder detta förhållande ännu tydligare. Inom grufdrift och fabriksindustri äro sålunda 70,2 % och inom handverk och byggnadsverksamhet 63,8 % af hela antalet af kollektivafтал berörda arbetare anställda vid arbetsplatser, för hvilka träffats aftal med enbart eller öfvervägande ackordsbestämmelser.

För reparatörer, maskinister och eldare, kuskar och utkörare samt andra hjälparbetare vid fabrikerna, såsom snickare, sadelmakare, målare o. s. v., utgår dock lönen så godt som alltid efter tid. Detta gäller äfven förmän, handtlångare, gårdskarlar, vakter, utearbetare (med undantag för lossning och lastning, som utföras på ackord).

Hvad löneformen inom de olika industrierna och yrkena beträffar, framgår af tab. 9, att enbart eller öfvervägande tidlön förekommer inom följande näringsgrenar: inom *närings- och nyttnings- ämnesindustrien* vid kvarnar, bagerier och konditorier, karamell-, choklad- och käxfabriker, brännvinsbrännerier, jästfabriker och de-

stilleringsverk, bryggerier (med mälterier samt läskedrycksfabriker) — vid hvilka sistnämnda fabriker emellertid buteljernas rengöring och tappning utföras af kvinnliga arbetare på ackord, och utkörarne aflönas efter ett provisionssystem, som synes nära besläktadt med ackordsarbete (se nedan s. 155, not 1) —, margarifabriker, slakterier och charkuterier, råsockerbruk samt snusfabriker och tobaksspinnerier; inom *textilindustrien* vid blekerier och färgerier (hwaremot väfning och spinning utföras på ackord); inom *beklädnadsindustrien* vid syateljéer och vid skrädderierna för s. k. veckoarbetare, hvilka hufvudsakligen utföra reparationer o. dyl., samt vid rak- och frisérsalonger, bad- och tvättinrättningar; inom *trävaruindustrien* vid snickeri- och möbelverkstäder; inom den *grafiska industrien* vid kemigrafiska och litografiska anstalter; inom *metallindustrien* vid smides-, reparations- och hofslageriverkstäder; inom *maskin- och skeppsbyggnadsindustrien* endast vid vagnmakerier samt inom hela den *kemisk-tekniska industrien*, med undantag endast för gödningsämnes- och svafvelsyrefabrikerna samt tändsticksfabrikerna, där arbetet hufvudsakligen utföres på ackord. Vid repslagerier, läderfabriker och garfverier, sadelmakare- och tapetserareverkstäder, boktryckerier, bleck-, plåt- och kopparslagerier samt inom byggnadsyrkena (med undantag af rörarbetaryrket, som är ett utprägladt ackordsyrke, och skorstensfejaryrket, där uteslutande tidlön förekommer), kan icke någondera löneformen anses vara den i kollektivaftalen öfvervägande. Inom alla öfriga grenar af fabriksindustri och handverk, hvilka icke här uppräknats, bedrifves arbetet, att döma af kollektivaftalen, hufvudsakligen på ackord.

I aftal för *allmänna arbeten* äro ackordsbestämmelser sällsynta, med undantag för gastillverkningen, som sker på ackord. De få kollektivaftalen för *skogsafverkning och flottning* innehålla öfvervägande ackordsbestämmelser.

Man torde sålunda kunna draga den slutsatsen att, när *tekniska* förhållanden icke lägga hinder i vägen, ackordlönen i allmänhet föredrages framför tidlönen, och att någon principiell motvilja mot ackordsarbetet alltså alldeles icke kan anses föreligga eller åtminstone ej tagit sig uttryck i kollektivaftalen. Detta utesluter naturligtvis icke, att löneformen kan blifva en maktfråga och att endera parten kan finna det med sina speciella intressen förenligt att framställa fordran på den ena eller andra löneformen, om denna kan afvinnas särskilda fördelar eller afvärja befarade olägenheter för parten i fråga.

Förbud mot ackordsarbete är mycket ovanligt. Sådant förekommer endast i ett aftal för vagnmakerier, ett för plåtslagerier och tre för målare. Ett annat aftal för plåtslagerier och ett för tapetserareverkstäder tillåter ackordsarbetet endast för s. k. leveransarbeten, d. v. s. sådana som tillverkas i massa, men icke för vanliga, på be-

Bestämmelser rörande användning af viss löneform.

ställning utförda, arbeten. Slutligen föreskrifver ett aftal för målare, att ackordsarbetet i allmänhet bör inskränkas så mycket som möjligt.

Rakt motsatta bestämmelser innehålla ett antal aftal särskildt inom järn- och stålvaru- samt maskinindustrierna, inom plåtslageriyrket samt för kommunala och byggnadsarbeten. Dessa aftal föreskrifva nämligen, att *såvidt möjligt allt arbete skall utföras på ackord*. Likaså stadgas i ett aftal för en järn- och stålvarufabrik, att endast tillfälliga arbeten skola utföras mot tidlön, alla andra mot betalning per styck.

Stadganden till förmån för den ena eller andra löneformen äro eljest icke vanliga i kollektivafталen. Däremot förekomma icke sällan bestämmelser afsedda att *hindra ett godtyckligt val af löneform*, hvarigenom ett arbete ena gången kunde utlämnas på ackord, andra gången mot tidlön, eller en öfvergång under själfva arbetet skulle kunna äga rum på ett för arbetaren ofördelaktigt sätt. I detta syfte föreskrifva aftal för murare, byggnadsträarbetare, målare, byggnadsgrofarbetare, plåtslagare, stenhuggare, tegelbruk och instrumentfabriker, att *allt i ackordsprislistan fastställt arbete skall utföras på ackord*, samt aftal för plåtslagare, murare, byggnadsträarbetare och målare att, innan ett arbete påbörjas, skall öfverenskommelse träffas, hvilken löneform, som skall tillämpas, och att den på detta sätt fastställda löneformen *ovillkortligen skall bibehållas under arbetets fortgång*. Aftalen för skofabriker reglera ofta denna fråga på så sätt, att öfvergång väl kan ske från en löneform till en annan, men endast under förutsättning, att en sådan öfvergång icke får medföra en minskning i arbetarens genomsnittsförtjänst.

Finnas på en arbetsplats både arbetare, som arbeta på ackord, och arbetare, som sysselsättas med tidlönsarbete, föreligger den möjligheten, att proportionen mellan deras antal kan blifva sådan, att ackordsarbetarne icke blifva i stånd att uppnå den sedvanliga förtjänsten inom yrket. För att förhindra detta finnas inom skrädderiyrket föreskrifter angående det antal tidlönsarbetare, som få finnas anställda på hvarje arbetsplats.

I motsats till samtliga ofvan nämnda kollektivafтал öfverlämna ett aftal för skofabriker, ett för tapetserareverkstäder, två för järnvägsbyggnadsarbetare och tolf för kommunala arbeten åt arbetsgifvaren att i hvarje fall bestämma, hvilken löneform, som skall användas.

Bestämmelser rörande ackordsarbete.

Ackordsarbetet regleras vanligen genom ofta synnerligen utförliga ackordsprislistor¹ (se t. ex. del II ss. 334—341 aftalet för små-

¹ Här är icke platsen att ingå närmare på beräkningen af ackordspriserna i detalj, men påpekas bör, hvilken utmärkt källa dessa ackordsprislistor utgöra för forskningar angående aflönningstekniken.

glasbruken i Småland eller ss. 375—389 aftalet för byggnadsträarbete i Ystad). Ofvan har framhållits, att växlingar i det arbete, som skall utföras, utgör ett af de svåraste hindren för arbetslönens utgående i form af ackord. Dylika växlingar medföra gifvetvis ännu större svårigheter, när ackordsprisen skola för en längre tidsrymd sammanföras till *ackordsprislistor*. Endast när samma arbetsprocedur under en längre tid ständigt upprepas, kan därför betalningen för densamma fastställas i fasta ackordsprislistor.

Upprättande af ackordsprislistor.

Det kan emellertid äfven hända, att ehuru i det stora hela dessa förutsättningar för en tarifiering af de olika arbetena finnas för handen, förändringar i ackordsprisen likväl måste ske under kollektivaftalets giltighetstid på grund af växlingar i afsättningsförhållandena eller i produktionstekniken. För att ackordsprislistor detta oaktadt skola kunna upprättas, erhålla listorna inom industrier, som ofta äro underkastade sådana växlingar, kortare giltighetstid än öfriga delar af kollektivaftalet.

Bestämmelser afsedda att möjliggöra förändringar i ackordsprisen under kollektivaftalets giltighetstid.

Aftalen för skofabriker och skrädderier föreskrifva sålunda vanligen, att ny ackordsprislista skall uppgöras för hvarje säsong. Riksaftalet inom mekaniska verkstadsindustrien med en giltighetstid af tre år stadgar, att *vid verkstad, där fabrikmässig tillverkning äger rum, böra fastställas ackordsprislistor, hvilka skola gälla under viss tid, ej understigande ett år, och med viss uppsägnings-tid, ej under en månad; därest dylig öfverenskommelse icke från endera partens sida blifvit inom föreskrifven tid uppsagd, anses den såsom förnyad, hvarje gång för ett år i sänder, såframt ej annorlunda vid öfverenskommelsens träffande bestämmes.*

Äfven under denna kortare giltighetstid kan det emellertid understundom blifva nödvändigt att göra förändringar i ackordsprisen. Det ofvan citerade momentet i riksaftalet för mekaniska verkstadsindustrien föreskrifver därför vidare att, *om af arbetsgifvaren införes ny arbetsmetod eller väsentligen förbättrade arbetsmaskiner, må ändring af ackord ske utan iakttagande af den bestämda uppsägnings-tiden.* (Se del II s. 293.)

Liknande bestämmelser återfinnas inom en mängd olika industrier. Några aftal för kolgrufvor medgifva sålunda, att, *därest vid aftalets ingående oförutsedda eller eljest framdeles påkommande omständigheter bevisligen verkat till större ojämnheter i lönesatserna eller till annan skada för antingen arbetsgifvaren eller arbetarne, kan på framställning af den lidande parten aftalet underkastas partiell revidering i berörda hänseende. Vid tvist härom hänskjutes saken till en skiljenämnd af fem personer, utsedd enligt lagen om skiljemän.*

Ett kollektivafstal inom sockerindustrien föreskrifver, att vid nya arbetsmetoder ackordsprisen skola nedsättas i proportion till arbetare-

antalets minskning, och en del aftal inom textilindustrien stadga, att förändringar i de fastställda ackordsprisen skola ske vid införandet af nya väfsorter, nya arbetsmetoder eller nya maskiner. Likartade bestämmelser påträffas i aftal för läder- och borstfabriker, sågverk, snickerifabriker, pappersbruk, valsverk, järn- och stålvarufabriker, cementfabriker, tegelbruk och tändsticksfabriker, i ett aftal inom torfindustrien, ett för kommunala byggnadsarbeten och ett inom stufverirörelsen. Kollektivafталen inom stenindustrien innehålla ofta den bestämmelsen, att i de fall, då nya stensorter upptagas till bearbetning, skola nya ackord uppgöras, hvilka böra stå i proportion till de redan öfverenskomna ackordsprisen. Som exempel kan anföras ett aftal för stenhuggerier, däri det heter: *Om någon af de i aftalet deltagande firmorna önskar hugga en i prislistan ej upptagen stensort, skall profsten å densamma utställas. Priset för den nya stensorten fastställles af en permanent skiljenämnd, som för kalenderår utses — — — — —. Det på detta sätt bestämda priset skall sättas i proportion till prislistans öfriga priser.*

Bestämmelser
angående
ackordsar-
bete, ej upp-
taget i fasta
ackordspris-
listor.

Inom en del industrier och yrken kan arbetet vara af så växlande natur, att detsamma öfver hufvud icke låter tariffiera sig i ackordsprislistor, äfven med nyss omnämnda förbehåll för ändringar i prislistan. Då emellertid tarifferingen kräfver en större oföränderlighet i arbetet, förekommer i stor utsträckning, att arbeten utföras på ackord, oaktadt någon prislista ej kunnat uppgöras. I sådana fall måste öfverenskommelse angående ackordet ske för hvarje särskildt arbete, hvarvid arbetaren gifvetvis kommer i en mindre fördelaktig position, än när lönesatsen en gång för alla fastslagits efter underhandlingar med hans organisation.

Ackordsarbete, icke upptaget i fast ackordsprislista, *förbjudes* på denna grund i en del aftal för bokbindare, murare m. fl. I andra aftal tillåtes, som ofvan omnämnts, ackordlön endast vid fabriksmässig tillverkning, men icke vid arbeten af mera tillfällig natur, beställningsarbeten o. dyl.

Vanligare är emellertid, att aftalen icke förbjuda sådant ackordsarbete, men väl innehålla bestämmelser afsedda att förebygga missbruk vid den fria öfverenskommelsen angående ackorden. Riksaftalet och 45 andra aftal inom järn- och stålvaru- samt maskinindustrierna föreskrifva sålunda, att öfverenskommelse angående ackordsarbets betalning skall träffas, så vidt möjligt, *innan* ifrågavarande arbete blifvit påbörjadt. Samma bestämmelse återfinnes i 5 aftal inom stenindustrien, 4 inom glasindustrien, 8 inom byggnadsverksamheten, 17 för kommunala arbetare, 3 för stufveriarbetare, 1 för prämskeppare samt i de flesta aftalen för järnvägarnes verkstäder.

Då det emellertid i vissa fall kan erbjuda stora svårigheter att beräkna betalningen för ett arbete, innan detsamma påbörjats, med-

gifver flertalet ifrågavarande aftal anstånd med uppgörelsen till viss tid efter arbetets början, försävidt båda parterna därom äro ense. I aftal för snickerifabriker och snickeriverkstäder samt inom vagnmakare- och byggnadsträarbetareyrkena har genomförts den regeln, att vid ackordsarbete priset skall bestämmas senast tre dagar efter arbetets början. Inom murareyrket föreskrifva aftalen, att öfverenskommelse om ackord, ej upptaget i fast ackordsprislista, skall affattas *skriftligt*. Denna bestämmelse är ej heller ovanlig inom byggnadsträarbetare-, byggnadsgrofarbetare- och plåtslagareyrkena. För att erhålla nödig kännedom angående arbetet i fråga äger arbetaren enligt ett flertal aftal, hufvudsakligen inom metall- och maskinindustrierna, taga del af på verkstaden förda anteckningar rörande förut utförda ackord.

Kunna arbetaren och arbetsgifvaren icke enas, hänskjutes saken ofta till *skiljenämnd*. Mest genomfördt är detta system vid skofabriker samt vid stenhuggerierna, men äfven i en mängd aftal inom andra industrier och yrken (t. ex. stenkoisbrytning, se ofvan) förekomma liknande stadganden. Dock må äfven påpekas, att enligt en del aftal, särskildt för kommunernas arbeten, uttryckligen stadgats den motsatta principen, nämligen att i skiljenämndens befogenhet icke ingår att taga befattning med ackordsprisens fastställande.

Ett annat sätt att reglera denna fråga är att i tvistiga fall låta utföra arbete mot den i aftalet fastställda tidlönen eller mot en tidlön, motsvarande arbetarens medelförtjänst under året. Äfven denna utväg föreskrifves i spridda aftal inom olika industrier och yrken. Ett exempel härpå erbjuder riksaftalet för tryckerierna. (Se del II ss. 225 ff.)

Häriifrån är steget icke långt till *den garanterade tidlönen vid ackordsarbete*. Denna innebär, att arbetaren tillförsäkras den för honom fastställda tidlönen, oafsedt mängden af utfördt arbete. Den afser sålunda att fastställa en minimigräns, under hvilken arbetsförtjänsten vid ackordsarbete icke får sjunka, och kommer till användning *dels* vid arbete, som lätt kan försvåras eller fördröjas, hvarigenom arbetsresultatet utan arbetarens förvällande kan understiga det normala, *dels* i ofvan omnämnda fall, då ackordsarbete icke kan tarifferas i fasta ackordsprislistor, *dels* slutligen vid *allt* förekommande ackordsarbete.

Tidlönen garanterad vid ackordsarbete.

Att den garanterade tidlönen vid ackordsarbete lätt kan missbrukas och medföra en disproportion mellan arbetsförtjänst och arbetsprestation, är tydligt. I sin mest vidtgående form, garanti af tidlönen vid *allt* ackordsarbete och under *alla* förhållanden, har den därför bekämpats af en del arbetsgifvareorganisationer.

Tab. 10, af hvilken nedan ett sammandrag meddelas i tab. litt. T., visar, att den garanterade tidlönen vid ackordsarbete i större eller

N ä r i n g s g r e n a r.	K o l l e k t i v a f t a l		
	T i d -		
	vid allt ackordsarbete.		
	Antal aftal.	Antal arbetare.	
		Absolut.	%.
I. <i>Jordbruk och trädgårdsskötsel</i>	2	152	19.0
Jordbruk	1	122	15.9
Trädgårdsskötsel	1	30	—
II. <i>Skogsbruk</i>	1	250	26.8
III. <i>Grufdrift</i>	2	195	4.2
IV. <i>Närings- och nyttningsämnesindustri</i>	33	3,686	28.2
Fabriker	33	3,686	28.2
Handtverk	—	—	—
V. <i>Textilindustri</i>	6	861	7.4
Fabriker	5	846	11.0
Handtverk	1	15	—
VI. <i>Beklädnadsindustri</i>	5	468	3.3
Fabriker	—	—	—
Handtverk	5	468	5.5
VII. <i>Läder-, hår- och gummivaruindustri</i>	14	860	32.1
Fabriker	7	562	30.6
Handtverk	7	298	35.4
VIII. <i>Trävaruindustri</i>	46	3,045	17.7
Fabriker	25	1,452	9.7
Handtverk	21	1,593	68.9
IX. <i>Trämasse- och pappersindustri</i>	24	4,405	38.2
Fabriker	19	3,872	49.5
Handtverk	5	533	14.4
X. <i>Grafisk industri</i>	1	10	0.1
XI. <i>Malmförädlingsindustri</i>	5	1,310	45.2
XII. <i>Metallindustri</i>	39	3,570	47.6
Fabriker	21	1,594	37.9
Handtverk	18	1,976	59.8
XIII. <i>Maskin- och skeppsbyggnadsindustri</i>	25	30,294	97.8
Fabriker	24	30,208	97.8
Handtverk	1	86	—
XIV. <i>Jord- och stenindustri</i>	14	829	4.9
XV. <i>Kemisk-teknisk industri</i>	4	371	5.7
XVI. <i>Byggnadsverksamhet</i>	81	10,466	25.5
XVII. <i>Allmänna arbeten</i>	21	3,289	37.9
I kommunal och statens drift	21	3,289	39.0
I enskild drift	—	—	—
XVIII. <i>Handel och varulager</i>	3	169	33.8
XIX. <i>Landtransport</i>	16	2,112	25.4
Åkeri- och stufveritörelse	3	923	14.8
Järnvägs- och spårvägsdrift samt telefon	13	1,189	58.1
XX. <i>Sjötransport</i>	1	13	3.4
Summa	348	66,355	32.1
Däraf:			
Fabriker	158	44,745	36.5
Handtverk och byggnadsverksamhet	139	15,435	25.8

tidlön vid ackordsarbete.

med bestämmelser angående ackordsarbete.

lönen garanterad						Tidlönen icke garanterad.			Hela antalet		
i vissa fall.			Hela antalet								
Antal aftal.	Antal arbetare.		aftal.	arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare.		aftal.	arbetare.	
	Absolut.	%		Absolut.	%		Absolut.	%			
—	—	—	2	152	19.0	5	646	71.0	7	798	I.
—	—	—	1	122	15.9	5	646	84.1	6	768	
—	—	—	1	30	—	—	—	—	1	30	
—	—	—	1	250	26.8	4	684	73.2	5	934	II.
4	3,236	69.0	6	3,431	73.2	7	1,256	26.8	13	4,687	III.
3	727	5.5	36	4,413	33.7	48	8,670	66.3	84	13,083	IV.
3	727	5.5	36	4,413	33.7	48	8,670	66.3	84	13,083	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
5	1,278	10.9	11	2,139	18.3	39	9,568	81.7	50	11,707	V.
5	1,278	7.3	10	2,124	18.3	37	9,505	81.7	47	11,629	
—	—	—	1	15	—	2	63	80.8	3	78	
11	1,074	7.7	16	1,542	11.0	179	12,426	89.0	195	13,968	VI.
6	531	9.8	6	531	9.8	46	4,867	90.2	52	5,398	
5	543	6.3	10	1,011	11.8	133	7,559	88.2	143	8,570	
6	364	13.6	20	1,224	45.7	22	1,452	54.3	42	2,676	VII.
—	—	—	7	562	30.6	11	1,273	69.4	18	1,835	
6	364	43.3	13	662	78.7	11	179	21.3	25	841	
62	3,724	21.6	108	6,769	39.3	81	10,463	60.7	189	17,232	VIII.
51	3,228	21.7	76	4,680	31.4	71	10,242	68.6	147	14,922	
11	496	21.5	32	2,089	90.4	10	221	9.6	42	2,310	
—	—	—	24	4,405	38.2	28	7,126	61.8	52	11,531	IX.
—	—	—	19	3,872	49.5	20	3,950	50.5	39	7,822	
—	—	—	5	533	14.4	8	3,176	85.6	13	3,709	
—	—	—	1	10	0.1	4	6,883	99.9	5	6,893	X.
1	431	14.9	6	1,741	60.1	13	1,158	39.9	19	2,890	XI.
23	2,451	32.6	62	6,021	80.2	31	1,487	19.8	93	7,508	XII.
13	1,588	37.8	34	3,182	75.7	13	1,023	24.3	47	4,205	
10	863	26.2	28	2,839	86.0	18	464	14.0	46	3,303	
13	378	1.2	38	30,672	99.0	8	322	1.0	46	30,994	XIII.
12	374	1.2	36	30,582	99.0	8	322	1.0	44	30,904	
1	4	—	2	90	—	—	—	—	2	90	
21	1,084	6.5	35	1,913	11.4	101	14,798	88.6	136	16,711	XIV.
1	4	0.1	5	375	5.8	25	6,094	94.2	30	6,469	XV.
35	13,619	33.2	116	24,085	58.7	95	16,934	41.3	211	41,019	XVI.
1	29	0.3	22	3,318	38.2	13	5,366	61.8	35	8,684	XVII.
1	29	—	21	3,289	39.0	11	5,146	61.0	32	8,435	
—	—	—	1	29	—	2	220	—	3	249	
1	20	4.0	4	189	37.8	8	311	62.2	12	500	XVIII.
1	25	0.3	17	2,137	25.7	54	6,163	74.3	71	8,300	XIX.
1	25	0.4	4	948	15.2	48	5,306	84.8	52	6,254	
—	—	—	13	1,189	58.1	6	857	41.9	19	2,046	
—	—	—	1	13	3.4	3	369	96.6	4	382	XX.
188	28,444	13.7	531	94,799	45.8	768	112,176	54.2	1,299	206,975	
113	9,245	7.5	271	53,985	44.0	397	68,785	56.0	668	122,770	
68	15,889	26.5	207	31,324	52.3	277	28,596	47.7	484	59,920	

mindre utsträckning förekommer inom flertalet näringsgrenar, där arbetet bedrivs på ackord, samt att den är införd i sammanlagt 531 aftal, berörande 3,457 arbetsgifvare och 94,799 arbetare (45,8 % af samtliga arbetare, berörda af kollektivafstal med bestämmelser angående ackordsarbete).

I 343 aftal, berörande 1,742 arbetsgifvare och 66,355 arbetare, är tidlönen garanterad vid *allt* ackordsarbete, i 167, berörande 1,658 arbetsgifvare och 21,944 arbetare, endast vid sådana arbeten, som ej äro upptagna i fasta ackordsprislistor, och i 21, berörande 57 arbetsgifvare och 6,500 arbetare, endast i vissa andra fall, såsom vid svårarbetadt material, fel å maskiner o. dyl. Det är förnämligast inom sådana näringsgrenar, där svårigheter att tariffiera ackordsarbetet föreligga, t. ex. snickeri-, järn- och stålvaru- och maskinindustrierna samt ett stort antal handtverksyrken, som den garanterade tidlönen vid ackordsarbetet förekommer. Att organisationsförhållandena äfven spela en afgörande roll härvidlag, är emellertid, som ofvan påpekats, tydligt. Inom fabriksindustrien omfattas 44,0 %, inom handtverket 52,3 % af hela antalet arbetare, berörda af kollektivafstal med bestämmelser angående ackordsarbete, af sådana aftal, i hvilka tidlönen garanteras vid ackordsarbete.

Premie-
lönér.

Inom malmförädlings- och trämasseindustrierna förekommer ett aflönningssystem, som står den garanterade tidlönen vid ackordsarbete nära. Där finnas nämligen för vissa kategorier arbetare fastställda dels tim- eller veckopenning, dels viss aflönning per ton tillverkad göt eller trämassa. Tidlönen utgår oberoende af tillverkningens mängd, men öfverskrides det antal ton, som efter det fastställda tonpriset skulle gifva arbetaren en förtjänst, motsvarande den i aftalet upptagna tidlönen, utgår för det öfverskridande tontalet extra betalning, hvilken sålunda utgår ett slags premie, beräknad efter aftalets tonpris. I aftal för en sulfitfabrik garanteras alla ordinarie ackordsarbetare aflönning efter 370 ton per månad, försåvidt den i aftalet fastställda arbetstiden fullgjorts. Ett aftal för en sprängämnesfabrik beräknar tillägget till tidlönen efter visst pris per ton eller kilogram använda råvaror vid olika tillverkningar.

Stadganden rörande s. k. *premieackord* förekomma hufvudsakligen inom snickeri-, järn- och stålvaru- samt maskinindustrierna. I formuläret för aftal mellan Sveriges träindustriförbund och Svenska träarbetareförbundet (se del II ss. 192 ff.) anföras som exempel på premieackordssystem följande bestämmelser: *För hvarje arbetare, som premieringen afser, anslås ett visst bestämt timantal, fullt motsvarande den tid, som under normala förhållanden anses krävas för arbetets utförande af en medelgod arbetare. Utföres arbetet på samma eller längre tid än den anslagna, utbetalas endast timlönen och ingen premie. Utföres åter arbetet på kortare tid än den anslagna,*

utbetalas på vanligt sätt timlönen för den använda tiden och dessutom en premie, beräknad sålunda, att timlönsförtjänsten ökas med den procent, hvarmed det använda timantalet understiger det anslagna.

I de flesta fall finnas emellertid grunderna för premieackordet icke intagna i aftalen, utan dessa inskränka sig, då frågan om premieackord vidröres, vanligen till en föreskrift, att grunderna skola genom öfverenskommelse fastställas, innan premieackord får införas.

S. k. *flitpengar*, d. v. s. smärre premier, som ej stå i någon viss fastslagen proportion till arbetsprestationen, förekomma i spridda aftal inom flera industrier. Särskildt äro dylika premier vanliga inom textilindustrien.

Besparingspremier påträffas ytterst sällan och då i form af tillägg på grund af insparad kolåtgång. *Kvalitetspremier* äro likaledes sällsynta. Som exempel å sådana kan nämnas, att i aftalet för ett glasbruk blåsare, som väl utfört sitt arbete, tillerkännas 10 % å ackordsförtjänsten. Ersättning för godkända förslag till förändringar och förbättringar i arbetsmetoder tillerkännes arbetarne i ett aftal för en snickerifabrik. (Se f. ö. aftalet för Hälsingborgs kopparverk del II ss. 273 ff.)¹

Gruppäckordet synes att döma af kollektivaftalen vara en gärna använd löneform. Det förekommer inom bl. a. textil-, sågverks-, snickeri-, trämasse-, malmförädlings-, järn- och stålvaru-, maskin- och glasindustrierna. Dessutom kommer gruppäckordet ofta till användning vid arbeten, som ej utföras på verkstad och där kontrollen från arbetsledningens sida gifvetvis innebär större svårigheter än vid fabriksarbete. Vid flottning och stufveriarbete samt inom flera af byggnadsyrkena är denna löneform likaledes allmän.

Grupp-
äckordet.

I synnerhet inom murareyrket har gruppäckordet vunnit stor utbredning, och aftalen inom detta yrke föreskrifva understundom, att *allt* arbete *skall* utföras på gemensamhetsäckord, som den i dessa aftal använda termen lyder. Följande regler för gemensamhetsäckord, som finnas inryckta i kollektivaftalet för murare i Katrineholm², gifva en god föreställning angående gruppäckordets organisation. De föreskrifva till en början, att mureriarbete *skall* utföras enligt gemensamhetsprincipen i öfverensstämmelse med stadgar och kongressbeslut. För ändring i stadgarne fordras $\frac{3}{4}$ majoritet af fackföreningens medlemmar. Mureriarbete får utföras åt byggmästa-

¹ Som premier skulle möjligen äfven kunna betraktas de *provisioner*, som utgå till öl-, svagdricks-, läskedrycks- och mjölkutkörare för vissa mängder försälda varor utöfver i aftalet fastställd månadslön, men det är härvid att märka, att provisionerna vanligen utgöra större delen af lönen och sålunda snarare kunna betraktas som ett slags ackordlön.

² Dessa regler synas, att döma af sin affattning, vara antagna af fackföreningen och sedermera införda i aftalet för att tjäna arbetarne till efter rättelse.

re eller entreprenörer, men ej direkt åt byggherre. Hvarje lag utser en eller flera af sina medlemmar att öfverenskomma med arbetsgifvaren om ackord på grundval af fackföreningens prislista. De sålunda utsedde uppbära aflöningarne och leda arbetet. Kompetent murare erhåller timpenning efter prislistan; timpenningen för murare, som ej anses kompetent, afgör laget. Ackordsöfverskottet delas i proportion till arbetstimmar, sedan ledaren af arbetet erhållit 5 %. Murare, som lämnar arbetet, innan det är färdigt, förlorar sin del i ackordsöfverskottet. Laget utser två revisorer och är gentemot arbetsgifvaren ansvarigt för arbetet »en för alla och alla för en».

Endast sällan förekommer emellertid en dylik detaljerad reglering af gruppäckordet. Vanligen beröra bestämmelserna angående gruppäckordet endast *fördelningen* mellan de i ackordet deltagande arbetarne af det s. k. *ackordsöfverskottet*, d. v. s. den del af ackordlönen, som återstår, sedan vanlig tidlön utbetalats. Denna fördelning sker enligt flertalet kollektivafstal i proportion till den tidlön, som i aftalet är fastställd för de olika arbetarne, samt till antalet timmar, hvarje arbetare arbetat.

Inom sågverks-, malmförädlings-, trämasse- och glasindustrierna fördelas ackordsförtjänsten enligt andra metoder. Vid sågverken träffas öfverenskommelse angående s. k. grundäckord för de olika timmerdimensionerna, och af dessa grundäckord erhålla försäggare, plankbärare, eldare, hjälpsågare, timmertummare o. s. v. en i aftalet för hvarje arbetaregrupp fastställd procent.

Vid trämassetillverkningen och malmförädlingen utgår för tonlönsarbete (se ofvan s. 154) till hvarje arbetare viss del af tonlönen enligt i aftalen öfverenskommen beräkningsgrund. Äckord för glasblåsare fördelas t. ex. vid tillverkning af dricksglas på fot på så sätt, att af det pris, som åsatts hvarje styck, utgå vissa procent till mästare, vissa till benmakare och vissa till uppblåsare.

Naturaförmåner.

Ehuru penninglönen är den utan jämförelse vanligaste formen för aflöningen, förekomma dock inom några näringsgrenar vid sidan af denna äfven *naturaförmåner*. Endast inom jordbruket utgår emellertid större delen af lönen in natura. Statarnes aflöning består nämligen till väsentlig del af fri bostad, ved, spannmål, mjölk, potatis o. s. v., hvartill kommer ett i förhållande till naturaförmånernas värde lägre belopp kontanta penningar. Eljest utgöra naturaförmånerna blott ett tillägg till penninglönen.

De vanligaste naturaförmåner, hvilka finnas upptagna i kollektivafstalen, äro fri bostad och vedbrand samt fri jord till potatisland och trädgårdstäppa. Inom vissa grenar af handtverket erhållas naturaförmåner i form af kost och logi hos mästaren.

Tab. litt. U. Naturaförmåner.

Näringsgrenar. ¹	Antal aftal.	Antal arbetare.	
		Absolut	%.
I. <i>Jordbruk och trädgårdsskötsel.</i>			
Jordbruk	19	1,267	78·0
Trädgårdsskötsel	1	40	17·9
II. <i>Skogsbruk.</i>			
Skogsafverkning	1	450	86·5
Flottning	2	164	19·2
III. <i>Grufdrift.</i>			
Stenkolsgrufvor m. m.	3	3,228	84·4
IV. <i>Närings- och nyttningsämnesindustri.</i>			
Kvarnar	5	144	12·1
Bagerier och konditorier	9	476	13·0
Råsockerbruk och sockerraffinaderier	1	3	—
Brännvinsbrännerier, jästfabriker och destilleringsverk	2	71	43·6
V. <i>Textilindustri.</i>			
Väfverier, spinnerier, blekerier, färgier, trikkåfabriker m. fl.	3	190	1·5
VII. <i>Läder-, hår- och gummivaruindustri.</i>			
Garfverier och läderfabriker	1	67	7·4
VIII. <i>Trävaruindustri.</i>			
Sågverk och hyfflerier	18	4,033	43·3
Brädgårdsrörelse	1	73	5·7
IX. <i>Trämasse- och pappersindustri.</i>			
Pappersbruk, papp- och trämassfabriker	22	3,497	41·8
Bokbinderier, kartongfabriker m. fl.	1	29	0·8
XI. <i>Malmförädlingsindustri.</i>			
Järn- o. stålverk, zink- o. blyhyttor, kopparverk m. m.	9	1,122	38·2
XII. <i>Metallindustri.</i>			
Järn- och stålvarufabriker	1	66	1·8
Smides-, reparations- och hofslageriverkstäder	1	7	0·5
XIV. <i>Jord- och stenindustri.</i>			
Stenbrott och stenhuggerier	1	28	0·3
Kalk- och kritbruk samt cementfabriker	1	9	0·7
Glasbruk	12	2,547	97·6
XV. <i>Kemisk-teknisk industri.</i>			
Sprängämnesfabriker	1	74	24·2
Kalciumkarbid- och kloratfabriker	6	314	100·0
Gödningsämnes- och svavfvelsyrefabriker	1	6	0·7
XVI. <i>Byggnadsverksamhet.</i>			
Byggnadsträarbetare	1	32	0·3
Väg- och vattenbyggnadsarbetare	7	1,805	30·7
XVII. <i>Allmänna arbeten.</i>			
Kraftstationer: statens	2	18	75·0
XVIII. <i>Handel och varulager.</i>			
Handelsarbetare och varuutkörare	4	75	2·4
XIX. <i>Landtransport.</i>			
Åkerirörelse	4	148	6·1
Järnvägar (enskilda)	17	1,861	13·9
Summa	157	21,844	8·5

¹ Endast sådana näringsgrenar, där ifrågavarande bestämmelser förekomma, äro medtagna i denna tabell.

Naturaflöningsens utbredning framgår af ofvanstående tab. litt. U. Aflöning in natura är vanligast inom den del af fabriksindustrien, hvilken är belägen på landsbygden. Orsaken härtill torde vara *dels* att inom denna del af den svenska industrien ännu förekomma företag med gamla traditioner och sedvänjor, bibehållna från tider, då penninghushållningen ännu icke vunnit sin nuvarande utbredning i vårt land, *dels* att på landsbygden ofta inga andra bostäder stå att erhålla än de, som uppföras af arbetsgifvaren, hvarvid det faller sig naturligt, att begagnandet af dessa bostäder kommer att ingå i arbetslönen, *dels* slutligen att dessa företag vid sidan af sin industriella verksamhet icke sällan äfven bedriva jordbruk.

Inom skogsbruket samt vid väg- och vattenbyggnadsarbetet är arbetet ofta förlagdt till trakter, där bostäder och mat icke kunna erhållas utan stora svårigheter och kostnader. Vid dylika arbeten måste därför arbetsgifvaren åtaga sig att uppföra kojor eller på annat sätt anskaffa bostäder samt tillhandahålla proviant. Dessa arbetsgifvarens förpliktelser finnas äfven inryckta i kollektivaf talen, under förbehåll likväl i en del aftal, att arbetarne skola hafva rätt att göra proviantering, hvarhelst de vilja. Ett aftal för järnvägsbyggnadsarbetare stadgar sålunda, att arbetsbefälet skall utfärda rekvisitioner till den handlande, arbetslaget önskar, med 2 kr. pr dag af intjänt belopp. I ett aftal för skogsafverkning (se del II ss. 74 ff.) åtager sig arbetsgifvaren *att på sin bekostnad uppföra bostäder, s. k. kojor, rök- och dragfria, med vattentäta tak samt fönster, stort nog att insläppa erforderligt dagsljus, med skilda rum för hästar och folk.*

Vid järnvägarne hålla arbetsgifvarne till vissa kategorier af personalen bostäder m. m., men hyran afdrages, utom i de aftal, som upptagits i tab. litt. U., med visst i aftalet bestämdt belopp från lönen. Arbetarne hafva dock i allmänhet icke rätt att vägra begagna sig af arbetsgifvarens bostäder.

Äfven inom fabriksindustrien förefinnes, att döma af kollektivaf talen, en afgjord tendens i riktning att ersätta naturaförmånerna med ren penninglön. Arbetsgifvarens bostäder börja alltmera upplåtas mot vanlig hyra, och hyresvillkoren införas understundom i aftalen. Äfven utbytes ej sällan förmånen af fri bostad mot hyresbidrag. En bestämmelse, som ej sällan påträffas, är, att med de i aftalet fastställda lönerna skola alla förutvarande naturaförmåner upphöra.¹

¹ I det år 1908 träffade aftalet för järnbruken heter det: *De i detta aftal bestämda minimilöner äro satta under förutsättning, att förmåner af fri bostad, vedbrand, hyresbidrag, potatisland och dylikt icke åtnjutas af arbetarne. Vid borttagande af förmåner skall en rättvis reglering ske af timlöner och ackordspris, så att arbetare, hvilken hittills åtnjutit sådana förmåner, erhåller ett desamma fullt motsvarande tillägg i timlön och ackordspris.* Jfr äfven öfverenskommelsen om allmänna bestämmelser inom sågverksindustrien, § 7.

Kost- och logisystemet inom handtverket torde likaledes vara på väg att försvinna.

Inom de yrken, där det fortfarande förekommer, synes det med kraft motarbetas af arbetareorganisationerna, hvilka äfven lyckats att i ett stort antal aftal införa förbud mot detsamma.

Inom slakteri-, charkuteri- och bageriyrkena innehåller sålunda flertalet aftal förbud mot kost och logi hos arbetsgifvaren. Två aftal inom bageriyrket, omfattande bagerier på landsbygden, tillåta emellertid, att arbetsgifvaren håller arbetarne med kost och logi, ett förklarar kost- och logisystemet tillåtet på landsbygden, men ej i staden, och ett annat, att arbetsgifvaren har rätt hålla kost och logi mot afdrag af 10 kr. på veckolönen, om kost och logi ej *kan* anskaffas af arbetarne. I aftal för brödutkörare är det vanligt, att frågan öfverlämnas till fri öfverenskommelse i hvarje fall.

Inom *trädgårdsodlingen* har den sistnämnda utvägen äfven begagnats i några aftal; öfriga innehålla inga bestämmelser rörande denna sak. Inom skräddare-, tapetserare-, bokbindare-, plåtslagare- och vagnmakareyrkena finnas slutligen i enstaka aftal förbud mot kost och logi hos arbetsgifvaren.

Utom ofvan behandlade naturaförmåner förekomma en del mindre betydande sådana af allt för växlande natur och ringa vikt att här i detalj kunna beröras. Ofta uppräknas de ej heller i aftalen, utan dessa inskränka sig till en bestämmelse, att samtliga förutvarande förmåner skola bibehållas.

Som exempel på dylika förmåner kan emellertid omnämnas rätt för arbetare vid sågverk att tillvarataga affall, för arbetare vid margarinfabriker och stenkolsgrufvor att erhålla resp. margarin och stenkol till billigare pris än de i marknaden gängse, för järnvägsmän att erhålla fribiljett, rätt att fritt transportera varor samt att till låga pris inköpa begagnade slipers o. s. v. Inom bryggeriindustrien innehålla ett stort antal aftal bestämmelser angående det s. k. friölet. Arbetaren får härigenom rätt att afgiftsfritt erhålla en viss kvantitet öl om dagen (t. ex. manliga arbetare 2—3 liter, kvinnliga 1 liter). Några innehålla föreskrifter angående friölets kvalitet, och i ett litet fåtal aftal lämnas arbetaren valet fritt mellan öl eller läskedrycker. Aftalen för spår- och järnvägar innehålla föreskrifter angående de uniformspersedlar, som skola tillhandahållas personalen. Äfven inom andra näringsgrenar förekommer, att arbetsgifvaren utfäster sig att hålla arbetarne med vissa klädespersedlar, i synnerhet då dessa äro utsatta för att lätt kunna förstöras under arbetet.

Slutligen torde böra omnämnas, att enligt icke få aftal, hufvudsakligen inom fabriksindustrien, arbetsgifvarne förbinda sig att utom lönen betala arbetarnes skatt, helt eller delvis, till stat och kommun.

*Tillägg till
den ordina-
rie lönen.*

*Ersättning
för verktyg,
material,
hjälparbete,
verkstad
m. m.*

I allmänhet torde vid uppgörandet af arbetsaftal förutsättas, att material, verktyg o. dyl. skola tillhandahållas af arbetsgifvaren. Emellertid äger inom icke så få näringsgrenar ett motsatt förhållande rum. Särskildt vid ackordsarbete intar arbetaren icke sällan en ganska oberoende ställning, som understundom icke afsevärdt skiljer sig från handtverksmästarens. Arbetet kan sålunda utföras utan verkstad, med eget material och egna verktyg utan särskild tillsyn af arbetsgifvaren, som i vissa fall närmast kan betraktas som förlags-gifvare, i andra som en mellanhand mellan ackordsarbetaren och kunderna. För sådant arbete träffas emellertid sällan kollektivaftal. De arbetare, som beröras af kollektivaftal, stå visserligen i de flesta fall i en mera beroende ställning till arbetsgifvaren, men äfven i kollektivaftalen kunna ofvan berörda förhållanden komma till synes, om också hufvudsakligen i vissa öfvergångsformer. Detta sker förnämligast i bestämmelserna angående skyldighet att hålla verktyg, material och verkstad. Härvid bör emellertid beaktas, särskildt beträffande skyldigheten att hålla verktyg, hvilken är den af ofvan nämnda frågor, som oftast är föremål för reglering i kollektivaftalen, att denna skyldighet äfven kan åläggas arbetaren i syfte att förmå honom till större aktsamhet och sparsamhet med verktygen. Frågan synes inom samtliga de näringsgrenar, där bestämmelser rörande densamma förekomma i kollektivaftalen, vara omstridd, men en utveckling i riktning att lägga denna skyldighet på arbetsgifvarne torde dock kunna utläsas ur aftalen.

Inom jordbruket föreskrifves i några aftal, att arbetsgifvaren skall hålla nödiga verktyg, likaså inom grufdriften. Samma bestämmelse förekommer i spridda aftal inom gummivaru-, metall-, tegel- och kemisk-tekniska industrierna samt inom stufverirörelsen. I en del aftal för skrädderier samt i riksftalet för handskfabrikerna stadgas, att arbetsgifvaren skall hålla maskin. Inom byggnadsyrkena är det enligt ett ganska stort antal aftal arbetsgifvarens skyldighet att tillhandahålla verktyg och ställningar, ett fåtal ålägger arbetaren att hålla verktyg. Vanligast äro dylika bestämmelser inom stenhuggeriindustrien samt träarbetaryrket. Någon allmän princip är emellertid ej heller här genomförd. Enligt aftalen för stenhuggerier är ungefär lika ofta arbetaren skyldig att hålla verktyg som arbetsgifvaren. Föreskrifves, att arbetare skall hålla sig med egna verktyg, kompletteras detta vanligen med en bestämmelse, att arbetsgifvaren skall hålla kranar, skjutborr o. dyl. Verktygens skärpning skall enligt en del aftal bekostas af arbetsgifvarne, enligt andra af arbetarne. Samma är förhållandet med de s. k. arbetsbodarne, där huggningen af stenen äger rum. För att hålla arbetaren skadeslös, i den händelse han lämnar orten, stadgas i några

aftal, att arbetsgifvaren i så fall är skyldig inlösa arbetarens verktyg, försåvidt dessa äro i fullgodt skick.

Inom träarbetareyrket förekommer endast i ett fåtal aftal, att arbetaren utan vidare ålägges att hålla verktyg. Det öfvervägande antalet aftal utgår visserligen från, att arbetaren håller sig verktyg själf, men föreskrifver, att han i så fall skall erhålla viss ersättning, s. k. *verktygspengar*.¹ Ett trettiotal aftal, omfattande träarbetare, ålägga arbetsgifvaren att tillhandahålla verktyg. Enligt några få aftal skall arbetsgifvaren dessutom låta försäkra arbetarens verktyg.

Att arbetaren anskaffar *material* är icke vanligt. Det förekommer dock inom grufdriften och stenhuggeriindustrien samt vid järnvägsbyggnadsarbeten, att arbetaren enligt aftalet skall betala dynamit, som användes för sprängningen, samt inom stenindustrien äfven själfva stenen, »ämnet». Vid skrädderier och skofabriker kan likaledes inträffa, att arbetaren skall ersätta arbetsgifvaren sybehör m. m. efter visst, stundom i aftalet fastställt, pris. Äfven inom dessa näringsgrenar torde arbetsgifvarne att döma af kollektivaftalen mer och mer komma att åtaga sig tillhandahållandet af material.

Inom skräddare- och kakelugnsmakareyrkena förekommer ofta i aftalen en bestämmelse, att arbetaren äger rätt till *fritt lyse*.

Utom skyldighet att hålla material och verktyg kan i ackordet ingå betalning för *hjälparbete*, d. v. s. ackordsarbetaren blir i sin ordning arbetsgifvare åt handtlangare eller andra arbetare, hvilkas hjälp han behöfver för att utföra ifrågavarande arbete. I aftal för skogsarbetare bestämmes sålunda, att körarne själfva skola aflöna sina huggare. Inom stenindustrien stadgas ofta, att af stenhuggarens ackord skall utgå kostnaden för schaktning, skrafling, borrnig o. dyl. Enligt ett flertal aftal inom plåtslagareyrket skall afdrag göras från ackordet för »ordinarie hjälp», och enligt aftal för skrädderier äger arbetsgifvaren, om han håller maskinstickerska, afdraga viss procent af lönen för de arbetare, vid hvilkas arbete maskinstickerskan användes. Inom murareyrket finnas aftal med ackordspriser beräknade både med och utan af arbetsgifvaren särskildt betaldt hjälparbete, un-

¹ Särskildt uttömmande och typiska bestämmelser i denna fråga innehåller den öfverenskommelse mellan Sveriges verkstadsförening och Svenska träarbetareförbundet, som träffades i april 1908 (se del II s. 479). Enligt denna skall arbetare, som för sitt arbetes utförande enligt förmäns åsikt äger fullgoda och tillräckligt antal verktyg, erhålla 18 kr. om året. Arbetare, som för sitt yrkes utförande enligt förmäns åsikt behöfva verktyg värda mera än sammanlagt 150 kr. enligt inköpspris, erhålla ett tillägg af 12 % på öfverskjutande värdet. Äger arbetaren enligt förmäns åsikt ej för arbetets utförande nödiga verktyg, anskaffar verkstaden sådana. I detta fall har arbetaren skyldighet att inlösa dessa på sätt och villkor, som närmare bestämmas genom öfverenskommelse mellan honom och arbetsgifvaren. Det ordinarie underhållet af verktyg äger arbetaren att efter anmälan till förmän eller verkmästaren få verkställdt å verkstaden och på dess bekostnad. Specialverktyg (s. k. allmänna verktyg) tillhandahållas af verkstaden. Verkstäder, som själfva tillhandahålla erforderliga verktyg, äro ej skyldiga utbetala verktygsersättning.

der det att andra föreskrifva, att hjälparbetares aflöning skall utgå direkt från arbetsgifvaren och icke ingå i ackordet. Likaså påträffas ofta inom plåtslageryrket och stenindustrien bestämmelsen, att arbetsgifvaren skall bekosta dylika hjälparbeten. Inom andra industrier och yrken framhålles i en del aftal, att i ackorden äfven ingå transport och framforsling af material o. dyl.

Hemarbetet spelar en viss roll vid regleringen af lönerna inom skrädderi- och skomakeriyrkena. I form af *ersättning för verkstad* utgå nämligen enligt en mängd aftal inom dessa yrken förhöjda löner vid hemarbete. Ännu flera aftal i synnerhet inom skrädderiyrket föreskrifva, att arbetsgifvaren skall tillhandahålla fria verkstäder, och en del af dessa sistnämnda aftal förbjuda dessutom allt hemarbete. Dylikt förbud påträffas äfven i aftal för sömnads- och skofabriker, för trätoffelverkstäder samt i ett aftal för en borst- och penselfabrik. Äfven inom plåtslageryrket stadga flera aftal, att arbetsgifvaren skall tillhandahålla arbetaren maskiner och verkstad. I aftalet för en presenningsfabrik tillåtes, att brådiskande arbete utföres i hemmet, men verkstadsarbetarne skola hafva företrädesrätt till sådant arbete.

Tillägg till
arbetslönen
vid särskildt
ansträngande,
farligt eller
obehagligt
arbete.

Arbete af mera ansträngande, farlig eller obehaglig art betalas oftast högre än arbete under normala förhållanden. I kollektiv-aftalen tager sig detta vanligen uttryck i högre lönesatser för arbetargrupper, hvilka kontinuerligt sysselsättas med dylikt arbete. Förekommer sådant arbete mera tillfälligtvis, erhålles enligt en del aftal ett tillägg till den ordinarie lönen. I så godt som samtliga aftal inom plåtslagareyrket tillerkännes sålunda arbetaren ett tillägg till den vanliga lönen vid farligare arbeten såsom snöskottning från tak, strykning af tak och stuprännor m. m. Liknande bestämmelse förekommer i ett aftal för byggnadsfräarbetare samt ett för stenhuggare. Inom murareyrket föreskrifva aftalen i allmänhet förhöjning för vissa arbeten vid eller med eldstäder, ångpannor, skorstenar o. dyl. och inom stufverirörelsen vid arbete å haverist. För rengöring och sotning af ångpannor och cisterner erhållas ofta extra tillägg, hvilket emellertid äfven torde kunna bero på, att detta arbete ej anses ingå i arbetarens vanliga skyldigheter. Ett aftal för mekanisk verkstad stadgar tillägg vid särskildt osnyggt arbete och ett aftal för rörarbetare vid kloakrensning. Ett för aftalen vid de enskilda järnvägarnes verkstäder typiskt stadgande återfinnes i löneaftalet för verkstadspersonalen vid Bergslagernas m. fl. järnvägar (del II ss. 476 ff.). Där heter det: *Personal, som utför arbete af särskildt förorenande beskaffenhet, såsom sotskåps- och fyrboxarbete samt nedkoppling af lokomotiv, erhåller en med 20 % förhöjd timpenning, dock att, därest förvaltningsarna själfva hålla dylik personal med öfverdragskläder, förhöjningen af timpenningen utgör allenast 10 %.*

Särskild ersättning åt arbetare, som sköta flera maskiner och sålunda hafva ett mera ansträngande arbete, utgår enligt aftal inom textil-, grafiska, metall- och maskinindustrierna.

Som ofvan påpekats, går man vid fastställandet af ackordspriserna ut ifrån en viss arbetsförtjänst, som under normala förhållanden bör kunna uppnås af genomsnittsarbetaren. För sådana fall, som vid kollektivaftalets ingående kunna förutses skola orsaka arbetaren svårigheter att erhålla beräknad förtjänst på sitt arbete, stadgas i aftalen ej sällan förhöjningar i den normala lönesatsen. Om till ett arbete sättes ett större antal arbetare än det vanliga, skola sålunda enligt några aftal inom snickeri- och stenindustrierna samt tapetserareyrket ackordsprisen höjas med vissa procent. Utföres af någon post i ackordsprislistan endast ett eller ett fåtal styck åt gången, har arbetaren svårare att uppnå normal förtjänst än då ett större parti utföres, och en motsvarande förhöjning föreskrifves därför i en del aftal inom snickeri- och metallindustrierna samt stufverirörelsen för sådana fall. Inom skrädderi- och plåtslageriyrkena torde samma förhållande delvis vara orsaken till skillnaden i ackordsprisen för beställt arbete och lagerarbete. Härvid medverkar emellertid äfven, dels att det beställda arbetet oftast fordrar större yrkesskicklighet, dels att lagerarbetet vanligen utföres under den döda säsongen, då tillgången är ringa på arbete, men stor på arbetskraft. Ackordsprisen äro äfven beräknade för visst material. Är detta sämre och mera svårarbetadt, än hvad som är vanligt, föreskrifves därför i spridda aftal inom olika industrier förhöjning i de fastställda ackordsprisen. Inom stenindustrien är det en ofta förekommande bestämmelse, att minst två stensorter skola samtidigt bearbetas vid arbetsplatsen, samt att om en viss stensort utgör mer än en i aftalet angifven procent af hela produktionen, förhöjning i ackordspriset skall inträda, förmodligen på den grund att en del stensorter lämnar arbetaren mindre förtjänst än andra. Äfven vid »omständligare» arbete, vid sakta gående maskiner samt vid afbrott i arbetet höjes ackordspriset enligt en del aftal. I ett aftal för plåtslagerier stadgas 15 % tillägg till lönen, för såvitt vissa angifna maskiner icke finnas på verkstaden. I dessa fall stå de omnämnda förhöjningarna nära den olika tarifferingen af ackordsprislistans olika poster, hvilken ju till stor del hvilat på dylika grunder. Att närmare ingå på dessa grunder skulle emellertid föra in på en detaljgranskning af principerna för uppgörandet af de olika ackordsprisen, något som ej faller inom ramen för denna undersökning.

Minskning af arbetsförtjänsten utan arbetarens förvållande kan Väntpengar. både vid tidlön och ackordlön äfven uppstå genom ofrivilligt afbrott i arbetet. Bero dylika afbrott på, att yrket i fråga är säsongsyrt, erhålles så godt som aldrig ersättning för den tid, under hvilken arbete

ej finnes att tillgå. Däremot uppkommer en viss utjämning i arbetsförtjänsten därigenom, att lönerna inom säsongyrkena vanligen äro högre än lönerna inom andra med dem jämförliga yrken. Undantag bilda en del aftal inom sjötransporten, hvilka föreskrifva ersättning åt personalen under den tid på året, fartygen icke äro i trafik. Enligt aftalet för examinerade maskinister å skärgårdsångare i Stockholm får tjänstgöringstiden per år icke anses understiga sex månader, och aftalet för Stockholms åkare garanterar arbetarne vinterarbete.

Däremot är det synnerligen vanligt, att aftalen tillförsäkra arbetarne ersättning vid tillfälliga afbrott i arbetet. I synnerhet är detta fallet vid ackordsarbete. Sådana bestämmelser förekomma i aftal för flottningsarbetare, då afbrott i arbetet sker på grund af ogynnsam väderlek el. dyl.; inom textilindustrien vid väntning på material, vid maskinskada eller i några aftal vid minskning i driften utan arbetarnes förvällande; inom skofabriksindustrien vid tillfällig arbetsbrist eller maskinskada. Ett aftal för en gummifabrik föreskrifver, att vid stagnation i arbetet, ej öfverskridande 10 dagar, arbetarne skola erhålla half timpenning, riksaftalet för elektriska montörer, att väntetid skall ersättas, försävidt den förekommer på arbetsgifwarens begäran, och i så fall lika med ordinarie arbetstid. I aftal för en borstfabrik, för tapetserareverkstäder, snickeriverkstäder, tunnbindier, instrumentfabriker, stenhuggerier, glasbruk, tegelbruk, inom tryckeriindustrien, torfindustrien, byggnadsverksamheten samt stufverirörelsen påträffas ofta stadganden angående väntpengar i synnerhet vid materialbrist under ackordsarbete o. dyl. Andra aftal inom samma näringsgrenar innehålla visserligen ej bestämmelser angående väntpengar, men stadga, att arbetsgifvaren är skyldig tillse, att brist på material ej afbryter arbetet, eller att, i de fall då arbetaren ej erhåller full sysselsättning vid sitt vanliga arbete, tillfälle till annat arbete skall beredas honom. Inom byggnadsverksamheten formuleras föreskriften angående väntpengar ofta på följande sätt: *Nödgas murare (resp. byggnadsträarbetare eller byggnadsgrofarbetare) vänta på materialier, och annat arbete ej lämnas honom, ersättes sålunda förlorad tid med gällande timlön, såvida icke bristen på materialier berott på omständigheter, dem arbetsgifvaren ej kunnat förekomma, i hvilket fall efter sex dagars förlopp verkställt ackordsarbete skall, på begäran af någondera parten, uträknas och likvideras. Detsamma gäller, om ackordsarbete afbrytes för längre tid än här ofvan säges, där afbrottet ej förorsakats af naturhinder.* Enligt aftal inom pappersindustrien skall arbetsgifvaren äfven vid längre uppehåll i driften i största möjliga utsträckning söka skaffa arbetarne annat arbete. Liknande föreskrifter förekomma inom malmförädlingsindustrien, glasindustrien, kalciumkarbidtillverkningen m. fl. I ett aftal för stenkross tillerkännas arbetarne väntpengar med 30 öre i timmen un-

der en månads tid, om arbetsgifvaren ej en månad i förväg underrättat om driftens nedläggande. Inom en del yrken, där lönen icke utgår i form af timpenning utan som veckolön, föreskrifves, att vid afbrott i arbetet utan arbetarens förvållande intet afdrag får ske i lönen. En del aftal göra undantag för sådana afbrott i driften, som förorsakas af »force majeure, såsom eldsvåda, strejk o. dyl.»

Några aftal inom textilindustrien häfda åter en princip, motsatt den, som tagit sig uttryck i ofvan behandlade bestämmelser, och fastslå, att vid afbrott på grund af maskinskada den förlorade lönen *icke* skall godtgöras arbetaren.

Inom vissa yrken, såsom skrädderi- och skomakeriyrkena, förekommer, som ofvan framhållits, att en del arbetare utföra sitt arbete på verkstad andra i hemmet. Arbetet inom andra näringsgrenar, t. ex. byggnadsverksamheten och transportverksamheten, *kan* ej utföras på alltid samma bestämda arbetsplats. I dessa fall tages vid bestämmandet af de allmänna lönesatserna hänsyn till sådana kostnader och olägenheter, som häraf kunna uppstå för arbetarne. I ett stort antal industrier och yrken förekommer emellertid, att samma arbetare måste användas till arbete både inom och utom verkstaden. I senare falles utgår enligt aftal inom tapetserare-, tunnbindare-, bleck- och plåtslagare-, smides-, cementgjutare-, förgylleri- och glasmästariarbete- och kakelugnsmakariyrkena samt snickeri-, järn-, stålvaru- och maskinindustrierna särskild ersättning för s. k. *utearbete*. Denna inskränker sig oftast till en mindre förhöjning i den vanliga lönen med tillägg af aflöning jämväl för den tid, som åtgår att färdas till och från arbetsplatsen.

Måste arbetet utföras å annan ort än den, där verkstaden är belägen, uppstå gifvetvis för arbetaren extra utgifter, hvilka arbetsgifvaren vid dylikt s. k. *landsarbete* måste ersätta i form af förhöjning af lönen, fri kost, fri resa, aflöning under själfva färden från och till arbetsplatsen samt, då denna är allt för aflägsen för att tillåta hemresa hvarje dag, fritt logi m. m. Ersättningen för s. k. landsarbete är emellertid synnerligen växlande. En mängd aftal upptaga alla ofvan omnämnda utgiftsposter, andra föreskrifva, att arbetarens extra kostnader skola ersättas honom efter räkning eller efter öfverenskomelse i hvarje särskildt fall, en del slutligen fastställa blott en viss förhöjning i lönen, afsedd att täcka samtliga utgifter.

Landsarbete kan gifvetvis förekomma äfven inom näringsgrenar, där intet arbete utföres på verkstad, och omfattar då arbete utanför arbetarens hemort. Som exempel kan nämnas aftalet för Ystads byggnadsträarbetare, enligt hvilket betalas en förhöjning utöfver gällande timlön af 15 % för arbete, som utföres på platser belägna mera än 2 km. från staden Ystads centrum (som stadens

Ersättning
vid ute- och
landsarbete.

centrum räknas Stortorget). Resan för arbetaren, jämte omkostnader för transport af nödiga verktyg såväl till som från arbetsplatsen, betalas af arbetsgifvaren. Då arbete skall utföras å plats, belägen mer än 8 km. från staden Ystads centrum, betalas åt hvarje arbetare utöfver gällande timlön ett tillägg af kr. 1,50 per dag eller fri kost och logi jämte fri resa fram och åter en gång i veckan. Är arbetsplatsen så långt aflägsen, att arbetaren icke lämpligen kan hemresa öfver söndagen, betalas dylikt traktamente äfven för sagda dag. (Se del II s. 373.)

Inom transportverksamheten utgå liknande ersättningar åt hamnarbetare vid resor utom hamnområdet i form af färdpengar och för järnvägsmännen i form af milpengar och traktamentsersättning. Milpengar utgå till den åkande personalen med vissa ören per timme och 10 km. Traktamentsersättning utgår till den åkande personalen endast, då befattningshufvud tillhörande denna personal varit borta från hemorten minst två nätter i följd, utan att däremellan hafva haft fritid å hemortsstationen, samt då han för vikariat eller af annan orsak längre eller kortare tid stationeras å annan ort än hemorten. För öfrig personal utgår traktamentsersättning per dygn vid bortovaro från stationeringsorten öfver 6 timmar. Vid bortovaro öfver natten utgår nattlogiersättning, försåvidt arbetsgifvaren icke tillhandahåller öfverliggningsrum.

Säkerställande af arbetarens inkomst.

Minimilönen har ofvan framhållits som ett medel att oaktadt kollektivaftalets standardisering, möjliggöra individuell afpassning af arbetslönen. Minimilönen har emellertid äfven en annan uppgift, nämligen att tillförsäkra arbetaren en minimiinkomst, i viss mån beroende af arbetsprestationen. En liknande sträfvän att säkerställa arbetarens normala inkomst ligger till grund för flertalet af de ofvan omnämnda tilläggen till aftalens allmänna lönesatser samt för stadgandena angående tidlönenes garanterande vid ackordsarbete o. s. v. Denna sträfvän kommer äfven till synes i en bestämmelse, som återfinnes i flera aftal inom skilda industrier, att i de fall, då en arbetare användes till annat arbete än sitt vanliga, han likväl skall erhålla sin ordinarie lön, äfven om den vanliga lönen för ifrågavarande arbete är lägre än denna. Är lönen för det nya arbetet *högre* än arbetarens vanliga lön, följes däremot motsatt princip. Då inom en läderfabrik yrkesarbete utföres af icke yrkeslärd, eller inom sadelmakare- och tapetserareyrket sadelmakare användes till tapetserarearbete, hvilket betingar en högre lön, eller då arbetare anställda vid fabrik användas till byggnadsarbete, är det sålunda för yrkeslärd läderarbetare, för tapetserare samt för byggnadsarbetare fastställda lönesatser, hvilka i hvarje fall komma att gälla. Denna bestämmelse är tydligen tillkommen till skydd för det högre betalda arbetet. Samma motiv torde hufvudsak-

ligen ligga till grund för en bestämmelse, som återfinnes i ett flertal aftal inom bl. a. plåtslagare-, målare- och kakelugnsmakareyrkena, att i de fall, då arbetsgifvare från en ort, där lägre aflöningsvillkor äro gällande åtager sig arbete å ort med högre sådana, skall han betala efter den senare ortens prislista. Äro arbetsvillkoren lägre enligt denna prislista, skall han däremot betala efter hemortens, därest han ej för det ifrågavarande arbetet anställer arbetare på platsen.

Omfattar ett kollektivafstal flera orter, innehåller det ofta olika lönesatser allt efter lefnadsomkostnaderna på de olika orterna. Lönesatserna bestämmas emellertid icke för hvarje ort, utan de orter, som aftalet omfattar, uppdelas i olika grupper efter sin dyrhet. Aftalet vid Bergslagens m. fl. järnvägar uppdelar sålunda stationerna i fem grupper. Till personal å orter, tillhörande fyra af dessa grupper utgå dyrortstillägg med 60—240 kronor om året (se del II s. 458). Riksaftalet för mekaniska verkstäder samt järn- och stålvarufabriker m. m. indelar likaledes verkstäderna i tre grupper och fastställer olika minimilöner för de olika grupperna. Riksaftalet för elektriska montörer innehåller olika lönesatser för, 1) Stockholm med omnejd samt Norrland norr om Ljungan, 2) öfriga orter. Riksaftalet inom tryckeriindustrien innehåller en liknande fördelning af landets tryckorter på sex olika grupper, inom hvilka lokaltillägget, d. v. s. ett procentuellt tillägg till arbetsförtjänsten under hvarje kvartal, växlar från 5 till 15 %¹ (se del II s. 255). Riksaftalet för kakelfabriker och kakelugnsmakare fastställer vissa grundpris för ackordsarbetet, hvilka höjas med 3—20 % för de olika orterna alltefter dessas olika dyrhet (se del II s. 395). Riksaftalen för handskfabriker² och cigarrfabriker samt för de kemigrafiska anstalterna fastställa däremot samma lönesatser för samtliga arbetsplatser, oafsedt hvar de äro belägna. Samma är förhållandet med distriktsaftalen inom stenhuggeriindustrien.

Att ställa arbetslönen i proportion till lefnadsomkostnaderna har, under den period af industriellt uppsving med åtföljande stigande lefnadsomkostnader, inom hvilken ifrågavarande kollektivafstal träffats, äfven angifvits som skäl för införande af automatisk förhöjning af lönesatserna under kollektivaftalets giltighetstid. I verkligheten torde man dock hafva använt en sådan successiv förhöjning af lönerna hufvudsakligen som en nära till hands liggande utväg att genom en kompromiss åstadkomma en utjämning mellan de båda parternas ståndpunkter. Af nedanstående tab. litt. V.

Dyrortsindelning.

*Automatisk
höjning af
lönesatserna
under kollektivaf-
talets
giltighetstid.*

¹ I den från januari 1909 gällande nya tariffen för de typografiska yrkena i Sverige har lokaltillägget borttagits, och fördelningen sker numera på liknande sätt som i ofvannämnda riksaftal för mekaniska verkstadsindustrien.

² Vid handsksömndad finnes olika minimiveckopening angifven för Stockholm och landsorten; ackordspriserna, som komma mest till användning, äro emellertid desamma för hela landet.

Tab. litt. V. Automatisk lönesteg-

Näringsgrenar. ¹	Antal aftal.	Antal arbetare.	
		Absolut.	%.
IV. Närings- och nyttningsämnesindustri.			
Kvarnar	6	303	25·4
Bagerier och konditorier	6	175	4·8
Råsockerbruk och sockerraffinaderier	2	426	4·9
Bryggerier, mälterier och läskedrycksfabriker	17	691	15·3
V. Textilindustri.			
Väfverier, spinnerier, blekerier, färgerier, trikåfabriker m. fl.	13	3,230	26·2
Repslagerier	2	61	39·9
VI. Beklädnadsindustri.			
Hattmakerier och hattfabriker	2	253	48·7
Skrädderier och sömnadsfabriker	1	105	1·6
Skofabriker	2	656	12·6
Barberare och perukmakare	1	300	77·1
Bad- och tvättinrättningar	2	58	100·0
VII. Läder-, hår- och gummivaruindustri.			
Garfverier och läderfabriker	5	251	27·6
Gummivarufabriker	3	333	29·0
Sadelmakare- och tapetserareverkstäder	8	437	38·5
VIII. Trävaruindustri.			
Träkolsverk	1	24	20·9
Snickeri- och möbelfabriker	19	827	19·1
Snickeri- och möbelverkstäder	22	1,865	84·6
Tunnbinderier	2	53	18·9
IX. Trämasse- och pappersindustri.			
Pappersbruk, papp- och trämassfabriker	3	333	4·0
XI. Malmförelldingsindustri.			
Järn- och stålverk, zink- och blyhyttor, kopparverk m. m.	4	332	11·3
XII. Metallindustri.			
Järn- och stålvarufabriker	6	330	9·2
Smides-, reparations- och hofslageriwerkstäder	3	143	9·3
Bleck-, plåt- och kopparslagerier	10	419	20·4
Galvaniserings- och kapsylfabriker m. fl.	4	253	26·7
XIII. Maskin- och skeppsbyggnadsindustri.			
Mekaniska verkstäder	2	58	0·2
Skeppvarf och båtbyggerier	1	16	8·2
Vagnmakerier	1	17	9·1
Instrumentfabriker	4	135	32·6
Urmakerier	1	86	100·0

¹ Endast sådana näringsgrenar, där ifrågakarande bestämmelser förekomma, äro medtagna i denna tabell.

ring under aftalets giltighetstid.

Näringsgrenar.	Antal aftal.	Antal arbetare.	
		Absolut.	%.
XIV. Jord- och stenindustri.			
Stenbrott och stenhuggerier	7	261	3·2
Kalk- och kritbruk samt cementfabriker	9	1,315	98·1
Glasbruk	1	205	7·9
Tegelbruk	7	617	25·1
Tillverkning och uppsättning af kakelugnar	3	1,516	96·1
Öfrig jord- och stenindustri	1	25	4·6
XV. Kemisk-teknisk industri.			
Färg- och fernissfabriker	1	15	71·4
Ljus-, tvål- och parfymfabriker m. fl.	10	367	48·3
Sprängämnesfabriker	1	81	26·5
Kalciumkarbid- och kloratfabriker	1	207	65·9
Gödningsämnes- och svafvelsyrefabriker	10	816	90·1
Öfrig kemisk-teknisk industri	1	48	32·4
XVI. Byggnadsverksamhet.			
Murare	28	4,343	73·8
Byggnadsträarbetare	48	6,361	57·6
Stuckatörer	2	98	49·5
Förgylleri- och glasmästeriarbetare	2	110	23·1
Målare	22	5,191	65·4
Skorstensfejare	1	19	13·4
Rörarbetare	1	15	1·0
Byggnadsgrofarbetare	44	6,127	46·8
Väg- och vattenbyggnadsarbetare	3	1,600	27·2
XVII. Allmänna arbeten.			
Byggnadsarbeten: kommunala	5	360	4·6
Gas-, elektricitets- och vattenledn.-verk: kommunala	6	185	29·4
enskilda	1	5	13·5
Renhållningsverk: kommunala	2	141	63·2
XVIII. Handel och varulager.			
Handelsarbetare och varuutkörare	23	1,199	37·6
XIX. Landtransport.			
Åkerirörelse	10	1,032	42·2
Stufverirörelse	5	1,040	15·4
Summa	408	45,409	17·7

framgår, att dylika bestämmelser finnas införda i sammanlagdt 408 aftal, omfattande 4,127 arbetsgifvare och 45,409 arbetare (17,7 % af hela antalet af aftal berörda).

Som ett naturligt komplement till sina lönebestämmelser föreskrifva en del aftal äfven vissa *minimiprestationer* från arbetarnes sida. *Bestämmelser angående minimiprestationer.*

Tab. litt. X. Tidlönens beräkning (per

Näringsgrenar.	Tidlön.			Daglön.		
	Antal aftal.	Antal arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare.	
		Absolut.	%.		Absolut.	%.
I. <i>Jordbruk och trädgårdsskötsel</i>	11	514	27.8	4	578	31.3
Jordbruk	9	426	26.2	4	578	35.6
Trädgårdsskötsel	2	88	—	—	—	—
II. <i>Skogsbruk</i>	6	856	—	2	520	—
III. <i>Grufdrift</i>	5	722	15.0	11	4,025	83.6
IV. <i>Närings- och nyttningsämnesindustri</i>	56	8,667	36.5	4	772	3.3
Fabriker	56	8,667	44.6	4	772	4.0
Handverk	—	—	—	—	—	—
V. <i>Textilindustri</i>	56	10,307	82.5	1	66	0.5
Fabriker	47	10,154	82.3	1	66	0.5
Handverk	9	153	—	—	—	—
VI. <i>Beklädnadsindustri</i>	46	3,702	24.7	3	176	1.2
Fabriker	29	2,886	51.8	—	—	—
Handverk	17	816	8.7	3	176	1.9
VII. <i>Läder-, hår- och gummivaruindustri</i>	68	2,714	80.1	1	203	6.0
Fabriker	35	1,650	73.2	1	203	9.0
Handverk	33	1,064	93.8	—	—	—
VIII. <i>Trävaruindustri</i>	194	17,038	94.6	8	639	3.6
Fabriker	148	14,513	93.9	6	614	3.9
Handverk	46	2,525	98.8	2	25	1.0
IX. <i>Trämasse- och pappersindustri</i>	28	4,988	41.2	16	2,924	24.2
Fabriker	28	4,988	59.7	16	2,924	35.0
Handverk	—	—	—	—	—	—
X. <i>Grafisk industri</i>	—	—	—	—	—	—
XI. <i>Malmförädlingsindustri</i>	18	2,648	90.1	4	292	9.9
XII. <i>Metallindustri</i>	114	7,735	89.7	—	—	—
Fabriker	52	4,149	82.5	—	—	—
Handverk	62	3,586	99.8	—	—	—
XIII. <i>Maskin- och skeppsbyggnadsindustri</i>	53	31,257	99.4	—	—	—
Fabriker	48	31,071	99.6	—	—	—
Handverk	5	186	—	—	—	—
XIV. <i>Jord- och stenindustri</i>	135	14,475	83.7	1	25	0.2
XV. <i>Kemisk-teknisk industri</i>	32	4,627	63.3	4	416	5.7
XVI. <i>Byggnadsverksamhet</i>	277	46,159	99.6	—	—	—
XVII. <i>Allmänna arbeten</i>	27	8,317	88.1	7	363	3.8
I kommunal och statens drift	25	8,100	92.3	7	363	4.1
I enskild drift	2	217	—	—	—	—
XVIII. <i>Handel och varulager</i>	15	411	12.9	4	82	2.6
XIX. <i>Landtransport</i>	64	7,480	30.1	5	638	2.6
Åkeri- och stufverirörelse	44	5,955	64.8	4	328	3.6
Järnvägs- och spårvägsdrift samt telefon	20	1,525	9.7	1	310	2.0
XX. <i>Sjötransport</i>	—	—	—	—	—	—
XXI. <i>Diverse</i>	—	—	—	1	16	—
Summa	1,205	172,617	67.4	76	11,735	4.6
Däraf:						
Fabriker	628	99,828	73.9	37	5,312	3.9
Handverk och byggnadsverksamhet	449	54,489	76.2	5	201	0.3

timme, dag, vecka, månad eller år).

Veckolön.			Månads- och årslön.			Inga bestämmelser.			Hela antalet		
Antal aftal.	Antal arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare.		aftal.	arbetare.	
	Absolut.	%.		Absolut.	%.		Absolut.	%.			
1	85	4.6	10	667	36.1	1	4	0.2	27	1,848	I.
—	—	—	8	617	38.0	1	4	0.2	22	1,625	
1	85	—	2	50	—	—	—	—	5	223	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	1,376	II.
—	—	—	—	—	—	1	66	1.4	17	4,813	III.
155	10,340	43.5	52	3,131	13.2	4	849	3.5	271	23,759	IV
64	6,225	32.0	51	2,914	15.0	4	849	4.4	179	19,427	
91	4,115	95.0	1	217	5.0	—	—	—	92	4,332	
11	1,535	12.3	1	1	—	1	590	4.7	70	12,490	V.
11	1,535	12.4	1	1	—	1	590	4.8	61	12,346	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	153	
125	8,741	58.4	—	—	—	41	2,352	15.7	215	14,971	VI.
26	2,346	42.1	—	—	—	3	339	6.1	58	5,571	
99	6,395	68.0	—	—	—	38	2,013	21.4	157	9,400	
6	135	4.0	1	4	0.1	2	332	9.8	78	3,388	VII.
3	103	4.6	1	4	0.2	1	294	13.0	41	2,254	
3	32	2.8	—	—	—	1	38	3.4	37	1,134	
1	1	—	2	10	0.1	5	325	1.8	210	18,013	VIII.
1	1	—	1	4	0.1	5	325	2.1	161	15,457	
—	—	—	1	6	0.2	—	—	—	49	2,556	
15	4,183	34.6	—	—	—	—	—	—	59	12,095	IX.
1	445	5.3	—	—	—	—	—	—	45	8,357	
14	3,738	—	—	—	—	—	—	—	14	3,738	
17	7,857	—	—	—	—	—	—	—	17	7,857	X.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	22	2,940	XI.
2	17	0.2	—	—	—	7	867	10.1	123	8,619	XII.
1	10	0.2	—	—	—	7	867	17.3	60	5,026	
1	7	0.2	—	—	—	—	—	—	63	3,593	
2	108	0.3	—	—	—	3	80	0.3	58	31,445	XIII.
1	22	0.1	—	—	—	3	80	0.3	52	31,173	
1	86	—	—	—	—	—	—	—	6	272	
4	401	2.3	7	518	3.0	7	1,874	10.8	154	17,298	XIV.
14	357	4.8	8	299	4.1	2	1,612	22.1	60	7,311	XV.
3	142	0.3	—	—	—	1	30	0.1	281	46,331	XVI.
3	150	1.6	9	576	6.1	2	39	0.4	48	9,445	XVII.
2	141	1.6	5	131	1.5	2	39	0.5	41	8,774	
1	9	—	4	445	—	—	—	—	7	671	
39	1,312	41.2	15	1,380	43.3	—	—	—	73	3,185	XVIII.
12	751	3.0	77	15,541	62.5	8	441	1.8	166	24,851	XIX.
12	751	8.2	6	1,713	18.6	8	441	4.8	74	9,188	
—	—	—	71	13,828	88.3	—	—	—	92	15,663	
—	—	—	12	3,845	98.7	1	50	1.3	13	3,895	XX.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	16	XXI.
410	36,115	14.1	194	25,972	10.2	86	9,511	3.7	1,971	255,950	
143	19,302	14.3	69	3,740	2.8	33	6,830	5.1	910	135,012	
212	14,515	20.3	2	223	0.3	40	2,081	2.9	708	71,509	

Inom bageriyrket är det, hvad spisbrödsbagerierna beträffar, sålunda vanligt, att visst arbete skall utföras per dag för den i aftalet fastställda lönen. Enligt aftalet för Västerås grofbagerier skola sålunda 3 arbetare göra 3 bakningar per dygn med 100 plank i bakningen och 6 kakor på plankan å ugn om minst 30 plåtar, och enligt aftalet för Stockholms delikatessbrödbagerier skall för aftalets lön dagligen levereras 3,360 färdigbakade och torkade kakor af delikatess-spisnäckebrod och delikatessbröd; af s. k. varmbröd 3,200 dagligen. Liknande bestämmelser återfinnas i ett stort antal aftal inom yrket.

I aftalet för Hälsingborgs kopparverk (se del II ss. 273—282) hafva för hvarje olika gren af tillverkningen intagits detaljerade bestämmelser, huru arbetet skall utföras, samt stadganden angående minimiprestation per man och skift. I aftalet för en stenkross föreskrifves, att bergsprängarelaget skall hålla så mycket sten nedsprängd, som krossen kan taga emot; i aftalen för en del sprängämnes- och gödningsfabriker samt för gasverk finnas jämväl bestämmelser om minimiprestation. I aftalet för ett järnbruk uppges lönerna vara beräknade för en drifning af högst 70 sättningar per skift. Vid större antal sättningar höjas lönerna. I aftalet för stufveriarbetare vid Råå hamn åtager sig fackföreningen att inlasta viss i aftalet angifven kvantitet om dagen. Dylika bestämmelser angående minimiprestationer äro dock skäligen sällsynta.

*Timpen-
ning, dags-
penning,
vecko- må-
nads- eller
årslön.*

Enligt flertalet kollektivafstal eller 1,205, omfattande 6,451 arbetsgifvare och 172,617 arbetare — 67,4 % af hela antalet af kollektivafstal berörda — utgår lönen i form af timpenning; enligt 76 aftal, omfattande 111 arbetsgifvare och 11,735 arbetare (4,6 %), i form af dagspenning; enligt 410, omfattande 3,396 arbetsgifvare och 36,115 arbetare (14,1 %), som veckolön, och enligt 194, omfattande 922 arbetsgifvare och 25,972 arbetare (10,2 %), som månads- eller årslön (se tab. litt. X). Af tab. 11 framgår, att årslöner förekomma så godt som uteslutande inom jordbruket samt vid järnvägarne, månadslöner inom sjötransporten och vid spårvägarne; årslön, månadslön eller veckolön inom kvarindustrien, åkerirörelsen och vid renhållningsverken; årslön, månadslön jämte veckolön eller timpenning inom trädgårdsskötseln, bryggeriindustrien, glasindustrien, kemisk-tekniska industrien samt i aftal för handelsarbetare och varuutkörer. Vid bagerier, karamell-, choklad- och kexfabriker, tobaksfabriker, margarinfabriker, slakterier och charkuterier, skrädderier, handskfabriker, buntmakerier, frisérsalonger, bad- och tvättinrättningar, bokbinderier och kartongfabriker, boktryckerier, kemigrafiska och litografiska anstalter samt urmakerier utgår lönen enligt så godt som samtliga aftal i form af veckolön. Inom textilindustrien förekommer både veckolön och timpenning. Timpen-

ningen är dock vanligare, och enligt flera aftal med veckolön inom denna industri skall veckolönen under aftalets giltighetstid ersättas med timpenning. Textilindustrien företer sålunda en bestämd utveckling från veckolön till timpenning. Både veckolön och timpenning förekomma likaledes vid skofabriker och skomakeriverkstäder.

Daglönen är mindre vanlig. Den påträffas som dag- eller skiftlön i aftal inom jordbruket, skogsafverkningen, grufdriften, pappers- och trämasseindustrien, vid gas-, elektricitets- och vattenledningsverk, telefon samt dessutom i enstaka aftal inom olika industrier.

Inom alla öfriga ofvan icke omnämnda näringsgrenar är timpenningen förhärskande.

Det bör emellertid påpekas, att hvad ofvan anförts endast gäller *hufvudkategorien* arbetare inom hvarje näringsgren, för hvilka tidlön finnes angifven i aftalen. För de mindre arbetaregrupperna utgår nämligen lönen ofta enligt andra grunder än för hufvudgruppen. Förmän, reparatörer och hjälparbetare, maskinister och eldare, utkörare, vakter m. fl. erhålla sålunda vanligen vecko- eller understundom dag- eller månadslön, äfven om lönen utgår i form af timpenning för de arbetare, som äro anställda vid själfva tillverkningen. Enligt ett aftal inom kvarnindustrien erhålla gifta arbetare månadslön, men ogifta veckolön, inom tobaksindustrien utgår lönen för en del af arbeterskorna vid cigarrfabrikationen som veckolön, men för snusarbetare som timpenning eller månadslön, skräddare erhålla veckolön, men sömmerskor vanligen timpenning, tegelbrännare månadslön, men öfriga arbetare vid tegelbruk timpenning o. s. v.

Ofta fastställes aflöning efter längre tidsperiod för arbetare med mera fast anställning, under det att timpenning betalas för arbetare af mera tillfällig natur.

Inom jordbruket hafva sålunda statare årslön, men daglönare tim- eller dagspenning. Vid bryggerierna erhålla ordinarie arbetare månads- eller veckolön, de extra däremot timpenning; likaså förekommer i aftalen för kommunalarbetare månadslön endast för vissa fast anställda, timpenning för andra, äfvensom för tillfälliga arbetare. Vid järnvägarne utgår till extra personal dagaflöning, motsvarande $\frac{1}{30}$ af den aflöning, som är fastställd för ordinarie personal i lägsta lönegruppen, beräknad efter månad.

Inom näringsgrenar med starka växlingar i arbetstillgången blir frågan om timpenning eller beräkning af lönen för längre tidsperiod af särskild betydelse. Där timpenning är den vanliga formen för lönens beräkning inom dessa näringsgrenar, är det icke ovanligt, att en mera regelbunden inkomst tillförsäkras arbetaren genom väntpenningar (se ofvan ss. 163, 164) eller därigenom, att viss arbetstid per dag eller vecka garanteras arbetaren (jfr s. 185). Äfven t. ex. inom

stufverirörelsen, handeln m. fl. näringsgrenar, förekommer, att ett mindre antal arbetare, s. k. *månadskarlar*, anställas mot vecko- eller månadslön, under det att sådana arbetare, som endast intagas i arbete vid mera riklig arbetstillgång, aflönas med timpenning.

*Aflönings-
utbetalande.*

*Aflönings-
dagen.*

Aflöningsdagen är, såsom af tab. 13 och efterföljande tab. litt. Y. framgår, föremål för bestämmelser i 962 kollektivafstal, omfattande 7,580 arbetsgifvare och 128,127 arbetare, 50,1 % af hela antalet af afstal berörda. 98 afstal, omfattande 805 arbetsgifvare och 26,490 arbetare, föreskrifva endast, att aflöningen skall utbetalas med vissa i aftalen angifna mellantider, 131 afstal, omfattande 565 arbetsgifvare och 18,773 arbetare, fastställa dessutom datum (t. ex. den 1 och den 15 i hvar månad), på hvilken utbetalningen skall ske.

Flertalet slutligen, eller 733 afstal, omfattande 6,210 arbetsgifvare och 82,864 arbetare, innehålla stadganden angående den dag i veckan på hvilken utbetalningen af aflöningen skall äga rum. Det ojämförligt största antalet, eller sammanlagdt 702, omfattande 6,179 arbetsgifvare och 80,160 arbetare (96,7 % af antalet arbetare, berörda af kollektivafstal med bestämmelser om aflönings utbetalande på viss veckodag), förlägga i sistnämnda fall aflöningsdagen till fredag eller lördag. Enligt de flesta af dessa afstal, eller 586, omfattande 4,723 arbetsgifvare och 61,641 arbetare (74,4 %), är aflöningsdagen fredag, enligt 116 afstal, omfattande 1,456 arbetsgifvare och 18,519 arbetare (22,3 %), lördag. Endast 31 afstal, omfattande 31 arbetsgifvare och 2,704 arbetare (3,3 %), förlägga aflöningsdagen till annan veckodag. Enligt 14 af dessa afstal, omfattande 1,480 arbetare, är onsdagen aflöningsdag, enligt 10, omfattande 557 arbetare, torsdagen, enligt 5, omfattande 604 arbetare, tisdagen och enligt 2, omfattande 63 arbetare, måndagen.

I en del afstal infaller aflöningsdagen för gifta arbetare på fredagen, men för ogifta på lördagen. Orsaken till, att aflöningsdagen förlagts till fredagen för gifta arbetare, är tydligen, att nödiga inköp för hushållet skola kunna ske på lördagen, som mångenstädes är torgdag. I ett afstal inom åkerirörelsen stadgas, att nyktra och ordentliga arbetare efter framställning äga utfå sin aflöning på fredag, ehuru aflöningsdagen vanligen är lördag. Äfven förekommer, att en viss del af aflöningen, tydligen beräknad att täcka de löpande hushållsutgifterna, utbetalas på fredag, resten på lördag. Andra afstal föreskrifva lönens utbetalande dag före torgdag, utan angifvande af veckodag.

Aflöningsdagen infaller vanligen en gång i veckan, men ofta äfven endast en gång hvar fjortonde dag. Att aflöningen utbetalas endast en gång i månaden förekommer, men endast sällan. I nyssnämnda båda fall pläga ock arbetare, som sådant önska, under vecka, då ordinarie aflöning ej förekommer, af sin intjänta arbetsförtjänst utbe-

komma s. k. matpengar. Slutligen bör äfven omnämnas, att några aftal inom stufverirörelsen föreskrifva utbetalning af lönen hvarje dag.¹

Är löneformen tidlön, utbetalas på aflöningsdagen, omedelbart efter arbetstidens slut — mycket sällan att döma af aftalen *under* själfva arbetstiden — i vanliga fall (se nedan) hela den innestående lönen för sista aflöningsperioden. Aflöningsperiodens sista dag sammanfaller emellertid vanligen icke med aflöningsdagen. Infaller denna t. ex. på en fredag, kan aflöningsperioden räknas från och med torsdag till och med onsdag. Någon del af aflöningen kommer på detta sätt alltid att innestå. Vid ackordlön behöfver på aflöningsdagen endast utbetalas det belopp, som efter aftalets tidlön skulle utgå för den ifrågavarande aflöningsperioden. Resten, *ackordsöfverskottet*, utbetalas först sedan arbetet i fråga är afslutadt, antingen omedelbart eller, såsom inom byggnadsindustrien, hufvudsakligen för att lämna tid för uppmätning och dyl., inom viss tid, 8 eller vanligen 14 dagar efter arbetets fullbordande, eller på aflöningsdag närmast efter, sedan arbetet blifvit utfördt. Vid flottningsarbete lämnas vanligen slutlikvid vid flottningens upphörande för året, så snart räkenkaperna hunnit afslutas; samma är förhållandet vid skogsafverkningen, där enligt förefintliga aftal aflöningen utbetalas en gång i månaden med intill 80 % af öfverenskommet pris och slutlikvid sker senast den 1 augusti. Inom tapetserareyrket erhålles matpengar enligt ett flertal aftal en gång i veckan, uppgörelse i öfrigt äger rum en gång i månaden. Vid kommunala byggnadsarbeten sker uppmätning i allmänhet minst en gång i månaden, och ackordsöfverskottet utbetalas nästföljande aflöningsdag. Vid väg- och vattenbyggnadsarbeten är det vanligt, att lönen betalas en gång i månaden efter timpenning; den andra aflöningsdagen i hvarje månad utbetalas därjämte ackordsöfverskott efter uppskattning. Slutlikvid sker, när ifrågavarande arbete afslutats.

Innehållandet af ackordsöfverskott betingas af svårigheten att vid ackordsarbete af längre varaktighet beräkna ackordsförtjänstens belopp, innan arbetet i fråga är afslutadt. I en del aftal tjänar det dessutom ett annat ändamål, nämligen att kvarhålla arbetare i arbetet och att utgöra ett skydd för stadganden om uppsägningstid, ordningsregler m. m., i det att arbetaren går förlustig den innestående delen af aflöningen, försåvidt han lämnar arbetet innan ackordet är afslutadt, icke iakttager föreskrifven uppsägningstid, bryter mot ordningsreglerna e. dyl. Någon gång användas de innestående beloppen äfven som säkerhet för af arbetaren omhänderhafda verktyg. Ett dylikt *décomptesystem* kan äfven förekomma vid tidlön. Inom jordbruket är det sålunda vanligt, att

Utbetalande
af ackords-
öfverskott.

Innehållande
af viss del af
arbetslönen.

¹ Numeriska uppgifter om aflöningsperioden hafva icke kunnat meddelas på grund af materialets bristfällighet.

Näringsgrenar.	Viss veckodag					
	Fredag.			Lördag.		
	Antal aftal.	Antal arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare.	
		Absolut.	%.		Absolut.	%.
I. <i>Jordbruk och trädgårdsskötsel</i>	4	183	100.0	—	—	—
Jordbruk	1	10	100.0	—	—	—
Trädgårdsskötsel	3	173	—	—	—	—
II. <i>Skogsbruk</i>	2	330	—	—	—	—
III. <i>Grufdrift</i>	—	—	—	—	—	—
IV. <i>Närings- och nyttningsämnesindustri</i>	65	3,579	84.6	12	599	14.2
Fabriker	27	2,422	95.4	2	80	3.2
Handverk	38	1,157	68.4	10	519	30.7
V. <i>Textilindustri</i>	17	4,603	83.6	2	901	16.4
Fabriker	17	4,603	83.6	2	901	16.4
Handverk	—	—	—	—	—	—
VI. <i>Beklädnadsindustri</i>	38	3,668	80.9	9	768	16.9
Fabriker	19	2,648	76.8	7	698	20.2
Handverk	19	1,020	93.8	2	68	6.2
VII. <i>Läder-, hår- och gummivaruindustri</i>	18	1,226	97.8	2	22	1.8
Fabriker	3	442	98.9	—	—	—
Handverk	15	784	97.3	2	22	2.7
VIII. <i>Trävaruindustri</i>	98	7,680	87.8	13	681	7.8
Fabriker	69	5,617	84.9	11	635	9.6
Handverk	29	2,063	97.0	2	46	2.2
IX. <i>Trämasse- och pappersindustri</i>	14	3,716	100.0	—	—	—
Fabriker	1	7	100.0	—	—	—
Handverk	13	3,709	100.0	—	—	—
X. <i>Grafisk industri</i>	15	7,704	100.0	—	—	—
XI. <i>Malmförädlingsindustri</i>	—	—	—	—	—	—
XII. <i>Metallindustri</i>	28	1,450	42.5	24	1,750	51.3
Fabriker	15	788	51.1	3	541	35.1
Handverk	13	662	35.4	21	1,209	64.6
XIII. <i>Maskin- och skeppsbyggnadsindustri</i>	23	630	84.8	2	38	5.1
Fabriker	18	444	79.7	2	38	6.8
Handverk	5	186	—	—	—	—
XIV. <i>Jord- och stenindustri</i>	34	2,599	64.0	15	600	14.8
XV. <i>Kemisk-teknisk industri</i>	7	154	62.3	1	93	37.7
XVI. <i>Byggnadsverksamhet</i>	167	19,217	58.7	32	12,948	39.5
XVII. <i>Allmänna arbeten</i>	22	1,845	99.5	1	9	0.5
I kommunal och statens drift	19	1,779	100.0	—	—	—
I enskild drift	3	66	—	1	9	—
XVIII. <i>Handel och varulager</i>	20	1,180	99.8	1	2	0.2
XIX. <i>Landtransport</i>	14	1,877	87.5	2	110	5.1
Akeri- och stufverirörelse	11	1,018	90.2	2	110	9.8
Järnvägs- och spårvägsdrift samt telefon	3	859	84.4	—	—	—
XX. <i>Sjötransport</i>	—	—	—	—	—	—
XXI. <i>Diverse</i>	—	—	—	—	—	—
Summa	586	61,641	74.4	116	18,519	22.3
Däraf:						
Fabriker	225	27,428	83.2	43	3,586	10.9
Handverk och byggnadsverksamhet	299	28,798	65.1	69	14,812	33.5

aflöningsdag.						Aflöningen skall utbetalas på visst datum eller inom viss tidrymd.						Inga bestämmelser.			Hela antalet	
Annat veckodag.			Summa.			Antal arbetare.			Antal arbetare.			Antal arbetare.			aftal.	arbeta-
Antal	Antal		Antal	Antal		Antal	Antal		Antal	Antal		Antal	Antal			
aftal.	absolut.	%	aftal.	absolut.	%	aftal.	absolut.	%	aftal.	absolut.	%	aftal.	absolut.	%		
—	—	—	4	183	9.9	9	801	43.3	14	864	46.8	27	1,848		I.	
—	—	—	1	10	0.6	9	801	49.3	12	814	50.1	22	1,625			
—	—	—	3	173	—	—	—	—	2	50	—	5	223			
—	—	—	2	330	—	5	934	—	1	112	—	8	1,376		II.	
—	—	—	—	—	—	6	4,087	84.6	11	746	15.5	17	4,813		III.	
2	50	1.2	79	4,228	17.8	31	3,281	13.8	161	16,250	68.4	271	23,759		IV.	
1	35	1.4	30	2,537	13.1	28	2,315	11.9	121	14,575	75.0	179	19,427			
1	15	0.9	49	1,691	39.0	3	966	22.3	40	1,675	38.7	92	4,332			
—	—	—	19	5,504	44.0	3	253	2.0	48	6,742	54.0	70	12,499		V.	
—	—	—	19	5,504	44.6	3	253	2.0	39	6,589	53.4	61	12,346			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	153	—	9	153			
1	102	2.2	48	4,536	30.3	3	62	0.4	164	10,373	69.3	215	14,971		VI.	
1	102	3.0	27	3,448	61.9	2	58	1.0	29	2,065	37.1	58	5,571			
—	—	—	21	1,088	11.6	4	—	—	135	8,308	88.4	157	9,400			
1	5	0.4	21	1,253	37.0	6	105	3.1	51	2,030	59.9	78	3,388		VII.	
1	5	1.1	4	447	19.8	—	—	—	37	1,807	80.2	41	2,254			
—	—	—	17	806	71.1	6	105	9.2	14	223	19.7	37	1,134			
6	384	4.4	117	8,745	48.6	11	1,085	6.0	82	8,183	45.4	210	18,013		VIII.	
5	366	5.5	85	6,618	42.8	10	1,019	6.6	66	7,820	50.6	161	16,457			
1	18	0.8	32	2,127	83.2	1	66	2.6	16	363	14.2	49	2,556			
—	—	—	14	3,716	30.7	9	2,141	17.7	36	6,238	51.6	59	12,065		IX.	
—	—	—	1	7	0.1	9	2,141	25.6	35	6,209	74.3	45	8,357			
—	—	—	13	3,709	99.2	—	—	—	1	29	0.8	14	3,738			
—	—	—	15	7,704	98.1	—	—	—	2	153	1.9	17	7,857		X.	
2	274	100.0	2	274	9.3	6	1,683	57.3	14	983	33.4	22	2,940		XI.	
1	213	6.2	53	3,413	39.6	3	368	4.3	67	4,838	56.1	123	8,619		XII.	
1	213	13.8	19	1,542	30.7	2	358	7.1	39	3,126	62.2	60	5,026			
—	—	—	34	1,871	52.1	1	10	0.3	28	1,712	47.6	63	3,593			
3	75	10.1	28	743	2.4	—	—	—	30	30,702	97.6	58	31,445		XIII.	
3	75	13.5	23	557	1.8	—	—	—	29	30,616	98.2	62	31,173			
—	—	—	5	186	—	—	—	—	1	86	—	6	272			
7	862	21.2	56	4,061	23.5	23	5,188	30.0	75	8,044	46.5	154	17,293		XIV.	
—	—	—	8	247	3.4	12	1,062	14.5	40	6,002	82.1	60	7,311		XV.	
6	580	1.8	205	32,745	70.7	31	8,590	18.5	45	4,996	10.8	281	46,331		XVI.	
—	—	—	23	1,854	19.6	11	6,424	68.0	14	1,167	12.4	48	9,445		XVII.	
—	—	—	19	1,179	20.3	10	6,024	68.6	12	971	11.1	41	8,774			
—	—	—	4	75	—	1	400	—	2	196	—	7	671			
—	—	—	21	1,182	37.1	15	1,228	38.6	37	775	24.3	73	3,185		XVIII.	
2	159	7.4	18	2,146	8.6	38	7,354	29.6	110	15,351	61.8	166	24,851		XIX.	
—	—	—	13	1,128	12.8	17	4,733	51.5	44	3,327	36.2	74	9,188			
2	159	15.6	5	1,018	6.5	21	2,621	16.7	66	12,024	76.8	92	16,663			
—	—	—	—	—	—	6	621	15.9	7	3,274	87.1	13	3,895		XX.	
—	—	—	—	—	—	1	16	—	—	—	—	1	16		XXI.	
31	2,704	3.8	733	82,864	32.4	229	45,263	17.7	1,009	127,823	49.9	1,971	255,950			
21	1,932	5.9	289	32,946	24.4	95	14,077	10.4	526	87,989	65.2	910	135,012			
8	613	1.4	376	44,223	61.9	43	9,741	13.6	289	17,545	24.5	708	71,509			

arbetsgifvaren enligt aftalen har rätt att innehålla kr. 1,50—1,25 i veckan eller 25 öre per dag för daglönare, anställd för minst 4 månader. Enligt ett aftal för bagerier och ett för en chokladfabrik inestår hos arbetsgifvaren en veckas aflöning, enligt ett aftal för en sockerfabrik 25 öre per skift från 1 augusti till betkampanjens slut. Enligt aftal för en trikåfabrik afdrages vid hvarje likvid 50 öre, som utbetalas vid jul eller då arbetaren med arbetsgifvarens tillstånd slutar sin anställning; i ränta på de inestående beloppen betalas 3 %. I ett aftal för skomakeriverkstäder tillerkännes arbetsgifvaren rätt att hvarje vecka afdraga 1 krona på veckopenningen; den sålunda innehållna delen af arbetslönen utbetalas vid uppsägning eller vid årets slut. Enligt ett aftal för en gummivarufabrik innehållas af hvarje arbetares lön sammanlagdt 5 kr., på hvilka fabriken betalar 10 % ränta, och enligt aftal för ett sågverk 5 % af lönen, hvilka utbetalas halfårsvis. I riksaftalen för boktryckerier och kemigrafiska anstalter samt i aftalen för litografiska anstalter förekomma, som ofvan nämnts, lokaltillägg eller hyrespengar, som utbetalas en gång i kvartalet, men ej tillfalla arbetaren, om denne icke iakttagit gällande uppsägningstid. För kalkbrännare inestå enligt aftal för en cementfabrik 2 öre per hl., som utbetalas halfårsvis. Enligt ett aftal för ett tegelbruk innehålls maj—september af arbetarens lön »samma belopp, som förut», enligt ett aftal för lykttändare i enskild anställning $\frac{1}{7}$ af ackordet intill belysningsterminens slut, enligt ett aftal för tidningsbud en veckolön, »tills dess 5 kr. inestå». En veckolön innehålls likaså enligt en del aftal inom åkerirörelsen. Förbud mot hvarje slags innehållande af arbetslönen förekommer i en del aftal för cigarrfabriker i södra Sverige.

Motbok.

För att underlätta och kontrollera utbetalningen af aflöningen erhåller arbetaren ofta en motbok, i hvilken all aflöning såväl tidlön som ackordlön antecknas. Att dylik motbok *skall* upprättas mellan arbetsgifvaren och arbetarne, är en vanlig bestämmelse i kollektivafptalen, särskildt inom snickeri-, plåtslageri- och kakelugns-makareyrkena. Motboken skall vara i arbetarens ägo och anses efter arbetarens afflyttning tillhöra denne. Enligt några få aftal, bl. a. inom skrädderiyrket, stadgas, att fackföreningen skall kontrollera motböckerna, enligt andra, att kollektivafptalet skall finnas inhäftadt i motboken.

Rätt för arbetare att kontrollera utbetalningen af lönen.

I aftal för en textilfabrik erhålla arbetarne rätt att före inskrifningen af den intjänta lönen i motboken kontrollera uppmätningen af arbetsprodukten. En dylik rätt för arbetarne eller af dem utsedda representanter att tillse, att allt går riktigt till vid beräkningen af aflöningen, förekommer äfven i några andra fall. Enligt afptalet för bryggeriarbeterskor i Stockholm, för hvilka lönen utgår i form af gruppäckord, skola sålunda två ombud för arbeterskorna kontrollera

aflöningens beräkning genom granskning af tappnings- och försäljningsjournalerna. Vid en gummifabrik utbetalas aflöningen för arbetarne inom hvarje afdelning af fabriken till en af dessa utsedd förtroendeman. Samtliga fabriakens förtroendemän utse inom sig en person att kontrollera aflöningsberäkningen. Inom byggnadsverksamheten, särskildt inom murare- och byggnadsträarbetareyrkena, är det vanligt, att aflöningen utbetalas icke till de enskilda arbetarne hvar för sig, utan till arbetslaget genom en af detta utsedd person (se ofvan s. 156), hvilken kontrollerar likviden. I aftal för kommunala arbeten är det liksom inom byggnadsverksamheten ett ofta återkommande stadgande, att arbetslaget skall vara representeradt vid uppmätningen af arbetet. En för ofvannämnda förhållande typisk bestämmelse ur aftalet för Lunds murerihandtlångare (se del II ss. 360 ff.) lyder som följer: *Arbetsgifvaren skall andra arbetsdagen i veckan lämna en afskrift af föregående veckas arbetstids- och aflöningslista, hvilken jämräl skall innehålla uppgift på det antal och slag af tegel, som till byggnadsplatsen transporterats under den tid, listan omfattar. För den händelse större tegelparti skulle vara hopadt å byggnadsplatsen, innan murningen påbörjas, uppräknas detta och antecknas på första aflöningslistan. Här nämnda listor lämnas till en af arbetslaget utsedd person, hvilken skall för arbetslaget omedelbart kontrollera listorna och förvara dem, till dess arbetet är färdigt och slutlikviden utbetald.*

Stufveriarbetet utföres likaledes af arbetslag, med den skillnad likväl, att här hela fackföreningen vanligen kan sägas utgöra ett enda lag. Här är det ofta fackföreningens kassör, som uppbär och kontrollerar aflöningen samt fördelar den på de arbetare, hvilka deltagit i ifrågavarande arbete.

Många aftal fastställa slutligen en viss tidsperiod efter aflöningsdagen, inom hvilken alla klagomål angående aflöningen skola anmälas för att vinna afseende.

Regler för kassering af utfördt arbete och afdrag på ackordet, i de fall då felaktigheter uppstått på grund af arbetarens förvållande, äro vanligast inom stenhuggeriindustrien, men förekomma äfven inom snickeri-, läder-, metall-, maskin- och tegelindustrierna, ehuru ej systematiskt, utan endast i spridda aftal. I riksaftalet för kakelugnsindustrien stadgas, att för formadt gods, som förstörts utan arbetarens förvållande, skall till denne utbetalas $\frac{2}{3}$ af ackordspriset. Har godset förstörts genom arbetarens förvållande, skall arbetsgifvaren erhålla ersättning för lerans kraning och bärning. Inom textilindustrien förekomma åter böter för felväfda stycken.

Kassering
af ackords-
arbete.

VII. Bestämmelser om arbetstiden.¹

Regleringen af arbetstiden för olika arbetaregrupper. En kollektiv reglering af arbetstiden erbjuder betydligt mindre svårigheter än en kollektiv reglering af arbetslönen. Under det att den senare måste kunna afpassas för hvarje enskild arbetare, är arbetstiden nämligen, äfven då endast individuella arbetsaftal förekomma, densamma för samtliga arbetare eller för stora grupper af arbetare på samma arbetsplats.

Visserligen kunna arbetsförhållandena för en del arbetarekategorier skilja sig i så väsentlig grad från andra arbetares på samma arbetsplats, att olika bestämmelser också för arbetstiden måste upptagas i kollektivaftalen. Det kan sålunda, som ofvan påpekats, förekomma, att samma företag drifver från hvarandra helt olikartade tillverkningar, af hvilka den ena fordrar längre arbetstid per dygn, nattarbete o. s. v., den andra icke. Det kan likaledes inträffa, att vid samma arbetsställe arbetet vid t. ex. själfva tillverkningen kan kräfvat mer eller mindre kontinuerligt nattarbete och således måste utföras på skift, under det att magasinsarbetare, s. k. utearbetare (se ofvan s. 133), kuskare och utkörare m. fl. gifvetvis endast hafva dagarbete. Å andra sidan kunna vid en fabrik maskinister och eldare vara underkastade helt andra arbetstidsbestämmelser än öfriga arbetare. Vid grufterdriften är arbetstiden kortare för underjords- än för ofvanjordsarbetare, vid glasbruk hafva hyttarbetare kortare arbetstid än öfriga arbetare. minderårigas arbetstid är underkastad lagen angående minderårigas och kvinnors användande till arbete i industriellt yrke af den 17 oktober 1900 o. s. v.

Den åtskillnad, som sålunda måste göras mellan olika arbetarekategoriers arbetstid, föranleder emellertid icke på långt när samma ingående fördelning af arbetarne, som ofvan påvisats beträffande ar-

¹ Aftalens bestämmelser om arbetstidens längd behandlas i en särskild afdelning.

betslönen. När en fördelning af arbetarne i olika arbetstidsgrupper måste ske i aftalen, omfattar den endast ett fåtal grupper på hvarje arbetsplats. Det stora flertalet arbetare på arbetsstället arbeta alltid under fullkomligt likartade bestämmelser rörande arbetstiden.

Det kan därför vid första påseendet förefalla egendomligt, att denna punkt i aftalen varit föremål för mycket mindre omsorg från parternas sida än arbetslönen. Uti en mängd fall torde dock frånvaron eller knapphändigheten af aftalens bestämmelser om arbetstiden möjligen kunna förklaras däraf, att häfdvunna regler för arbetstiden, med hvilka såväl arbetsgifvare som arbetare voro tillfreds, förefunnits vid kollektivaftalets ingående och enligt parternas mening gjort vidare stadganden öfverflödiga.

Regler beträffande arbetstidens längd och förläggning samt raster.

Beträffande en del industrier och yrken, såsom cigarrindustrin, skrädderi-, skomakeri- och tunnbinderiyrkena, kan orsaken till arbetstidsbestämmelsernas utelämnande äfven ligga däri, att aftalen så godt som uteslutande äro ackordstariffer, beträffande andra näringsgrenar åter, såsom sjötransporten, att arbetets natur försvårar en reglering af arbetstiden. Icke mindre än 207 aftal, omfattande 494 arbetsgifvare och 20,629 arbetare (8,1 %), sakna ock helt och hållet stadganden angående arbetstiden.

Särskildt inom de industrier, där arbetet bedrivs på *skift*, äro bestämmelserna i dessa stycken ofullständiga och godtyckliga. Skiftlagens antal angifvas ytterst sällan, raster omnämnas ofta icke. Det senare kan hafva sin orsak däri, att vid skift raster i egentlig mening i många fall icke förekomma, utan måltiderna intagas under själfva arbetet eller på växlande tider, när tillfälle gifves.

I en del af de näringsgrenar, där arbetets natur torde lägga stora hinder i vägen för kollektiva regler angående arbetstiden, t. ex. jordbruket, varuutkörare- och åkeriyrkena, hafva likväl sådana regler intagits i kollektivafталen.¹

Arbetstidens längd beräknas i antal arbetstimmar per dag eller per vecka, ofta både per dag och per vecka. Endast vid järnvägarna upptagas jämte en maximiarbets-tid per dag äfven arbetstiden per *månad* och icke per vecka. Förutom dylika bestämmelser kräfwis för fullständig reglering af arbetstiden äfven stadganden rörande dess förläggning till vissa timmar på dygnet samt angående raster. En sådan *fullständig reglering* återfinnes i 753 aftal, omfattande 6,047 arbetsgifvare och 99,648 arbetare (38,9 % af hela antalet af aftal berörda); föreskrifter *enbart* rörande arbetstidens *längd* förekomma i 958 aftal, omfattande 4,389 arbetsgifvare och 128,824 arbetare

¹ Inom jordbruket har man dock vanligen undantagit *skördetiden* och öfverlämnat arbetstiden under skördarbetet åt fri öfverenskommelse mellan arbetsgifvare och arbetare.

Näringsgrenar.	Arbetstiden reglerad genom					
	antal arbetstimmar per dag eller vecka, förläggning mellan vissa klockslag samt raster.			endast antal arbets- eller		
				utan angifvande af raster.		
	Antal aftal.	Antal arbetare. Absolut. %.		Antal aftal.	Antal arbetare. Absolut. %.	
I. Jordbruk och trädgårdsskötsel . . .	19	1,497	81.0	6	327	17.7
Jordbruk	19	1,497	92.1	1	104	6.3
Trädgårdsskötsel	—	—	—	5	223	—
II. Skogsbruk	4	692	—	—	—	—
III. Gruvdrift	1	1,997	41.5	12	2,671	55.5
IV. Närings- och nyttningsämnesindustri	111	9,990	42.0	119	7,355	31.0
Fabriker	84	8,885	45.7	62	4,441	22.9
Handverk	27	1,105	25.5	57	2,914	67.3
V. Textilindustri	32	4,764	38.1	33	6,044	48.4
Fabriker	30	4,701	38.1	26	5,954	48.2
Handverk	2	63	—	7	90	—
VI. Beklädnadsindustri	52	4,711	31.4	99	7,387	49.3
Fabriker	20	2,415	43.3	36	3,075	55.2
Handverk	32	2,296	24.4	63	4,312	45.9
VII. Läder-, hår- och gummirvaruindustri	14	934	27.6	51	1,879	55.5
Fabriker	10	522	23.1	27	1,291	57.3
Handverk	4	412	36.3	24	588	51.8
VIII. Trävaruindustri	83	8,803	48.8	98	6,155	34.2
Fabriker	68	7,730	50.0	69	4,812	31.1
Handverk	15	1,073	42.0	29	1,343	52.5
IX. Trämasse- och pappersindustri . . .	17	5,381	44.5	20	2,423	20.1
Fabriker	7	1,847	22.1	16	2,219	26.5
Handverk	10	3,534	94.5	4	204	5.5
X. Grafisk industri	12	7,600	96.7	3	104	1.3
XI. Malmförädlingsindustri	6	1,509	51.3	12	1,192	40.6
XII. Metallindustri	36	2,952	34.2	72	4,751	55.1
Fabriker	22	2,494	49.6	29	1,839	36.6
Handverk	14	458	12.7	43	2,912	81.1
XIII. Maskin- och skeppsbyggnadsindustri	19	1,968	6.3	35	29,273	93.1
Fabriker	18	1,966	6.3	30	29,003	93.0
Handverk	1	2	—	5	270	—
XIV. Jord- och stenindustri	61	3,785	21.9	72	11,923	68.9
XV. Kemisk-teknisk industri	16	825	11.3	38	6,296	86.1
XVI. Byggnadsverksamhet	153	30,387	65.6	121	15,461	33.4
XVII. Allmänna arbeten	10	788	8.3	35	8,450	89.5
I kommunal och statens drift	9	388	4.4	31	8,376	95.5
I enskild drift	1	400	—	4	74	—
XVIII. Handel och varulager	46	2,069	65.0	13	508	16.0
XIX. Landtransport	58	8,716	35.1	75	14,382	57.9
Åkeri- och stufverirörelse	50	7,473	81.4	6	725	7.9
Järnvägs- och spårvägsdrift samt telefon	8	1,243	7.9	69	13,657	87.2
XX. Sjötransport	2	264	6.8	3	155	4.0
XXI. Diverse	1	16	—	—	—	—
Summa	753	99,648	38.9	917	126,736	49.5
Däraf:						
Fabriker	354	44,279	32.8	420	72,149	53.4
Handverk och byggnadsverksamhet . . .	258	39,330	55.0	353	28,094	39.3

tidens reglering.

föreskrifter angående						Inga bestämmelser.			Hela antalet		
timmar per dag			endast dess för- läggning mellan vissa klockslag.								
vecka											
med angifvande af raster.											
Antal aftal.	Antal arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare.		aftal.	arbetare.	
	Absolut.	%.		Absolut.	%.		Absolut.	%.			
1	20	1.1	—	—	—	1	4	0.2	27	1,848	I.
1	20	1.3	—	—	—	1	4	0.3	22	1,625	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	223	
—	—	—	2	164	—	2	520	—	8	1,376	II.
—	—	—	—	—	—	4	145	3.0	17	4,813	III.
11	913	3.8	2	283	1.2	28	5,218	22.0	271	23,759	IV.
6	692	3.5	2	283	1.5	25	5,126	26.4	179	19,427	
5	221	5.1	—	—	—	3	92	2.1	92	4,332	
—	—	—	—	—	—	5	1,691	13.5	70	12,499	V.
—	—	—	—	—	—	5	1,691	13.7	61	12,346	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	153	
3	106	0.7	7	153	1.1	54	2,614	17.5	215	14,971	VI.
1	57	1.1	—	—	—	1	24	0.4	58	5,571	
2	49	0.5	7	153	1.6	53	2,590	27.6	157	9,400	
8	121	3.5	—	—	—	5	454	13.4	78	3,888	VII.
—	—	—	—	—	—	4	441	19.6	41	2,254	
8	121	10.7	—	—	—	1	13	1.2	37	1,134	
2	159	0.9	10	1,507	8.4	17	1,389	7.7	210	18,013	VIII.
2	159	1.1	9	1,475	9.5	13	1,281	8.3	161	15,457	
—	—	—	1	32	1.3	4	108	4.2	49	2,556	
—	—	—	18	3,703	30.6	4	588	4.8	59	12,095	IX.
—	—	—	18	3,703	44.3	4	588	7.1	45	8,357	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	3,738	
—	—	—	—	—	—	2	153	2.0	17	7,857	X.
—	—	—	—	—	—	4	239	8.1	22	2,940	XI.
3	195	2.3	1	15	0.2	11	706	8.2	123	8,619	XII.
1	40	0.8	1	15	0.3	7	638	12.7	60	5,036	
2	155	4.3	—	—	—	4	68	1.9	63	3,593	
1	45	0.1	—	—	—	3	159	0.5	58	31,445	XIII.
1	45	0.2	—	—	—	3	159	0.5	52	31,173	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	272	
—	—	—	5	366	2.1	16	1,219	7.1	154	17,293	XIV.
2	14	0.2	—	—	—	4	176	2.4	60	7,311	XV.
3	339	0.7	—	—	—	4	144	0.3	281	46,331	XVI.
—	—	—	—	—	—	3	207	2.2	48	9,445	XVII.
—	—	—	—	—	—	1	10	0.1	41	8,774	
—	—	—	—	—	—	2	197	—	7	671	
4	70	2.2	1	30	0.9	9	508	15.9	73	3,185	XVIII.
3	106	0.4	7	628	2.5	23	1,019	4.1	166	24,851	XIX.
—	—	—	7	628	6.8	11	362	3.9	74	9,188	
3	106	0.7	—	—	—	12	657	4.2	92	15,663	
—	—	—	—	—	—	8	3,476	89.2	13	3,895	XX.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	16	XXI.
41	2,088	0.8	53	6,849	2.7	207	20,629	8.1	1,971	255,950	
13	1,007	0.8	35	5,842	4.3	88	11,735	8.7	910	135,012	
20	885	1.2	8	185	0.3	69	3,015	4.2	708	71,509	

(50,3 %) — i 41 af dessa aftal, omfattande 244 arbetsgivare och 2,088 arbetare, finnas äfven raster angifna —. *Endast stadganden angående de klockslag, mellan hvilka arbetstimmarna skola förläggas*, innehålla 53 aftal, omfattande 210 arbetsgivare och 6,849 arbetare (2,7 %).

Sammanlagdt 794 aftal, omfattande 6,291 arbetsgivare och 101,736 arbetare (39,7 %), innehålla bestämmelser angående *raster*. Dessa bestämmelser äro emellertid alltför växlande för att här kunna närmare beskrifvas. En del aftal bestämma både rasternas längd och förläggning, andra åter endast deras längd. I många aftal framgår rasternas längd däraf, att arbetstidens både längd och förläggning äro bestämda.

Anledningen till att, såsom ofvan lämnade redogörelse ådagalägger, endast en mindre del af kollektivaftalen mera i detalj reglerar arbetstiden, torde ock till en del vara att söka i det förhållandet, att en sådan generell reglering kan vara svår att genomföra eller till och med hinderlig, särskildt då det gäller aftal för flera olika tillverkningar eller skilda arbetsställen.

Detta torde framför allt vara fallet inom fabriksindustrien, där, som af tab. litt. Z. synes, en detaljerad reglering af arbetstiden förekommer i aftal, omfattande endast 32,8 % af hela antalet af aftal berörda arbetare, under det att motsvarande procentsiffra för handverk och byggnadsverksamheten sammanlagda är 55,0.

Ofvan har skildrats, huru inom skrädderiyrket hemarbetet så småningom öfvergår till arbete på verkstad. Vid hemarbete är arbetaren gifvetvis obunden med afseende å arbetstiden, och detta synes hafva inverkat på arbetstidsförhållandena inom yrket, äfven då arbetet utföres på verkstad. Någon egentlig reglering af arbetstiden medföra kollektivaftalen inom detta yrke icke, då de, som nyss påpekats, hufvudsakligen äro ackordstariffer; de enda bestämmelser, som pläga förekomma, äro föreskrifter angående den tid, verkstaden skall hållas öppen. Aftalet för Örebro skrädderier (se del II ss. 148 ff.) innehåller sålunda endast ett stadgande, att verkstäderna skola hållas öppna, från »hvilken tid som helst på morgonen» till kl. 9 e. m. Arbetarne infinna sig på verkstäderna, när det finnes arbete, och aflägsna sig, när de finna för godt. Innehålla skrädderiaftalen utförligare bestämmelser angående arbetstiden, afse dessa i regel veckoarbete (se ofvan s. 147). Inom bageri- och åkeriyrkena är arbetstiden ofta ej på annat sätt bestämd, än att hvilotid viss tid på dygnet är fastställd. I några få aftal för bagerier, för sågverk, tegelbruk o. v. s. bestämmes arbetstiden hvarken till sin längd eller sin förläggning, utan efter *arbetsprestation*. När ett visst, i aftalet bestämdt arbete fullgjorts, upphör arbetstiden. Vid bagerierna kan sålunda förekomma, att aftalen fastställa ett visst antal bakningar, som skola äga rum per dygn, utan att på något annat sätt begränsa arbetstiden.

Som ett annat exempel kan nämnas en bestämmelse i aftal för tegelbruk, att, försävidt på lördagen 10,000 tegel insatts och maskinen rengjorts, utgår lönen för 10 timmar, oafsedt om arbete ägt rum under denna tid eller ej.

Då vid regleringen af arbetstiden hänsyn icke behöfver tagas till individuella olikheter, blir följden, att i kollektivaftalen i de flesta fall den faktiska arbetstiden fastställs och icke, som ofvan visats vara fallet beträffande arbetslönen, vissa minimi- eller normaltyper, hvilka i verkligheten icke behöfva motsvara den faktiskt utbetalade aflöningen för någon enda af de enskilda arbetare, aftalet ifråga omfattar.

Maximi- och minimiarbetstid.

Arbetstiden regleras nämligen i kollektivaftalen visserligen i främsta rummet i syfte att begränsa densamma, men då arbetsförtjänsten är beroende af arbetstidens längd, kan det, i synnerhet inom säsongyrkena, vara af intresse för arbetarne, att arbetstiden icke förkortas så, att den väntade inkomsten förminskas. För att försäkra sig om en minimiförtjänst måste därför arbetarne äfven vara förvisade om en ej alltför kort minimiarbetstid. Äfven på denna grund utgöra sålunda kollektivaftalens arbetstidsbestämmelser vanligen icke, såsom man möjligen skulle kunna vänta, en maximigräns för arbetstiden. En del aftal garantera arbetarne tvärtom en viss arbetstid per dag eller tillförsäkra dem aflöning efter visst antal arbetstimmar per dag, vare sig arbete utförts under dessa eller icke.¹ Sistnämnda bestämmelser visa det nära sammanhanget mellan minimiarbetstiden och frågan angående aflöningens beräkning per timme eller längre tidsperioder.

Det kan emellertid under vissa förhållanden ligga i båda parternas intresse att under en kortare tidrymd nedsätta arbetstiden under den i aftalet fastställda normala. När arbetstillgången afsevärdt minskas, stå nämligen tvenne utvägar öppna för arbetsgifvaren, antingen att reducera arbetareantalet eller att inskränka arbetstiden. Om med visshet kan förutses, att minskningen i arbetstillgången är tillfällig, och särskildt då arbetslönen utgår i form af ackordlön eller timpenning, är det tydligen i arbetsgifvarens intresse att bibehålla så stor del som möjligt af den gamla arbetspersonalen och förkorta arbetstiden. För arbetarkåren som helhet och särskildt för arbetarorganisationerna åter är det af vikt att genom en inskränkning i arbetstiden förebygga allt för stor omedelbar arbetslöshet.

Förkortning af arbetstiden vid bristande arbetstillgång.

Att arbetsgifvaren har rättighet eller skall — aftalen äro sällan fullt tydligt affattade i denna punkt — inskränka arbetstiden vid

¹ Se t. ex. Bestämmelser angående arbets- och löneförhållanden vid Stockholms stads arbeten (del II s. 418), där det heter: *Aflöning utbetalas för arbetares verkliga arbetstid; dock skall — då under vintertiden dagarnas korthet och frånvaron af artificiell belysning nödvändiggör arbetstidens inskränkning — aflöningen utgå för minst 8 timmar.*

Tab. litt. Å. Kollektivafstal med väx-

Näringsgrenar. ¹	Antal aftal.	Antal arbetare.	
		Absolut.	%.
I. Jordbruk- och trädgårdsskötsel.			
Jordbruk	20	1,499	92.2
Trädgårdsskötsel	3	108	48.4
IV. Närings- och njutningsämnesindustri.			
Bagerier och konditorier	1	24	0.7
Råsockerbruk och sockerraffinaderier	11	1,660	19.1
Bryggerier, mälterier och läskedrycksfabriker	2	63	1.4
Slakterier och charkuterier	1	15	2.2
V. Textilindustri.			
Väfverier, spinnerier, blekerier, färgerier, trikfabriker m. fl.	30	4,701	38.1
Repslagerier	5	73	47.7
VI. Beklädnadsindustri.			
Skrädderier och sömnadsfabriker	2	136	2.0
Skofabriker	3	470	9.0
Skomakeriverkstäder	1	21	1.8
Barberare och perukmakare	2	60	15.4
VII. Läder-, hår- och gummivaruindustri.			
Sadelmakare- och tapetserareverkstäder	5	98	8.6
VIII. Trävaruindustri.			
Brädgårdsrörelse	8	303	23.6
Snickeri- och möbelfabriker	3	352	8.1
IX. Trämasse- och pappersindustri.			
Bokbinderier, kartongfabriker m. fl.	1	125	3.3
XI. Malmförädlingsindustri.			
Järn- och stålverk, zink- och blyhyttor, kopparverk m. m.	3	177	6.0
XII. Metallindustri.			
Smides-, reparations- och hofslageriverkstäder	1	10	0.7
XIII. Maskin- och skeppsbyggnadsindustri.			
Skeppsvarf och båtbyggerier	3	45	23.0
Instrumentfabriker	4	101	24.4
Urmakerier	1	86	100.0
XIV. Jord- och stenindustri.			
Stenbrott och stenhuggerier	10	1,126	13.7
Grustag	1	80	70.9
Tegelbruk	5	215	8.8

¹ Endast näringsgrenar, där ifrågavarande bestämmelser förekomma, hafva upptagits i denna tabell.

lande arbetstid för olika årstider.

Näringsgrenar.	Antal aftal.	Antal arbetare.	
		Absolut.	%.
XV. Kemisk-teknisk industri.			
Ljus-, tvål- och parfymfabriker m. fl.	2	150	23.6
Gödningsämnes- och svafvelsyrefabriker	1	5	0.6
XVI. Byggnadsverksamhet.			
Murare	12	1,922	32.7
Byggnadsträarbetare	11	1,676	15.2
Förgylleri- och glasmästeriarbetare	2	144	30.3
Målare	11	4,723	59.5
Skorstensfejare	1	49	34.5
Rörarbetare	1	15	1.0
Byggnadsgröfarbetare	18	2,685	20.5
Väg- och vattenbyggnadsarbetare	9	1,895	32.3
XVII. Allmänna arbeten.			
Byggnadsarbeten: kommunala	8	5,369	68.0
i entreprenad	1	29	13.4
XVIII. Handel och varulager.			
Handelsarbetare och varuutkörare	7	507	15.9
XIX. Landtransport.			
Åkerirörelse	7	1,239	50.7
Stufverirörelse	9	1,310	19.4
Summa	226	33,266	13.0

bristande arbetstillgång, så att väntning på arbete och afskedanden om möjligt undvikas, är sålunda en allmänt förekommande bestämmelse särskildt inom skofabriksindustrien, inom tapetserareyrket, snickerifabriksindustrien, rörarbetareyrket m. fl.

Särskildt detaljerade föreskrifter i denna punkt påträffas i det ofvan omtalade aftalsformuläret, hvilket användes vid aftal för medlemmar af Sveriges träindustriförbund och Svenska träarbetareförbundet. Bestämmelsen ifråga har där följande lydelse (se del II s. 194): *Om på grund af dåliga afsättningsmöjligheter tillverkningen inom en eller flera afdelningar af fabriken måste inskränkas i sådan utsträckning, att en minskning af arbetarnes antal nödvändiggöres, motsvarande högst 10 % af antalet arbetare inom den eller dessa afdelningar, bör arbetstiden, i den mån detta utan tekniska olägenheter kan ske, minskas intill 48 timmar per helgfri vecka, innan afskedande af nyssnämnda anledning får äga rum. Vid sådant afskedande bör som regel gälla, att senare antagna arbetare afskedas först, under förut-*

Tab. litt. Å. Förkortning af

Näringsgrenar. ¹	Antal aftal.	Antal arbetare.	
		Absolut.	%.
I. <i>Jordbruk och trädgårdsskötsel.</i>			
Jordbruk	4	339	20.9
Trädgårdsskötsel	2	50	22.4
II. <i>Skogsbruk.</i>			
Flottning	3	442	51.6
IV. <i>Närings- och nyttningsämnesindustri.</i>			
Kvarnar	3	140	11.7
Bagerier och konditorier	20	1,091	29.9
Karamell-, choklad- och käckfabriker	7	569	76.2
Tobaksfabriker	5	207	5.5
Bryggerier, mälterier och läskedrycksfabriker	2	138	3.1
Margarinfabriker	4	314	88.5
Slakterier och charkuterier	8	504	74.0
Öfrig närings- och nyttningsämnesindustri	2	12	33.3
V. <i>Textilindustri.</i>			
Väfverier, spinnerier, blekerier, färgerier, trikåfabr. m. fl.	29	6,363	51.5
Repslagerier	3	71	46.4
VI. <i>Beklädnadsindustri.</i>			
Skrädderier och sömnadsfabriker	4	412	5.9
Skofabriker	24	2,767	53.2
Skomakeriverkstäder	1	39	3.4
Handskfabriker	1	316	100.0
VII. <i>Läder-, hår- och gummivaruindustri.</i>			
Garfverier och läderfabriker	13	453	49.8
Gummivarufabriker	1	155	13.5
Sadelmakare- och tapetserareverkstäder	27	872	76.9
VIII. <i>Trävaruindustri.</i>			
Sågverk och hyffier	21	3,774	40.5
Brädgårdsrörelse	9	770	60.0
Snickeri- och möbelfabriker	51	2,856	65.9
Snickeri- och möbelverkstäder	13	1,052	47.7
Korgmakerier och korgfabriker	2	69	100.0
Tunnbinderier	6	121	43.2
Korkfabriker	4	248	61.2
IX. <i>Trämasse- och pappersindustri.</i>			
Pappersbruk, papp- och trämassfabriker	2	25	0.3
Bokbinderier, kartongfabriker m. m.	8	2,854	76.4
X. <i>Grafisk industri.</i>			
Kemigrafiska anstalter	1	300	100.0
Litografiska anstalter	2	33	3.2
XI. <i>Malmförädlingsindustri.</i>			
Järn- o. stålverk, zink- o. blyhyttor, kopparverk m. m.	3	1,462	49.7
XII. <i>Metallindustri.</i>			
Järn- och stålvarufabriker	31	2,659	74.3
Smides-, reparations- och hofslageriverkstäder	14	299	19.5
Bleck-, plåt- och kopparslagerier	29	1,063	51.7
Guld- och silfvervarufabriker	1	195	38.9
Galvaniserings- och kapsylfabriker m. fl.	12	946	100.0

¹ Endast näringsgrenar, där ifrågakarande bestämmelser förekomma, hafva upptagits i denna tabell.

arbetstiden på lördagar.

Näringsgrenar.	Antal aftal.	Antal arbetare.	
		Absolut.	%.
XIII. Maskin- och skeppsbyggnadsindustri.			
Mekaniska verkstäder	16	764	2.7
Skeppsvarf och båtbyggerier	3	161	82.1
Elektriska verkstäder	1	1,426	100.0
Vagnfabriker	2	47	100.0
Vagnmakerier	3	23	12.4
Instrumentfabriker	7	237	57.2
XIV. Jord- och stenindustri.			
Stenbrott och stenhuggerier	14	4,096	49.8
Grustag	1	80	76.9
Kalk- och kritbruk samt cementfabriker	3	537	40.1
Glasbruk	7	1,534	58.8
Tegelbruk	21	1,151	46.8
Tillverkning och uppsättning af kakelugnar	5	1,540	97.6
Öfrig jord- och stenindustri	1	15	2.7
XV. Kemisk-teknisk industri.			
Färg- och färbesfabriker	1	15	71.4
Ljus-, tvål- och parfymfabriker m. fl.	9	241	38.0
Sprängämnesfabriker	1	151	49.3
Kalciumkarbid- och kloratfabriker	3	94	29.9
Gödningsämnes- och svavelsyrefabriker	2	126	13.9
Tändsticksfabriker	10	4,901	98.4
Öfrig kemisk-teknisk industri	3	75	50.7
XVI. Byggnadsverksamhet.			
Murare	36	5,104	86.7
Byggnadsträarbetare	49	9,668	87.6
Stuckatörer	2	98	49.5
Förgylleri- och glasmästeriarbetare	11	461	96.8
Målare	30	6,480	81.6
Skorstensfejare	2	68	47.9
Rörarbetare	8	1,453	95.7
Elektriska montörer	1	50	100.0
Byggnadsgrovarbetare	56	11,781	90.1
Gipsrörare	1	130	100.0
Väg- och vattenbyggnadsarbetare	20	4,704	80.1
XVII. Allmänna arbeten.			
Byggnadsarbeten: kommunala	17	7,235	91.6
i entreprenad	1	29	13.4
Renhållningsverk: kommunala	1	30	13.5
Kraftstationer: statens	1	14	58.3
XVIII. Handel och varulager.			
Handelsarbetare och varuutkörare	11	316	9.9
XIX. Landtransport.			
Åkerirörelse	2	1,110	45.4
Stufverirörelse	4	542	8.0
Spårvägar: enskilda	1	52	4.3
Järnvägar (enskilda)	11	818	6.1
Telefon (enskild)	1	310	100.0
Summa	751	101,647	39.7

¹ Verkstadspersonal.

sättning likväl att ifrågavarande arbetares duglighet och flit samt förhållanden i öfrigt äro lika.

I aftalen för skofabriker tillkommer ofta en bestämmelse, att arbetstiden i ifrågavarande fall skall förkortas på så sätt, att fulla arbetsdagar erhållas. Några aftal inom andra yrkesgrenar tillåta icke olika lång arbetstid för arbetare på samma verkstad, utan skall förkortningen af arbetstiden vara densamma för alla.

*Förkortning
af arbetsti-
den vissa ti-
der på året.*

Bestämmelserna angående inskränkningen i arbetstiden äro helt naturligt af största vikt för säsongyrkena, där sådan inskränkning förekommer regelbundet hvarje år. Arbetslöshet under vissa årstider inträffar alltid inom dessa yrken. Där arbetet utföres utomhus, tillkommer dessutom, att arbetstiden måste rätta sig efter dagsljuset och klimatiska förhållanden. Det är därför särskildt inom säsongyrkena vanligt, att föreskriften angående förkortning af arbetstiden vid arbetsbrist utbytes mot bestämmelsen, att sådan förkortning skall äga rum *under viss årstid*. Denna bestämmelse påträffas kanske oftast inom byggnadsverksamheten, där arbetstiden inskränkes under vintertiden, antingen i mån af arbetstillgång eller, vanligare, efter dagsljusets varaktighet.

Då emellertid äfven inom byggnadsverksamheten arbetet i allt större utsträckning börjar utföras vid artificiellt ljus, åtföljes här stadgandet angående förkortad arbetstid på vintern icke sällan af rätt för arbetsgifvaren att, då sådant arbete förekommer, äfven under vintertid utsträcka arbetet till den normala arbetstiden.

Förkortningen af den normala arbetstiden begränsas ofta icke på annat sätt än att den, som ofvan påpekats, skall ske i mån af arbetstillgång eller efter dagsljusets varaktighet. Ofvanstående tab. litt. A. afser emellertid endast sådana aftal, som uttryckligen fastställa en viss, olika lång arbetstid under olika årstider och enligt hvilka förkortningen af arbetstiden sålunda är begränsad till ett visst antal timmar per dag eller vecka. Dessa aftal äro, som af tabellen framgår, sammanlagdt 226 och omfatta 1,853 arbetsgifvare samt 33,266 arbetare. Antalet arbetare, för hvilka en dylik förkortning af arbetstiden, ehuru ej exakt angifven i aftalen, under viss årstid äger rum, är dock, som framgår af det ofvan anförda, vida större. De förekomma ej inom samtliga säsongyrken, enär inom en del af dessa, t. ex. tegel- och sockerindustrierna, tillverkningen upphör, sedan säsongen är slut, då en del af arbetsstyrkan afgår för att ej återtagas i arbete förrän vid nästa års säsong.

I sammanhang med dessa frågor torde äfven kunna omnämnas, att några aftal inom säsongyrkena fastställa *lägre arbetslöner* för den tid, säsong icke råder, tydligen i syfte att bereda ett större antal arbetare ett mera stadigvarande arbete.

Ofvan omtalade förkortningar af arbetstiden äro dels tillfälliga, dels periodiskt återkommande. Med afseende å krafvet på en *allmän nedsättning af arbetstiden* företräda parterna vanligen olika ståndpunkter, i det att arbetarne påyrka en sådan nedsättning, men arbetsgifvarne i de flesta fall motsätta sig densamma. Liksom kollektivaf-talen, enligt hvad ofvan påvisats, såsom en kompromiss kunna föreskrifva automatisk ökning af lönerna under aftalets giltighetstid, förekomma därför likartade bestämmelser i syfte att *automatiskt förkorta arbetstiden*. Dessa bestämmelser äro emellertid sällsynta och hafva ej på långt när samma utbredning som motsvarande bestämmelser beträffande arbetslönen.

Automatisk förkortning af arbetstiden under kollektivaf-talets giltighetstid.

Kortare arbetstid på lördag än på öfriga veckodagar finnes uttryckligen föreskrifven i 751 aftal, omfattande 5,966 arbetsgifvare och 101,647 arbetare (39,7 % af hela antalet af aftal berörda). Ofta kan man dessutom af antalet arbetstimmar per vecka sluta till, att arbetstiden är kortare på lördagen. Om arbetstiden sålunda fastställs till t. ex. 57 timmar per vecka, är det antagligt, att den fördelas med 10 timmar på hvar och en af arbetsveckans fem första dagar och 7 timmar på lördagen. Andra fall äro emellertid mera tvifvelaktiga, hvarför endast sådana aftal, där uppdelningen på veckodagar finnes tydligt angifven, hafva upptagits i ofvan meddelade siffror. I verkligheten öfverstiger sålunda antalet af aftal berörda arbetare, för hvilka arbetstiden är kortare på lördagen än på veckans öfriga dagar, med säkerhet högst afsevärdt det här ofvan angifna.

Förkortad arbetstid på lördagen.

Af öfversikten i tab. litt. Ä. framgår, att en dylik förkortning af arbetstiden på lördagen förekommer inom flertalet näringsgrenar. Industrier med skiftarbete hafva dock att döma af kollektivaf-talen oftast samma arbetstid på lördag som på öfriga dagar.

Inom en del andra näringsgrenar lägger arbetets natur hinder i vägen för en förkortad arbetstid på lördagar. I aftalen för barberare och perukmakare fastställs t. o. m. *längre* arbetstid på lördagarna än på öfriga veckans dagar. Samma är förhållandet i en del aftal för handelsarbetare och varuutkörare, särskildt inom den mindre minut-handeln, samt i ett aftal inom stufverirörelsen. Inom åkerirörelsen är arbetstiden kortare på lördagar för »verkkuskar», men ej för »finkuskar».

Begränsningen af den ordinarie arbetstiden åtföljes i ett antal aftal af bestämmelser rörande *fridagar* och i en del aftal äfven rörande *semester*. Utbredningen af dessa bestämmelser framgår af nedanstående tab. litt. Ö., ett sammandrag af tab. 15. Som semester har i tabellen upptagits en sammanhängande ledighet af minst tre dagar. Vanligen är semestern icke kortare än en vecka; tre dagars semester förekommer endast i aftal för ett destilleringsverk samt för slakterier och charkuterier. Aftalen för bryggerier innehålla bestämmelser

Semester och fridagar.

Näringsgrenar.	L e d i g -					
	första maj.			vid riksdagsman- val, kommunala val m. m.		
	Antal aftal.	Antal arbetare		Antal aftal.	Antal arbetare	
		Absolut.	%.		Absolut.	%.
I. <i>Jordbruk och trädgårdsskötsel</i>	18	903	48.9	—	—	—
Jordbruk	13	680	41.8	—	—	—
Trädgårdsskötsel	5	223	—	—	—	—
II. <i>Skogsbruk</i>	—	—	—	—	—	—
III. <i>Grufdrift</i>	6	4,067	84.5	4	3,634	75.5
IV. <i>Närings- och nyttningsämnesindustri</i>	184	9,382	41.6	2	106	0.4
Fabriker	107	7,014	36.1	1	25	0.1
Handverk	77	2,868	66.2	1	81	1.9
V. <i>Textilindustri</i>	54	10,605	84.8	—	—	—
Fabriker	50	10,487	84.9	—	—	—
Handverk	4	118	—	—	—	—
VI. <i>Beklädnadsindustri</i>	52	5,842	37.7	3	67	0.4
Fabriker	21	2,357	42.3	2	28	0.5
Handverk	31	3,285	34.9	1	39	0.4
VII. <i>Läder-, hår- och gummivaruindustri</i>	35	2,245	66.3	1	88	2.6
Fabriker	18	1,418	62.9	1	88	3.9
Handverk	17	827	72.9	—	—	—
VIII. <i>Trävaruindustri</i>	117	9,970	55.3	43	3,375	18.7
Fabriker	98	9,330	60.4	33	3,068	19.8
Handverk	19	640	25.0	10	307	12.0
IX. <i>Trämasse- och pappersindustri</i>	42	9,231	76.3	5	1,051	8.7
Fabriker	30	5,647	67.6	5	1,051	12.6
Handverk	12	3,584	95.9	—	—	—
X. <i>Grafisk industri</i>	13	7,603	96.8	—	—	—
XI. <i>Malmförädlingsindustri</i>	5	340	11.6	1	30	1.0
XII. <i>Metallindustri</i>	35	2,403	27.9	1	69	0.8
Fabriker	19	1,828	36.4	1	69	1.4
Handverk	16	575	16.0	—	—	—
XIII. <i>Maskin- och skeppsbyggnadsindustri</i>	35	29,345	93.3	4	81	0.3
Fabriker	32	29,103	93.4	4	81	0.3
Handverk	3	242	—	—	—	—
XIV. <i>Jord- och stenindustri</i>	74	9,734	56.3	11	2,255	13.0
XV. <i>Kemisk-teknisk industri</i>	48	6,875	94.0	—	—	—
XVI. <i>Byggnadsverksamhet</i>	173	33,096	71.4	33	2,587	5.6
XVII. <i>Allmänna arbeten</i>	25	7,513	79.5	—	—	—
I kommunal och statens drift	22	7,073	80.6	—	—	—
I enskild drift	3	440	—	—	—	—
XVIII. <i>Handel och varulager</i>	53	2,474	77.7	1	25	0.8
XIX. <i>Landtransport</i>	67	9,047	36.4	5	679	2.7
Åkeri- och stufverirörelse	51	7,720	84.0	5	679	7.4
Järnvägs- och spårvägsdrift samt telefon	16	1,327	8.5	—	—	—
XX. <i>Sjötransport</i>	4	1,776	45.6	—	—	—
XXI. <i>Diverse</i>	—	—	—	—	—	—
Summa	1,040	162,751	63.6	114	14,047	5.5
Däraf:						
Fabriker	515	91,736	67.9	59	6,695	5.0
Handverk och byggnadsverksamhet	352	45,235	63.3	45	3,014	4.2

¹ Som semester har räknats en sammanhängande ledighet af minst tre dagar.

² Då flera af de i denna tabell behandlade bestämmelser kunna förekomma i ett och samma räkningar hafva frånräknats i summakolumnen.

och semester.¹

h e t			Semester.			Inga bestämmelser.			Hela antalet ²	
på vissa helgdagsaft- nar, på torgdagar m. m.										
Antal aftal.	Antal arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare		aftal.	arbetare.
	Absolut.	%.		Absolut.	%.		Absolut.	%.		
16	1,021	55.2	—	—	—	5	265	14.3	27	1,848
16	1,021	62.8	—	—	—	5	265	16.3	22	1,625
—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	223
—	—	—	—	—	—	8	1,376	—	8	1,376
7	4,104	85.3	—	—	—	10	709	14.7	17	4,813
74	5,041	21.2	60	2,802	11.8	67	12,269	51.6	271	23,759
53	3,280	16.9	40	2,038	10.5	63	12,221	62.9	179	19,427
21	1,761	40.7	20	764	17.6	4	48	1.1	92	4,332
42	10,030	80.2	—	—	—	15	1,790	14.3	70	12,490
39	9,959	80.7	—	—	—	10	1,755	14.2	61	12,346
3	71	—	—	—	—	5	35	—	9	153
16	1,469	9.8	10	699	4.7	159	9,294	62.1	215	14,971
5	735	13.2	1	56	1.0	36	3,201	57.5	58	5,571
11	734	7.8	9	643	6.8	123	6,093	64.8	157	9,400
20	1,373	40.5	1	4	0.1	37	917	27.1	78	3,388
17	1,111	49.3	1	4	0.2	17	610	27.1	41	2,254
3	262	23.1	—	—	—	20	307	27.1	37	1,134
68	5,746	31.9	1	10	0.1	86	7,130	39.6	210	18,013
62	5,631	36.4	—	—	—	57	5,241	33.9	161	15,457
6	115	4.5	1	10	0.4	29	1,889	73.9	49	2,556
33	7,603	62.9	11	3,408	28.2	14	2,070	17.1	59	12,095
22	4,523	54.1	—	—	—	12	1,916	22.9	45	8,357
11	3,080	82.4	11	3,408	91.2	2	154	4.1	14	3,738
13	7,603	96.8	12	1,132	14.4	3	187	2.4	17	7,857
2	96	3.3	1	30	1.0	14	2,474	84.1	22	2,940
16	1,184	13.7	1	10	0.1	86	5,807	67.4	123	8,619
11	916	18.2	1	10	0.2	39	2,789	55.5	60	5,026
5	268	7.5	—	—	—	47	3,018	84.0	63	3,593
4	126	0.4	—	—	—	22	2,075	6.6	58	31,445
4	126	0.4	—	—	—	19	2,045	6.6	52	31,173
—	—	—	—	—	—	3	30	—	6	272
45	6,577	38.0	1	25	0.1	75	7,092	41.0	154	17,293
32	5,795	79.3	10	575	7.9	10	424	5.8	60	7,311
61	20,822	44.9	3	142	0.3	103	12,887	27.8	281	46,331
20	7,222	76.5	8	610	6.5	18	1,780	18.8	48	9,445
18	6,790	77.4	5	197	2.2	15	1,554	17.7	41	8,774
2	432	—	3	413	—	3	226	—	7	671
36	1,618	50.8	17	1,038	32.6	15	637	20.0	73	3,185
72	11,009	44.3	27	3,897	15.7	71	11,767	47.4	166	24,851
49	7,896	85.9	5	744	8.1	16	675	7.3	74	9,188
23	3,113	19.9	22	3,153	20.1	55	11,092	70.8	92	15,663
3	205	5.3	1	80	2.1	7	2,026	52.0	13	3,895
—	—	—	—	—	—	1	16	—	1	16
580	98,644	38.5	164	14,462	5.7	826	82,902	32.4	1,971	255,950
305	46,352	34.3	67	3,870	2.9	355	39,955	29.6	910	135,012
121	27,113	37.9	44	4,967	6.9	336	24,461	34.2	708	71,509

samma aftal, inträffar ej sällan, att samma aftal upptages i olika kolumner. Samtliga dubbel-

angående fyra till åtta fridagar om året, hvilka säkerligen, äfven enligt de aftal, som ej uttryckligen stadga, att dessa fridagar skola erhållas i följd, äro afsedda som sammanhängande semester, då arbetaren därom gör framställning och förhållandena sådant medgifva. Sammanlagdt förekomma föreskrifter angående semester i 164 aftal, omfattande 1,047 arbetsgifvare och 14,462 arbetare (5,7 % af hela antalet af aftal berörda arbetare).

Bland dessa aftal har icke upptagits riksaftalet inom tryckeriindustrien, oaktadt enligt det till aftalet fogade protokollet öfver 1903 års tariffkommittés beslut kommitterade hemställt hos vederbörande principaler, att dessa måtte ordna arbetsförhållandena så, att möjlighet beredes för ett allmänt införande af två veckors semester eller däröfver för arbetspersonalen, en framställning, som i stor utsträckning lär hafva behjärtats. Ej heller har medräknats ett stort antal järnvägsaftal, i hvilka införts en provisorisk bestämmelse, att gällande föreskrifter beträffande bl. a. tjänstledighet skola tillämpas, till dess genom förhandlingar mellan Svenska järnvägarnes arbetsgifvareförening å ena sidan samt Svenska järnvägsmannaförbundet å den andra öfverenskommelse träffats angående gemensamma bestämmelser för samtliga enskilda järnvägar i riket rörande denna fråga. Emellertid åtnjuter i själfva verket personalen semester vid flertalet af ifrågavarande järnvägar.¹

Som af tab. 15 framgår, äro aftalen med semesterbestämmelser spridda inom olika yrken och industrier. Större delen återfinnes emellertid inom transportverksamheten.

Fridagar äro enligt 552 aftal, omfattande 4,057 arbetsgifvare samt 95,927 (37,5 %) arbetare, dagarna före helgdagarna vid de fyra stora högtiderna jul, påsk, pingst och midsommar. Dessutom erhålles enligt 37 aftal, omfattande 179 arbetsgifvare och 3,413 arbetare, ledighet vid en del andra tillfällen, såsom på torg- och marknadsdagar m. m. Häri äro emellertid ej inräknade de aftal, som tilldela stalldrängar, ryktare, kuskar, vakter, frisörbiträden, tegelbrännare, järnvägs- och spårvägspersonal m. fl. kategorier arbetare ett visst

¹ I det förslag till hufvudaftal N:o 2 för de enskilda järnvägarna, som år 1909 uppgjorts, förekomma följande bestämmelser rörande tjänstledighet: *Ordinarie personal (linjepersonal) äger att under samma kalenderår erhålla ledighet utan löneafdrag, under de första 10 åren, 10 dagar och efter 10 tjänsteår såsom ordinarie, 20 dagar, med rätt i båda fallen att erhålla ledighet ytterligare 10 dagar mot 50% afdrag å hela den till vederbörande å orten i fråga utgående aflöning, allt å tid, som förvaltningen för hvarje särskildt fall kan godkänna. Beviljas ytterligare tjänstledighet, afdrages hela aflöningen.*

Extra personal, som fyllt 21 år, äger att under samma kalenderår erhålla ledighet utan löneafdrag, under de första 10 åren, 6 dagar samt, efter 10 tjänsteår såsom extra efter fyllda 21 år, 12 dagar, med rätt att från och med 5:te tjänsteåret erhålla ledighet ytterligare 6 dagar mot 50% afdrag å hela den till vederbörande å orten i fråga utgående aflöning, allt å tid, som förvaltningen för hvarje särskildt fall kan godkänna. Beviljas ytterligare tjänstledighet, afdrages hela aflöningen.

Äfven för verkstadspersonalen förefinnas i förslaget liknande bestämmelser.

antal fridagar per år som ersättning för mer eller mindre regelbundet söndagsarbete.

Enligt 114 aftal, omfattande 476 arbetsgifvare och 14,047 arbetare (5,5 %), erhåller arbetaren äfven frihet från arbete vid val af riksdagsmän samt kommunala val. En del af dessa aftal föreskrifva som villkor för dylik ledighet en begäran från arbetarnes sida, framställd i vederbörlig ordning.

Frihet från arbete första maj stadga icke mindre än 1,040 aftal, omfattande 7,384 arbetsgifvare och 162,751 arbetare (63,6 % af hela antalet af aftal berörda). För att sådan ledighet skall erhållas, skola arbetarne enligt en del aftal, på samma sätt som vid ledighet för val af riksdagsmän och kommunala val, på förhand begära densamma. Några aftal fordra, att viss majoritet af arbetare öfver 21 år skall uttala sig därför. Vid spår- och järnvägar gäller stadgandet angående ledighet första maj icke trafikpersonalen; i aftal för sjömän endast, då fartyget ligger i svensk hamn, samt för så stor del af manskapet, som befälhafvaren kan undvara. Äfven inom andra näringsgrenar undantages ofta den del af arbetspersonalen, som behöfves för att hålla driften i gång.

Af stort intresse är gifvetvis frågan, huruvida aflöning utbetalas under den i aftalen stadgade ledigheten från arbetet eller ej. Endast undantagsvis (se t. ex. noten å s. 194) beröres emellertid denna fråga i kollektivaftalen, hvarför den ej kunnat göras till föremål för behandling i föreliggande undersökning. I tab. 15 och tab. litt. Ö. har icke heller skillnad gjorts mellan hela fridagar och ledighet endast viss tid af dagen, då i senare fallet fritidens längd är synnerligen växlande, och bestämda gränser endast med svårighet kunna uppdragas.

Att arbete äfven å annan tid än den i aftalen föreskrifna understundom icke kan undvikas, är tydligt. För sådana tillfällen föreskrifva kollektivaftalen särskilda tillägg till den ordinarie lönen, icke blott som ersättning för det obehag och den ökade ansträngning, som medföljer den utsträckta arbetstiden, utan äfven för att i möjligaste mån inskränka öfvertidsarbetet.

Arbete utom den ordinarie arbetstiden plägar uppdelas i tre olika kategorier: *arbete på öfvertid i inskränkt bemärkelse*, d. v. s. två eller tre timmar närmast efter eller understundom äfven före den ordinarie arbetstiden, *nattarbete*, som omfattar allt arbete under den öfriga delen af hvardagsdygnet, samt *sön- och helgdagsarbete*, till hvilket vanligen äfven räknas arbete på i kollektivaftalen föreskrifna fridagar. Samtliga dessa olika slag af öfvertidsarbete ersättas med ordinarie lön samt dessutom ett tillägg, som vanligen utgår med en viss procent af den ordinarie lönen, lägst för vanlig öfvertid och högst för sön- och helgdagsarbete, så att t. ex. för vanligt öfvertidsarbete be-

*Öfvertids-
arbete.*

Näringsgrenar.	Ersätt-		
	öfvertidsarbete.		
	Antal aftal.	Antal arbetare.	
		Absolut.	%.
I. <i>Jordbruk och trädgårdsskötsel</i>	23	1,365	73.9
Jordbruk	18	1,142	70.3
Trädgårdsskötsel	5	223	—
II. <i>Skogsbruk</i>	6	856	—
III. <i>Grufdrift</i>	13	4,580	95.2
IV. <i>Närings- och njutningsämnesindustri</i>	247	22,558	94.9
Fabriker	160	18,682	96.1
Handverk	87	3,876	89.5
V. <i>Textilindustri</i>	67	11,155	89.2
Fabriker	58	11,002	89.1
Handverk	9	153	—
VI. <i>Beklädnadsindustri</i>	112	9,133	81.0
Fabriker	48	4,800	86.2
Handverk	64	4,333	46.1
VII. <i>Läder-, hår- och gummirvaruindustri</i>	70	2,958	87.3
Fabriker	33	1,824	80.9
Handverk	37	1,134	100.0
VIII. <i>Trävaruindustri</i>	177	14,538	80.7
Fabriker	131	12,018	77.8
Handverk	46	2,520	98.6
IX. <i>Trämasse- och pappersindustri</i>	55	11,812	97.7
Fabriker	41	8,074	96.6
Handverk	14	3,738	100.0
X. <i>Grafisk industri</i>	16	7,799	99.3
XI. <i>Malmförädlingsindustri</i>	13	2,498	85.1
XII. <i>Metallindustri</i>	113	6,680	77.5
Fabriker	55	3,167	63.0
Handverk	58	3,513	97.8
XIII. <i>Maskin- och skeppsbbyggnadsindustri</i>	52	31,206	99.2
Fabriker	46	30,934	99.2
Handverk	6	272	—
XIV. <i>Jord- och stenindustri</i>	121	15,084	87.2
XV. <i>Kemisk-teknisk industri</i>	58	7,181	98.2
XVI. <i>Byggnadsverksamhet</i>	271	45,301	97.8
XVII. <i>Allmänna arbeten</i>	43	8,939	94.6
I kommunal och statens drift	37	8,456	96.4
I enskild drift	6	483	—
XVIII. <i>Handel och varulager</i>	62	2,724	85.5
XIX. <i>Landtransport</i>	136	21,839	87.9
Åkeri- och stufverirörelse	54	6,852	74.6
Järnvägs- och spårvägsdrift samt telefon	82	14,987	95.7
XX. <i>Sjötransport</i>	10	2,210	56.7
XXI. <i>Diverse</i>	1	16	—
Summa	1,666	230,432	90.0
Däraf:			
Fabriker	780	123,063	91.1
Handverk och byggnadsverksamhet	592	64,940	90.8

¹ Då bestämmelser rörande såväl ersättning för öfvertids- som för natt-, sön- och helg- Dubbelräkningar hafva frändragits i summakolumnen.

tids-, natt-, sön- och helgdagsarbete.

ning för						Inga bestämmelser.			Hela antalet ¹		
nattarbete.			sön- och helgdagsarbete.								
Antal aftal.	Antal arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare.		aftal.	arbetare.	
	Absolut.	%		Absolut.	%		Absolut.	%			
6	271	14.7	18	949	51.4	3	447	24.2	27	1,848	I.
3	163	10.0	15	841	51.8	3	447	27.5	22	1,625	
3	108	—	3	108	—	—	—	—	5	223	
4	526	—	6	856	—	2	520	—	8	1,376	II.
10	4,385	91.1	10	4,109	85.4	3	74	1.5	17	4,813	III.
144	13,525	56.9	195	17,395	73.2	16	687	2.9	271	23,759	IV.
105	10,975	56.5	137	14,077	72.5	15	675	3.5	179	19,427	
39	2,550	58.9	58	3,318	76.6	1	12	0.3	92	4,332	
59	10,117	80.9	59	9,404	75.2	3	1,344	10.8	70	12,499	V.
52	10,020	81.2	51	9,267	75.1	3	1,344	10.9	61	12,346	
7	97	—	8	137	—	—	—	—	9	153	
88	6,696	44.7	99	8,582	57.3	73	3,777	25.2	215	14,971	VI.
16	1,476	26.5	34	3,764	67.6	10	771	13.8	58	5,571	
72	5,220	55.5	65	4,818	51.3	63	3,006	32.0	157	9,400	
51	2,327	68.7	52	2,490	73.5	8	430	12.7	78	3,888	VII.
20	1,481	65.7	20	1,434	63.6	8	430	19.1	41	2,254	
31	846	74.6	32	1,056	93.1	—	—	—	37	1,134	
139	10,803	60.0	156	13,751	76.3	27	1,888	10.5	210	18,013	VIII.
99	8,394	54.3	114	11,400	73.8	25	1,865	12.1	161	15,457	
40	2,409	94.2	42	2,351	92.0	2	23	0.9	49	2,556	
38	9,280	76.7	54	11,639	96.7	1	16	0.1	59	12,095	IX.
26	5,617	67.2	42	8,036	96.2	1	16	0.2	45	8,357	
12	3,663	98.0	12	3,663	98.0	—	—	—	14	3,738	
15	7,793	99.2	15	7,793	99.2	1	58	0.7	17	7,857	X.
13	2,288	77.8	18	2,700	91.8	4	240	8.2	22	2,940	XI.
94	5,357	62.2	92	5,439	63.1	10	939	10.9	123	8,619	XII.
45	2,121	42.2	46	2,246	44.7	5	859	17.1	60	5,026	
49	3,236	90.1	46	3,193	88.9	5	80	2.2	63	3,593	
47	31,041	98.7	49	31,098	98.9	6	239	0.8	58	31,445	XIII.
42	30,855	99.0	44	30,912	99.2	6	239	0.8	52	31,173	
5	186	—	5	186	—	—	—	—	6	272	
91	13,351	77.2	90	13,343	77.2	31	1,997	11.5	154	17,293	XIV.
46	6,730	92.1	49	6,898	94.4	2	130	1.8	60	7,311	XV.
249	43,370	93.6	237	40,472	87.4	10	1,030	2.2	281	46,331	XVI.
26	7,353	77.9	31	8,448	89.4	5	497	5.3	48	9,445	XVII.
22	6,887	78.5	25	7,965	90.8	4	309	3.5	41	8,774	
4	466	—	6	483	—	1	188	—	7	671	
42	2,292	72.0	47	2,379	74.7	8	347	10.9	73	3,185	XVIII.
65	10,322	41.5	68	10,556	42.5	21	1,238	5.0	166	24,851	XIX.
40	5,610	61.1	48	7,158	77.9	12	807	8.8	74	9,188	
25	4,712	30.1	20	3,398	21.7	9	431	2.8	92	15,663	
4	1,776	45.6	3	466	12.0	3	1,685	43.3	13	3,895	XX.
1	16	—	—	—	—	—	—	—	1	16	XXI.
1,232	189,619	74.1	1,348	198,827	77.7	237	17,583	6.9	1,971	255,950	
570	101,101	74.9	660	111,870	82.9	111	8,624	6.4	910	135,012	
504	61,577	86.1	505	59,194	82.8	81	4,151	5.8	708	71,509	

dagsarbete ofta förekomma i samma aftal, hafva sådana aftal upptagits i flera kolumner.

talas ett tillägg af 25 %, för nattarbete 50 % samt för sön- och helgdagsarbete 100 %. Procentsatserna äro emellertid i hög grad varierande, och understundom erhålles för allt arbete, som utföres på annan arbetstid än den i aftalet bestämda, samma öfvertidsersättning. Anmärkas bör ock, att, då arbetslönen är fastställd som års-, månads-, vecko- eller daglön — samt understundom äfven vid timpenning — tillägget för öfvertidsarbete vanligen ej utgår med viss procent af den ordinarie lönen, utan i stället med fixt belopp per timme.

Enligt tab. litt. AA., som utgör ett sammandrag af siffermaterialet i tab. 16, innehålla 1,666 aftal, omfattande 10,484 arbetsgifvare och 230,432 arbetare (90,0 % af hela antalet af kollektivafтал berörda), föreskrifter angående ersättning för öfvertidsarbete. 1,232 aftal, omfattande 9,178 arbetsgifvare och 189,619 arbetare (74,1 %), meddela stadganden angående ersättning för nattarbete samt 1,348, omfattande 9,324 arbetsgifvare och 198,827 arbetare (77,7 %), angående ersättning för sön- och helgdagsarbete. Endast 237 aftal, omfattande 1,338 arbetsgifvare och 17,583 (6,9 %) arbetare, sakna bestämmelser rörande öfvertidsersättning af någotdera af de tre angifna slagen.

Beträffande dessa siffror bör emellertid märkas, att ordet *öfvertidsersättning* i kollektivafталen användes i tvänne bemärkelser, och kan *dels* beteckna ersättning för hvad ofvan benämnts öfvertidsarbete i inskränkt bemärkelse, *dels* hvarje slags ersättning för arbete, utfördt utom ordinarie arbetstid. I senare fallet omfattar det sålunda äfven ersättning för nattarbete samt för sön- och helgdagsarbete. Då det emellertid icke varit möjligt att i hvarje fall afgöra, huruvida termen öfvertidsersättning användts i den ena eller andra bemärkelsen, hafva uti ifrågavarande tabeller bland aftal med bestämmelser angående ersättning för nattarbete samt för sön- och helgdagsarbete upptagits endast aftal, som uttryckligen föreskrifva särskild ersättning för dylikt arbete, men icke sådana, som stadga öfvertidsersättning utan närmare angifvande af slaget. Dessa senare hafva endast medräknats bland aftal med bestämmelser angående »vanlig» öfvertidsersättning.

I ett stort antal aftal har man icke åtnöjt sig med att stadga särskild ersättning för öfvertidsarbete, utan sökt att äfven på annat sätt inskränka detsamma. Flera aftal, särskildt för skofabriker och för kommunala arbeten, föreskrifva sålunda, att öfvertidsarbete skall om möjligt undvikas, eller, i några fall, att det åtminstone icke bör förekomma på lördagar samt sön- och helgdagar; ett aftal för kvarnar förbjuder arbete å söndag, då fackföreningen har sammanträdde. Andra fastställa en viss gräns för öfvertidens längd per dag eller per år, som icke får öfverskridas. Några aftal inom tapetserareyrket öfverlämna frågan, huruvida arbete skall få utföras på öfvertid eller ej, till fri öfverenskommelse mellan ifrågavarande arbetsgifvare och arbetare. Enligt ett aftal för tapetserare får öfvertidsarbete

icke äga rum, om dugliga arbetare finnas att tillgå på platsen. Aftalet för en snickerifabrik gifver arbetarne rätt att neka arbeta på öfvertid vid pågående lönerörelse. Enligt en del aftal inom olika näringsgrenar är arbetaren endast i synnerligen trängande fall, då fara hotar el. dyl. samt vid särskildt brådskande arbete, skyldig att arbeta på öfvertid, enligt andra skall han befrias från deltagande i öfvertidsarbete, om han kan förete giltigt förfall. Att arbetare är *skyldig* att utföra öfvertidsarbete, stadga åter ett stort antal aftal, likaledes spridda inom olika industrier, utan att upptaga några undantag från denna skyldighet.

Bland bestämmelser, afsedda att minska öfvertidsarbetets olägenheter för arbetaren, kunna omnämnas föreskrifterna i en del aftal, att arbetsgifvaren skall om möjligt viss tid i förväg underrätta, när öfvertidsarbete skall äga rum, samt att arbetaren har rätt till vissa timmars fritid efter öfvertidsarbete utan afdrag på lönen, om denna fritid skulle infalla på ordinarie arbetstid. Den senare bestämmelsen påträffas hufvudsakligen inom den grafiska industrien.

Den särskilda ersättningen för arbete på öfvertid bortfaller, då ett arbete måste permanent utföras på tid, som icke faller inom den i aftalet fastställda »dagliga» arbetstiden. Vid sådant regelbundet öfvertidsarbete, t. ex. skiftarbete, skall enligt många aftal särskild öfverenskommelse träffas angående den ordinarie lönen, oberoende af aftalets bestämmelser angående öfvertidsersättning i öfrigt. Inom tryckeriindustrien erhålla sålunda arbetare med »ordinarie nattarbete» vid tidningstryckerierna högre veckolön än öfriga arbetare. I andra fall kunna vissa arbeten, som skola utföras på öfvertid, ingå i arbetarnes åligganden, utan att någon förhöjning af lönen inträder. För stall- och hästskötsel å annan tid än den ordinarie arbetstiden lämnas sålunda enligt en del aftal för kuskar ingen särskild ersättning¹ dock icke enligt alla. Några stadga tvärtom uttryckligen, att sådan ersättning skall utgå för ryktning, stallvakt o. dyl. på sönd- och helgdagar. Inom trädgårdsskötseln betalas icke öfvertidsersättning för »naturnödvändigt arbete»; samma bestämmelser gälla i en del industrier för rengöring af verkstäder och vård af maskiner.

Särskildt inom metall- och maskinindustrierna påträffas ofta ett stadgande, att vid reparationer eller annat arbete för verkstadens egen räkning ersättningen för öfvertidsarbete skall utgå med ett *lägre belopp* än för öfrigt arbete. Enligt andra aftal inom samma industrier erhålles intet tillägg för dylikt arbete. I järnvägsaftalen undantages från särskild ersättning sådant öfvertidsarbete, som är beroende på tågförseening. En del aftal föreskrifva öfvertidsersättning vid tidlön, men icke vid ackordlön. Vanligare är emellertid ett stadgan-

¹ Jfr § 7 i Bestämmelser angående arbets- och löneförhållanden vid Stockholms stads arbeten (del II, s. 418).

de, att öfvertidsersättning för ackordsarbete endast skall utgå, då arbetsgifvaren fordrar öfvertidsarbete, men icke eljest.

Enligt ett icke ringa antal aftal inom olika industrier skall slutligen vid öfvertidens beräkning försummad ordinarie arbetstid frändragas. Några utsträcka detta äfven till frånvaro på grund af tillfällig sjukdom, permission el. dyl. Inom byggnadsverksamheten föreskrifves ofta, att arbetstid, som gått förlorad på den grund, att arbetet måst afstannas vid otjänlig väderlek, icke får återtagas på öfvertid utan vederbörlig öfvertidsersättning. En egendomlig bestämmelse påträffas i ett aftal inom byggnadsverksamheten i Göteborg. Här hafva nämligen arbetarne betingat sig, att arbetsgifvaren i händelse af åtal för *sabbatsbrott* skall betala de böter, som de på grund här af kunna ådömas.

VIII. Bestämmelser om ersättning vid olycksfall och sjukdom, hygieniska anordningar på arbetsplatserna m. m.¹

Kollektivaftalens bestämmelser angående olycksfall utgöra i allmänhet en utvidgning och komplettering af lagen den 5 juli 1901 om ersättning för skada till följd af olycksfall i arbete. De utsträcka den lagligen föreskrifna ersättningsplikten jämväl till sådana näringsgrenar och arbetsplatser, som ej omfattas af lagen, förbinda arbetsgifvarne till försäkring motsvarande den dem åliggande ersättningsplikten eller tillerkänna arbetarne andra förmåner utöfver de i lagen fastställda.

*Olycksfalls-
ersättning
och olycks-
fallsförsäk-
ring.*

Regler af ofvan antydt slag förekomma i sammanlagdt 1,313 af-
tal, omfattande 8,000 arbetsgifvare och 171,860 arbetare (67,1 % af
hela antalet af aftal berörda).

*Olycks-
fallsbe-
stämmel-
sernas
förekomst
inom olika
närings-
grenar.*

Härvid är emellertid att märka, att 72 aftal, omfattande 90 ar-
betsgifvare och 11,951 arbetare, innehålla endast bestämmelser om
arbetsgifvares skyldighet att bekosta läkare, medicin, sjukhjälp o. s.
v., och att det icke med säkerhet i hvarje fall kan afgöras, huruvida
de gälla jämväl sjukdom till följd af olycksfall eller endast annan
sjukdom. Dessa 72 aftal hafva emellertid i det följande medräknats
bland kollektivaftal med olycksfallsbestämmelser.

Fördelningen på olika näringsgrenar framgår af tab. 16, hvaraf
nedanstående tab. litt. BB. utgör ett sammandrag. En granskning
af siffermaterialet i dessa tabeller gifver vid handen, att inom *fabriks-
industrien* i tobaks-, skofabriks-, handsk-, träkols-, kork-, guld- och
silfvervaru-, järn- och stålvaru- samt maskinindustrierna och bland
handtverksyrkena i skräddare-, skomakare-, buntmakare-, träskomakare-,
barberare- och perukmakare-, sadelmakare- och tapetserare- samt
korgmakareyrkena jämförelsevis få eller inga aftal med bestämmelser
angående olycksfall i arbete påträffas. Samma är förhållandet
med *sjötransporten och järnvägsdriften*². Inom öfriga näringsgrenar
är däremot öfvervägande antalet arbetare vid arbetsplatser med kol-
lektivaftal berörda af aftal, innehållande olycksfallsbestämmelser.

I hvad mån arbetsgifvarnes ersättningsplikt vid olycksfall genom
kollektivaftalen blifvit utsträckt till i olycksfallsersättningslagen ej

¹ Aftalens bestämmelser angående storleken af de vid olycksfall eller sjukdom arbetarne tillförsäkrade ersättningsbeloppen behandlas i en särskild afdelning.

² Det ofvan omnämnda förslaget till hufvudaftal n:o 2 för de enskilda järnvägarne upptager endast olycksfallsersättningsbestämmelser för verkstadsarbetare och extra banarbetare.

Tab. litt. BB. Olycksfallsförsäkring samt ersätt-

Näringsgrenar.		Olycksfallsförsäkring									
		enligt lagen den 5 juli 1901									
		med tillägg af						enligt andra grunder.			
		utan tillägg.		karensförsäkring.		karensförsäkring och försäkring utom arbetet.					
		Antal		Antal		Antal		Antal			
aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.				
I.	Jordbruk och trädgårdsskötsel	—	—	5	657	—	—	6	153		
	Jordbruk	—	—	2	484	—	—	5	113		
	Trädgårdsskötsel	—	—	3	173	—	—	1	40		
II.	Skogsbruk	—	—	1	250	—	—	—	—		
III.	Grufvdrift	—	—	—	—	—	—	—	—		
IV.	Närings- och nyttningsämnesindustri	4	353	57	4,692	39	2,487	50	2,797		
	Fabriker	1	271	44	4,214	6	190	29	2,180		
	Handverk	3	82	13	478	33	2,297	21	617		
V.	Textilindustri	1	61	19	3,029	1	16	2	428		
	Fabriker	1	61	18	3,015	—	—	2	428		
	Handverk	—	—	1	14	1	16	—	—		
VI.	Beklädnadsindustri	1	120	3	18	—	—	1	18		
	Fabriker	—	—	3	18	—	—	1	18		
	Handverk	1	120	—	—	—	—	—	—		
VII.	Läder-, hår- och gummivaruindustri	1	263	13	959	1	116	10	310		
	Fabriker	—	—	11	923	1	116	8	272		
	Handverk	1	263	2	36	—	—	2	38		
VIII.	Trävaruindustri	7	205	52	3,723	12	1,129	15	999		
	Fabriker	4	126	34	2,519	11	1,087	12	862		
	Handverk	3	79	18	1,404	1	42	3	137		
IX.	Trämasse- och pappersindustri	—	—	5	656	7	1,167	2	1,021		
	Fabriker	—	—	5	656	7	1,167	2	1,021		
	Handverk	—	—	—	—	—	—	—	—		
X.	Grafisk industri	—	—	1	241	—	—	1	300		
XI.	Malmförädlingsindustri	—	—	9	721	1	235	—	—		
XII.	Metallindustri	7	554	51	3,732	6	380	10	392		
	Fabriker	3	459	11	1,079	2	129	5	181		
	Handverk	4	95	40	2,653	4	251	5	211		
XIII.	Maskin- och skeppsbyggnadsindustri	1	25	30	1,209	7	631	1	86		
	Fabriker	1	25	27	1,036	7	631	—	—		
	Handverk	—	—	3	173	—	—	1	86		
XIV.	Jord- och stenindustri	1	16	39	4,300	3	81	26	5,361		
XV.	Kemisk-teknisk industri	1	48	14	298	3	161	3	56		
XVI.	Byggnadsverksamhet	14	665	172	32,703	16	4,702	10	571		
XVII.	Allmänna arbeten	1	32	12	667	1	186	4	265		
	I kommunens och statens drift	—	—	10	633	1	186	4	265		
	I enskild drift	1	32	2	34	—	—	—	—		
XVIII.	Handel och varulager	1	4	39	1,795	5	458	8	136		
XIX.	Landtransport	6	1,161	38	5,295	—	—	8	598		
	Åkeri- och stufverirörelse	5	729	38	5,295	—	—	5	540		
	Järnvägs- och spårvägsdrift samt telefon	1	432	—	—	—	—	3	58		
XX.	Sjötransport	—	—	4	511	—	—	1	62		
XXI.	Diverse	—	—	—	—	—	—	—	—		
	Summa	46	3,507	564	65,456	102	11,749	158	13,553		
	Däraf:										
	Fabriker	12	1,006	216	18,820	41	3,797	89	10,679		
	Handverk och byggnadsverksamhet	26	1,304	249	37,461	55	7,308	42	1,660		

¹ Då samma aftal innehåller bestämmelser, som falla under flera af tabellens kolumner, har desamma upp-

ning m. m. vid olycksfall eller sjukdom.

Ersättning vid olycksfall eller sjukdom.																		
Summa.			Ersättning under karenstiden.		Ersättning under karenstiden samt kostnadsfri läkare, sjukhusvård och medicin m. m.		Kostnadsfri läkare, sjukhusvård och medicin m. m.			Summa.			Inga bestämmelser.			Hela antalet ¹		
Antal aftal.	Antal arb. absolut.	%.	Antal aftal.	Antal arb. arbete.	Antal aftal.	Antal arb. arbete.	Antal aftal.	Antal arb. absolut.	%.	Antal aftal.	Antal arb. absolut.	%.	Antal aftal.	Antal arb. absolut.	%.	aftal.	arbete.	
11	810	43.8	—	—	2	196	11	329	13	525	28.4	7	591	32.0	27	1,848	I.	
7	597	36.7	—	—	2	196	11	329	13	525	32.3	6	581	35.8	22	1,625		
4	213	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	10	—	5	223		
1	250	—	—	—	2	520	6	856	8	1,376	—	—	—	—	8	1,376	II.	
—	—	—	1	194	1	435	5	3,424	7	4,053	84.2	10	760	15.8	17	4,813	III.	
150	10,329	43.5	13	1,373	49	6,722	65	5,116	127	13,211	55.6	49	4,907	20.7	271	23,759	IV.	
80	6,855	35.3	6	868	49	6,722	64	5,092	119	12,682	65.3	34	4,554	23.4	179	19,427		
70	3,474	80.2	7	505	—	—	1	24	8	529	12.2	15	353	8.2	92	4,332		
23	3,534	28.3	10	982	18	5,823	11	3,350	39	10,155	81.2	18	1,443	11.5	70	12,499	V.	
21	3,504	28.4	10	982	17	5,808	11	3,350	38	10,140	82.1	12	1,335	10.8	61	12,346		
2	30	—	—	—	1	15	—	—	1	15	—	6	108	—	9	153		
5	156	1.0	2	13	1	133	—	—	3	146	1.0	207	14,669	98.0	215	14,971	VI.	
4	36	0.6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	54	5,535	99.4	58	5,571		
1	120	1.3	2	13	1	133	—	—	3	146	1.5	153	9,134	97.2	157	9,400		
25	1,648	48.6	3	63	—	—	9	600	12	663	19.6	48	1,635	48.3	78	3,388	VII.	
20	1,311	58.2	1	8	—	—	9	600	10	608	27.0	18	893	39.6	41	2,254		
5	337	29.7	2	55	—	—	—	—	2	55	4.9	30	742	65.4	37	1,134		
86	6,056	33.6	28	2,776	20	2,298	18	3,716	66	8,790	43.8	70	4,841	26.9	210	18,013	VIII.	
61	4,394	28.4	21	2,350	20	2,298	17	3,644	58	8,292	53.6	53	4,373	28.3	161	15,457		
25	1,662	65.0	7	426	—	—	1	72	8	498	19.5	17	468	18.3	49	2,556		
14	2,844	23.5	9	2,672	20	4,079	6	1,048	35	7,799	64.5	14	2,405	19.9	59	12,095	IX.	
14	2,844	34.0	3	37	20	4,079	5	1,019	28	5,135	61.4	7	1,331	15.9	45	8,357		
—	—	—	6	2,635	—	—	1	29	7	2,664	71.3	7	1,074	28.7	14	3,738		
2	541	6.9	5	6,766	—	—	—	—	5	6,766	88.1	10	550	7.0	17	7,857	X.	
10	956	32.5	—	—	5	436	7	2,111	12	2,547	86.6	4	290	9.9	22	2,940	XI.	
74	5,058	59.7	4	48	3	307	9	1,226	16	1,581	18.3	43	3,275	38.0	123	8,619	XII.	
21	1,848	36.8	3	38	3	307	8	1,144	14	1,489	29.6	34	2,502	57.7	60	5,026		
53	3,210	89.3	1	10	—	—	1	82	2	92	2.6	9	373	10.4	63	3,593		
39	1,951	6.2	1	8	—	—	5	156	6	164	0.5	18	29,486	93.8	58	31,445	XIII.	
35	1,632	5.4	1	8	—	—	5	156	6	164	0.5	16	29,473	94.5	52	31,173		
4	259	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	13	—	6	272		
69	9,758	56.4	11	1,109	18	2,895	15	1,619	44	5,623	32.5	52	2,897	16.8	154	17,293	XIV.	
21	563	7.7	18	5,074	17	1,531	10	332	45	6,937	94.9	5	191	2.6	60	7,311	XV.	
212	38,641	83.4	20	2,558	23	3,297	11	2,274	54	8,129	17.5	25	1,563	3.4	281	46,331	XVI.	
18	1,150	12.2	3	317	22	7,515	14	1,158	39	8,990	95.2	4	323	3.4	48	9,445	XVII.	
15	1,084	12.4	3	317	18	7,066	13	1,153	34	8,536	97.3	3	135	1.5	41	8,774		
3	66	—	—	—	4	449	1	5	5	454	—	1	188	—	7	671		
53	2,393	75.1	11	594	5	94	7	252	23	940	29.5	4	99	3.1	73	3,185	XVIII.	
52	7,054	28.4	14	2,246	18	3,308	23	1,889	55	7,443	30.0	64	10,977	44.2	166	24,851	XIX.	
48	6,564	71.4	14	2,246	1	19	2	140	17	2,405	26.2	11	359	3.9	74	9,188		
4	490	3.1	—	—	17	3,289	21	1,749	38	5,038	32.2	53	10,618	67.8	92	15,663		
5	573	14.7	2	93	1	57	—	—	3	150	3.9	5	3,172	81.4	13	3,895	XX.	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	16	—	1	16	XXI.
870	94,265	36.8	155	26,886	225	39,646	232	29,456	612	95,988	37.5	658	84,090	32.9	1,971	255,950		
358	34,302	25.4	79	17,240	149	24,076	151	19,067	379	60,383	44.7	299	54,324	40.2	910	135,012		
372	47,733	66.8	45	6,202	25	3,445	15	2,481	85	12,128	17.0	264	13,828	19.3	708	71,509		

tagits i flera kolumner, och dubbelräkningar sålunda uppstått. Dessa hafva frändragits i summakolumnen.

upptagna näringsgrenar och yrken är en fråga, som endast delvis kan besvaras.

Utsträck-
ning af er-
sättnings-
skyldighe-
ten till i
lagen ej
upptagna
närings-
grenar.

Enligt olycksfallsersättningslagen är arbetsgifvare ersättningspliktig, för så vidt hans yrkesmässiga verksamhet 1:o kan betecknas som fabriksrörelse eller 2:o faller inom någon af följande näringsgrenar: skogsafverkning, sågverks- eller brädgårdsrörelse; upptagning af is eller torf; grufter, sten- eller kalkbrytning, tegeltillverkning, bruksrörelse eller annan verksamhet, som afser tillgodogörande eller förädling af mineralrikets alster och ej är att anse såsom handtverk; skeppsbyggeri-, bränneri-, bryggeri-, bageri-, slakteri-, mejeri- eller kvarnrörelse, som idkas på sådant sätt och i sådan omfattning, att den kan anses med fabriksrörelse jämförlig; boktryckeriverksamhet, tillverkning af explosiva varor, skorstensfejeriverksamhet, flottning, lastning eller lossning af varor, järnvägs- eller spårvägstrafik, byggnadsverksamhet, inbegripet väg- eller vattenbyggnad, bergsprängning, jordschaktning, stensättning, murning, timring och taktäckning, utförande af elektriska ledningar eller af gas-, vatten- eller kloakledningar, framställning, öfverföring eller fördelning af elektrisk kraft, afvensom drifvande af gas- eller vattenledningsverk.

Från ersättningsskyldigheten äro sålunda först och främst jordbruk och trädgårdsskötsel undantagna. Inom dessa näringsgrenar har, som ofvan framhållits, endast ett jämförelsevis ringa antal kollektivaf-tal träffats. Olycksfallsersättning i en eller annan form tillerkännes emellertid *jordbruksarbetare* genom 16 aftal omfattande 1,044 arbetare (63,2 % af hela näringsgrenens af kollektivaf-tal berörda arbetare) samt 22 arbetsgifvare, *trädgårdsarbetare* genom 4 aftal, omfattande 213 arbetare (95,5 %) samt 46 arbetsgifvare.

Handtverket är, som ofvan synes, uttryckligen undantaget från ersättningsskyldigheten, om man frånser handtverksmässigt bedrifven tillverkning inom vissa i lagen särskildt uppräknade näringsgrenar. Någon gräns mellan fabriksindustri och handtverk finnes emellertid icke angifven. Redan härigenom blir en undersökning af frågan, i hvilken utsträckning ersättningsplikten genom kollektivaf-talen inom detta område kommit att införas utöfver de i lagen utstakade gränserna, försvårad. Härtill kommer emellertid, att, som å s. 27 närmare utvecklats, i förevarande undersökning till handtverk måst föras ett icke obetydligt antal företag, hvilka enligt vedertagen uppfattning äro att räkna som fabriker. Under sådana förhållanden är det tydligt, att föreliggande material icke kan gifva något uttömmande svar på denna fråga. En viss ledning torde dock kunna erhållas ur nedanstående öfversikt, som upptar sådana handtverksyrken, till hvilka lagens ersättningsplikt icke sträcker sig, och inom hvilka de fabriksartade anläggningarna sannolikt utgöra ett så ringa antal, att de icke afsevärdt kunna inverka på undersökningsresultatet.

Kollektivaftalens olycksfallsbestämmelser inom vissa handtverksyrken.

Y r k e n.	Aftal med olycksfallsbestämmelser.		Hela antalet	
	Antal aftal.	Antal arbetare.		arbetare.
		Absolut.	%.	
Repslagerier	3	45	29.4	9 153
Skomakeriverkstäder	—	—	—	35 1,137
Buntmakerier	—	—	—	2 342
Träskoverkstäder	—	—	—	5 80
Barberare och perukmakare	—	—	—	6 389
Sadelmakare- och tapetserareverk- städer	7	392	34.6	37 1,134
Vagnmakerier	3	173	93.0	5 186
Urmakerier	1	86	100.0	1 86
Målare	44	7,586	95.5	49 7,940

Byggnadsverksamheten är i olycksfallsersättningslagen särskildt omnämnd bland näringsgrenar med ersättningsplikt. Till byggnadsverksamheten hänföres emellertid enligt lagens bestämmelser icke *måleriarbete*, hvarför detta yrke medtagits i öfversikten. Inom måleriyrket innehålla, som af det ofvanstående synes, så godt som alla kollektivaftal olycksfallsersättningsbestämmelser.

Vid den uti ifrågavarande undersökning använda fördelningen af näringsgrenarne på fabriksindustri, handverk och byggnadsverksamhet visar det sig, att af kollektivaftalen för fabriker 611 aftal, omfattande 1,250 arbetsgifvare och 80,688 arbetare (59,8% af hela antalet af kollektivaftal berörda) innehålla olycksfallsbestämmelser, under det att dylika bestämmelser inom handverket förekomma i 188 aftal, omfattande 1,680 arbetsgifvare och 12,913 arbetare (51,4%) och inom byggnadsverksamheten i 256 aftal, omfattande 3,684 arbetsgifvare och 44,768 arbetare (96,5 %).

Öfriga i 1901 års lag icke medtagna näringsgrenar, inom hvilka kollektivaftal förekomma, äro renhållning, handelsrörelse, åkerirörelse, sjötransport och teaterverksamhet.

Samtliga kollektivaftal för *renhållningsverk* — 7 omfattande 8 arbetsgifvare och 632 arbetare — innehålla olycksfallsbestämmelser. Inom *handelsarbetare- och varuutkörareyrket* finnas dylika bestämmelser i 69 aftal, omfattande 540 arbetsgifvare och 3,086 arbetare (96,9 % af hela antalet af kollektivaftal berörda); inom *åkerirörelsen* i 16 aftal, omfattande 424 arbetsgifvare och 2,393 arbetare (97,8 %); inom *sjötransporten* i 8 aftal, omfattande 39 arbetsgifvare och 723 ar-

betare (18,6 %). Inom *teaterverksamheten* innehåller det enda kollektivaftal, som här träffats, inga sådana bestämmelser.

Bestämmelser om olycksfallsförsäkring och utvidgning af ersättnings-skyldigheten. Lika svårt som det sålunda är att med bestämdhet fastställa, i hvad mån kollektivaftalen utsträcka arbetsgifvares ersättningsskyldighet gentemot i hans tjänst skadad arbetare till andra yrkesutöfvare än de i 1901 års lag angifna, är, att på grundval af aftalens ofta mångtydiga bestämmelser bedöma, i hvilken utsträckning arbetsgifvare genom kollektivaftalen förbinda sig att utgifva skadeersättning på annat sätt eller utöfver det mått, gällande olycksfallsersättningslag ålägger.

Enligt lag utgår, om olycksfall medfört väsentlig nedsättning i den skadades arbetsförmåga under mera än sextio dagar efter olycksfallet, sjukhjälp med 1 kr. per dag fr. o. m. den sextioförsta dagen intill dess den skadade blifvit återställd, döden inträdt, eller olycksfallet medfört för framtiden bestående förlust eller minskning af arbetsförmågan. I sistnämnda fall utgår en efter invaliditetsgraden afmätt lifränta, hvilken vid fullständig förlust af arbetsförmågan uppgår till 300 kr. Aflider den skadade inom två år efter olycksfallet, utbetalas dels begravningshjälp med 60 kr., dels lifränta till änka och minderåriga barn med resp. 120 och 60 kr., hvilka lifräntors sammanlagda belopp dock icke får öfverstiga 300 kr. i hvarje enskildt fall.

Dessa föreskrifter kunna, som ofvan nämnts, kompletteras, antingen därigenom, att arbetsgifvare förpliktas att försäkra sina arbetare i Riksförsäkringsanstalten eller annan försäkringsanstalt, hvarigenom säkerhet vinnes, att lagenlig olycksfallsersättning utgår, oberoende af arbetsgifvarens ekonomiska ställning, eller också på så sätt, att arbetsgifvare utfäster sig att lämna skadad arbetare andra förmåner utöfver de i lagen föreskrifna. Ofta innehålla aftalen stadganden i båda dessa afseenden.

Försäkring. Af de 1,313 aftal, som innehålla bestämmelser angående olycksfall i arbete, föreskrifva sålunda 870, omfattande 6,640 arbetsgifvare och 94,265 arbetare (36,8 % af hela antalet af aftal berörda), *försäkring*. Denna försäkring afser i de allra flesta fall icke blott olycksfallsersättning enligt lag, utan äfven förmåner utöfver de i lagen angifna. Endast 46 aftal, omfattande 382 arbetsgifvare och 3,507 arbetare (1,4 % af hela antalet af aftal berörda), inskränka sig till att utesluta stadga försäkring, motsvarande lagens bestämmelser angående olycksfallsersättning.

Det vanligaste tillägget består däri, att försäkringen utsträcker sig till att gälla jämväl ersättning för den s. k. karenstiden, d. v. s. de sextio dagar närmast efter olycksfallet, som i lagen undantagas från ersättningsskyldigheten. Detta tillägg förekommer i 666 aftal, omfattande 5.788 arbetsgifvare och 77.205 arbetare (30,2 %).

I 102 af dessa aftal, omfattande 699 arbetsgifvare och 11,749 arbetare (4,6 % af hela antalet af aftal berörda), gäller försäkringen äfven *olycksfall utom arbetet*.

Bestämmelser om försäkring *enligt andra grunder än de i lagen angifna* eller s. k. vanlig olycksfallsförsäkring förekomma i 158 aftal, omfattande 510 arbetsgifvare och 13,553 arbetare (5,3 %). Dessa senare bestämmelser äro i de flesta fall synnerligen otydligt formulerade, hvarför det oftast icke varit möjligt att afgöra, huruvida den stipulerade försäkringen omfattar hela den i lagen föreskrifna ersättningsskyldigheten eller ej. I flertalet fall torde dock den summa, som enligt ifrågavarande försäkringar skulle utfalla vid olycksfallet, *understiga* den lagliga ersättningen.

Vid försäkring, afseende ersättning utöfver den i lagen angifna, skall arbetaren enligt ett sextiotial aftal själf bidraga med en viss del af tilläggspremien. Inom stufverirörelsen är olycksfallsförsäkringen, på grund af de egenartade arbetsförhållandena inom yrket, ofta ordnad på så sätt, att fackföreningen kollektivförsäkrar sina medlemmar med bidrag från arbetsgifvarne.

Försäkringen skall enligt en del aftal tagas i Riksförsäkringsanstalten eller annan af staten godkänd försäkringsanstalt. Inom icke så få yrken, t. ex. bokbinderi-, bleck- och plåtslageri-, murare- och målareyrkena, där arbetsgifvarne bildat sammanslutningar för öfvertagandet af olycksfallsrisken, stadgas försäkring i dylika olycksfallsförsäkringskassor. Inom sockerindustrien föreskrifves ofta, att, om arbetare ej äro försäkrade i Riksförsäkringsanstalten, skall lifröntan inköpas därstädes inom 2 år efter olycksfall. Enligt en del aftal inom bleck- och plåtslageri- samt byggnadsyrkena är arbetsgifvaren skyldig förete försäkringsbref, eller har fackföreningen rätt hos olycksfallsförsäkringskassans kassör kontrollera, att försäkring verkligen ägt rum.

Utsträckning af ersättningsskyldigheten till den i lagen föreskrifna karenstiden äger rum, förutom i ofvannämnda 666 aftal, hvilka innehålla försäkringsbestämmelser, jämväl i 371 andra aftal, omfattande 1,570 arbetsgifvare och 65,644 arbetare (25,6 %). Dessutom finnas 9 aftal, omfattande 16 arbetsgifvare och 888 arbetare, som väl stadga försäkring, endast motsvarande den i lagen upptagna olycksfallsersättningen, men ändock utsträcka *ersättningsskyldigheten* till karenstiden. Sammanlagt 1,046 kollektivaftal, omfattande 7,374 arbetsgifvare och 143,737 arbetare, eller 56,2 % af hela antalet af kollektivaftal berörda arbetare, tillförsäkra sålunda arbetarne olycksfallsersättning äfven under den i lagen föreskrifna karenstiden vare sig genom försäkring eller genom direkt utbetalning från arbetsgifvaren.

Utsträckning af ersättningsskyldigheten till karenstiden.

Ett stort antal af dessa aftal utsträcka emellertid icke olycksfallssätningskyldigheten att gälla *hela* den i lagen föreskrifna karenstiden, utan undantaga en till fyra dagar — undantagsvis ännu flera dagar — närmast efter olycksfallet. Enligt några aftal utbetalas ersättningen visserligen från första dagen efter olycksfallet, men endast försåvidt den därpå vållade sjukdomstiden öfverskrider t. ex. sex dagar. Ersättningen under karenstiden utgår i de flesta fall med samma belopp, som det i olycksfallssätningslagen efter karenstiden föreskrifna, eller 1 kr. om dagen. Ofta stadgas dock äfven högre ersättning, hvilken emellertid vanligen ej öfverstiger 2 kr. om dagen. Inom jordbruk och trädgårdsskötsel, inom kvarn-, spritförädlings-, bryggeri-, margarin- och kemisk-tekniska industrierna, inom slakteri- och charkuteriyrkena, vid kommunala arbeten, inom handels- och varuutköreräyrket, vid järn- och spårvägar samt telefonverksamhet m. fl. näringsgrenar förekommer äfven, att arbetarne erhålla olycksfallsförsäkring i proportion till inkomst på så sätt, att en viss del af lönen eller understundom hela lönen utbetalas under karenstiden. I en del aftal utsträcker tiden för denna högre ersättning till tre eller fyra månader, i några till ett år, andra slutligen innehålla inga föreskrifter för hur lång tid denna ersättning skall utbetalas.

*Kostnadsfri
läkarvård
och medicin,
sjukhjälps
m. m.*

En annan form af understöd vid olycksfall är kostnadsfri *läkarvård* och *medicin*, understundom äfven *sjukhusvård*. Dessa förmåner tillförsäkras arbetarne i 457 aftal, omfattande 709 arbetsgifvare och 69,102 arbetare (27,0 % af hela antalet af kollektivaftal berörda).¹ Huruvida ifrågavarande bestämmelser i aftalen afse ej blott sjukdom till följd af olycksfall, utan äfven annan sjukdom framgår icke alltid af kollektivaftalens ordalydelse men torde likväl oftast vara fallet. Kostnadsfri läkarvård är den vanligaste, fri medicin förekommer äfven ofta, kostnadsfri sjukhusvård däremot mera sällan. Fri läkarvård och medicin utsträckas understundom jämväl till arbetarens familj — hustru och minderåriga barn — till hvilken äfven enligt några aftal utgår en mindre ersättning under familjeförsörjarens vistelse på sjukhus. Dessutom förekomma i olika aftal ett stort antal mycket växlande, smärre bidrag af arbetsgifvaren vid olycksfall och sjukdomstillfällen, såsom fri transport till sjukhus, fri skjuts för läkare och barnmorska, fritt läkarebetyg vid olycksfall, fri massage o. s. v. Att nödiga förbands-

¹ Aftalen vid de enskilda järnvägarne, hvilka ej medräknats i ofvanstående summa, innehålla så godt som undantagslöst den bestämmelsen, att gällande föreskrifter rörande fri läkare, medicin och sjukhusvård skola gälla fortfarande, tills dess genom förhandlingar mellan organisationerna öfverenskommelse träffats om gemensamma bestämmelser i dessa hänseenden för alla enskilda järnvägar i riket. Dessa förhandlingar hafva ännu icke (december 1909) slutförts i afväktan på utredning rörande möjligheten att upprätta en för samtliga enskilda järnvägar gemensam sjukförsäkring med bidrag från arbetsgifvarne.

artiklar — »första förband» eller »samaritlåda» — skola finnas på arbetsplatsen, är en vanlig bestämmelse, särskildt inom byggnadsverksamheten.

Utöfver dessa förmåner erhålla arbetarne enligt en del aftal vid sjukdom af annan orsak än olycksfall i arbete *sjukhjäl*p i form af kontanta bidrag. Denna utgår — liksom olycksfallsersättningen, med hvilken den åtminstone vid smärre olycksfall ofta sammanfaller — *dels* i form af ett fixerat belopp per dag, *dels* på så sätt, att arbetaren under sin sjukdom får behålla hela eller oftare en del af sin ordinarie aflöning. Dylika bestämmelser angående sjukhjäl

finnas upptagna i omkring 250 aftal. Sjukhjälpen begränsas i de flesta aftal till två eller tre månader, men både kortare och längre tid förekommer. I en del aftal inom bryggeriindustrien utsträcktes sjukhjälpen sålunda ända till ett år, under det att andra icke angåfvat någon som helst begränsning.

I ett stort antal af de aftal, som föreskrifva sjukhjäl

, göres undantag för s. k. själföfvållade sjukdomar, såsom sjukdomar försakade af missbruk af alkohol, veneriska sjukdomar, skador på grund af slagsmål, onykterhet, brott mot gällande föreskrifter, borttagning af skyddsanordningar o. s. v. Äfven kroniska sjukdomar medräknas understundom till de sjukdomar, vid hvilka sjukhjäl

ej erhålles. Enligt flera af ifrågavarande aftal utbetalas ej sjukhjäl

vid barnsäng. Ett aftal för kommunalarbetare undantager från sjukhjäl

medlemmar i af staden understödd sjuk-kassa, ett annat samtliga medlemmar af sjukkassor. Andra aftal fordra, att arbetaren skall hafva varit anställd viss tid hos arbetsgifvaren, och inom de näringsgrenar, där arbetarne fördelas i extra och ordinarie (se ofvan s. 140), gälla ofta bestämmelserna rörande olycksfalls- och sjukdomsersättning endast de senare.

Ett femtiotal aftal föreskrifva obligatoriskt medlemskap i *sjuk-kassa*, till hvilken arbetsgifvaren lämnar den öfverenskomna sjukhjälpen, beräknad efter antalet sjukdagar (se t. ex. del II ss. 88 och 194), betalar en del af arbetarnes sjukkasseavgifter eller anslår ett visst belopp per år.

Jämväl förekommer, att arbetsgifvaren utfäster sig att betala *begravningshjäl*p äfven vid dödsfall af annan anledning än olycksfall, då sådan utgår enligt lag. I ett aftal för spårvägspersonal i kommunal tjänst utfäster sig vederbörande kommun att *pensionera* sina arbetare.

Bestämmelser, afsedda att *förebygga olycksfall*, äro icke särdeles talrika eller omfattande. Där de förekomma, inskränka de sig hufvudsakligen till att stadga iakttagande från både arbetsgifvares och arbetares sida af yrkesinspektörers, ångpanneinspektörers och bergmästares föreskrifter. Särskildt betona en del aftal nödvändigheten af, att arbetarne icke borttaga eller rubba förefintliga skyddsanordningar.

Skyddsanordningar samt hygieniska föreskrifter.

Enligt några aftal äga arbetarne att utse en representant, som skall närvara vid yrkesinspektionsförrättning.

Inom byggnadsverksamheten äro byggnadsställningar, skyddsbräder o. dyl. föremål för reglerande bestämmelser i kollektivafalten. Vanligen inskränka sig dessa emellertid till mera allmänna uttalanden, såsom att ställningar, stegar och material skola vara i godt skick o. s. v.

Rörande *verkstädernas rengöring, ventilation, uppvärmning m. m.* påträffas föreskrifter hufvudsakligen inom handtverksyrkena. Vanligast förekommande äro de i skräddare-, skomakare-, sadelmakare- och tapetserare-, korgmakare-, bokbindare-, litograf- och kakelugns-makareyrkena. Inom skräddare- och i viss mån äfven skomakareyrkena ägnas i aftalen särskild uppmärksamhet åt verkstadsfrågan. Här förekomma också bestämmelser karakteristiska för arbetsförhållandena inom yrket, såsom förbud mot begagnandet af verkstaden som sofplats m. m. Vid brott mot aftalens sanitära föreskrifter blir påföljden enligt några aftal inom dessa yrken samt inom sadelmakare- och tapetseraryrket, att arbetsgifvare, som gjort sig skyldig härtill, anmäles för fackföreningen.

Inom bageri- samt slakteri- och charkuteriyrkena läggas, som naturligt är, stor vikt vid stadganden, ägnade att befrämja renlighet. Arbetsgifvaren skall enligt dessa hålla tvättställ, tvål, handdukar, förkläden, fri tvätt o. s. v. I samtliga aftal inom skorstenfejareyrket föreskrifves, att arbetsgifvaren skall hålla badrum.

Inom fabriksindustrien äro dylika föreskrifter sällsynta. Där emot förekommer i enstaka aftal inom olika industrier, att arbetarne tillförsäkras måltidsrum, omklädningsrum samt understundom äfven bad- eller duschrum. Några få aftal för kommunalarbetare, handelsarbetare och varuutkörare samt för droskkuskar innehålla liknande bestämmelser.

Ett stort antal aftal inom byggnadsverksamheten föreskrifva, att arbetsgifvaren skall å byggnadsplatsen åt arbetarne upplåta lokal för vistelse under ogynnsam väderlek och måltidsraster samt till förvaring af mat, kläder och verktyg. Inom byggnadsområdet skall dessutom finnas för arbetarne afsedd urinkur och nödigt antal klosetter; orenande får icke annorstädes å området äga rum. Bestämmelser om skyddsskjul o. dyl. återfinnas äfven inom andra yrken, där arbetet förrättas utomhus, såsom trädgårdsskötsel, stenhuggeriindustrien m. fl.

IX. Kollektivaf talets öfriga innehåll.

Ordningsregler, bestämmelser ang. uppsägningstid för det personliga af talet, ang. arbetets ledning, föreningsrätt och föreningstvång, ang. samarbete mellan organisationerna i yrkesangelägenheter, ang. utbildningstid och lärlingsväsen samt ang. afveckling af konflikter i samband med af tals träffande.

Kollektivaf talets öfriga innehåll utgöres af en mångfald olik artade föreskrifter berörande arbetsgifvares och arbetares ställning till hvarandra, organisationsfrågor, frågor rörande yrket i allmänhet, lärlingsväsendet m. m.

De flesta af tal innehålla sålunda stadganden angående ordning och god sed på arbetsplatsen. I många inskränka sig dessa endast till allmänt hållna uttalanden, att arbetsgifvare och arbetare ömsesidigt skola iakttaga ett »humant och värdigt» uppträdande, att arbetarne »skola iakttaga sådant uppförande, som berättigar till ett humant bemötande från arbetsledarens sida», att de skola visa arbetsledningen hörsamhet och aktning o. s. v.

*Ordni gs-
regler.*

Ofta förekomma emellertid mera detaljerade föreskrifter, hvilka då vanligen sammanföras till en särskild afdelning i af talet, under rubriken *ordningsregler* eller *verkstadsregler*. Sådana ordningsregler hafva gifvetvis existerat långt innan kollektivaf talen och kunna, såsom i inledningen framhållits, äga ett innehåll, som icke afsevärdt skiljer sig från kollektivaf talets. Utfärdandet af dylika ordningsregler betraktades och anses fortfarande allmänt som arbetsgifvarens ensak, och i icke få kollektivaf tal förbinda sig arbetarne utan vidare att följa verkstadens ordningsregler, utan att dessa således upptagits i kollektivaf talet eller kanske ens varit föremål för öfverläggning mellan arbetsgifvare och arbetare. I andra fall medfölja ordningsreglerna kollektivaf talet, särskildt underskrifna eller utan hvarje underskrift af parterna till kollektivaf talet.

Som exempel på dylika mera utförliga ordningsregler kunna nämnas de i del II af tryckta ordningsreglerna för Bjufsverken (ss. 94—97), för Svenska sockerfabriksaktiebolagets sockerraffinaderi i Lund (s. 110), för Hälsingborgs kopparverk (ss. 281—282) m. fl. Innehållet är mycket växlande. Vanligast äro föreskrifter angående punktligt iakttagande af arbetstiden¹, förbud mot frånvaro från arbetet utan giltigt förfall eller permission, mot införande på arbetsplatsen af alkoholhaltiga drycker, mot onykterhet

¹ En del af tal inom storindustrin gifva arbetsgifvaren rätt att genom briker eller på annat sätt kontrollera iakttagande af arbetstiden.

under arbetet, mot tobaksrökning m. m. I synnerhet inom handtverksyrkena är det icke ovanligt, att förbud införas i aftalen mot traktering, sällskapliga eller andra sammankomster, kortspel o. a. förströelser på verkstaden både under och efter arbetstiden. Onödiga samtal, tidningsläsning o. a., som kan hindra arbetets jämna gång, förbjödes likaledes ofta, äfvensom utförande af eget eller s. k. fuskarbete på arbetstid och vanligen äfven utom arbetstiden. (Jfr dock nedan s. 235.)

Ofta, i synnerhet inom sådana yrken, där det är brukligt, att arbetarne hålla egna verktyg, förklaras arbetaren ansvarig för de till honom af arbetsgifvaren öfverlämnade verktygen. Detta utsträckes understundom till material och maskiner. Aftalen för bagerier ålägga i allmänhet arbetarne skyldighet att tillse, att ingen af arbetskamraterna tillägna sig något af arbetsgifvarens varor. (Jfr ofvan s. 159, bestämmelserna om »friöl» o. dyl.)

Arbetarnes organisation är enligt en del aftal skyldig att bidraga till upprätthållande af god ordning. Ett aftal för en möbelfabrik gör sålunda fackföreningen ansvarig för arbetarnes uppförande, ett annat för grofarbetare stadgar, att arbetareorganisationen är skyldig på arbetsgifvarens anmodan upprätthålla god ordning på arbetsplatsen och vårda sig om medlemmarnes uppförande. Inom stufverirörelsen är detta vanligt. Hvarje »gång» utser en ordnings- eller förtroendemän, som bl. a. har att till fackföreningen rapportera begångna förseelser. Fackföreningen pröfvar anmälningen och kan besluta offentlig varning eller, vid upprepade brott mot ordningen, uteslutning ur föreningen, hvilket för arbetaren kan innebära synnerligen allvarsamma följder. (Se f. ö. del II ss. 446—447 och 449.) Särskildt stränga äro inom denna näringsgren bestämmelserna rörande onykterhet under arbetet. Berusade personer afstängas från arbetet och måste erlägga böter till fackföreningen. I många stufveriaftal gälla dessa bestämmelser delvis äfven förmännen. Som ett betecknande exempel kan anföras föreskriften i ett aftal för stufveriarbetare i Norrland, att *onykter arbetare eller förman skall af manskaper utan våld aflägsnas från fartyget*. Inom stufverirörelsen voro emellertid, som ofvan upprepade gånger framhållits, egenartade arbetsförhållanden rådande.¹ Eljes är det endast undantagsvis, som arbetsgifvaren på fackföreningen öfverlåter sin rätt att upprätthålla ordning på arbetsplatsen.

För att gifva effektivitet åt ordningsreglerna stadga de flesta aftal vissa *straffpåföljder* vid brott mot dessa regler, särskildt vid onykterhet och försummande af stadgad arbetstid. Ett aftal för en läderfabrik ställer sålunda arbetare, som uppträdt berusade på arbetsplatsen, utanför kollektivaftalet. dock först efter pröfning af

¹ Jfr noten å s. 223.

verkstadsnämnden. Detta är emellertid ett enstaka undantagsfall. De vanligaste straffpåföljderna äro böter samt, ofta först efter meddelad varning, förflyttning till annat, mindre lönande arbete eller afsked.¹ Böterna tillfalla i allmänhet sjuk-kassa eller afsätts till något annat för arbetarne nyttigt ändamål. Den vanligaste påföljden vid svårare eller upprepadt brott mot ordningsreglerna är omedelbart afsked utan iakttagande af den i aftalet stadgade uppsägningstiden eller andra möjligen förefintliga bestämmelser rörande arbetares afskedande.

I 710 kollektivaf-tal, omfattande 2,729 arbetsgifvare och 88,175 arbetare, eller 34,5 % af hela antalet af aftal berörda, finnes stad-gadt en viss ömsesidig uppsägningstid för det personliga arbetsaf-talet. Det är sålunda långt ifrån flertalet kollektivaf-tal, som inne-hålla dylika bestämmelser, och inom en del yrken och industrier sak-nas sådana, såsom af tab. 17 framgår, fullständigt eller så godt som fullständigt. Riksaftalet inom mekaniska verkstadsindustrien, äfvensom det för cigarrfabrikerna, innehåller sålunda intet stad-gande angående uppsägningstiden, ej heller flertalet aftal för gummivaru-, borst- och penselfabriker, inom trävaruindustrien, malm-förädlingsindustrien, stenhuggeriindustrien m. fl. Särskildt inom yrken och industrier, där säsongarbete förekommer, såsom socker-, beklädnads-, tegel- och kakelindustrierna, plåtslageriyrket och i syn-nerhet byggnadsverksamheten samt stufverirörelsen, är det också van-ligt, att aftalen icke föreskrifva någon bestämd uppsägningstid. Äfven i kollektivaf-talen inom järnvägsdriften saknas egendomligt nog i de flesta fall ifrå-gavarande bestämmelser.² Inom handverk och byggnadsverksamhet finnas, såsom af tab. litt. CC. framgår, bestämmelser om uppsägningstid för arbetsaftalet i 210 aftal, om-fattande 22,7 % af hela antalet af aftal berörda arbetare, inom fabriksindustrien i 361 aftal, omfattande 36,5 % af de af aftalen berörda arbetarne.

De kollektivaf-tal, som innehålla föreskrifter angående uppsäg-ningstiden för arbetsaftalet, fastställa denna i öfvervägande antal fall — 618 aftal, omfattande 3,556 arbetsgifvare och 77,419 arbetare (87.8 % af hela antalet arbetare, berörda af aftal med bestämmel-ser angående uppsägningstid för arbetsaftalet) — till en eller två veckor. 271 af dessa aftal, omfattande 1,749 arbetsgifvare och 31.692 arbetare, stadga en veckas uppsägningstid, 347, omfattande

Uppsäg-nings-tid för det person-liga arbets-aftalet.

¹ Beträffande aflöningsens innehållande till skydd för ordningsreglerna m. m., se ofvan ss. 175 o. 178.

² I förslag till hufvudaftal n:o 2 för de enskilda järnvägarne förekommer emel-lertid en uppsägningstid för ordinarie linjepersonal af 3 månader, för extra linjepersonal af 1 månad, för verkstadspersonal med minst ett års anställningstid af 14 dagar samt för annan verkstadspersonal och extra banarbetare af 8 dagar.

Tab. litt. CC. Uppsägningstid för det personliga arbetsaftalet.

Näringsgrenar.	1 vecka och därunder.			2 veckor.			3 veckor och däröfver.			Inga bestämmelser.			Hela antalet	
	Antal af-tal.	Antal arbetare.		Antal af-tal.	Antal arbetare.		Antal af-tal.	Antal arbetare.		Antal af-tal.	Antal arbetare.		af-tal.	arbete-tare.
		Absolut.	%		Absolut.	%		Absolut.	%		Absolut.	%		
I. Jordbruk- och trädgårdsskötsel	—	—	—	6	255	13·8	9	711	38·5	12	882	47·7	27	1,848
Jordbruk	—	—	—	4	215	13·2	9	711	43·8	9	699	43·0	22	1,625
Trädgårdsskötsel	—	—	—	2	40	—	—	—	—	3	183	—	5	223
II. Skogsbruk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	1,376	—	8	1,376
III. Gruvdrift	—	—	—	5	3,737	77·6	—	—	—	12	1,076	22·4	17	4,813
IV. Närings- och nyttnings- ämnesindustri	88	4,625	19·4	90	6,182	26·0	9	487	2·1	84	12,465	52·5	271	23,759
Fabriker	26	1,674	8·6	65	5,409	27·8	9	487	2·5	79	11,857	61·1	179	19,427
Handverk	62	2,951	68·1	25	773	17·8	—	—	—	5	608	14·1	92	4,332
V. Textilindustri	26	4,857	38·9	22	4,261	34·1	—	—	—	22	3,381	27·0	70	12,499
Fabriker	26	4,857	38·9	18	4,144	33·6	—	—	—	17	3,345	27·1	61	12,346
Handverk	—	—	—	4	117	—	—	—	—	5	36	—	9	153
VI. Beklädnadsindustri	18	1,965	13·1	25	2,286	15·3	—	—	—	172	10,720	71·6	215	14,971
Fabriker	16	1,608	28·8	12	1,585	28·5	—	—	—	30	2,378	42·7	58	5,571
Handverk	2	357	3·8	13	701	7·5	—	—	—	142	8,342	88·7	157	9,400
VII. Läder-, hår- och gummi- varuindustri	26	1,270	37·4	19	476	14·1	—	—	—	33	1,642	48·5	78	3,388
Fabriker	6	500	22·2	9	329	14·6	—	—	—	26	1,425	63·2	41	2,254
Handverk	20	770	67·9	10	147	13·0	—	—	—	7	217	19·1	37	1,134
VIII. Trävaruindustri	17	1,031	5·7	17	760	4·2	5	357	2·0	171	15,865	88·1	210	18,013
Fabriker	13	836	5·4	12	494	3·2	5	357	2·3	131	13,770	89·1	161	15,457
Handverk	4	195	7·6	5	266	10·4	—	—	—	40	2,095	82·0	49	2,556
IX. Trämasse- och pappers- industri	7	2,812	23·3	26	4,205	34·7	1	567	4·7	25	4,511	37·3	59	12,095
Fabriker	1	147	1·8	24	3,655	43·7	1	567	6·8	19	3,988	47·7	45	8,357
Handverk	6	2,665	71·3	2	550	14·7	—	—	—	6	523	14·0	14	3,738
X. Grafisk industri	—	—	—	13	7,481	95·2	1	300	3·8	3	76	1·0	17	7,857
XI. Malmförädlingsindustri	—	—	—	3	463	15·8	1	36	1·2	18	2,441	83·0	22	2,940
XII. Metallindustri	19	1,629	18·9	9	719	8·3	—	—	—	95	6,271	72·8	123	8,619
Fabriker	2	132	2·6	5	621	12·4	—	—	—	53	4,273	85·0	60	5,026
Handverk	17	1,497	41·7	4	98	2·7	—	—	—	42	1,998	55·6	63	3,593
XIII. Maskin- och skeppsbygg- nadsindustri	5	1,211	3·9	6	182	0·6	1	135	0·4	46	29,917	95·1	58	31,445
Fabriker	4	1,207	3·9	4	94	0·3	1	135	0·4	43	29,737	95·4	52	31,173
Handverk	1	4	—	2	88	—	—	—	—	3	180	—	6	272
XIV. Jord- och stenindustri	15	1,338	7·7	15	2,020	11·7	15	2,760	16·0	109	11,175	64·6	154	17,293
XV. Kemisk-teknisk industri	4	59	0·8	34	5,956	81·5	1	3	0·1	21	1,293	17·6	60	7,311
XVI. Byggnadsverksamhet	19	3,011	6·5	14	2,024	4·4	—	—	—	248	41,296	89·1	281	46,331
XVII. Allmänna arbeten	20	7,844	83·0	8	211	2·2	3	63	0·7	17	1,327	14·1	48	9,445
! kommunal o. statens drift	18	7,435	84·7	6	171	2·0	3	63	0·7	14	1,105	12·6	41	8,774
! enskild drift	2	409	—	2	40	—	—	—	—	3	222	—	7	671
XVIII. Handel och varulager	12	422	13·2	23	1,633	51·3	5	75	2·4	33	1,055	33·1	73	3,185
XIX. Landtransport	10	1,561	6·3	3	716	2·8	26	3,319	13·4	127	19,255	77·5	166	24,851
Åkeri- och stufverirörelse	10	1,561	17·0	2	549	6·0	1	19	0·2	61	7,059	76·8	74	9,188
Järnvägs- och spårvägs- drift samt telefon	—	—	—	1	167	1·1	25	3,300	21·0	66	12,196	77·9	92	15,663
XX. Sjötransport	—	—	—	9	2,160	55·5	—	—	—	4	1,735	44·5	13	3,895
XXI. Diverse	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	16	—	1	16
Summa	286	33,635	13·2	347	45,727	17·9	77	8,813	3·4	1,261	167,775	65·5	1,971	255,950
Däraf:														
Fabriker	113	12,358	9·2	214	32,251	23·9	34	4,645	3·4	549	85,758	63·5	910	135,012
Handverk och byggnads- verksamhet	131	11,450	16·0	79	4,764	6·7	—	—	—	498	55,295	77·3	708	71,509

1,807 arbetsgifvare och 45,727 arbetare, två veckors uppsägningstid. Längsta uppsägningstiden, 3 månader, förekom i 17 aftal, omfattande 19 arbetsgifvare och 1,381 arbetare; af dessa voro 12 aftal, omfattande 14 arbetsgifvare och 958 arbetare, träffade inom järnvägsdriften. 8 aftal inom jordbruket, omfattande 17 arbetsgifvare och 681 arbetare, föreskrifva, att städsel, uppsägning och afflyttning skall ske i enlighet med legostadgan. I ett aftal, omfattande en arbetsgifvare och 30 arbetare, förekommer en uppsägningstid af två månader. Enligt 49 aftal, omfattande 135 arbetsgifvare och 6,554 arbetare, är uppsägningstiden fyra veckor, enligt 2 aftal, omfattande 2 arbetsgifvare och 167 arbetare, tre veckor. Mindre än en veckas uppsägningstid stadgas i 15 aftal, omfattande 155 arbetsgifvare och 1,943 arbetare.

Uppsägningstiden är, som ofvan nämnts, ömsesidig och densamma för arbetsgifvare som för arbetare; endast ett aftal föreskrifver en längre uppsägningstid för arbetsgifvaren än för arbetarne. Enligt 12 aftal är uppsägningstiden längre för gift än för ogift arbetare och enligt 3 aftal längre för arbetare med månads- eller årslön än för öfriga arbetare.

Bestämmelserna angående uppsägningstiden åtnjuta understundom ett alldeles särskildt skydd af annat slag än kollektivaftalets öfriga stadganden. Det är sålunda hufvudsakligen för förhindrande af brott mot regler angående uppsägningstiden, som det ofvan skildrade décomptesystemet (se ss. 175 o. 178) användes i en del aftal. Äfven stadgas i några aftal böter, försåvidt uppsägningstiden ej iakttages. Böterna tillfalla enligt några aftal sjukkassor eller liknande inrättningar. I några aftal erhåller arbetsgifvaren rätt att i de fall, då uppsägningstiden ej iakttages af arbetaren, afdraga från dennes aflöning ett belopp, motsvarande lönen för den aftalsenliga uppsägningstiden. Motsvarande stadgande om skyldighet för arbetsgifvaren att utbetala samma belopp, om han å sin sida bryter mot aftalets bestämmelser angående uppsägningstid, förekommer däremot mycket sällan.

Afskedandet och äfven antagandet af arbetare liksom arbetets ledning öfver hufvud, har varit en fråga, som vid kollektivaftalens upprättande varit föremål för stor uppmärksamhet på grund af svårigheten att på samma gång skydda arbetarne från orättvisa afskedanden och tillförsäkra arbetsgifvaren den honom tillkommande rätten att utan inblandning från arbetarnes sida utöfva ledningen öfver arbetets gång, liksom öfver företaget i öfrigt. För arbetaren kan ett afskedande innebära en betydande risk, i det att han plötsligen kan blifva urständsat att förtjäna sitt dagliga uppehälle för en kortare eller längre tid. För arbetsgifvaren åter blir ett uttryckligt erkännande i kollektivaftalet af hans fulla rätt till arbetsledningen desto

Bestämmelser angående arbetets ledning, föreningsrätt och föreningstvång.

Allmänna principiella stadganden.

Näringsgrenar.	Bestäm-					
	i öfverensstämmelse med Sv. arb.-g.-förs. § 23 eller kompromissen af dec. 1906.			angående företrädes- eller ensamrätt till arbete för fackföreningsmedlemmar.		
	Antal aftal.	Antal arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare.	
		Absolut.	%.		Absolut.	%.
I. Jordbruk och trädgårdsskötsel . . .	12	1,059	57.3	—	—	—
Jordbruk . . .	7	836	51.4	—	—	—
Trädgårdsskötsel . . .	5	223	—	—	—	—
II. Skogsbruk . . .	2	520	—	—	—	—
III. Gruvdrift . . .	12	4,078	84.7	—	—	—
IV. Närings- och nyttningsämnesindustri	89	11,390	47.9	71	2,015	8.5
Fabriker . . .	82	10,860	55.9	6	89	0.5
Handtverk . . .	7	530	12.2	65	1,926	44.5
V. Textilindustri . . .	56	11,797	94.4	—	—	—
Fabriker . . .	53	11,696	94.7	—	—	—
Handtverk . . .	3	101	—	—	—	—
VI. Beklädnadsindustri . . .	10	1,191	8.0	19	677	4.5
Fabriker . . .	5	574	10.3	1	63	1.1
Handtverk . . .	5	617	6.6	18	614	6.5
VII. Läder-, hår- och gummivaruindustri	20	1,121	33.1	8	246	7.3
Fabriker . . .	7	459	20.4	2	53	2.4
Handtverk . . .	13	662	58.4	6	193	17.0
VIII. Trävaruindustri . . .	85	6,781	37.6	4	747	4.1
Fabriker . . .	73	6,108	39.5	3	727	4.7
Handtverk . . .	12	673	26.3	1	20	0.8
IX. Trämasse- och pappersindustri . . .	47	10,098	83.5	—	—	—
Fabriker . . .	36	6,690	80.1	—	—	—
Handtverk . . .	11	3,408	91.2	—	—	—
X. Grafisk industri . . .	5	540	6.9	—	—	—
XI. Malmförädlingsindustri . . .	18	2,726	92.9	—	—	—
XII. Metallindustri . . .	30	2,224	25.8	3	147	1.7
Fabriker . . .	14	1,076	21.4	—	—	—
Handtverk . . .	16	1,148	32.0	3	147	4.1
XIII. Maskin- och skeppsbyggnadsindustri	7	275	0.9	1	2	—
Fabriker . . .	6	189	0.6	—	—	—
Handtverk . . .	1	86	—	1	2	—
XIV. Jord- och stenindustri . . .	85	12,763	73.8	4	156	0.9
XV. Kemisk-teknisk industri . . .	46	6,902	94.4	—	—	—
XVI. Byggnadsverksamhet . . .	164	35,640	76.9	53	3,556	7.7
XVII. Allmänna arbeten . . .	33	8,502	90.0	—	—	—
I kommunal och statens drift . . .	29	8,036	91.6	—	—	—
I enskild drift . . .	4	466	—	—	—	—
XVIII. Handel- och varulager . . .	36	2,237	70.2	7	304	9.5
XIX. Landtransport . . .	23	3,132	12.6	39	6,175	24.9
Åkeri- och stufverirörelse . . .	17	1,623	17.7	39	6,175	67.2
Järnvägs- och apärvägsdrift samt telefon	6	1,509	9.6	—	—	—
XX. Sjötransport . . .	5	578	14.8	2	1,355	34.8
XXI. Diverse . . .	—	—	—	—	—	—
Summa	785	123,552	48.3	211	15,880	6.0
Däraf:						
Fabriker . . .	430	60,583	44.9	16	1,088	0.8
Handtverk och byggnadsverksamhet . . .	232	42,865	59.9	147	6,458	9.0

¹ Samma aftal innehåller ofta bestämmelser fallande under olika kolumner och har i så fall upptagits i flera

eningsrätt och föreningstvång.

m e l s e r																	
till skydd för föreningarrätten.			angående före- trädesrätt till ar- bete efter anställ- ningstid, bonings- ort, ålder m. m.			i öfverensstämmelse med Sv. arb.-gif- förs § 23 eller kom- promissen af dec. 1906, med tillägg af före- trädesrätt till arbete efter anställningstid, boningsort m. m.						Inga bestämmelser.			Hela antalet ¹		
An- tal aftal.	Antal arbetare.		An- tal aftal.	Antal arbetare.		An- tal aftal.	Antal arbetare.		An- tal aftal.	Antal arbetare.		aftal.	arbetare.				
	Absolut.	%		Absolut.	%		Absolut.	%		Absolut.	%						
11	719	38.9	1	15	0.8	—	—	—	12	626	33.9	27	1,848				
6	496	30.5	1	15	0.9	—	—	—	12	626	38.5	22	1,625				
5	223	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	223				
4	494	—	—	—	—	—	—	—	2	362	—	8	1,376				
3	630	13.1	8	3,793	78.8	7	3,756	78.0	4	700	14.5	17	4,813				
52	4,145	17.4	97	9,721	40.9	42	6,760	28.5	52	7,499	31.6	271	23,759				
42	3,613	18.6	80	9,220	47.5	41	6,745	34.7	42	5,795	29.8	179	19,427				
10	532	12.3	17	501	11.6	1	15	0.3	10	1,704	39.3	92	4,332				
36	5,713	45.7	6	179	1.4	4	143	1.1	9	365	2.9	70	12,499				
33	5,610	45.4	3	102	0.8	2	82	0.7	4	329	2.7	61	12,346				
3	103	—	3	77	—	2	61	—	5	36	—	9	153				
3	120	0.8	18	1,410	9.4	2	58	0.4	168	11,321	75.6	215	14,971				
1	23	0.4	7	476	8.5	2	58	1.0	45	4,086	73.3	58	5,571				
2	97	1.0	11	934	9.9	—	—	—	123	7,235	77.0	157	9,400				
15	1,007	29.7	26	1,690	49.9	7	722	21.3	32	1,037	30.6	78	3,858				
9	636	28.2	19	1,215	53.9	4	323	14.3	16	787	34.9	41	2,254				
6	371	32.7	7	475	41.9	3	399	35.2	16	250	22.0	37	1,134				
35	3,323	18.4	73	5,954	33.1	47	3,481	19.3	89	7,454	41.4	210	18,013				
25	2,550	16.5	62	5,363	34.7	40	2,974	19.2	60	6,002	38.8	161	15,457				
10	773	30.2	11	591	23.1	7	507	19.8	29	1,452	56.8	49	2,566				
19	5,557	45.9	5	911	7.5	5	911	7.5	9	1,512	12.5	59	12,005				
6	1,848	22.1	5	911	10.9	5	911	10.9	8	1,483	17.7	45	8,357				
13	3,709	99.2	—	—	—	—	—	—	1	29	0.8	14	3,738				
5	396	5.0	8	7,007	89.2	3	95	1.2	7	405	5.2	17	7,857				
3	1,029	35.0	3	248	8.4	3	248	8.4	3	191	6.5	22	2,940				
14	1,235	14.3	10	920	10.7	6	778	9.0	85	6,076	70.5	123	8,619				
4	362	7.2	8	277	5.5	4	135	2.7	40	3,688	73.4	60	5,026				
10	873	24.3	2	643	17.9	2	643	17.9	45	2,388	66.5	63	3,593				
10	27,868	88.6	9	1,407	4.5	2	71	0.2	39	3,234	10.3	58	31,445				
9	27,782	89.1	7	1,251	4.0	2	71	0.2	36	3,204	10.3	52	31,173				
1	86	—	2	156	—	—	—	—	3	30	—	6	272				
47	5,832	33.7	61	5,279	30.5	45	4,258	24.6	41	2,570	14.9	154	17,293				
9	373	5.1	23	1,232	16.9	16	1,029	14.1	7	206	2.8	60	7,311				
109	27,995	60.4	202	38,721	83.6	116	30,977	68.9	33	2,869	6.2	281	46,331				
27	2,784	29.5	33	8,538	90.4	32	8,497	90.0	12	742	7.9	48	9,445				
24	2,343	26.7	30	8,077	92.1	29	8,036	91.6	10	546	6.2	41	8,774				
3	441	—	3	461	—	3	461	—	2	196	—	7	671				
15	752	23.6	26	1,711	53.7	16	1,340	42.1	19	422	13.2	73	3,185				
72	14,165	57.0	7	261	1.1	4	117	0.5	47	3,449	13.9	166	24,851				
12	1,521	16.6	7	261	2.8	4	117	1.3	17	735	8.0	74	9,188				
60	12,644	80.7	—	—	—	—	—	—	30	2,714	17.3	92	15,663				
1	274	7.0	6	621	15.9	4	528	13.6	3	1,844	47.3	13	3,895				
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	16	—	1	16				
490	104,411	40.8	622	89,618	35.0	361	63,769	24.9	674	52,900	20.7	1,971	255,950				
193	50,054	37.1	286	32,581	24.1	167	16,929	12.5	309	28,746	21.3	910	135,012				
164	34,539	48.3	255	42,098	58.9	131	32,602	45.6	265	15,993	22.4	708	71,509				

af tabellens kolumner. De härigenom förorsakade dubbelräkningarne hafva frändragits i summakolumnen.

ombärligare, i samma mån som kollektivaftalet inskränker hans handlingsfrihet på andra punkter, t. ex. genom fastställandet af minimilöner. Hvad som gör denna fråga ännu ömtäligare, är dess sammanhang med organisationsspörsmålen. Den möjligheten ligger nämligen nära till hands, att arbetsgifvaren kan söka komma arbetareorganisationen till lifs genom att företrädesvis afskeda eller icke antaga i sin tjänst organisationens medlemmar, särskildt sådana som gjort sig bemärkta genom arbete för organisationens syfte. Å andra sidan hafva arbetareorganisationerna genom kollektivaftalen sökt inskränka arbetsgifvarens rätt att antaga och afskeda arbetare i ändamål att förbehålla sina medlemmar en företrädesrätt till arbete, hvarigenom organisationernas ställning naturligen i hög grad stärkes.

Kollektivaftalens bestämmelser rörande arbetets ledning samt föreningsrätt och föreningstvång stå därför i nära samband med hvarandra och måste behandlas i ett sammanhang.

Svenska arbetsgifvareföreningen gjorde från början af sin verksamhet till sin uppgift att särskildt i denna fråga häfda arbetsgifvarnes ståndpunkt. I § 23 af dess stadgar föreskrifves sålunda, att i kollektivaftal, upprättade mellan delägare och medlem i föreningen och fackförening eller fackförbund, skall intagas bestämmelse, att *arbetsgifvaren har rätt att fritt antaga och afskeda arbetare, att leda och fördela arbetet och att begagna arbetare från hvilken förening som helst, eller arbetare stående utanför förening.*

Denna klausul har föreningen också lyckats få införd i en mängd aftal. Den mötte emellertid på sina håll starkt motstånd bland arbetarne, och flera konflikter, hufvudsakligen eller uteslutande af denna anledning, hafva uppstått mellan Svenska arbetsgifvareföreningen och arbetareorganisationer, anslutna till Landsorganisationen.

I sammanhang med en uppgörelse i åtskilliga arbetskonflikter i december år 1906 och januari år 1907 lyckades dock delegerade för Svenska arbetsgifvareföreningen och Landsorganisationen, under ordförandeskap af dåvarande landshöfdingen grefve Hugo Hamilton, sammanföra de motsatta meningarna i en kompromiss, hvarvid den i Svenska arbetsgifvareföreningens § 23 formulerade satsen erhöll följande **tillägg:** *Föreningsrätten skall å ömse sidor lämnas okränkadt. Anse arbetarna, att afskedandet ägt rum under omständigheter, som kunna tolkas såsom angrepp på föreningsrätten, äga de att, innan andra åtgärder vidtagas, genom sin organisation påkalla undersökning för vinande af rättelse.*

De båda öfriga stora arbetsgifvareföreningarna, Centrala arbetsgifvareförbundet, hvars medlemmar hufvudsakligen utgöras af arbetsgifvare inom byggnadsverksamheten och äfven handtverket, och Sveriges verkstadsförening, omfattande mekaniska och elektriska verkstäder, varf, vagnfabriker, järn- och stålvarufabriker m. m.,

hafva i något olika formuleringar sökt göra liknande principer gällande.

Centrala arbetsgifvareförbundet hade sålunda i sina grundbestämmelser för aftal med arbetareorganisationer af år 1907 inryckt bestämmelsen: *Arbetsgifvaren fördelar och leder arbetet samt antager och afskedar arbetare utan fackförenings eller arbetares ingripande. Arbetsgifvaren får likväl icke afskeda arbetare endast af det skäl, att denne tillhör någon viss förening, och å andra sidan få arbetare icke lämna arbetet endast af skäl, att arbetsgifvaren använder arbetare, som ej tillhör viss förening.*¹

I Verkstadsföreningens aftal med resp. fackförbund (riksaftalet inom mekaniska verkstadsindustrien m. m.) föreskrifves, att *rätten att under alla förhållanden fritt och okränkt deltaga i arbetet skall, liksom föreningsrätten, hållas i ömsesidig helgd.* Här finnes delvis samma tankegång uttryckt som i ofvanstående principuttalanden, men det är att märka, att det här ingenting finnes stadgad om *arbetsgifvarens* rätt att leda och fördela arbetet, utan endast om *arbetarens* rätt att under alla förhållanden fritt och okränkt deltaga i arbete samt om föreningsrätten å ömse sidor. Här ligger emellertid äfven rätten för arbetsgifvaren att antaga och afskeda arbetare utan att behöfva taga hänsyn till, huruvida de tillhöra organisation eller ej. Verkstadsaftalets formulering påträffas äfven ofta i aftal träffade af Svenska järnvägarnes arbetsgifvareförening.²

Samtliga dessa principuttalanden hafva här ordagrant återgivits, då själfva ordalydelsen af resp. formuleringar spelat en betydande roll vid förhandlingar angående kollektivaftals ingående. Vid sammanställandet af tab. 18, hvilken ofvan sammandragits till tab. litt. DD., hafva emellertid icke de olika formuleringarna, utan principerna, vare sig dessa framkommit i den ena eller andra ordalydelsen, lagts till grund. Dock har skillnad gjorts mellan sådana aftal, hvilka, i likhet med t. ex. det ofvannämnda riksaftalet inom mekaniska verkstadsindustrien m. m., endast stadga full föreningsrätt eller »arbetets frihet», d. v. s. rätt att tillhöra hvilken förening som helst eller att stå utanför förening, och sådana, som i enlighet med Svenska arbetsgifvareföreningens § 23 eller den ofvannämnda kompromissen af dec. 1906, hufvudsakligen eller i samband med ett erkännande af arbetar-

¹ I riksaftalet för byggnadsverksamheten, upprättadt den 26 maj 1909, har emellertid användts ofvannämnda af Svenska arbetsgifvareföreningen och Landsorganisationen godtagna formulering.

² I förslaget till hufvudaftal n:r 2 för Sveriges enskilda järnvägar har stadgandet försetts med en försats så lydande: *Med iakttagande af bestämmelserna såväl i detta aftal som äfven i öfriga mellan vederbörande organisationer gällande aftal äger förvaltningen önskränkt rätt att, utan intrång från arbetarnes sida, ensam leda och fördela arbetet, att fritt antaga och afskeda arbetare och arbetsledare samt att använda arbetare, oafsedt om dessa äro organiserade eller icke.*

nes föreningsrätt, betona *arbetsgifvarens* rätt att oberoende af organisationsförhållanden antaga och afskeda arbetare samt leda och fördela arbetet.

Vid en undersökning af det material, som ligger till grund för ifrågavarande tabell, framgår sålunda, att bestämmelser, afsedda att uttrycka samma principer, som finnas uttalade i Svenska arbetsgifvareföreningens § 23, *utan tillägg rörande föreningsrätten* eller »arbetets frihet», äro inryckta i 133 kollektivafstal, omfattande 789 arbetsgifvare och 13,799 arbetare, och *med* sådant tillägg i 315 aftal, omfattande 3,575 arbetsgifvare och 56,394 arbetare, hvarjämte 337 aftal, omfattande 990 arbetsgifvare och 53,359 arbetare, innehålla föreskrifter i öfverensstämmelse med *kompromissen af dec. 1906*, där ju samma principer — arbetsgifvarens rätt att leda och fördela arbetet samt föreningsrätten — häfdats, men med det förtydligandet, att organisationen äger ingripa vid afskedanden, som kunna tolkas som angrepp på föreningsrätten. I sammanlagdt 785 aftal, omfattande 5,354 arbetsgifvare och 123,552 arbetare, eller 48,3 % af hela antalet af aftal berörda, hafva sålunda principerna i Svenska arbetsgifvareföreningens § 23 i den ena eller andra formen kommit till uttryck.

Oafsedt de aftal, däri kompromissen af dec. 1906 införts, har full och fri *föreningsrätt* tillförsäkrats arbetarne i 490 aftal, omfattande 4,215 arbetsgifvare och 104,411 arbetare. Af dessa aftal innehålla emellertid, som ofvan påpekats, 315, omfattande 3,575 arbetsgifvare och 56,394 arbetare, jämväl principerna i Svenska arbetsgifvareföreningens § 23. Enbart bestämmelser till skydd för föreningsrätten eller »arbetets frihet» förekomma sålunda i 175 aftal, omfattande 640 arbetsgifvare och 48,017 arbetare, af hvilka 130 arbetsgifvare och 26,441 arbetare beröras af riksaftalet inom mekaniska verkstadsindustrien.

Tillsammans 960 aftal, omfattande 5,994 arbetsgifvare och 171,569 arbetare, eller 67,0 % af hela antalet af aftal berörda, innehålla alltså bestämmelser, afsedda att gifva arbetsgifvaren frihet att antaga och afskeda arbetare, oberoende af huruvida dessa tillhöra arbetareorganisation eller ej, *eller* att gifva arbetarne rätt att tillhöra hvilken organisation de finna för godt eller ingen förening alls.

Emellertid förekomma äfven aftal, där en rakt motsatt uppfattning gjort sig gällande, och där ensamrätt eller företrädesrätt till arbete förbehållits medlemmarne af de arbetareorganisationer, som träffat aftalen. I dessa aftal bestrides såväl arbetsgifvarens rätt att antaga och afskeda arbetare, oberoende af arbetarnes organisationsförhållanden, som arbetarens fulla föreningsrätt, d. v. s. hans rätt att tillhöra hvilken organisation han finner för godt, eller stå utanför organisa-

tion. Från de i del II aftryckta aftalen kan som exempel härpå anföras följande stadgande i aftalet för bleck- och plåtslagare i Norrköping: *För att erhålla arbete fordras, att den arbetssökande skall äga medlemskap i Svenska bleck- och plåtslageriarbetareförbundet, och äger arbetsgifvare, som tillhör Bleck- och plåtslageriindustriidkareföreningen, ej rätt att i sitt arbete antaga arbetare, som ej tillhör nämnda förbund eller förbinder sig att senast inom en månad ingå i detsamma. Arbetsgifvare skall hänvisa antagen arbetssökande till verkstadslagets uppbördsman för anteckning till inträde i förbundet. Bevis om medlemskap i Svenska bleck- och plåtslageriarbetareförbundet skall af arbetsgifvaren affordras alla, som anställas i arbete, för så vidt den sökande fyllt 18 ar och varit i yrket anställd minst i 3 år. (Se del II ss. 288 ff.)*

Alla arbetare, såväl manliga som kvinnliga, skola vara medlemmar i Svenska bageri- och konditoriarbetareförbundet. Skulle någon antagas i arbete, som icke är medlem af förbundet, är han eller hon skyldig att senast 14 dagar därefter inskrifva sig i afdelningen, och om ej så sker, afskedas den intagne, heter det i aftalet för Kiruna bagerier.- (Se del II s. 100.) Aftalet för stufveriarbetare i Sundsvall stadgade likaledes, att fackföreningsmedlemmar äga ovillkorligen företrädesrätt till arbete, då de å vederbörlig tid och ställe finna sig för arbetets utförande, i annat fall äga stufvarne rätt att använda utom föreningen stående arbetare.¹

Liknande bestämmelser förekomma i 211 aftal, omfattande 1,577 arbetsgifvare och 15,380 arbetare (6.0 % af hela antalet af aftal berörda). Dessa aftal äro, som äfven framgår af tab. litt. DD. och tab. 18, så godt som uteslutande att finna inom handtverket, särskildt inom bageri-, slakteri- och charkuteri-, skrädderi-, skomakeri- träskomakeri-, barberare- och perukmakare-, garfveri-, sadelmakare- och tapetserare-, snickeri- och vagnmakeri- samt bleck- och plåtslageriyrkena, inom byggnadsverksamheten samt stufverirörelsen. Från stufverirörelsen har principen om företrädesrätt till arbete för fackföreningsmedlemmar öfverflyttats till handels- och magasinsarbete, åkerirörelse och sjötransport. Inom samtliga dessa sistnämnda yrken är nämligen samma arbetareorganisation, Svenska transportarbetareförbundet, vanligen part på arbetaresidan.

Inom den egentliga fabriksindustrien förekomma dylika bestämmelser så godt som aldrig, och i de få fall, då sådana påträffas i aftalen, synas de vara beroende på särskilda och tillfälliga orsaker och i regel afse fåtaliga hjälparbetaregrupper. Så föreskref ett aftal för maskinister, eldare och reparatörer vid ett af sockerbruken, att arbete året om så vidt möjligt skall beredas medlemmar i fabriakens verkstads-

¹ Jfr noten å s. 223.

klubb af Maskinist- och eldareförbundet. I aftalet för en gummi-fabrik föreskrifves, att som järnarbetare endast medlemmar af Svenska järn- och metallarbetareförbundet skola anställas. Enligt aftal för ett glasbruk hafva där medlemmar af Svenska grof- och fabriks-arbetareförbundet företrädesrätt till arbete.

Inom en del handtverks- och byggnadsyrken äro bestämmelser rörande dessa frågor öfverhufvud sällsynta, enligt hvad det vill synas på den grund, att arbetarnes organisationssträfvanden här nått en omfattning, som gör dylika stadganden obehöfliga.

Orsaken till, att företrädes- eller ensamrätt till arbete för fackföreningsmedlemmar hufvudsakligen påträffas inom handtverket, torde vara, icke blott att arbetsgifvarne inom handtverks- och byggnadsyrkena ofta intaga en svagare ställning gentemot arbetareorganisationerna än arbetsgifvarne inom fabriksindustrien, utan äfven att föreningsstvänet utgör ett led i ett närmare samarbete mellan arbetsgifvare- och arbetareorganisationer, och detta samarbete, såsom nedan påvisas, företrädesvis förekommer inom dessa yrken.

I en del af dessa yrken förklaras förekomsten af ifrågavarande bestämmelser äfven däraf, att arbetstillgången är växlande och företrädesrätt till arbete för en fast arbetarestam därför kan befinnas förmånlig för båda parter. Särskildt har detta varit fallet inom stufverirörelsen. Här varierar nämligen, som ofvan framhållits, behovet af arbetskraft icke blott från månad till månad, utan äfven från dag till dag och från timme till timme. När ett fartyg anländer till hamnen, måste lossning eller lastning försiggå med minsta möjliga tidsutdräkt, och en jämförelsevis stor arbetsstyrka kan tidtals vara af nöden, under det att dessemellan intet arbete finnes att tillgå. Följden häraf blir, att arbetet antingen måste utföras af för tillfället tillströmmande löst folk eller af en fast arbetsstyrka, hvilken som ersättning för att den alltid finnes i beredskap erhåller *företrädesrätt* till möjligen förekommande arbete. Olägenheterna af det förra systemet ligger i öppen dag; i stället hafva hamnarbetare-fackföreningarne åtagit sig att hålla nödigt antal arbetare till förfogande, mot det att deras medlemmar erhålla den ofvannämnda företrädesrätten till arbetet i hamnen. Då fackföreningarne sålunda kommit att blifva till hälften, på sina ställen helt och hållet, kooperativa företag, hafva de äfven förskaffat sig inflytande öfver arbetets fördelning och i viss mån äfven dess ledning. På detta sätt har uppstått det s. k. rundgångs- eller statistikföresystemet, af hvilket det i del II aftryckta aftalet för stufverirörelsen i Stockholm ger en god bild. Det heter där (ss. 440 ff.): *All intagning af arbetskraft sker vid Rundelen uti väntrummet i Stadsgården genom en af fackföreningen föreslagen och af stufvare tillsatt statistikförare, som på rekvisition af arbetsgifvaren eller dess förmän anskaffar det antal nyktra och or-*

dentliga arbetare, som behöfs vid förekommande loss- och lastningsarbeten. Fackföreningen garanterar full opartiskhet gentemot alla stufverifirmor från statistikförenen.¹

Jämte ofvan anförda principiella och mera allmänt hållna föreskrifter förekomma en mängd bestämmelser, delvis vid sidan af de allmänna principuttalandena, modifierande eller kompletterande dem genom mera konkret hållna stadganden.

Detaljerade
och kompletterande föreskrifter.

622 aftal, omfattande 5,262 arbetsgifvare och 89,618 arbetare (35,0 % af hela antalet af aftal berörda) innehålla sålunda inskränkingar i arbetsgifvarens rätt att fritt antaga och afskeda arbetare i så måtto, att vid afskedandet och understundom äfven vid antagandet af arbetare hänsyn skall tagas till arbetarens personliga förhållanden. Företråde till arbete lämnas sålunda åt dugliga arbetare, bosatta på orten, familjeförsörjare, arbetare, som förut varit anställda hos arbetsgifvaren, men som afskedats på grund af tillfällig arbetsbrist eller, vid säsongarbete, på grund af verksamhetens nedläggande för året. Ett aftal ger företrädesrätt åt arbetare med rum i arbetsgifvarens bostäder, ett annat åt å orten förlagda militärer, hvilka minst ett år förut haft arbete därstädes. Äfven stadgas ofta, att arbetarne vid arbetsbrist skola afskedas i tur och ordning efter anställningstid eller år i yrket.² Ett stort antal aftal föreskrifva, att arbetare skall återtagas efter värnpliktsöfningarnes fullbordande, en del stadga detsamma vid sjukdom och olycksfall. Så t. ex. föreskrives i riksafताल inom tryckeriindustrien: *Vid tillfälle, då personalen behöfver minskas, tagas vid afskedandet hänsyn till skicklighetsgrad och ålder i kondition, med förmånsrätt för de i dessa afseenden mest*

¹ Sedan ett stort antal af rikets stufvare organiserats i Norrlands stufvareförbund samt Södra Sveriges stufvareförbund, och dessa organisationer beviljats inträde i Svenska arbetsgifvareföreningen, började sistnämnda förening våren 1908 striden för »arbetets frihet» inom stufverifacket och mot »Transportarbetareförbundets monopol». Striden bilades den 20 juli 1908, hvarvid öfverenskommelse träffades, att i blifvande stufveriaftal visserligen skulle införas Svenska arbetsgifvareföreningens bestämmelse angående »arbetets frihet» i den formulering denna fått i kompromissen af dec. 1906, men med följande tillägg: *Vid aftals upprättande fastställes genom öfverenskommelse mellan arbetsgifvaren och arbetarne med ledning af föregående års erfarenhet ett visst bestämt antal arbetare, som hos vederbörande arbetsgifvare skall betraktas som ordinarie hamn- och stufveriarbetarkår. Inom den så fixerade ordinarie arbetsstyrkan skall arbetet fördelas mellan arbetarne rättvisast möjligt, så att en hvar af dem i mån af tillgång beredes tillfälle till jämnt och lika inbringande arbete, och sålunda arbetare med lika duglighet och flit i möjligaste mån erhålla jämgad förtjänst. Meningsskiljaktigheter rörande tillämpningen af dessa bestämmelser få icke omedelbart föränleda till något störande ingrepp i arbetets gång, utan skall därom förhandlas först mellan parterna själfva och därefter, såvida ej enighet uppnåtts, mellan parternas organisationer. I Allmänna bestämmelser för stufveriarbetet i Göteborgs hamn, gällande från den 2 november 1908, tillämpas dessa bestämmelser på följande sätt: *Fördelning af arbetstillfällena mellan arbetarne samt anskaffandet af arbetskraft sker genom af arbetsgifvarne upprättadt arbetskonto, som förestås af en ombudsman, hvilken jämte öfrig eventuellt behöflig personal tillsättes och aflönas af arbetsgifvarne. Vid behof af arbetskraft skall vederbörande arbetsgiffvare hänvända sig till arbetskonto, hvarvid arbetsgiffvaren eller hans ombud i samråd med ombudsmannen utväljer de arbetare, som han behöfver.**

² Jfr ofvan s. 187.

kvalificerade arbetarne att få stanna, samt: typografisk arbetare, som inkallats för fullgörande af sin värnplikt, återinsättes vid återkomsten därifrån i sin plats. Denna bestämmelse bortfaller dock, om Svenska typografiförbundets platsanskaffningsbyrå efter anmodan ej kan skaffa lämplig vikarie. I 1903 års tariffkommittés beslut (del II s. 227) förklaras dock ofvannämnda bestämmelser ej utgöra något hinder för arbetsgifvare att uppsäga olämpliga arbetare. I riksaftalet för elektriska montöryrket (del II s. 298) stadgas: Skulle arbetsbrist föranleda afskedande, skall från arbetsgifvarens sida hänsyn tagas ej blott till arbetarens duglighet och lämplighet, utan jämväl till den tid, han varit i tjänst, så att sålunda under förutsättning af lika duglighet och lämplighet de arbetare böra i det längsta bibehållas, hvilka varit längst i arbetsgifvarens tjänst. Vid förnyadt behof af arbetskraft bör under samma förutsättningar företräde lämnas åt dem, som vid afskedandet varit längre i tjänst. En annan formulering, som jämväl innesluter hänsyn till arbetares hemortsrätt, återfinnes i ett icke ringa antal aftal träffade af Svenska arbetsgifvareföreningen, bl. a. i Svenska sockerfabriksaktiebolagets aftal för raffinaderiet i Lund (del II s. 107): Vid afskedande på grund af arbetsbrist skall, under förutsättning af lika arbetsduglighet och skötsamhet i öfrigt, hänsyn tagas till den tid, arbetaren varit på platsen, samt om han tillhör kommunen och har försörjningsplikt.

Inom fabriksindustrien inskränkes i regel arbetsgifvarnes valfrihet föga af dylika bestämmelser. Annorlunda är förhållandet inom handtverket och byggnadsverksamheten, där arbetsförhållandena påkalla eller arbetareorganisationerna vetat framtvunga större hänsynstagande till arbetarnes önskemål. I aftalet för tapetseraryrket i Stockholm (del II s. 177) stadgas: *Vid antagande af arbetare äga sådana företräde, som hafva hemortsrätt i Stockholm eller dess närhet, och bör vid afskedandet, så vidt möjligt, hänsyn tagas till icke blott yrkesskickligheten utan äfven hemortsrätt, samt om arbetaren varit en längre tid hos arbetsgifvaren anställd.* I andra tapetserareraftal gifves företräde jämväl åt gifta arbetare, särskildt under den döda säsongens arbetsbrist. Liknande bestämmelser möta inom ett flertal handtverksaftal, och ännu oftare måhända inom byggnadsfacken. *Vid antagande af arbetare, och då mindre arbetstillgång är rådande, skola stadens arbetare och isynnerhet familjefäder hafva företräde, om de varit skattskrifna i staden minst sex månader, och de äro nyktra och dugliga. Har arbetare blifvit arbetslös, har han att hänvända sig till afdelningens styrelse, som, i fall arbete finnes att tillgå, ger anvisning,* läses i aftalet mellan Uppsala målaremästareförening och Svenska måleriarbetareförbundets afdelning. I aftalet för murare i Malmö (del II s. 353) stadgas:

Vid antagande af murare skall företräde lämnas till i Malmö med omnejd boende nyktra och ordentliga murare. Motsvarande bestämmelser återfinnas i en mängd aftal för byggnadsfacken, särskildt i södra Sverige. I Stockholmsaftalen för byggnadsfacken förekom ett moment af innehåll, att vid antagande af arbetare under tiden oktober till mars företräde skall gifvas åt i staden bosatta arbetare. Att särskildt stor vikt lägges vid dessa bestämmelser inom byggnadsverksamheten torde bero på den invandring af byggnadsarbetare från landsbygden till städerna, som äger rum under säsongen och som gifvetvis ses med oblida ögon af de på orten bosatta arbetarne.

Af intresse torde vara den lösning, dessa frågor fått i de kommunala aftalen. Såsom typisk kan anföras följande paragraf ur Bestämmelser angående arbets- och löneförhållanden vid Stockholms stads arbeten (del II s. 417): *Vid arbetares antagande skall alltid dugligheten i främsta rummet vara det bestämmande. Därefter skall hänsyn tagas till, att den sökande är mantalsskrifven i staden eller närliggande kommuner eller har försörjningsplikt; börande under i öfrigt lika förhållanden den äga företräde, som förut haft anställning vid stadens arbeten och därvid visat sig vara lämplig och duglig.*

Dessa inskränkningar i arbetsgifvarens rätt att fritt antaga och afskeda arbetare hafva tydligen icke ansetts stå i strid med den ofvan anförda principen i Svenska arbetsgifvareföreningens § 23. Af de aftal, där de voro införda, innehöllo nämligen 361, omfattande 3,516 arbetsgifvare och 63,769 arbetare, både bestämmelser i öfverensstämmelse med Svenska arbetsgifvareföreningens § 23 samt ofvan omtalade modifikationer.

Vid normal arbetstillgång förekomma naturligen afskedanden endast undantagsvis, och då i allmänhet blott för såvidt arbetaren enligt arbetsgifvarens uppfattning på ett eller annat sätt misskött sig. Att arbetaren eljest har rätt att behålla sin plats är en uppfattning, som tagit sig uttryck i många aftal inom olika industrier och yrken i form af bestämmelser, att arbetare icke får afskedas utan att *orsaken* uppgifves, att afsked icke får äga rum utan giltiga grunder, hvilka understundom uppräknas i aftalet, att vid afskedande af arbetare skall bestyrkas, att han misskött sig o. s. v. Enligt några få aftal för tapetserare, byggnadsgrofarbetare, läderarbetare m. fl. har arbetaren vid afskedande rätt att vädja till skiljenämnd. I det stora flertalet kollektivaftal saknas emellertid liknande bestämmelser.

Att arbetaren icke fullbordar åtaget ackordsarbete, kan innebära betydande olägenheter både för honom och arbetsgifvaren. Inom byggnadsverksamheten, där sådana afbrott lätt kunna uppstå, är det därför vanligt, att aftalen innehålla förbud mot afskedande af arbetare under pågående ackordsarbete, försävidt han ej brutit mot af-

talet eller mot god ordning. Lämnar arbetare under enahanda förhållanden arbetet utan arbetsgifvarens och, i en del aftal, arbetslagets tillstånd, får han icke del i ackordsöfverskottet. Liknande bestämmelser förekomma äfven i enstaka aftal inom andra näringsgrenar.

Frågan angående *arbetsbetyg* är gifvetvis af icke ringa betydelse för arbetarens möjlighet att erhålla anställning och behandlas icke sällan i kollektivafталen i samband med bestämmelserna angående arbetares antagande och afskedande. I en del enstaka aftal inom olika industrier och yrken, hufvudsakligen inom tapetserare-, snickare- och bokbindareyrkena samt inom byggnadsyrkena, påträffas stadganden, att arbetsbetyg skall utfärdas vid afskedande och af arbetaren företes, när denne söker anställning.

Arbetsbetygen kunna emellertid af arbetsgifvaren användas att förhindra den afskedade från anställning annorstädes samt eljest äfven till meddelanden, hvilka kunna begagnas som vapen i striderna på arbetsmarknaden. För att förhindra detta föreskrifva ofta de aftal, hvilka innehålla bestämmelser angående arbetsbetyg, att dessa icke få innehålla personuppgifter rörande arbetaren i syfte att försvåra hans anställning, utan endast uppgifter angående hans anställningstid, yrkesskicklighet, duglighet i öfrigt, uppförande m. m. Några aftal föreskrifva, att arbetare, hvilken ej kan uppvisa arbetsbetyg, skall meddela namn och adress på föregående arbetsgifvare och den aflöning, han förut åtnjutit, samt förete prästbetyg. I aftalet för gatstenshuggerierna inom Lysekils tullkammardistrikt stadgas t. ex. att *då arbetare antages, skola arbetsbetyg och prästbevis aflämnas, eller fackföreningsbok i stället för prästbevis företes, på arbetsgifvarens kontor.*

Beträffande *arbetets ledning och organisation i öfrigt* innehålla aftalen i allmänhet endast spridda och föga systematiska bestämmelser. Ett undantag härifrån utgöra dock bl. a. aftalen för kolgrufvorna samt för Hälsingborgs kopparverk (se del II ss. 8—9 samt 273—282), hvilka innehålla s. k. arbetsbeskrifningar, d. v. s. detaljerade regler rörande utförandet af hvarje särskildt arbete.

De i aftalen intagna ordningsreglerna, hvilka äfven i viss mån kunna räknas till denna kategori af bestämmelser, hafva ofvan omnämnts.

Antalet arbetare, som skall utföra hvarje arbete, finnes fastställt i en del aftal. Vid tidlön kan det tydligen understundom ligga i arbetarnes intresse, att antalet arbetare ej är för ringa vid hvarje arbete, vid ackordsarbete åter blir förtjänsten mindre, ju flera arbetare, som deltaga i ackordet. I den mån bestämmelser angående arbetareantalet förekomma i kollektivafталen, afse de vanligen att *begränsa* antalet arbetare vid ackordsarbete. Vid en ljusfabrik stadgas sålunda, att antalet packerskor skall vara mindre än antalet stö-

perskor, så att de förra, hvilka äro anställda mot ackordlön, så vidt möjligt skola erhålla full sysselsättning (se del II s. 345). I ett aftal för stenarbetare förekommer en klausul, att ingen arbetare får afskedas, om han icke gör sig skyldig till ogiltigt uteblifvande eller onykterhet; »om arbetare lämnar arbetet, skola nya antagas, så att antalet blir 30, så länge ej tillgång på flinta är större än för närvarande är fallet». Aftalet för Malmö stora valskvarn (se del II ss. 98 ff.) föreskrifver, att för lossning af lös spannmål i segelfartyg om 90 ton och därunder skola användas 4 man samt i segelfartyg öfver 90 ton samt ångare 6 man; dock om befälet anser det för fartygets skyndsamma lossning nödvändigt, tillsätts flera man o. s. v. Inom stufverirörelsen påträffas ej sällan en bestämmelse, att *arbetsgifvaren* har rätt att bestämma lagens storlek och deras placering på fartygen; enligt aftalen för väg- och vattenbyggnadsarbeten är det däremot vanligare, att *arbetslagen* afgöra huru många arbetare, som skola finnas i hvarje lag.

Vid förflyttning af arbetare från ett arbete till ett annat, skall i en del fall, som ofvan anmärkts (se s. 166), tillses, att arbetarens lön icke röner någon nedsättning. En sådan förflyttning kan emellertid äfven innebära en befordran till bättre aflönadt eller angenämare arbete, och uppdelningen i löneklasser företages ofta i syfte att möjliggöra en sådan befordran af arbetarne. Enligt en del aftal för spår- och järnvägar¹ skall sådan befordran, under i öfrigt lika förhållanden, ske i tur och ordning efter anställningstid. I aftal för ett sågverk bestämmes likaledes, att ledig plats med högre lön skall besättas med den arbetare, som är i tur till befordran, om arbetsgifvaren för öfrigt finner honom lämplig.

En mängd aftal föreskrifva uttryckligen, att arbetsgifvaren har rätt att inom ofvann angifna gränser göra tillfälliga förflyttningar af arbetare från ett arbete till ett annat. Arbetarne äro enligt dessa aftal skyldiga att deltaga i alla å ifrågakarande arbetsplats förekommande göromål. I ett aftal för skrädderier stadgas, att ingen arbetare äger rätt att neka fullgöra i ackordslistan upptaget arbete; liknande bestämmelser förekomma äfven inom stufverirörelsen. Enligt flera aftal inom bleck- och plåtslageriyrket kan arbetare ej på grund af bekvämlighetsskäl vägra utföra inom yrket förekommande arbete.

Arbete, som ej hör till yrket, är arbetaren enligt dessa aftal sålunda icke skyldig att utföra. För sådant arbete skall enligt en del aftal, särskildt inom flera af handtverksyrkena, arbetsgifvaren hålla handtlangare eller »uppassning». Äfven användas lärlingar till städ-

¹ Förslaget till hufvudaftal n:r 2 vid de enskilda järnvägarne innehåller följande bestämmelse: *Vid befordran till högre eller förmånligare befattning skall hänsyn tagas till väl ritsordad tjänstgöring, skicklighet och nit i tjänsten samt lämplighet för den ifrågakarande befattningen. Vid i öfrigt lika kvalifikation är ålder i tjänsten afgörande.*

ning och dylika sysslor, hvilka ej åligga den yrkeslärde arbetaren. Ej sällan stå sådana hjälparbetare icke direkt i arbetsgifvarens tjänst utan aflönas och antagas äfven understundom af arbetare i mera ansvarsfull ställning. Sålunda har vid en sömnadsfabrik arbetsgifvarn träffat kollektivafstal med sömmerskor å de vid fabriken anställda *skräddarnes* vägnar. I aftalet för murare i Stockholm stadgades, att murarne skulle på arbetsgifvarens begäran antaga handtlangare och svara för dem. Enligt aftal för prämtransportrörelsen i Sverige anställas »medhjälpare» af prämskepparen, men skall anställningen, för att vara giltig, bekräftas af arbetsgifvaren. Aftalen för Stockholm mellan bryggerierna och ölutkörarne samt mellan utkörarne och deras biträden gifva vid handen, att biträdena anställas af utkörarne, dock först efter anmälan hos bryggeriets arbetsledning, och sedan denna lämnat sitt samtycke. Utkörarne aflöna själfva sina biträden, men erhålla för detta ändamål visst bidrag från bryggeriet. Utkörarne ansvara för sina biträdens åtgöranden. Äfven af andra aftal, särskildt sådana, enligt hvilka arbetet bedrivs på ackord, framgår, att hjälparbetare och handtlangare icke äro direkt anställda hos arbetsgifvaren, utan hos andra arbetare.

I samband härmed torde böra påpekas en fråga, som mera sällan beröres i kollektivafstalen, nämligen *gränsen mellan de olika yrkena och facken*.

Inom stufverirörelsen och sjötransporten finnas sålunda aftal, som uppdraga dylika gränser. Enligt ett aftal mellan stufveriarbetare och ett rederibolag förbehåller sig stufveriarbetarefackföreningen allt bolagets arbete i hamnen, men tillåter, att besättningen på fartyget deltagar i lastning o. dyl. I aftal för prämskeppare, hvilka tillhöra samma arbetareorganisation som stufveriarbetarne, förekommer vanligen ett stadgande, att besättningen ej är skyldig att deltaga i arbete utom relingen. Som exempel kan ur aftalet angående arbets- och löneförhållanden inom prämtransportrörelsen i Sverige (del II ss. 474 ff.) anföras följande paragraf: *prämskeppare och deras medhjälpare (äro) skyldiga att vid lastning deltaga i arbetet i och för godsets behöriga stufning och lämpning samt att deltaga i lossning vid de tillfällen, då sådant ingått i rederiets förpliktelser genom fraktaftalet*. Äfven inom andra yrken, ehuru mera sällan, förekomma liknande bestämmelser. I en del aftal för läderarbetare samt för tapetserare stadgas sålunda, att vissa arbeten skola utföras uteslutande af *yrkeslärda arbetare*; i aftal för snickeriarbetare, att vissa i aftalet angifna arbeten icke tillhöra snickarnas arbete, samt att bänksnickare ej få använda maskin, utan att detta är förbehållet maskinarbetarne; i aftal för murare, att handtlangare icke få utföra mureriarbete eller att i ackordslistan upptaget arbete skall utföras af murare, ej af andra arbetare. I typografitariffen har man förbehållit arbetet vid sättma-

skinerna åt utlärda handsättare, delvis för att motarbeta arbetslöshet bland de senare till följd af maskinernas införande o. s. v.

Förändringar i arbetsmetoderna, hvilka ju kunna djupt ingripa i arbetsförhållandena, beröras så godt som aldrig i kollektivaftalen, med undantag likväl för sådana förändringar, som kunna influera på aflöningen (jfr ofvan ss. 149, 150). Endast i ett aftal för en skofabrik föreskrifves, att ändringar i arbetsmetoderna skola ske efter öfverläggning med ombud från fackföreningen. Detta torde emellertid afse just sådana förändringar, som medföra nya ackordspriser. I ett aftal för stenhuggare lämnas arbetarne fritt val, huruvida de vilja arbeta vid de nyinförda spaltmaskinerna eller ej.

En egendomlig bestämmelse i ett aftal för en sömnadsfabrik (del II s. 156) häntyder på försök att vilja ingripa i arbetarnes rent personliga förhållanden. Här förbjödes nämligen arbetsgifvaren att under arbetstid anordna andaktsöfningar. Ett annat aftal stadgar, att arbetare ej får trakasseras på grund af deltagande i allmänna angelägenheter.

Slutligen söker ett ganska stort antal aftal inom olika näringsgrenar reglera förhållandet mellan arbetare och *förmän*. De flesta af dessa bestämmelser tillförsäkra arbetaren rätt att från förman vädja till företagets ledare isynnerhet i fråga om afskedande af arbetare. Andra gifva arbetarne rätt att erhålla del af de uppgifter, som af förmännen lämnas till arbetsgifvaren och att kontrollera dessa uppgifter. Särskildt förekomma inom stufverirörelsen en mängd stadganden i syfte att skydda arbetarne från orättvis behandling af förmän. Bl. a. hafva de af arbetslagen valda förtroendemännen till uppgift att tillse, »att förman ej trakasserar medlemmar» af fackföreningen. Dessutom är det icke ovanligt, att vid gruppäckord arbetslaget i en eller annan form erhåller inflytande på valet af förmän, så att dessa tillsättas på lagets förslag eller efter samråd med detta. Enligt en del af dessa aftal skall laget jämväl aflöna förmännen och afgöra, med huru stort belopp hans aflöning skall utgå.

Regleringen i kollektivaftalen af *organisationsförhållandena* utgöres vanligen af detaljbestämmelser, afsedda för den praktiska tillämpningen af ofvan omnämnda allmänna principuttalanden.

Af dylika bestämmelser, afsedda att förhindra personligt tvång gentemot oorganiserade, kunna följande anföras: Arbetarne förbinda sig att ej lämna arbetet, på den grund att arbetsgifvare använder arbetare, som ej tillhör ifrågavarande arbetareorganisation; de organisera de arbetarne skola visa de oorganiserade aktning; »obehag eller tryck med afseende å organisation från ena eller andra sidan» får ej förekomma; arbetare må ej för att intvingas i fackföreningen hindras i sitt arbete; blockad mot arbetsgifvare, emedan han anställer arbetare tillhörande viss förening, förbjödes; hot eller pock får ej användas för

att tvinga utomstående in i fackförening; arbetare får ej förolämpa eller neka arbeta tillsammans med oorganiserade o. s. v.

Agitation under arbetstiden och äfven öfverhufvud på arbetsplatsen förbjödes i ett stort antal aftal inom fabriksindustrien. Dessa bestämmelser liksom förbud mot sammanträden o. dyl. under arbetstid eller på arbetsplatsen anses i allmänhet tillhöra ordningsreglerna, och brott mot dem är ofta belagdt med samma straff som brott mot öfriga ordningsregler (se ofvan s. 213).

I andra aftal, företrädesvis inom de yrken, där företrädesrätt till arbete för fackföreningsmedlemmar finnes stipulerad i aftalen, förekomma däremot stadganden, afsedda att underlätta föreningsväsendet. Förbud mot våld och hot i syfte att intvinga utomstående i organisationen åtföljas inom dessa yrken icke sällan af ett förklarande tillägg, att härmed icke åsyftas »uppmaningar» att ingå i organisationen eller fullgöra sina skyldigheter mot densamma. Enligt några aftal inom bageri-, snickeri-, bleck- och plåtslageri- m. fl. yrken äro arbetarne icke skyldiga att arbeta tillsammans med oorganiserade eller strejkbrytare. Ett aftal för målare tillåter väl arbetsgifvaren att anställa oorganiserade, men icke arbetare tillhörande *annan* organisation än den, som träffat aftalet. En del arbetareorganisationer såsom bageriarbetare-, typograf- och järnvägsbyggnadsarbetareorganisationerna hafva upprättat egna arbetsförmedlingskontor, hvarigenom deras ställning på arbetsmarknaden gifvetvis i afsevärd mån förstärkes. I några aftal, träffade af dessa organisationer, stadgas, att arbetsgifvarne skola intaga nödig arbetskraft uteslutande genom dylika af arbetarne upprättade arbetsförmedlingskontor. I ett aftal för målare erhåller fackföreningens kassör rätt att hos arbetsgifvaren af arbetarens innestående lön uttaga resterande afgifter till fackföreningen.

Inom målare- och murareyrkena m. fl. förekommer äfven, att arbetsgifvaren förbinder sig att afskeda arbetare, som ej betalt sina fackföreningsavgifter, eller att af arbetaren vid antagandet fordra uppvisandet af kvitto å erlagd medlemsavgift till arbetareorganisationen.

Inom byggnadsverksamheten och åkerirörelsen är en af de vanligaste bland hithörande bestämmelser stadgandet, att ombud från fackföreningen äga besöka arbetsplatsen för att tillse, att aftalet följes, eller för att »undersöka oegentligheter». Besöken få vanligen icke ske utan efter vederbörlig anmälan till arbetsgifvaren och då endast af legitimerade ombud. Liknande bestämmelser förekomma äfven inom tapetserareyrket. Aftalen inom nyssnämnda yrken föreskrifva äfven understundom, att uppdrag från fackföreningen skall räknas som giltigt förfall för uteblifvande från arbetet. Enligt en del aftal inom fabriksindustrien får arbetaren icke trakasseras, klandras eller

afskedas, vare sig emedan han tillhör fackförening eller på den grund, att han utför arbete i fackföreningens tjänst.

Bestämmelser rörande organisationernas inre förhållanden äro ytterst sällsynta; endast ett aftal för murerihandtlångare fastslår en maximinträdesavgift till fackföreningen af 10 kr. Aftalet för ett sågverk föreskrifver, att fackföreningen skall vara neutral i politiskt och religiöst afseende.

Tvåne kategorier af arbetare intaga i organisationsafseende en undantagsställning, nämligen lärlingar och förmän. Aftalen upptaga ofta lönebestämmelser för arbetare tillhörande dessa kategorier, hvilket torde tyda på, att dessa arbetare äfven äro medlemmar i organisationerna.

Förbud för lärlingar att tillhöra organisation förekommer endast i ett aftal för skorstensfejare och gäller blott det första läroåret. I några af de aftal, där föreningstväng är stadgad (se ofvan s. 221), göres undantag för lärlingar, hvilka sålunda i dessa fall *kunna* stå utanför organisation. I ett aftal för träarbetare stadgas däremot, att lärling ej bör antagas, *förrän han fått inträde i fackföreningen*.

Betydligt vanligare äro bestämmelserna rörande förmännens ställning till arbetareorganisationerna. Inom stufverirörelsen förekomma i några aftal stadganden, att förmän *kunna* vara oorganiserade. Äfven inom en del andra yrken, där föreningstväng förekommer, göres i några få fall undantag för förmän.

Förbud för förmän att tillhöra organisation innehöllo endast ett tiotal aftal inom stenhuggerirörelsen och sockerindustrien. Följande moment förekommer sålunda i aftalet mellan Västra Sveriges gatstensindustriidkareförbund och resp. fackförbunds afdelningar inom Göteborgs och Bohus län (se del II s. 310): *Sådana befattningar, som innebära uppdrag att bevaka arbetsgifvarens intressen och rätt gentemot arbetare, såsom föreståndare, förmän, stenmätare och brottbusar, kunna efter arbetsgifvarnes bestämda uppfattning enligt sakens natur icke innehafvas af fackföreningsmedlemmar. Det bekräftas, att arbetsgifvarnes förfarande i enlighet härmed icke får betraktas såsom något intrång i föreningsrätten. Tillsättandet och afskedandet af sådana befattningshafvare förblifver arbetsgifvarnes ensak. Sådana i arbetsgifvarens tjänst nu anställda personer, som till äfventyrs redan nu äro medlemmar af fackförening, få dock af denna anledning icke afskedas eller trakasseras.*¹

¹ I det mellan Järnbruksförbundet och vederbörande fackförbund år 1908 trädfade aftalet har frågan angående förmäns ställning till arbetareorganisationen lösts på följande sätt: *Såsom kränkning af föreningsrätten får icke anses arbetsgifvares fordran, att förmän icke må tillhöra arbetarnes fackorganisationer. Medlem af fackorganisationen, som erhåller förmäns ställning, äger dock att kvarstå i sin organisation minst 3 månader efter anställandet. Med förmän afses här den, hvilken är anställd som arbetsgifvarens specielle representant gent emot arbetarne och åtnjuter aflöning såsom sådan — helst fast års- eller månadslön — samt utförar befäl med uppdrag att leda, fördela och kontrol-*

I 1903 års tariffkommittés beslut, som finnas bilagda riksaf-talet inom tryckeriindustrien, ha tariffkommitterade rörande denna fråga utsal, att typograf, som anställes som förman utan skyldighet att som regel deltaga i arbetet, eller som faktor, bör öfvergå från typografförbundet till faktorsafdelningen af boktryckareföreningen. Förman eller faktor, som upphör med förmanskapet och blir arbetare, öfvergår från faktorsafdelningen till typografförbundet. Nuvarande förman eller faktor äger, om han så önskar, kvarstå i typografförbundet. (Del II, s. 231.)

Samarbete mellan arbetsgifvare och arbetare-organisationer i yrkes-angägenheter m. m.

I några aftal — t. ex. riksaf-talet inom maskinindustrien, en del af-tal för glasbruk m. fl. — tillförsäkras äfven arbetsgifvaren rätt att tillhöra hvilken organisation han finner för godt. Eljest beröras icke i aftalen inom fabriksindustrien eller öfriga näringsgrenar, där föreningstväng för arbetare icke förekommer, arbetsgifvarens organisationsförhållanden.

Annorlunda ställer sig saken inom de grenar af handverk och byggnadsverksamhet, där föreningstväng för arbetare förekommer. Här äro, som ofvan framhållits, bestämmelserna angående företrädes- eller ensamrätt till arbete för organiserade arbetare en del af samarbetet mellan arbetsgifvare och arbetare, hvilket faller sig mera naturligt inom näringsgrenar, där dessa stå hvarandra närmare. En annan omständighet att taga i betraktande torde äfven vara svårigheten inom ifrågavarande yrken att sammanhålla arbetsgifvarne i organisationer och att upprätthålla kollektivaftalen utan samverkan mel-

lera arbetet, själf icke deltagar i arbetet annat än tillfälligtvis och aldrig har andel i ackordsöfverskott. (Se del II s. 270).

Riksaf-talet för byggnadsverksamheten innehåller följande klausul: *Arbetsgifvaren äger rätt att fordra, det verk-mästare eller förman icke må tillhöra arbetarnes fackorganisation. Med sådan verk-mästare eller förman afses här den, som är arbetsgifvarens ställföreträdare och som sådan leder, fördelar och kontrollerar arbetet, icke direkt deltagar i arbetet annat än tillfälligtvis, ej har andel i ackordsöfverskott samt åtnjuter fast månadsaf-löning. Fackförenings-medlem, som antages till sådan verk-mästare eller förman, äger dock rätt att kvarstå i sin organisation 3 månader efter anställandet, och får fackförening ej neka sådan person utträde, då han därom gör framställning. Enligt förslaget till hufvudaf-tal n:o 2 för de enskilda järnvägarne få lok-mästare, verk-mästare, öfverban-mästare, stationsföreståndare (dock ej stationsförmän), ban-mästare, lokförmän, byråpersonal, af hvad slag som helst med stadigvarande byrå-tjänstgöring, kontors- och stationsskrifvare samt järnvägs-män i högre befattning ej tillhöra järnvägs-mannaförbundet, resp. lok-mannaförbundet. Medlem af järnvägs-mannaförbundet eller lok-mannaförbundet, som erhåller anställning i någon af dessa befattningar, äger dock att kvarstå i organisationen 6 månader efter sådan anställning. Beträffande verkstadspersonalen stadgas i samma förslag: Förman är den, som af arbetsgifvaren är anställd såsom ledare eller kontrollant af arbete och såsom sådan åtnjuter aflöning per år, månad eller vecka, samt hvilken själf ej deltagar i arbetet annat än undantagsvis och ej heller har andel i ackordsöfverskott. Sådan person får icke tillhöra arbetarorganisation. Vid mindre verkstad, där endast en förman finnes, hvilken i större eller mindre utsträckning själf deltagar i arbetet, äger förvaltningen fordra, att denne icke får tillhöra arbetarorganisation. Medlem af arbetarorganisation, som erhåller förmansanställning, äger dock att kvarstå i sin organisation 3 månader efter sådan anställning.*

lan arbetarnes och arbetsgifvarnes organisationer. Som betecknande må här anföras en vanlig ingress till kollektivafstal inom målareyrket: *N. N. målaremästareförening och Svenska måleriarbetareförbundets afdelning godkänna ömsesidigt, på grundprincipen af att arbetsgifvare och arbetare äro och böra vara naturliga bundsförvanter, då det gäller yrkets upprätthållande, samt att de böra i förening lojalt samverka till uppnående och bevarande af ett godt och rättvist förhållande emellan arbetsgifvare och arbetstagare inom yrket, följande afstal.*

Denna samverkan gäller ofta först och främst organisationsförhållandena, nämligen ömsesidigt stöd vid sträfvandena att förmå utomstående att ingå i vederbörande föreningar. Bestämmelserna angående ensam- eller företrädesrätt till arbete för fackföreningsmedlemmar motsvaras alltså af skyldighet för arbetarne att företrädesvis eller uteslutande söka anställning hos medlemmar af arbetsgifvareföreningen.

I aftalet mellan skomakaremästareföreningen och Svenska skomakareförbundets afdelning i Karlskrona stadgas sålunda: *Arbetare förbinder sig att ej arbeta längre tid än högst fjorton dagar hos den mästare, som ej tillhör mästarföreningen, om han ej under denna tid ingår i densamma.*

Liknande bestämmelser påträffas, förutom i aftal inom skomakeriyrket, äfven inom stufverirörelsen, byggnadsträarbetare-, murare-, barberare- och perukmakare-, bagare-, målare-, byggnadsgrofarbetare-, bleck- och plåtslagare- m. fl. yrken. Icke sällan åtaga sig arbetarne att jämväl på så sätt stödja arbetsgifvareorganisationens verksamhet, att de förbinda sig att icke taga anställning hos sådana medlemmar af arbetsgifvareföreningen, hvilka ej ställa sig föreningens beslut till efterrättelse. Som exempel härpå kan anföras följande passus ur ett aftal för bagerier i Lund¹: *Organiserade arbetare förbinda sig att ej arbeta hos sådana arbetsgifvare, som använda Lund som afsättningsort och ej tillhöra idkareföreningen samt ej heller hos dem, som bevisligen bryta mot protokollförda beslut, beslutade af idkareföreningen. I sådana fall erhålla dessa arbetare antingen direkt aflöning af idkareföreningen eller ock annan anställning.*

Samarbetet inskränker sig emellertid icke blott till organisationsförhållanden, utan utsträcker ofta äfven till andra yrkesangelägenheter. Detta angifves klart i de utförliga stadgar för samarbete mellan bleck- och plåtslageriidkareföreningen och Svenska bleck- och plåtslageriarbetareförbundets afdelning n:o 12 i Norrköping, som äro bifogade gällande kollektivafstal mellan nämnda organisationer (del II ss. 288 ff.). Samarbetets syfte angifves vara, att *å båda sidor verka för yrkets förbättring samt genom ömsesidigt tillmötesgående söka att på fredlig väg, utan konflikter från någondera*

¹ Träffadt år 1908.

sidan, ernå ett för båda parterna önskad resultat med hänsyn till arbetsförhållandena inom yrket, äfvensom att på grundvalen af en noggrann och väl ordnad organisation verka för, att alla yrkets utöfvare, såväl arbetsgifvare som arbetare, blifva anslutna till sina respektive organisationer. För detta ändamål tillsättes en af lika antal arbetsgifvare och arbetare sammansatt stående kommitté med uppdrag att ordna alla uppstående tvister inom facket på platsen. Då arbetsgifvare, som tillhör Bleck- och plåtslageriindustriidkareföreningen, uraktlåter att följa de af nämnda förening öfverenskomna priserna eller icke kan förmås att ingå i Bleck- och plåtslageriindustriidkareföreningen, skall anmälan därom göras hos ofvannämnda förenings ordförande, som hänskjuter saken till den stående kommitté, hvilken har att besluta, hvilka åtgärder som böra iakttagas. Det är här således icke fråga endast om att tvinga utomstående att blifva medlemmar af organisationerna, utan äfven om en reglering af andra frågor, hvilken kan anses nödvändig för yrkets bästa samt framför allt att upprätthålla vissa försäljningspriser inom yrket. Ett annat yrke, där dylika bestämmelser ofta förekomma, är barberare- och perukmakareyrket. I aftalet för Stockholms rak- och frisérslounger (del II ss. 167 ff.) finnes upptagen en förteckning på de firmor, som skola räknas till I klass och tillämpa I klass prislista samt betala I klass biträdeslöner. Vidare heter det: *För att annan affär än här föreskrifna skall få räknas till första klass eller för att någon af de här angifna I klass affärerna skall få räknas till II klass fördras, att föreningen (arbetsgifvareorganisationen) och förbundet (arbetareorganisationen) därom skola fatta samstämmigt beslut.* Den, som är missnöjd med organisationernas beslut, kan söka rättelse inför skiljedomstol, hvars sammansättning och arbetsordning närmare beskrives. *Afdelningen (arbetareorganisationen) förbinder sig, stadgas slutligen, att ingen af dess medlemmar antager plats å affär, där icke de af föreningen (arbetsgifvareorganisationen) stipulerade prislistorna hållas, samt skall med all makt söka förhindra, att utom afdelningen stående biträden antaga plats å dylik affär.*

Till aftalet mellan Malmö frisörförening och Malmö frisörbiträdesförening är fogadt ett separat aftal af följande innehåll: *Biträdesföreningen förbinder sig, att ingen af dess medlemmar skall taga plats i affär, som dels icke följer mästarföreningens priskurant, dels icke följer af densamma bestämda stängnings- och öppningstider, och hvars innehafvare eller föreståndare icke är fackman eller medlem af frisörföreningen.*

Här tillkommer understundom ännu ett moment, nämligen de gemensamma intressena, dels gentemot personer, hvilka på grund af bristande utbildning eller andra orsaker ej kunna anses vederbörligen kvalificerade för yrket, dels mot den s. k. smutskonkurrensen, d. v. s.

konkurrens, baserad på sämre varor eller låga priser och arbetslöner. I riksaftalet för cigarrfabrikerna heter det äfven (se del II s. 119): *I sammanhang med detta aftals afslutande uttala båda organisationerna såsom ett önskningsmål, att landtarbetet (d. v. s. den på landsbygden ofta som hemarbete bedrifva cigarrtillverkningen) icke skall uppmuntras samt att medlemmar af Svenska cigarrfabrikantföreningen icke köpa cigarrer, som tillverkas mot billigare arbetslöner än de i aftalet bestämda minimilöner, äfvensom att arbetare, tillhörande tobaksarbetareförbundet, icke må utföra arbete mot billigare arbetslöner.*

Enligt ett aftal för mjölkutkörare erhåller utkörare, som ej följer mejeriernas prisöfverenskommelser, afsked; enligt ett aftal för åkerier garanterar fackföreningen, att vid pristvist mellan åkeriägare och kunder ingen medlem får taga befattning med godstransport från eller till ifrågavarande kund. I ordningsregler, bifogade aftalet för stufverirörelsen i Stockholms hamn (del II ss. 445 ff.), stadgas, att medlem af fackföreningen på inga villkor får åtaga sig sådant arbete, som möjliggör konkurrens med stufverifirmorna. Ett aftal för murare ger icke företrädesrätt till arbete åt fackföreningsmedlem, som utför arbete åt andra än till handelsregistret anmälda byggmästare, ett annat för målare föreskrifver, att fackföreningen skall förhindra arbetarne att utföra arbetet åt »i yrket ej erkänd mästare».

Förbud för arbetare att utföra arbete åt andra personer än den arbetsgifvare, hos hvilken han är anställd, förekommer i stor utsträckning inom charkuteri-, snickeri-, bleck- och plåtslageri-, murare-, byggnadstrarbete- och rörarbetearyrkena. Äfven förekommer denna bestämmelse inom skräddare-, tapetserare- och skorstensfejareyrkena samt inom stufverirörelsen. Den afser tydligen att trygga arbetsgifvaren mot konkurrens från hans egna arbetare, något som lätt kan förekomma inom dessa yrken. Undantag göres understundom för arbetare utan kondition men med tillägg, att arbetet i så fall ej får utföras till lägre priser, än prislistan föreskrifver. I ett aftal för murare stadgas, »att arbetaren vid direkt arbete hos byggherre icke får genom några slags garantier tillförsäkra sig reparationsarbeten.» Enligt ett aftal för barberare och perukmakare afskedas arbetare, »som under middags- eller fritimmar betjäna affärens kunder till egen favör och arbetsgifvarens bevisliga skada, eller som söker värfva kunder från affären i syfte att etablera sig». I flera aftal för skomakeriverkstäder förbinder sig fackföreningen att tillse, att skoarbete ej utföres å fritid af skoarbetare, anställd å fabrik. Slutligen torde böra påpekas en klausul i aftalet mellan kakelfabrikant- och kakelindustriidkareföreningarne samt Svenska kakelugnsmakareförbundet, enligt hvilken arbetsgifvare och arbetare äga att i samråd med hvarandra verka i syfte att om möjligt bibehålla och utvidga yrket, hvad sättning af köksspislar beträffar.

*

*

*

Bestämmelser rörande utbildningstid och lärlingsväsen. Till de allmänna yrkesfrågor, hvilka i kollektivafталen pläga vara föremål för reglering, torde äfven böra räknas sådana spörsmål, som sammanhänga med de blifvande yrkesutöfvarnes utbildning och ställning i yrket.¹

Kollektivafталens bestämmelser rörande dessa förhållanden förekomma hufvudsakligen inom handtverket och byggnadsverksamheten samt dessutom inom vissa grenar af fabriksindustrien och inom trädgårdsskötseln. Öfriga näringsgrenar sakna sådana bestämmelser.

Ifrågavarande regler äro gifvetvis af väsentligt olika natur inom olika näringsgrenar. Det bör sålunda först och främst göras en bestämd skillnad mellan de aftal, som endast innehålla bestämmelser om en viss kortare *pröfnings- eller utbildningstid* för nyantagna arbetare, hufvudsakligen tillkomna ur aflönings synpunkt, och sådana aftal, som afse en mer eller mindre omfattande reglering af *lärlingsväsendet*.

Bestämmelser af det förra slaget stå tydligen nära den differentiering af kollektivafталens lönesatser, som ofvan (ss. 130—141) utförligt behandlats, och hvaraf i en del fall äfven kan framgå, att utbildningstid förekommer, ehuru sådan icke särskildt omnämnes i aftalet. Uttryckligen fastställd utbildningstid af nyssnämndt slag påträffas inom textilindustrien, skofabriksindustrien, läderindustrien, korkindustrien, stenhuggeriindustrien samt ljus-, tvål- och parfymindustrien, hvarjämte sådana föreskrifter upptagits i aftal för hjälparbetare, järn- och metallarbetare, litografer vid galvaniserings- och kapsylfabriker m. fl. samt vid kalciumkarbid- och kloratfabriker. Inom läderindustrien är det emellertid blott ett aftal för ett garfveri, inom stenhuggeriindustrien ett aftal för maskinstenhuggare och inom ljus-, tvål- och parfymindustrien ett aftal med bestämmelser för stöperskor och packerskor, som innehålla dylika föreskrifter. Det är sålunda hufvudsakligen inom textil-, skofabriks- och korkindustrierna, där kollektivafталen upptaga uttryckliga bestämmelser af ifrågavarande innehåll.

För en undersökning af frågan, i hvad mån man genom kollektivafталen sökt reglera *lärlingsväsendet*, fordras till en början kännedom om, inom hvilka industrier och yrken lärlingar förekomma.

Med de förändrade former för arbetarens utbildning, som blifvit en följd af den industriella och maskintekniska utvecklingen, har emellertid gränsen mellan yrkeslärdade och icke yrkeslärdade arbetare blifvit sväfvande och lärlingsbegreppet förlorat sin fasthet, hvarför det möter betydande svårigheter att konstatera, inom hvilka *näringsgrenar* lärlingsutbildning i egentlig mening äger rum.

¹ Jfr ofvan s. 132.

Någon ledning vid bedömandet af frågan om lärlingsväsendets utbredning torde dock kunna erhållas ur de uppgifter, som till Kommerskollegium inkommit angående antalet lärlingar, anställda hos arbetsgifvare, hvilka godkänt kollektivaftal och som sammanförts i nedanstående öfversikt.

Som *antalsuppgifter* betraktade äro de i öfversikten meddelade siffrorna visserligen synnerligen otillfredsställande, då det som sagdt ingalunda kan anses fastslaget, hvilka arbetare skola betraktas som lärlingar, och sålunda personer i enahanda ställning förmodligen upptagits som lärlingar på en del arbetsplatser, men icke på

Antal lärlingar, anställda hos arbetsgifvare, som godkänt kollektivaftal.¹

Näringsgrenar.	Antal lärlingar, anställda hos arbetsgifvare, som godkänt kollektivaftal								
	med lärlingsbestämmelser.			utan lärlingsbestämmelser.			Summa.		
	Manliga.	Kvinnliga.	Tills.	Manliga.	Kvinnliga.	Tills.	Manliga.	Kvinnliga.	Tills.
IV. Närings- och njutnings- ämnesindustri.									
Bagerier och konditorier	197	3	200	53	1	54	250	4	254
Tobaksfabriker	16	84	100	5	8	13	21	92	113
Slakterier o. charkuterier	48	—	48	—	—	—	48	—	48
V. Textilindustri.									
Repslagerier	5	—	5	12	—	12	17	—	17
VI. Beklädnadsindustri.									
Hattmakerier o. hattfabr.	—	—	—	3	—	3	3	—	3
Skrädderier och sömnadsfabriker	9	17	26	125	103	228	134	120	254
Skomakeriverkstäder . .	—	—	—	31	2	33	31	2	33
Buntmakerier	35	11	46	—	—	—	35	11	46
Träskoverkstäder	5	—	5	4	—	4	9	—	9
VII. Läder-, hår- och gummi- varuindustri.									
Borst- och penselfabriker	—	—	—	7	3	10	7	3	10
Sadelmakare- och tapetserareverkstäder . .	184	1	185	4	—	4	188	1	189
VIII. Trävaruindustri.									
Snickeri- och möbelfabriker	33	—	33	80	—	80	113	—	113
Snickeri- och möbelverkstäder	211	—	211	199	—	199	410	—	410
Korgmakerier	7	—	7	—	—	—	7	—	7
Tunnbinderier	—	—	—	8	—	8	8	—	8

¹ I denna öfversikt hafva ej upptagits industrigrenar med lärlingar endast inom något hjälparbetareyrke, utan blott sådana, där lärlingar förekomma inom hufvudtillverkningen.

**Antal lärningar, anställda hos arbetsgivare, som godkänt
kollektivafтал. (Forts.)**

Näringsgrenar.	Antal lärningar, anställda hos arbetsgivare, som godkänt kollektivafтал								
	med lärningsbe- stämmer.			utan lärningsbe- stämmer.			Summa.		
	Man- liga.	Kvinn- liga.	Tills.	Man- liga.	Kvinn- liga.	Tills.	Man- liga.	Kvinn- liga.	Tills.
IX. Pappersindustri.									
Bokbinderier, kartong- fabriker m. fl.	371	557	928	—	—	—	371	557	928
X. Grafisk industri.									
Boktryckerier och stil- gjuterier	1,086	106	1,192	—	—	—	1,086	106	1,192
Kemigrafiska anstalter .	49	3	52	—	—	—	49	3	52
Litografiska anstalter .	65	2	67	—	—	—	65	2	67
XII. Metallindustri.									
Järn- och stålvarufabriker	33	15	48	261	6	267	294	21	315
Smides-, reparations- och hofsageriverkstäder .	427	—	427	42	—	42	469	—	469
Bleck-, plåt- och koppar- sagerier	395	—	395	49	—	49	444	—	444
XIII. Maskin- och skepps- byggnadsindustri.									
Mekaniska verkstäder, elektriska verkstäder skeppsvarf och vagn- fabriker	—	—	—	827	7	834	—	7	834
Uppsättning och skötsel af elektriska maskiner	—	—	—	18	—	18	18	—	18
Vagnmakerier	1	—	1	18	—	18	19	—	19
Instrumentfabriker . . .	—	—	—	12	—	12	12	—	12
Urmakerier	—	—	—	16	—	16	16	—	16
XIV. Jord- och stenindustri.									
Glasbruk	—	—	—	179	2	181	179	2	181
Tillverkning och uppsätt- ning af kakelugnar .	35	—	35	—	—	—	35	—	35
XVI. Byggnadsverksamhet.									
Murare	197	—	197	342	—	342	539	—	539
Byggnadsträarbetare . .	116	—	116	159	—	159	275	—	275
Stuckatörer	14	—	14	—	—	—	14	—	14
Förgylleri- och glas- mästeriarbetare	86	4	90	9	1	10	95	5	100
Målare	1,298	—	1,298	232	—	232	1,530	—	1,530
Skorstensfejare	17	—	17	—	—	—	17	—	17
Rörarbetare	—	—	—	25	—	25	25	—	25

andra. En slutsats, som man däremot kan anses ha rätt att draga af öfversikten, är, att inom de näringsgrenar, från hvilka upp-

gifter om antal lärlingar erhållits och som alltså upptagits i denna öfversikt, lärlingsutbildning förekommer i den mening, som arbetsgifvare och arbetare inom ifrågavarande näringsgren fatta detta begrepp.

De i den ofvan meddelade öfversikten öfver lärlingsantalet upptagna industrigrenar tillhöra i de flesta fall handtverket och byggnadsverksamheten. Af fabriksindustrien äro följande representerade: tobaksfabrikerna, borst- och penselfabrikerna, snickeri- och möbelfabrikerna, den grafiska industrien, järn- och stålvarufabrikerna, mekaniska och elektriska verkstadsindustrien, skeppsvarfven och vagnfabrikerna, instrumentfabrikerna och glasbruken.¹ Af såväl nämnda öfversikt som tab. 19 framgår, att kollektivaf-talens reglering af lärlingsväsendet nått en betydande omfattning inom tobaksindustrien och den grafiska industrien, hvaremot lärlingsbestämmelser fullständigt eller så godt som fullständigt saknas i aftalen för borst- och penselfabriker, mekaniska och elektriska verkstäder, skeppsvarf, vagnfabriker, instrumentfabriker och glasbruk. En mindre del af snickerifabrikernas samt järn- och stålvarufabrikernas aftal innehålla dylika bestämmelser. Inom handtverket äro de, som naturligt är, betydligt vanligare, men äfven här finnas åtskilliga yrken, t. ex. hattmakerierna, skrädderierna, skomakerierna, tunnbinderierna, smidesverkstäderna m. fl., där lärlingsbestämmelser äro sällsynta i kollektivaf-talen.

Inom handskindustrien innehåller riksaf-talet, inom rörarbete-ryrket ett flertal, inom trädgårdsskötseln samt barberare- och perukmakareyrket ett mindre antal aftal föreskrifter rörande lärlingsförhållandena.

Tillsammans är det endast 316 kollektivaf-tal, omfattande 3,455 arbetsgifvare och 36,337 arbetare, eller 33,6 % af hela antalet af aftal berörda arbetare inom näringsgrenar med lärlingsväsende, hvilka i en eller annan riktning reglera lärlingsförhållandena.

Lärlingsbestämmelserna i dessa aftal äro af mycket olikartad beskaffenhet. I ett stort antal fall har man nöjt sig med att upptaga en eller annan detalj af lärlingsväsendet, särskildt sådana förhållanden, som kunna vara af betydelse för lönenivån inom yrket. Öfriga sidor af lärlingsväsendet har man låtit fortfarande regleras af sedvanan inom yrket. I andra aftal däremot har åsyftats en mera systematisk reglering af frågan.

I tab. 19 har ett försök gjorts att skilja på dessa båda kategorier af kollektivaf-tal. Enligt denna uppdelning skulle detalje-

¹ Från trädgårdsskötseln, handskindustrien samt barberare- och perukmakareyrket hafva ej erhållits uppgifter om arbetarnes fördelning på utlärda och lärlingar, men torde dock, att döma af kollektivaf-talen, lärlingsväsen förekomma inom dessa yrken.

rade bestämmelser rörande lärlingsfrågan förekomma i 117 aftal — af hvilka 4 riksafstal — omfattande 2,050 arbetsgifvare och 25,266 arbetare, under det att spridda lärlingsbestämmelser påträffas i 199 aftal, omfattande 1,405 arbetsgifvare och 11,071 arbetare.

Systematisk reglering af lärlingsförhållandena har i kollektivafstalen genomförts hufvudsakligen inom cigarrindustrien, slakteri- och charkuteriyrket, handskindustrien, sadelmakare- och tapetseraryrket, bokbinderiyrket, den grafiska industrien, kakelugnsmakaryrket samt stuckatör- och målareyrkena. Inom öfriga yrken och industrier beröres lärlingsfrågan antingen icke alls, eller också är den endast föremål för enstaka bestämmelser, berörande en eller annan detalj af lärlingsväsendet.

Som exempel på en sådan mera fullständig behandling af lärlingsfrågan i kollektivafstal kan anföras följande lärlingsbestämmelser hämtade ur aftalet för tapetseraryrket i Stockholm (se del II, ss. 179—180):

Vid anställande af lärling anses de tre första månaderna som pröfvotid, hvarefter, om ynglingen skall fortsätta, kontrakt upprättas med hans målsman. För pröfvotid betalas minst 5 kr. pr vecka. Lärokontraktet skall, utom öfriga bestämmelser, innehålla: lönevillkor under lärotiden, lärotidens längd samt bestämmelser om lärotidens avslutande medelst kompetensprof. Kontraktsenligt anställd lärling skall vara fyllda 14 år. För lärling gäller samma ordinarie arbetstid som för utlärda arbetare; dock är lärling skyldig att efter arbetstidens slut verkställa städning å verkstaden. Kontraktsenligt anställd lärling betalas första året med 7 kronor, andra året med 8 kr., tredje året med 12 kr., fjärde året med 18 kr. och femte året med kr. 22,50. Det lärlingsprof, som lärling utför för erhållande af kompetensbevis, skall för bedömande inlämnas till Stockholms stads handtverksförening, som efter uttalande af yrkeskunniga besiktningsmän från i detta aftal inbegripna föreningar, äger att däröfver meddela sådant bevis. Lärling vare skyldig biträda med allt sådant arbete, som inom yrket förekommer och hvarom han i arbetet anmodas, dock med hänsyn till hans krafter, och så att lärandet af yrket ej åsidosättes. Lärmästare vare skyldig att underlätta lärlings besök i teknisk söndags- och aftonskola samt yrkesskolan, därest sådan finnes. Där arbetsgifvaren ej är yrkeslär, skall han, för att äga rätt att anställa lärling, hafva yrkeslär verkstadsföreståndare. Undertecknade föreningar förbinda sig att verka för, att å samtliga inbegripna verkstäder lärlingarna bindas med kontrakt. Undertecknarne af dessa bestämmelser förbinda sig att, till förekommande af missbruk, lärlingarnes antal bestämmes sålunda: a) arbetsgifvare äger rätt, oafsedt han har yrkesarbetare eller ej, hafva högst 2 lärlingar samtidigt; b) där flera

arbetare finnas anställda, få lärlingarnas antal ej öfverstiga $\frac{1}{3}$ af det anställda arbetareantalet. Organisationerna äro skyldiga tillse, att de upprättade bestämmelserna för lärlingar noga efterlefas af såväl arbetsgifvare som lärlingar. Tvister angående lärlingsbestämmelsernas tolkning och tillämpning hänskjutas till den i arbetarnes aftal § 20 fastställda skiljenämnden.

De vanligaste i kollektivafstal förekommande bestämmelserna angående lärlingsväsendet gälla lärotidens längd, begränsning af lärlingsantalet, lärlingarnes löner samt deras ålder vid inskrifning i läran.

Utbildningstidens längd är, som ofvan framhållits, ej sällan fixerad jämväl inom industrier, där lärlingsväsen i egentlig mening ej förekommer. Af tab. 20 framgår, att den i kollektivafstalen växlar på följande sätt:

Lärotidens längd.	aftal.	A n t a l	
		arbetsgifvare.	arbetare.
Under 1 år	36	40	4,904
1 »	7	47	223
2 »	5	23	227
3 »	54	490	6,621
4 »	119	1,638	18,524
5 »	42	779	6,216
6 »	13	117	1,375
7 »	1	1	11
Summa 277		3,135	38,101

Den vanligaste lärotiden är sålunda 4 år. Endast ett aftal (för tapetserare) fastställer 7-årig lärotid. Utbildningstid på 2 år och därunder förekommer så godt som uteslutande inom näringsgrenar utan lärlingsväsen. 5 års lärotid och därutöfver föreskrifves hufvudsakligen endast inom sadelmakare- och tapetserare-, bleck- och plåtslagare- samt målareyrkena. Inom öfriga näringsgrenar är lärotiden 3 eller 4 år.

För att icke alltför många lärlingar skola utbildas, och sålunda öfverflöd på arbetskraft uppstå inom yrket, begränsas genom det s. k. *lärlingsregulativet* lärlingarnes antal. Genom denna begränsning fastslås antingen det antal lärlingar, som hvarje arbetsgifvare öfver hufvud får sysselsätta, eller vanligare, den proportion, som får förefinnas emellan antalet lärlingar och utlärda på hvarje arbetsplats. Proportionen är mycket växlande inom olika yrken och äfven i olika kollektivafstal inom samma yrke.

Arbetsvillkoren äro i det stora hela desamma för lärlingar och utlärda utom beträffande *lönerna*, som själfallet måste vara lägre för lärlingar än för utlärda. Lönerna för lärlingarne variera efter det antal år, som förflutit af lärotiden. Först något år efter

dennas slut (utlärlingsåret) uppnås vanligen den normala lönen inom yrket. Ej sällan öfverlämnas frågan om lärlingslönerna till fri öfverenskommelse mellan arbetsgifvare och lärling eller dennes målsman. Arbetstiden kan understundom vara längre för lärlingarne än för de öfriga arbetarne, då i lärlingarnes arbete enligt en del kollektivafstal ingår att städa arbetslokalen efter den ordinarie arbetstidens slut.

Utbredningen af kollektivafstälens bestämmelser om lärlingslöner och lärlingsregulativ framgår af nedanstående tab. litt. EE.

Enligt denna äro särskilda löner för lärlingar upptagna i 248 aftal, omfattande 3,057 arbetsgifvare och 32,520 arbetare, således i det öfvervägande antalet af sådana aftal, som öfver hufvud sys-selsätta sig med lärlingsfrågan. Lärlingsregulativ finnes infördt i 125 aftal, omfattande 1,697 arbetsgifvare och 19,052 arbetare.

Bland mindre vanliga lärlingsbestämmelser märkas föreskrifter om *lärlingens ålder vid inskrifningen* i läran. I de aftal, där denna fråga beröres, varierar minimiåldern vid inskrifningen från 14 till 20 år, vanligast är 15 eller 16 år. I en del aftal stadgas äfven en maxiålder vid inskrifningen af vanligen 18 till 20 år. Utom en viss ålder fordras dessutom inom några yrken — såsom bokbinderiyrket och de grafiska yrkena — skol- och friskbetyg. Det senare torde ha sin grund däri, att personer med svagare fysik ofta söka sig in i dessa yrken, hvilka ansetts kräva mindre kroppskrafter än andra. Vanligt är, att den, som vill inskrifvas i läran, först skall genomgå en pröfningstid för att visa, om han har anlag för yrket.

En annan icke ovanlig bestämmelse är, att lärlingen utom i undantagsfall skall stanna hos samme mästare hela lärotiden. En del aftal föreskrifva för detta ändamål kontraktskrifning, och i några hafva inryckts formulär till lärlingskontrakt (jfr del II, bl. a. ss. 234, 396—397). Mästarne å sin sida utlofva understundom i aftal inom säsongyrken, att lärlingarne skola erhålla fast kondition med arbete hela året om.

Angående utbildningen stadgas i aftalen, att arbetsgifvaren skall svara för, att lärlingen erhåller nödig undervisning under ledning af kompetent fackman, att lärlingen skall gifvas tillfälle att besöka teknisk aftonskola, att han icke får sysselsättas med ackordsarbete, att han efter fullbordad lärotid skall aflägga gesällprof, att han åtminstone företrädesvis bör användas till arbete, som tillhör yrket, m. m.

Lärlingens ställning enligt kollektivafstalen till arbetarnes organisationer har ofvan behandlats (se s. 231). Här må endast anföras en bestämmelse, att lärling vid inskrifning i yrket skall er-

Tab. litt. EE. Läringslöner och läringsregulativ.

Näringsgrenar. ¹	Läringslöner.			Läringsregulativ.		
	Antal aftal.	Antal arbetare.		Antal aftal.	Antal arbetare.	
		Absolut.	%.		Absolut.	%.
I. <i>Jordbruk och trädgårdsskötsel.</i>						
Trädgårdsskötsel	3	155	69.5	1	30	13.5
IV. <i>Närings- och nyttningsämnesindustri.</i>						
Bagerier och konditorier	20	407	11.1	13	585	16.0
Tobaksfabriker	12	3,400	90.7	12	3,400	90.7
Slakterier och charkuterier	13	666	97.8	8	222	32.6
V. <i>Textilindustri.</i>						
Repslagerier	3	45	29.4	—	—	—
VI. <i>Beklädnadsindustri.</i>						
Skrädderier och sömnadsfabriker	6	599	8.6	6	248	3.6
Buntmakrier	2	342	100.0	2	342	100.0
Barberare och perukmakare	1	11	2.8	—	—	—
VII. <i>Läder-, hår- och gummivarindustri.</i>						
Sadelmakare- och tapetserareverkstäder	29	895	78.9	12	565	49.8
VIII. <i>Trävaruindustri.</i>						
Snickeri- och möbelfabriker	9	243	5.6	1	80	1.8
Snickeri- och möbelverkstäder	17	843	38.2	2	46	2.1
Tunnbinderier	1	7	2.3	—	—	—
IX. <i>Trämasse- och pappersindustri.</i>						
Bokbinderier, kartongfabriker m. fl.	13	3,709	99.2	—	—	—
X. <i>Grafisk industri.</i>						
Boktryckerier och stilgjuterier	1	6,528	100.0	1	6,528	100.0
Kemigrafiska anstalter	1	300	100.0	1	300	100.0
Litografiska anstalter	13	1,020	99.1	13	1,020	99.1
XII. <i>Metallindustri.</i>						
Järn- och stålvarufabriker	5	559	15.6	—	—	—
Smides-, reparations- o. hofslageri- verkstäder	3	186	12.1	—	—	—
Bleck-, plåt- och kopparslagerier	29	1,418	68.9	9	841	40.9
XIII. <i>Maskin- och skeppsbyggnadsindustri.</i>						
Mekaniska verkstäder	1	53	0.2	—	—	—
Vagnmakrier	2	156	83.9	1	2	1.1
XIV. <i>Jord- och stenindustri.</i>						
Tillverkning och uppsättning af kakelugnar	1	1,479	93.1	1	1,479	93.1
XV. <i>Kemisk-teknisk industri.</i>						
Kalciumkarbid- och kloratfabriker	3	39	12.4	—	—	—
XVI. <i>Byggnadsverksamhet.</i>						
Murare	2	199	3.4	11	517	8.8
Byggnadsråarbetare	7	518	4.7	8	566	5.1
Stenkatörer	1	100	50.5	3	198	100.0
Förgylleri- och glasmästeriarbetare	11	452	94.7	—	—	—
Målare	28	6,607	83.2	20	2,083	26.2
Skorstensfejare	3	142	100.0	—	—	—
Rörarbetare	8	1,442	94.9	—	—	—
Summa	248	32,520	12.7	125	19,052	7.4

¹ Endast näringsgrenar, där ifrågavarande bestämmelser förekomma, hafva upptagits i denna tabell.

lägga 50 kr. till fackföreningen, hvilken återfinnes i några aftal för stenhuggare.

Såsom allmänt omdöme om kollektivaftalens lärlingsbestämmelser torde kunna uttalas, att det i dessa aftal sörjts synnerligen knapphändigt för yrkesutbildningen, och att, då lärlingsväsendet berörts i aftalen, det hufvudsakligen varit andra synpunkter än utbildningssynpunkten, som varit förhärskande.

* * *

Bestämmelser rörande afveckling af konflikter i samband med aftals träffande.

Till sist torde böra erinras om, att vid sidan af alla de olika punkter i kollektivaftalen, som i den ofvan lämnade utredningen berörts, i ett stort antal kollektivaftal, som träffats efter öppen konflikt parterna emellan, förekomma bestämmelser, afseende konfliktens afveckling. Det är sålunda vanligt, att parterna tillförsäkra hvarandra skydd mot repressalier på grund af handlingar, företagna under konflikten ifråga, att bestämmelser intagas om sättet för återtagande af strejkande eller lockoutade arbetare, om företrädesrätt till arbete inom viss tid för de arbetare, som innehaft anställning före konfliktens utbrott, om sättet för arbetets återupptagande i öfrigt o. s. v.

Några af de aftal, som ligga till grund för ifrågavarande undersökning, bestå uteslutande af dylika bestämmelser, afsedda att förmedla återgången till ordnade förhållanden i samband med arbetets återupptagande efter inträffad arbetsinställelse.

— — — — —

Résumé.

Au commencement de l'année 1908 en tout 1,971 contrats collectifs se trouvaient conclus en Suède. Ils avaient été approuvés par environ 9,600 patrons chez lesquels environ 256,000 ouvriers étaient engagés. Le nombre et l'importance de ces contrats pour les différents groupes d'industries ressortent du tableau suivant:

Le contrat collectif en Suède.

	Nombre des contrats collectifs.	Nombre des ouvriers.
Agriculture et exploitation forestière	41	3,333
Exploitation minière, industrie manufacturière, in- dustrie manuelle	1,376	164,983
Industries de construction	283	46,391
Services publics	51	9,238
Commerce et communications	253	32,005
Total	2,004 ¹	255,950

Il est évident que quant à l'agriculture et à l'exploitation forestière les 41 contrats, visant seulement 3,333 ouvriers, embrassent un nombre excessivement restreint des personnes occupées dans ces professions.

Quant à l'exploitation minière, l'industrie manufacturière et l'industrie manuelle les différents groupes d'entreprises se trouvent répartis comme suit:

Le contrat collectif dans l'exploitation minière, l'industrie manufacturière et l'industrie manuelle.

Industries.	Nombre des contrats collectifs.	Nombre des con- tractants.	
		Patrons.	Ouvriers.
<i>Exploitation minière</i>	17	13	3,188
Mines de houille	10	6	2,201
Mines métallifères	7	7	987
<i>Denrées alimentaires et excitants</i>	276	901	23,777
Industrie manufacturière	184	261	19,445
Industrie manuelle	92	640	4,332
<i>Industrie textile</i>	70	92	12,499
Industrie manufacturière	61	73	12,346
Industrie manuelle	9	19	153
<i>Industrie des vêtements</i>	215	1,308	14,971
Industrie manufacturière	58	69	5,571
Industrie manuelle	157	1,739	9,400
<i>Industrie d'articles en peaux, cuir, gomme etc.</i>	78	383	3,208
Industrie manufacturière	41	35	2,254
Industrie manuelle	37	348	954
<i>Industrie du bois</i>	210	614	18,244
Industrie manufacturière	161	220	15,510
Industrie manuelle	49	394	2,734

¹ 33 de ces contrats collectifs ont été conclus pour des entreprises, appartenant à plusieurs groupes principaux, et entrent par conséquent plusieurs fois dans le total.

Industries.	Nombre des contrats collectifs.	Nombre des con- tractants.	
		Patrons.	Ouvriers.
<i>Industrie de la pâte de bois et du papier . .</i>	60	249	12,098
Industrie manufacturière	46	34	8,360
Industrie manuelle	14	215	3,738
<i>Industrie graphique</i>	17	426	7,859
<i>Usines à fer, cuivre etc.</i>	22	16	2,742
<i>Industrie en métaux</i>	129	533	13,740
Industrie manufacturière	63	92	10,272
Industrie manuelle	66	441	3,468
<i>Industrie des machines et chantiers</i>	60	254	26,231
Industrie manufacturière	53	184	25,957
Industrie manuelle	7	70	274
<i>Industrie de la pierre, de cérames et de verre</i>	162	385	19,125
<i>Industrie chimique</i>	60	50	7,301
Total	1,376 ¹	5,724 ¹	164,983
<i>Dont :</i>			
Industrie manufacturière	928	1,845	136,742
Industrie manuelle	431	3,866	25,053

En comparant le nombre des ouvriers liés par le contrat collectif dans les diverses industries avec le nombre total des ouvriers y engagés on trouvera que, dans la plupart des grandes industries d'exportation, surtout dans celles des scieries, des mines et des ouvrages en bois, le contrat collectif n'avait pas encore, au commencement de l'année 1908, acquis un développement considérable.² Quant à l'industrie d'exportation en général il est à remarquer que dans l'industrie du papier et de la pâte de bois à peu près la moitié, dans l'industrie des allumettes 79 % et dans les carrières 71 % de la totalité des ouvriers étaient soumis au contrat collectif. Dans les autres grandes industries le contrat collectif a eu également un développement considérable. Ainsi 44 % des ouvriers de l'industrie d'articles en fer et en acier et 68 % dans l'industrie des machines sont régis par un tel contrat. Dans l'industrie sucrière ainsi que dans les houillères et l'industrie des poteries de la Scanie le contrat collectif se trouve à peu près partout. Dans l'industrie du tabac les contrats collectifs comprennent 75 % de la totalité des ouvriers, dans l'industrie de la brasserie et des boissons rafraichissantes 55 %, dans celle de la margarine 71 %, dans la ganterie 70 %, dans la cordonnerie 93 %, dans l'industrie des cuirs 42 %, du caoutchouc 82 %, dans la menuiserie et l'ébénisterie 47 %, dans la fabrication des bouchons 90 %, dans l'imprimerie 93 %, dans l'orfèvrerie 63 %, dans la verrerie 47 %, dans l'industrie de la stéarine, de la savonnerie et de la parfumerie 40 %, dans celle du carbure de calcium et du chlorate 70 % et dans la fabrication des engrais 82 %. Dans les autres industries le régime du contrat collectif est plus restreint. Parmi celles-ci il faut mettre en première ligne l'industrie textile avec 35 % des ouvriers. Puis viennent la minoterie avec 22 %, les distilleries et la fabrication de ferment avec 12 %, les fabriques d'instruments de musique avec 38 %, l'industrie de la tourbe avec 18 %, les briqueteries avec 22 %, les fabriques de matières explosives avec 27 %. Dans toutes

¹ Ce total est un peu trop élevé, un calcul double de contrats et de patrons n'ayant pas toujours pu être évité.

² En 1908 le contrat collectif a été adopté dans la Suède centrale pour 40 mines de fer comprenant 4,600 ouvriers et pour 82 usines à fer occupant environ 24,300 ouvriers. Cependant l'exploitation de ces mines ne vise point l'exportation et dans les mines d'exportation (celles de Grängesberg et de la Laponie) on peut dire que des contrats collectifs n'existent pas.

ces industries ce sont surtout les grands établissements qui ont introduit le contrat collectif, tandis que les établissements où on ne le rencontre pas appartiennent en général à la petite industrie. Si un trust ou un cartel s'est formé dans une industrie les contrats collectifs comprennent généralement un plus grand nombre de fabriques en dedans du trust qu'en dehors de lui. De même dans les industries d'une certaine région les contrats collectifs sont le plus souvent plus répandus dans le centre du territoire de ces industries que dans la périphérie. Dans les industries manufacturières 53 % du nombre total des ouvriers sont régis par le contrat collectif.

Quant à l'industrie manuelle des informations exactes sur le nombre total des ouvriers manquent. Les établissements classés dans la présente enquête parmi l'industrie manuelle avaient 25,053 ouvriers (probablement à peu près la moitié du nombre total) liés par des contrats collectifs. Les conditions du travail à domicile sont rarement réglées par des contrats collectifs. Des ouvriers de construction les trois quarts environ travaillent chez des patrons faisant usage du contrat collectif.

Dans le groupe Services publics 51 contrats collectifs, comprenant 9,238 ouvriers, ont été conclus. La plupart de ces contrats se rapportent à des travaux entrepris par des villes et bourgs, comme des constructions de diverses espèces, des usines à gaz, des travaux d'eau et le service du balayage et des vidanges; ainsi 17 villes et bourgs ont conclu des contrats avec environ 8,500 ouvriers, probablement plus de trois quarts du nombre total des ouvriers au service des municipalités. Dans les travaux de l'État le contrat collectif n'existe qu'à la station d'énergie électrique de Trollhättan, pour certains travaux de fortification etc., tandis qu'ailleurs d'autres formes ont été adoptées pour fixer les conditions du travail des employés.

Dans le commerce et les communications de tels contrats ont été conclus avec environ 3,200 ouvriers de dépôt, gardes et rouliers, 2,450 cochers, chauffeurs et voituriers, 6,700 débardeurs (selon toute probabilité les deux tiers de la totalité des ouvriers employés dans l'arrimage), 2,000 employés des tramways (à peu près 90 % de la totalité) 66 % du personnel des chemins de fer privés et avec à peu près tous les ouvriers attachés aux établissements privés des téléphones. Ainsi qu'il a été signalé plus haut, il n'existe pas de contrat collectif pour le personnel des chemins de fer, des téléphones et des télégraphes de l'État. Dans les communications par mer les contrats collectifs sont établis pour 20 % de l'équipage des vaisseaux de 20 tonnes et plus. Des mécaniciens et chauffeurs de bateaux-omnibus et de remorqueurs, et des timoniers de chalands 741 ont en leurs conditions de travail fixées par des contrats collectifs.

Enfin un contrat collectif a été établi pour le personnel technique des théâtres.

Le nombre total des ouvriers en Suède dans l'industrie, le commerce et les communications peut être évalué de 500,000 à 550,000, non compris les employés au service de l'État. De ce nombre 45 à 50 % étaient engagés dans des établissements où le contrat collectif était en vigueur.

Des contrats collectifs 436, comprenant à peu près la moitié de la totalité des ouvriers contractants, sont conclus entre des associations. C'est là la forme plus répandue en Suède. Il arrive tout de même qu'un patron seul passe le contrat avec une association pour le compte de tous les ouvriers engagés par lui. On connaît 934 contrats de cette nature, comprenant un peu plus du tiers de la totalité des ouvriers contractants. Des conventions entre une association ouvrière et plusieurs patrons isolés sont plus rares. Dans 80 contrats seulement, comprenant 5 % de la totalité des ouvriers contractants, la partie ouvrière n'était pas une association.

Les contrats collectifs ont, d'après leur juridiction locale, été classés en contrats comprenant un seul établissement, une localité, un district ou bien le pays entier. La plupart des contrats collectifs, ou 1,105, comprenant 44 % ouvriers contractants, ne porte que sur un seul établissement. 781 contrats comportant 33 % de la totalité des ouvriers visent une localité. Les contrats ayant validité pour un district embrassent 8 % et ceux pour le pays entier (contrats nationaux) 16 % des ouvriers. Ceux de la dernière catégorie embrassent l'industrie du tabac, la ganterie, l'imprimerie, les

Les parties contractantes.

La juridiction et durée des contrats collectifs.

établissements de chimie-graphiques, les ateliers mécaniques et électriques, une partie des fabriques d'articles en fer et en acier, les chantiers et les fabriques de wagons de chemin de fer et de tramways, le montage électrique, la fabrication et la pose des poêles ainsi que les mécaniciens diplômés des bateaux à vapeur.¹

La durée de validité de la plupart des contrats au nombre de 834 (49 % des ouvriers) est de 2 à 3 ans, 351 (18 % du nombre d'ouvriers) est de 1 à 2 ans. Enfin un nombre assez considérable savoir 502 (14 % des ouvriers) n'a qu'une durée maximum de l'année. 151 contrats visant également 14 % des ouvriers ont une durée de plus de 3 ans.

Le délai de dénonciation est prescrit dans tous les contrats à l'exception de 136, comprenant 5 % de la totalité des ouvriers contractants. Il est généralement fixé à 3 mois, dans quelques contrats à 6 mois. La durée de validité expire pour 218 contrats (26 % de la totalité des ouvriers) pendant le premier trimestre, pour 1,009 contrats (42 %) pendant le deuxième, pour 333 (11 %) pendant le troisième et pour 323 contrats (18 %) pendant le quatrième trimestre.

Engagements des parties par contrats collectifs.

Il est rare que les engagements des parties soient suffisamment précisés dans les contrats collectifs. Dans un certain nombre de contrats on trouve des obligations pour les parties contractantes de veiller à ce que les membres des associations ne commettent aucune infraction aux règles du contrat et de les appliquer même envers les personnes non associées. Ceci est souvent expressément imposé aux patrons. Une autre question qui, surtout les dernières années, a gagné en importance est de savoir si pendant la durée de validité du contrat les parties ont le droit ou non de se servir, comme moyen de pression, de lockout ou de grève de sympathie. Un tel droit a été expressément stipulé dans 20 contrats, comprenant 2 % de la totalité des ouvriers contractants. En revanche dans 116 contrats (12 % des ouvriers) toute cessation de travail, tout blocus ou boycott est prohibé.

Négociation, conciliation et arbitrage.

Dans 712 contrats, comprenant 60 % de la totalité des ouvriers contractants, on a inséré des stipulations spéciales touchant la solution des conflits qui surgissent pendant la durée de validité du contrat. 196 de ces contrats (13 % de la totalité des ouvriers) prescrivent qu'un conflit entre les parties n'autorise aucune d'elles de faire cesser immédiatement le travail mais que des négociations doivent avoir lieu, d'abord entre les parties intéressées et ensuite si les négociations ont échoué entre les associations principales respectives. 516 contrats (47 % de la totalité des ouvriers) contiennent des règles sur des commissions de conciliation et d'arbitrage auxquelles doivent être soumis les différends. Ces règles varient beaucoup quant à la compétence et à la composition des commissions ainsi que sur la procédure à observer. Cette institution est surtout développée dans les contrats nationaux pour l'imprimerie, les fabriques de tabac, les ateliers mécaniques etc. et le montage électrique, où la procédure est très détaillée avec plusieurs instances.²

Clauses relatives aux salaires.

Les salaires figurant dans les contrats collectifs sont dans 609 contrats (36 % de la totalité des ouvriers contractants) des salaires minima et dans 30 contrats des salaires ordinaires; 40 contrats fixent des salaires pour des ouvriers expressément désignés. Des salaires maxima figurent dans une dizaine de contrats simultanément avec des salaires minima. La plupart des contrats collectifs, comprenant à peu près 60 % de la totalité des ouvriers contractants, ne mentionnent pas si les salaires sont à considérer comme des salaires minima, ordinaires ou maxima. La plupart des contrats contiennent d'une part certaines conditions pour l'obtention du salaire convenu, comme aptitude professionnelle, application dans le travail, un

¹ En 1908 et 1909 le nombre des contrats collectifs nationaux a considérablement augmenté. Il suffit de citer les conventions établies avec les usines et les mines, les fabriques de chaussure, les chemins de fer privés, l'industrie de construction et de matériaux pour la construction et celle de la fabrication des bouteilles. Des négociations au sujet de contrats collectifs nationaux, ont été entamées dans la papeterie, la pâte du bois, les textiles et la confection pour hommes.

² En 1908 et 1909 de pareils règlements ont été introduits dans l'industrie de construction et chez les chemins de fer privés, pour ceux-ci avec arbitrage obligatoire dans tous les différends.

certain âge etc. D'autre part les ouvriers sont répartis en différentes classes de salaire d'après la nature du travail, l'âge, le nombre d'années dans la profession ou chez le patron, la qualité de la marchandise produite etc. Dans la plupart des contrats le salaire est fixé tant aux pièces qu'au temps. 822 contrats (56 % de la totalité des ouvriers contractants) stipulent de préférence le paiement aux pièces et 404 (21 %) le paiement au temps. Dans 73 contrats (3 %) on trouve exclusivement le paiement aux pièces et dans 661 contrats (19 %) le paiement au temps. Dans 531 contrats où figurent des stipulations sur le travail aux pièces, il est garanti à l'ouvrier quoique travaillant aux pièces une certaine rémunération au temps, soit en général (343 contrats) soit occasionnellement lorsque par exemple l'ouvrage ne figure pas dans le tarif (167 contrats), soit enfin lorsque la matière est difficile à travailler, la machine défectueuse etc. (21 contrats). Les primes ne figurent qu'assez rarement dans les contrats et sont limitées à certaines industries.

La plupart des conventions stipulent le paiement en espèce. Cependant dans l'agriculture une partie du paiement se fait souvent en nature. Dans l'industrie, surtout celle établie à la campagne, dans le commerce et les communications (chemins de fer) on trouve aussi le paiement en nature. Dans les contrats relatifs à l'industrie manuelle il n'est pas rare de trouver des clauses interdisant le paiement sous forme de nourriture et de logement. Dans 157 contrats en tout (9 % des ouvriers contractants) il y a des clauses stipulant un paiement partiel en nature. Enfin les contrats collectifs renferment une quantité de clauses concernant un supplément au salaire ordinaire pour les ouvriers ayant leurs propres outils etc., pour un travail particulièrement fatigant, dangereux ou désagréable, pour délais d'attente etc. Les contrats nationaux comprennent différents taux de salaire pour les différentes localités calculés d'après les frais d'existence dans chaque localité. 408 contrats (18 % des ouvriers contractants) stipulent une hausse progressive du taux des salaires pendant la durée du contrat. Comme complément aux stipulations sur les salaires, un nombre restreint de contrats prescrivent des prestations minima de la part des ouvriers. La plupart des contrats collectifs ou 1,205 (67 % du nombre des ouvriers) stipulent le paiement à l'heure, 76 (5 %) au jour, 410 (14 %) à la semaine et 194 (10 %) au mois ou à l'année. Dans la majorité des contrats le jour de paie est fixé au vendredi ou au samedi; plus souvent même au vendredi, le samedi étant dans la plupart des localités en Suède un jour de marché. Un nombre restreint seulement des contrats impliquent le système du décompte, donnant droit aux patrons de retenir une certaine partie du salaire pour se couvrir du préjudice que pourrait leur causer la rupture du contrat.

Un règlement complet du temps de travail, c'est à dire indiquant le nombre d'heures par jour et par semaine, la distribution de certaines heures de jour et de nuit et les arrêts, se trouve seulement dans 753 contrats (39 % de la totalité des ouvriers). Des clauses concernant les arrêts figurent dans 794 contrats en tout (40 % de la totalité des ouvriers). Les vacances sont prescrites dans 164 contrats (6 % de la totalité des ouvriers). A l'égal de jours de fêtes sont considérés d'après 552 contrats (38 % de la totalité des ouvriers) la veille de Noël, de Pâques, de Pentecôte et de la Saint-Jean. Selon 37 contrats il y a encore relâche à d'autres occasions, par exemple aux jours de marché et de foire etc. Dans 114 contrats (6 % de la totalité des ouvriers) l'ouvrier est encore exempté du travail aux jours d'élections. Pas moins de 1,040 contrats (64 % de la totalité des ouvriers) stipulent un repos de travail le 1er mai. Une rémunération pour travail supplémentaire se trouve dans 1,734 contrats (93 % de la totalité des ouvriers).

Les clauses relatives aux accidents du travail, insérés dans les contrats collectifs, sont une amplification et un complément à la loi du 5 juillet 1901 concernant réparation des dommages résultant des accidents du travail. Elles étendent le droit d'indemnité aux industries et aux établissements non énumérés dans la loi, obligent les patrons à assurer les ouvriers pour une somme proportionnelle à celle de l'indemnité ou bien à allouer aux ouvriers d'autres avantages non fixés par la loi. Des clauses de ce genre figurent dans 1,313 contrats (67 % de la totalité des ouvriers contractants).

Clauses relatives au temps de travail.

Réparation des dommages résultant des accidents du travail etc.

De ces contrats 870 (37 % de la totalité des ouvriers) stipulent une assurance, qui dans la plupart des cas comprend non seulement l'indemnité en cas d'accident d'après la loi, mais des avantages au-delà. Le cas le plus fréquent est l'indemnité pour une majeure partie de la période de carence (les premiers 60 jours après l'accident), laquelle n'est pas comprise dans la loi. Souvent encore les contrats ne prescrivant pas l'assurance contre accidents étendent l'indemnité à la dite période, de sorte que 1,046 contrats (56 % de la totalité des ouvriers) assurent cet avantage aux ouvriers. Les soins médicaux et les médicaments, parfois aussi les soins à l'hôpital gratuits, sont garantis aux ouvriers dans 457 contrats (27 % de la totalité des ouvriers).¹ Les règles concernant la sécurité du travail et l'hygiène se bornent principalement à inculquer les prescriptions données par les inspecteurs des métiers, des chaudières à vapeur et des mines et à donner certaines prescriptions pour le nettoyage, l'aérage, le chauffage des ateliers etc. De telles clauses figurent surtout dans les contrats visant l'industrie manuelle.

*Dénoncia-
tion du
contrat indi-
viduel.*

*La direction
du travail
et le droit
d'associa-
tion.*

Il y a encore à signaler des stipulations sur le délais de dénonciation des contrats individuels figurant dans 710 contrats (35 % de la totalité des ouvriers), ainsi que les règlements pour la direction du travail, l'embauchage et le renvoi d'ouvriers, et enfin le droit ou l'obligation d'appartenir à une association. Ces stipulations sont souvent provoqué de longs conflits difficiles à aplanir, se rapportant surtout au « droit du patron d'embaucher et de renvoyer les ouvriers, de diriger et de distribuer le travail, d'employer des ouvriers affiliés à une association quelconque ou des ouvriers non affiliés », pour adopter la formule dont s'est servi, pour préciser sa position, l'association patronale la plus importante en Suède. Ce droit est expressément stipulé dans 785 contrats (48 % de la totalité des ouvriers). « La liberté du travail » est reconnue dans 665 contrats (50 % de la totalité des ouvriers) garantissant aux ouvriers le plein droit d'association. Il y est le plus souvent également stipulé un droit pour le patron d'embaucher des ouvriers affiliés ou non affiliés à une association quelconque. En tout 960 contrats (67 % de la totalité des ouvriers) renferment des prescriptions donnant au patron le droit d'embaucher et de renvoyer les ouvriers indépendamment de la circonstance s'ils sont affiliés ou non à une association, ou à laisser à l'ouvrier le droit d'appartenir à une association quelconque ou de n'appartenir à aucune. En opposition décidée avec ces stipulations se trouvent les clauses prescrivant pour l'ouvrier l'obligation d'être affilié à l'association ouvrière contractante ou celles prescrivant la prérogative au travail pour les membres de cette association. De pareilles clauses se rencontrent principalement dans l'industrie manuelle et celle de la construction ainsi que chez les ouvriers de port² et figurent seulement dans 211 contrats, comprenant 6 % de la totalité des ouvriers en question.

*Clauses re-
latives à
l'appren-
tissage.*

Dans les contrats figurent enfin des clauses relatives à l'apprentissage. La durée de l'apprentissage est fixée dans 277 contrats, comprenant 38,101 ouvriers. Elle varie entre quelques mois et 7 ans. L'apprentissage de deux ans et au-dessous ne se trouve que dans l'industrie manufacturière. Il est généralement limité à 3 ou 4 ans. Des clauses concernant l'apprentissage proprement dit figurent dans 316 contrats collectifs (34 % de la totalité des ouvriers travaillant dans les branches où l'apprentissage existe). De ces contrats 117, dont 4 nationaux (23 % du même nombre d'ouvriers), renferment une réglementation plus systématique de l'apprentissage, tandis que diverses stipulations concernant les apprentis se trouvent dans 199 contrats (10 % des ouvriers employés).

¹ Les contrats conclus par les compagnies des chemins de fer, non compris dans le total cité plus haut, stipulent presque tous que les clauses concernant les soins médicaux, les médicaments et l'hôpital gratuits, resteront en vigueur jusqu'à ce qu'une convention soit établie entre les associations, déterminant sous ce rapport des conditions uniformes pour tous les chemins de fer privés en Suède.

² En ce qui concerne les ouvriers de port il est établi dans la convention du 18 juillet 1908 entre l'Association patronale suédoise et la Confédération ouvrière nationale que dans les futurs contrats de cette branche « la liberté du travail » sera reconnue avec certaines modifications, résultant des conditions spéciales de cette profession.

TABELLER

(1—21)

I tabb. 1, 2 och 3, hvilka behandla kollektivaftalets *utbredning*, har, för såvidt flera från hvarandra skilda tillverkningar, fallande under olika näringsgrenar, bedrifvas vid samma anläggning, denna uppdelats på de olika näringsgrenarne, så att hvarje tillverkning räknats såsom en arbetsplats (arbetsgifvare) och med det antal arbetare, som sysselsättas vid densamma, förts till sin näringsgren. De arbetare, som användas gemensamt för samtliga tillverkningar vid anläggningen, såsom maskinister, reparatörer, transportarbetare m. fl., hafva förts till den näringsgren, hvilken den hufvudsakliga tillverkningen ansetts tillhöra. Äro de olika tillverkningarna att betrakta som led i samma produktionsprocess, såsom gjutning vid en mekanisk verkstad eller trämassetillverkning vid ett pappersbruk, har anläggningen däremot icke uppdelats på ofvannämnda sätt. Omfattar ett kollektivafval flera anläggningar, hvilka tillhöra olika näringsgrenar, har en liknande uppdelning ägt rum.

I tabb. 4—21, hvilka äro afsedda att belysa kollektivaftalets *innehåll*, har vid tabelleringen aftalet måst utgöra enheten, hvarför en uppdelning på olika näringsgrenar af arbetsgifvare och arbetare, berörda af samma aftal, icke kunnat ifrågakomma, äfven om aftalet omfattat tillverkningar, hörande under skilda näringsgrenar. Hela antalet arbetsgifvare och arbetare, berörda af samma kollektivafval, har sålunda i dessa tabeller förts till den näringsgren, till hvilken hufvudtillverkningen är att hänföra.

På grund häraf äro slutsummorna för antalet arbetare inom de olika näringsgrenarne icke öfverensstämmande inom de båda ofvannämnda grupperna af tabeller. Särskildt torde uppmärksammas, att samtliga sten- och lergodsfabriker, för hvilka kollektivafval träffats, drifvas i förening med stenkolsbrytning och sålunda i tabb. 4—21 påträffas under rubriken stenkolsgrufvor m. m., samt att riksaftalet inom mekaniska verkstadsindustrien gäller jämväl en del järn- och stålvarufabriker, samt skeppsvarf och båtbyggerier, elektriska verkstäder och vagnfabriker, hvarför i ifrågavarande tabeller ett flertal arbetsplatser inom sistnämnda industrier återfinnas under mekaniska verkstäder.

Slutligen bör påpekas, att i de fall, då samma kollektivafval innehåller olika bestämmelser rörande samma fråga för olika arbetaregrupper, bestämmelsen för hufvudgruppen arbetare varit afgörande vid tabelleringen. Se f. ö. ofvan ss. 27—28.

Tab. 1. Af kollektivafstal berörda arbetsgivare samt hos dem anställda arbetare af olika kön och ålder, fördelade efter näringsgrenar och orter.

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- givare.	Antal arbetare.				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
I. Jordbruk och träd- gårdsskötsel.						
1. Jordbruk.						
Uppsala län	1	85	35	2		122
Kronobergs län	1	34	—	—		34
Kristianstads län	13	288	4	29		321
Malmöhus län	9	521	32	178		731
Örebro län	1	7	3	—		10
Västmanlands län	2	92	13	24		129
Kopparbergs län	3	148	29	24		201
Gäffleborgs län	2	117	24	2		143
Västernorrlands län	2	43	—	—		43
Hela riket	34	1,335	140	259		1,734
2. Trädgårdsskötsel.						
Stockholms län	8	15	10	15		40
Östergötlands län	1	7	3	—		10
Malmöhus län	38	121	45	7		173
Hela riket	47	143	58	22		223
II. Skogsbruk.						
1. Skogsafverkning.						
Västernorrlands och Väster- bottens län	2	520	—	—		520
Hela riket	2	520	—	—		520
2. Flottning.						
Kopparbergs och Gäffleborgs län	3	692	—	—		692
Västernorrlands län	1	164	—	—		164
Hela riket	4	856	—	—		856

254 Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgifvare samt hos dem anställda arbetare.

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	A n t a l a r b e t a r e .				
		Män		Kvinnor		Till- samman.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
III. Grufdrift.						
1. Stenkolsgrufvor.						
Kristianstads län	1	344	14	—	—	358
Malmöhus län	5	1,688	154	1	—	1,843
Hela riket	6	2,032	168	1	—	2,201
2. Malmgrufvor.						
Örebro län	3	243	44	—	—	287
Kopparbergs län	3	352	60	17	24	453
Norrbottens län	1	236	11	—	—	247
Hela riket	7	831	115	17	24	967
IV. Närings- och njut- ningsämnesindustri.						
1. Kvarnar.						
Stockholms stad	2	132	1	—	—	133
Stockholms län: Landsbygden	1	105	3	—	—	108
Uppsala län: Uppsala . . .	1	54	—	—	—	54
Södermanlands l.: Nyköping .	3	40	—	—	—	40
Eskilstuna.	3	22	—	—	—	22
Östergötlands l.: Norrköping .	1	69	—	—	—	69
Landsbygden	4	37	—	—	—	37
Kalmar län: Kalmar	1	126	15	1	—	142
Kristianstads l.: Kristianstad	1	100	—	—	—	100
Malmöhus län: Malmö . . .	1	105	—	—	—	105
Lund	1	14	—	—	—	14
Hälsingborg .	2	63	1	—	—	64
Ystad	2	29	—	—	—	29
Trelleborg .	1	56	—	1	—	57
Landsbygden	6	41	—	—	—	41
Hallands län: Falkenberg .	1	25	—	—	—	25
Göteborgs o. Boh. l.: Göteborg	1	55	1	6	6	68
Skaraborgs län: Mariestad .	1	9	—	—	—	9
Värmlands län: Karlstad . .	1	20	—	—	—	20
Örebro län: Örebro	1	25	—	—	—	25
Hela riket	35	1,127	21	8	6	1,162
2. Bagerier och konditorier.						
Stockholms stad	113	959	58	168	—	1,185
Stockholms län: Södertälje .	6	8	5	—	—	13

**Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgivare 255
samt hos dem anställda arbetare.**

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- givare.	A n t a l a r b e t a r e .				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
Bagerier och konditorier (forts.).						
Stockholms län: Vaxholm . .	2	14	2	—	—	16
Sundhyberg .	3	38	5	34	6	83
Djursholm .	1	1	—	—	—	1
Landsbygden	14	65	6	19	1	91
Uppsala län: Uppsala . . .	11	88	15	4	—	107
Landsbygden .	5	10	4	—	—	14
Södermanl. l.: Nyköping . .	2	13	1	5	—	19
Eskilstuna . .	8	71	15	11	—	97
Landsbygden .	2	2	—	—	—	2
Östergötlands l.: Linköping .	3	4	3	6	1	14
Norrköping .	7	45	4	—	—	49
Landsbygden	5	20	2	—	—	22
Jönköpings län: Jönköping .	7	17	8	—	—	25
Kalmar län: Kalmar	4	24	6	21	4	55
Oskarshamn . .	1	19	9	38	32	98
Västervik . . .	2	12	6	—	—	18
Gottlands län: Visby	3	13	—	—	—	13
Blekinge län: Karlskrona . .	17	32	7	—	—	39
Ronneby . . .	5	3	6	1	—	10
Sölvesborg . .	4	—	5	1	—	6
Kristianstads l.: Kristianstad	8	24	10	1	—	35
Ängelholm .	3	9	—	—	—	9
Malmöhus län: Malmö . . .	32	194	17	12	1	224
Lund	1	4	—	—	—	4
Landskrona .	11	18	4	12	1	35
Hälsingborg .	12	56	9	3	—	68
Ystad	5	18	5	—	—	23
Trelleborg . .	3	1	1	1	—	3
Eslöf	4	11	2	—	—	13
Landsbygden	5	16	2	3	—	21
Hallands län: Halmstad . .	5	23	5	8	—	36
Göteb. o. Boh. län: Göteborg.	23	321	20	91	—	432
Lysekil .	3	14	3	7	—	24
Uddevalla	7	4	3	5	2	14
Älfsborgs län: Borås	15	28	13	—	—	41
Landsbygden	2	4	1	—	—	5
Skaraborgs län: Mariestad .	3	9	5	1	2	17

256 Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgifvare
samt hos dem anställda arbetare.

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	A n t a l a r b e t a r e .					
		Män		Kvinnor		Till- sammans.	
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.		
Bagerier och konditorier (forts.).							
Skaraborgs län: Sköfde . . .	2	12	4	—	—		16
Falköping . . .	2	5	—	1	—		6
Värmlands län: Karlstad . .	3	20	4	—	—		24
Landsbygden . . .	1	9	3	—	—		12
Örebro län: Örebro	6	46	—	14	2		62
Västmanlands län: Västerås	9	43	8	15	2		68
Gäflborgs län: Gäfle	9	120	12	14	2		148
Söderhamn . . .	6	27	4	—	—		31
Hudiksvall . . .	7	23	8	2	—		33
Landsbygden . . .	33	69	9	1	—		79
Västernorr. l.: Härnösand . .	8	33	10	1	—		44
Sundsvall . . .	7	51	5	1	1		58
Landsbygden . . .	28	21	5	6	1		33
Västerbottens län: Umeå . .	5	20	2	1	—		23
Norrbottens län: Landsbygden	14	22	3	8	—		33
Hela riket	507	2,733	344	516	58		3,651
3. Karamell-, choklad- och käxfabriker.							
Stockholms stad	3	54	10	129	51		244
Uppsala län: Uppsala . . .	2	7	3	15	18		43
Kalmar län: Kalmar	1	4	3	10	—		17
Malmöhus län: Malmö . . .	1	48	14	122	43		227
Göteborgs o. Boh. l.: Göteborg	9	48	5	46	62		161
Örebro län: Örebro	2	5	2	38	10		55
Hela riket	18	166	37	360	184		747
4. Råsockerbruk och socker- raffinaderier.							
Stockholms stad	1	190	—	65	—		255
Östergötlands län: Linköping	1	174	4	2	—		180
Norrköping . . .	1	102	—	—	—		102
Blekinge län: Karlshamn . .	1	369	—	—	—		369
Kristianstads l.: Ängelholm .	1	391	—	17	—		408
Landsbygden . . .	1	360	6	6	—		372
Malmöhus län: Lund	1	204	—	77	—		281
Landskrona . . .	1	259	4	110	10		383
Hälsingborg . . .	1	390	16	70	—		476
Ystad . . .	1	266	—	37	5		308
Trelleborg . . .	1	410	—	—	—		410

**Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgifvare 257
samt hos dem anställda arbetare.**

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	A n t a l a r b e t a r e .				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
Råsockerbruk och socker- raffinaderier (forts.).						
Malmöhus län: Landsbygden	11	4,219	11	243	2	4,475
Hallands län: Landsbygden .	1	256	—	—	—	256
Göteborgs o. Boh. l.: Göteborg	1	373	5	20	—	398
Hela riket	24	7,963	46	647	17	8,673
5. Tobaksfabriker.						
Stockholms stad	12	277	50	1,086	151	1,564
Uppsala län: Uppsala . . .	1	10	2	9	4	25
Östergötlands län: Linköping.	1	23	8	28	11	70
Norrköping	5	41	6	48	26	121
Vadstena .	1	12	4	9	2	27
Kronobergs län: Landsbygden	1	4	—	—	—	4
Blekinge län: Karlskrona . .	1	22	5	51	18	96
Karlskrona . .	1	12	2	6	—	20
Kristianstads l.: Ängelholm .	1	12	3	5	2	22
Ähus . . .	1	1	—	12	9	22
Landsbygden	4	24	4	29	12	69
Malmöhus län: Malmö . . .	9	201	46	336	91	674
Lund	1	34	—	14	1	49
Landskrona .	1	11	5	23	17	56
Hälsingborg .	1	37	1	24	4	66
Ystad . . .	2	78	20	37	6	141
Landsbygden	5	29	2	16	3	50
Göteborgs o. Boh. l.: Göteborg	8	142	50	340	47	579
Älfsborgs län: Åmål	1	1	4	4	1	10
Värmlands län: Karlstad . .	1	12	7	13	8	40
Gäflleborgs län: Hudiksvall .	1	17	3	11	5	36
Landsbygden	1	9	—	—	—	9
Hela riket	60	1,009	222	2,101	418	3,750
6. Brännvinsbrännerier, jäst- fabriker och destilleringsverk.						
Stockholms län: Landsbygden	1	25	—	—	—	25
Uppsala län: Uppsala . . .	1	14	—	—	—	14
Kristianstads l.: Kristianstad	2	45	—	—	—	45
Landsbygden	1	24	—	—	—	24
Malmöhus län: Landskrona .	1	9	—	1	—	10
Landsbygden	2	43	—	—	—	43
Hela riket	8	160	—	1	—	161

258 Tab. 1. (Forts.) Af kollektivaftal berörda arbetsgifvare samt hos dem anställda arbetare.

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	A n t a l a r b e t a r e .				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
7. Bryggerier, mälterier och läskedrycksfabriker.						
Stockholms stad	15	1,361	5	462	—	1,828
Stockholms län: Södertälje .	1	33	1	11	—	45
Uppsala län: Uppsala . . .	6	53	2	15	—	70
Södermanlands l.: Nyköping .	1	24	1	3	—	28
Eskilstuna	1	19	1	10	—	30
Östergötlands l.: Norrköping .	6	126	14	13	—	153
Landsbygden	1	7	—	—	—	7
Kronobergs län: Växjö . . .	2	43	6	7	—	56
Kalmar län: Kalmar	2	37	1	11	—	49
Blekinge län: Karlshamn . .	1	22	—	5	—	27
Kristianstads l.: Ängelholm .	1	14	—	5	—	19
Landsbygden	1	27	—	4	—	31
Malmöhus län: Malmö . . .	11	212	9	73	—	294
Lund	7	54	6	18	—	78
Hälsingborg .	2	41	—	24	—	65
Ystad	1	23	—	5	—	28
Trelleborg . .	1	12	3	3	—	18
Eslöf	1	20	4	3	—	27
Landsbygden	1	5	—	2	—	7
Hallands län: Halmstad . . .	2	39	—	19	—	58
Göteb. o. Boh. l.: Göteborg . .	10	502	1	202	—	705
Uddevalla . .	2	29	3	6	—	38
Landsbygden	4	208	—	55	—	263
Älfsborgs län: Vänersborg . .	1	13	—	3	—	16
Borås	2	39	—	10	—	49
Skaraborgs län: Mariestad . .	1	15	—	—	—	15
Lidköping . .	1	25	—	4	—	29
Sköfde	1	31	—	5	—	36
Värmlands län: Karlstad . . .	2	28	3	5	1	37
Arvika	1	13	—	5	—	18
Örebro län: Örebro	3	46	2	15	—	63
Västmanlands län: Västerås	2	28	—	9	1	38
Gäffleborgs län: Gäffe	5	93	5	16	—	114
Hudiksvall . .	1	26	—	7	—	33
Västernorrlands l.: Sundsvall	3	77	3	23	—	103
Norrbottnens län: Luleå . . .	2	22	—	11	—	33
Landsbygden	3	21	—	11	—	32
Hela riket	108	3,388	70	1,080	2	4,540

**Tab. 1. (Forts.) Af kollektivaftal berörda arbetsgifvare 259
samt hos dem anställda arbetare.**

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	A n t a l a r b e t a r e .				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
8. Margarinfabriker.						
Stockholms stad	1	24	5	12	—	41
Malmöhus län: Malmö . . .	1	85	4	23	—	112
Göteb. o. Boh. l.: Göteborg . .	1	125	—	23	—	148
Landsbygden	1	50	—	4	—	54
Hela riket	4	284	9	62	—	355
9. Slakterier och charkuterier.						
Stockholms stad	24	298	7	48	—	353
Stockholms län: Landsbygden	1	2	—	—	—	2
Uppsala län: Uppsala . . .	2	9	7	7	—	23
Östergötlands län: Norrköping	18	39	7	3	—	49
Kronobergs län: Växjö . . .	3	10	2	6	—	18
Kristianstads l.: Kristianstad	3	11	1	—	—	12
Landsbygden	1	13	—	2	—	15
Malmöhus län: Malmö . . .	22	62	—	—	—	62
Lund	4	6	—	—	—	6
Hälsingborg .	9	10	2	7	—	19
Ystad . . .	5	9	1	—	—	10
Landsbygden	1	1	—	—	1	2
Hallands län: Halmstad . .	11	31	13	—	—	44
Göteborgs o. Boh. l.: Göteborg	14	30	—	—	—	30
Kopparbergs l.: Falun . . .	3	7	—	—	—	7
Landsbygden	7	7	1	—	—	8
Västernorrlands l.: Sundsvall	5	18	3	—	—	21
Hela riket	133	563	44	73	1	681
10. Öfrig närings- och njut- ningsämnesindustri.						
Kalmar län: Kalmar	1	9	—	7	—	16
Kristianstads l.: Kristianstad	1	6	—	6	—	12
Malmöhus län: Landskrona .	1	5	—	—	—	5
Landsbygden	1	19	—	5	—	24
Hela riket	4	39	—	18	—	57
V. Textilindustri.						
1. Väfverier, spinnerier, blekerier, färgerier, trikä- fabriker m. fl.						
Stockholms län: Södertälje .	1	108	33	197	38	376
Landsbygden	1	18	4	22	3	47

260 Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgivare samt hos dem anställda arbetare.

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- givare.	A n t a l a r b e t a r e .					
		Män		Kvinnor		Till- sammans.	
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.		
Väfverier m. fl. (forts.).							
Södermanlands län: Nyköping	2	170	63	201	41	475	
Östergötlands l.: Norrköping .	11	980	217	1,121	220	2,538	
Landsbygden	2	90	49	169	108	416	
Jönköpings län: Jönköping .	1	86	12	131	38	267	
Kristianstads l.: Kristianstad	1	83	24	224	43	374	
Åhus . . .	1	5	—	—	—	5	
Malmöhus län: Malmö . . .	4	136	45	201	86	468	
Lund	3	121	7	129	5	262	
Landskrona .	4	18	6	76	21	121	
Hälsingborg .	2	58	42	243	100	443	
Ystad . . .	1	—	—	27	18	45	
Landsbygden	2	34	15	24	10	83	
Hallands län: Halmstad . .	1	36	12	26	11	85	
Varberg . . .	1	76	18	123	43	260	
Landsbygden .	1	247	71	220	362	900	
Göteb. o. Boh. l.: Göteborg . .	1	270	45	717	183	1,215	
Landsbygden	6	285	63	460	144	952	
Älfsborgs län: Borås	17	840	228	466	111	1,645	
Landsbygden	1	60	40	103	33	236	
Värmlands län: Karlstad . .	2	28	14	114	24	180	
Örebro län: Örebro	2	36	—	132	48	216	
Kopparbergs län: Säter . . .	1	17	12	55	20	104	
Gäfneborgs län: Gäfne	3	113	48	336	96	593	
Landsbygden	1	33	—	5	2	40	
Hela riket	73	3,948	1,068	5,522	1,908	12,346	
2. Repslagerier.							
Stockholms stad	1	11	—	—	—	11	
Stockholms län: Landsbygden	4	22	7	—	—	29	
Östergötlands l.: Linköping .	1	10	4	—	—	14	
Norrköping .	1	1	1	—	—	2	
Landsbygden	2	7	6	—	—	13	
Kristianstads l.: Landsbygden	1	3	—	—	—	3	
Malmöhus län: Malmö . . .	2	2	3	—	—	5	
Limhamn . .	1	19	5	23	—	47	
Landsbygden	5	7	6	—	—	13	
Älfsborgs län: Åmål	1	12	4	—	—	16	
Hela riket	19	94	36	23	—	153	

**Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgifvare 261
samt hos dem anställda arbetare.**

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	A n t a l a r b e t a r e .				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
VI. Beklädnadsindustri.						
1. Hattmakerier och hatt- fabriker.						
Stockholms stad	11	69	12	55	15	151
Blekinge län: Karlskrona . .	1	67	7	90	4	168
Malmöhus län: Malmö . . .	4	56	5	94	11	166
Skaraborgs län: Falköping .	1	10	4	20	1	35
Hela riket	17	202	28	259	31	520
2. Skrädderier och sömnads- fabriker.						
Stockholms stad	79	724	2	294	—	1,020
Stockholms län: Södertälje .	8	22	2	77	10	111
Norrtälje .	5	7	2	5	4	18
Uppsala län: Uppsala . . .	16	56	—	118	4	178
Södermanl. län: Nyköping .	11	33	—	24	5	62
Eskilstuna .	22	58	3	41	1	103
Strängnäs .	5	8	—	—	—	8
Landsbygden	1	165	10	239	—	414
Östergötlands l.: Linköping .	6	59	1	19	—	79
Norrköping .	50	128	4	72	—	204
Motala . . .	8	27	—	16	—	43
Landsbygden	5	12	—	10	—	22
Jönköpings län: Jönköping .	9	44	4	12	2	62
Landsbygden	6	23	—	40	—	63
Kronobergs län: Växjö . . .	9	25	1	10	1	37
Kalmar län: Kalmar	10	27	2	17	—	46
Västervik . . .	9	19	—	11	—	30
Gottlands län: Visby	9	24	2	15	—	41
Blekinge län: Karlskrona . .	17	47	4	11	—	62
Ronneby . . .	7	14	5	6	—	25
Karlskrona . .	6	28	2	7	—	37
Sölvesborg . .	4	5	—	—	—	5
Kristianstads l.: Kristianstad	9	19	1	3	—	23
Ängelholm .	5	11	—	8	—	19
Landsbygden	12	43	10	54	6	113
Malmöhus län: Malmö . . .	46	256	5	132	—	393
Lund	43	49	1	64	2	116
Landskrona .	15	119	—	249	3	371
Hälsingborg .	30	70	4	216	30	320
Ystad	13	31	3	6	1	41

262 Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgifvare
samt hos dem anställda arbetare.

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	A n t a l a r b e t a r e .				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
Skrädderier och sömnads- fabriker (forts.).						
Malmöhus län: Trelleborg . .	9	21	—	—	—	21
Limhamn . .	7	5	—	3	—	8
Eslöf	18	14	—	124	1	139
Hörby	5	6	2	—	—	8
Landsbygden	16	46	15	36	7	104
Hallands län: Halmstad . .	11	46	3	34	—	83
Falkenberg . .	8	11	—	12	—	23
Varberg	5	11	—	8	—	19
Göteb. o. Boh. l.: Göteborg . .	74	425	1	445	3	874
Uddevalla . .	7	15	2	19	—	36
Strömstad . .	4	7	—	10	—	17
Landsbygden	1	—	—	47	29	76
Älfsborgs län: Vänersborg . .	6	13	1	8	1	23
Borås	13	36	—	18	—	54
Landsbygden	7	14	—	15	1	30
Skaraborgs län: Lidköping . .	7	60	—	34	—	94
Värmlands län: Karlstad . .	12	53	—	32	—	85
Kristinehamn	8	37	—	48	5	90
Arvika	16	19	—	12	—	31
Landsbygden	3	10	—	9	—	19
Örebro län: Örebro	26	76	—	29	—	105
Landsbygden . .	14	29	—	22	—	51
Västmanl. län: Västerås . .	5	33	—	13	—	46
Sala	5	10	—	6	—	16
Köping	4	12	—	7	—	19
Arboga	4	9	1	5	—	15
Landsbygden	9	6	3	2	—	11
Kopparbergs l.: Falun	12	53	3	52	4	112
Landsbygden	20	44	2	16	—	62
Gäffleborgs län: Gäfle	25	84	5	125	12	226
Söderhamn . .	8	25	—	10	1	36
Landsbygden	22	34	1	8	—	43
Västernorrh. l.: Härnösand . .	7	16	3	10	3	32
Sundsvall . .	12	39	—	40	—	79
Örnsköldsvik	3	7	—	5	1	13
Landsbygden	19	31	6	13	3	53
Jämtlands län: Östersund . .	10	30	—	8	—	38

**Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgifvare 263
samt hos dem anställda arbetare.**

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	A n t a l a r b e t a r e .				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
Skrädderier och sömnads- fabriker (forts.).						
Västerbottens län: Umeå . . .	6	17	2	3	—	22
Norrbottens län: Luleå	6	24	2	12	—	38
Landsbygden	3	10	—	5	—	15
Hela riket	992	3,591	120	3,081	140	6,932
3. Skofabriker.						
Stockholms stad	6	433	55	299	70	857
Stockholms län: Södertälje . .	2	30	4	5	—	39
Sundbyberg	1	38	18	19	17	92
Landsbygden	1	59	15	26	9	109
Uppsala län: Uppsala	2	101	36	74	18	229
Östergötlands län: Norrköping	1	32	14	18	3	67
Jönköpings län: Landsbygden	2	19	3	7	2	31
Kalmar län: Kalmar	1	8	1	—	—	9
Blekinge län: Karlskrona . . .	1	19	2	3	—	24
Kristianstads l.: Ängelholm . .	1	26	13	15	3	57
Landsbygden	1	45	19	20	18	102
Malmöhus län: Malmö	9	377	104	199	177	857
Lund	2	30	10	10	5	55
Landskrona	2	35	6	17	12	70
Hälsingborg	2	77	21	44	20	162
Trelleborg	2	21	—	2	2	25
Eslöf	2	118	24	68	13	223
Landsbygden	3	115	37	58	39	249
Hallands län: Halmstad	2	35	10	7	5	57
Göteb. o. Boh. l.: Göteborg . .	3	141	50	79	34	304
Landsbygden	1	60	23	42	11	136
Älfsborgs län: Vänersborg . . .	1	246	45	148	36	475
Skaraborgs län: Skara	1	52	16	24	9	101
Örebro län: Örebro	5	432	123	202	86	843
Norrbottens län: Landsbygden	1	20	2	2	—	24
Hela riket	55	2,569	651	1,388	589	5,197
4. Skomakeriverkstäder.						
Stockholms stad	36	164	—	13	—	177
Stockholms län: Södertälje . .	13	14	—	1	1	16
Södermanlands l.: Eskilstuna	33	29	1	—	—	30
Östergötlands län: Norrköping	21	74	—	2	—	76

264 Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgifvare
samt hos dem anställda arbetare.

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	A n t a l a r b e t a r e .				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
Skomakeriverkstäder (forts.).						
Östergötlands län: Motala . .	4	26	—	2	—	28
Jönköpings län: Landsbygden	2	3	1	—	—	4
Kronobergs län: Växjö . . .	11	15	—	—	—	15
Ljungby . .	4	5	1	—	—	6
Kalmar län: Kalmar	8	18	1	1	1	21
Blekinge län: Karlskrona . .	14	33	2	—	—	35
Ronneby . . .	10	23	3	2	1	29
Karlshamn . .	12	17	5	—	—	22
Kristianstads l.: Kristianstad	11	34	2	—	—	36
Ängelholm . .	4	12	—	—	—	12
Landsbygden	5	5	1	—	—	6
Malmöhus län: Malmö	27	80	—	8	—	88
Lund	19	22	—	2	—	24
Landskrona . .	10	10	—	1	—	11
Hälsingborg . .	15	29	1	2	—	32
Ystad	9	22	2	1	1	26
Trelleborg . .	6	12	—	—	—	12
Hörby	3	13	1	1	—	15
Landsbygden	2	4	1	—	—	5
Hallands län: Halmstad . . .	34	28	3	1	—	32
Varberg	5	9	1	1	—	11
Göteborgs o. Boh. l.: Göteborg	57	129	4	10	—	143
Värmlands län: Arvika	4	10	—	—	—	10
Örebro län: Örebro	27	45	—	5	—	50
Landsbygden . .	3	33	5	1	—	39
Västmanlands län: Västerås .	18	27	—	—	—	27
Kopparbergs län: Falun . . .	7	19	—	—	—	19
Gäffleborgs län: Gäffle	14	19	2	5	—	26
Söderhamn . .	18	16	2	—	—	18
Västernorrlands l.: Sundsvall	11	15	2	—	—	17
Norrbottens län: Haparanda .	1	18	—	1	—	19
Hela riket	478	1,032	41	60	4	1,137
5. Handskfabriker.						
Stockholms stad	1	17	—	7	3	27
Stockholms län: Norrtälje . .	1	5	—	9	—	14
Kristianstads l.: Kristianstad	1	10	1	30	—	41
Malmöhus län: Malmö	4	40	—	11	1	52

Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgifvare 265
samt hos dem anställda arbetare.

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	A n t a l a r b e t a r e .				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
Handskfabriker (forts.).						
Malmöhus län: Lund	4	48	—	55	1	104
Hälsingborg .	2	21	57	—	—	78
Hela riket	13	141	58	112	5	316
6. Buntmakerier.						
Stockholms stad	10	19	5	—	—	24
Malmöhus län: Malmö	6	93	33	162	30	318
Hela riket	16	112	38	162	30	342
7. Träskoverkstäder.						
Kristianstads l.: Hässleholm .	4	7	—	—	—	7
Landsbygden	7	22	—	—	—	23
Malmöhus län: Malmö	7	13	—	—	—	13
Hälsingborg .	4	21	—	—	—	21
Landsbygden	5	17	—	—	—	17
Hela riket	27	80	—	—	—	80
8. Barberare och perukmakare.						
Stockholms stad	180	300	—	—	—	300
Blekinge län: Karlskrona . .	8	12	—	—	—	12
Malmöhus län: Malmö	47	48	—	—	—	48
Lund	10	11	—	—	—	11
Landskrona .	5	6	—	—	—	6
Hälsingborg .	19	12	—	—	—	12
Hela riket	269	389	—	—	—	389
9. Bad- och tvättinrättningar.						
Malmöhus län: Malmö	1	9	—	49	—	58
Hela riket	1	9	—	49	—	58
VII. Läder-, hår- och gummivaruindustri.						
1. Garfverier och läderfabriker.						
Stockholms stad	1	6	—	—	—	6
Stockholms län: Norrtälje . .	1	10	—	—	—	10
Landsbygden	1	103	17	—	—	120
Östergötlands l.: Valdemars- vik	1	61	5	1	—	67
Kristianstads l.: Kristianstad	2	16	—	—	—	16
Landsbygden	2	8	—	—	—	8

266 Tab. 1. (Forts.) Af kollektivaftal berörda arbetsgifvare samt hos dem anställda arbetare.

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	A n t a l a r b e t a r e .				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
Garfverier och läderfabriker (forts.).						
Malmöhus län: Malmö . . .	1	79	4	—	—	83
Landskrona .	2	47	2	2	—	51
Trelleborg. .	1	8	—	—	—	8
Landsbygden	3	101	—	8	1	110
Hallands län: Halmstad . .	3	20	—	—	—	20
Falkenberg . .	1	76	12	—	—	88
Göteborgs o. Boh. l.: Uddevalla	1	7	—	2	—	9
Älfsborgs län: Vänersborg .	1	29	1	—	—	30
Alingsås . . .	1	19	7	—	—	26
Landsbygden .	1	8	—	—	—	8
Värmlands län: Karlstad . .	1	37	—	1	—	38
Landsbygden	1	4	—	—	—	4
Örebro län: Örebro	1	38	2	—	—	40
Kopparbergs l.: Landsbygden	1	23	8	—	—	31
Gäfleborgs län: Gäfle	1	106	—	—	—	106
Norrbottnens län: Landsbygden	1	27	2	2	—	31
Hela riket	29	833	60	16	1	910
2. Gummivarufabriker.						
Jönköpings län: Landsbygden	1	76	21	38	20	155
Malmöhus län: Malmö . . .	1	98	16	183	49	346
Hälsingborg .	1	136	75	238	56	505
Trelleborg. .	1	107	7	23	6	143
Hela riket	4	417	119	482	131	1,149
3. Borst- och penselfabriker.						
Stockholms stad	1	32	5	25	3	65
Malmöhus län: Landskrona .	1	37	18	62	13	130
Hela riket	2	69	23	87	16	195
4. Sadelmakare- och tapet- serareverksstäder.						
Stockholms stad	137	365	53	55	2	475
Stockholms län: Landsbygden	1	3	—	—	1	4
Uppsala län: Uppsala	7	13	5	—	—	18
Södermanlands l.: Eskilstuna	7	18	1	—	—	19
Östergötlands län: Linköping	9	11	2	2	—	15
Norrköping	15	14	9	—	—	23

**Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgifvare 267
samt hos dem anställda arbetare.**

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	A n t a l a r b e t a r e .				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
Sadelmakare- och tapetserare- verkstäder (forts.).						
Jönköpings län: Jönköping . .	7	10	3	—	—	13
Landsbygden	1	6	5	—	—	11
Kalmar län: Kalmar	5	14	2	—	—	16
Gottlands län: Visby	8	11	4	—	—	15
Blekinge län: Karlskrona . .	3	7	—	—	—	7
Kristianstads l.: Kristianstad	6	14	9	3	—	26
Malmöhus län: Malmö	27	70	15	3	—	88
Lund	9	19	9	—	—	28
Landskrona	5	6	7	—	—	13
Hälsingborg	1	3	1	—	—	4
Limhamn	1	1	2	—	—	3
Eslöf	14	18	5	—	—	23
Hallands län: Halmstad . . .	10	8	3	—	—	11
Laholm	2	1	1	—	—	2
Falkenberg	4	4	3	—	—	7
Varberg	5	6	1	—	1	8
Göteb. o. Boh. län: Göteborg .	18	27	—	—	—	27
Uddevalla	4	11	5	—	—	16
Skaraborgs län: Sköfde	5	6	6	—	—	12
Tidaholm	3	6	1	—	—	7
Värmlands län: Kristinehamn	5	9	—	—	—	9
Örebro län: Örebro	18	34	—	—	—	34
Västmanlands län: Västerås	2	4	2	—	—	6
Kopparbergs län: Falun . . .	2	3	—	—	—	3
Västernorrlands l.: Härnösand	4	3	1	—	—	4
Jämtlands län: Östersund . .	3	5	2	—	—	7
Hela riket	348	730	157	63	4	954
VIII. Trävaruindustri.						
1. Sägverk och hyflerier.						
Stockholms stad	1	87	17	—	—	104
Stockholms län: Landsbygden	2	101	—	—	—	101
Uppsala län: Landsbygden . .	1	736	202	50	9	997
Södermanl. l.: Landsbygden .	2	127	28	—	—	155
Östergötlands l.: Landsbygden	1	18	4	—	—	22
Jönköpings län: Landsbygden	1	11	—	—	—	11

268 Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgifvare samt hos dem anställda arbetare.

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	A n t a l a r b e t a r e .				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
Sågverk och hyfverier (forts.).						
Kalmar län: Västervik . . .	1	23	1	—	—	24
Kristianstads län: Hässleholm	1	8	—	—	—	8
Göteborg o. Boh. l.: Göteborg . .	2	315	72	—	—	387
Landsbygden	2	569	175	—	—	744
Värmlands län: Karlstad . .	1	230	20	—	—	250
Landsbygden	1	34	2	—	—	36
Örebro län: Landsbygden . .	1	12	—	—	—	12
Västmanl. län: Arboga . .	1	25	3	—	—	28
Landsbygden	2	39	2	—	—	41
Kopparbergs l.: Säter	1	15	1	—	—	16
Landsbygden	4	440	81	—	9	530
Gäflleborgs län: Gäflle	1	48	26	—	—	74
Landsbygden	9	1,587	475	7	—	2,069
Västernorr. l.: Landsbygden	10	1,405	286	25	4	1,720
Jämtlands län: Landsbygden	1	34	7	—	—	41
Norrbottens län: Piteå	1	164	46	—	—	210
Landsbygden	7	1,516	223	7	—	1,746
Hela riket	54	7,544	1,671	89	22	9,326
2. Bräddgårdsrörelse.						
Stockholms stad	5	78	—	—	—	78
Stockholms län: Landsbygden	1	14	—	—	—	14
Södermanlands l.: Eskilstuna	10	23	—	—	—	23
Östergötlands l.: Norrköping	6	175	—	—	—	175
Blekinge län: Karlskrona . .	3	22	—	—	—	22
Malmöhus län: Landskrona .	2	26	—	—	—	26
Hälsingborg .	7	26	—	—	—	26
Hallands län: Halmstad . .	12	209	—	—	—	209
Falkenberg . .	1	28	—	—	—	28
Göteborgs o. Boh. l.: Göteborg	15	577	—	—	—	577
Gäflleborgs län: Gäflle	1	22	—	—	—	22
Hudiksvall .	1	5	—	—	—	5
Hela riket	64	1,205	—	—	—	1,205
3. Träkolverk.						
Örebro län: Landsbygden . .	1	14	—	—	—	14
Kopparbergs l.: Landsbygden	5	102	—	—	—	102

**Tab. 1. (Forts.) Af kollektivaftal berörda arbetsgifvare 269
samt hos dem anställda arbetare.**

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	Antal arbetare.				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
Träkolsverk (forts.).						
Gäfleborgs län: Landsbygden	2	48	—	—	—	48
Västernorr. l.: Landsbygden	2	34	1	—	—	35
Norrbottnens län: Landsbygden	2	27	—	3	—	30
Hela riket	12	225	1	3	—	229
4. Snickeri- och möbel- fabriker.						
Stockholms stad	4	189	18	2	1	210
Stockholms län: Sundbyberg	1	17	—	—	—	17
Uppsala län: Uppsala . . .	2	78	7	—	—	85
Södermanl. län: Nyköping . .	3	220	37	2	8	267
Landsbygden	5	275	26	1	1	303
Östergötlands l.: Linköping .	3	138	22	37	8	205
Norrköping .	4	220	37	—	—	257
Motala . . .	2	36	3	—	—	39
Landsbygden	8	359	56	13	2	430
Jönköpings län: Jönköping .	1	77	12	—	—	89
Landsbygden	2	80	7	—	—	87
Kalmar län: Kalmar	4	32	1	—	—	33
Västervik . . .	1	94	11	—	—	105
Vimmerby . .	1	36	3	—	—	39
Landsbygden .	4	145	12	—	—	157
Blekinge län: Karlskrona . .	1	60	10	—	—	70
Malmöhus län: Malmö . .	5	91	29	18	1	139
Landskrona	1	20	1	—	—	21
Trelleborg . .	1	38	2	—	—	40
Limhamn . .	1	91	11	—	—	102
Landsbygden	1	10	2	—	—	12
Hallands län: Halmstad . .	3	71	9	—	—	80
Göteborgs o. Boh. l.: Göteborg	3	504	27	5	1	537
Värmlands län: Karlstad . .	2	57	10	—	—	67
Arvika . . .	1	86	4	—	—	90
Landsbygden	1	189	50	2	9	250
Örebro län: Lindesberg . . .	1	54	16	—	—	70
Landsbygden . .	1	18	—	—	—	18
Västmanl. län: Sala	2	55	8	—	—	63
Arboga . . .	1	49	3	2	—	54
Landsbygden	1	19	3	—	—	22

270 **Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgifvare samt hos dem anställda arbetare.**

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	Antal arbetare.				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
Snickeri- och möbelfabriker (forts.).						
Kopparbergs län: Hedemora .	1	33	8	—	—	41
Avesta . .	1	40	1	—	—	41
Gäflleborgs län: Gäflle	2	150	15	4	—	169
Söderhamn .	1	21	5	—	—	26
Västernorrlands l.: Härnösand	1	9	1	—	—	10
Västerbottens län: Umeå . .	1	93	7	—	—	100
Hela riket	78	3,754	474	86	31	4,345
5. Snickeri- o. möbelverkstäder.						
Stockholms stad	119	564	56	25	4	649
Uppsala län: Uppsala . . .	15	33	14	—	—	47
Östergötlands l.: Linköping .	7	27	5	—	2	34
Norrköping	15	193	54	2	—	249
Söderköping	2	27	—	—	—	27
Jönköpings län: Jönköping .	13	68	8	—	—	76
Eksjö . . .	3	55	8	—	—	63
Blekinge län: Karlskrona . .	3	22	9	—	—	31
Karlshamn . .	8	17	9	—	—	26
Kristianstads l.: Kristianstad	4	44	9	4	—	57
Landsbygden	3	6	2	—	—	8
Malmöhus län: Malmö . . .	29	348	44	2	—	394
Lund	9	51	23	—	—	74
Landskrona .	5	17	7	—	—	24
Hälsingborg .	15	82	15	—	—	97
Ystad . . .	9	27	11	—	—	38
Eslöf	6	5	1	—	—	6
Landsbygden.	3	7	5	—	—	12
Hallands län: Halmstad . .	6	40	11	—	—	51
Göteborgs o. Boh. l.: Göteborg	27	182	28	1	—	211
Älfsborgs län: Vänersborg .	1	3	—	—	—	3
Skaraborgs län: Skara . . .	3	8	—	—	—	8
Värmlands län: Karlstad . .	9	56	11	—	—	67
Västmanlands län: Västerås .	5	15	3	—	—	18
Kopparbergs l.: Falun . . .	4	48	2	—	—	50
Landsbygden	1	14	1	—	—	15
Västernorrlands l.: Härnösand	7	14	3	—	1	18
Norrbottnens län: Landsbygden	1	32	—	—	—	32
Hela riket	332	2,005	339	34	7	2,385

**Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgifvare 271
samt hos dem anställda arbetare.**

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	A n t a l a r b e t a r e .				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
6. Korgmakerier och korg- fabriker.						
Stockholms stad	6	26	6	—	—	32
Malmöhus län: Hälsingborg .	3	26	6	5	—	37
Hela riket	9	52	12	5	—	69
7. Tunnbinderier.						
Stockholms stad	8	22	—	—	—	22
Södermanl. län: Nyköping .	1	2	—	—	—	2
Eskilstuna .	1	1	—	—	—	1
Landsbygden	1	6	—	—	—	6
Östergötlands l.: Norrköping	4	10	1	—	—	11
Söderköping	1	2	—	—	—	2
Kristianstads l.: Kristianstad	1	6	—	—	—	6
Landsbygden	2	40	8	—	—	48
Malmöhus län: Malmö . . .	6	6	1	—	—	7
Lund	1	4	—	—	—	4
Landskrona .	1	—	1	—	—	1
Hälsingborg .	1	5	—	—	—	5
Ystad	1	2	—	—	—	2
Trelleborg . .	1	3	—	—	—	3
Eslöf	2	13	2	—	—	15
Hörby	1	3	—	—	—	3
Landsbygden	5	21	—	—	—	21
Hallands län: Halmstad . .	1	1	—	—	—	1
Falkenberg . .	2	5	1	—	—	6
Varberg	1	2	—	—	—	2
Landsbygden .	5	11	1	—	—	12
Göteb. o. Boh. l.: Göteborg . .	3	16	—	—	—	16
Uddevalla . .	1	65	7	—	—	72
Landsbygden	2	12	—	—	—	12
Hela riket	53	258	22	—	—	280
8. Korkfabriker.						
Stockholms stad	4	99	7	148	9	263
Malmöhus län: Malmö . . .	3	14	2	7	—	23
Eslöf	1	5	1	3	—	9
Göteb. o. Boh. l.: Göteborg . .	2	18	1	16	—	35
Landsbygden	2	32	8	35	—	75
Hela riket	12	168	19	209	9	405

272 Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgifvare
samt hos dem anställda arbetare.

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	A n t a l a r b e t a r e .				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
IX. Trämasse- och pappersindustri.						
1. Pappersbruk, papp- och trämassfabriker.						
Uppsala län: Landsbygden .	1	408	40	6	—	454
Östergötlands l.: Norrköping .	1	396	2	41	6	445
Landsbygden	4	672	32	56	11	771
Jönköpings län: Landsbygden	1	186	18	16	14	234
Kronobergs län: Landsbygden	2	465	37	125	56	683
Kristianstads l.: Landsbygden	1	187	3	83	17	290
Hallands län: Landsbygden .	1	82	6	2	—	90
Göteb o. Boh. l.: Landsbygden	1	168	6	16	8	198
Älfsborgs län: Landsbygden .	4	872	107	68	77	1,124
Värmlands län: Landsbygden	8	1,123	131	90	52	1,396
Örebro län: Örebro	1	207	13	23	8	251
Landsbygden . .	1	140	13	14	10	177
Västmanl. län: Landsbygden	1	204	36	17	29	286
Kopparbergs l.: Landsbygden	2	522	51	26	21	620
Gäflleborgs län: Landsbygden	3	820	55	64	10	949
Västernorr. l.: Landsbygden	2	197	20	—	—	217
Jämtlands län: Landsbygden	1	165	2	8	—	175
Hela riket	35	6,814	572	655	319	8,360
2. Bokbinderier, kartong- fabriker m. fl.						
Stockholms stad	89	500	114	693	291	1,598
Uppsala län: Uppsala	11	38	22	41	24	125
Södermanlands l.: Eskilstuna	5	75	32	50	57	214
Östergötlands l.: Linköping .	2	20	5	16	5	46
Norrköping .	10	160	49	240	130	579
Landsbygden	1	4	2	—	2	8
Kalmar län: Oskarshamn . .	2	25	13	45	52	135
Västervik . . .	1	3	3	—	—	6
Kristianstads l.: Kristianstad	2	11	2	12	5	30
Landsbygden	1	1	1	—	—	2
Malmöhus län: Malmö	16	45	7	53	42	147
Lund	14	17	5	8	7	37
Hälsingborg .	9	21	20	19	35	95
Landsbygden	2	4	2	15	11	32

Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgifvare 273
samt hos dem anställda arbetare.

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	A n t a l a r b e t a r e .				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
Bokbinderier, kartongfabriker m. fl. (forts.).						
Göteborgs o. Boh. l.: Göteborg	30	158	70	183	93	504
Värmlands län: Karlstad . .	2	16	11	7	9	43
Örebro län: Örebro	8	13	7	4	20	44
Gäflleborgs län: Gäflle	5	21	16	14	28	79
Västernorrlands l.: Sundsvall	5	11	2	1	—	14
Hela riket	215	1,143	383	1,401	811	3,788
X. Grafisk industri.						
1. Boktryckerier och stil- gjutier.						
Stockholms stad	74	1,890	299	332	73	2,594
Stockholms län: Södertälje .	4	27	5	—	3	35
Norr-tälje . .	1	6	1	5	—	12
Östhammar	1	2	1	2	1	6
Sundbyberg	1	16	—	1	—	17
Uppsala län: Uppsala	7	160	45	5	4	214
Enköping . . .	2	10	3	2	—	15
Södermanl. län: Nyköping . .	3	32	7	—	—	39
Eskilstuna . .	4	54	17	7	1	79
Strängnäs . .	1	3	1	1	—	5
Mariefred . .	1	1	4	—	—	5
Landsbygden	2	5	4	—	—	9
Östergötlands l.: Linköping .	5	70	24	4	—	98
Norrköping .	10	129	42	11	2	184
Söderköping	2	12	6	—	—	18
Motala	3	15	4	—	—	19
Vadstena . .	2	3	9	—	—	12
Landsbygden	2	2	2	—	—	4
Jönköpings län: Jönköping .	4	46	11	3	1	61
Eksjö	1	13	4	—	—	17
Grenna	1	2	1	—	—	3
Värnamo . . .	1	2	2	—	—	4
Nässjö	1	2	—	—	—	2
Kronobergs län: Växjö	3	44	12	—	—	56
Kalmar län: Kalmar	4	37	11	—	—	48
Oskarshamn . .	3	24	9	10	—	43
Västervik . . .	3	18	10	—	—	28

274 Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgifvare samt hos dem anställda arbetare.

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	Antal arbetare.					
		Män		Kvinnor		Till- sammans.	
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.		
Boktryckerier och stiltgjutier (forts.).							
Kalmar län: Vimmerby . . .	2	3	1	—	—	4	
Borgholm . . .	2	8	4	—	—	12	
Gottlands län: Visby . . .	1	6	—	5	—	11	
Blekinge län: Karlskrona . .	4	47	9	1	—	57	
Ronneby . . .	2	4	2	—	—	6	
Karlshamn . . .	3	4	4	—	—	8	
Sölvesborg . . .	2	7	2	1	—	10	
Kristianstads l.: Kristianstad	4	59	14	3	—	76	
Simrishamn . . .	1	4	1	1	—	6	
Ängelholm . . .	1	13	5	—	—	18	
Hässleholm . . .	2	15	2	—	—	17	
Malmöhus län: Malmö . . .	16	209	46	10	1	266	
Lund . . .	5	94	20	11	7	132	
Landskrona . . .	5	35	14	5	2	56	
Hälsingborg . . .	7	106	42	16	14	178	
Ystad . . .	3	30	2	1	4	37	
Trelleborg . . .	3	14	5	1	—	20	
Eslöv . . .	3	14	5	—	—	19	
Hörby . . .	1	5	—	—	—	5	
Landsbygden . . .	2	3	3	—	—	6	
Hallands län: Halmstad . . .	4	25	13	2	1	41	
Laholm . . .	1	3	4	—	—	7	
Falkenberg . . .	2	20	8	—	2	30	
Varberg . . .	4	13	5	1	—	19	
Kungsbacka . . .	1	1	2	—	—	3	
Göteb. o. Bohus l.: Göteborg	30	403	135	60	18	616	
Lysekil . . .	2	12	3	—	—	15	
Uddevalla . . .	3	17	4	—	—	21	
Strömstad . . .	2	3	3	2	—	8	
Älfsborgs län: Borås . . .	5	31	14	—	—	45	
Vänersborg . . .	3	16	9	1	—	26	
Alingsås . . .	1	7	3	—	—	10	
Åmål . . .	1	4	1	—	—	5	
Ulricehamn . . .	1	6	2	—	—	8	
Skaraborgs län: Mariestad . .	2	13	2	7	—	22	
Lidköping . . .	2	13	6	3	—	22	
Skara . . .	3	10	3	6	2	21	

**Tab. 1. (Forts) Af kollektivafstal berörda arbetsgifvare 275
samt hos dem anställda arbetare.**

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	A n t a l a r b e t a r e .				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
Boktryckerier och stiltgjuterier (forts.).						
Skaraborgs län: Sköfde . . .	4	27	8	—	—	35
Hjo	1	4	1	—	—	5
Falköping . .	2	8	3	6	—	17
Tidaholm . .	1	6	3	—	—	9
Landsbygden .	1	1	1	1	—	3
Värmlands län: Karlstad . .	3	33	7	10	1	51
Kristinehamn .	3	26	8	—	—	34
Filipstad . .	3	14	6	—	—	20
Arvika . . .	2	11	7	—	—	18
Örebro län: Örebro	6	73	30	—	—	103
Askersund . . .	1	4	2	—	—	6
Lindesberg . .	3	25	12	—	—	37
Landsbygden . .	1	1	1	—	—	2
Västmanlands län: Västerås .	3	26	6	—	—	32
Sala . . .	1	10	2	—	—	12
Köping . . .	2	13	7	—	—	20
Arboga . . .	1	8	3	—	—	11
Kopparbergs l.: Falun . . .	3	38	20	—	—	58
Hedemora . .	2	15	4	—	—	19
Landsbygden .	3	18	7	1	—	26
Gäffleborgs län: Gäffe	10	103	41	5	2	151
Söderhamn . .	4	17	5	3	—	25
Hudiksvall . .	3	20	2	4	—	26
Bollnäs . . .	2	7	4	—	—	11
Västernorr. l.: Härnösand . .	2	28	19	—	—	47
Sundsvall . .	7	46	14	4	—	64
Örnsköldsvik .	3	15	7	1	—	23
Sollefteå . . .	1	9	4	—	—	13
Landsbygden .	1	5	3	—	—	8
Jämtlands län: Östersund . .	5	34	17	7	2	60
Västerbottens län: Umeå . .	2	22	10	—	—	32
Skellefteå . .	1	6	2	1	—	9
Norrbottens län: Luleå . . .	2	23	7	—	—	30
Piteå	2	9	4	1	—	14
Haparanda . .	1	7	—	—	—	7
Hela riket	374	4,614	1,200	564	141	6,528

276 Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgifvare
samt hos dem anställda arbetare.

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	A n t a l a r b e t a r e .				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
2. Kemigrafiska anstalter.						
Stockholms stad	12	130	58	14	4	206
Stockholms län: Landsbygden	1	9	—	12	—	21
Östergötl. län: Landsbygden	1	3	1	—	—	4
Malmöhus län: Malmö . . .	1	7	3	2	—	12
Landsbygden	1	6	1	1	—	8
Göteborgs o. Boh. l.: Göteborg	3	26	12	9	2	49
Hela riket	19	181	75	38	6	300
3. Litografiska anstalter.						
Stockholms stad	10	146	93	28	31	298
Södermanlands l.: Eskilstuna	1	19	13	—	—	32
Östergötlands l.: Linköping .	1	32	23	3	—	58
Norrköping	2	91	62	4	—	157
Jönköpings län: Jönköping .	1	37	8	11	11	67
Kalmar län: Kalmar	1	12	9	2	11	34
Malmöhus län: Malmö . . .	5	59	15	15	—	89
Hälsingborg .	1	8	—	2	4	14
Landsbygden	1	20	5	1	—	26
Göteborgs o. Boh. l.: Göteborg	7	138	98	2	3	241
Gäffleborgs län: Gäffe	3	10	5	—	—	15
Hela riket	33	572	331	68	60	1,031
XI. Malmförädlings- industri.						
Järn- och stålverk, sink- och blyhyttor, kopparverk m. m.						
Södermanlands l.: Eskilstuna	1	24	—	—	—	24
Malmöhus län: Hälsingborg .	1	328	12	—	—	340
Värmlands län: Landsbygden	2	537	50	—	—	587
Örebro län: Landsbygden . .	3	353	43	—	—	396
Västmanlands l.: Landsbygden	3	144	6	—	—	150
Kopparbergs l.: Landsbygden	5	1,071	109	—	—	1,180
Gäffleborgs län: Landsbygden	1	65	—	—	—	65
Hela riket	16	2,522	220	—	—	2,742

**Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgifvare 277
samt hos dem anställda arbetare.**

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	Antal arbetare.				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
XII. Metallindustri.						
1. Järn- och stålvarufabriker.						
Stockholms stad	13	1,024	121	56	5	1,206
Stockholms län: Norrtälje . .	2	93	24	9	—	126
Sundbyberg	3	178	29	16	—	223
Landsbygden	1	30	10	—	—	40
Uppsala län: Uppsala	1	130	49	10	1	190
Landsbygden	1	9	3	—	—	12
Södermanl. län: Nyköping . .	4	171	34	29	60	294
Eskilstuna	21	1,000	243	99	6	1,348
Torshälla	1	3	1	—	—	4
Landsbygden	1	73	8	5	—	86
Östergötlands l.: Landsbygden	1	70	36	3	1	110
Jönköpings län: Jönköping . .	1	52	14	—	—	66
Huskvarna	1	1,169	175	6	7	1,357
Landsbygden	2	598	113	2	3	716
Kalmar län: Kalmar	1	65	3	—	—	68
Landsbygden	1	22	1	—	—	23
Blekinge län: Karlskrona . . .	1	28	14	43	—	85
Landsbygden	1	234	37	46	16	333
Kristianstads l.: Simrishamn .	1	30	6	—	—	36
Malmöhus län: Malmö	5	241	25	—	—	266
Lund :	1	159	31	11	1	202
Hälsingborg	2	47	9	—	—	56
Limhamn	1	129	11	—	—	140
Göteb. o. Boh. l.: Landsbygden	1	155	35	—	—	190
Älfsborgs län: Borås	1	42	5	2	—	49
Skaraborgs län: Skara	1	78	20	—	—	98
Värmlands län: Landsbygden	1	308	38	—	—	346
Örebro län: Landsbygden . . .	1	175	35	—	—	210
Västmanl. län: Västerås . . .	2	62	28	3	—	93
Landsbygden	1	223	52	3	7	285
Kopparbergs l.: Avesta	1	82	28	—	—	110
Landsbygden	2	81	19	—	—	100
Gäflleborgs län: Gäflle	2	226	38	4	—	268
Landsbygden	1	58	8	—	—	66
Västernorrlands l.: Härnösand	1	16	5	—	—	21
Hela riket	82	7,061	1,308	347	107	8,823

278 Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgifvare samt hos dem anställda arbetare.

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	A n t a l a r b e t a r e .				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
2. Smides-, reparations- och hofsageriverkstäder.						
Stockholms stad	87	1,022	20	—	—	1,042
Södermanlands l.: Eskilstuna	1	14	6	—	—	20
Östergötlands län: Linköping .	7	41	12	—	—	53
Norrköping	12	69	13	—	—	82
Blekinge län: Karlskrona . .	3	7	5	—	—	12
Kristianstads l.: Landsbygden	1	4	3	—	—	7
Malmöhus län: Malmö . . .	17	108	32	—	—	140
Hälsingborg .	3	25	5	—	—	30
Landskrona .	7	36	16	—	—	52
Älfsborgs län: Borås	4	13	2	—	—	15
Västmanlands län: Västerås .	4	21	5	—	—	26
Arboga .	2	10	2	—	—	12
Hela riket	148	1,370	121	—	—	1,491
3. Bleck-, plåt- och koppar- slagerier.						
Stockholms stad	55	711	85	—	—	796
Stockholms län: Södertälje .	4	15	6	—	—	21
Vaxholm . .	1	4	4	—	—	8
Norrtälje . .	2	10	—	—	—	10
Djarsholm .	1	2	—	—	—	2
Uppsala län: Uppsala	8	48	8	—	—	56
Södermanlands län: Nyköping	1	20	6	—	—	26
Östergötlands l.: Linköping .	10	29	3	—	—	32
Norrköping	16	60	30	—	—	90
Östergötlands l.: Söderköping	2	12	1	—	—	13
Jönköpings län: Landsbygden	2	10	4	—	—	14
Kronobergs län: Växjö . . .	4	12	—	—	—	12
Landsbygden	1	9	5	2	7	23
Kalmar län: Kalmar	7	17	1	—	—	18
Götlands län: Visby	5	11	3	—	—	14
Blekinge län: Karlskrona . .	4	7	4	—	—	11
Ronneby . . .	2	5	2	—	—	7
Kristianstads l.: Kristianstad	5	24	9	8	—	41
Hässleholm	1	4	—	—	—	4
Malmöhus län: Malmö . . .	18	65	13	—	—	78
Lund	5	27	9	—	—	36

Tab. 1. (Forts.) Af kollektivaftal berörda arbetsgifvare 279
samt hos dem anställda arbetare.

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	A n t a l a r b e t a r e .					
		Män		Kvinnor		Till- sammans.	
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.		
Bleck-, plåt- och koppar- slagerier (forts.).							
Malmöhus län: Landskrona .	3	13	2	—	—	15	
Hälsingborg .	12	33	7	—	—	40	
Hallands län: Halmstad .	5	19	5	—	—	24	
Göteb. o. Bohus l.: Göteborg .	31	120	14	—	—	134	
Uddevalle .	3	11	3	—	—	14	
Älfsborgs län: Alingsås . .	3	10	2	—	—	12	
Skaraborgs län: Skövde . . .	2	13	1	—	—	14	
Värmlands län: Karlstad . .	4	17	3	—	—	20	
Kristinehamn .	3	7	—	—	—	7	
Arvika . . .	5	9	1	—	—	10	
Örebro län: Örebro	15	29	5	—	—	34	
Landsbygden . .	1	35	—	—	—	35	
Västmanlands län: Västerås .	6	30	1	—	—	31	
Kungsör .	1	84	32	10	—	126	
Kopparbergs län: Falun . . .	5	16	6	—	—	22	
Gäfleborgs län: Gäfle	6	14	8	—	—	22	
Hudiksvall .	5	14	4	—	—	18	
Västernorr. l.: Härnösand . .	5	11	2	—	—	13	
Sundsvall .	7	25	6	—	—	31	
Sollefteå . .	2	4	1	—	—	5	
Landsbygden .	2	7	—	—	—	7	
Jämtlands län: Östersund . .	4	7	4	—	—	11	
Västerbottens län: Umeå . . .	5	9	1	—	—	10	
Norrbotiens län: Luleå . . .	4	10	—	—	—	10	
Hela riket	293	1,649	301	20	7	1,977	
4. Guld- och silfvervaru- fabriker.							
Stockholms stad	3	204	54	230	13	501	
Hela riket	3	204	54	230	13	501	
5. Galvaniserings- och kap- syfabriker m. fl.							
Stockholms stad	1	7	—	32	1	40	
Stockholms län: Landsbygden	1	37	7	—	—	44	
Blekinge län: Karlskrona . .	1	45	28	2	—	75	
Ronneby .	1	245	36	121	40	442	
Kristianstads län: Hässleholm	1	4	4	21	12	41	

280 Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgivare samt hos dem anställda arbetare.

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- givare.	A n t a l a r b e t a r e .				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
Galvaniserings- och kapsyl- fabriker m. fl. (forts.).						
Malmöhus län: Malmö . . .	1	113	10	102	4	229
Lund	1	29	27	11	10	77
Hela riket	7	480	112	289	67	948
XIII. Maskin- o. skepps- byggnadsindustri.						
1. Mekaniska verkstäder.						
Stockholms stad	13	3,309	153	6	—	3,468
Stockholms län: Södertälje .	2	495	47	—	—	542
Sundbyberg	2	230	20	—	—	250
Landsbygden	5	787	42	—	—	829
Uppsala län: Uppsala	1	46	4	—	—	50
Södermanl. län: Eskilstuna .	3	833	95	2	—	930
Landsbygden	1	156	22	2	—	180
Östergötlands l.: Linköping .	1	29	4	—	—	33
Norrköping	1	65	8	—	—	73
Landsbygden	3	1,234	102	—	—	1,336
Jönköpings län: Jönköping .	2	254	32	—	—	286
Huskvarna	1	34	18	1	2	55
Kalmar län: Kalmar	1	8	—	—	—	8
Västervik	1	21	1	—	—	22
Blekinge län: Karlskrona . .	1	41	27	—	—	68
Karlshamn	2	51	6	—	—	57
Sölvesborg	1	21	4	—	—	25
Landsbygden	1	32	6	—	—	38
Kristianstads l.: Kristianstad	1	212	7	—	—	219
Hässleholm	1	198	22	—	—	220
Landsbygden	2	107	13	—	—	120
Malmöhus län: Malmö	2	828	56	—	—	884
Lund	3	380	20	—	—	400
Landskrona	2	302	35	—	—	337
Hälsingborg	1	200	—	—	—	200
Ystad	1	138	22	—	—	160
Trelleborg	1	80	7	—	—	87
Limhamn	1	9	2	—	—	11
Eslöf	2	74	5	—	—	79

Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgifvare 281
samt hos dem anställda arbetare.

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	A n t a l a r b e t a r e .				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
Mekaniska verkstäder (forts.).						
Malmöhus län: Landsbygden	8	734	69	—	—	803
Hallands län: Halmstad . .	3	220	28	—	—	248
Göteb. o. Boh. l.: Göteborg . .	8	1,842	196	—	—	2,038
Lysekil . . .	1	191	28	—	—	219
Landsbygden	2	149	15	—	—	164
Älfsborgs län: Borås	2	96	9	—	—	105
Landsbygden	1	989	105	—	—	1,094
Värmlands län: Karlstad . .	2	563	60	—	—	623
Örebro län: Örebro	1	33	5	—	—	38
Askersund . . .	1	60	5	—	—	65
Hallsberg . . .	1	115	15	—	—	130
Västmanlands l.: Sala	1	53	7	—	—	60
Köping . . .	1	213	24	—	—	237
Arboga . . .	1	156	16	—	—	172
Landsbygden	2	149	24	—	—	173
Kopparbergs l.: Hedemora . .	1	102	10	—	—	112
Landsbygden	1	146	28	—	—	174
Gäflleborgs län: Gäfle	3	349	47	—	—	396
Söderhamn . .	1	166	18	—	—	184
Landsbygden	2	66	19	—	—	85
Jämtlands län: Östersund . .	1	45	6	—	—	51
Norrbottnens län: Landsbygden	1	30	8	—	—	38
Hela riket	104	16,641	1,522	11	2	18,176
2. Skeppsvarf o. båtbyggerier.						
Stockholms stad	2	588	29	—	—	617
Stockholms län: Landsbygden	2	79	1	—	—	80
Malmöhus län: Hälsingborg .	2	161	20	—	—	181
Landsbygden	2	35	3	—	—	38
Hallands län: Halmstad . .	1	16	—	—	—	16
Göteborgs o. Boh. l.: Göteborg	1	716	48	—	—	764
Älfsborgs län: Landsbygden .	1	114	21	—	—	135
Hela riket	11	1,709	122	—	—	1,831
3. Elektriska verkstäder.						
Stockholms stad	2	1,202	211	200	8	1,621
Stockholms län: Sundbyberg	1	67	—	143	—	210
Västmanlands län: Västerås .	1	1,110	179	30	5	1,324

282 Tab. 1. (Forts.) Af kollektivaftal berörda arbetsgifvare samt hos dem anställda arbetare.

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	Antal arbetare.				
		Män		Kvinnor		Till- samman.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
Elektriska verkstäder (forts.).						
Kopparbergs l.: Landsbygden	1	256	39	8	1	304
Gäfleborgs län: Landsbygden	1	164	22	4	3	193
Hela riket	6	2,799	451	385	17	3,652
4. Uppsättning och skötsel af elektriska maskiner.						
Stockholms stad	10	459	22	—	—	481
Östergötlands l.: Norrköping	3	43	6	—	—	49
Malmöhus län: Malmö	4	138	26	—	—	164
Hälsingborg	1	4	—	—	—	4
Göteborgs o. Boh. l.: Göteborg	9	231	47	—	—	278
Värmlands län: Karlstad	1	5	2	—	—	7
Örebro län: Örebro	2	25	1	—	—	26
Västmanlands län: Västerås	1	64	—	—	—	64
Gäfleborgs län: Gäfle	2	12	3	—	—	15
Norrbottnens län: Landsbygden	1	7	—	—	—	7
Hela riket	34	988	107	—	—	1,095
5. Vagnfabriker.						
Stockholms län: Södertälje	1	149	11	—	—	160
Värmlands län: Arvika	1	41	6	—	—	47
Kopparbergs l.: Landsbygden	1	524	58	—	—	582
Hela riket	3	714	75	—	—	789
6. Vagnmakerier.						
Stockholms stad	17	151	3	—	—	154
Uppsala län: Uppsala	2	4	—	—	—	4
Kristianstads l.: Landsbygden	1	2	—	—	—	2
Malmöhus län: Malmö	6	16	1	—	—	17
Landskrona	1	2	—	—	—	2
Göteborgs o. Boh. l.: Göteborg	3	9	—	—	—	9
Hela riket	30	184	4	—	—	188
7. Instrumentfabriker.						
Stockholms stad	17	156	8	3	—	167
Stockholms län: Sundbyberg	1	24	—	1	—	25
Malmöhus län: Malmö	5	69	2	—	—	71
Göteborgs o. Boh. l.: Göteborg	2	97	4	—	—	101
Värmlands län: Karlstad	1	43	7	—	—	50
Hela riket	26	389	21	4	—	414

**Tab. 1. (Forts.) Af kollektivaftal berörda arbetsgifvare 283
samt hos dem anställda arbetare.**

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	A n t a l a r b e t a r e .				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
8. Urmakerier.						
Stockholms stad	40	71	13	2	—	86
Hela riket	40	71	13	2	—	86
XIV. Jord- och sten- industri.						
I. Stenbrott och stenhuggerier.						
Stockholms stad	8	378	—	—	—	378
Stockholms län: Sundbyberg	3	48	—	—	—	48
Landsbygden	7	273	3	—	—	276
Uppsala län: Uppsala	6	17	1	—	—	18
Landsbygden	1	8	—	—	—	8
Östergötlands l.: Linköping	1	14	1	—	—	15
Landsbygden	5	32	3	—	—	35
Kalmar län: Västervik	6	101	2	—	—	103
Påskallavik	1	32	—	—	—	32
Landsbygden	1	155	—	—	—	155
Gottlands län: Visby	1	79	—	—	—	79
Blekinge län: Landsbygden	6	949	51	—	—	1,000
Kristianstads l.: Kristianstad	1	9	1	—	—	10
Landsbygden	7	954	12	—	—	966
Malmöhus län: Malmö	16	84	1	—	—	85
Lund	4	11	1	—	—	12
Landskrona	2	24	1	—	—	25
Trelleborg	1	7	—	—	—	7
Landsbygden	5	174	2	—	—	176
Hallands län: Halmstad	1	17	—	—	—	17
Varberg	2	116	5	—	—	121
Landsbygden	1	508	43	—	—	551
Göteb. o. Boh. l.: Göteborg	1	50	—	—	—	50
Lysekil	1	258	—	—	—	258
Uddevalla	1	13	2	—	—	15
Landsbygden	21	3,224	260	—	—	3,484
Älfsborgs län: Borås	6	96	—	—	—	96
Örebro län: Örebro	20	58	2	—	—	60
Landsbygden	2	335	9	—	—	344
Västmanlands län: Västerås	3	13	—	—	—	13
Hela riket	141	8,087	400	—	—	8,487

284 Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgifvare samt hos dem anställda arbetare.

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	A n t a l a r b e t a r e .				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
2. Torfindustri.						
Kronobergs län: Landsbygden	2	31	16	40	10	97
Kristianstads l.: Landsbygden	3	198	31	10	5	244
Malmöhus län: Landsbygden	1	56	—	15	15	86
Hela riket	6	285	47	65	30	427
3. Grustag.						
Malmöhus län: Landsbygden	1	24	—	—	—	24
Göteb. o. Boh. l.: Landsbygden	1	80	—	—	—	80
Hela riket	2	104	—	—	—	104
4. Kalk- och kritbruk samt cementfabriker.						
Kristianstads l.: Landsbygden	2	199	11	—	—	210
Malmöhus län: Limhamn . .	1	474	40	1	—	515
Landsbygden	8	423	15	11	—	449
Skaraborgs län: Landsbygden	1	154	12	—	—	166
Hela riket	12	1,250	78	12	—	1,340
5. Glasbruk.						
Kronobergs län: Landsbygden	14	713	319	40	44	1,116
Kalmar län: Landsbygden .	2	133	52	18	3	206
Älfsborgs län: Landsbygden .	1	441	81	2	4	528
Värmlands län: Landsbygden	2	395	93	12	25	525
Västmanlands län: Arboga .	1	82	42	—	—	124
Gäflleborgs län: Gäfle	1	39	14	1	—	54
Hela riket	21	1,803	601	73	76	2,553
6. Sten- och lergodsfabriker.						
Kristianstads l.: Landsbygden	1	79	25	6	—	110
Malmöhus län: Landsbygden	4	1,319	172	20	4	1,515
Hela riket	5	1,398	197	26	4	1,625
7. Tegelbruk.						
Stockholms län: Landsbygden	5	209	16	10	6	241
Södermanlands l.: Nyköping .	1	17	8	—	—	25
Eskilstuna	1	14	—	—	—	14
Östergötlands l.: Landsbygden	2	79	7	—	—	86
Kristianstads l.: Landsbygden	5	201	7	—	—	208
Malmöhus län: Lund	2	51	1	—	—	52
Hälsingborg .	1	50	5	—	—	55

**Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgifvare 285
samt hos dem anställda arbetare.**

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	A n t a l a r b e t a r e .				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
Tegelbruk (forts.).						
Malmöhus l.: Landsbygden .	27	1,381	88	9	3	1,481
Hallands län: Halmstad . .	1	36	10	—	—	46
Landsbygden .	1	50	7	—	—	57
Älfsborgs län: Vänersborg .	1	36	6	—	—	42
Örebro län: Landsbygden . .	1	71	10	—	—	81
Västmanlands l.: Landsbygden	2	72	8	6	8	94
Gäfleborgs län: Landsbygden	1	27	5	—	—	32
Hela riket	51	2,294	178	25	17	2,514
8. Tillverkning och uppsätt- ning af kakelugnar.						
Stockholms stad	27	187	5	7	—	199
Stockholms län: Södertälje .	1	2	—	—	—	2
Norrstälje . .	1	2	—	—	—	2
Sundbyberg .	1	—	—	—	—	—
Landsbygden	4	5	2	—	—	7
Uppsala län: Uppsala	4	135	5	4	—	144
Södermanl. län: Nyköping . .	1	14	—	—	—	14
Eskilstuna .	2	63	—	—	—	63
Landsbygden	3	9	—	—	—	9
Östergötlands l.: Linköping .	3	19	7	—	—	26
Norrköping .	3	51	8	—	—	59
Landsbygden	1	15	5	—	—	20
Jönköpings län: Jönköping .	3	14	—	—	—	14
Huskvarna .	1	6	—	—	—	6
Landsbygden	1	1	1	—	—	2
Kalmar län: Kalmar	3	109	2	8	1	120
Oskarshamn . .	2	32	9	—	—	41
Gottlands län: Visby	3	20	—	—	—	20
Blekinge län: Karlskrona . .	3	70	15	12	—	97
Karlskrona . .	3	16	6	4	—	26
Kristianstads l.: Kristianstad	4	6	—	—	—	6
Ängelholm .	3	10	2	—	—	12
Malmöhus län: Malmö	7	28	4	—	—	32
Lund	2	11	—	—	—	11
Landskrona .	1	4	—	—	—	4
Hälsingborg .	3	5	—	—	—	5

286 Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgivare samt hos dem anställda arbetare.

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- givare.	Antal arbetare.				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
Tillverkning och uppsättning af kakelugnar (forts.).						
Malmöhus län: Ystad	1	5	—	—	—	5
Hallands län: Halmstad . . .	2	19	—	—	—	19
Laholm	1	1	—	—	—	1
Göteb. o. Bohus l.: Göteborg .	8	42	—	—	—	42
Uddevalla . . .	2	—	—	—	—	—
Älfsborgs län: Vänersborg . .	1	—	2	—	—	2
Älvsås	2	18	1	—	—	19
Borås	4	23	1	—	—	24
Landsbygden .	2	29	2	—	—	31
Skaraborgs län: Lidköping . .	3	21	—	—	1	22
Skara	1	23	—	—	—	23
Landsbygden .	1	15	1	—	—	16
Värmlands län: Karlstad . . .	4	29	2	—	—	31
Filipstad . . .	3	29	1	—	—	30
Arvika	1	17	1	—	—	18
Landsbygden .	1	19	5	2	—	26
Örebro län: Örebro	6	82	1	—	—	83
Lindesberg . . .	1	22	5	1	—	28
Västmanlands län: Västerås .	2	25	4	3	—	32
Sala	1	26	2	1	—	29
Kopparbergs län: Falun . . .	2	7	1	1	—	9
Gäffleborgs län: Gäffe	2	84	11	5	2	102
Landsbygden .	2	40	5	—	—	45
Hela riket	143	1,410	116	48	4	1,578
9. Öfrig jord- och stenindustri.						
Kristianstads l.: Landsbygden	1	423	28	14	—	465
Malmöhus län: Hälsingborg .	1	25	—	—	—	25
Landsbygden .	2	47	6	3	1	57
Hela riket	4	495	34	17	1	547
XV. Kemisk-teknisk industri.						
1. Färg- och fernissfabriker.						
Malmöhus län: Malmö	2	13	2	—	—	15
Trelleborg . . .	1	4	2	—	—	6
Hela riket	3	17	4	—	—	21

**Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgifvare 287
samt hos dem anställda arbetare.**

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	Antal arbetare.				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
2. Ljus-, tvål- och parfym- fabriker m. fl.						
Stockholms stad	3	109	1	67	9	186
Malmöhus län: Malmö . . .	9	106	15	46	12	179
Hälsingborg	1	11	1	10	10	32
Limhamn	1	5	—	—	—	5
Göteb. o. Boh. l.: Göteborg . .	1	43	13	47	17	120
Uddevalla	2	17	—	—	—	17
Landsbygden	1	72	—	—	—	72
Älfsborgs län: Landsbygden . .	1	24	—	—	—	24
Hela riket	19	357	30	170	48	635
3. Sprängämnesfabriker.						
Stockholms län: Landsbygden . .	1	113	2	34	2	151
Malmöhus län: Landsbygden . .	1	71	—	10	—	81
Örebro län: Landsbygden . . .	1	40	8	3	13	64
Hela riket	3	224	10	47	15	296
4. Kalciumkarbid- och klorat- fabriker.						
Västernorr. l.: Landsbygden . .	2	287	27	—	—	314
Hela riket	2	287	27	—	—	314
5. Gödningsämnes- och svafvel- syrefabriker.						
Stockholms län: Landsbygden . .	2	147	4	—	—	151
Malmöhus län: Malmö	1	141	—	—	—	141
Landskrona	2	118	4	—	—	122
Hälsingborg	2	209	5	10	—	224
Limhamn	2	122	4	—	—	126
Göteb. o. Boh. l.: Landsbygden .	1	136	4	2	—	142
Hela riket	10	873	21	12	—	906
6. Tändsticksfabriker.						
Jönköpings län: Jönköping . . .	2	841	171	372	228	1,612
Landsbygden	1	165	47	92	50	354
Kalmar län: Västervik	1	161	66	56	67	350
Nybro	1	29	22	18	24	93
Göteb. o. Bohus l.: Uddevalla . .	1	260	69	180	46	555
Älfsborgs län: Vänersborg . . .	1	209	89	165	60	523
Skaraborgs län: Tidaholm . . .	1	671	155	501	167	1,494
Hela riket	8	2,336	619	1,384	642	4,981

288 Tab. 1. (Forts.) Af kollektivaftal berörda arbetsgifvare samt hos dem anställda arbetare.

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	A n t a l a r b e t a r e .				
		Män		Kvinnor		Till- sammans.
		öfver 18 år.	under 18 år.	öfver 18 år.	under 18 år.	
7. Öfrig kemisk-teknisk industri.						
Stockholms stad	1	26	4	14	4	48
Stockholms län: Landsbygden	2	41	6	13	4	64
Malmöhus län: Malmö	1	9	—	2	—	11
Trelleborg	1	21	2	1	1	25
Hela riket	5	97	12	30	9	148

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	Antal ar- betare.	Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gifvare.	Antal ar- betare.
XVI. Byggnadsverk- samhet.			Murare (forts.).		
1. Murare.			Malmöhus län: Ystad	10	66
Stockholms stad	300	1,400	Trelleborg	7	56
Stockholms län: Södertälje	15	90	Limhamn	8	55
Södermanl. län: Nyköping	4	17	Eslöf	9	58
Eskilstuna	8	55	Landsbygden	17	140
Landsbygden	6	30	Hallands län: Halmstad	12	125
Östergötlands län: Linköping	9	134	Falkenberg	6	38
Norrköping	20	165	Varberg	5	39
Jönköpings län: Jönköping	10	76	Göteb. o. Bohus l.: Göteborg	60	680
Tranås	4	31	Uddevalla	10	140
Kronobergs län: Växjö	6	44	Älfsborgs län: Vänersborg	6	28
Kalmar län: Kalmar	10	74	Borås	8	75
Västervik	6	35	Landsbygden	7	39
Blekinge län: Karlskrona	14	73	Skaraborgs län: Skara	3	22
Karlshamn	5	42	Värmlands län: Karlstad	8	53
Kristianstads l.: Kristianstad	11	146	Örebro län: Örebro	21	151
Ängelholm	5	57	Västmanlands län: Västerås	12	68
Åhus	3	17	Gäflleborgs län: Hudiksvall	3	10
Landsbygden	3	26	Västernorrlands l.: Sundsvall	6	39
Malmöhus län: Malmö	100	939	Hela riket	820	5,886
Lund	18	131	2. Byggnadsträarbetare.		
Landskrona	15	157	Stockholms stad	300	4,800
Hälsingborg	30	365	Stockholms län: Södertälje	15	104
			Vaxholm	5	72

**Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgifvare 289
samt hos dem anställda arbetare.**

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gif- vare.	Antal ar- betare.	Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gif- vare.	Antal ar- betare.
Byggnadsträarbetare (forts.).			Byggnadsträarbetare (forts.).		
Stockholms län: Landsbygden . . .	3	62	Skaraborgs län: Lidköping . .	4	58
Uppsala län: Uppsala . . .	14	180	Värmlands län: Karlstad . .	19	150
Södermanl. län: Nyköping . . .	4	62	Örebro län: Örebro	18	190
Eskilstuna . . .	11	140	Landsbygden . . .	1	32
Landsbygden . . .	10	88	Västmanlands län: Västerås .	21	100
Östergötlands l.: Linköping . .	10	177	Kopparbergs l.: Falun . . .	9	100
Norrköping . . .	15	220	Landsbygden . . .	3	41
Landsbygden . . .	4	40	Jämtlands län: Östersund . .	18	159
Jönköpings län: Jönköping . .	11	82	Norrbottens län: Landsbygden	1	44
Tranås . . .	2	51	Hela riket	888	10,999
Kalmar län: Kalmar	6	54			
Västervik . . .	11	60	3. Stuckatörer.		
Blekinge län: Karlskrona . . .	12	143	Stockholms stad	10	100
Ronneby . . .	5	59	Malmöhus län: Malmö . . .	7	48
Karlshamn . . .	7	124	Göteborgs o. Boh. l.: Göteborg	7	50
Sölvesborg . . .	4	30	Hela riket	24	198
Kristianstads l.: Kristianstad	11	144			
Ängelholm . . .	7	32	4. Förgylleri- och glasmästeri- arbetare.		
Hässelholm . . .	7	50	Stockholms stad	49	197
Åhus	4	25	Östergötlands län: Norrköping	4	9
Landsbygden . . .	10	56	Malmöhus län: Malmö . . .	10	43
Malmöhus län: Malmö . . .	100	859	Lund	3	12
Lund	18	166	Hälsingborg . . .	6	15
Landskrona . . .	9	138	Göteborgs o. Boh. l.: Göteborg	4	114
Hälsingborg . . .	37	330	Värmlands län: Karlstad . .	1	67
Ystad	8	70	Kopparbergs län: Falun . .	1	19
Trelleborg . . .	5	46	Hela riket	78	476
Limhamn . . .	3	40			
Eslöv	9	58	5. Målare.		
Landsbygden . . .	22	202	Stockholms stad	250	3,000
Hallands län: Halmstad . . .	12	171	Stockholms län: Södertälje . .	8	88
Falkenberg . . .	3	41	Vaxholm . . .	3	13
Varberg	3	50	Uppsala län: Uppsala	14	125
Göteb. o. Bohus l.: Göteborg .	50	800	Södermanlands l.: Nyköping .	6	47
Lysekil	4	32	Eskilstuna . . .	15	84
Uddevalla . . .	15	79	Östergötlands l.: Linköping .	8	70
Älfsborgs län: Vänersborg . .	3	24	Norrköping . . .	26	243
Borås	5	164			

290 **Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgifvare
samt hos dem anställda arbetare.**

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gif- vare.	Antal ar- betare.	Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gif- vare.	Antal ar- betare.
Mälare (forts.).			Mälare (forts.).		
Östergötlands l.: Söderköping	4	12	Jämtlands län: Östersund . .	9	45
Motala . . .	3	28	Norrbottns län: Landsbygden	8	24
Jönköpings län: Jönköping .	11	93	Hela riket	904	7,940
Kronobergs län: Växjö . . .	8	56	6. Skorstensfejare.		
Kalmar län: Kalmar	9	72	Stockholms stad	7	74
Oskarshamn . .	8	26	Malmöhus län: Malmö . . .	3	19
Västervik . . .	7	25	Göteborgs o. Boh. l.: Göteborg	6	49
Blekinge län: Karlskrona . .	22	115	Hela riket	16	142
Karlskrona . .	9	29	7. Börarbetare.		
Kristianstads l.: Kristianstad	8	78	Stockholms stad	21	1,114
Ängelholm . .	3	28	Kalmar län: Kalmar	1	16
Landsbygden .	5	15	Blekinge län: Karlskrona . .	3	29
Malmöhus län: Malmö	106	908	Malmöhus län: Malmö . . .	5	139
Lund	20	133	Lund	4	35
Landskrona . .	11	73	Hälsingborg .	4	37
Hälsingborg . .	33	225	Göteborgs o. Boh. l.: Göteborg	9	186
Ystad	8	45	Gäffleborgs län: Gäffe	4	58
Trelleborg . .	8	37	Hela riket	51	1,614
Eslöf	16	46	8. Elektriska montörer.		
Hörby o. Höör .	9	42	Stockholms stad	9	50
Hallands län: Halmstad . . .	15	94	Hela riket	9	50
Falkenberg . .	4	34	9. Byggnadsgröfarbetare.		
Varberg	7	31	Stockholms stad	380	5,600
Göteb. o. Bohus l.: Göteborg .	75	1,130	Stockholms län: Södertälje .	23	197
Uddevalle . . .	10	24	Vaxholm . . .	9	40
Älfsborgs län: Borås	16	69	Landsbygden .	4	125
Landsbygden .	6	27	Uppsala län: Uppsala	17	300
Skaraborgs län: Lidköping . .	5	36	Södermanl. län: Nyköping . .	6	65
Sköfde	9	38	Eskilstuna . .	11	120
Värmlands län: Kristinehamn	5	34	Landsbygden .	10	70
Arvika	7	52	Östergötlands län: Linköping .	12	85
Örebro län: Örebro	25	125	Norrköping .	69	266
Västmanlands län: Västerås .	10	111	Kronobergs län: Växjö	5	50
Kopparbergs län: Falun . . .	9	47			
Gäffleborgs län: Gäffe	25	105			
Västernorrlands l.: Härnösand	9	61			
Sundsvall . . .	12	97			

**Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgifvare 291
samt hos dem anställda arbetare.**

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gif- vare.	Antal ar- betare.	Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gif- vare.	Antal ar- betare.
Byggnadsgröfarbetare (forts.).			10. Gipsrörare.		
Kalmar län: Kalmar	8	60	Stockholms stad	13	130
Blekinge län: Karlskrona . .	17	235	Hela riket	13	130
Ronneby	4	60			
Karlshamn	6	155	11. Väg- och vattenbyggnads- arbetare.		
Kristianstads l.: Kristianstad	8	115	Stockholms län: Landsbygden	3	410
Ängelholm	7	27	Södermanl. l.: Landsbygden	1	80
Hässleholm	7	70	Östergötlands l.: Landsbygden	2	154
Åhus	1	40	Kalmar län: Landsbygden .	1	400
Landsbygden	2	11	Gottlands län: Landsbygden .	2	300
Malmöhus län: Malmö . . .	101	899	Hallands län: Landsbygden .	2	660
Lund	18	204	Älfsborgs län: Landsbygden .	4	1,430
Landskrona	9	126	Skaraborgs län: Landsbygden	2	730
Hälsingborg	41	382	Örebro län: Landsbygden . .	2	390
Ystad	10	84	Västmanlands l.: Landsbygden	2	100
Trelleborg	8	119	Kopparbergs l.: Landsbygden	4	1,220
Limhamn	6	55	Hela riket	25	5,874
Eslöf	13	29			
Hörby	3	15			
Landsbygden	31	295	XVII. Allmänna ar- beten.		
Hallands län: Halmstad . .	8	193	1. Byggnadsarbeten: kom- munala.		
Falkenberg	1	8	Stockholms stad	1	2,357
Varberg	2	20	Stockholms län: Södertälje .	1	59
Landsbygden	2	126	Södermanlands l.: Eskilstuna	1	170
Göteb. o. Bohus l.: Göteborg	59	1,395	Östergötlands län: Norrköping	1	239
Uddevalla	8	153	Kalmar län: Kalmar	1	87
Älfsborgs län: Borås	10	80	Kristianstads l.: Kristianstad	1	63
Skaraborgs län: Lidköping .	3	72	Malmöhus län: Malmö . . .	1	523
Värmlands län: Karlstad . .	20	180	Lund	1	53
Örebro län: Örebro	15	235	Landskrona	1	85
Västmanlands län: Västerås .	16	100	Hälsingborg	1	124
Kopparbergs län: Säter . . .	1	119	Trelleborg	1	41
Gäffleborgs län: Landsbygden	2	156	Limhamn	1	12
Västernorr. län: Härnösand .	2	75	Hallands län: Halmstad . .	1	151
Landsbygden	1	134	Göteb. o. Bohus l.: Göteborg	1	807
Jämtlands län: Östersund . .	4	65	Uddevalla	1	80
Norrbottnens län: Landsbygden	1	72			
Hela riket	1,001	13,082			

292 Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgifvare samt hos dem anställda arbetare.

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gif- vare.	Antal ar- betare.	Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gif- vare.	Antal ar- betare.
Byggnadsarbeten: kommunala (forts.).			5. Renhållningsverk: kom- munala.		
Älfsborgs län: Borås	1	136	Stockholms stad	1	554
Värmlands län: Karlstad . .	1	122	Södermanlands l.: Eskilstuna	1	19
Gäflborgs län: Gäfle	1	229	Blekinge län: Karlskrona . .	1	20
Söderhamn	1	53	Malmöhus län: Malmö . . .	1	141
Hudiksvall	1	95	Lund	1	29
Hela riket	20	5,506	Hälsingborg	1	33
2. Byggnadsarbeten: i entreprenad.			Limhamn	1	8
Stockholms stad	3	188	Gäflborgs län: Söderhamn .	1	11
Malmöhus län: Malmö . . .	3	29	Hela riket	8	815
Hela riket	6	217	6. Renhållningsverk: enskilda.		
3. Gas-, elektricitets- och vattenledningsverk: kommunala.			Stockholms stad	3	400
Stockholms stad	1	1,372	Kristianstads l.: Kristianstad	1	9
Södermanlands l.: Eskilstuna	1	36	Hela riket	4	409
Östergötlands län: Norrköping	1	131	7. Kraftstationer: statens.		
Kristianstads l.: Kristianstad	1	39	Älfsborgs län: Landsbygden .	1	24
Malmöhus län: Malmö . . .	1	144	Hela riket	1	24
Lund	1	50	8. Kraftstationer: enskilda.		
Landskrona	1	25	Västernorrlands län: Lands- bygden	1	8
Hälsingborg	1	81	Hela riket	1	8
Ystad	1	25	XVIII. Handel och varulager.		
Göteborgs o. Boh. l.: Göteborg	1	210	Handelsarbetare och varu- utkörare.		
Örebro län: Örebro	1	32	Stockholms stad	68	1,002
Gäflborgs län: Gäfle	1	77	Södermanlands län: Nyköping	12	18
Hela riket	12	2,222	Södermanlands l.: Eskilstuna	7	24
4. Gas-, elektricitets- o. vatten- ledningsverk: enskilda.			Östergötlands l.: Norrköping	44	149
Blekinge län: Karlskrona . .	1	32	Blekinge län: Karlskrona . .	8	25
Malmöhus län: Limhamn . .	1	5	Kristianstads l.: Kristianstad	21	40
Hela riket	2	37	Landsbygden	1	2

¹ Öfriga vid kraftstationen anställda arbetare återfinnas under väg- och vattenbygg-
nadsarbetare.

**Tab. 1. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetsgifvare 293
samt hos dem anställda arbetare.**

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gif- vare.	Antal ar- betare.	Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gif- vare.	Antal ar- betare.
Handelsarbetare m. fl. (forts.).			Stufverirörelse (forts.).		
Malmöhus län: Malmö . . .	109	766	Södermanl. l.: Landsbygden	1	275
Lund . . .	44	124	Kalmar län: Kalmar . . .	1	25
Landskrona . . .	47	180	Oskarshamn . . .	5	85
Hälsingborg . . .	52	222	Blekinge län: Karlskrona . .	1	100
Trelleborg . . .	29	74	Karlshamn . . .	10	55
Eslöf . . .	10	40	Sölvesborg . . .	8	50
Landsbygden . . .	4	26	Kristianstads län: Åhus . .	1	130
Hallands län: Varberg . . .	23	45	Malmöhus län: Malmö . . .	9	316
Göteb. o. Boh. l.: Göteborg . .	65	416	Landskrona . . .	1	125
Landsbygden . . .	1	27	Hälsingborg . . .	3	253
Örebro län: Landsbygden . .	1	5	Trelleborg . . .	9	72
Hela riket	546	3,185	Landsbygden . . .	3	27
			Hallands län: Halmstad . .	3	100
XIX. Landtransport.			Varberg . . .	8	50
1. Åkerirörelse.			Göteb. o. Bohus l.: Göteborg .	70	1,273
Stockholms stad	197	1,635	Uddevalla . . .	4	160
Södermanlands l.: Nyköping .	7	19	Skaraborgs län: Landsbygden	1	25
Eskilstuna	29	59	Värmlands län: Karlstad . .	1	39
Östergötlands l.: Norrköping	42	110	Kristinehamn . . .	2	99
Blekinge län: Karlskrona . .	8	50	Örebro län: Örebro	8	12
Karlshamn	4	10	Västmanlands län: Västerås .	2	33
Kristianstads l.: Kristianstad	10	12	Köping	1	48
Malmöhus län: Malmö . . .	37	128	Gäffleborgs län: Gäffe	12	429
Lund	7	25	Söderhamn	16	244
Limhamn	8	16	Landsbygden		
Göteborgs o. Boh. l.: Göteborg	34	174	Västernorr. län: Härnösand .	6	25
Örebro län: Örebro	30	100	Sundsvall	1	75
Gäffleborgs län: Gäffe	7	28	Landsbygden	28	670
Västernorrlands l.: Sundsvall	23	60	Västerbottens l.: Umeå	8	100
Norrbottnens län: Landsbygden	1	20	Landsbygden		
Hela riket	444	2,446	Norrbottnens län: Luleå . . .	1	27
			Piteå	1	150
2. Stufverirörelse. ¹			Haparanda	2	42
Stockholms stad	120	1,320	Landsbygden	5	158
Uppsala län: Landsbygden . .	6	150	Hela riket	258	6,742

¹ På grund af yrkets natur har i en del fall endast hufvudorten kunnat angifvas, oaktadt aftalet sträcker sig utöfver densamma.

294 Tab. 1. (Forts.) Af kollektivaf-tal berörda arbetsgifvare samt hos dem anställda arbetare.

Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gif- vare.	Antal ar- betare.	Näringsgrenar och orter.	Antal arbets- gif- vare.	Antal ar- betare.
3. Spårvägar.			2. Examinerade maskinister.		
Stockholms stad	1	1,110	Hela riket	139	1,660
Uppsala län: Uppsala . . .	1	43			
Östergötlands l.: Norrköping	1	70	3. Maskinister och eldare på bogserbåtar och ångslupar.		
Malmöhus län: Malmö . . .	1	169	Stockholms stad	5	205
Hälsingborg	1	58	Göteborgs o. Boh. l.: Göteborg	5	80
Göteborgs o. Boh. l.: Göteborg	1	556	Hela riket	10	285
Hela riket	6	2,006			
4. Järnvägar (enskilda).			4. Främ- och skutakeppare, rorgångare m. fl.		
Östra Sverige	6	2,607	Stockholms stad	3	274
Småland och Öarna	16	2,323	Östergötlands l.: Linköping .	9	45
Södra Sverige	27	3,469	Norrköping	3	25
Västra Sverige	15	3,433	Malmöhus län: Landsbygden	3	50
Norra Sverige	8	1,573	Värmlands län: Landsbygden	5	62
Hela riket	72	13,405	Hela riket	23	456
5. Telefon (enskild).			XXI. Diverse.		
Stockholms stad	1	310	Teknisk teaterpersonal.		
Hela riket	1	310	Stockholms stad	1	16
XX. Sjötransport.			Hela riket	1	16
1. Sjömän och eldare.					
Stockholms stad	1	184	Samtliga närings- grenar.		
Göteborgs o. Boh. l.: Göteborg	45	1,310			
Hela riket	46	1,494	Summa	11,241	255,950

Tab. 2. Arbetsgivare och arbetare, berörda och icke berörda af kollektivafstal, inom olika näringsgrenar.¹

Näringsgrenar.	Näringsgrenens hela antal		Antal kollek- tiv- aftal.	Antal af kollektivafstal berörda				
	arbets- gifvare.	arbe- tare.		arbets- gifvare.	a r b e t a r e .			
					Absolut.	Per arbets- gifvare.	Per aftal.	I % af hela an- talet.
I. Jordbruk och trädgårdsskötsel.								
Jordbruk	—	—	28	34	1,734	51	62	—
Trädgårdsskötsel	—	—	5	47	223	5	45	—
II. Skogsbruk.								
Skogsafverkning	—	—	2	2	520	260	260	—
Flottnng	—	—	6	4	856	214	143	—
III. Grufdrift.								
Stenkolsgrufvor	6	2,250	10	6	2,201	367	220	98
Malmgrufvor	257	12,700	7	7	987	141	141	8
IV. Närings- och njutningsämnes- industri.								
Kvarnar	2,325	5,300	26	35	1,162	33	45	22
Bagerier och konditorier	—	—	78	507	3,651	7	47	—
Karamell-, choklad- o. käxfabriker	73	1,900	10	18	747	42	75	39
Råsockerbruk o. sockerraffinaderier	26	9,200	45	24	8,673	361	193	94
Tobaksfabriker	99	5,000	21	60	3,750	63	179	75
Brännvinsbrännerier, jästfabriker och destilleringsverk	152	1,400	8	8	161	20	20	12
Bryggerier, mälterier och läske- drycksfabriker	523	8,200	63	108	4,540	42	72	55
Margarinfabriker	12	500	5	4	355	89	71	71
Slakterier och charkuterier	—	—	14	133	681	5	49	—
Mejerier	—	—	—	—	—	—	—	—
Öfrig närings- o. njutningsämnes- industri	180	1,700	6	4	57	14	10	3

¹ Uppgifterna rörande hela antalet arbetsgivare och arbetare inom olika näringsgrenar hafva i de flesta fall hämtats från Arbetstatistik C: 2. Olycksfall i arbete år 1907 (under utarbeting). Uppgifterna om tryckeriindustrien hafva införskaffats direkt från arbetsgifvarne, uppgifterna om de enskilda järnvägarne personal hafva erhållits från Kungl. järnvägsstyrelsens statistiska kontor och uppgifterna om sjöfolket ur Kommerskollegii berättelse om sjöfarten för år 1907. Därjämte hafva i några fall uppgifter hämtats ur Kommerskollegii berättelse om fabriker och handverk för år 1907. I hvad mån dessa siffror äro jämförliga med här förevarande undersöknings uppgifter rörande antalet af kollektivafstal berörda arbetsgivare och arbetare, har å annat ställe (se ofvan s. 30—32) utförligt utvecklats. Här må endast påpekas, att i det stora hela de i tabellen upptagna relationstalen mellan hela antalet arbetare inom olika näringsgrenar och antalet af kollektivafstal berörda kunna anses gifva en tillnärmelsevis riktig bild af de verkliga förhållandena.

² 3 saftstationer oberäknade.

³ Afstal för utkörare vid mjölkförsäljningsaffärer och med dessa förenade mejerier hafva redovisats under handels-arbetare och varuutkörare.

Tab. 2. (Forts.) Arbetare och arbetsgifvare, berörda och icke berörda af kollektivaftal, inom olika näringsgrenar.

Näringsgrenar.	Näringsgrenens hela antal		Antal kollek- tiv- aftal.	Antal af kollektivaftal berörda					
	arbets- gifvare.	arbeta- re.		arbets- gifvare.	a r b e t a r e .				
					Absolut.	Per arbets- gifvare.	Per aftal.	I % af hela an- talet.	
V. Textilindustri.									
Väfverier, spinnerier, blekerier, fär- gerier, triåfabriker m. fl.	410	35,000	61	73	12,346	169	202	35	
Repslagerier	—	—	9	19	153	8	17	—	
VI. Beklädnadsindustri.									
Hattmakerier och hattfabriker . . .	—	—	7	17	520	31	74	—	
Skrädderier och sömnadsfabriker . .	—	—	102	932	6,932	7	68	—	
Skofabriker	74	5,600	55	55	5,197	94	94	93	
Skomakeriverkstäder	—	—	35	478	1,137	2	32	—	
Handskfabriker	22	450	1	13	316	24	316	70	
Buntmakerier	—	—	2	16	342	21	171	—	
Träskoverkstäder	—	—	5	27	80	3	16	—	
Barberare och perukmakare	—	—	6	269	389	1	65	—	
Bad- och tvättinrättningar	—	—	2	1	58	58	29	—	
VII. Läder-, hår- och gummivaru- industri.									
Garfverier och läderfabriker	300	2,150	31	29	910	31	29	42	
Gummivarufabriker	11	1,400	8	4	1,149	287	144	82	
Borst- och penselfabriker	15	1,570	2	2	195	98	98	34	
Sadelmakare- och tapetserareverk- städer	—	—	37	348	954	3	26	—	
VIII. Trävaruindustri.									
Sågverk och hyflerier	1,994	44,300	58	118	10,531	89	182	24	
Brädgårdsrörelse									
Träkölsverk	242	5,900	10	12	229	19	23	4	
Snickeri- och möbelfabriker	505	14,200	88	78	4,345	56	49	47	
Snickeri- och möbilverkstäder . . .									
Korgmakerier och korgfabriker . . .	—	—	2	9	69	8	35	—	
Tunnbinderier	—	—	14	53	280	5	20	—	
Korkfabriker	17	450	5	12	405	34	81	90	
IX. Trämasse och pappersindustri.									
Pappersbruk, pappfabriker och trä- massefabriker	206	18,900	46	35	8,360	239	182	44	
Bokbinderier, kartongfabriker m. fl.	—	—	14	215	3,738	17	267	—	
Tapetfabriker	10	300	2	—	—	—	—	—	

¹ Häri medräknade äfven kvastfabriker.

² Ett aftal för kuskar vid en tapetfabrik har redovisats under handelsarbetare och varu-
utkörare.

Tab. 2. (Forts.) Arbetsgivare och arbetare, berörda och icke berörda af kollektivaftal, inom olika näringsgrenar.

Näringsgrenar.	Näringsgrenens hela antal		Antal kollektiv- aftal.	Antal af kollektivaftal berörda				
	arbets- givare.	arbeta- tare.		arbets- givare.	a r b e t a r e .			
					Absolut.	Per arbets- givare.	Per aftal.	I % af hela an- talet.
X. Grafisk industri.								
Boktryckerier och stilgjutier . . .	479	7,000	1	374	6,528	17	6,528	93
Kemigrafiska anstalter	—	—	1	19	300	16	300	—
Litografiska anstalter	—	—	15	33	1,031	31	69	—
XI. Malmförädlingsindustri.								
Järn- och stålverk, zink- och bly- hyttor, kopparverk m. m.	172	17,300	22	16	2,742	171	125	16
XII. Metallindustri.								
Järn- och stålvarnfabriker	432	20,000	47	82	8,823	108	188	44
Smides-, reparations- och hofslageri- verkstäder	—	—	19	148	1,491	10	78	—
Bleck-, plåt- och kopparslagerier . .	—	—	47	293	1,977	7	42	—
Guld- och silfvervarufabriker	15	800	3	3	501	167	167	63
Galvaniserings- och kapsylfabriker m. fl.	139	4,900	13	7	948	135	73	19
XIII. Maskin- och skeppsbyggnads- industri.								
Mekaniska verkstäder	453	36,200	39	124	24,448	197	627	68
Skeppsvarf och båtbyggerier								
Elektriska verkstäder								
Vagnfabriker								
Uppsättning o. skötsel af elektriska maskiner	—	—	1	34	1,095	32	1,095	—
Vagnmakerier	—	—	6	30	188	6	31	—
Instrumentfabriker	70	1,100	13	26	414	16	32	38
Urmakerier	—	—	1	40	86	2	86	—
XIV. Jord- och stenindustri.								
Stenbrott och stenhuggerier	358	12,100	65	141	8,437	60	130	70
Torfindustri	115	2,400	6	6	427	71	71	18
Grustag	—	—	2	2	104	52	52	—
Kalk- o. kritbruk samt cementfabriker	90	2,900	11	12	1,340	112	122	46
Glasbruk	63	5,400	15	21	2,553	122	170	47
Sten- och lergodsfabriker	536	13,000	46	5	1,625	325	325	32
Tegelbruk				51	2,514	49	55	
Tillverkning och uppsättning af kakelugnar	—	—	8	143	1,578	11	197	—
Öfrig jord- och stenindustri	17	900	4	4	547	137	137	61
XV. Kemisk-teknisk industri.								
Färg- och färrnissfabriker	24	250	2	3	21	7	11	8
Ljus-, tvål- och parfymfabriker m. fl.	65	1,600	17	19	635	33	37	40

Tab. 2. (Forts.) Arbetsgifvare och arbetare, berörda och icke berörda af kollektivafstal, inom olika näringsgrenar.

Näringsgrenar.	Näringsgrenens hela antal		Antal kollektiv- aftal.	Antal af kollektivafstal berörda				
	arbets- gifvare.	arbe- tare.		arbets- gifvare.	a r b e t a r e .			
					Absolut.	Per arbets- gifvare.	Per aftal.	I % af hela an- talet.
Sprängämnesfabriker	14	1,100	3	3	296	99	99	27
Kalciumkarbid- och kloratfabriker	3	450	6	2	314	157	52	70
Gödningsämnes- och svafvelsyre- fabriker	52	1,100	16	10	906	91	57	82
Tändsticksfabriker	21	6,300	11	8	4,981	623	453	79
Öfrig kemisk-teknisk industri . .	61	900	5	5	148	30	30	16
XVI. Byggnadsverksamhet.								
Murare	—	—	45	820	5,886	7	131	—
Byggnadsträarbetare	—	—	64	888	10,999	12	172	—
Stuckatörer	—	—	3	24	198	8	66	—
Förgylleri- och glasmästeriarbetare	—	—	12	78	476	6	40	—
Målare	—	—	49	904	7,940	8	162	—
Skorstensfejare	—	—	3	16	142	9	47	—
Rörarbetare	—	—	11	51	1,614	32	147	—
Elektriska montörer	—	—	1	9	50	6	50	—
Byggnadsgrofarbetare	—	—	68	1,001	13,082	13	192	—
Gipsrörare	—	—	1	13	130	10	130	—
Väg- och vattenbyggnadsarbetare .	—	—	26	25	5,874	235	226	—
XVII. Allmänna arbeten.								
Byggnadsarbeten:								
kommunala	—	—	22	20	5,506	275	250	—
i entreprenad	—	—	2	6	217	36	109	—
Gas-, elektricitets- och vattenled- ningsverk:								
kommunala	—	—	12	12	2,222	185	185	—
enskilda	—	—	2	2	37	19	19	—
Renhållningsverk:								
kommunala	—	—	8	8	815	102	102	—
enskilda	—	—	2	4	409	102	205	—
Kraftstationer:								
statens	—	—	2	1	24	24	12	—
enskilda	—	—	1	1	8	8	8	—
XVIII. Handel och varulager.								
Handelsarbetare och varuutkörare .	—	—	73	546	3,185	6	44	—
XIX. Landtransport.								
Åkerirörelse	—	—	19	444	2,446	6	129	—
Stufverirörelse	—	—	55	258	6,742	26	123	—
Spärvägar	—	—	12	6	2,006	334	167	—
Järnvägar (enskilda)	142	20,400	79	72	13,405	186	170	66
Telefon (enskild)	—	—	1	1	310	310	310	—

Tab. 2. (Forts.) Arbetsgivare och arbetare, berörda och icke berörda af kollektivafstal, inom olika näringsgrenar.

Näringsgrenar.	Näringsgrenens hela antal		Antal kollek- tiv- afstal.	Antal af kollektivafstal berörda				
	arbets- givare.	arbe- tare.		arbets- givare.	a r b e t a r e.			
					Absolut.	Per arbets- givare	Per afstal.	I % af hela an- talet.
XX. <i>Sjötransport.</i>								
Sjömän och eldare	—	15,650	2	46	1,494	32	747	20
Examinerade maskinister			2	139	1,660	12	830	
Maskinister och eldare på bogser- båtar och ångslupar	—	—	4	10	285	29	71	—
Präm- och skutskeppare, roregångare m. fl.	—	—	5	23	456	20	91	—
XXI. <i>Diverse.</i>								
Teknisk teaterpersonal	—	—	1	1	16	16	16	—

Tab. 3. Af kollektivafstal berörda arbetare vid grufvor och utan i kollektivaf-

Näringsgrenar.	Antal arbetare vid tillverkningen (brytningen)						Antal last- och lossnings- arbetare, handtlångare, maga- sinsarbetare m. fl.								
	inom grupper med fastställd lön.			inom grupper utan fast- ställd lön.			inom grupper med fastställd lön.			inom grupper utan fast- ställd lön.			Summa.		
	M.	Kv.	S:a.	M.	Kv.	S:a.	M.	Kv.	S:a.	M.	Kv.	S:a.	M.	Kv.	S:a.
III. Grufvdrift.															
1. Stenkolsgrufvor . . .	1,309	—	1,309	—	1	1	1,310	717	—	717	—	—	717	—	717
2. Malmgrufvor . . .	669	—	669	7	41	48	717	76	—	76	10	—	10	—	86
IV. Närings- och njut- ningsämnesindustri.															
1. Kvarnar . . .	457	—	457	26	1	27	484	386	12	398	15	—	15	—	413
4. Råsockerbruk och soc- kerraffinaderier . . .	4,821	638	5,459	—	17	17	5,476	2,075	6	2,081	12	3	15	—	2,096
5. Tobaksfabriker . . .	1,100	2,438	3,538	23	58	81	3,619	3	—	3	62	20	82	—	85
6. Brännvinsbrännerier, jästfabriker och de- stilleringsverk . . .	91	—	91	—	1	1	92	26	—	26	—	—	—	—	26
7. Bryggerier, mälterier o. läskedrycksfabriker . . .	1,994	943	2,937	16	138	154	3,091	9	1	10	—	—	—	—	10
8. Margarinfabriker . . .	207	60	267	6	2	8	275	20	—	20	27	—	27	—	47
10. Öfrig närings- o. njut- ningsämnesindustri . . .	20	12	32	9	6	15	47	3	—	3	—	—	—	—	3
V. Textilindustri.															
Väfverier, spinnerier, blekerier, färgier, trikåfabriker m. fl. . .	4,065	7,111	11,176	178	210	388	11,564	51	—	51	127	9	136	—	187
VI. Beklädnadsindustri.															
1. Hattfabriker . . .	161	151	312	15	134	149	461	—	—	—	2	—	2	—	2
3. Skofabriker . . .	3,134	1,935	5,069	—	42	42	5,111	—	—	—	6	—	6	—	6
5. Handskfabriker . . .	139	174	313	—	—	—	313	—	—	—	1	—	1	—	1
9. Bad- och tvättinrätt- ningar . . .	5	49	54	—	—	—	54	—	—	—	—	—	—	—	—
VII. Läder-, hår- och gummivarindustri.															
1. Garfverier och läder- fabriker . . .	793	15	808	—	2	2	810	40	—	40	8	—	8	—	48
2. Gummivarufabriker . . .	432	590	1,022	—	—	—	1,022	47	23	70	2	—	2	—	72
3. Borst- o. penselfabriker . . .	73	103	176	—	—	—	176	—	—	—	9	—	9	—	9
VIII. Trävarindustri.															
1. Sågverk och hyflerier . . .	4,782	41	4,823	160	70	230	5,053	3,341	—	3,341	281	—	281	—	3,622
3. Tråkölsverk . . .	222	3	225	1	—	1	226	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Snickeri- och möbel- fabriker . . .	2,891	51	2,942	156	66	222	3,184	728	—	728	255	—	255	—	983
8. Korkfabriker . . .	160	215	375	—	3	3	378	—	—	—	16	—	16	—	16
IX. Trämasse- och pap- persindustri.															
Pappersbruk, papp- o. trämassfabriker . . .	4,257	735	4,992	405	227	632	5,624	1,354	—	1,354	98	12	110	—	1,464
X. Grafisk industri.															
1. Boktryckerier o. stil- gjuterier . . .	5,583	681	6,264	—	—	—	6,264	—	—	—	141	24	165	—	165
2. Kemigrafiska anstalter . . .	254	44	298	—	—	—	298	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Litografiska anstalter . . .	815	—	815	—	109	109	924	9	—	9	47	19	66	—	75

¹ På grund af materialets beskaffenhet har i denna tabell icke medtagits karamell-, choklad- och käxfabriker, sättning af kakelugnar samt grustag, hvaremot hattfabrikerna utskilts från hattmakerierna och sålunda kunnat med-

fabriker¹, fördelade efter arbetets art samt i grupper med och tal fastställd lön.

Antal reparatörer och hjälparbetare			Antal maskinister och eldare samt elektriska arbetare			Antal kuskar och utkörare samt järnvägspersonal			Hela antalet arbetare						Summa.	
inom grupper med fastställd lön.	inom grupper utan fastställd lön.	S.a.	inom grupper med fastställd lön.	inom grupper utan fastställd lön.	S.a.	inom grupper med fastställd lön.	inom grupper utan fastställd lön.	S.a.	inom grupper med fastställd lön.			inom grupper utan fastställd lön.				
									M.	Kv.	S.a.	M.	Kv.	S.a.		
57 109	9 35	66 144	94 15	— 4	94 19	11 1	3 20	14 21	2,188 870	—	2,188 870	12 76	1 41	13 117	2,201 987	III 1. 2.
28	² 42	70	56	39	95	42	58	100	969	12	981	179	2	181	1,162	IV 1.
344 —	151 ³ 13	495 13	378 2	188 15	566 17	27 2	13 14	40 18	7,645 1,107	644 2,438	8,289 3,545	364 124	20 81	384 205	8,673 3,750	4. 5.
3	2	5	11	4	15	18	5	23	149	—	149	11	1	12	161	6.
115 7	95 8	210 15	117 2	106 6	223 8	637 10	369 —	1,006 10	2,872 246	944 60	3,816 306	586 47	138 2	724 49	4,540 355	7. 8.
—	2	2	5	—	5	—	—	—	28	12	40	11	6	17	57	10. V.
176	178	354	68	104	172	7	62	69	4,367	7,111	11,478	649	219	868	12,346	
9 —	6 35	15 35	— 3	8 28	8 31	— —	3 14	3 14	170 3,137	151 1,935	321 5,072	34 83	134 42	168 125	489 5,197	VI 1. 3. 5.
—	2	2	—	—	—	—	—	—	139	174	313	3	—	3	316	
—	—	—	—	2	2	2	—	2	7	49	56	2	—	2	58	9.
—	14	14	4	24	28	—	10	10	837	15	852	56	2	58	910	VII 1.
26	16	42	5	5	10	—	3	3	510	613	1,123	26	—	26	1,149	2.
3	3	6	—	2	2	—	2	2	76	103	179	16	—	16	195	3.
237 —	160 —	397 —	145 3	28 —	173 3	38 —	43 —	81 —	8,543 225	41 3	8,584 228	672 1	70 —	742 1	9,326 229	VII 1. 3.
32 —	39 1	71 1	42 —	52 3	94 3	5 —	28 7	33 7	3,698 160	51 215	3,749 375	530 27	66 3	596 30	4,345 405	4. 8.
583	109	692	408	45	453	53	74	127	6,655	735	7,390	731	239	970	8,360	IX
—	53	53	—	42	42	—	4	4	5,583	681	6,264	240	24	264	6,528	X. 1.
—	—	—	—	1	1	—	1	1	254	44	298	2	—	2	300	2.
—	23	23	—	6	6	—	3	3	824	—	824	79	128	207	1,031	

brädgårdsrörelse, guld- och silfvervarufabriker, uppsättning och skötsel af elektriska maskiner, tillverkning och upp räknats. — ² Där af 1 kvinna. — ³ Där af 3 kvinnor.

Tab. 3. (Forts.) Af kollektivafstal berörda arbetare vid grufvor
och utan i kollektiv-

Näringsgrenar.	Antal arbetare vid tillverkningen (brytningen)						Summa.	Antal last- och lossnings- arbetare, handtlångare, maga- sinsarbetare m. fl.						Summa.
	inom grupper <i>med</i> fastställd lön.			inom grupper <i>utan</i> fastställd lön.				inom grupper <i>med</i> fastställd lön.			inom grupper <i>utan</i> fast- ställd lön.			
	M.	Kv.	S:a.	M.	Kv.	S:a.		M.	Kv.	S:a.	M.	Kv.	S:a.	
XI. <i>Malmförädlingsin- dustri.</i> Järn- och stålverk, zink- och blyhyttor, kopparverk m. m. . .	1,894	—	1,894	3	—	3	1,897	377	—	377	87	—	87	464
XII. <i>Metallindustri.</i> 1. Järn- och stålvarn- fabriker 5. Galvaniserings- och kapsylfabriker m. fl. . .	6,709 515	134 335	6,843 850	431 —	312 15	743 15	7,586 865	568 24	1 6	569 30	370 —	7 —	377 —	946 30
XIII. <i>Maskin- och skepps- byggnadsindustri.</i> 1. Mekaniska verkstäder 2. Skeppsvarf och båt- byggerier 3. Elektriska verkstäder 5. Vagnfabriker 7. Instrumentfabriker . .	14,840 1,323 2,476 619 409	— — 202 — —	14,840 1,323 2,678 619 409	198 20 223 — 1	12 — 200 — 4	210 20 423 — 5	15,050 1,343 3,101 619 414	2,763 462 373 160 —	— — — — —	2,763 462 373 160 —	91 3 149 — —	1 — — — —	92 3 149 — —	2,855 465 522 160 —
XIV. <i>Jord- o. stenindustri.</i> 1. Stenbrott och sten- huggerier 2. Torfindustri 4. Kalk- och kritbruk samt cementfabriker . . 5. Glasbruk 6. Sten- och lergodsfabri- ker 7. Tegelbruk 9. Öfrig jord- och sten- industri	5,482 314 958 1,607 1,228 2,184 276	— 15 — 27 22 — 2	5,482 329 958 1,634 1,250 2,184 278	98 — — 46 — 6 138	— 80 12 53 8 41 16	98 80 12 99 8 47 154	5,580 409 970 1,733 1,258 2,231 432	176 — 75 504 177 90 68	— — — 24 — — —	176 — 75 528 177 90 68	128 — — 107 — — —	— — — 45 — — —	128 — — 152 — — —	304 — 75 680 177 90 68
XV. <i>Kemisk-teknisk in- dustri.</i> 1. Färg- och färrnissfabri- ker 2. Ljus-, tvål- o. parfym- fabriker m. fl. 3. Sprängämnesfabriker . . 4. Kalciumkarbid- och kloratfabriker 5. Gödningsämnens- och svafvelsyrefabriker . . . 6. Tändsticksfabriker . . . 7. Öfrig kemisk-teknisk industri	14 232 157 208 474 1,502 67	— 117 36 — 7 1,732 2	14 349 193 208 481 3,534 69	— — — — — 180 —	— 76 26 — — 294 35	— 76 26 — — 474 35	14 425 219 208 481 4,008 104	5 73 19 27 283 230 24	— — — — 2 — —	5 73 19 27 285 230 24	— 12 1 2 1 111 —	— 25 — — 3 — 2	— 37 1 2 4 111 2	5 110 20 29 289 341 26
Summa	82,222	18,620	100,842	2,346	2,312	4,658	105,500	15,363	75	15,438	2,181	170	2,351	17,789

¹ Däraf 1 kvinna.

Tab. 4. Kollektivafnalen, fördelade efter olika slag af parter (organisation eller icke).

Näringsgrenar.	Kollektivafnalt med organisation som part										Kollektivafnalt, hvilkas parter ej framgå af afnaltet.	Hela antalet		
	på båda sidor.		endast på arbetaresidan. ¹						på ingendera sidan. ²					
			träffade med en arbetsgiffvare.		träffade med flera arbetsgiffvare.		Summa							
			Antal		Antal		Antal							Antal
af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.	
I. Jordbruko. trädgårdsskötsel														
Jordbruk	2	484	17	957	2	62	19	1,019	1	122	—	—	22	1,625
Trädgårdsskötsel	1	85	1	10	3	128	4	138	—	—	—	—	5	223
II. Skogsbruk.														
Skogsafverkning	—	—	2	520	—	—	2	520	—	—	—	—	2	520
Flotning	—	—	3	414	—	—	3	414	3	442	—	—	6	856
III. Grufdrift.														
Stenkolsgrufvor m. m.	5	2,531	4	1,268	1	27	5	1,295	—	—	—	—	10	3,826
Malmgrufvor	—	—	7	987	—	—	7	987	—	—	—	—	7	987
IV. Närings- och njutnings-ämneshandl.														
Kvarnar	6	332	16	572	2	268	18	840	1	20	—	—	25	1,192
Bagerier och konditorier	19	2,206	10	223	49	1,222	59	1,445	—	—	—	—	78	3,651
Karamell-, choklad- och kexfabriker	—	—	7	543	3	204	10	747	—	—	—	—	10	747
Råsockerbruk och sockerrefinaderier	—	—	39	8,574	—	—	39	8,574	6	99	—	—	45	8,673
Tobaksfabriker	2	3,373	18	368	—	—	18	368	—	—	1	9	21	3,750
Brännvinsbrännerier, jästfabriker o. destilleringsverk	1	15	6	148	—	—	6	148	—	—	—	—	7	163
Bryggerier, mälterier och läskedrycksfabriker	12	1,934	24	621	22	1,837	46	2,458	4	119	—	—	62	4,511
Margarinfabriker	2	112	3	243	—	—	3	243	—	—	—	—	5	355
Slakterier och charkuterier	3	447	1	15	10	219	11	234	—	—	—	—	14	681
Öfrigt närings- och njutningsämneshandl.	—	—	4	36	—	—	4	36	—	—	—	—	4	36
V. Textilindustri.														
Väfverier, spinnerier, blekier, färgier, trikåfabriker m. fl.	17	5,808	42	6,425	—	—	42	6,425	2	113	—	—	61	12,346
Repslagerier	1	40	6	85	2	28	8	113	—	—	—	—	9	153
VI. Beklädnadsindustri.														
Hattmakerier o. hattfabriker	1	31	5	323	1	166	6	489	—	—	—	—	7	520
Skrädderier och sömnadsfabriker	16	2,792	15	1,544	62	2,314	77	3,858	1	25	8	257	102	6,932
Skofabriker	1	23	42	4,315	4	247	48	4,562	—	—	8	612	55	5,197

¹ 1 afnalt för bagerier och konditorier, omf. 55 a. samt 1 afnalt för järnvägar, omf. 32 a., hafva träffats af organisation på arbetsgiffvaresidan, men ej på arbetaresidan. Det förra afser *en*, det senare *flera* arbetsgiffvare.

² Samtliga afnalt utan organisation på någondera sidan hafva på arbetsgiffvaresidan träffats af en enskild arbetsgiffvare, utom 1 afnalt för bryggerier, omf. 55 a. samt 1 afnalt för skrädderier, omf. 25 a., hvilka träffats af flera enskilda arbetsgiffvare.

Tab. 4. (Forts.). Kollektivaftalen, fördelade efter olika slag af parter.

Näringsgrenar.	Kollektivaftal med organisation som part										Kollektivaftal, hvilkas parter ej framgå af aftalet.		Hela antalet	
	på båda sidor.	endast på arbetaresidan				på ingendera sidan.								
		träffade med en arbetsgifvare.	träffade med flera arbetsgifvare.	Summa.										
		Antal	Antal	Antal	Antal		Antal	Antal						
af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	
Skomakeriverkstäder . . .	10	450	1	19	18	398	19	417	—	—	6	270	35	1,137
Handskfabriker	1	316	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	316
Buntmakerier	—	—	—	—	2	342	2	342	—	—	—	—	2	342
Träskoverkstäder	1	21	—	—	4	59	4	59	—	—	—	—	5	80
Barberare o. perukmakare	5	377	—	—	1	12	1	12	—	—	—	—	6	389
Bad- och tvättinrättningar	2	58	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	58
VII. Läder-, hår- och gummi-varuindustri.														
Garfverier o läderfabriker	2	51	26	821	1	9	27	830	2	29	—	—	31	910
Gummivarufabriker	—	—	6	652	—	—	6	652	2	497	—	—	8	1,149
Borst- och penselfabriker	—	—	2	195	—	—	2	195	—	—	—	—	2	195
Sadelmakare- och tapetserareverkstäder	8	599	2	108	22	319	24	427	—	—	5	108	37	1,134
VIII. Trävaruindustri.														
Sågverk och hyfflerier	—	—	40	6,694	—	—	40	6,694	5	1,137	5	1,488	50	9,319
Brädgårdsrörelse	3	224	11	830	4	194	15	1,024	—	—	1	36	19	1,284
Träkölsverk	—	—	2	35	2	80	4	115	—	—	—	—	4	115
Snickeri- o. möbelfabriker	23	1,613	58	2,625	—	—	58	2,625	2	96	—	—	83	4,334
Snickeri- och möbelverkstäder	13	1,528	2	35	18	644	20	679	—	—	—	—	33	2,207
Korgmakerier o. korgfabr.	—	—	—	—	2	69	2	69	—	—	—	—	2	69
Tunnbinderier	2	40	6	136	4	44	10	180	—	—	2	60	14	280
Korkfabriker	—	—	—	—	5	405	5	405	—	—	—	—	5	405
IX. Trämasse- och pappersindustri.														
Pappersbruk, papp- och trämassefabriker	4	916	36	6,661	—	—	36	6,661	5	780	—	—	45	8,357
Bokbinderier, kartongfabriker m. fl.	5	2,814	1	29	8	895	9	924	—	—	—	—	14	3,738
X. Grofisk industri.														
Boktryckerier och stiltju- terier	1	6,528	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	6,528
Kemigrafiska anstalter	1	300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	300
Litografiska anstalter	—	—	11	408	3	554	14	982	1	67	—	—	15	1,029
XI. Malmförädlingsindustri.														
Järn- och stålverk, zink- och blyhyttor, koppar- verk m. m.	—	—	22	2,940	—	—	22	2,940	—	—	—	—	22	2,940
XII. Metallindustri.														
Järn- och stålvarufabriker	1	9	39	2,884	2	246	41	3,130	2	—	1	90	45	3,579
Smides-, reparations- och hofsageriverkstäder	5	1,308	7	40	6	167	13	207	—	—	1	20	19	1,535

Tab. 4. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter olika slag af parter.

Näringsgrenar.	Kollektivaftal med organisation som part										Kollektivaftal, hvilkas parter ej framgå af aftalet.	Hela antalet		
	på båda sidor.	endast på arbetaresidan.						på ingendera sidan.						
		träffade med en arbetsgifvare.		träffade med flera arbetsgifvare.		Summa.								
		Antal	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.				af-tal.
Bleck-, plåt- o. kopparslagerier	10	1,058	4	303	29	690	33	993	—	—	1	7	44	2,058
Guld- o. silfvervarufabriker	—	—	1	195	—	—	1	195	2	306	—	—	3	501
Galvaniserings- och kapsylfabriker m. fl.	—	—	10	459	—	—	10	459	2	487	—	—	12	946
XIII. Maskin- och skeppsbygnadsindustri.														
Mekaniska verkstäder . .	2	26,441	25	1,511	—	—	25	1,511	3	43	—	—	30	27,995
Skeppsvarf o. båtbyggerier	—	—	5	196	—	—	5	196	—	—	—	—	5	196
Elektriska verkstäder . .	—	—	1	1,426	—	—	1	1,426	—	—	—	—	1	1,426
Uppsättning och skötsel af elektriska maskiner . .	1	1,095	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1,095
Vagnfabriker	—	—	2	47	—	—	2	47	—	—	—	—	2	47
Vagnmakerier	2	171	—	—	3	15	3	15	—	—	—	—	5	186
Instrumentfabriker	2	71	10	235	1	108	11	343	—	—	—	—	13	414
Urmakerier	1	86	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	86
XIV. Jord- och stenindustri.														
Stenbrott o. stenhuggerier	12	4,067	40	2,869	11	1,291	51	4,160	1	3	—	—	64	8,230
Torfindustri	—	—	6	427	—	—	6	427	—	—	—	—	6	427
Grustag	1	24	1	80	—	—	1	80	—	—	—	—	2	104
Kalk- och kritbruk samt cementfabriker	3	124	8	1,216	—	—	8	1,216	—	—	—	—	11	1,340
Glasbruk	—	—	14	1,944	1	666	15	2,610	—	—	—	—	15	2,610
Tegelbruk	9	477	30	1,258	1	458	31	1,716	4	264	—	—	44	2,457
Tillverkning och uppsättning af kakelugnar . .	3	1,505	5	73	—	—	5	73	—	—	—	—	8	1,578
Öfrig jord- o. stenindustri	2	57	2	490	—	—	2	490	—	—	—	—	4	547
XV. Kemisk-teknisk industri.														
Färg- och fernissfabriker	1	15	1	6	—	—	1	6	—	—	—	—	2	21
Ljus-, tvål- och parfymfabriker m. fl.	8	147	5	297	—	—	5	297	4	191	—	—	17	635
Sprängämnesfabriker . . .	—	—	2	225	1	81	3	306	—	—	—	—	3	306
Kalciumkarbid- och kloratfabriker	1	207	5	107	—	—	5	107	—	—	—	—	6	314
Gödningsämnes- o. svafvelsyrefabriker	—	—	15	876	—	—	15	876	1	30	—	—	16	906
Tändsticksfabriker	—	—	11	4,981	—	—	11	4,981	—	—	—	—	11	4,981
Öfrig kemisk-teknisk industri	—	—	2	36	—	—	2	36	3	112	—	—	5	148
XVI. Byggnadsverksamhet.														
Murare	22	4,853	1	26	22	1,007	23	1,033	—	—	—	—	45	5,886
Byggnadsrörelsetare	31	9,199	5	169	26	1,657	31	1,826	—	—	1	9	63	11,034
Stuckatörer	2	150	—	—	1	48	1	48	—	—	—	—	3	198

Tab. 4. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter olika slag af parter.

Näringsgrenar.	Kollektivaftal med organisation som part												Kollektivaftal, hvilkas parter ej framgå af aftalet.	Hela antalet	
	på båda sidor.		endast på arbetarsidan.						på ingendera sidan.						
			träffade med en arbetsgäfvare.		träffade med flera arbetsgäfvare.		Summa.								
			Antal		Antal		Antal								
	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.			
Förgylleri- o. glasmästeri-arbetare	4	309	3	107	5	60	8	167	—	—	—	—	12	476	
Målare	29	7,246	—	—	19	666	19	666	—	—	1	28	49	7,940	
Skorstensfejare	2	93	—	—	1	49	1	49	—	—	—	—	3	142	
Rörarbetare	7	1,408	1	16	2	95	3	111	—	—	—	—	10	1,519	
Elektriska montörer	1	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	50	
Byggnadsgröfvarbetare	31	10,644	12	889	25	1,549	37	2,438	—	—	—	—	68	13,082	
Gipsrörare	1	130	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	130	
Väg- o. vattenbyggnads-arbetare	—	—	26	5,874	—	—	26	5,874	—	—	—	—	26	5,874	
XVII. Allmänna arbeten.															
Byggnadsarbeten:															
kommunala	—	—	15	2,244	—	—	15	2,244	7	5,653	—	—	22	7,897	
i entreprenad	1	29	—	—	1	188	1	188	—	—	—	—	2	217	
Gas-, elektricitets- och vattenledn.-verk:															
kommunala	—	—	11	511	—	—	11	511	—	—	1	119	12	630	
enskilda	—	—	2	37	—	—	2	37	—	—	—	—	2	37	
Renhållningsverk:															
kommunala	—	—	5	223	—	—	5	223	—	—	—	—	5	223	
enskilda	—	—	1	9	1	400	2	409	—	—	—	—	2	409	
Kraftstationer:															
statens	—	—	2	24	—	—	2	24	—	—	—	—	2	24	
enskilda	—	—	1	8	—	—	1	8	—	—	—	—	1	8	
XVIII. Handel och varulager.															
Handelsarbetare o. varuutkörare	21	1,730	31	683	18	713	49	1,396	2	19	1	40	73	3,185	
XIX. Landtransport.															
Åkerirörelse	11	2,187	2	40	6	219	8	259	—	—	—	—	19	2,446	
Stufverirörelse	5	1,522	21	1,795	25	3,178	46	4,973	—	—	4	247	55	6,742	
Spårvägar: kommunala	—	—	3	58	—	—	3	58	3	725	—	—	6	783	
enskilda	—	—	6	1,223	—	—	6	1,223	—	—	—	—	6	1,223	
Järnvägar (enskilda)	32	8,681	33	3,673	3	411	36	4,084	11	582	—	—	79	13,347	
Telefon (enskild)	—	—	1	310	—	—	1	310	—	—	—	—	1	310	
XX. Sjötransport.															
Sjömän, maskinister och eldare, präm- och skutskeppare	2	2,910	3	277	8	708	11	985	—	—	—	—	13	3,895	
XXI. Diverse.															
Teknisk teaterpersonal	—	—	1	16	—	—	1	16	—	—	—	—	1	16	
Summa	436	124,051	535	90,772	473	25,416	1,408	116,188	80	12,311	47	3,400	1,971	255,950	

Tab. 5. Kollektivavtalen, fördelade efter giltighetsområde.

Näringsgrenar.	Riksaftal.		Distriktsaftal.		Ortsaftal.		Aftal för enskilda arbetsplatser.		Hela antalet	
	Antal		Antal		Antal		Antal			
	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.
I. Jordbruk och trädgårdsskötsel.										
Jordbruk	—	—	4	546	—	—	18	1,079	22	1,625
Trädgårdsskötsel	—	—	—	—	4	213	1	10	5	223
II. Skogsbruk.										
Skogsafverkning	—	—	—	—	—	—	2	520	2	520
Flottnings	—	—	—	—	—	—	6	856	6	856
III. Grufvdrift.										
Stenkolsgrufvor m. m.	—	—	4	2,119	—	—	6	1,707	10	3,826
Malmgrufvor	—	—	—	—	—	—	7	987	7	987
IV. Närings- och nyttningsämnesindustri.										
Kvarnar	—	—	1	41	3	297	21	854	25	1,192
Bagerier och konditorier	—	—	4	124	67	3,332	7	195	78	3,651
Karamell-, choklad- och käxfabriker	—	—	—	—	3	204	7	543	10	747
Råsockerbruk och sockerraffinaderier	—	—	—	—	—	—	45	8,673	45	8,673
Tobaksfabriker	1	3,247	—	—	—	—	20	503	21	3,750
Brännvinsbrännerier, jästfabriker och destilleringsverk	—	—	—	—	—	—	7	163	7	163
Bryggerier, mälterier och läskedrycksfabriker	—	—	—	—	36	3,861	26	650	62	4,511
Margarinfabriker	—	—	—	—	—	—	5	355	5	355
Slakterier och charkuterier	—	—	—	—	13	666	1	15	14	681
Öfrig närings- och nyttningsämnesindustri	—	—	—	—	—	—	4	36	4	36
V. Textilindustri.										
Väfverier, spinnerier, blekerier, färgier, trikkåfabriker m. fl.	—	—	—	—	7	3,235	54	9,111	61	12,346
Repslagerier	—	—	1	13	2	55	6	85	9	153
VI. Beklädnadsindustri.										
Hattmakerier och hattfabriker	—	—	—	—	2	197	5	323	7	520
Skrädderier och sömnadsfabriker	—	—	6	122	81	5,266	15	1,544	102	6,982
Skofabriker	—	—	—	—	5	451	50	4,746	55	5,197
Skomakeriverkstäder	—	—	—	—	34	1,118	1	19	35	1,137
Handskfabriker	1	316	—	—	—	—	—	—	1	316
Buntmakerier	—	—	—	—	2	342	—	—	2	342
Träskoverkstäder	—	—	1	23	4	57	—	—	5	80
Barberare och perukmakare	—	—	—	—	6	389	—	—	6	389
Bad- och tvättinrättningar	—	—	—	—	—	—	2	58	2	58

Tab. 5. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter giltighetsområde.

[illegible]

Tab. 5. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter giltighetsområde.

Näringsgrenar.	Riksaftal.		Distriktsaftal.		Ortsaftal.		Aftal för enskilda arbetsplatser.		Hela antalet	
	Antal		Antal		Antal		Antal			
	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.
Vagnfabriker	—	—	—	—	—	—	2	47	2	47
Vagnmakerier	—	—	—	—	5	186	—	—	5	186
Instrumentfabriker	—	—	—	—	2	157	11	257	13	414
Urmakerier	—	—	—	—	1	86	—	—	1	86
XIV. Jord- och stenindustri.										
Stenbrott och stenhuggerier . .	—	—	7	3,967	15	1,341	42	2,922	64	8,230
Torfindustri	—	—	—	—	—	—	6	427	6	427
Grustag	—	—	—	—	—	—	2	104	2	104
Kalk- och krithruk samt cementfabriker	—	—	—	—	3	124	8	1,216	11	1,340
Glasbruk	—	—	1	666	—	—	14	1,944	15	2,610
Tegelbruk	—	—	—	—	2	510	42	1,947	44	2,457
Tillverkning och uppsättning af kakelugnar	1	1,479	—	—	3	58	4	41	8	1,578
Öfrig jord- och stenindustri . .	—	—	—	—	—	—	4	547	4	547
XV. Kemisk-teknisk industri.										
Färg- och fernissfabriker . . .	—	—	—	—	1	15	1	6	2	21
Ljus-, tvål- och parfymfabriker m. fl.	—	—	—	—	5	142	12	493	17	635
Sprängämnesfabriker	—	—	—	—	—	—	3	306	3	306
Kalciumkarbid- och kloratfabriker	—	—	—	—	—	—	6	314	6	314
Gödningsämnes- och svafvelsyrefabriker	—	—	—	—	—	—	16	906	16	906
Tändsticksfabriker	—	—	—	—	—	—	11	4,981	11	4,981
Öfrig kemisk-teknisk industri . .	—	—	—	—	—	—	5	148	5	148
XVI. Byggnadsverksamhet.										
Murare	—	—	2	102	43	5,784	—	—	45	5,886
Byggnadsträarbetare	—	—	2	105	58	10,844	3	85	63	11,034
Stuckatörer	—	—	—	—	3	198	—	—	3	198
Förgylleri- och glasmästeriarbetare	—	—	1	24	8	345	3	107	12	476
Målare	—	—	3	118	46	7,822	—	—	49	7,940
Skorstensfejare	—	—	—	—	3	142	—	—	3	142
Rörarbetare	—	—	—	—	9	1,503	1	16	10	1,519
Elektriska montörer	—	—	—	—	1	50	—	—	1	50
Byggnadsgrofarbetare	—	—	1	150	58	12,334	9	598	68	13,082
Gipsrörare	—	—	—	—	1	130	—	—	1	130
Väg- och vattenbyggnadsarbetare	—	—	—	—	—	—	26	5,874	26	5,874
XVII. Allmänna arbeten.										
Byggnadsarbeten:										
kommunala	—	—	—	—	—	—	22	7,897	22	7,897
i entreprenad	—	—	—	—	2	217	—	—	2	217

Tab. 5. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter giltighetsområde.

Näringsgrenar.	Riksaftal.		Distriktsaftal.		Ortsaftal.		Aftal för enskilda arbetsplatser.		Hela antalet	
	Antal		Antal		Antal		Antal			
	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.
Gas-, elektricitets- och vattenledningsverk:										
kommunala	—	—	—	—	—	—	12	630	12	630
enskilda	—	—	—	—	—	—	2	37	2	37
Renhållningsverk:										
kommunala	—	—	—	—	—	—	5	223	5	223
enskilda	—	—	—	—	1	400	1	9	2	409
Kraftstationer:										
statens	—	—	—	—	—	—	2	24	2	24
enskilda	—	—	—	—	—	—	1	8	1	8
XVIII. Handel och varulager.										
Handelsarbetare och varunkörare	—	—	2	20	39	2,714	32	451	73	3,185
XIX. Landtransport.										
Åkerirörelse	—	—	—	—	17	2,406	2	40	19	2,446
Stufverirörelse	—	—	6	1,035	33	4,322	16	1,385	55	6,742
Spärvägar:										
kommunala	—	—	—	—	—	—	6	783	6	783
enskilda	—	—	—	—	—	—	6	1,223	6	1,223
Järnvägar (enskilda)	—	—	15	7,625	—	—	64	5,722	79	13,347
Telefon (enskild)	—	—	—	—	—	—	1	310	1	310
XX. Sjötransport.										
Sjömän, maskinister och eldare, pråm- och skutskeppare	1	1,600	9	2,018	—	—	3	277	13	3,895
XXI. Diverse.										
Teknisk teaterpersonal	—	—	—	—	—	—	1	16	1	16
Summa	9	41,006	76	19,111	781	84,083	1,105	111,750	1,971	255,950

Tab. 6. Kollektivaftalen, för-

Näringsgrenar.	Under 1 år.		1 år.		1—2 år.	
	Antal		Antal		Antal	
	aftal.	arbete- tare.	aftal.	arbete- tare.	aftal.	arbete- tare.
I. Jordbruk och trädgårdsskötsel.						
1. Jordbruk	4	616	8	257	7	344
2. Trädgårdsskötsel	1	30	—	—	4	193
II. Skogsbruk.						
1. Skogsafverkning	—	—	2	520	—	—
2. Flottnings	—	—	4	526	—	—
III. Grufdrift.						
1. Stenkolsgrufvor m. m.	—	—	1	37	—	—
2. Malmgrufvor	—	—	3	303	—	—
IV. Närings- och nyttningsämnesindustri.						
1. Kvarnar	—	—	3	36	—	—
2. Bagerier och konditorier	2	20	5	122	8	103
3. Karamell-, choklad- och käxfabriker	—	—	—	—	3	215
4. Råsockerbruk och sockerraffinaderier	3	240	—	—	5	734
5. Tobaksfabriker	—	—	3	41	5	91
6. Brännvinsbrännerier, jästfabriker och destillerings- verk	—	—	5	112	—	—
7. Bryggerier, mälterier och läskedrycksfabriker	—	—	8	566	5	208
8. Margarinfabriker	—	—	—	—	—	—
9. Slakterier och charkuterier	1	6	5	146	1	15
10. Öfriga närings- och nyttningsämnesindustri	—	—	1	1	1	11
V. Textilindustri.						
1. Väfverier, spinnerier, blekerier, färgier, trikåfabri- ker m. fl.	2	128	14	1,436	17	4,292
2. Repslagerier	—	—	6	77	—	—
VI. Beklädnadsindustri.						
1. Hattmakerier och hattfabriker	—	—	1	35	—	—
2. Skrädderier och sömnadsfabriker	7	179	44	3,383	7	666
3. Skofabriker	17	1,552	16	1,693	5	849
4. Skomakeriwerkstäder	4	79	17	526	1	39
5. Handskfabriker	—	—	—	—	—	—
6. Buntmakerier	—	—	1	24	—	—
7. Träskoverkstäder	1	6	1	23	—	—
8. Barberare och perukmakare	—	—	—	—	—	—
9. Bad- och tvättinrättningar	—	—	—	—	—	—

¹ Af dessa aftal hafva samtliga en giltighetstid af 4 eller 4—5 år utom 1 aftal omf. 227 a. inom skrädderiindustrien, 1 omf. 6,528 a. inom boktryckeriindustrien, 1 för målare omf. 225 a., 2 inom och 1 för sjöfolk omf. 80 a., hvilka samtliga hafva en giltighetstid af 5 år. 1 aftal för bokbinderier en giltighetstid af 5—6 år. 6 års giltighetstid hafva 4 aftal, 3 för spårvägspersonal omf. 1,058 a.

delade efter giltighetstid.

2 år.		2—3 år.		3 år.		3—4 år.		4 år och därutöver. ¹		Inga bestämmelser.		Hela antalet	
Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal			
aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.
—	—	2	404	—	—	—	—	—	—	1	4	22	1 625
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	223
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	330	2	520
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	856
—	—	5	1 301	—	—	4	2 488	—	—	—	—	10	3 826
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	684	7	987
8	372	2	75	9	653	1	20	—	—	2	36	25	1 192
24	550	11	457	23	2 194	2	16	3	189	—	—	78	3 651
4	190	—	—	1	43	—	—	1	227	1	72	10	747
5	1 393	19	4 574	13	1 732	—	—	—	—	—	—	45	8 673
1	32	9	225	—	—	—	—	2	3 331	1	30	21	3 750
—	—	—	—	2	51	—	—	—	—	—	—	7	163
16	1 473	5	151	18	1 302	2	27	8	784	—	—	62	4 511
1	41	—	—	3	166	—	—	1	148	—	—	5	355
4	128	—	—	3	386	—	—	—	—	—	—	14	681
—	—	—	—	2	24	—	—	—	—	—	—	4	36
15	2 964	10	3 326	2	56	1	144	—	—	—	—	61	12 346
2	29	1	47	—	—	—	—	—	—	—	—	9	153
2	142	—	—	2	151	—	—	—	—	2	192	7	520
16	726	2	446	16	1 085	1	46	5	247	4	154	102	6 932
3	227	1	24	2	184	1	23	—	—	10	645	55	5 197
4	73	—	—	4	76	—	—	—	—	5	344	35	1 137
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	316	1	316
—	—	—	—	—	—	1	318	—	—	—	—	2	342
2	30	1	21	—	—	—	—	—	—	—	—	5	80
—	—	—	—	6	389	—	—	—	—	—	—	6	389
—	—	—	—	2	58	—	—	—	—	—	—	2	58

karamell-, choklad- och käckstillverkningen, 1 omf. 75 a. inom bryggeriindustrin, 4 omf. 164 a. inom stufveriföreelsen omf. 206 a., 1 för spårvägspersonal omf. 43 a., 1 för järnvägspersonal omf. 65 a. omf. 504 a., 1 för spårvägspersonal omf. 52 a. och 1 för järnvägspersonal omf. 64 a. hafva och 1 för järnvägspersonal omf. 14 a.

Tab. 6. (Forts.) Kollektivaftalen,

Näringsgrenar.	Under 1 år.		1 år.		1—2 år.	
	Antal		Antal		Antal	
	aftal.	arbeta-	aftal.	arbeta-	aftal.	arbeta-
		tare.		tare.		tare.
VII. Läder-, hår- och gummiruindustri.						
1. Garfverier och läderfabriker	1	17	6	49	3	47
2. Gummivarufabriker	—	—	—	—	1	8
3. Borst- och penselfabriker	—	—	1	65	—	—
4. Sadelmakare- och tapetserareverkstäder	1	11	16	257	5	85
VIII. Trävaruindustri.						
1. Sågverk och hyfflerier	18	3,097	16	3,203	5	487
2. Brädgårdsrörelse	—	—	8	170	6	841
3. Träkolsverk	1	11	2	80	—	—
4. Snickeri- och möbelfabriker	20	1,226	17	844	13	503
5. Snickeri- och möbelverkstäder	6	184	3	123	5	79
6. Korgmakerier och korgfabriker	—	—	1	32	1	37
7. Tunnbinderier	—	—	7	155	4	86
8. Korkfabriker	—	—	4	295	—	—
IX. Trämasse- och pappersindustri.						
1. Pappersbruk, papp- och trämassefabriker	3	252	10	2,416	10	2,225
2. Bokbinderier, kartongfabriker m. fl.	—	—	—	—	1	29
X. Grafisk industri.						
1. Boktryckerier och stilgjutier	—	—	—	—	—	—
2. Kemigrafiska anstalter	—	—	—	—	—	—
3. Litografiska anstalter	—	—	1	34	2	301
XI. Malmförädlingsindustri.						
Järn- och stålverk, zink- och blyhyttor, kopparverk m. m.	3	247	2	251	5	1,033
XII. Metallindustri.						
1. Järn- och stålvarufabriker	5	497	6	348	14	857
2. Smides-, reparations- och hofslageriverkstäder	1	8	5	22	6	1,267
3. Bleck-, plåt- och kopparlagerier	5	106	6	133	6	347
4. Guld- och silfvervarufabriker	1	7	—	—	1	299
5. Galvaniserings- och kapsylfabriker m. fl.	—	—	1	41	4	186
XIII. Maskin- och skeppsbyggnadsindustri.						
1. Mekaniska verkstäder	2	163	2	45	7	573
2. Skeppsvarf och båtbyggerier	1	7	—	—	3	173
3. Elektriska verkstäder	—	—	—	—	1	1,426
4. Uppsättning och skötsel af elektriska maskiner	—	—	—	—	1	1,095
5. Vagnfabriker	—	—	1	13	1	34
6. Vagnmakerier	2	158	2	11	—	—
7. Instrumentfabriker	2	44	2	20	4	164
8. Urmakerier	—	—	—	—	—	—

fördelade efter giltighetstid.

2 år.		2—3 år.		3 år.		3—4 år.		4 år och därutöver.		Inga bestämmelser.		Hela antalet	
Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal			
aftal.	arbete-tare.	aftal.	arbete-tare.	aftal.	arbete-tare.	aftal.	arbete-tare.	aftal.	arbete-tare.	aftal.	arbete-tare.	aftal.	arbete-tare.
4	182	3	184	10	405	3	20	—	—	1	6	31	910
3	170	1	203	2	474	—	—	1	294	—	—	8	1,149
—	—	—	130	—	—	—	—	—	—	—	—	2	195
5	308	2	224	5	200	2	36	—	—	1	13	37	1,134
5	1,242	2	764	—	—	—	—	—	—	4	526	50	9,319
2	22	—	—	2	225	1	26	—	—	—	—	19	1,284
—	—	1	24	—	—	—	—	—	—	—	—	4	115
5	337	8	246	15	932	2	106	—	—	3	140	83	4,334
1	226	2	70	11	974	1	200	4	351	—	—	33	2,207
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	69
2	29	—	—	1	10	—	—	—	—	—	—	14	280
—	—	—	—	1	110	—	—	—	—	—	—	5	405
11	2,261	3	386	6	381	1	430	—	—	1	6	45	8,357
1	125	6	2,167	—	—	1	135	3	1,100	2	182	14	3,738
—	—	—	—	—	—	—	—	1	6,528	—	—	1	6,528
—	—	—	—	—	—	—	—	1	300	—	—	1	300
—	—	1	15	1	6	5	150	2	251	3	272	15	1,029
1	23	6	374	—	—	—	—	—	—	5	1,012	22	2,940
9	497	4	481	2	79	1	90	—	—	4	730	45	3,579
1	12	2	39	2	132	—	—	—	—	2	55	19	1,535
11	377	4	676	3	91	3	145	2	109	4	74	44	2,058
1	195	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	501
2	457	—	—	3	146	1	10	1	106	—	—	12	946
12	343	5	26,766	—	—	—	—	—	—	2	105	30	27,995
1	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	196
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1,426
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1,095
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	47
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	186
—	—	2	72	—	—	1	17	1	49	2	65	13	414
—	—	—	—	1	86	—	—	—	—	—	—	1	86

VII

1.
2.
3.
4.

VIII.

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.

IX.

1.
2.

X.

1.
2.
3.

XI.

XII.

1.
2.
3.
4.
5.

XIII.

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.

Tab. 6. (Forts.) Kollektivaftalen,

N ä s g r e n a r.	Under 1 år.		1 år.		1—2 år.	
	Antal		Antal		Antal	
	aftal.	arbeta- tare.	aftal.	arbeta- tare.	aftal.	arbeta- tare.
XIV. Jord- och stenindustri.						
1. Stenbrott och stenhuggerier	8	664	8	619	15	1,168
2. Torfindustri	5	287	—	—	—	—
3. Grustag	—	—	—	—	2	104
4. Kalk- och kritbruk samt cementfabriker	—	—	—	—	3	191
5. Glasbruk	1	320	2	137	7	1,440
6. Tegelbruk	3	94	7	281	20	1,041
7. Tillverkning och uppsättning af kakelugnar	—	—	—	—	3	33
8. Öfrig jord- och stenindustri	—	—	—	—	3	522
XV. Kemisk-teknisk industri.						
1. Färg- och färgfabriker	—	—	—	—	1	6
2. Ljus-, tvål- och parfymfabriker m. fl.	—	—	—	—	1	37
3. Sprängämnesfabriker	—	—	—	—	—	—
4. Kalciumkarbid- och kloratfabriker	—	—	—	—	2	271
5. Gödningssäms- och svafvelsyrefabriker	—	—	1	12	3	20
6. Tändsticksfabriker	1	93	—	—	—	—
7. Öfrig kemisk-teknisk industri	—	—	—	—	—	—
XVI. Byggnadsverksamhet.						
1. Murare	2	104	3	93	11	724
2. Byggnadsträarbetare	3	116	3	112	21	3,917
3. Stuckatörer	—	—	1	100	—	—
4. Färgylleri- och glasmästeriarbetare	1	6	3	218	2	45
5. Målare	2	74	4	181	9	484
6. Skorstensfejare	—	—	—	—	—	—
7. Rörarbetare	1	62	2	1,015	1	37
8. Elektriska montörer	—	—	—	—	—	—
9. Byggnadsgrofarbetare	8	518	6	418	25	5,827
10. Gipsrörare	—	—	—	—	1	130
11. Väg- och vattenbyggnadsarbetare	1	100	2	270	1	600
XVII. Allmänna arbeten.						
Byggnadsarbeten:						
1. kommunala	2	204	—	—	11	6,541
2. i entreprenad	—	—	—	—	1	29
3. Gas-, elektricitets- o. vattenledn.-verk: kommunala	—	—	2	65	—	—
4. enskilda	—	—	—	—	—	—
5. Renhållningsverk: kommunala	—	—	1	111	1	20
6. enskilda	—	—	2	409	—	—
7. Kraftstationer: statens	—	—	—	—	1	14
8. enskilda	—	—	—	—	—	—
XVIII. Handel och varulager.						
Handelsarbetare och varuutkörare	2	40	14	484	15	709

fördelade efter giltighetstid.

2 år.		2—3 år.		3 år.		3—4 år.		4 år och därutöver.		Inga bestämmelser.		Hela antalet		
Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		aftal.	arbetare.	
aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.			
6	667	11	1,530	6	2,580	5	881	1	24	4	97	64	8,230	XIV.
—	—	—	—	1	140	—	—	—	—	—	—	6	427	1.
—	—	—	—	3	534	—	—	—	—	—	—	2	104	2.
2	454	4	445	1	205	1	170	—	—	—	—	11	1,340	3.
8	398	2	44	—	—	2	486	1	32	1	54	15	2,610	4.
—	—	3	1,501	1	32	—	—	—	—	1	81	44	2,457	5.
—	—	—	—	1	25	—	—	—	—	—	12	8	1,578	6.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	547	7.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8.
—	—	1	15	—	—	—	—	—	—	—	—	2	21	XV.
6	232	5	247	4	118	1	1	—	—	—	—	17	635	1.
1	151	2	155	—	—	—	—	—	—	—	—	3	306	2.
1	4	—	—	3	39	—	—	—	—	—	—	6	314	3.
—	—	8	403	3	329	1	142	—	—	—	—	16	906	4.
—	—	—	—	10	4,888	—	—	—	—	—	—	11	4,981	5.
3	75	—	—	1	48	—	—	—	—	1	25	5	148	6.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7.
8	903	7	1,929	6	892	—	—	3	995	5	236	45	5,886	XVI.
7	3,533	10	948	7	513	2	1,030	—	—	10	865	63	11,034	1.
1	50	—	—	—	—	1	48	—	—	—	—	3	198	2.
3	78	2	86	1	43	—	—	—	—	—	—	12	476	3.
11	1,003	6	1,164	8	1,577	2	3,000	1	225	6	232	49	7,940	4.
2	68	—	—	1	74	—	—	—	—	—	—	3	142	5.
2	51	2	201	1	124	—	—	—	—	1	29	10	1,519	6.
1	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	50	7.
12	3,627	9	1,714	4	439	1	119	2	60	1	360	68	13,082	8.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9.
1	200	3	1,750	—	—	—	—	—	—	18	2,954	1	130	10.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26	5,874	11.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
3	534	1	80	4	313	—	—	—	—	1	225	22	7,897	XVII.
1	188	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	217	1.
3	282	5	208	1	25	—	—	—	—	1	50	12	630	2.
1	32	—	—	1	5	—	—	—	—	—	—	2	37	3.
2	59	—	—	1	33	—	—	—	—	—	—	5	223	4.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	409	5.
—	—	1	10	—	—	—	—	—	—	—	—	2	24	6.
—	—	—	—	1	8	—	—	—	—	—	—	1	8	7.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
12	605	10	405	14	691	3	176	1	69	2	6	73	3,185	XVIII.

Tab. 6. (Forts.) Kollektivaftalen,

Näringsgrenar.	Under 1 år.		1 år.		1—2 år.	
	Antal		Antal		Antal	
	aftal.	arbete-	aftal.	arbete-	aftal.	arbete-
		tare.		tare.		tare.
XIX. <i>Landtransport.</i>						
1. Åkerirörelse	2	71	3	89	3	146
2. Stufverirörelse	4	772	10	1,216	7	497
3. Spärvägar: kommunala	—	—	—	—	—	—
4. enskilda	—	—	—	—	1	70
5. Järnvägar (enskilda)	—	—	—	—	—	—
6. Telefon (enskild)	—	—	—	—	—	—
XX. <i>Sjötransport.</i>						
Sjömän, maskinister o. eldare, präm- o. skutskeppare	—	—	—	—	2	458
XXI. <i>Diverse.</i>						
Teknisk teaterpersonal	—	—	1	16	—	—
Summa	160	12,416	342	24,317	351	45,023

fördelade efter giltighetstid.

2 år.		2—3 år.		3 år.		3—4 år.		4 år och därutöver.		Inga bestämmelser.		Hela antalet	
Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal			
aftal.	arbete-	aftal.	arbete-	aftal.	arbete-	aftal.	arbete-	aftal.	arbete-	aftal.	arbete-	aftal.	arbete-
tare.	tare.	tare.	tare.	tare.	tare.	tare.	tare.	tare.	tare.	tare.	tare.	tare.	tare.
7	1,438	1	490	1	28	—	—	1	174	1	10	19	2,446
7	1,313	7	953	7	1,041	2	89	4	553	7	308	55	6,742
1	12	1	7	2	601	—	—	1	39	1	124	6	783
3	219	25	3,141	14	1,870	23	6,050	5	1,153	—	—	6	1,223
1	310	—	—	—	—	—	—	14	2,067	—	—	79	13,347
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	310
2	1,355	2	122	2	192	—	—	2	93	3	1,675	13	3,895
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	16
302	33,083	249	61,430	283	30,208	79	16,639	72	19,498	133	13,336	1,971	255,950

XIX.

1.
2.
3.
4.
5.
6.

XX.

XXI.

Tab. 7. Kollektivaftalen, fördelade

Näringsgrenar.	Januari.		Februari.		Mars.		April.		Maj.	
	Antal		Antal		Antal		Antal		Antal	
	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.
I. Jordbruk och trädgårdsskötsel.										
1. Jordbruk	—	—	—	—	1	15	5	404	1	20
2. Trädgårdsskötsel	—	—	—	—	2	88	2	50	—	—
II. Skogsbruk.										
1. Skogsafverkning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Flottning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III. Gruvdrift.										
1. Stenkolsgruvfor m. m.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Malmgruvfor	—	—	—	—	1	36	1	20	1	247
IV. Närings- och njutningsämnesindu- stri.										
1. Kvarnar	—	—	—	—	—	—	—	—	3	341
2. Bagerier och konditorier	2	16	2	82	2	139	16	392	19	452
3. Karamell-, choklad- och käxfabriker	—	—	1	25	—	—	—	—	1	72
4. Råsockerbruk och sockerraffinaderier	2	1,022	1	30	—	—	1	271	—	—
5. Tobaksfabriker	5	3,448	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Brännvinsbrännerier, jästfabriker och destilleringsverk	1	25	—	—	—	—	1	9	—	—
7. Bryggerier, mälterier och läskedrycks- fabriker	7	96	1	7	—	—	6	174	8	428
8. Margarinfabriker	2	112	—	—	—	—	—	—	1	54
9. Slakterier och charkuterier	—	—	—	—	—	—	1	21	1	18
10. Öfrig närings- och njutningsämnes- industri	—	—	—	—	—	—	1	4	—	—
V. Textilindustri.										
1. Väfverier, spinnerier, blekerier, fär- gerier, triåfabriker m. fl.	2	360	—	—	1	40	9	998	12	3,800
2. Repslagerier	—	—	—	—	1	40	3	42	—	—
VI. Beklädnadsindustri.										
1. Hattmakerier och hattfabriker	—	—	—	—	—	—	1	166	2	44
2. Skrädderier och sömnadsfabriker	1	209	2	143	8	1,274	42	2,228	29	2,383
3. Skofabriker	6	876	9	835	26	2,406	4	411	5	95
4. Skomakeriverkstäder	—	—	—	—	—	—	14	677	18	347
5. Handskfabriker	—	—	—	—	—	—	1	318	—	—
6. Buntmakerier	—	—	—	—	—	—	2	29	—	—
7. Träskoverkstäder	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Barberare och perukmakare	—	—	—	—	—	—	—	—	2	312
9. Bad- och tvättinrättningar	—	—	—	—	—	—	2	58	—	—
VII. Läder-, hår- o. gummivaruindustri.										
1. Garfverier och läderfabriker	—	—	1	4	—	—	7	232	9	359
2. Gummivarufabriker	1	13	—	—	—	—	1	155	—	—
3. Borst- och penselfabriker	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Sadelmakare- o. tapetserareverkstäder	—	—	—	—	2	224	—	—	1	6

efter utlöpningsstid (kalendermånad).

Juni.		Juli.		Augusti.		September.		Oktober.		November.		December.		Inga bestämmelser		Hela antalet	
Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal			
af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.
—	—	—	—	—	—	—	—	8	579	5	527	1	76	1	4	22 5	1,625 223
—	—	1	85	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	520	2	520
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	856	6	856
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	1	37	—	—	—	—	—	—	—	—	9	3,789	—	—	10	3,826
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	684	7	987
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	9	5	116	3	306	3	64	6	227	2	98	1	27	1	4	25	1,192
17	1,836	8	362	5	182	—	—	4	101	2	34	1	55	—	—	78	3,651
3	183	2	289	—	—	—	—	2	161	—	—	1	17	—	—	10	747
1	398	2	180	22	4,925	6	740	5	972	2	24	3	111	—	—	45	8,673
—	—	—	—	1	32	2	106	10	113	2	21	—	—	1	30	21	3,750
—	—	—	—	—	—	—	—	2	64	2	50	1	15	—	—	7	163
24	2,924	5	197	1	70	3	80	5	507	1	15	1	13	—	—	62	4,511
2	189	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	355
1	15	1	30	2	38	1	355	5	139	2	65	—	—	—	—	14	681
2	31	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	36
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	1,065	12	3,277	1	17	2	25	9	1,695	4	169	2	900	—	—	61	12,346
—	—	4	55	1	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	153
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	120	1	31	—	—	—	—	1	133	—	—	—	—	1	26	7	520
1	4	—	—	—	—	3	79	6	167	4	183	3	150	3	112	102	6,982
1	3	—	—	—	—	—	—	2	507	—	—	—	—	2	64	55	5,197
—	—	—	—	—	—	—	—	1	19	—	—	—	—	2	94	35	1,137
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	316	1	316
—	—	—	—	—	—	—	—	1	24	—	—	—	—	—	—	2	342
2	38	1	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	80
—	—	2	59	1	6	1	12	—	—	—	—	—	—	—	—	6	389
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	58
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	26	3	20	1	9	3	17	3	111	2	26	1	106	—	—	31	910
1	8	4	627	1	346	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	1,149
1	130	1	65	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	195
—	—	—	—	11	469	16	350	6	72	—	—	—	—	1	13	37	1,134

Näringsgrenar.	Januari.		Februari.		Mars.		April.		Maj.	
	Antal		Antal		Antal		Antal		Antal	
	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.
VIII. Trävaruindustri.										
1. Sågverk och hyfverier	—	—	—	—	1	116	7	917	20	5,674
2. Brädgårdsrörelse	3	219	—	—	—	—	5	156	7	843
3. Träkolsverk	—	—	—	—	—	—	1	50	2	41
4. Snickeri- och möbelfabriker	—	—	—	—	3	30	15	785	12	789
5. Snickeri- och möbilverkstäder	—	—	—	—	—	—	3	33	—	—
6. Korgmakerier och korgfabriker	—	—	—	—	—	—	—	—	2	69
7. Tunnbinderier	—	—	—	—	—	—	3	60	4	55
8. Korkfabriker	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IX. Trämasse- och pappersindustri.										
1. Pappersbruk, papp- och trämasse- fabriker	2	423	—	—	1	364	10	1,723	16	2,797
2. Bokbinderier, kartongfabriker m. fl.	1	125	—	—	—	—	1	29	—	—
X. Grafisk industri.										
1. Boktryckerier och stilgjutier	1	6,528	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Kemigrafiska anstalter	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Litografiska anstalter	5	759	—	—	1	6	1	3	—	—
XI. Malmförädlingsindustri.										
Järn- och stålverk, zink- och bly- hyttor, kopparverk m. m.	7	1,749	—	—	—	—	4	140	—	—
XII. Metallindustri.										
1. Järn- och stålvarufabriker	8	1,266	1	9	4	68	9	552	8	340
2. Smides-, reparations- och hofslageri- verkstäder	—	—	—	—	—	—	8	1,409	5	72
3. Bleck-, plåt- och kopparslagerier	1	12	—	—	—	—	17	1,432	17	413
4. Guld- och silfvervarufabriker	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Galvaniserings- o. kapsylfabr. m. fl.	—	—	—	—	—	—	—	—	4	160
XIII. Maskin- o. skeppsbyggnadsindustri.										
1. Mekaniska verkstäder	6	26,953	2	163	2	33	3	80	8	292
2. Skeppsvarf och båtbyggerier	—	—	—	—	2	38	1	7	1	135
3. Elektriska verkstäder	1	1,426	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Uppsättning och skötsel af elek- triska maskiner	1	1,095	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Vagnfabriker	—	—	—	—	1	13	—	—	1	34
6. Vagnmakerier	—	—	—	—	—	—	3	165	2	21
7. Instrumentfabriker	—	—	—	—	—	—	1	108	—	—
8. Urmakerier	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIV. Jord- och stenindustri.										
1. Stenbrott och stenhuggerier	3	115	4	427	2	327	7	306	25	1,465
2. Tordindustri	—	—	—	—	—	—	1	50	4	291
3. Grustag	—	—	—	—	—	—	2	104	—	—
4. Kalk- och kritbruk samt cement- fabriker	—	—	—	—	—	—	4	639	5	491
5. Glasbruk	—	—	—	—	—	—	1	37	—	—
6. Tegelbruk	1	32	—	—	1	35	23	1,531	16	680
7. Tillverkning och uppsättning af kakelugnar	—	—	—	—	—	—	7	1,566	—	—
8. Öfrig jord- och stenindustri	—	—	—	—	—	—	4	547	—	—

Juni.		Juli.		Augusti.		September.		Oktober.		November.		December.		Inga be- stämmelser.		Hela antalet	
Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal			
af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.
6	392	3	485	2	52	—	—	2	278	—	—	4	785	5	620	50	9,319
1	26	—	—	—	—	1	5	2	17	—	—	—	18	—	—	19	1,284
22	1,789	7	150	13	405	8	258	2	39	—	—	1	24	—	—	4	115
2	39	1	55	14	1,446	10	567	2	41	1	26	—	—	1	89	83	4,334
3	122	1	17	2	20	1	6	—	—	—	—	—	—	—	—	2	69
5	405	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	280
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	405
VIII.																	
7	1,370	3	902	2	200	2	417	2	161	—	—	—	—	—	—	45	8,357
1	504	5	2,414	3	257	3	409	—	—	—	—	—	—	—	—	14	3,738
IX.																	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	6,528
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	300
—	—	—	—	—	—	—	—	6	160	—	—	1	34	1	300	15	1,029
X.																	
1	215	—	—	—	—	—	—	1	54	—	—	5	561	4	221	22	2,940
XI.																	
3	193	3	161	3	195	2	96	—	—	—	—	1	90	3	609	45	3,579
—	—	—	—	—	—	4	23	1	2	—	—	—	29	—	—	19	1,535
5	144	2	25	—	—	—	—	1	19	—	—	1	—	1	13	44	2,058
1	299	1	195	—	—	—	—	1	7	—	—	—	—	—	—	3	501
1	15	5	694	—	—	—	—	2	77	—	—	—	—	—	—	12	946
XII.																	
3	254	3	100	1	15	1	15	—	—	—	—	—	—	1	90	30	27,995
1	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	196
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1,426
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1,095
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	47
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	186
—	—	1	20	1	8	2	71	8	207	—	—	—	—	—	—	13	414
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	86	—	—	1	86
XIII.																	
5	414	8	1,965	2	76	—	—	2	74	—	—	5	3,033	1	28	64	8,230
1	86	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	427
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	104
—	—	2	210	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	528	1	320	1	83	1	54	7	1,534	—	—	—	—	2	54	11	1,340
—	—	—	—	1	32	—	—	—	—	1	66	—	—	1	81	15	2,610
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	44	2,457
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	12	8	1,578
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	547
XIV.																	
5	414	8	1,965	2	76	—	—	2	74	—	—	5	3,033	1	28	64	8,230
1	86	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	427
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	104
—	—	2	210	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	528	1	320	1	83	1	54	7	1,534	—	—	—	—	2	54	11	1,340
—	—	—	—	1	32	—	—	—	—	1	66	—	—	1	81	15	2,610
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	44	2,457
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	12	8	1,578
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	547

Näringsgrenar.	Januari.		Februari.		Mars.		April.		Maj.	
	Antal		Antal		Antal		Antal		Antal	
	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.
XV. Kemisk-teknisk industri.										
1. Färg- och fernissfabriker	1	15	—	—	—	—	—	—	1	6
2. Ljus-, tvål- o. parfymfabriker m. fl.	2	78	—	—	—	—	6	176	2	120
3. Sprängämnesfabriker	—	—	—	—	1	74	1	81	1	151
4. Kalciumkarbid- och kloratfabriker	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Gödningssämnes- och svavelsyre- fabriker	2	28	—	—	—	—	3	47	—	—
6. Tändsticksfabriker	—	—	—	—	—	—	1	93	—	—
7. Öfrig kemisk-teknisk industri . .	—	—	—	—	1	11	—	—	2	106
XVI. Byggnadsverksamhet.										
1. Murare	—	—	—	—	4	237	33	5,020	6	208
2. Byggnadsträarbetare	—	—	—	—	4	443	39	9,256	16	1,038
3. Stuckatörer	—	—	—	—	—	—	1	50	—	—
4. Förgylleri- och glasmästararbetare	—	—	—	—	—	—	—	—	1	19
5. Målare	1	70	—	—	8	4,619	34	2,955	4	230
6. Skorstensfejare	2	93	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Rörarbetare	1	124	—	—	—	—	4	273	2	45
8. Elektriska montörer	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Byggnadsgrovarbetare	—	—	1	55	1	235	47	11,423	12	787
10. Gipsrörare	—	—	—	—	—	—	1	130	—	—
11. Väg- och vattenbyggnadsarbetare	—	—	—	—	—	—	1	200	1	200
XVII. Allmänna arbeten.										
Byggnadsarbeten:										
1. kommunala	1	106	—	—	1	307	3	372	13	6,823
2. i entreprenad	—	—	—	—	—	—	2	217	—	—
3. Gas-, elektricitets- och vattenled- ningsverk: kommunala	1	25	—	—	2	305	—	—	3	71
4. enskilda	—	—	—	—	—	—	—	—	1	5
5. Renhållningsverk: kommunala . .	3	82	—	—	—	—	—	—	—	—
6. enskilda	1	9	—	—	—	—	1	400	—	—
7. Kraftstationer: statens	2	24	—	—	—	—	—	—	—	—
8. enskilda	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII. Handel och varulager.										
Handelsarbetare och varuutkörare	5	235	1	15	—	—	15	381	11	463
XIX. Landtransport.										
1. Åkerirörelse	—	—	—	—	1	21	6	1,180	4	225
2. Stufverirörelse	2	115	—	—	1	48	16	1,746	9	1,432
3. Spårvägar: kommunala	2	601	—	—	—	—	—	—	—	—
4. enskilda	—	—	—	—	1	70	—	—	—	—
5. Järnvägar (enskilda)	6	729	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Telefon (enskild)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX. Sjötransport.										
Sjömän, maskinister och eldare, pråm- och skutskeppare	4	3,154	—	—	—	—	4	479	—	—
XXI. Diverse.										
Teknisk teaterpersonal	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	105	52,367	26	1,795	87	11,662	479	53,567	361	35,569

Juni.		Juli.		Augusti.		September.		Oktober.		November.		December.		Inga be- stämmelser.		Hela antalet		
Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal				
af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	21	XV.
1	17	4	100	—	—	1	120	1	24	—	—	—	—	—	—	17	635	1.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	306	2.
1	26	5	288	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	314	3.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4.
2	121	—	—	—	—	—	—	1	3	—	—	8	707	—	—	16	906	5.
—	—	—	—	1	6	—	—	—	—	10	4,888	—	—	1	25	11	4,981	6.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	148	7.
2	421	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	45	5,886	XVI.
1	79	—	—	—	—	—	—	1	124	—	—	—	—	2	94	63	11,034	1.
1	48	1	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	198	2.
4	230	1	12	3	128	3	87	—	—	—	—	—	—	—	—	12	476	3.
—	—	1	38	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	49	7,940	4.
—	—	1	49	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	28	3	142	5.
2	1,019	—	—	—	—	—	—	—	—	1	58	—	—	—	—	10	1,519	6.
—	—	1	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	50	7.
4	388	2	167	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	27	68	13,082	8.
—	—	—	—	—	—	1	70	—	—	—	—	7	3,080	16	2,324	1	130	9.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26	5,874	10.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11.
2	53	—	—	1	85	—	—	1	151	—	—	—	—	—	—	22	7,897	XVII.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	217	1.
1	48	1	17	2	50	—	—	1	50	1	64	—	—	—	—	12	630	2.
1	32	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	37	3.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	141	—	—	—	—	5	223	4.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	409	5.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	24	6.
—	—	1	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	8	7.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8.
6	425	7	362	8	306	7	195	4	83	5	375	3	340	1	5	73	3,185	XVIII.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.
2	597	1	19	1	174	1	25	2	80	—	—	1	125	—	—	19	2,446	XIX.
1	50	2	197	1	41	1	27	3	1,075	1	6	5	727	13	1,278	55	6,742	1.
—	—	3	58	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	124	6	783	2.
1	43	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	1,110	—	—	6	1,223	3.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	79	13,347	4.
1	310	—	—	—	—	—	—	1	65	—	—	72	12,553	—	—	1	310	5.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6.
—	—	1	80	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	182	13	3,895	XX.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	XXI.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	16	1	16	

169 17,697 132 14,702 112 9,995 89 4,273 129 9,916 50 6,836 144 28,561 88 9,010 1,971 255,950

Tab. 8. Kollektivaftalen, fördelade efter bestämmelser angående tvisters behandling.

Näringsgrenar.	Förliknings- eller skiljenämnd				Summa.		Tvister afgöras i sista hand af orga- nisation- erna.		Inga bestämmelser rörande tvisters afgörande.		Hela antalet	
	för samtliga tvister.		endast för tvister rörande aftalets tolkning.									
	Antal		Antal		Antal		Antal		Antal			
	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.
I. Jordbruk o. trädgårdsskötsel.												
Jordbruk	2	484	6	208	8	692	—	—	14	933	22	1,625
Trädgårdsskötsel	3	173	—	—	3	173	—	—	2	50	5	223
II. Skogsbruk.												
Skogsafverkning	—	—	—	—	—	—	—	—	2	520	2	520
Flottnings	—	—	—	—	—	—	—	—	6	856	6	856
III. Grufvdrift.												
Stenkolsgrufvor m. m.	—	—	—	—	—	—	9	3,789	1	37	10	3,826
Malmgrufvor	1	159	—	—	1	159	—	—	6	828	7	987
IV. Närings- och nyttnings- ämnesindustri.												
Kvarnar	14	583	2	88	16	671	5	396	4	125	25	1,192
Bagerier och konditorier	4	231	19	1,967	23	2,198	2	99	53	1,354	78	3,651
Karamell-, choklad- o. kex- fabriker	1	30	—	—	1	30	7	447	2	270	10	747
Råsockerbruk och socker- raffinaderier	—	—	—	—	—	—	19	4,714	26	3,959	45	8,673
Tobaksfabriker	2	3,373	—	—	2	3,373	—	—	19	377	21	3,750
Brännvinsbrännerier, jäst- fabriker o. destillerings- verk	—	—	—	—	—	—	1	36	6	127	7	163
Bryggerier, mälterier och läskedrycksfabriker	25	2,278	10	377	35	2,655	6	1,084	21	772	62	4,511
Margarinfabriker	—	—	—	—	—	—	2	112	3	243	5	355
Slakterier och charkuterier	6	471	1	15	7	486	4	124	3	71	14	681
Öfriga närings- o. nyttnings- ämnesindustri	—	—	3	25	3	25	—	—	1	11	4	36
V. Textilindustri.												
Väfverier, spinnerier, bleke- rier, färgerier, trikkåfa- briker m. fl.	1	5	2	40	3	45	19	4,766	39	7,535	61	12,346
Repslagerier	1	40	—	—	1	40	—	—	8	113	9	153
VI. Beklädnadsindustri.												
Hattmakierier o. hattfabriker Skrädderier och sömnads- fabriker	—	—	—	—	—	—	—	—	7	520	7	520
Skofabriker	17	2,084	—	—	17	2,084	3	768	35	2,345	55	5,197
Skomakeriverkstäder	2	44	—	—	2	44	1	11	32	1,082	35	1,137

Tab. 8. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter bestämmelser angående tvisters behandling.

Näringsgrenar.	Förliknings- eller skiljenämnd				Summa.		Tvister afgöres i sista hand af orga- nisation- erna.		Inga bestämmelser rörande tvisters afgörande.		Hela antalet	
	för samtliga tvister.		endast för tvister rörande aftalets tolkning.									
	Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		af- tal.	arbe- tare.
	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.		
Handskfabriker	—	—	1	316	1	316	—	—	—	—	1	316
Buntmakerier	—	—	—	—	—	—	—	—	2	342	2	342
Träskoverkstäder	—	—	—	—	—	—	—	—	5	80	5	80
Barberare o. perukmakare	—	—	3	66	3	66	—	—	3	323	6	389
Bad- och tvättnärättningar	—	—	—	—	—	—	2	58	—	—	2	58
VII. Läder-, hår- och gummi- varuindustri.												
Garfverier o. läderfabriker	5	108	1	63	6	171	2	78	23	661	31	910
Gummivarufabriker	2	130	—	—	2	130	—	—	6	1,019	8	1,149
Borst- och penselfabriker	1	65	—	—	1	65	—	—	1	130	2	195
Sadelmakare- och tapet- serareverkstäder	11	650	4	46	15	696	4	175	18	263	37	1,134
VIII. Trävaruindustri.												
Sågverk och hyflerier	—	—	5	510	5	510	4	1,214	41	7,595	50	9,319
Brädgårdsrörelse	2	73	1	17	3	90	—	—	16	1,194	19	1,284
Träkolverk	—	—	—	—	—	—	—	—	4	115	4	115
Snickeri- o. möbelfabriker	2	219	8	260	10	479	5	87	68	3,768	83	4,334
Snickeri- och möbelverk- städer	7	978	5	440	12	1,418	—	—	21	789	33	2,207
Korgmakerier o. korgfabr.	2	69	—	—	2	69	—	—	—	—	2	69
Tunnbinderier	1	72	3	60	4	132	—	—	10	148	14	280
Korkfabriker	—	—	—	—	—	—	1	110	4	295	5	405
IX. Trämasse- och pappers- industri.												
Pappersbruk, papp- och trämassfabriker	1	66	—	—	1	66	10	1,804	34	6,487	45	8,357
Bokbinderier, kartongfabri- ker m. fl.	—	—	13	3,709	13	3,709	—	—	1	29	14	3,738
X. Grafisk industri.												
Boktryckerier och stilgju- terier	1	6,528	—	—	1	6,528	—	—	—	—	1	6,528
Kemigrafiska anstalter	—	—	1	300	1	300	—	—	—	—	1	300
Litografiska anstalter	2	356	1	241	3	597	—	—	12	432	15	1,029
XI. Malmförädlingsindustri.												
Järn- och stålverk, zink- och blyhyttor, koppar- verk m. m.	2	13	—	—	2	13	3	327	17	2,600	22	2,940
XII. Metallindustri.												
Järn- och stålvarufabriker	—	—	1	23	1	23	1	9	43	3,547	45	3,579
Smides-, reparations- och hofslegerierverkstäder	—	—	—	—	—	—	2	111	17	1,424	19	1,535

Tab. 8. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter bestämmelser angående tvisters behandling.

Näringsgrenar.	Förliknings- eller skiljenämnd				Summa.				Tvister afgöras i sista hand af organisationerna.		Inga bestämmelser rörande tvisters afgörande.		Hela antalet	
	för samtliga tvister.		endast för tvister rörande aftalets tolkning.											
	Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal			
	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.
Bleck-, plåt- och koppar- slagerier	11	1,007	2	69	13	1,076	—	—	31	982	44	2,058		
Guld- o. silfvervarufabriker	1	299	—	—	1	299	—	—	2	202	3	501		
Galvaniserings- o. kapsyl- fabriker m. fl.	—	—	—	—	—	—	1	67	11	879	12	946		
XIII. Maskin- och skeppsbygg- nadsindustri.														
Mekaniska verkstäder . . .	3	26,461	—	—	3	26,461	—	—	27	1,534	30	27,995		
Skeppsvarf o. båtbyggerier	2	38	—	—	2	38	—	—	3	158	5	196		
Elektriska verkstäder . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1,426	1	1,426		
Uppsättning och skötsel af elektriska maskiner . . .	1	1,095	—	—	1	1,095	—	—	—	—	1	1,095		
Vagnfabriker	—	—	1	—	—	—	—	—	2	47	2	47		
Vagnmakerier	—	—	5	4	1	4	—	—	4	182	5	186		
Instrumentfabriker	1	49	5	113	6	162	1	22	6	230	13	414		
Urmakerier	—	—	—	—	—	—	—	—	1	86	1	86		
XIV. Jord- och stenindustri.														
Stenbrott o. stenhuggerier	9	468	4	184	13	652	10	4,214	41	3,364	64	8,230		
Torfindustri	1	50	—	—	1	50	1	86	4	291	6	427		
Grustag	1	80	—	—	1	80	—	—	1	24	2	104		
Kalk- och kritbruk samt cementfabriker	3	125	3	543	6	668	2	175	3	497	11	1,340		
Glasbruk	—	—	4	885	4	885	5	1,514	6	211	15	2,610		
Tegelbruk	1	458	5	173	6	631	4	176	34	1,650	44	2,457		
Tillverkning och uppsätt- ning af kakelugnar . . .	1	9	1	1,479	2	1,488	2	49	4	41	8	1,578		
Öfrig jord- o. stenindustri	—	—	1	42	1	42	1	465	2	40	4	547		
XV. Kemisk-teknisk industri.														
Färg- och fernissfabriker	—	—	1	15	1	15	—	—	1	6	2	21		
Ljus-, tvål- och parfym- fabriker m. fl.	1	36	2	97	3	133	9	297	5	205	17	635		
Sprängämnesfabriker . . .	—	—	1	151	1	151	2	155	—	—	3	306		
Kalciumkarbid- o. klorat- fabriker	—	—	—	—	—	—	—	—	6	314	6	314		
Gödningsämnes- och svaf- velsyrefabriker	2	147	1	3	3	150	1	178	12	578	16	906		
Tändsticksfabriker	—	—	10	4,888	10	4,888	1	93	—	—	11	4,981		
Öfrig kemisk-teknisk in- dustri	1	48	2	17	3	65	—	—	2	83	5	148		
XVI. Byggnadsverksamhet.														
Murare	17	3,771	7	939	24	4,710	—	—	21	1,176	45	5,886		
Byggnadsträarbetare . . .	23	7,550	9	1,268	32	8,818	—	—	31	2,216	63	11,034		
Stuckatörer	—	—	—	—	—	—	—	—	3	198	3	198		

Tab. 8. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter bestämmelser angående tvisters behandling.

Näringsgrenar.	Förliknings- eller skiljenämnd				Summa.		Tvister avgöras i sista hand af orga- nisatio- nerna.		Inga bestämmelser rörande tvisters avgörande.		Hela antalet	
	för samtliga tvister.		endast för tvister rörande aftalets tolkning.									
	Antal		Antal		Antal		Antal		Antal			
	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.
Förgylleri- och glas- mästeriarbetare . . .	8	382	1	15	9	397	—	—	3	79	12	476
Målare . . .	13	4,996	7	528	20	5,524	—	—	29	2,416	49	7,940
Skorstensfejare . . .	1	74	1	49	2	123	1	19	—	—	3	142
Rörarbetare . . .	5	1,122	—	—	5	1,122	1	124	4	273	10	1,519
Elektriska montörer . .	—	—	—	—	—	—	—	—	1	50	1	50
Byggnadsgröfarbetare .	31	9,661	4	1,420	35	11,081	1	112	32	1,889	68	13,082
Gipsrörare . . .	1	130	—	—	1	130	—	—	—	—	1	130
Väg- och vattenbygg- nadsarbetare . . .	1	110	5	1,094	6	1,204	18	3,520	2	1,150	26	5,874
XVII. Allmänna arbeten.												
Byggnadsarbeten:												
kommunala	10	1,664	4	5,488	14	7,152	—	—	8	745	22	7,897
i entreprenad	—	—	—	—	—	—	1	29	1	188	2	217
Gas-, elektricitets- och vattenledn.-verk:												
kommunala	10	565	—	—	10	565	—	—	2	65	12	630
enskilda	1	32	—	—	1	32	1	5	—	—	2	37
Renhållningsverk:												
kommunala	3	160	—	—	3	160	—	—	2	63	5	223
enskilda	—	—	1	400	1	400	—	—	1	9	2	409
Kraftstationer:												
statens	—	—	—	—	—	—	—	—	2	24	2	24
enskilda	—	—	—	—	—	—	—	—	1	8	1	8
XVIII. Handel och varulager.												
Handelsarbetare o. varu- utkörare	8	472	5	334	13	806	16	920	44	1,459	73	3,185
XIX. Landtransport.												
Åkerirörelse	6	228	5	1,735	11	1,963	—	—	8	483	19	2,446
Stufverirörelse	14	2,494	9	1,980	23	4,474	—	—	32	2,268	55	6,742
Spårvägar: kommunala .	1	169	1	432	2	601	—	—	4	182	6	783
enskilda	2	891	2	219	4	1,110	—	—	2	113	6	1,223
Järnvägar (enskilda) .	—	—	—	—	—	—	—	—	79	13,347	79	13,347
Telefon (enskild) . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	1	310	1	310
XX. Sjötransport.												
Sjömän, maskinister o. eldare, präm- och skut- skeppare	5	1,510	4	2,066	9	3,576	—	—	4	319	13	3,895
XXI. Diverse.												
Teknisk teaterpersonal .	—	—	—	—	—	—	—	—	1	16	1	16
Summa	317	85,633	199	35,815	516	121,448	196	32,936	1,259	101,566	1,971	255,950

Tab. 9. Kollektivavtalen, fördelade efter löneformen (ackord- eller tidlön).

Näringsgrenar.	Endast ackordsbestämmelser.		Endast tidlönsbestämmelser.		Både ackords- och tidlönsbestämmelser.				Inga lönebestämmelser.		Hela antalet.		
	Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		af-tal.	arbeta-re.	
	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.			
I. Jordbruk o. trädgårdsskötsel.													
Jordbruk	—	—	15	853	—	—	6	768	1	4	22	1,625	
Trädgårdsskötsel	—	—	4	193	—	—	1	30	—	—	5	223	
II. Skogsbruk.													
Skogsafverkning	—	—	—	—	2	520	—	—	—	—	2	520	
Flottning	—	—	3	412	3	414	—	—	—	—	6	836	
III. Grufdrift.													
Stenkolsgrufvor m. m.	—	—	13	60	5	3,671	21	29	31	66	10	3,826	
Malmgrufvor	—	—	—	—	6	740	1	247	—	—	7	987	
IV. Närings- och nyttnings- ämnesindustri.													
Kvarnar	—	—	21	979	—	—	44	213	—	—	25	1,192	
Bagerier och konditorier	—	—	78	3,651	—	—	—	—	—	—	78	3,651	
Karamell-, choklad- o. kexfabriker	—	—	8	557	—	—	2	190	—	—	10	747	
Råsockerbruk och socker- raffinaderier	—	—	20	1,898	5	878	20	5,897	—	—	45	8,673	
Tobaksfabriker	1	22	52	25	12	3,400	56	303	—	—	21	3,750	
Brännvinsbrännerier, jästfabriker och destilleringsverk	—	—	6	148	—	—	1	15	—	—	7	163	
Bryggerier, mälterier och läskedrycksfabriker	62	807	30	2,387	—	—	30	1,317	—	—	62	4,511	
Margarinfabriker	—	—	4	314	—	—	71	41	—	—	5	355	
Slakterier och charkuterier	—	—	14	681	—	—	—	—	—	—	14	681	
Öfrig närings- o. nyttnings- ämnesindustri	—	—	4	36	—	—	—	—	—	—	4	36	
V. Textilindustri.													
Väfverier, spinnerier, blek- rier, färgier, trikkåfabriker m. fl.	1	590	14	717	40	10,092	6	947	—	—	61	12,346	
Repslagerier	—	—	6	75	3	78	—	—	—	—	9	153	
VI. Beklädnadsindustri.													
Hattmakerier o. hattfabriker	—	—	—	—	7	520	—	—	—	—	7	520	
Skrädderier och sömnadsfabriker	20	1,315	55	306	77	5,311	—	—	—	—	102	6,932	
Skofabriker	3	339	4	115	48	4,743	—	—	—	—	55	5,197	
Skomakeriwerkstäder	18	698	2	111	15	328	—	—	—	—	35	1,137	

¹ Trä- och järnarbetare samt maskinister. — ² Järnarbetare. — ³ Maskinister och eldare. —

⁴ Ackordsbestämmelserna gälla endast lossning och lastning. — ⁵ Snusfabriker och tobaksspinnerier. —

⁶ Ett aftal afser ölutörare, det andra kvinnor. — ⁷ Ackordsbestämmelserna gälla endast spikning af lådor. — ⁸ Sömmerskor.

Tab. 9. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter löneformen.

Näringsgrenar.	Endast ackords- bestäm- melser.		Endast tidlöns- bestäm- melser.		Både ackords- och tidlönsbestämmelser.				Inga löne- bestäm- melser.		Hela antalet.	
					Öfvervägan- de ackords- bestäm- melser.		Öfvervä- gande tid- lönsbestäm- melser.					
	Antal		Antal		Antal		Antal		Antal			
	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.
Handskfabriker	—	—	—	—	1	316	—	—	—	—	1	316
Buntmakerier	—	—	1	24	1	318	—	—	—	—	2	342
Träskoverkstäder	—	—	—	—	5	80	—	—	—	—	5	80
Barberare o. perukmakare	—	—	6	389	—	—	—	—	—	—	6	389
Bad- och tvättinrättningar	—	—	2	58	—	—	—	—	—	—	2	58
VII. Läder-, hår- och gummi- varuindustri.												
Garfverier o. läderfabriker	—	—	20	396	10	507	1	7	—	—	31	910
Gummivarufabriker	1	294	13	23	2	549	2	283	—	—	8	1,149
Borst- och penselfabriker	—	—	—	—	2	195	—	—	—	—	2	195
Sadelmakare- och tapet- serareverkstäder	1	38	13	293	15	480	8	323	—	—	37	1,134
VIII. Trävaruindustri.												
Sågverk och hyfverier	1	19	1	94	43	8,347	3	623	2	236	50	9,319
Brädgårdsrörelse	—	—	—	—	16	1,079	2	185	1	20	19	1,284
Träkolsverk	1	50	1	11	1	30	1	24	—	—	4	115
Snickeri- o. möbelfabriker	—	—	9	174	23	1,157	51	3,003	—	—	83	4,334
Snickeri- och möbelverk- städer	—	—	6	236	1	22	26	1,949	—	—	33	2,207
Korgmakerier och korg- fabriker	—	—	—	—	2	69	—	—	—	—	2	69
Tunnbinderier	—	—	1	10	13	270	—	—	—	—	14	280
Korkfabriker	—	—	—	—	5	405	—	—	—	—	5	405
IX. Trämasse- och pappers- industri.												
Pappersbruk, papp- och trä- massfabriker	—	—	6	535	8	996	31	6,826	—	—	45	8,357
Bokbinderier, kartong- fabriker m. fl.	—	—	1	29	10	2,931	3	778	—	—	14	3,738
X. Grafisk industri.												
Boktryckerier och stiltju- terier	—	—	—	—	—	—	1	6,528	—	—	1	6,528
Kemigrafiska anstalter	—	—	1	300	—	—	—	—	—	—	1	300
Litografiska anstalter	—	—	11	664	—	—	4	365	—	—	15	1,029
XI. Malmförädlingsindustri.												
Järn- och stålverk, zink- och blyhyttor, koppar- verk m. m.	—	—	3	41	16	2,478	3	421	—	—	22	2,940
XII. Metallindustri.												
Järn- och stålvarufabriker	43	312	6	89	28	2,556	4	67	4	555	45	3,579
Smides-, reparations- och hofslegerverkstäder	—	—	6	32	6	176	7	1,327	—	—	19	1,535

¹ Trä- och järnarbetare. — ² Grofärbetare. — ³ Trä- och järnarbetare samt maskinistr. —

⁴ Grofärbetare och gjutare.

Tab. 9. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter löneformen.

Näringsgrenar.	Endast ackordsbestäm- melser.		Endast tidlönsbestäm- melser.		Både ackords- och tidlönsbestämnelser.				Inga löne- bestäm- melser.		Hela antalet.	
	Antal		Antal		Antal		Antal		Antal			
	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.
Bleck-, plåt- och koppar- slagerier	—	—	11	258	26	1,562	7	238	—	—	44	2,058
Guld- o. silfvervarufabriker	—	—	—	—	3	501	—	—	—	—	3	501
Galvaniserings- o. kapsyl- fabriker m. fl.	—	—	3	177	8	728	1	41	—	—	12	946
XIII. <i>Maskin- och skeppsbygg- nadsindustri.</i>												
Mekaniska verkstäder . .	1	15	4	163	21	27,716	4	101	—	—	30	27,995
Skeppsvarf o. båtbyggerier	—	—	1	19	4	177	—	—	—	—	5	196
Elektriska verkstäder . .	—	—	—	—	1	1,426	—	—	—	—	1	1,426
Uppsättning och skötsel af elektriska maskiner . .	—	—	—	—	1	1,095	—	—	—	—	1	1,095
Vagnfabriker	—	—	—	—	1	34	1	13	—	—	2	47
Vagnmakerier	—	—	4	182	—	—	1	4	—	—	5	186
Instrumentfabriker	—	—	3	87	9	277	1	50	—	—	13	414
Urmakerier	—	—	—	—	—	—	1	86	—	—	1	86
XIV. <i>Jord- och stenindustri.</i>												
Stenbrott o. stenhuggerier	3	328	8	421	48	7,350	4	116	1	15	64	8,230
Torfindustri	—	—	—	—	6	427	—	—	—	—	6	427
Grustag	—	—	—	—	2	104	—	—	—	—	2	104
Kalk- och kritbruk samt cementfabriker	—	—	12	21	7	1,016	2	303	—	—	11	1,340
Glasbruk	1	41	1	13	11	2,206	2	350	—	—	15	2,610
Tegelbruk	—	—	1	14	43	2,443	—	—	—	—	44	2,457
Tillverkning och uppsätt- ning af kakelugnar . .	3	1,505	4	56	1	17	—	—	—	—	8	1,578
Öfrig jord- o. stenindustri	—	—	1	42	3	505	—	—	—	—	4	547
XV. <i>Kemisk-teknisk industri.</i>												
Färg- och färbesfabriker .	—	—	2	21	—	—	—	—	—	—	2	21
Ljus-, tvål- och parfym- fabriker m. fl.	—	—	12	518	1	8	4	109	—	—	17	635
Sprängämnesfabriker . . .	—	—	—	—	—	—	3	306	—	—	3	306
Kalciumkarbid- o. klorat- fabriker	—	—	3	77	1	4	2	233	—	—	6	314
Gödningsämnes- och svaf- velsyrefabriker	—	—	8	78	5	666	3	162	—	—	16	906
Tändsticksfabriker	2	1,612	—	—	9	3,369	—	—	—	—	11	4,981
Öfrig kemisk-teknisk in- dustri	—	—	5	148	—	—	—	—	—	—	5	148
XVI. <i>Byggnadsverksamhet.</i>												
Murare	—	—	5	375	25	4,511	15	1,000	—	—	45	5,886
Byggnadsträarbetare . . .	—	—	11	831	24	8,031	28	2,172	—	—	63	11,034
Stuckatörer	—	—	—	—	3	198	—	—	—	—	3	198

¹ Kuskar och järnarbetare. — ² Grof- och ugnsarbetare. — ³ Grofarbetare.

Tab. 9. (Forts.) Kollektivavtalen, fördelade efter löneformen.

Näringsgrenar.	Endast ackordsbestämmelser.		Endast tidlönsbestämmelser.		Både ackords- och tidlönsbestämmelser.				Inga lönebestämmelser.		Hela antalet.	
					Öfvervägande ackordsbestämmelser.		Öfvervägande tidlönsbestämmelser.					
	Antal		Antal		Antal		Antal		Antal			
	af-tal.	arb-tare.	af-tal.	arb-tare.	af-tal.	arb-tare.	af-tal.	arb-tare.	af-tal.	arb-tare.	af-tal.	arb-tare.
Förgylleri- o. glasmästeri- arbetare	—	—	5	177	3	110	4	189	—	—	12	476
Målare	—	—	28	1,764	11	4,622	10	1,554	—	—	49	7,940
Skorstensfejare	—	—	3	142	—	—	—	—	—	—	3	142
Rörarbetare	—	—	1	35	3	1,158	6	326	—	—	10	1,519
Elektriska montörer	—	—	—	—	1	50	—	—	—	—	1	50
Byggnadsgröfvarbetare	—	—	17	1,988	23	8,247	28	2,847	—	—	68	13,082
Gipsrörare	—	—	—	—	1	150	—	—	—	—	1	150
Väg- och vattenbyggnads- arbetare	—	—	—	—	19	4,340	7	1,534	—	—	26	5,874
XVII. Allmänna arbeten.												
Byggnadsarbeten:												
kommunala	—	—	1	151	4	646	17	7,100	—	—	22	7,897
i entreprenad	—	—	—	—	2	217	—	—	—	—	2	217
Gas-, elektricitets- och vattenledn.-verk:												
kommunala	1	29	4	99	6	477	1	25	—	—	12	630
enskilda	—	—	1	5	1	32	—	—	—	—	2	37
Renhållningsverk:												
kommunala	—	—	3	79	—	—	2	144	—	—	5	223
enskilda	—	—	2	409	—	—	—	—	—	—	2	409
Kraftstationer:												
statens	—	—	—	—	1	14	—	—	1	10	2	24
enskilda	—	—	1	8	—	—	—	—	—	—	1	8
XVIII. Handel och varulager.												
Handelsarbetare o. varu- utkörare	1	96	61	2,685	6	272	5	132	—	—	73	3,185
XIX. Landtransport.												
Åkerirörelse	—	—	15	2,291	1	12	3	143	—	—	19	2,446
Stufverirörelse	8	441	7	643	37	4,653	3	1,005	—	—	55	6,742
Spårvägar: kommunala	—	—	2	51	12	131	2	601	—	—	6	783
enskilda	—	—	4	981	12	242	—	—	—	—	6	1,223
Järnvägar (enskilda)	—	—	66	12,275	35	639	28	433	—	—	79	13,347
Telefon (enskild)	—	—	1	310	—	—	—	—	—	—	1	310
XX. Sjötransport.												
Sjömän, maskinister och eldare, präm- och skut- skeppare	1	50	9	3,513	—	—	3	332	—	—	13	3,895
XXI. Diverse.												
Teknisk teaterpersonal	—	—	1	16	—	—	—	—	—	—	1	16
Summa	73	8,601	661	48,069	822	144,019	404	54,355	11	906	1,971	255,950

¹ Vagnstädskor och verkstadspersonal. — ² Ackordsbestämmelserna afse vagnputsning. —
³ Verkstadspersonal.

Tab. 10. Kollektivaftalen, fördelade efter bestämmelser angående garanterad tidlön vid ackordsarbete.¹

Näringsgrenar.	Tidlönen garanterad				Tidlönen icke garanterad.		Endast tidlönsbestämmelser eller inga lönebestämmelser.		Hela antalet	
	vid allt ackordsarbete.		i vissa fall. ²							
	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.
I. Jordbruk och trädgårdsskötsel.										
Jordbruk	1	122	—	—	5	646	16	857	22	1,625
Trädgårdsskötsel	1	30	—	—	—	—	4	193	5	223
II. Skogsbruk.										
Skogsafverkning	—	—	—	—	2	520	—	—	2	520
Flottnng	1	250	—	—	2	164	3	442	6	856
III. Grufdrift.										
Stenkolsgrufvor m. m.	—	—	4	3,236	2	464	4	126	10	3,826
Malmgrufvor	2	195	—	—	5	792	—	—	7	987
IV. Närings- och nyttningsämnesindustri.										
Kvarnar	1	91	—	—	3	122	21	979	25	1,192
Bagerier och konditorier	—	—	—	—	—	—	78	3,651	78	3,651
Karamell-, choklad- o. kexfabriker	1	72	—	—	1	118	8	557	10	747
Råsockerbruk och sockeraffinaderier	9	2,617	1	264	15	3,894	20	1,898	45	8,673
Tobaksfabriker	—	—	—	—	19	3,725	2	25	21	3,750
Brännvinsbrännerier, jästfabriker och destilleringsverk	1	15	—	—	—	—	6	148	7	163
Bryggerier, mälterier och läskedrycksfabriker	21	891	2	463	9	770	30	2,387	62	4,511
Margarinfabriker	—	—	—	—	1	41	4	314	5	355
Slakterier och charkuterier	—	—	—	—	—	—	14	681	14	681
Öfrigt närings- och nyttningsämnesindustri	—	—	—	—	—	—	4	36	4	36
V. Textilindustri.										
Väfverier, spinnerier, blekerier färgerier, triksåfabriker m. fl.	5	846	5	1,278	37	9,505	14	717	61	12,846
Repslagerier	1	15	—	—	2	63	6	75	9	153
VI. Beklädnadsindustri.										
Hattmakerier o. hattfabriker	1	9	—	—	6	511	—	—	7	520
Skrädderier och sömnadsfabriker	2	120	3	507	92	5,999	5	306	102	6,982
Skofabriker	—	—	6	531	45	4,551	4	115	55	5,197
Skomakeriverkstäder	1	21	—	—	32	1,005	2	111	35	1,137

¹ Jfr noterna till tab. 9. — ² Då fasta ackordsprislister icke äro uppgjorda vid arbete, där normal förtjänst ej kan påräknas, m. m. — ³ Afse dels kvinnliga arbetare, dels utkörare, hvilka senare vanligen erhålla provision, men i de i kolumnen upptagna aftalen tillförsäkras viss minimtidlön. — ⁴ Järn- och metallarbetare.

Tab. 10. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter bestämmelser angående garanterad tidlön vid ackordsarbete.

Näringsgrenar.	Tidlönen garanterad				Tidlönen icke garanterad.		Endast tidlönsbestämmelser eller inga lönebestämmelser.		Hela antalet	
	vid allt ackordsarbete.		i vissa fall.							
	Antal		Antal		Antal		Antal			
	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.
Handskfabriker	—	—	—	—	1	316	—	—	1	316
Buntmakerier	1	318	—	—	—	—	1	24	2	342
Träskoverkstäder	—	—	2	36	3	44	—	—	5	80
Barberare o. perukmakare	—	—	—	—	—	—	6	389	6	389
Bad- och tvättinrättningar	—	—	—	—	—	—	2	58	2	58
VII. <i>Läder-, hår- och gummi-varuindustri.</i>										
Garfverier o. läderfabriker	5	304	—	—	6	210	20	396	31	910
Gummivarufabriker	1	128	—	—	4	998	3	23	8	1,149
Borst- och penselfabriker .	1	130	—	—	1	65	—	—	2	195
Sadelmakare- och tapet-serareverkstäder	7	298	6	364	11	179	13	293	37	1,134
VIII. <i>Trävaruindustri.</i>										
Sågverk och hyderier . . .	5	530	2	221	40	8,238	3	330	50	9,319
Brädgårdsrörelse	3	191	1	23	14	1,050	1	20	19	1,234
Träkolsverk	—	—	—	—	3	104	1	11	4	115
Snickeri- o. möbelfabriker	17	731	48	2,984	9	445	9	174	83	4,334
Snickeri- och möbelfabrik-städer	19	1,551	8	420	—	—	6	236	33	2,207
Korgmakerier och korgfabriker	—	—	2	69	—	—	—	—	2	69
Tunnbinderier	2	42	1	7	10	221	1	10	14	280
Korkfabriker	—	—	—	—	5	405	—	—	5	405
IX. <i>Trämasse- och pappers-industri.</i>										
Pappersbruk, papp- och trämassefabriker	19	3,872	—	—	20	3,950	6	535	45	8,357
Bokbinderier, kartongfabriker m. fl.	5	533	—	—	8	3,176	1	29	14	3,738
X. <i>Grafisk industri.</i>										
Boktryckerier och stilgjuterier	—	—	—	—	1	6,528	—	—	1	6,528
Kemigrafiska anstalter . .	—	—	—	—	—	—	1	300	1	300
Litografiska anstalter . .	1	10	—	—	3	355	11	664	15	1,029
XI. <i>Malmförädlingsindustri.</i>										
Järn- och stålverk, zink- och blyhyttor, kopparverk m. m.	15	1,310	1	431	13	1,158	3	41	22	2,940
XII. <i>Metallindustri.</i>										
Järn- och stålvarufabriker	18	1,478	10	807	7	650	10	644	45	3,579
Smides-, reparations- och hofsageriverkstäder . .	10	1,443	1	20	2	40	6	32	19	1,535

¹ Dessa aftal upptaga både tidlön och ackordlön; huruvida den förra är garanterad, är ofta svårt att afgöra på grund af aftalens ordalydelse.

Tab. 10. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter bestämmelser angående garanterad tidlön vid ackordsarbete.

Näringsgrenar.	Tidlönen garanterad				Tidlönen icke garanterad.		Endast tidlönsbestämmelser eller inga lönebestämmelser.		Hela antalet	
	vid allt ackordsarbete.		i vissa fall.							
	Antal		Antal		Antal		Antal			
	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.
Bleck-, plåt- och koppar-slagrier	8	533	9	843	16	424	11	258	44	2,058
Guld- o. silfvervarufabriker	—	—	1	299	2	202	—	—	3	501
Galvaniserings- o. kapsyl-fabriker m. fl.	3	116	2	482	4	171	3	177	12	946
XIII. Maskin- och skeppsbygg-nadsindustri.										
Mekaniska verkstäder . .	17	27,554	4	127	5	151	4	163	30	27,995
Skeppsvarf o. båtbyggerier	1	19	2	23	1	135	1	19	5	196
Elektriska verkstäder . .	1	1,426	—	—	—	—	—	—	1	1,426
Uppsättning och skötsel af elektriska maskiner . .	1	1,095	—	—	—	—	—	—	1	1,095
Vagnfabriker	1	34	1	13	—	—	—	—	2	47
Vagnmakerier	—	—	1	4	—	—	4	182	5	186
Instrumentfabriker	3	80	5	211	2	36	3	87	13	414
Urmakerier	1	86	—	—	—	—	—	—	1	86
XIV. Jord- och stenindustri.										
Stenbrott o. stenhuggerier	4	209	4	143	47	7,442	9	436	64	8,230
Torfindustri	1	140	1	50	4	237	—	—	6	427
Grustag	—	—	1	80	1	24	—	—	2	104
Kalk- och kritbruk samt cementfabriker	4	325	1	166	4	828	2	21	11	1,340
Glasbruk	—	—	—	—	14	2,597	1	13	15	2,610
Tegelbruk	5	155	12	613	26	1,675	1	14	44	2,457
Tillverkning och uppsätt-ning af kakelugnar	—	—	1	17	3	1,505	4	56	8	1,578
Öfrig jord- o. stenindustri	—	—	1	15	2	490	1	42	4	547
XV. Kemisk-teknisk industri.										
Färg- och färbefabriker	—	—	—	—	—	—	2	21	2	21
Ljus-, tvål- och parfym-fabriker m. fl.	—	—	—	—	5	117	12	518	17	635
Sprängämnesfabriker . . .	2	225	—	—	1	81	—	—	3	306
Kalciumkarbid- o. klorat-fabriker	1	26	1	24	1	207	3	77	6	314
Gödningsämnes- och svaf-velsyrefabriker	1	120	—	—	7	708	8	78	16	906
Tändsticksfabriker	—	—	—	—	11	4,981	—	—	11	4,981
Öfrig kemisk-teknisk in-dustri	—	—	—	—	—	—	5	148	5	148
XVI. Byggnadsverksamhet.										
Murare	14	1,397	3	1,444	23	2,670	5	375	45	5,886
Byggnadsrärbetare	14	1,943	25	6,106	13	2,154	11	831	63	11,034
Stuckatörer	—	—	—	—	3	198	—	—	3	198

¹ Järn- och metallarbetare. — ² Träarbetare.

Tab. 10. (Forts.) Kollektivavtalen, fördelade efter bestämmelser angående garanterad tidlön vid ackordsarbete.

Näringsgrenar.	Tidlönen garanterad				Tidlönen icke garanterad.		Endast tidlönsbestämmelser eller inga lönebestämmelser.		Hela antalet	
	vid allt ackordsarbete.		i vissa fall.							
	Antal		Antal		Antal		Antal			
	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.
Förgylleri- o. glasmästeri- arbetare	4	94	1	67	2	138	5	177	12	476
Målare	—	—	—	—	21	6,176	28	1,764	49	7,940
Skorstensfejare	—	—	—	—	—	—	3	142	3	142
Rörarbetare	6	388	—	—	3	1,096	1	35	10	1,519
Elektriska montörer	1	50	—	—	—	—	—	—	1	50
Byggnadsgrofarbetare	20	1,940	6	6,002	25	3,152	17	1,988	68	13,082
Gipsrörare	—	—	—	—	1	130	—	—	1	130
Väg- o. vattenbyggnads- arbetare	22	4,654	—	—	4	1,220	—	—	26	5,874
XVII. Allmänna arbeten.										
Byggnadsarbeten:										
kommunala	14	2,817	—	—	7	4,929	1	151	22	7,897
i entreprenad	—	—	1	29	1	188	—	—	2	217
Gas-, elektricitets- och vattenledn.-verk:										
kommunala	6	458	—	—	2	73	4	99	12	630
enskilda	—	—	—	—	1	32	1	5	2	37
Renhållningsverk:										
kommunala	—	—	—	—	2	144	3	79	5	223
enskilda	—	—	—	—	—	—	2	409	2	409
Kraftstationer:										
statens	1	14	—	—	—	—	1	10	2	24
enskilda	—	—	—	—	—	—	1	8	1	8
XVIII. Handel och varulager.										
Handelsarbetare o. varu- utkörare	3	169	1	20	8	311	61	2,685	73	3,185
XIX. Landtransport.										
Åkerirörelse	—	—	—	—	4	155	15	2,291	19	2,446
Stufverirörelse	3	923	1	25	44	5,151	7	643	55	6,742
Spårvägar: kommunala	11	124	—	—	3	608	2	51	6	733
enskilda	11	167	—	—	1	75	4	981	6	1,223
Järnvägar (enskilda)	11	898	—	—	2	174	66	12,275	79	13,347
Telefon (enskild)	—	—	—	—	—	—	1	310	1	310
XX. Sjötransport.										
Sjömän, maskinister och eldare, präm- och skut- skeppare	11	13	—	—	3	369	9	3,513	13	3,895
XXI. Diverse.										
Teknisk teaterpersonal	—	—	—	—	—	—	1	16	1	16
Summa	343	66,355	188	28,444	768	112,176	672	48,975	1,971	255,950

¹ Verkstadspersonal.

22—082273. Kollektivavtal.

Tab. 11. Kollektivaftalen, fördelade efter tidlönens beräkning (per timme, dag, vecka, månad eller år).

Näringsgrenar.	Timpenning.		Dagspenning.		Veckolön.		Månads- och årslön. ¹		Inga bestämmelser.		Hela antalet.	
	Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		af-tal.	arbeta-re.
	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.		
I. Jordbruk och trädgårdsskötsel.												
Jordbruk	9	426	4	578	—	—	8	617	1	4	22	1,625
Trädgårdsskötsel	2	88	—	—	1	85	2	50	—	—	5	223
II. Skogsbruk.												
Skogsafverkning	—	—	2	520	—	—	—	—	—	—	2	520
Flottning	6	856	—	—	—	—	—	—	—	—	6	856
III. Grufdrift.												
Stenkolsgrufvor m. m.	2	242	7	3,718	—	—	—	—	1	66	10	3,826
Malmgrufvor	3	680	4	907	—	—	—	—	—	—	7	987
IV. Närings- och närings- ämnesindustri.												
Kvarnar	3	150	—	—	9	633	12	389	1	20	25	1,192
Bagerier och konditorier	—	—	—	—	77	3,434	¹ 1	217	—	—	78	3,651
Karamell-, choklad o. käckfabriker	—	—	—	—	10	747	—	—	—	—	10	747
Råsockerbruk och socker- raffinaderier	36	7,245	2	640	5	387	2	401	—	—	45	8,673
Tobaksfabriker	41	32	1	40	18	3,656	—	—	1	22	21	3,750
Brännvinsbrännerier, jäst- fabriker o. destillerings- verk	3	65	—	—	1	9	3	89	—	—	7	163
Bryggerier, mälterier och läskedrycksfabriker	13	1,175	1	92	14	426	32	2,011	2	807	62	4,511
Margarinfabriker	—	—	—	—	5	355	—	—	—	—	5	355
Slakterier och charkuterier	—	—	—	—	14	681	—	—	—	—	14	681
Öfrig närings- och närings- ämnesindustri	—	—	—	—	2	12	2	24	—	—	4	36
V. Textilindustri.												
Väfverier, spinnerier, ble- kerier, färgier, trikfäbriker m. fl.	47	10,154	1	66	11	1,535	² 1	1	1	590	61	12,346
Repslagerier	9	153	—	—	—	—	—	—	—	—	9	153
VI. Beklädnadsindustri.												
Hattmakerier och hattfabriker	4	330	2	159	1	31	—	—	—	—	7	520
Skrädderier och sömnadsfabriker	⁴ 4	327	—	—	78	5,290	—	—	20	1,315	102	6,932
Skofabriker	29	2,886	—	—	23	1,972	—	—	3	339	55	5,197
Skomakeriverkstäder	5	96	—	—	12	343	—	—	18	698	35	1,137

¹ Samtliga aftal i denna kolumn upptaga månadslöner utom: inom jordbruket 8 aftal omf. 617 a.; inom öfrig kemisk-teknisk industri 1 aftal omf. 25 a. samt vid järnvägarna 63 aftal omf. 12,245 a., hvilka upptaga årslöner. — ² Maskinister och eldare, reparatörer och hjälparbetare. — ³ Bröd-utkörer. — ⁴ Snusarbetare. — ⁵ Sömmerskor.

Tab. 11. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter tidlönens beräkning
(per timme, dag, vecka, månad eller år).

Näringsgrenar.	Tim- penning.		Dags- penning.		Vecko- lön.		Månads- och årslön.		Inga bestäm- melser.		Hela antalet.	
	Antal		Antal		Antal		Antal		Antal			
	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.
Handskfabriker	—	—	—	—	1	316	—	—	—	—	1	316
Buntmakerier	—	—	—	—	2	342	—	—	—	—	2	342
Träskoverkstäder	4	63	1	17	—	—	—	—	—	—	5	80
Barberare o. perukmakare	—	—	—	—	6	389	—	—	—	—	6	389
Bad- och tvättinrättningar	—	—	—	—	2	58	—	—	—	—	2	58
VII. <i>Läder-, hår- och gummi- varuindustri.</i>												
Garfverier o. läderfabriker	28	868	—	—	2	38	1	4	—	—	31	910
Gummivarufabriker	6	652	1	203	—	—	—	—	1	294	8	1,149
Borst- och penselfabriker .	1	130	—	—	1	65	—	—	—	—	2	195
Sadelmakare- och tapet- serareverkstäder	33	1,064	—	—	3	32	—	—	1	38	37	1,184
VIII. <i>Trävaruindustri.</i>												
Sågverk och hyffierier . . .	41	8,450	6	614	—	—	—	—	3	255	50	9,319
Brädgårdsrörelse	18	1,264	—	—	—	—	—	—	1	20	19	1,284
Träolsverk	3	65	—	—	—	—	—	—	1	50	4	115
Snickeri o. möbelfabriker	81	4,329	—	—	1	1	1	4	—	—	83	4,334
Snickeri- och möbilverk- städer	33	2,207	—	—	—	—	—	—	—	—	33	2,207
Korgmakerier och korg- fabriker	2	69	—	—	—	—	—	—	—	—	2	69
Tannbinderier	11	249	2	25	—	—	1	6	—	—	14	250
Korkfabriker	5	405	—	—	—	—	—	—	—	—	5	405
IX. <i>Trämasse- och pappers- industri.</i>												
Pappersbruk, papp- och trämassefabriker	28	4,988	16	2,924	1	445	—	—	—	—	45	8,357
Bokbinderier, kartongfa- briker m. fl.	—	—	—	—	14	3,738	—	—	—	—	14	3,738
X. <i>Grafisk industri.</i>												
Boktryckerier och stil- gjuterier	—	—	—	—	1	6,528	—	—	—	—	1	6,528
Kemigrafiska anstalter . . .	—	—	—	—	1	300	—	—	—	—	1	300
Litografiska anstalter . . .	—	—	—	—	15	1,029	—	—	—	—	15	1,029
XI. <i>Malmförädlingsindustri.</i>												
Järn- och stålverk, zink- och blyhyttor, koppar- verk m. m.	18	2,648	4	292	—	—	—	—	—	—	22	2,940
XII. <i>Metallindustri.</i>												
Järn- och stålvarufabriker	38	2,712	—	—	—	—	—	—	7	867	45	3,579
Smides-, reparations- och hofslegeriverkstäder	18	1,528	—	—	1	7	—	—	—	—	19	1,535

¹ Maskinister och eldare.

Tab. 11. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter tidlönens beräkning
(per timme, dag, vecka, månad eller år).

Näringsgrenar.	Tim- penning.		Dags- penning.		Vecko- lön.		Månads- och årslön.		Inga bestäm- melser.		Hela antalet.	
	Antal		Antal		Antal		Antal		Antal			
	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.
Bleck-, plåt- och koppar- slagerier	44	2,058	—	—	—	—	—	—	—	—	44	2,058
Guld- och silfvervarufabri- ker	3	501	—	—	—	—	—	—	—	—	3	501
Galvaniserings- och kap- sylvfabriker m. fl.	11	936	—	—	1	10	—	—	—	—	12	946
XIII. Maskin- och skeppsbygg- nadsindustri.												
Mekaniska verkstäder . . .	29	27,980	—	—	—	—	—	—	1	15	30	27,995
Skeppsvarf och båtbygge- riet	5	196	—	—	—	—	—	—	—	—	5	196
Elektriska verkstäder . . .	1	1,426	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1,426
Uppsättning och skötsel af elektriska maskiner . . .	1	1,095	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1,095
Vagnfabriker	2	47	—	—	—	—	—	—	—	—	2	47
Vagnmakerier	5	186	—	—	—	—	—	—	—	—	5	186
Instrumentfabriker	10	327	—	—	1	22	—	—	2	65	13	414
Urmakerier	—	—	—	—	1	86	—	—	—	—	1	86
XIV. Jord- och stenindustri.												
Stenbrott o. stenhuggerier . .	61	7,902	—	—	—	—	—	—	3	328	64	8,230
Torfindustri	6	427	—	—	—	—	—	—	—	—	6	427
Grustag	2	104	—	—	—	—	—	—	—	—	2	104
Kalk- och kritbruk samt cementfabriker	10	1,331	—	—	1	9	—	—	—	—	11	1,340
Glasbruk	5	1,701	—	—	2	350	7	518	1	41	15	2,610
Tegelbruk	44	2,457	—	—	—	—	—	—	—	—	44	2,457
Tillverkning och uppsätt- ning af kakelugnar	5	73	—	—	—	—	—	—	3	1,505	8	1,578
Öfrigt jord- o. stenindustri .	2	480	1	25	1	42	—	—	—	—	4	547
XV. Kemisk-teknisk industri.												
Färg- och fernissfabriker . .	—	—	—	—	2	21	—	—	—	—	2	21
Ljus-, tvål- och parfym- fabriker m. fl.	6	189	—	—	9	296	2	150	—	—	17	635
Sprängämnesfabriker	2	232	1	74	—	—	—	—	—	—	3	306
Kalciumkarbid- o. klorat- fabriker	5	107	1	207	—	—	—	—	—	—	6	314
Gödningsämnes- och svaf- velsyrefabriker	12	865	—	—	2	29	2	12	—	—	16	906
Tändsticksfabriker	7	3,234	2	135	—	—	—	—	2	1,612	11	4,981
Öfrigt kemisk-teknisk in- dustri	—	—	—	—	1	11	4	137	—	—	5	148
XVI. Byggnadsverksamhet.												
Murare	45	5,886	—	—	—	—	—	—	—	—	45	5,886
Byggnadsträarbetare	63	11,034	—	—	—	—	—	—	—	—	63	11,034

¹ Litografer. — ² Grofarbetare. — ³ Kuskar. — ⁴ Grof- och ugnsarbetare. — ⁵ Maskinister och eldare.

Tab. 11. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter tidlönens beräkning
(per timme, dag, vecka, månad eller år).

Näringsgrenar.	Tim- penning.		Dags- penning.		Vecko- lön.		Månads- och årslön.		Inga bestäm- melser.		Hela antalet.	
	Antal		Antal		Antal		Antal		Antal			
	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.
Stuckatörer	3	198	—	—	—	—	—	—	—	—	3	198
Förgylleri-o. glasmästeri- arbetare	12	476	—	—	—	—	—	—	—	—	12	476
Målare	49	7,940	—	—	—	—	—	—	—	—	49	7,940
Skorstensfejare	—	—	—	—	3	142	—	—	—	—	3	142
Rörlarbetare	10	1,519	—	—	—	—	—	—	—	—	10	1,519
Elektriska montörer	1	50	—	—	—	—	—	—	—	—	1	50
Byggnadsgrofarbetare	67	13,052	—	—	—	—	—	—	1	30	68	13,082
Gipsörare	1	130	—	—	—	—	—	—	—	—	1	130
Väg- o. vattenbyggnads- arbetare	26	5,874	—	—	—	—	—	—	—	—	26	5,874
XVII. Allmänna arbeten.												
Byggnadsarbeten:												
kommunala	21	7,873	—	—	—	—	1	24	—	—	22	7,897
i entreprenad	2	217	—	—	—	—	—	—	—	—	2	217
Gas-, elektricitets- och vattenledn.-verk:												
kommunala	3	213	7	363	—	—	1	25	1	29	12	630
enskilda	—	—	—	—	—	—	2	37	—	—	2	37
Renhållningsverk:												
kommunala	—	—	—	—	2	141	3	82	—	—	5	223
enskilda	—	—	—	—	1	9	1	400	—	—	2	409
Kraftstationer:												
statens	1	14	—	—	—	—	—	—	1	10	2	24
enskilda	—	—	—	—	—	—	1	8	—	—	1	8
XVIII. Handel och varulager.												
Handelsarbetare o. varu- utkörare	15	411	4	82	39	1,312	15	1,380	—	—	73	3,185
XIX. Landtransport.												
Åkerirörelse	1	20	1	12	11	701	6	1,713	—	—	19	2,446
Stufverirörelse	43	5,935	3	316	1	50	—	—	8	441	55	6,742
Spårvägar: kommunala	² 2	136	—	—	—	—	4	647	—	—	6	783
enskilda	³ 3	294	—	—	—	—	3	929	—	—	6	1,223
Järnvägar (enskilda)	⁴ 15	1,095	—	—	—	—	64	12,252	—	—	79	13,347
Telefon (enskild)	—	—	1	310	—	—	—	—	—	—	1	310
XX. Sjötransport.												
Sjömän, maskinister och eldare, präm- och skut- skeppare	—	—	—	—	—	—	12	3,845	1	50	13	3,895
XXI. Diverse.												
Teknisk teaterpersonal	—	—	1	16	—	—	—	—	—	—	1	16
Summa	1,206	172,617	76	11,735	410	36,115	194	25,972	86	9,511	1,971	255,950

¹ Eldare och smörjare. — ² Verkstadspersonal. — ³ Verkstadspersonal, banbyggare och vagnstaderskor. — ⁴ Spårrensare och verkstadspersonal.

Tab. 12. Kollektivaftalen, fördelade

Näringsgrenar.	På viss veckodag.					
	Fredag.		Lördag.		Annan veckodag. ¹	
	Antal		Antal		Antal	
	aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.
I. <i>Jordbruk och trädgårdsskötsel.</i>						
1. Jordbruk	1	10	—	—	—	—
2. Trädgårdsskötsel	3	173	—	—	—	—
II. <i>Skogsbruk.</i>						
1. Skogsafverkning	—	—	—	—	—	—
2. Flottning	2	330	—	—	—	—
III. <i>Grufdrift.</i>						
1. Stenkolgrufvor m. m.	—	—	—	—	—	—
2. Malmgrufvor	—	—	—	—	—	—
IV. <i>Närings- och näringsämnesindustri.</i>						
1. Kvarnar	8	462	—	—	—	—
2. Bagerier och konditorier	29	920	7	120	1	15
3. Karamell-, choklad- och käxfabriker	2	55	—	—	—	—
4. Råsockerbruk och sockerraffinaderier	2	442	—	—	—	—
5. Tobaksfabriker	—	—	1	5	—	—
6. Brännvinsbrännerier, jästfabriker och destilleringsverk	4	88	—	—	1	35
7. Bryggerier, mälterier och läskedrycksfabriker	8	1,209	1	75	—	—
8. Margarinfabriker	3	166	—	—	—	—
9. Slakterier och charkuterier	9	237	3	399	—	—
10. Öfrig närings- och näringsämnesindustri	—	—	—	—	—	—
V. <i>Textilindustri.</i>						
1. Väfverier, spinnerier, blekerier, färgier, trikfabriker m. fl.	17	4,603	2	901	—	—
2. Repslagerier	—	—	—	—	—	—
VI. <i>Beklädnadsindustri.</i>						
1. Hattmakerier och hattfabriker	7	520	—	—	—	—
2. Skrädderier och sömnadsfabriker	7	337	1	29	—	—
3. Skofabriker	19	2,648	6	382	1	102
4. Skomakeriverkstäder	4	90	1	39	—	—
5. Handskfabriker	—	—	1	316	—	—
6. Buntmakerier	—	—	—	—	—	—
7. Träskoverkstäder	1	13	—	—	—	—
8. Barberare och perukmakare	—	—	—	—	—	—
9. Bad- och tvättinrättningar	—	—	—	—	—	—

¹ Måndag: 2 aftal, omf. 63 a.; tisdag: 5 aftal, omf. 604 a.; onsdag: 14 aftal, omf. 1,480 a.

efter bestämmelser angående aflöningsdagen.

Summa.		På viss datum.		Inom viss tidrymd.		Inga bestämmelser.		Hela antalet		
Antal		Antal		Antal		Antal				
aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.	
1	10	8	758	1	43	12	814	22	1,625	I.
3	173	—	—	—	—	2	50	5	223	1.
—	—	—	—	2	520	—	—	2	520	2.
2	330	—	—	3	414	1	112	6	856	II.
—	—	1	435	3	3,199	6	192	10	3,826	1.
—	—	2	433	—	—	5	554	7	987	2.
8	462	1	22	—	—	16	708	25	1,192	III.
37	1,055	1	217	2	749	38	1,630	78	3,651	1.
2	55	—	—	—	—	8	692	10	747	2.
2	442	—	—	1	271	42	7,960	45	8,673	3.
1	5	—	—	—	—	20	3,745	21	3,750	4.
5	123	—	—	—	—	2	40	7	163	5.
9	1,284	18	1,743	6	255	29	1,229	62	4,511	6.
3	166	—	—	—	—	2	189	5	355	7.
12	636	—	—	—	—	2	45	14	681	8.
—	—	2	24	—	—	2	12	4	36	9.
19	5,504	1	1	2	252	39	6,589	61	12,346	V.
—	—	—	—	—	—	9	153	9	153	1.
7	520	—	—	—	—	—	—	7	520	2.
8	426	—	—	1	4	93	6,502	102	6,982	3.
26	3,132	—	—	—	—	29	2,065	55	5,197	4.
5	129	—	—	—	—	30	1,008	35	1,137	5.
1	316	—	—	—	—	—	—	1	316	6.
—	—	—	—	—	—	2	342	2	342	7.
1	13	—	—	—	—	4	67	5	80	8.
—	—	—	—	—	—	6	389	6	389	9.
—	—	—	—	2	58	—	—	2	58	

torsdag: 10 aftal, omf. 557 a.

Tab. 12. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade

Näringsgrenar.	På viss veckodag					
	Fredag.		Lördag.		Annan veckodag.	
	Antal		Antal		Antal	
	aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.
VII. <i>Läder-, hår- och gummivaruindustri.</i>						
1. Garfverier och läderfabriker	1	83	—	—	1	5
2. Gummivarufabriker	2	359	—	—	—	—
3. Borst- och penselfabriker	—	—	—	—	—	—
4. Sadelmakare- och tapetserareverkstäder	15	784	2	22	—	—
VIII. <i>Trävaruindustri.</i>						
1. Sågverk och hyflerier	8	2,316	2	252	2	315
2. Brädgårdsrörelse	5	135	—	—	—	—
3. Träkolsverk	—	—	—	—	—	—
4. Snickeri- och möbelfabriker	56	3,166	9	383	3	51
5. Snickeri- och möbelverkstäder	29	2,063	2	46	—	—
6. Korgmakerier och korgfabriker	—	—	—	—	—	—
7. Tunnbinderier	—	—	—	—	1	18
8. Korkfabriker	—	—	—	—	—	—
IX. <i>Trämasse- och pappersindustri.</i>						
1. Pappersbruk, papp- och trämassfabriker	1	7	—	—	—	—
2. Bokbinderier, kartongfabriker m. fl.	13	3,709	—	—	—	—
X. <i>Grafisk industri.</i>						
1. Boktryckerier och stilgjutier	1	6,528	—	—	—	—
2. Kemigrafiska anstalter	1	300	—	—	—	—
3. Litografiska anstalter	13	876	—	—	—	—
XI. <i>Malmförädlingsindustri.</i>						
Järn- och stålverk, zink- och blyhyttor, kopparverk m. m.	—	—	—	—	2	274
XII. <i>Metallindustri.</i>						
1. Järn- och stålvarufabriker	7	495	2	346	1	213
2. Smides-, reparations- och hofslageriverk- städer	6	267	1	26	—	—
3. Bleck-, plåt- och kopparslagerier	7	395	20	1,183	—	—
4. Guld- och silfvervarufabriker	—	—	1	195	—	—
5. Galvaniserings- och kapsylfabriker m. fl.	8	293	—	—	—	—
XIII. <i>Maskin- och skeppsbyggnadsindustri.</i>						
1. Mekaniska verkstäder	7	148	—	—	2	56
2. Skeppsvarf och båtbyggerier	4	61	—	—	—	—
3. Elektriska verkstäder	—	—	—	—	—	—
4. Uppsättning och skötsel af elektriska maskiner	—	—	—	—	—	—
5. Vagnfabriker	—	—	1	13	—	—

Tab. 12. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade

Näringsgrenar.	På viss veckodag.					
	Fredag.		Lördag.		Annan veckodag.	
	Antal		Antal		Antal	
	aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.
6. Vagnmakerier	5	186	—	—	—	—
7. Instrumentfabriker	7	235	1	25	1	19
8. Urmakerier	—	—	—	—	—	—
XIV. Jord- och stenindustri.						
1. Stenbrott och stenhuggerier	13	989	7	215	—	—
2. Torfindustri	2	136	1	54	1	16
3. Grustag	—	—	—	—	1	80
4. Kalk- och kritbruk samt cementfabriker	3	402	—	—	2	210
5. Glasbruk	1	320	—	—	2	528
6. Tegelbruk	13	678	7	331	1	28
7. Tillverkning och uppsättning af kakel- ugnar	1	32	—	—	—	—
8. Öfrig jord- och stenindustri	1	42	—	—	—	—
XV. Kemisk-teknisk industri.						
1. Färg- och färgfabriker	1	6	—	—	—	—
2. Ljus-, tvål- och parfymfabriker m. fl.	3	56	—	—	—	—
3. Sprängämnesfabriker	1	81	—	—	—	—
4. Kalciumkarbid- och kloratfabriker	—	—	—	—	—	—
5. Gödningssäms- och svavelsyrefabriker	2	11	—	—	—	—
6. Tändsticksfabriker	—	—	1	93	—	—
7. Öfrig kemisk-teknisk industri	—	—	—	—	—	—
XVI. Byggnadsverksamhet.						
1. Murare	39	4,411	4	1,448	—	—
2. Byggnadsträarbetare	47	5,667	10	5,118	—	—
3. Stuckatörer	2	98	—	—	—	—
4. Förgylleri- och glasmästeriarbetare	8	368	2	72	—	—
5. Målare	31	3,899	5	304	—	—
6. Skorstensfejare	—	—	—	—	—	—
7. Rörarbetare	4	206	1	15	—	—
8. Elektriska montörer	—	—	—	—	—	—
9. Byggnadsgrofarbetare	35	4,468	9	5,861	2	290
10. Gipsrörare	—	—	1	130	—	—
11. Väg- och vattenbyggnadsarbetare	1	100	—	—	4	290
XVII. Allmänna arbeten.						
Byggnadsarbeten:						
1. kommunala	9	1,217	—	—	—	—
2. i entreprenad	1	29	—	—	—	—
Gas-, elektricitets- och vattenledn.-verk:						
3. kommunala	7	483	—	—	—	—
4. enskilda	2	37	—	—	—	—
5. Renhållningsverk: kommunala	3	79	—	—	—	—
6. enskilda	—	—	1	9	—	—
7. Kraftstationer: statens	—	—	—	—	—	—
8. enskilda	—	—	—	—	—	—

efter bestämmelser angående aflöningsdagen.

Summa.		På viss datum.		Inom viss tidrymd.		Inga bestämmelser.		Hela antalet		
Antal		Antal		Antal		Antal				
aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.	
5	186	—	—	—	—	—	—	5	186	
9	279	—	—	—	—	4	135	13	414	
—	—	—	—	—	—	1	86	1	86	
XIV.										
20	1,204	4	281	7	1,486	33	5,259	64	8,230	
4	206	—	—	1	140	1	81	6	427	
1	80	—	—	—	—	1	24	2	104	
5	612	1	166	—	—	5	562	11	1,340	
3	848	7	1,534	—	—	5	228	15	2,610	
21	1,037	2	102	—	—	21	1,318	44	2,457	
1	32	—	—	1	1,479	6	67	8	1,578	
1	42	—	—	—	—	3	505	4	547	
XV.										
1	6	—	—	—	—	1	15	2	21	
3	56	2	150	1	17	11	412	17	635	
1	81	2	225	—	—	—	—	3	306	
—	—	1	4	—	—	5	310	6	314	
2	11	2	12	—	—	12	883	16	906	
1	93	—	—	1	523	9	4,365	11	4,981	
—	—	2	106	1	25	2	17	5	148	
XVI.										
43	5,859	—	—	—	—	2	27	45	5,886	
57	10,785	2	72	1	44	3	133	63	11,034	
2	98	—	—	—	—	1	100	3	198	
10	440	—	—	—	—	2	36	12	476	
36	4,203	—	—	3	3,013	10	724	49	7,940	
—	—	—	—	—	—	3	142	3	142	
5	221	—	—	—	—	5	1,298	10	1,519	
—	—	—	—	—	—	1	50	1	50	
46	10,619	1	30	4	217	17	2,216	68	13,082	
1	130	—	—	—	—	—	—	1	130	
5	390	14	3,310	6	1,904	1	270	26	5,874	
XVII.										
9	1,217	—	—	6	5,856	7	824	22	7,897	
1	29	—	—	—	—	1	188	2	217	
7	483	—	—	—	—	5	147	12	630	
2	37	—	—	—	—	—	—	2	37	
3	79	1	33	1	111	—	—	5	223	
1	9	1	400	—	—	—	—	2	409	
—	—	1	10	1	14	—	—	2	24	
—	—	—	—	—	—	1	8	1	8	

Tab. 12. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade

Näringsgrenar.	På viss veckodag.					
	Fredag.		Lördag.		Annan veckodag.	
	Antal		Antal		Antal	
	aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.
XVIII. Handel och varulager.						
Handelsarbetare och varunkörare	20	1,180	1	2	—	—
XIX. Landtransport.						
1. Åkerirörelse	8	581	1	50	—	—
2. Stufverirörelse	3	437	1	60	—	—
3. Spårvägar: kommunala	—	—	—	—	1	124
4. enskilda	—	—	—	—	—	—
5. Järnvägar (enskilda)	2	549	—	—	1	35
6. Telefon (enskild)	1	310	—	—	—	—
XX. Sjötransport.						
Sjömän, maskinister och eldare, präm- och skutskeppare	—	—	—	—	—	—
XXI. Diverse.						
1. Teknisk teaterpersonal	—	—	—	—	—	—
Summa	586	61,641	116	18,519	31	2,704

efter bestämmelser angående aflöningsdagen.

Summa.		På viss datum.		Inom viss tidrymd.		Inga bestämmelser.		Hela antalet.		
Antal		Antal		Antal		Antal				
aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.	aftal.	arbetare.	
21	1,182	11	1,145	4	83	37	775	73	3,185	XVIII
9	631	6	1,648	—	—	4	167	19	2,446	XIX.
4	497	—	—	11	3,085	40	3,160	55	6,742	1.
1	124	1	169	—	—	4	490	6	783	2.
—	—	5	1,153	—	—	1	70	6	1,223	3.
3	584	12	1,028	3	271	61	11,464	79	13,347	4.
1	310	—	—	—	—	—	—	1	310	5.
										6.
										XX.
—	—	6	621	—	—	7	3,274	13	3,895	
										XXI.
—	—	—	—	1	16	—	—	1	16	1.
733	82,864	131	18,773	98	26,490	1,009	127,823	1,971	255,950	

Tab. 13. Kollektivaftalen, fördelade efter bestämmelser angående arbetstidens reglering.

Näringsgrenar.	Arbetstiden reglerad genom föreskrifter angående								Inga bestämmelser.		Hela antalet	
	antal arbets- timmar pr dag i. vecka, dess förlägg- ning mellan vissa klock- slag samt raster.	endast antal arbetstim- mar pr dag i. vecka				endast dess förlägg- ning mellan vissa klock- slag.						
		utan an- gifvande af raster.		med an- gifvande af raster.								
		Antal		Antal			Antal		Antal			
	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.
I. <i>Jordbruk och trädgårds- skötsel.</i>												
Jordbruk	19	1,497	1	104	1	20	—	—	1	4	22	1,625
Trädgårdsskötsel	—	—	5	223	—	—	—	—	—	—	5	223
II. <i>Skogsbruk.</i>												
Skogsafverkning	—	—	—	—	—	—	—	—	2	520	2	520
Flottning	4	692	—	—	—	—	2	164	—	—	6	856
III. <i>Grufdrift.</i>												
Stenkolsgrufvor m. m.	1	1,997	7	1,796	—	—	—	—	2	33	10	3,826
Malmgrufvor	—	—	5	875	—	—	—	—	2	112	7	987
IV. <i>Närings- och njutnings- ämneshandelsindustri.</i>												
Kvarnar	8	210	10	639	5	294	1	27	1	22	25	1,192
Bagerier och konditorier	17	545	54	2,842	4	172	—	—	3	92	78	3,651
Karamell-, choklad- och kåxfabriker	2	102	8	645	—	—	—	—	—	—	10	747
Råsockerbruk och socker- raffinaderier	30	6,367	11	630	1	398	1	256	2	1,022	45	8,673
Tobaksfabriker	5	207	1	5	—	—	—	—	15	3,538	21	3,750
Brännvinsbrännerier, jäst- fabriker och destillerings- verk	4	95	3	68	—	—	—	—	—	—	7	163
Bryggerier, mälterier och läskedrycksfabriker	31	1,825	24	2,142	—	—	—	—	7	544	62	4,511
Margarinfabriker	1	54	4	301	—	—	—	—	—	—	5	355
Slakterier och charkuterier	10	560	3	72	1	49	—	—	—	—	14	681
Öfrig närings- och njut- ningsämneshandelsindustri	3	25	1	11	—	—	—	—	—	—	4	36
V. <i>Textilindustri.</i>												
Väfverier, spinnerier, ble- kerier, färgier, trika- fabriker m. fl.	30	4,701	26	5,954	—	—	—	—	5	1,691	61	12,346
Repslagerier	2	63	7	90	—	—	—	—	—	—	9	153
VI. <i>Beklädnadsindustri.</i>												
Hattmakerier o. hattfabriker	1	26	2	142	—	—	—	—	4	352	7	520
Skrädderier och sömnads- fabriker	26	1,926	47	3,462	—	—	2	54	27	1,490	102	6,932
Skofabriker	20	2,415	33	2,701	1	57	—	1	24	24	55	5,197
Skomakeriverkstäder	2	26	11	353	2	49	2	28	18	681	35	1,137
Handskfabriker	—	—	1	316	—	—	—	—	—	—	1	316

Tab. 13. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter bestämmelser angående arbetstidens reglering.

Näringsgrenar.	Arbetstiden reglerad genom föreskrifter angående								Inga bestämmelser.		Hela antalet	
	antal arbetstimmar pr dag i vecka, dess förläggning mellan vissa klockslag samt raster.	endast antal arbetstimmar pr dag i vecka				endast dess förläggning mellan vissa klockslag.						
		utan angifvande af raster.		med angifvande af raster.								
	Antal		Antal		Antal		Antal		Antal			
	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.
Buntmakerier	—	—	2	342	—	—	—	—	—	—	2	342
Träskoverkstäder	—	—	1	13	—	—	—	—	4	67	80	80
Barberare o. perukmakare	3	318	—	—	—	—	3	71	—	—	6	389
Bad- och tvättinrättningar	—	—	2	58	—	—	—	—	—	—	2	58
VII. <i>Läder-, hår- och gummi-varuindustri.</i>												
Garfverier o. läderfabriker	7	237	22	656	—	—	—	—	2	17	31	910
Gummivarufabriker	3	285	4	570	—	—	—	—	1	294	8	1,149
Borst- och penselfabriker	—	—	1	65	—	—	—	—	1	130	2	195
Sadelmakare- och tapetserareverkstäder	4	412	24	588	8	121	—	—	1	13	37	1,134
VIII. <i>Trävaruindustri.</i>												
Sågverk och hyffierier	23	5,057	11	1,826	2	159	5	1,238	9	1,039	50	9,319
Brädgårdsrörelse	9	375	5	667	—	—	4	237	1	5	19	1,284
Träkolsverk	—	—	2	35	—	—	—	—	2	80	4	115
Snickeri- o. möbelfabriker	36	2,298	47	2,036	—	—	—	—	—	—	83	4,334
Snickeri- o. möbelfabrikstäder	11	986	22	1,221	—	—	—	—	—	—	33	2,207
Korgmakerier och korgfabriker	1	37	—	—	—	—	1	32	—	—	2	69
Tunnbinderier	3	50	7	122	—	—	—	—	4	108	14	290
Korkfabriker	—	—	4	248	—	—	—	—	1	157	5	405
IX. <i>Trämasse- och pappers-industri.</i>												
Pappersbruk, papp- och trämassefabriker	7	1,847	16	2,219	—	—	18	3,703	4	588	45	8,357
Bokbinderier, kartongfabriker m. fl.	10	3,534	4	204	—	—	—	—	—	—	14	3,738
X. <i>Grafisk industri.</i>												
Boktryckerier och stilsju- terier	1	6,528	—	—	—	—	—	—	—	—	1	6,528
Kemigrafiska anstalter	1	300	—	—	—	—	—	—	—	—	1	300
Litografiska anstalter	10	772	3	104	—	—	—	—	2	153	15	1,029
XI. <i>Malmförädlingsindustri.</i>												
Järn- o. stålverk, zink- o. blyhyttor, kopparverk m. m.	6	1,509	12	1,192	—	—	—	—	4	239	22	2,940
XII. <i>Metallindustri.</i>												
Järn- och stålvarufabriker	15	1,653	23	1,255	1	40	—	—	6	631	45	3,579
Smides-, reparations- och hofslageriverkstäder	2	92	17	1,443	—	—	—	—	—	—	19	1,535
Bleck-, plåt- och koppar- slagerier	12	366	26	1,469	2	155	—	—	4	68	44	2,058

Tab. 13. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter bestämmelser angående arbetstidens reglering.

Näringsgrenar.	Arbetstiden reglerad genom föreskrifter angående								Inga bestäm- melser.		Hela antalet	
	antal arbets- timmar pr dag i. vecka, dess förlägg- ning mellan vissa klock- slag samt raster.		endast antal arbetstim- mar pr dag i. vecka				endast dess för- läggning mellan vissa klock- slag.					
			utan an- gifvande af raster.		med an- gifvande af raster.							
	Antal		Antal		Antal		Antal		Antal			
	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.
Guld- o. silfvervarufabriker	1	195	1	299	—	—	—	—	1	7	3	501
Galvaniserings- o. kapsyl- fabriker m. fl.	6	646	5	285	—	—	1	15	—	—	12	946
XIII. Maskin- och skeppsbygg- nadsindustri.												
Mekaniska verkstäder . .	5	212	21	27,579	1	45	—	—	3	159	30	27,995
Skeppsvarf o. båtbyggerier	3	45	2	151	—	—	—	—	—	—	5	196
Elektriska verkstäder . .	1	1,426	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1,426
Uppsättning och skötsel af elektriska maskiner . .	—	—	1	1,095	—	—	—	—	—	—	1	1,095
Vagnfabriker	2	47	—	—	—	—	—	—	—	—	2	47
Vagnmakrier	1	2	4	184	—	—	—	—	—	—	5	186
Instrumentfabriker	7	236	6	178	—	—	—	—	—	—	13	414
Urmakerier	—	—	1	86	—	—	—	—	—	—	1	86
XIV. Jord- och stenindustri.												
Stenbrott o. stenhuggerier	28	1,776	25	5,641	—	—	3	215	8	598	64	8,230
Torfindustri	4	233	1	54	—	—	—	—	1	140	6	427
Grustag	—	—	2	104	—	—	—	—	—	—	2	104
Kalk- och kritbruk samt cementfabriker	3	196	7	857	—	—	—	—	1	287	11	1,340
Glasbruk	2	298	11	2,258	—	—	—	—	2	54	15	2,610
Tegelbruk	18	712	21	1,471	—	—	2	151	3	123	44	2,457
Tillverkning och uppsätt- ning af kakelugnar . . .	3	48	4	1,513	—	—	—	—	1	17	8	1,578
Öfrig jord- o. stenindustri	3	522	1	25	—	—	—	—	—	—	4	547
XV. Kemisk-teknisk industri.												
Färg- och färgfabriker	1	15	—	—	1	6	—	—	—	—	2	21
Ljus-, tvål- och parfym- fabriker m. fl.	2	49	14	578	1	8	—	—	—	—	17	635
Sprängämnesfabriker . .	—	—	3	306	—	—	—	—	—	—	3	306
Kalciumkarbid- o. klorat- fabriker	1	26	5	288	—	—	—	—	—	—	6	314
Gödningsämnes- och svaf- velsyrefabriker	7	519	6	236	—	—	—	—	3	151	16	906
Tändsticksfabriker	1	93	10	4,888	—	—	—	—	—	—	11	4,981
Öfrig kemisk-teknisk in- dustri	4	123	—	—	—	—	—	—	1	25	5	148
XVI. Byggnadsverksamhet.												
Murare	28	4,791	15	1,012	1	73	—	—	1	10	45	5,886
Byggnadsträarbetare . . .	36	8,243	25	2,698	1	31	—	—	1	62	63	11,034
Stuckatörer	1	100	2	98	—	—	—	—	—	—	3	198
Förgylleri- o. glasmästeri- arbetare	10	319	2	157	—	—	—	—	—	—	12	476

Tab. 13. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter bestämmelser angående arbetstidens reglering.

Näringsgrenar.	Arbetstiden reglerad genom föreskrifter angående										Hela antalet	
	antal arbets- timmar pr dag 1. vecka, dess förlägg- ning mellan vissa klock- slag samt raster.	endast antal arbetstim- mar pr dag 1. vecka				endast dess för- läggning mellan vissa klock- slag.		Inga bestäm- melser.				
		utan an- givande af raster.		med an- givande af raster.								
		Antal		Antal		Antal						
		af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	
Målare	32	5,841	17	2,099	—	—	—	—	—	—	49	7,940
Skorstensfejare	3	142	—	—	—	—	—	—	—	—	3	142
Rörarbetare	2	1,019	8	500	—	—	—	—	—	—	10	1,519
Elektriska montörer	—	—	1	50	—	—	—	—	—	—	1	50
Byggnadsgröfaretare m.fl.	40	9,802	25	2,973	1	235	—	—	2	72	68	13,082
Gipsrörare	1	130	—	—	—	—	—	—	—	—	1	130
Väg- o. vattenbyggnads- arbetare	—	—	26	5,874	—	—	—	—	—	—	26	5,874
XVII. Allmänna arbeten.												
Byggnadsarbeten:												
kommunala	2	53	20	7,844	—	—	—	—	—	—	22	7,897
i entreprenad	—	—	1	29	—	—	—	—	1	188	2	217
Gas-, elektricitets- och vattenledn.-verk:												
kommunala	2	112	9	508	—	—	—	—	1	10	12	630
enskilda	—	—	2	37	—	—	—	—	—	—	2	37
Renhållningsverk:												
kommunala	5	223	—	—	—	—	—	—	—	—	5	223
enskilda	1	400	—	—	—	—	—	—	1	9	2	409
Kraftstationer:												
statens	—	—	2	24	—	—	—	—	—	—	2	24
enskilda	—	—	1	8	—	—	—	—	—	—	1	8
XVIII. Handel och varulager.												
Handelsarbetare o. varu- utkörare	46	2,069	13	508	4	70	1	30	9	508	78	3,185
XIX. Landtransport.												
Åkerirörelse	10	1,651	4	550	—	—	2	79	3	166	19	2,446
Stufverirörelse	40	5,822	2	175	—	—	5	349	8	196	55	6,742
Spårvägar: kommunala	5	776	—	—	—	—	—	—	1	7	6	783
enskilda	1	52	4	1,096	—	—	—	—	1	75	6	1,223
Järnvägar (enskilda)	1	105	65	12,561	3	106	—	—	10	575	79	13,547
Telefon (enskild)	1	310	—	—	—	—	—	—	—	—	1	310
XX. Sjötransport.												
Sjömän, maskinister och eldare, präm- och skut- skeppare	2	264	3	155	—	—	—	—	8	3,476	13	3,895
XXI. Diverse.												
Teknisk teaterpersonal	1	16	—	—	—	—	—	—	—	—	1	16
Summa	753	90,648	917	126,736	41	2,088	53	6,849	207	20,629	1,971	255,950

Tab. 14. Kollektivavtalen, fördelade efter bestämmelser angående fridagar och semester.¹

Näringsgrenar.	L e d i g h e t						Semester.		Inga be- stämmel- ser.		Hela antalet ²	
	första maj.		vid riks- dagsmanna- val, kommun- ala val m. m		på vissa helgdags- aftnar, på torgdagar m. m.							
	Antal		Antal		Antal		Antal		Antal			
	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.
I. Jordbruk och trädgårds- skötsel.												
Jordbruk	13	680	—	—	16	1,021	—	—	5	265	22	1,625
Trädgårdsskötsel	5	223	—	—	—	—	—	—	—	—	5	223
II. Skogsbruk.												
Skogsafverkning	—	—	—	—	—	—	—	—	2	520	2	520
Flottnings	—	—	—	—	—	—	—	—	6	856	6	856
III. Gruvdrift.												
Stenkolsgruvor m. m.	4	3,634	4	3,634	5	3,671	—	—	5	155	10	3,826
Malmgruvor	2	433	—	—	2	433	—	—	5	554	7	987
IV. Närings- och njutnings- ämneshandelsindustri.												
Kvarnar	22	1,141	1	25	24	1,170	3	103	1	22	25	1,192
Bagerier och konditorier	64	2,208	1	81	17	1,628	15	317	4	48	78	3,651
Karamell-, choklad- och kex- fabriker	10	747	—	—	9	520	—	—	—	—	10	747
Råsockerbruk och socker- raffinaderier	8	1,345	—	—	7	1,028	—	—	36	7,300	45	8,673
Tobaksfabriker	4	141	—	—	1	5	—	—	17	3,609	21	3,750
Brännvinsbrännerier, jäst- fabriker och destillerings- verk	5	139	—	—	3	96	3	70	1	15	7	163
Bryggerier, mälterier och läskedrycksfabriker	51	3,134	—	—	2	94	31	1,800	8	1,275	62	4,511
Margarinfabriker	5	355	—	—	5	355	1	41	—	—	5	355
Slakterier och charkuterier	13	660	—	—	4	133	5	447	—	—	14	681
Öfriga närings- och njutnings- ämneshandelsindustri	2	12	—	—	2	12	2	24	—	—	4	36
V. Textilindustri.												
Väfverier, spinnerier, bleke- rier, färgier, triåfabri- ker m. fl.	50	10,487	—	—	39	9,959	—	—	10	1,755	61	12,346
Repslagerier	4	118	—	—	3	71	—	—	5	35	9	153
VI. Beklädnadsindustri.												
Hattmakierier o. hattfabriker	2	159	—	—	1	133	—	—	5	361	7	520
Skrädderier och sömnads- fabriker	24	2,703	—	—	8	547	5	313	77	4,225	102	6,932
Skofabriker	19	2,299	2	28	4	733	—	—	35	2,885	55	5,197
Skomakeriwerkstäder	1	39	1	39	—	—	—	—	34	1,098	35	1,137
Handskfabriker	—	—	—	—	—	—	—	—	1	316	1	316

¹ Med semester afses sammanhängande ledighet af mer än tre dagar.² Då flera af de i denna tabell behandlade bestämmelser kunna förekomma i ett och samma aftal, inträffar ej sällan, att samma aftal upptages i olika kolumner. Samtliga dubbelräkningar hafva emellertid frånräknats i summakolumnen.

Tab. 14. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter bestämmelser angående fridagar och semester.

Näringsgrenar.	L e d i g h e t						Semester.		Inga bestämmelser.		Hela antalet	
	första maj.		vid riksdagsmannaval, kommunala val m. m.		på vissa helgdagsaftnar, på torgdagar m. m.							
	Antal		Antal		Antal		Antal		Antal			
	af-tal.	arbete-tare.	af-tal.	arbete-tare.	af-tal.	arbete-tare.	af-tal.	arbete-tare.	af-tal.	arbete-tare.	af-tal.	arbete-tare.
Buntmakerier	1	24	—	—	—	—	—	—	1	318	2	342
Träskoverkstäder	—	—	—	—	—	—	—	—	5	80	5	80
Barberare o. perukmakare	3	360	—	—	2	54	4	330	1	11	6	389
Bad- och tvättinrättningar	2	58	—	—	1	2	1	56	—	—	2	58
VII. Läder-, hår- och gummi-varuindustri.												
Garfverier o. läderfabriker	13	521	1	88	15	610	1	4	12	163	31	910
Gummivarufabriker	4	832	—	—	2	501	—	—	4	317	8	1,149
Borst- och penselfabriker	1	65	—	—	—	—	—	—	1	130	2	195
Sadelmakare- och tapetserarverkstäder	17	827	—	—	3	262	—	—	20	307	37	1,134
VIII. Trävaruindustri.												
Sågverk och hyflerier	26	4,638	6	1,464	17	3,064	—	—	22	4,089	50	9,319
Brädgårdsrörelse	14	1,189	—	—	11	587	—	—	5	95	19	1,294
Träkolnsverk	1	11	—	—	—	—	—	—	3	104	4	115
Snickeri- o. möbelfabriker	56	3,382	27	1,604	33	1,870	—	—	23	658	83	4,334
Snickeri- o. möbelfabrika- städer	14	490	8	246	3	80	—	—	18	1,690	33	2,207
Korgmakerier och korgfabriker	—	—	—	—	—	—	—	—	2	69	2	69
Tunnbinderier	5	150	2	61	3	35	1	10	9	130	14	280
Korkfabriker	1	110	—	—	1	110	—	—	4	295	5	405
IX. Trämasse- och pappers-industri.												
Pappersbruk, papp- och trämassefabriker	30	5,647	5	1,051	22	4,523	—	—	12	1,916	45	8,357
Bokbinderier, kartongfabriker m. fl.	12	3,584	—	—	11	3,080	11	3,408	2	154	14	3,738
X. Grafisk industri.												
Boktryckerier och stilgju- terier	1	6,528	—	—	1	6,528	—	—	—	—	1	6,528
Kemigrafiska anstalter	1	300	—	—	1	300	1	300	—	—	1	300
Litografiska anstalter	11	775	—	—	11	775	11	832	3	187	15	1,029
XI. Malmförädlingsindustri.												
Järn- och stålverk, zink- och blyhyttor, koppar- verk m. m.	5	340	1	30	2	96	1	30	14	2,474	22	2,940
XII. Metallindustri.												
Järn- och stålvarufabriker	11	955	1	69	7	791	—	—	32	2,215	45	3,579
Smides-, reparations- och hofs-lagerverkstäder	8	237	—	—	2	94	—	—	11	1,298	19	1,535
Bleck-, plåt- och koppar- slagerier	8	338	—	—	3	174	—	—	36	1,720	44	2,068

Tab. 14. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter bestämmelser angående
fridagar och semester.

Näringsgrenar.	L e d i g h e t								Semester.	Inga be- stämmel- ser.	Hela antalet	
	första maj.		vid riks- dagsman- na val m. m.		på vissa helgdags- aftnar, på torgdagar m. m.							
	Antal		Antal		Antal							
	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.	af- tal.	arbe- tare.				
Guld- och silfvervaru- fabriker	1	195	—	—	—	—	—	—	2	306	3	501
Galvaniserings- o. kapsyl- fabriker m. fl.	7	678	—	—	4	125	1	10	5	268	12	946
XIII. Maskin- och skeppshyg- gnadsindustri.												
Mekaniska verkstäder . .	23	27,654	1	30	2	68	—	—	7	341	30	27,995
Skeppsvarf o. båtbyggerier .	4	180	2	26	—	—	—	—	1	16	5	196
Elektriska verkstäder . .	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1,426	1	1,426
Uppsättning och skötsel af elektriska maskiner . .	1	1,095	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1,095
Vagnfabriker	—	—	—	—	—	—	—	—	2	47	2	47
Vagnmakerier	2	156	—	—	—	—	—	—	3	30	5	186
Instrumentfabriker	4	174	1	25	2	58	—	—	8	215	13	414
Urmakerier	1	86	—	—	—	—	—	—	—	—	1	86
XIV. Jord- och stenindustri.												
Stenbrott o. stenhuggerier .	21	2,439	5	276	10	416	—	—	42	5,776	64	8,230
Torfindustri	2	104	—	—	—	—	—	—	4	323	6	427
Grustag	1	80	—	—	1	80	—	—	1	24	2	104
Kalk- och kritbruk samt cementfabriker	11	1,340	—	—	4	891	—	—	—	—	11	1,340
Glasbruk	12	2,236	5	1,514	12	2,502	—	—	2	54	15	2,610
Tegelbruk	20	1,487	—	—	12	648	—	—	22	870	44	2,457
Tillverkning och uppsätt- ning af kakelugnar . . .	3	1,501	—	—	4	1,533	—	—	4	45	8	1,578
Öfrig jord- o. stenindustri .	4	547	1	465	2	507	1	25	—	—	4	547
XV. Kemisk-teknisk industri.												
Färg- och färrnissfabriker .	2	21	—	—	1	15	—	—	—	—	2	21
Ljus-, tvål- och parfym- fabriker m. fl.	15	597	—	—	13	540	1	88	2	38	17	635
Sprängämnesfabriker . . .	2	225	—	—	—	—	—	—	1	81	3	306
Kalciumkarbid- och klorat- fabriker	6	314	—	—	—	—	4	284	—	—	6	314
Gödningsämnes- o. svavel- syrefabriker	9	707	—	—	4	229	3	149	5	187	16	906
Tändsticksfabriker	10	4,888	—	—	10	4,888	—	—	1	93	11	4,981
Öfrig kemisk-teknisk in- dustri	4	123	—	—	4	123	2	54	1	25	5	148
XVI. Byggnadsverksamhet.												
Murare	32	3,864	2	226	4	847	—	—	13	2,022	45	5,886
Byggnadsträarbetare . . .	46	10,029	26	1,762	11	5,390	—	—	14	843	63	11,034
Stuckatörer	2	150	—	—	2	150	—	—	1	48	3	198
Förgylleri- o. glasmästeri- arbetare	12	476	—	—	3	115	—	—	—	—	12	476

Tab. 14. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter bestämmelser angående fridagar och semester.

Näringsgrenar.	Ledighet								Semester.		Inga bestämmelser.		Hela antalet.	
	första maj.		vid riksdagsmannaval, kommunala val m. m.		på vissa helgdagsaftnar, på torgdagar m. m.									
	Antal		Antal		Antal		Antal		Antal					
	af-tal.	arbetare.	af-tal.	arbetare.	af-tal.	arbetare.	af-tal.	arbetare.	af-tal.	arbetare.	af-tal.	arbetare.		
Målare	12	1,766	1	12	3	1,217	—	—	37	6,174	49	7,940		
Skorstensfejare	2	68	—	—	1	49	3	142	—	—	3	142		
Rörarbetare	6	1,308	—	—	5	1,250	—	—	4	211	10	1,519		
Elektriska montörer	1	50	—	—	—	—	—	—	—	—	1	50		
Byggnadsgrofsarbetare	45	11,390	4	587	18	7,889	—	—	22	1,580	68	13,082		
Gipsrörare	1	130	—	—	1	130	—	—	—	—	1	130		
Väg- o. vattenbyggnadsarbetare	14	3,865	—	—	13	3,785	—	—	12	2,009	26	5,874		
XVII. Allmänna arbeten.														
Byggnadsarbeten: kommunala	15	6,626	—	—	12	6,357	—	—	7	1,271	22	7,897		
i entreprenad	—	—	—	—	—	—	—	—	2	217	2	217		
Gas-, elektricitets- och vattenledn.verk: kommunala	4	384	—	—	4	384	4	187	5	109	12	680		
enskilda	1	32	—	—	1	32	1	5	—	—	2	37		
Renhållningsverk: kommunala	2	49	—	—	2	49	—	—	3	174	5	223		
enskilda	1	400	—	—	1	400	1	400	1	9	2	409		
Kraftstationer: statens	1	14	—	—	—	—	1	10	—	—	2	24		
enskilda	1	8	—	—	—	—	1	8	—	—	1	8		
XVIII. Handel och varulager.														
Handelsarbetare o. varuutkörare	53	2,474	1	25	36	1,618	17	1,038	15	637	73	3,185		
XIX. Landtransport.														
Åkerirörelse	10	1,652	1	50	14	2,335	4	694	3	51	19	2,446		
Stufverirörelse	41	6,068	4	629	35	5,561	1	50	13	624	55	6,742		
Spårvägar: kommunala	1	124	—	—	5	776	4	652	1	7	6	783		
enskilda	2	1,219	—	—	5	1,148	6	1,223	—	—	6	1,223		
Järnvägar (enskilda)	13	1,984	—	—	12	879	12	1,278	54	11,085	79	13,347		
Telefon (enskild)	—	—	—	—	1	310	—	—	—	—	1	310		
XX. Sjötransport.														
Sjömän, maskinister och eldare, präm- och skutskeppare	4	1,776	—	—	3	205	1	80	7	2,026	13	3,895		
XXI. Diversa.														
Teknisk teaterpersonal	—	—	—	—	—	—	—	—	1	16	1	16		
Summa	1,040	162,751	114	14,047	580	98,644	164	14,462	826	82,992	1,971	255,950		

¹ Verkstadspersonal m. m.

Tab. 15. Kollektivaftalen, fördelade efter bestämmelser angående ersättning för öfvertids-¹, natt-, sön- o. helgdagsarbete.

Näringsgrenar.	Ersättning för						Inga bestämmelser.		Hela antalet ²	
	öfvertidsarbete. ¹		nattarbete.		sön- o. helgdagsarbete.					
	Antal		Antal		Antal		Antal			
	af-tal.	arbete-re.	af-tal.	arbete-re.	af-tal.	arbete-re.	af-tal.	arbete-re.	af-tal.	arbete-re.
I. Jordbruk o. trädgårdsskötsel.										
Jordbruk	18	1,142	3	163	15	841	3	447	22	1,025
Trädgårdsskötsel	5	223	3	108	3	108	—	—	5	223
II. Skogsbruk.										
Skogsafverkning	—	—	—	—	—	—	2	520	2	520
Flottnng	6	856	4	526	6	856	—	—	6	856
III. Grufdrift.										
Stenkolsgrufvor m. m.	9	3,808	7	3,705	6	3,270	1	18	10	3,826
Malmgrufvor	4	772	3	680	4	839	2	56	7	987
IV. Närings- och njutnings- ämnesindustri.										
Kvarnar	21	1,119	20	1,036	20	1,105	1	6	25	1,192
Bagerier och konditorier	73	3,195	27	1,936	47	2,734	1	12	78	3,651
Karamell-, choklad- och käxfabriker	10	747	5	350	5	288	—	—	10	747
Räsockerbruk och socker- raffinaderier	41	8,640	26	5,660	39	8,083	4	33	45	8,673
Tobaksfabriker	18	3,658	4	58	5	172	3	92	21	3,750
Brännvinsbrännerier, jäst- fabriker o. destillerings- verk	7	163	6	127	7	163	—	—	7	163
Bryggerier, mälterier och läskedrycksfabriker	54	3,964	35	3,353	52	3,875	7	544	62	4,511
Margarinfabriker	5	355	5	355	5	355	—	—	5	355
Slakterier och charkuterier	14	681	12	614	11	584	—	—	14	681
Öfrig närings- och njut- ningsämnesindustri	4	36	4	36	4	36	—	—	4	36
V. Textilindustri.										
Väfverier, spinnerier, ble- kerier, färgier, trika- fabriker m. fl.	58	11,002	52	10,020	51	9,267	3	1,344	61	12,346
Repslagerier	9	153	7	97	8	137	—	—	9	153
VI. Beklädnadsindustri.										
Hattmakerier och hatt- fabriker	4	293	3	262	3	262	3	227	7	520
Skrädderier och sömnads- fabriker	47	3,433	63	4,557	55	4,119	26	1,474	102	6,932
Skofabriker	45	4,426	13	1,102	31	3,390	10	771	55	5,197
Skomakeriverkstäder	7	211	2	23	3	59	27	890	35	1,137

¹ Med öfvertidsarbete förstås arbete under närmaste timmarne före och efter den ordinarie arbetstiden. Jfr s. 198. — ² Då bestämmelser rörande såväl ersättning för öfvertids- som för natt-, sön- och helgdagsarbete ofta förekomma i samma aftal, hafva sådana aftal upptagits i flera olika kolumner. Dubbelräkningar hafva frändragits i summakolumnen.

Tab. 15. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter bestämmelser angående ersättning för öfvertids-, natt-, sön- o. helgdagsarbete.

Näringsgrenar.	Ersättning för						Inga bestämmelser.		Hela antalet	
	öfvertidsarbete.		nattarbete.		sön- o. helgdagsarbete.					
	Antal		Antal		Antal		Antal			
	af-tal.	arbete-re.	af-tal.	arbete-re.	af-tal.	arbete-re.	af-tal.	arbete-re.		
Handskfabriker	1	316	1	316	1	316	—	—	1	316
Buntmakrier	2	342	2	342	2	342	—	—	2	342
Träskoverkstäder	2	36	2	36	2	36	3	44	5	80
Barberare och perukmakare	2	18	—	—	—	—	4	371	6	389
Bad- och tvättinrättningar	2	58	2	58	2	58	—	—	2	58
VII. <i>Läder-, hår- och gummi-varuindustri.</i>										
Garfverier o. läderfabriker	25	776	12	433	13	516	6	134	31	910
Gummivarufabriker	6	853	6	853	6	853	2	296	8	1,149
Borst- och penselfabriker	2	195	2	195	1	65	—	—	2	195
Sadelmakare- och tapet-serareverkstäder	37	1,134	31	846	32	1,056	—	—	37	1,134
VIII. <i>Trävaruindustri.</i>										
Sågverk och hyfverier	34	6,375	19	4,138	32	6,853	11	1,370	50	9,319
Brädgårdsrörelse	17	1,259	14	498	16	699	2	25	19	1,284
Träkolsverk	1	24	1	24	1	24	3	91	4	115
Snickeri- o. möbelfabriker	74	3,955	65	3,734	64	3,714	9	379	83	4,334
Snickeri- och möbelverkstäder	33	2,207	27	2,103	29	2,097	—	—	33	2,207
Korgmakrier och korgfabriker	2	69	2	69	2	69	—	—	2	69
Tunnbinderier	11	244	11	237	11	185	2	23	14	280
Korkfabriker	5	405	—	—	1	110	—	—	5	405
IX. <i>Trämasse- och pappers-industri.</i>										
Pappersbruk, papp- och trämassefabriker	41	8,074	26	5,617	42	8,036	1	16	45	8,357
Bokbinderier, kartongfabriker m. fl.	14	3,738	12	3,663	12	3,663	—	—	14	3,738
X. <i>Grafisk industri.</i>										
Boktryckerier och stiligjuterier	1	6,528	1	6,528	1	6,528	—	—	1	6,528
Kemigrafiska anstalter	1	300	1	300	1	300	—	—	1	300
Litografiska anstalter	14	971	13	965	13	965	1	58	15	1,029
XI. <i>Malmförädlingsindustri.</i>										
Järn- och stålverk, zink- och blyhyttor, kopparverk m. m.	13	2,498	13	2,288	18	2,700	4	240	22	2,940
XII. <i>Metallindustri.</i>										
Järn- och stålvarufabriker	40	1,720	32	787	32	806	5	859	45	3,579
Smides-, reparations- och hofslageriverkstäder	19	1,535	15	1,520	15	1,520	—	—	19	1,535

Tab. 15. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter bestämmelser angående ersättning för öfvertids-, natt-, sön- o. helgdagsarbete.

Näringsgrenar.	Ersättning för						Inga bestämmelser.		Hela antalet	
	öfvertidsarbete.		nattarbete.		sön- o. helgdagsarbete.					
	Antal		Antal		Antal					
	af-tal.	arbete-re.	af-tal.	arbete-re.	af-tal.	arbete-re.	af-tal.	arbete-re.		
Bleck-, plåt- och kopparslagerier	39	1,978	34	1,716	31	1,673	5	80	44	2,058
Guld- och silfvervarufabriker	3	501	2	494	2	494	—	—	3	501
Galvaniserings- och kapsylfabriker m. fl.	12	946	11	840	12	946	—	—	12	946
XIII. Maskin- och skeppsbyggnadsindustri.										
Mekaniska verkstäder	26	27,821	24	27,768	25	27,806	4	174	30	27,995
Skeppsvarf o. båtbyggerier	5	196	3	170	4	189	—	—	5	196
Elektriska verkstäder	1	1,426	1	1,426	1	1,426	—	—	1	1,426
Uppsättning och skötsel af elektriska maskiner	1	1,095	1	1,095	1	1,095	—	—	1	1,095
Vagnfabriker	2	47	2	47	2	47	—	—	2	47
Vagnmakerier	5	186	5	186	5	186	—	—	5	186
Instrumentfabriker	11	349	11	349	11	349	2	65	13	414
Urmakerier	1	86	—	—	—	—	—	—	1	86
XIV. Jord- och stenindustri.										
Stenbrott o. stenhuggerier	54	7,563	39	6,770	36	6,284	9	527	64	8,230
Torfindustri	4	206	2	66	3	152	2	221	6	427
Grustag	1	80	1	80	1	80	1	24	2	104
Kalk- och kritbruk samt cementfabriker	11	1,340	11	1,340	10	1,324	—	—	11	1,340
Glasbruk	9	1,884	5	1,410	7	1,864	6	726	15	2,610
Tegelbruk	32	1,908	24	1,624	23	1,536	11	477	44	2,457
Tillverkning och uppsättning af kakelugnar	6	1,556	6	1,556	6	1,556	2	22	8	1,578
Öfrigt jord- och stenindustri	4	547	3	505	4	547	—	—	4	547
XV. Kemisk-teknisk industri.										
Färg- och färrnissfabriker	2	21	1	15	1	15	—	—	2	21
Ljus-, tvål- och parfymfabriker m. fl.	16	598	13	376	15	526	1	37	17	635
Sprängämnesfabriker	3	306	3	306	3	306	—	—	3	306
Kalciumkarbid- och kloratfabriker	6	314	6	314	6	314	—	—	6	314
Gödningsämnes- o. svavelsyrefabriker	16	906	10	714	11	732	—	—	16	906
Tändsticksfabriker	10	4,888	10	4,888	10	4,888	1	93	11	4,981
Öfrigt kemisk-teknisk industri	5	148	3	117	3	117	—	—	5	148
XVI. Byggnadsverksamhet.										
Murare	45	5,886	44	5,855	41	5,034	—	—	45	5,886
Byggnadsträarbetare	62	10,990	52	10,177	51	9,377	1	44	63	11,034
Stuckatörer	3	198	3	198	3	198	—	—	3	198
Förgylleri- o. glasmästeriarbetare	11	452	10	437	9	336	1	24	12	476

Tab. 15. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter bestämmelser angående ersättning för öfvertids-, natt-, sön- o. helgdagsarbete.

Näringsgrenar.	Ersättning för								Hela antalet	
	öfvertidsarbete.		nattarbete.		sön- o. helgdagsarbete.		Inga bestämmelser.			
	Antal		Antal		Antal		Antal			
	af-tal.	arbete-tare.	af-tal.	arbete-tare.	af-tal.	arbete-tare.	af-tal.	arbete-tare.		
Målare	49	7,940	44	7,429	43	7,351	—	—	49	7,940
Skorstensfejare	3	142	3	142	3	142	—	—	3	142
Rörarbetare	10	1,519	9	1,333	10	1,519	—	—	10	1,519
Elektriska montörer	1	50	1	50	1	50	—	—	1	50
Byggnadsgröfvarbetare	65	12,845	62	12,670	56	11,506	3	237	68	13,082
Gipsrörare	—	—	—	—	—	—	1	130	1	130
Väg- och vattenbyggnadsarbetare	22	5,279	21	5,079	20	4,959	4	595	26	5,874
XVII. Allmänna arbeten.										
Byggnadsarbeten:										
kommunala	19	7,598	14	6,513	16	7,480	3	299	22	7,897
i entreprenad	1	29	1	29	1	29	1	188	2	217
Gas-, elektricitets- och vattenledn.-verk:										
kommunala	11	620	5	307	5	307	1	10	12	630
enskilda	2	37	2	37	2	37	—	—	2	37
Renhållningsverk:										
kommunala	5	214	2	53	3	164	—	—	5	223
enskilda	2	409	1	400	2	409	—	—	2	409
Kraftstationer:										
statens	2	24	1	14	1	14	—	—	2	24
enskilda	1	8	—	—	1	8	—	—	1	8
XVIII. Handel och varulager.										
Handelsarbetare och varuutkörer	62	2,724	42	2,292	47	2,379	8	347	73	3,185
XIX. Landtransport.										
Åkerirörelse	4	269	4	269	9	1,641	8	735	19	2,446
Stufverirörelse	50	6,583	36	5,341	39	5,517	4	72	55	6,742
Spårvägar:										
kommunala	4	607	2	556	1	124	2	176	6	783
enskilda	5	1,148	4	1,105	4	1,078	1	75	6	1,223
Järnvägar (enskilda)	72	12,922	18	2,741	14	1,886	6	180	79	13,347
Telefon (enskild)	1	310	1	310	1	310	—	—	1	310
XX. Sjötransport.										
Sjömän, maskinister och eldare, präm- och skutskeppare	10	2,210	4	1,776	3	466	3	1,685	13	3,895
XXI. Diverse.										
Teknisk teaterpersonal	1	16	1	16	—	—	—	—	1	16
Summa	1,666	230,432	1,232	189,619	1,348	198,827	237	17,583	1,971	255,950

Tab. 16. Kollektivafalen, fördelade efter bestämmelser ang.

Näringsgrenar.	Olycksfallsförsäkring							
	enligt lagen den 5 juli 1901						enligt andra grunder.	
	utan tillägg.		med tillägg af					
			karensförsäkring.	karensförsäkring och försäkring utom arbetet.				
	Antal		Antal		Antal		Antal	
aftal.	arbete-tare.	aftal.	arbete-tare.	aftal.	arbete-tare.	aftal.	arbete-tare.	
I. <i>Jordbruk och trädgårdsskötsel.</i>								
1. Jordbruk	—	—	2	484	—	—	5	113
2. Trädgårdsskötsel	—	—	3	173	—	—	1	40
II. <i>Skogsbruk.</i>								
1. Skogsafverkning	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Flottning	—	—	1	250	—	—	—	—
III. <i>Grufdrift.</i>								
1. Stenkolsgrufvor m. m.	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Malmgrufvor	—	—	—	—	—	—	—	—
IV. <i>Närings- o. nyttningsämnesindustri.</i>								
1. Kvarnar	—	—	10	551	—	—	1	100
2. Bagerier och konditorier	1	15	11	406	32	2,282	17	510
3. Karamell-, choklad- och käxfabriker	—	—	7	620	—	—	—	—
4. Råsockerbruk och sockerraffinaderier	1	271	12	2,532	—	—	5	564
5. Tobaksfabriker	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Brännvinsbrännerier, jästfabriker och destilleringsverk	—	—	2	43	1	35	2	61
7. Bryggerier, mälterier och läskedrycksfabriker	—	—	11	444	5	155	20	1,348
8. Margarinfabriker	—	—	—	—	—	—	1	107
9. Slakterier och charkuterier	2	67	2	72	1	15	4	107
10. Öfrig närings- och nyttningsämnesindustri	—	—	2	24	—	—	—	—
V. <i>Textilindustri.</i>								
1. Väfverier, spinnerier, blekerier, färg- rier, trikåfabriker m. fl.	1	61	18	3,015	—	—	2	428
2. Repslagerier	—	—	1	14	1	16	—	—
VI. <i>Beklädnadsindustri.</i>								
1. Hattmakerier och hattfabriker	1	120	—	—	—	—	—	—
2. Skrädderier och sömnadsfabriker	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Skofabriker	—	—	2	16	—	—	1	18
4. Skomakeriverkstäder	—	—	—	—	—	—	—	—

¹ Då samma aftal innehåller bestämmelser, som falla under flera af tabellens kolumner, har kolumnen.

olycksfallsförsäkring samt ersättning m. m. vid olycksfall eller sjukdom.

		Ersättning vid olycksfall eller sjukdom.												
Summa.		Ersättning under karenstiden.		Ersättning under karenstiden samt kostnadsfri läkare, sjukhusvård och medicin m. m.		Kostnadsfri läkare, sjukhusvård och medicin m. m.		Summa.		Inga bestämmelser.		Hela antalet ¹		
Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal				
aftal.	arbete- tare.	aftal.	arbete- tare.	aftal.	arbete- tare.	aftal.	arbete- tare.	aftal.	arbete- tare.	aftal.	arbete- tare.	aftal.	arbete- tare.	
7 4	597 213	— —	— —	2 —	196 —	11 —	329 —	13 —	525 —	6 1	581 10	22 5	1,625 223	I. 1. 2.
— 1	— 250	— —	— —	2 —	520 —	— 6	— 856	2 6	520 856	— —	— —	2 6	520 856	II. 1. 2.
— —	— —	— 1	— 194	1 —	435 —	4 1	3,265 159	5 2	3,700 353	5 5	126 634	10 7	3,826 987	III. 1. 2.
11 61 7 18 —	651 3,213 620 3,367 —	— 2 — — —	— 85 — — —	12 — — 19 —	499 — — 4,662 —	10 1 1 20 2	547 24 30 2,652 21	22 3 1 39 2	1,046 109 30 7,314 21	— 15 2 3 19	— 353 97 309 3,729	25 78 10 45 21	1,192 3,651 747 8,673 3,750	IV. 1. 2. 3. 4. 5.
5 36 1 9 — 2	139 1,947 107 261 — 24	— 4 5 2 —	— 856 420 12 —	— 18 — — — —	— 1,561 — — — —	2 29 — — — —	50 1,792 — — — —	2 51 — 5 2	50 4,209 — 420 12	2 4 4 — —	24 147 248 — —	7 62 5 14 4	163 4,511 355 681 36	6. 7. 8. 9. 10.
21 2	3,504 30	10 —	982 —	17 1	5,808 15	11 —	3,350 —	38 1	10,140 15	12 6	1,335 108	61 9	12,346 153	V. 1. 2.
1 — 3 —	120 — 34 —	1 — 1 —	9 4 — —	1 — — —	133 — — —	— — — —	— — — —	2 1 — —	142 4 — —	4 101 52 35	258 6,928 5,163 1,137	7 102 55 35	520 6,932 5,197 1,137	VI. 1. 2. 3. 4.

detsamma upptagits i flera kolumner. Häraf förorsakade dubbelräkningar hafva frändragits i summa-

Tab. 16. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter bestämmelser ang.

Näringsgrenar.	Olycksfallsförsäkring							
	enligt lagen den 5 juli 1901						enligt andra grunder.	
	med tillägg af							
	utan tillägg.		karensförsäkring.		karensförsäkring och försäkring utom arbetet.			
	Antal		Antal		Antal			
aftal.	arbete.	aftal.	arbete.	aftal.	arbete.	aftal.	arbete.	
5. Handskfabriker	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Buntmakerier	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Träskoverkstäder	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Barberare och perukmakare	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Bad- och tvättinrättningar	—	—	1	2	—	—	—	—
VII. Läder-, hår- o. gummivaruindustri.								
1. Garfverier och läderfabriker	—	—	5	166	1	116	6	134
2. Gummivarufabriker	—	—	5	692	—	—	1	8
3. Borst- och penselfabriker	—	—	1	65	—	—	1	130
4. Sadelmakare- o. tapetserareverkstäder	1	263	2	36	—	—	2	38
VIII. Trävaruindustri.								
1. Sägverk och hyflerier	—	—	8	1,312	2	444	2	454
2. Brädgårdsrörelse	—	—	2	28	3	274	4	79
3. Träskolsverk	—	—	—	—	—	—	1	24
4. Snickeri- och möbelfabriker	4	126	24	979	6	369	3	170
5. Snickeri- och möbelverkstäder	2	72	17	1,384	1	42	2	65
6. Korgmakerier och korgfabriker	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Tunnbinderier	1	7	1	20	—	—	1	72
8. Korkfabriker	—	—	—	—	—	—	2	135
IX. Trämasse- och pappersindustri.								
1. Pappersbruk, papp- och trämassfabriker	—	—	5	656	7	1,167	2	1,021
2. Bokbinderier, kartongfabriker m. fl.	—	—	—	—	—	—	—	—
X. Grafisk industri.								
1. Boktryckerier och stiltguterier	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Kemigrafiska anstalter	—	—	—	—	—	—	1	300
3. Litografiska anstalter	—	—	1	241	—	—	—	—
XI. Malmförädlingsindustri.								
Järn- och stålverk, zink- och blyhyttor, kopparverk m. m.	—	—	9	721	1	235	—	—
XII. Metallindustri.								
1. Järn- och stålvarufabriker	3	459	8	556	2	129	3	106
2. Smides-, reparations- och hofslageri- verkstäder	1	26	13	1,338	—	—	3	154

olycksfallsförsäkring samt ersättning m. m. vid olycksfall eller sjukdom.

Ersättning vid olycksfall eller sjukdom.													
Summa.		Ersättning under karenstiden.		Ersättning under karenstiden samt kostnadsfri läkare, sjukhusvård och medicin m. m.		Kostnadsfri läkare, sjukhusvård och medicin m. m.		Summa.		Inga bestämmelser.		Hela antalet	
Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal			
aftal.	arbete.	aftal.	arbete.	aftal.	arbete.	aftal.	arbete.	aftal.	arbete.	aftal.	arbete.	aftal.	arbete.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	316	1	316
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	342	2	342
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	80	5	80
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	389	6	389
1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	56	2	58
VII.													
12	416	1	8	—	—	6	267	7	275	16	444	31	910
6	700	—	—	—	—	3	333	3	333	2	449	8	1,149
2	195	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	195
5	337	2	55	—	—	—	—	2	55	30	742	37	1,134
VIII.													
12	2,210	3	979	8	1,512	11	3,318	22	5,809	22	2,534	50	9,319
9	381	1	14	2	209	5	302	8	525	5	652	19	1,284
1	24	—	—	—	—	1	24	1	24	3	91	4	115
37	1,644	17	1,357	10	577	—	—	27	1,934	20	826	83	4,334
22	1,563	5	398	—	—	—	—	5	398	6	246	33	2,207
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	69	2	69
3	99	2	28	—	—	1	72	3	100	9	153	14	280
2	135	—	—	—	—	—	—	—	—	3	270	5	405
IX.													
14	2,844	3	37	20	4,079	5	1,019	28	5,135	7	1,331	45	8,357
—	—	6	2,635	—	—	1	29	7	2,664	7	1,074	14	3,738
X.													
—	—	1	6,528	—	—	—	—	1	6,528	—	—	1	6,528
1	300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	300
1	241	4	238	—	—	—	—	4	238	10	550	15	1,029
XI.													
10	956	—	—	5	436	7	2,111	12	2,547	4	290	22	2,940
XII.													
16	1,250	3	38	3	307	7	702	13	1,047	24	2,053	45	3,579
17	1,518	1	10	—	—	1	82	2	92	1	7	19	1,535

Tab. 16. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter bestämmelser ang.

Näringsgrenar.	Olycksfallsförsäkring							
	enligt lagen den 5 juli 1901							
	utan tillägg.	med tillägg af						enligt andra grunder.
		karensförsäkring.	karensförsäkring och försäkring utom arbetet.		karensförsäkring och försäkring utom arbetet.			
			Antal	Antal			Antal	
aftal.	arbete.	aftal.	arbete.	aftal.	arbete.	aftal.	arbete.	
3. Bleck-, plåt- och kopparslagerier . .	3	69	27	1,815	4	251	2	57
4. Guld- och silfvervarufabriker . . .	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Galvaniserings- och kapsylfabriker m. fl.	—	—	3	523	—	—	2	75
XIII. Maskin- o. skeppsbyggnadsindustri.								
1. Mekaniska verkstäder	1	25	12	535	4	540	—	—
2. Skeppsvarf och båtbyggerier	—	—	4	180	1	16	—	—
3. Elektriska verkstäder	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Uppsättning och skötsel af elektriska maskiner	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Vagnfabriker	—	—	2	47	—	—	—	—
6. Vagnmakerier	—	—	3	173	—	—	—	—
7. Instrumentfabriker	—	—	9	274	2	75	—	—
8. Urmakerier	—	—	—	—	—	—	1	86
XIV. Jord- och stenindustri.								
1. Stenbrott och stenhuggerier	—	—	11	1,073	—	—	21	4,738
2. Torfindustri	—	—	1	54	—	—	—	—
3. Grustag	—	—	1	24	—	—	—	—
4. Kalk- och kritbruk samt cementfabriker	1	16	6	691	—	—	—	—
5. Glasbruk	—	—	15	873	3	81	4	598
6. Tegelbruk	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Tillverkning och uppsättning af kakelugnar	—	—	3	1,528	—	—	—	—
8. Öfrig jord- och stenindustri	—	—	2	57	—	—	1	25
XV. Kemisk-teknisk industri.								
1. Färg- och färgfabriker	—	—	1	15	—	—	1	6
2. Ljus-, tvål- och parfymfabriker m. fl.	—	—	8	163	—	—	1	24
3. Sprängämnesfabriker	—	—	1	81	—	—	—	—
4. Kalciumkarbid- och kloratfabriker	—	—	—	—	—	—	1	26
5. Gödningsämnes- o. svafvelsyrefabriker	—	—	3	14	3	161	—	—
6. Tändsticksfabriker	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Öfrig kemisk-teknisk industri	1	48	1	25	—	—	—	—
XVI. Byggnadsverksamhet.								
1. Murare	3	114	34	5,310	—	—	—	—
2. Byggnadsträarbetare	1	41	47	9,719	—	—	—	—
3. Stuckatörer	—	—	1	50	1	100	—	—
4. Förgylleri- och glasmästararbetare	1	19	3	147	3	131	3	69

olycksfallsförsäkring samt ersättning m. m. vid olycksfall eller sjukdom.

Ersättning vid olycksfall eller sjukdom.													
Summa.		Ersättning under karenstiden.		Ersättning under karenstiden samt kostnadsfri läkare-, sjukhusvård och medicin m. m.		Kostnadsfri läkare-, sjukhusvård och medicin m. m.		Summa.		Inga bestämmelser.		Hela antalet	
Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal			
aftal.	arbete-tare.	aftal.	arbete-tare.	aftal.	arbete-tare.	aftal.	arbete-tare.	aftal.	arbete-tare.	aftal.	arbete-tare.	aftal.	arbete-tare.
36	1,692	—	—	—	—	—	—	—	—	8	366	44	2,058
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	501	3	501
5	598	—	—	—	—	1	442	1	442	7	348	12	946
XIII.													
17	1,100	1	8	—	—	5	156	6	164	12	26,887	30	27,995
5	196	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	196
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1,426	1	1,426
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1,095	1	1,095
2	47	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	47
3	173	—	—	—	—	—	—	—	—	2	13	5	186
11	349	—	—	—	—	—	—	—	—	2	65	13	414
1	86	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	86
XIV.													
32	5,811	—	—	2	475	2	118	4	593	29	1,848	64	8,230
1	54	3	183	1	50	1	54	5	287	1	140	6	427
1	24	1	80	—	—	—	—	1	80	—	—	2	104
7	707	—	—	1	166	3	725	4	891	2	297	11	1,340
—	—	1	189	8	1,944	1	320	10	2,453	5	157	15	2,610
22	1,552	4	185	6	260	6	360	16	805	11	412	44	2,457
3	1,528	1	7	—	—	1	17	2	24	4	43	8	1,578
3	82	1	465	—	—	1	25	2	490	—	—	4	547
XV.													
2	21	—	—	—	—	1	6	1	6	—	—	2	21
9	187	1	120	5	290	1	24	7	434	2	38	17	635
1	81	—	—	2	225	1	81	3	306	—	—	3	306
1	26	2	214	3	74	1	26	6	314	—	—	6	314
6	175	4	49	4	540	5	170	13	759	2	142	16	906
—	—	9	4,627	2	354	—	—	11	4,981	—	—	11	4,981
2	73	2	64	1	48	1	25	4	137	1	11	5	148
XVI.													
37	5,424	5	293	2	114	—	—	7	407	1	55	45	5,886
48	9,760	6	561	1	220	1	164	8	945	7	329	63	11,034
2	150	—	—	—	—	—	—	—	—	1	48	3	198
10	366	—	—	—	—	—	—	—	—	2	110	12	476

Tab. 16. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter bestämmelser ang.

Näringsgrenar.	Olycksfallsförsäkring							
	enligt lagen den 5 juli 1901							
	med tillägg af						enligt andra grunder.	
	utan tillägg.	karensförsäkring.		karensförsäkring och försäkring utom arbetet.				
		Antal	Antal	Antal	Antal			
	aftal.	arbete- tare.	aftal.	arbete- tare.	aftal.	arbete- tare.	aftal.	arbete- tare.
5. Målare	4	203	38	7,314	1	24	1	45
6. Skorstensfejare	1	49	—	—	—	—	2	93
7. Rörläsningsarbetare	—	—	5	219	3	1,077	1	37
8. Elektriska montörer	—	—	1	50	—	—	—	—
9. Byggnadsgrofläsningsarbetare	3	119	37	8,134	7	3,290	3	327
10. Gipsläsningsarbetare	—	—	1	130	—	—	—	—
11. Väg- och vattenbyggnadsarbetare	1	120	5	1,630	1	80	—	—
XVII. Allmänna arbeten.								
Byggnadsarbeten:								
1. kommunala	—	—	6	509	—	—	1	151
2. i entreprenad	—	—	1	29	—	—	—	—
Gas-, elektricitets- o. vattenledn.-verk:								
3. kommunala	—	—	2	75	1	186	2	81
4. enskilda	1	32	1	5	—	—	—	—
Renhållningsverk: kommunala								
5.	—	—	2	49	—	—	1	33
enskilda								
6.	—	—	—	—	—	—	—	—
Kraftstationer: statens								
7.	—	—	—	—	—	—	—	—
enskilda								
8.	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII. Handel och varulager.								
Handelsarbetare och varuutkörare	1	4	39	1,795	5	458	8	136
XIX. Landtransport.								
1. Åkerirörelse	2	284	9	930	—	—	1	10
2. Stufverirörelse	3	445	29	4,365	—	—	4	530
3. Spårvägar: kommunala	1	432	—	—	—	—	3	58
4. enskilda	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Järnvägar (enskilda)	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Telefon (enskild)	—	—	—	—	—	—	—	—
XX. Sjötransport.								
Sjömän, maskinister och eldare, pråm- och skutskeppare	—	—	4	511	—	—	1	62
XXI. Diverse.								
Teknisk teaterpersonal	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	46	3,507	564	65,456	102	11,749	158	13,553

olycksfallsförsäkring samt ersättning m. m. vid olycksfall eller sjukdom.

Ersättning vid olycksfall eller sjukdom.													
Summa.		Ersättning under karenstiden.		Ersättning under karenstiden samt kostnadsfri läkare-, sjukhusvård och medicin m. m.		Kostnadsfri läkare-, sjukhusvård och medicin m. m.		Summa.		Inga bestämmelser.		Hela antalet	
Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal			
aftal.	arbete.	aftal.	arbete.	aftal.	arbete.	aftal.	arbete.	aftal.	arbete.	aftal.	arbete.	aftal.	arbete.
44	7,586	1	52	—	—	—	—	1	52	5	354	49	7,940
3	142	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	142
9	1,333	1	186	—	—	—	—	1	186	—	—	10	1,519
1	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	50
50	11,870	5	316	4	279	3	200	12	795	8	537	68	13,082
1	130	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	130
7	1,830	2	1,150	16	2,684	7	1,910	25	5,744	1	130	26	5,874
XVII.													
7	660	2	288	11	6,740	6	731	19	7,759	1	85	22	7,897
1	29	—	—	—	—	—	—	—	—	1	188	2	217
5	342	1	29	3	161	5	373	9	563	2	50	12	630
2	37	—	—	1	32	1	5	2	37	—	—	2	37
3	82	—	—	2	141	2	49	4	190	—	—	5	223
—	—	—	—	2	409	—	—	2	409	—	—	2	409
—	—	—	—	2	24	—	—	2	24	—	—	2	24
—	—	—	—	1	8	—	—	1	8	—	—	1	8
XVIII.													
53	2,393	11	594	5	94	7	252	23	940	4	99	73	3,185
XIX.													
12	1,224	3	1,150	1	19	1	10	5	1,179	3	53	19	2,446
36	5,340	11	1,096	—	—	1	130	12	1,226	8	306	55	6,742
4	490	—	—	2	601	2	51	4	652	1	124	6	783
—	—	—	—	6	1,223	—	—	6	1,223	—	—	6	1,223
—	—	—	—	8	1,155	19	1,698	27	2,853	52	10,494	79	13,347
—	—	—	—	1	310	—	—	1	310	—	—	1	310
XX.													
5	573	2	93	1	57	—	—	3	150	5	3,172	13	3,895
XXI.													
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	16	1	16
870	94,265	155	26,886	225	39,646	232	29,456	612	95,988	658	94,000	1,971	255,950

Tab. 17. Kollektivavtalen, fördelade efter bestämmelser angående uppsägningstiden för det personliga arbetsaftalet.

Näringsgrenar.	Under 1 vecka.		1 vecka.		2 veckor.		3 veckor o. däröfver. ¹		Inga bestämmelser.		Hela antalet	
	Antal		Antal		Antal		Antal		Antal			
	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.
I. <i>Jordbruk och trädgårdsskötsel.</i>												
Jordbruk	—	—	—	—	4	215	9	711	9	699	22	1,625
Trädgårdsskötsel	—	—	—	—	2	40	—	—	3	183	5	223
II. <i>Skogsbruk.</i>												
Skogsafverkning	—	—	—	—	—	—	—	—	2	520	2	520
Flottning	—	—	—	—	—	—	—	—	6	856	6	856
III. <i>Grufdrift.</i>												
Stenkolsgrufvor m. m.	—	—	—	—	5	3,737	—	—	5	89	10	3,826
Malmgrufvor	—	—	—	—	—	—	—	—	7	987	7	987
IV. <i>Närings- och njutningsämnesindustri.</i>												
Kvarnar	—	—	7	551	7	187	4	39	7	415	25	1,192
Bagerier o. konditorier	—	—	52	2,354	21	689	—	—	5	608	78	3,651
Karamell-, choklad- o. käckfabriker	—	—	9	520	—	—	—	—	1	227	10	747
Råsockerbruk och sockerraffinaderier	—	—	1	302	5	1,276	—	—	39	7,095	45	8,673
Tobaksfabriker	—	—	1	5	—	—	—	—	20	3,745	21	3,750
Brännvinsbrännerier, jästfabriker och destilleringsverk	—	—	—	—	2	40	2	45	3	78	7	163
Bryggerier, mälterier o. läskedrycksfabriker	—	—	5	74	50	3,865	2	399	5	173	62	4,511
Margarinfabriker	—	—	2	202	1	41	—	—	2	112	5	355
Slakterier och charkuterier	—	—	10	597	4	84	—	—	—	—	14	681
Öfrig närings- och njutningsämnesindustri	—	—	1	20	—	—	1	4	2	12	4	36
V. <i>Textilindustri.</i>												
Väfverier, spinnerier, blekerier, färgier, trikkfabriker m. fl.	1	114	25	4,743	18	4,144	—	—	17	3,345	61	12,346
Repslagerier	—	—	—	—	4	117	—	—	5	36	9	153
VI. <i>Beklädnadsindustri.</i>												
Hattmakerier och hattfabriker	—	—	—	—	1	133	—	—	6	387	7	520
Skrädderier och sömnadsfabriker	—	—	—	—	7	472	—	—	95	6,460	102	6,932
Skofabriker	—	—	16	1,608	11	1,529	—	—	28	2,060	55	5,197
Skomakeriverkstäder	—	—	1	39	1	19	—	—	33	1,079	35	1,137
Handskfabriker	—	—	—	—	—	—	—	—	1	316	1	316
Buntmakerier	—	—	1	318	—	—	—	—	1	24	2	342
Träskoverkstäder	—	—	—	—	—	—	—	—	5	80	5	80
Barberare och perukmakare	—	—	—	—	4	77	—	—	2	312	6	389
Bad- och tvättinrättningar	—	—	—	—	1	56	—	—	1	2	2	58

¹ Af de i denna kolumn upptagna aftal stadga 2 aft., omf. 167 a., en uppsägningstid af 3 veckor: 17 aft., omf. 1,381 a. (af hvilka 12 aft., omf. 958 a., för järnvägar), en uppsägningstid af 3 mån.; 8 aft., omf. 681 a. inom jordbruket, att städsel, uppsägning och affyttnings skola ske i enlighet med legostadgans föreskrifter; 1 aft. omf. 30 a. en uppsägningstid af 2 mån.; återstoden 49 aft., omf. 6,554 a., en uppsägningstid af 4 veckor.

Tab. 17. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter bestämmelser angående uppsägningstiden för det personliga arbetsaftalet.

Näringsgrenar.	Under 1 vecka.		1 vecka.		2 veckor.		3 veckor o. däröfver.		Inga bestämmelser.		Hela antalet	
	Antal		Antal		Antal		Antal		Antal			
	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.
VII. <i>Läder-, hår- och gummivaruindustri.</i>												
Garfverier och läderfabriker	—	—	5	206	9	329	—	—	17	375	31	910
Gummivarnfabriker	—	—	1	294	—	—	—	—	7	855	8	1,149
Borst- o. penselfabriker	—	—	—	—	—	—	—	—	2	195	2	195
Sadelmakare- och tapetserareverkstäder	—	—	20	770	10	147	—	—	7	217	37	1,134
VIII. <i>Trävaruindustri.</i>												
Sågverk och hyflerier	—	—	2	125	2	91	2	267	44	8,836	50	9,319
Brädgårdsrörelse	—	—	—	—	—	—	—	—	19	1,284	19	1,284
Träkolsverk	—	—	—	—	1	50	—	—	3	65	4	115
Snickeri- och möbelfabriker	—	—	11	711	8	243	3	90	61	3,290	83	4,334
Snickeri- och möbelfabrikverkstäder	—	—	3	152	4	194	—	—	26	1,861	33	2,207
Korgmakerier o. korgfabriker	—	—	—	—	—	—	—	—	2	69	2	69
Tunnbinderier	—	—	1	43	1	72	—	—	12	165	14	290
Korkfabriker	—	—	—	—	1	110	—	—	4	295	5	405
IX. <i>Trämasse- och pappersindustri.</i>												
Pappersbruk, papp- o. trämassefabriker.	—	—	1	147	24	3,655	1	567	19	3,988	45	8,357
Bokbinderier, kartongfabriker m. fl.	—	—	6	2,665	2	550	—	—	6	523	14	3,738
X. <i>Grafisk industri.</i>												
Boktryckerier och stiligjuterier	—	—	—	—	1	6,528	—	—	—	—	1	6,528
Kemigrafiska anstalter	—	—	—	—	—	—	1	300	—	—	1	300
Litografiska anstalter	—	—	—	—	12	953	—	—	3	76	15	1,029
XI. <i>Malmförädlingsindustri.</i>												
Järn- och stålverk, zink- och blyhyttor, kopparverk m. m.	—	—	—	—	3	463	1	36	18	2,441	22	2,940
XII. <i>Metallindustri.</i>												
Järn- och stålvarufabriker	—	—	2	132	2	376	—	—	41	3,071	45	3,579
Smides-, reparations- och hofsageriverkstäder	3	1,106	5	97	—	—	—	—	11	332	19	1,535
Bleck-, plåt- och kopparslagerier	—	—	9	294	4	98	—	—	31	1,666	44	2,058
Guld- och silfvervarufabriker	—	—	—	—	1	195	—	—	2	306	3	501
Galvaniserings- o. kapsylfabriker m. fl.	—	—	—	—	2	50	—	—	10	896	12	946

Tab. 17. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter bestämmelser angående uppsägningstiden för det personliga arbetsaftalet.

Näringsgrenar.	Under 1 vecka.		1 vecka.		2 veckor.		3 veckor o. däröfver.		Inga bestämmelser.		Hela antalet	
	Antal		Antal		Antal		Antal		Antal			
	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.	af-tal.	ar-be-tare.
XIII. Maskin- och skeppsbyggnadsindustri.												
Mekaniska verkstäder	—	—	2	78	—	—	—	—	28	27,917	30	27,995
Skeppsvarf och båtbyggerier	—	—	—	—	—	—	1	135	4	61	5	196
Elektriska verkstäder	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1,426	1	1,426
Uppsättning och skötsel af elektriska maskiner	—	—	1	1,095	—	—	—	—	—	—	1	1,095
Vagnfabriker	—	—	1	34	1	13	—	—	—	—	2	47
Vagnmakerier	—	—	1	4	1	2	—	—	3	180	5	186
Instrumentfabriker	—	—	—	—	3	81	—	—	10	333	13	414
Urmakerier	—	—	—	—	1	86	—	—	—	—	1	86
XIV. Jord- och stenindustri.												
Stenbrott och stenhuggerier	2	185	2	31	3	736	—	—	57	7,278	64	8,230
Torfindustri	—	—	3	147	—	—	—	—	3	280	6	427
Grustag	—	—	1	24	—	—	—	—	1	80	2	104
Kalk- o. kritbruk samt cementfabriker	2	210	1	166	2	531	1	9	5	424	11	1,340
Glasbruk	—	—	—	—	3	103	10	2,453	2	54	15	2,610
Tegelbruk	—	—	3	110	7	650	4	298	30	1,399	44	2,457
Tillverkning och uppsättning af kakelugnar	—	—	—	—	—	—	—	—	8	1,578	8	1,578
Öfrig jord- och stenindustri	—	—	1	465	—	—	—	—	3	82	4	547
XV. Kemisk-teknisk industri.												
Färg- o. färgfabriker	1	6	—	—	1	15	—	—	—	—	2	21
Ljus-, tvål- och parfymfabriker	—	—	3	53	8	457	—	—	6	125	17	635
Sprängämnesfabriker	—	—	—	—	2	225	—	—	1	81	3	306
Kalciumkarbid- och kloratfabriker	—	—	—	—	4	103	—	—	2	211	6	314
Gödningsämnes- och svafvelsyrefabriker	—	—	—	—	3	27	1	3	12	876	16	906
Tändsticksfabriker	—	—	—	—	11	4,981	—	—	—	—	11	4,981
Öfrig kemisk-teknisk industri	—	—	—	—	5	148	—	—	—	—	5	148
XVI. Byggnadsverksamhet.												
Murare	1	66	—	—	—	—	—	—	44	5,820	45	5,886
Byggnadsträarbetare	—	—	2	217	—	—	—	—	61	10,817	63	11,034
Stuckatörer	—	—	—	—	—	—	—	—	3	198	3	198
Förgylleri- och glas-mästeriarbetare	—	—	7	216	3	103	—	—	2	157	12	476
Målare	1	133	—	—	—	—	—	—	48	7,807	49	7,940
Skorstensfejare	—	—	—	—	2	68	—	—	1	74	3	142

Tab. 17. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter bestämmelser angående uppsägningstiden för det personliga arbetsaftalet.

Näringsgrenar.	Under 1 vecka.		1 vecka.		2 veckor.		3 veckor o. däröfver.		Inga bestämmelser.		Hela antalet	
	Antal		Antal		Antal		Antal		Antal			
	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.	af-tal.	arbeta-re.
Rörarbetare	—	—	1	186	—	—	—	—	9	1,333	10	1,519
Elektriska montörer	—	—	1	50	—	—	—	—	—	—	1	50
Byggnadsgrofarbetare	1	84	3	349	1	38	—	—	63	12,611	68	13,082
Gipsrörare	—	—	—	—	—	—	—	—	1	130	1	130
Väg- och vattenbyggnadsarbetare	—	—	2	1,710	8	1,815	—	—	16	2,349	26	5,874
XVII. Allmänna arbeten.												
Byggnadsarbeten:												
kommunala	—	—	11	6,952	2	61	1	24	8	860	22	7,897
i entreprenad	—	—	—	—	—	—	—	—	2	217	2	217
Gas-, elektricitets- o. vattenledn.-verk:												
kommunala	—	—	6	469	2	57	—	—	4	104	12	690
enskilda	—	—	—	—	1	32	—	—	1	5	2	37
Renhållningsverk:												
kommunala	—	—	—	—	2	53	1	29	2	141	5	223
enskilda	—	—	2	409	—	—	—	—	—	—	2	409
Kraftstationer:												
statens	—	—	1	14	—	—	1	10	—	—	2	24
enskilda	—	—	—	—	1	8	—	—	—	—	1	8
XVIII. Handel och varulager.												
Handelsarbetare och varuuthöjare	2	23	10	399	23	1,633	5	75	33	1,055	73	3,185
XIX. Landtransport.												
Åkerirörelse	1	16	9	1,545	2	549	1	19	6	317	19	2,446
Stufverirörelse	—	—	—	—	—	—	—	—	55	6,742	55	6,742
Spärvägar:												
kommunala	—	—	—	—	—	—	2	601	4	182	6	783
enskilda	—	—	—	—	1	167	3	911	2	145	6	1,223
Järnvägar (enskilda)	—	—	—	—	—	—	20	1,788	59	11,559	79	13,347
Telefon (enskild)	—	—	—	—	—	—	—	—	1	310	1	310
X X. Sjötransport.												
Sjömän, maskinister och eldare, präm- och skutskeppare	—	—	—	—	9	2,160	—	—	4	1,735	13	3,895
XXI. Diverse.												
Teknisk teaterpersonal	—	—	—	—	—	—	—	—	1	16	1	16
Summa	15	1,943	271	31,692	847	45,797	77	8,813	1,261	167,775	1,971	255,960

Tab. 18. Kollektivaftalen, fördelade efter bestämmelser

Näringsgrenar.	Kollektivaftal med bestämmelser							
	i öfverens- stämmelse med Sv. arb- gify-förs § 23. ¹		i öfverens- stämmelse med kom- promissen af dec. 1906. ¹		angående företrädes- eller ensam- rätt till ar- bete för fack- förenings- medlemmar.		till skydd för förenings- rätten (andra än de i kom- promissen af dec. 1906 fö- reskrifna).	
	Antal		Antal		Antal		Antal	
	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.
I. <i>Jordbruk och trädgårdsskötsel.</i>								
1. Jordbruk	4	348	3	488	—	—	6	496
2. Trädgårdsskötsel	5	223	—	—	—	—	5	223
II. <i>Skogsbruk.</i>								
1. Skogsafverkning	—	—	2	520	—	—	—	—
2. Flottnng	—	—	—	—	—	—	4	494
III. <i>Grufdrift.</i>								
1. Stenkolsgrufvor m. m.	5	2,554	4	1,235	—	—	1	435
2. Malmgrufvor	2	195	1	92	—	—	2	195
IV. <i>Närings- o. njutningsämnesindustri.</i>								
1. Kvarnar	15	617	4	238	—	—	12	716
2. Bagerier och konditorier	3	124	1	15	63	1,854	3	24
3. Karamell-, choklad- och käckfabriker	2	257	5	358	1	17	4	372
4. Råsockerbruk och sockerraffinaderier	9	2,515	24	5,172	² 2	24	9	1,990
5. Tobaksfabriker	1	126	—	—	—	—	4	205
6. Brännvinsbrännerier, jästfabriker och destilleringsverk	1	15	3	79	—	—	3	59
7. Bryggerier, mälterier o. läskedrycksfabriker	9	273	5	1,074	3	48	9	260
8. Margarinfabriker	—	—	2	112	—	—	—	—
9. Slakterier och charkuterier	3	391	—	—	2	72	7	508
10. Öfrig närings- o. njutningsämnesind.	2	24	—	—	—	—	1	11
V. <i>Textilindustri.</i>								
1. Väfverier, spinnerier, blekerier, färg- rier, trikåfabriker m. fl.	31	5,374	22	6,322	—	—	33	5,610
2. Repslagerier	2	87	1	14	—	—	3	103
VI. <i>Beklädnadsindustri.</i>								
1. Hattmakerier och hattfabriker	—	—	1	133	—	—	—	—
2. Skrädderier och sömnadsfabriker	1	78	3	406	10	451	1	78
3. Skofabriker	1	23	2	493	1	63	1	23

¹ Se s. 218. — ² Då samma aftal innehåller bestämmelser, som falla under flera af tabellens summakolumnen. — ³ Utkörare. — ⁴ Maskinister, eldare, reparatörer.

angående arbetets ledning, föreningsrätt och föreningstvang.

angående företrädesrätt till arbete efter anställ- ningstid, boningsort, ålder m. m.		Däraf kollektivavtal med bestämmelser								Inga be- stämmelser.		Hela antalet ^s		
		i öfverensstämmelse med Sv. arb.-gifv.-förs § 23 med tillägg af stadganden				i öfverens- stämmelse med kompr. af dec. 1906 med tillägg af företrädesrätt till arb. efter anställn.-tid m. m.								
		till skydd för förenings- rätten.		ang. före- trädesrätt till arbete efter anställnings- tid, bonings- ort m. m.		till skydd för föreningsrät- ten samt ang. företrädesrätt till arb. efter anställn.-tid m. m.								
Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		aftal.	arbe- tare.	
aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.			
1	15	4	348	—	—	—	—	—	—	12	626	22	1,625	I.
—	—	5	223	—	—	—	—	—	—	—	—	5	223	1.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	362	2	520	II.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	856	1.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2.
8	3,793	—	—	4	2,119	1	435	2	1,202	—	—	10	3,826	III.
—	—	2	195	—	—	—	—	—	—	4	700	7	987	1.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2.
11	431	6	271	3	71	3	162	3	170	2	36	25	1,192	IV.
9	279	*1	1	—	—	—	—	1	15	10	1,704	78	3,651	1.
—	—	2	257	—	—	—	—	—	—	—	—	10	747	2.
29	7,304	1	330	3	476	3	1,291	18	4,316	2	12	45	8,673	3.
2	44	1	126	—	—	—	—	—	—	15	3,501	21	3,750	4.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5.
4	104	1	15	—	—	—	—	3	79	—	—	7	163	6.
30	1,083	2	27	1	3	3	114	1	63	22	2,245	62	4,511	7.
3	243	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	355	8.
8	222	3	391	—	—	—	—	—	—	—	—	14	681	9.
1	11	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	4	36	10.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	V.
3	102	28	5,252	—	—	1	37	1	45	4	329	61	12,346	1.
3	77	1	40	—	—	1	47	1	14	5	36	9	153	2.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	VI.
7	568	1	78	—	—	—	—	—	—	6	387	7	520	1.
5	418	1	23	—	—	—	—	—	—	81	5,429	102	6,932	2.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	44	3,770	55	5,197	3.

kolumner, har detta upptagits i flera kolumner. Häraf försäkrade dubbelräkningar hafva frändragits i

Tab. 18. (Forts.) Kollektivafnalen, fördelade efter bestämmelser

Näringsgrenar.	Kollektivafnalt med bestämmelser							
	i öfverens- stämme med Sv. arb- gfv.-förs § 23.		i öfverens- stämme med kom- promissen af dec. 1906.		angående företrädes- eller ensam- rätt till ar- bete för fack- förenings- medlemmar.		till skydd för förenings- rätten (andra än de i kom- promissen af dec. 1906 fö- reskrifna).	
	Antal		Antal		Antal		Antal	
	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.
4. Skomakeriverkstäder	—	—	—	—	1	35	1	19
5. Handskfabriker	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Buntmakerier	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Träskoverkstäder	—	—	—	—	3	51	—	—
8. Barberare och perukmakare	—	—	—	—	4	77	—	—
9. Bad och tvättinrättningar	—	—	2	58	—	—	—	—
VII. <i>Läder-, hår- o. gummivaruindustri.</i>								
1. Garfverier och läderfabriker	2	128	2	46	1	40	8	290
2. Gummivarufabriker	—	—	3	285	1	13	1	346
3. Borst- och penselfabriker	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Sadelmakare- o. tapetserareverkstäder	10	528	3	134	6	193	6	371
VIII. <i>Trävaruindustri.</i>								
1. Sägverk och hyfflerier	8	848	9	1,849	1	8	8	1,289
2. Brädgärdsrörelse	—	—	3	66	2	719	1	175
3. Träkölsverk	2	74	—	—	—	—	—	—
4. Snickeri- och möbelfabriker	19	1,357	31	1,804	—	—	16	1,086
5. Snickeri- och möbilverkstäder	7	535	4	120	1	20	8	681
6. Korgmakerier och korgfabriker	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Tunnbinderier	—	—	1	18	—	—	2	92
8. Korkfabriker	—	—	1	110	—	—	—	—
IX. <i>Trämasse- och pappersindustri.</i>								
1. Pappersbruk, papp- och trämasse- fabriker	10	2,358	26	4,332	—	—	6	1,848
2. Bokbinderier, kartongfabriker m. fl.	11	3,408	—	—	—	—	13	3,709
X. <i>Grafisk industri.</i>								
1. Boktryckerier och stilgjuterier	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Kemigrafiska anstalter	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Litografiska anstalter	5	540	—	—	—	—	5	396
XI. <i>Malmförädlingsindustri.</i>								
Järn- och stålverk, zink- och bly- hyttor, kopparverk m. m.	4	1,096	14	1,630	—	—	3	1,029
XII. <i>Metallindustri.</i>								
1. Järn- och stålvarufabriker	3	309	4	490	—	—	3	352
2. Smides-, reparations- och hofslageri- verkstäder	—	—	2	92	—	—	—	—

¹ Reparatorer. — ² Grofarbetare.

angående arbetets ledning, föreningsrätt och föreningstvång.

Däraf kollektivavtal med bestämmelser														Hela antalet	
angående företrädesrätt till arbete efter anställ- ningstid, boningsort, ålder m. m.	i öfverensstämmelse med Sv. arb.-gifv.-förs § 23 med tillägg af stadganden						i öfverens- stämmelse med kompr. af dec. 1906 med tillägg af företrädesrätt till arb. efter anställn.-tid m. m.				Inga be- stämmelser.				
	till skydd för förenings- rätten.		ang. före- trädesrätt till arbete efter anställnings- tid, bonings- ort m. m.		till skydd för föreningsrät- ten samt ang. företrädesrätt till arb. efter anställn.-tid m. m.										
							Antal		Antal				Antal		
Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal			
aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.		
1	19	—	—	—	—	—	—	—	—	33	1,083	35	1,137	4.	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	316	1	316	5.	
1	318	—	—	—	—	—	—	—	—	1	24	2	342	6.	
2	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	80	7.	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	312	6	389	8.	
2	58	—	—	—	—	—	—	2	58	—	—	2	58	9.	
VII.															
13	251	1	116	—	—	—	—	1	38	13	420	31	910	1.	
5	834	—	—	—	—	—	—	3	285	2	302	8	1,149	2.	
1	130	—	—	—	—	—	—	—	—	1	65	2	195	3.	
7	475	3	60	1	97	2	302	—	—	16	250	37	1,134	4.	
VIII.															
14	2,751	4	295	1	75	1	250	5	746	25	4,934	50	9,319	1.	
7	185	—	—	—	—	—	—	2	40	8	179	19	1,284	2.	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	41	4	115	3.	
41	2,427	6	633	5	367	5	204	21	1,292	21	553	83	4,334	4.	
10	571	—	—	1	91	5	406	1	10	16	1,213	33	2,207	5.	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	69	2	69	6.	
1	20	—	—	—	—	—	—	—	—	11	170	14	280	7.	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	295	5	405	8.	
IX.															
5	911	5	1,664	3	467	—	—	2	444	8	1,483	45	8,357	1.	
—	—	11	3,408	—	—	—	—	—	—	*1	29	14	3,738	2.	
X.															
1	6,528	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	6,528	1.	
1	300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	300	2.	
6	179	1	298	—	—	3	95	—	—	7	405	15	1,029	3.	
XI.															
3	248	2	1,006	—	—	—	—	3	248	3	191	22	2,940	1.	
XII.															
4	142	1	213	—	—	—	—	—	—	32	2,518	45	3,579	1.	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	1,443	19	1,535	2.	

Tab. 18. (Forts.) Kollektivaftalen, fördelade efter bestämmelser

Näringsgrenar.	Kollektivaftal med bestämmelser							
	i öfverens- stämme- lse med Sv. arb- gifs-förs § 23.		i öfverens- stämme- lse med kom- promissen af dec. 1906.		angående företrådes- eller ensam- rätt till ar- bete för fack- förenings- medlemmar.		till skydd för förenings- rätten (andra än de i kom- promissen af dec. 1906 fö- reskrifna).	
	Antal		Antal		Antal		Antal	
	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.
3. Bleck-, plåt- och kopparslagerier . .	12	982	2	74	3	147	10	873
4. Guld- och silfvervarufabriker . . .	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Galvaniserings- och kapsylfabriker m. fl.	3	95	4	182	—	—	1	10
XIII. Maskin- o. skeppsbyggnadsindustri.								
1. Mekaniska verkstäder	2	80	—	—	—	—	3	26,537
2. Skeppsvarf och båtbyggerier	2	38	—	—	—	—	—	—
3. Elektriska verkstäder	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Uppsättning och skötsel af elektriska maskiner	—	—	—	—	—	—	1	1,095
5. Vagnfabriker	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Vagnmakerier	—	—	—	—	1	2	—	—
7. Instrumentfabriker	1	49	1	22	—	—	5	150
8. Urmakerier	1	86	—	—	—	—	1	86
XIV. Jord- och stenindustri.								
1. Stenbrott och stenhuggerier	13	1,101	13	4,607	3	119	16	1,184
2. Torfindustri	1	86	2	97	—	—	1	86
3. Grustag	1	80	1	24	—	—	1	80
4. Kalk- och kritbruk samt cement- fabriker	5	840	2	175	—	—	8	1,155
5. Glasbruk	1	320	7	1,534	1	37	5	943
6. Tegelbruk	11	808	18	983	—	—	13	889
7. Tillverkning och uppsättning af ka- kelugnar	3	1,495	3	66	—	—	3	1,495
8. Öfrig jord- och stenindustri	—	—	4	547	—	—	—	—
XV. Kemisk-teknisk industri.								
1. Färg- och fernissfabriker	—	—	1	15	—	—	1	6
2. Ljus-, tvål- och parfymfabriker m. fl.	3	66	11	382	—	—	3	66
3. Sprängämnesfabriker	—	—	3	306	—	—	—	—
4. Kalciumkarbid- och kloratfabriker . .	1	64	2	214	—	—	1	64
5. Gödningsämnes- o. svafvelsyrefabriker	5	394	8	467	—	—	1	120
6. Tändsticksfabriker	—	—	10	4,888	—	—	—	—
7. Öfrig kemisk-teknisk industri	2	106	—	—	—	—	3	117
XVI. Byggnadsverksamhet.								
1. Murare	31	5,167	1	42	9	553	21	4,035
2. Byggnadsträarbetare	34	8,967	4	276	6	521	26	7,431
3. Stuckatörer	2	150	—	—	2	150	—	—
4. Förgylleri- och glasmästeriarbetare .	9	397	—	—	1	15	8	382

angående arbetets ledning, föreningsrätt och föreningsång.

Däraf kollektivavtal med bestämmelser														
angående företrädesrätt till arbete efter anställ- ningstid, boningsort, ålder m. m.	i öfverensstämmelse med Sv. arb.-gifv.-förs § 23 med tillägg af stadganden						i öfverens- stämmelse med kompr. af dec. 1906 med tillägg af företrädesrätt till arb. efter anställn.-tid m. m.				Inga be- stämmelser.		Hela antalet	
	till skydd för förenings- rätten.		ang. före- trädesrätt till arbete efter anställnings- tid, bonings- ort m. m.		till skydd för föreningsrät- ten samt ang. företrädesrätt till arb. efter anställn.-tid m. m.									
Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal				
aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	
2	643	8	230	—	—	2	643	—	—	28	945	44	2,058	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	501	3	501	
4	135	—	—	2	85	1	10	1	40	5	669	12	946	
XIII.														
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25	1,378	30	27,995	
2	38	—	—	—	—	—	—	—	—	3	158	5	196	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1,426	1	1,426	
1	1,095	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1,095	
2	47	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	47	
2	156	—	—	—	—	—	—	—	—	3	30	5	186	
2	71	—	—	—	—	1	49	1	22	7	242	13	414	
—	—	1	86	—	—	—	—	—	—	—	—	1	86	
XIV.														
18	1,054	1	79	—	—	9	488	4	183	29	1,990	64	8,230	
3	147	1	86	—	—	—	—	2	97	2	194	6	427	
1	24	1	80	—	—	—	—	1	24	—	—	2	104	
11	1,340	—	—	—	—	5	840	2	175	—	—	11	1,340	
7	1,534	1	320	—	—	—	—	7	1,534	2	96	15	2,610	
18	1,147	2	51	2	95	6	605	4	184	6	273	44	2,457	
3	33	1	1,479	—	—	2	16	1	17	2	17	8	1,578	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	547	
XV.														
2	21	—	—	—	—	—	—	1	15	—	—	2	21	
11	475	1	17	—	—	2	49	7	276	1	37	17	635	
1	151	—	—	—	—	—	—	1	151	—	—	3	306	
2	30	1	64	—	—	—	—	—	—	1	6	6	314	
3	432	—	—	1	134	1	120	1	178	3	45	16	906	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	93	11	4,961	
4	123	—	—	—	—	2	106	—	—	1	25	5	148	
XVI.														
43	5,841	—	—	7	976	21	4,035	1	42	2	45	45	5,886	
44	9,846	1	72	6	1,318	25	7,359	1	124	11	665	63	11,034	
2	98	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	196	
2	58	8	382	—	—	—	—	—	—	2	36	12	476	

Tab. 18. (Forts.) Kollektivavtalen, fördelade efter bestämmelser

Näringsgrenar.	Kollektivavtal med bestämmelser							
	i öfverens- stämmelse med Sv. arb- gifv.-förs § 23.		i öfverens- stämmelse med kom- promissen af dec. 1906.		angående företrädes- eller ensam- rätt till ar- bete för fack- förenings- medlemmar.		till skydd för förenings- rätten (andra än de i kom- promissen af dec. 1906 fö- reskrifna).	
	Antal		Antal		Antal		Antal	
	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.
5. Målare	15	4,876	—	—	27	1,754	11	4,603
6. Skorstensfejare	1	49	1	19	—	—	1	49
7. Rörarbetare	3	79	2	310	—	—	3	79
8. Elektriska montörer	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Byggnadsgröfarbetare	37	10,936	6	677	6	269	33	10,091
10. Gipsörare	1	130	—	—	—	—	1	130
11. Väg- och vattenbyggnadsarbetare	6	1,100	11	2,465	2	294	5	1,195
XVII. Allmänna arbeten.								
Byggnadsarbeten:								
1. kommunala	15	2,101	2	5,321	—	—	14	1,947
2. i entreprenad	—	—	1	29	—	—	—	—
Gas-, elektricitets- o. vattenledn.-verk:								
3. kommunala	8	347	2	218	—	—	8	347
4. enskilda	1	32	1	5	—	—	1	32
5. Renhållningsverk: kommunala	2	49	—	—	—	—	2	49
6. enskilda	1	400	—	—	—	—	2	409
7. Kraftstationer: statens	—	—	—	—	—	—	—	—
8. enskilda	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII. Handel och varulager.								
Handelsarbetare och varuutkörare	15	947	21	1,290	7	304	15	752
XIX. Landtransport.								
1. Åkerirörelse	8	996	3	147	4	407	8	1,262
2. Stufverirörelse	6	480	—	—	35	5,768	4	259
3. Spårvägar: kommunala	2	293	—	—	—	—	2	601
4. enskilda	3	1,035	—	—	—	—	3	1,035
5. Järnvägar (enskilda)	1	181	—	—	—	—	55	11,008
6. Telefon (enskild)	—	—	—	—	—	—	—	—
XX. Sjötransport.								
Sjömän, maskinister, och eldare, präm- och skutskeppare	3	386	2	192	2	1,855	1	274
XXI. Diverse.								
Teknisk testerpersonal	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	448	70,193	337	53,359	211	15,880	490	104,411

Tab. 19. Kollektivaftalen inom vissa näringsgrenar, fördelade efter bestämmelser angående lärlingsväsendets reglering.

Näringsgrenar.	Systematisk reglering af lärlingsväsendet.		Spridda bestämmelser rörande lärlingsväsendet.		Inga bestämmelser rörande lärlingsväsendet.		Hela antalet	
	Antal		Antal		Antal			
	aftal.	arbete.	aftal.	arbete.	aftal.	arbete.	aftal.	arbete.
I. <i>Jordbruk och trädgårdsskötsel.</i>								
Trädgårdsskötsel	2	115	1	40	2	68	5	223
IV. <i>Närings- och njutningsämnesindustri.</i>								
Bagerier och konditorier	1	9	40	1,234	37	2,408	78	3,651
Tobaksfabriker	12	3,400	—	—	9	350	21	3,750
Slakterier och charkuterier	8	222	5	444	1	15	14	681
V. <i>Textilindustri.</i>								
Repslagerier	—	—	3	45	6	108	9	153
VI. <i>Beklädnadsindustri.</i>								
Hattmakerier och hattfabriker	—	—	—	—	7	520	7	520
Skrädderier och sömnadsfabriker	—	—	12	839	90	6,093	102	6,932
Handskfabriker	1	316	—	—	—	—	1	316
Skomakeriverkstäder	—	—	1	30	34	1,107	35	1,137
Buntmakerier	2	342	—	—	—	—	2	342
Träskoverkstäder	—	—	3	44	2	36	5	80
Barberare och perukmakare	—	—	2	59	4	330	6	389
VII. <i>Läder-, hår- och gummivaruindustri.</i>								
Borst- och penselfabriker	—	—	—	—	2	195	2	195
Sadelmakare- o. tapetserareverkstäder	19	564	10	331	8	239	37	1,134
VIII. <i>Trävaruindustri.</i>								
Snickeri- och möbelfabriker	2	58	11	558	70	3,718	83	4,334
Snickeri- och möbelverkstäder	5	150	13	763	15	1,294	33	2,207
Korgmakerier	—	—	2	69	—	—	2	69
Tunnbinderier	—	—	1	7	13	273	14	280
IX. <i>Trämasse- och pappersindustri.</i>								
Bokbinderier	13	3,709	—	—	1	29	14	3,738
X. <i>Grafisk industri.</i>								
Boktryckerier och stiltgjuterier	1	6,528	—	—	—	—	1	6,528
Kemigrafiska anstalter	1	300	—	—	—	—	1	300
Litografiska anstalter	13	1,020	—	—	2	9	15	1,029

¹ Här ingå 5 aftal för brödnätkörare. — ² Här ingå 4 aftal för snus- och tobaksspinneriarbete. — ³ Här ingå äfven aftal för sömnadsfabriker. — ⁴ Här af 2 aftal för grofarbetare. — ⁵ Grofarbetare.

Tab. 19. (Forts.) Kollektivaftalen inom vissa näringsgrenar, fördelade efter bestämmelser angående lärlingsväsendets reglering.

Näringsgrenar.	Systematisk reglering af lärlingsväsendet.		Spridda bestämmelser rörande lärlingsväsendet.		Inga bestämmelser rörande lärlingsväsendet.		Hela antalet	
	Antal		Antal		Antal			
	aftal.	arbete-tare.	aftal.	arbete-tare.	aftal.	arbete-tare.	aftal.	arbete-tare.
XII. Metallindustri.								
Järn- och stålvarufabriker	—	—	6	599	139	2,980	45	3,579
Smides-, reparations- och hofslageri-verkstäder	2	134	1	52	16	1,349	19	1,535
Bleck-, plåt- och kopparslagerier	3	104	28	1,393	13	561	44	2,058
XIII. Maskin- o. skeppsbyggnadsindustri.								
Mekaniska verkstäder, elektriska verkstäder, skeppsvarf och vagnfabriker	—	—	1	53	37	29,611	38	29,664
Uppsättning och skötsel af elektriska maskiner	—	—	—	—	1	1,095	1	1,095
Vagnmakerier	1	2	2	171	2	13	5	186
Instrumentfabriker	—	—	—	—	13	414	13	414
Urmakerier	—	—	—	—	1	86	1	86
XIV. Jord- och stenindustri.								
Glasbruk	—	—	—	—	15	2,610	15	2,610
Tillverkning och uppsättning af kabelugnar	1	1,479	—	—	2	99	8	1,578
XV. Byggnadsverksamhet.								
Murare	—	—	14	783	31	5,103	45	5,886
Byggnadsträarbetare	—	—	14	1,212	49	9,822	63	11,034
Stuckatörer	2	98	1	100	—	—	3	198
Förgylleri- och glasmästeriarbetare	—	—	11	452	1	24	12	476
Målare	27	6,667	7	258	15	1,015	49	7,940
Skorstensfejare	1	49	2	93	—	—	3	142
Rörarbetare	—	—	8	1,442	2	77	10	1,519
Summa	117	25,266	199	11,071	545	71,651	861	107,988

¹ Här af 1 aftal för grofvarbetare. — ² Här af 6 aftal för grof- och ugnarbetare.

Tab. 20. Kollektivaftalen inom vissa näringsgrenar, fördelade efter bestämmelser angående lärotidens längd.

Näringsgrenar.	2 år och där- under. ¹		3 år.		4 år.		5 år och där- över. ²		Inga be- stämmelser rörande lärotid.		Hela antalet	
	Antal		Antal		Antal		Antal		Antal			
	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.
I. Jordbruk och trädgårdssköt- sel.												
Trädgårdsskötsel	—	—	—	—	2	115	—	—	3	108	5	223
IV. Närings- och närings- ämnesindustri.												
Tobaksfabriker	—	—	12	3,400	—	—	—	—	9	350	21	3,750
Slakterier och charkuterier	—	—	9	481	4	185	—	—	1	15	14	681
V. Textilindustri.												
Väfverier, spinnerier, ble- kerier, färgerier, trikä- fabriker m. fl.	2	1,102	—	—	—	—	—	—	59	11,244	61	12,346
Repslagerier	—	—	2	31	—	—	—	—	7	122	9	153
VI. Beklädnadsindustri.												
Skrädderier och sömnads- fabriker	7	298	—	—	1	335	—	—	94	6,299	102	6,932
Skofabriker	31	3,525	—	—	—	—	—	—	24	1,672	55	5,197
Handskfabriker	—	—	—	—	1	316	—	—	—	—	1	316
Buntmakerier	—	—	—	—	2	342	—	—	—	—	2	342
Träskoverkstäder	1	17	1	6	—	—	—	—	3	57	5	80
Barberare o. perukmakare	—	—	1	48	1	11	—	—	4	330	6	389
VII. Läder-, hår- och gummi- varuindustri.												
Garfverier o. läderfabriker	—	—	—	—	1	31	—	—	30	879	31	910
Sadelmakare- och tapet- serareverkstäder	—	—	—	—	17	372	12	523	8	239	37	1,134
VIII. Trävaruindustri.												
Snickeri- och möbelfabriker	—	—	2	58	2	100	4	69	75	4,107	83	4,334
Snickeri- o. möbelverkstäder	—	—	1	51	14	722	1	70	17	1,364	33	2,207
Korgmakerier o. korgfabriker	1	37	1	32	—	—	—	—	—	—	2	69
Tunnbinderier	—	—	—	—	1	7	—	—	13	273	14	250
Korkfabriker	3	142	—	—	—	—	—	—	2	263	5	405
IX. Trämasse- och pappers- industri.												
Bokbinderier, kartongfa- briker m. fl.	—	—	—	—	12	3,584	1	125	1	29	14	3,738

¹ Lärotiden i de i denna kolumn upptagna aftalen är under 1 år, utom i följande fall skrädderier och sömnadsfabriker 6 aft., omf. 206 a., 1 år; skofabriker 1 aft., omf. 15 a., 2 år; träskoverk-
städer 1 aft., omf. 17 a., 1 år; korgmakerier 1 aft., omf. 37 a., 2 år; korkfabriker 2 aft., omf. 135 a., 2 år;
murare 1 aft., omf. 40 a., 2 år. — ² Lärotiden i de i denna kolumn upptagna aftalen är 5 år, utom i
följande fall: sadelmak- o. tapets-verkstäder 1 aft., omf. 9 a., 6 år, 1 aft., omf. 11 a., 7 år; möbel- o.
snickeriverkstäder 1 aft., omf. 70 a., 6 år; järn- o. stålvarufabriker 1 aft., omf. 340 a., 6 år; bleck-, plåt-
o. kopparslagerier 10 aft., omf. 956 a., 6 år. — ³ Sömmerskor.

Tab. 20. (Forts.) Kollektivaftalen inom vissa näringsgrenar, fördelade efter bestämmelser angående lärotidens längd.

Näringsgrenar.	2 år och där- under.		3 år.		4 år.		5 år och där- över.		Inga be- stämmelser rörande lärotid.		Hela antalet	
	Antal		Antal		Antal		Antal		Antal			
	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.	aftal.	arbe- tare.
X. Grafisk industri.												
Boktryckerier och stil- gjuterier	—	—	—	—	1	6,528	—	—	—	—	1	6,528
Kemigrafiska anstalter . .	—	—	—	—	1	300	—	—	—	—	1	300
Litografiska anstalter . .	—	—	—	—	11	919	2	101	2	9	15	1,029
XII. Metallindustri.												
Järn- och stålvarufabriker	—	—	—	—	1	75	3	359	41	3,145	45	3,579
Smides-, reparations- och hofsageriverkstäder . .	—	—	—	—	3	186	—	—	16	1,349	19	1,535
Bleck-, plåt- och koppar- slagerier	—	—	—	—	7	112	17	1,196	20	750	44	2,058
Galvaniserings- och kap- sylvfabriker m. fl. . . .	—	—	—	—	2	51	—	—	10	895	12	946
XIII. Maskin- och skeppsbygg- nadsindustri.												
Mekaniska verkstäder . .	—	—	—	—	1	53	—	—	29	27,942	30	27,995
Vagnmakerier	—	—	—	—	2	19	—	—	3	167	5	196
XIV. Jord- och stenindustri.												
Stenbrott o. stenhuggerier	*1	161	—	—	—	—	—	—	63	8,069	64	8,230
Tillverkning och uppsätt- ning af kakelugnar . . .	—	—	—	—	1	1,479	—	—	*7	99	8	1,578
XV. Kemisk-teknisk industri.												
Ljus-, tvål- och parfym- fabriker m. fl.	*1	32	—	—	—	—	—	—	16	603	17	635
Kalciumkarbid- o. klorat- fabriker	—	—	*1	26	—	—	—	—	5	288	6	314
XVI. Byggnadsverksamhet.												
Murare	1	40	21	2,400	2	156	—	—	21	3,290	45	5,886
Byggnadssträrbetare . . .	—	—	1	24	4	395	—	—	58	10,615	63	11,004
Stuckatörer	—	—	—	—	2	150	—	—	1	48	3	198
Förgylleri- o. glasmästeri- arbetare	—	—	2	64	8	337	1	51	1	24	12	476
Målare	—	—	—	—	15	1,644	15	5,108	19	1,188	49	7,940
Summa	48	5,854	54	6,621	119	18,524	56	7,602	662	85,882	969	123,963

* Järn- och metallarbetare samt litografer. — * Maskinstenhuggare. — * Grof- och ugnarbetare. — * Stöpskor och packerskor. — * Järn- och metallarbetare.

Tab. 21. Förteckning öfver mera betydande arbetsgifvare-kollektivafstal inom

Arbetsgifvareorga-	
Näringsgren.	N a m n.
I. <i>Jordbruk och trädgårdsskötsel.</i>	
1. Jordbruk	Skånska landtmännens arb.-gifu.-förs. ² Kristianstads läns jordbrukareförs. ³
2. Trädgårdsskötsel	Malmöhus läns trädgårdsodlareförs. . .
II. <i>Skogsbruk.</i>	
1. Skogsafverkning	— —
2. Flotning	— —
III. <i>Grufdrift.</i>	
1. Stenkolsgrufvor m. m.	Sv. arb.-gifu.-förs.
2. Malmgrufvor	— —
IV. <i>Närings- o. nyttningsämnesindustri.</i>	
1. Kvarnar	Sv. arb.-gifu.-förs. Allm. arb.-gifu.-förs. ⁵
2. Bagerier och konditorier	Sv.s bageriidkareförs. Allm. arb.-gifu.-förs. Lokala arb.-gifu.-förs. ⁷
3. Karamell-, choklad- och käxfabriker	Sv. arb.-gifu.-förs.
4. Råsockerbruk och sockerraffinaderier	Sv. arb.-gifu.-förs.

¹ För förkortningar se del II s. VII. Ortsföreningarnes namn hafva ej utsatts har detta, i den mån det framgått af aftalen eller andra tillgängliga källor, meddeberöra denna tabell och inträffat innan februari 1909. — ² Antal af aftalen berörda materialets beskaffenhet icke kunnat fördelas på de olika organisationer, som träffat

³ De svenska landtarbetsgifvarorganisationernas centralstyrelse är Sv. landt-

⁵ Ansluten till Sv. arb.-gifu.-förs. — ⁶ Flertalet anslutna till De förenade förb. — ⁷ Flerarb.-förb. — ⁹ Ansluten till Sv. grof- och fabriksarb.-förb.

och arbetareorganisationer,¹ hvilka träffat eller godkänt olika näringsgrenar.

Organisationer.			Arbetareorganisationer.		
Antal			Namn.	Antal af-tal. ²	
aftal.	arbets-gifvare.	arbetare.			
2	10	484	Skånska landtarb.-förb. ⁴	15	I.
3	2	38	Mellersta Sveriges landtarb.-förb. ⁴	4	1.
			Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	1	
			Sv. såg.-ind.-arb.-förb.	1	
1	26	85	Sv. trädgårdsarb.-förb.	2	2.
			Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	3	
—	—	—	Sv. såg.-ind.-arb.-förb.	2	II.
—	—	—	Sv. såg.-ind.-arb.-förb.	3	1.
					2.
5	3	2,531	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	4	III.
			Sv. träarb.-förb.	2	1.
			Sv. järn- och metallarb.-förb.	3	
			Sv. maskinist- och eldareförb.	3	
			Sv. murareförb.	1	
			Sv. arbetareförb.	1	
—	—	—	Sv. grufarb.-förb.	7	2.
1	1	68	Kem.-tekn., kvarn- o. läderarb.-förb. (De fören. förb.)	13	IV.
6	11	332	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	4	1.
			Sv. maskinist- och eldareförb.	2	
			Sv. arbetareförb.	1	
			Lokala ff. ⁶	4	
12	93	1,013	Sv. bageri- och kond.-arb.-förb.	70	2.
1	4	15	Sv. varuutk.- och handelsarb.-förb.	2	
12	182	1,519	Sv. transportarb.-förb.	3	
2	2	87	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	1	
			Lokala ff. ⁸	1	
			Sv. bageri- och kond.-arb.-förb.	9	3.
			Lokala ff.	1	
22	14	4,668	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	22	4.
			Sv. järn- och metallarb.-förb.	9	
			Sv. transportarb.-förb.	1	
			Sv. maskinist- och eldareförb.	5	
			Lokala ff. ⁹	2	

i denna förteckning. Tillhöra dessa eller andra mindre föreningar hufvudorganisation, lats i noter, där äfven angifvits de förändringar i organisationsförhållandena, som arbetare har här ej kunnat angifvas, då ett arbetsställes arbetareantal på grund af aftal för ifrågavarande arbetsplats.

arbetsgifvareföreningarnas fullmäktige. — ⁴ Har uppgätt i Sv. landtarb.-förb. — talet anslutna till Sv:s bageriidkareförb. — ⁸ Anslutna till Sv. bageri- och kond-

**Tab. 21. (Forts.) Förteckning öfver mera betydande arbets-
känt kollektivafstal inom**

N ä r i n g s g r e n .	Arbetsgifvarorga-
	N a m n .
5. Tobaksfabriker	Sv. arb.-gifu.-för. Sv. cigarrfabrikantför.
6. Brännvinsbrännerier, jästfabriker och destilleringsverk	Allm. arb.-gifu.-för.
7. Bryggerier, mälterier och läskedrycks- fabriker	Sv. arb.-gifu.-för. Sv. bryggareför. Allm. arb.-gifu.-för.
8. Margarinfabriker	Sv. arb.-gifu.-för.
9. Slakterier och charkuterier	Lokala arb.-gifu.-för.
10. Öfrig närings- och njutningsämnes- industri	—
V. Textilindustri.	
1. Väfverier, spinnerier, blekerier, färg- rier, trikåfabriker m. fl.	Sv:s textilindustriförb. ⁴ Allm. arb.-gifu.-för. Lokala arb.-gifu.-för. ⁶
2. Repslagerier	Sv:s repslageriätkareför.
VI. Beklädnadsindustri.	
1. Hattmakerier och hattfabriker	Lokal arb.-gifu.-för.
2. Skrädderier och sömnadsfabriker	Allm. arb.-gifu.-för. Lokala arb.-gifu.-för. ⁷
3. Skofabriker	Allm. arb.-gifu.-för. Sv. sko- och nätlingsfabrikantför. ¹⁰

¹ Däraf ett riksafstal. — ² Riksafstal. — ³ Ansluten till Sv. slakteri- och förb. — ⁴ Ansluten till Sv. textilarb.-förb. — ⁵ Numera finnes en Centralstyrelse för branschen anslutit sig till Sv. grossisternas och ⁶ Sv. detaljisternas herrkonfektions-Sv. skrädderiarb.-förb. — ¹⁰ Ansluten till Sv. arb.-gifu.-för.

gifvare- och arbetareorganisationer, hvilka träffat eller god-
olika näringsgrenar.

Organisationer.			Arbetareorganisationer.		
Antal			Namn.	Antal aftal.	
aftal.	arbets- gifvare.	arbetare.			
1	1	126	Int. tobaksarb.-förb.	20	5.
1	44	3,247			
1	1	15	Kem.-tekn., kvarn- o. läderarb.-förb. (De fören. förb.)	2	6.
			Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	5	
			Sv. maskinist- och eldareförb.	1	
			Sv. järn- och metallarb.-förb.	1	
			Sv. varuutk.- och handelsarb.-förb.	1	
2	13	888	Sv. bryggeriarb.-förb.	48	7.
6	14	1,668	Sv. tunnbinderiarb.-förb.	1	
5	8	257	Sv. maskinist- och eldareförb.	2	
			Sv. varuutk.- och handelsarb.-förb.	3	
			Sv. transportarb.-förb.	1	
			Byggnadsträarb.-förb.	1	
			Sv. arbetareförb.	1	
			Lokal ff.	1	
2	1	112	Kem.-tekn., kvarn- o. läderarb.-förb. (De fören. förb.)	2	8.
			Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	2	
			Sv. varuutk.- och handelsarb.-förb.	1	
3	61	447	Sv. slakt- och chark.-arb.-förb.	12	9.
			Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	1	
			Lokal ff. ³	1	
—	—	—	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	1	10.
			Kem.-tekn., kvarn- o. läderarb.-förb. (De fören. förb.)	2	
			Sv. maskinist- och eldareförb.	1	
					V.
10	12	3,210	Sv. textilarb.-förb.	47	1.
3	3	190	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	5	
7	28	3,722	Sv. järn- och metallarb.-förb.	3	
			Sv. maskinist- och eldareförb.	2	
			Sv. arbetareförb.	1	
			Lokal ff. ⁶	1	
1	5	40	Sv. textilarb.-förb.	9	2.
					VI.
1	10	31	Sv. hattarb.-förb.	5	1.
			Sv. textilarb.-förb.	1	
			Sv. järn- och metallarb.-förb.	1	
2	62	402	Sv. skrädderiarb.-förb.	73	2.
15	315	2,493	Sv. textilarb.-förb.	1	
			Sv. maskinist- och eldareförb.	1	
			Kvinnornas fackförb. ⁸	7	
			Sv. arbetareförb.	5	
			Lokala ff. ⁹	8	
2	2	41	Sv. skoarb.-förb.	43	3.
1	1	181	Sv. arbetareförb.	3	
			Sv. maskinist- och eldareförb.	1	

charkuteriarb.-förb. — ⁴ Ansluten till Sv. arb.-gifv.-för. — ⁵ Kretsar af Sv:s textilind-
Sv:s skräddaremästareföreningar, hvarjämte en del arbetsgifvare inom lagerskrädderi-
förb. af Sv. arb.-gifv.-för. — ⁶ Har uppgått i andra fackförb. — ⁹ Anslutna till

**Tab. 21. (Forts.) Förteckning öfver mera betydande arbets-
känt kollektivafstal inom**

Näringsgren.	Arbetsgivarorga-
	N a m n.
4. Skomakeriverkstäder	Skånes skomakeriidkares distriktsför. ¹ Lokala arb.-gifv.-för. ²
5. Handskfabriker	Sv:s handskfabrikantför.
6. Buntmakerier	—
7. Träskoverkstäder	Lokal arb.-gifv.-för.
8. Barberare och perukmakare	Lokala arb.-gifv.-för. ⁶
9. Bad- och tvättinrättningar	Allm. arb.-gifv.-för.
VII. <i>Läder-, hår- o. gummivaruindustri.</i>	
1. Garfverier och läderfabriker	Sv. arb.gifv.-för. Sv. garfveriidkareför.
2. Gummivarufabriker	—
3. Borst- och penselfabriker	—
4. Sadelmakare- o. tapetserareverkstäder	Allm. arb.-gifv.-för. Lokala arb.-gifv.-för. ⁸
VIII. <i>Trävaruindustri.</i>	
1. Sågverk och hyflerier	—
2. Brädgårdsrörelse	Lokala arb.-gifv.-för.
3. Träkölsverk	—
4. Snickeri- och möbelfabriker	Sv:s träindustriförb. ¹¹ Allm. arb.-gifv.-för. Lokala arb.-gifv.-för.

¹ Numera finnes en Centralstyrelse för Sv:s skomakeriidkareföreningar. —
ansluten till Sv. skoarb.-förb. — ⁴ Riksaftal. — ⁵ Anslutna till De förenade förb. —
biträdesförb. — ⁸ Några anslutna till Centrala arb.-gifv.-förb. — ⁹ Flertalet anslutna
arb.-förb. — ¹¹ Ansluten till Sv. arb.-gifv.-för. — ¹² Flertalet anslutna till Sv. träarb.-förb.

gifvare- och arbetareorganisationer, hvilka träffat eller god-
olika näringsgrenar.

nisationer.			Arbetareorganisationer.	
A n t a l			N a m n.	Antal aftal.
aftal.	arbets- gifvare.	arbetare.		
2	25	43	Sv. skoarb.-förb.	27
8	173	407	Lokala ff. ³	2
⁴ 1	13	316	Sv. handsarb.-förb. ⁵	⁴ 1
—	—	—	Pälsvaruarb.-förb. ⁵	1
—	—	—	Lokal ff. ⁵	1
1	4	21	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	4
—	—	—	Lokal ff.	1
5	261	377	Sv. frisörbiträdesförb.	4
—	—	—	Lokala ff. ⁷	2
2	1	58	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	1
—	—	—	Sv. varuutk.- och handelsarb.-förb.	1
VII.				
1	1	38	Kem.-tekn., kvarn- o. läderarb.-förb. (De fören. förb.)	25
13	3	63	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	3
—	—	—	Sv. transportarb.-förb.	1
—	—	—	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	2
—	—	—	Sv. järn- och metallarb.-förb.	2
—	—	—	Sv. träarb.-förb.	1
—	—	—	Kem.-tekn., kvarn- o. läderarb.-förb. (De fören. förb.)	1
—	—	—	Sv. träarb.-förb.	2
2	39	124	Skand. sadelm.- och tapets.-förb.	22
9	207	581	Lokala ff. ⁹	15
VIII.				
—	—	—	Sv. såg.-ind.-arb.-förb.	28
—	—	—	Sv. träarb.-förb.	1
—	—	—	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	7
—	—	—	Sv. transportarb.-förb:s afd.	1
—	—	—	Sv. arbetareförb.	1
—	—	—	Lokala ff. ¹⁰	2
2	16	198	Sv. såg.-ind.-arb.-förb.	7
—	—	—	Sv. transportarb.-förb.	7
—	—	—	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	3
—	—	—	Sv. såg.-ind.-arb.-förb.	2
—	—	—	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	2
17	15	1,244	Sv. träarb.-förb.	64
5	4	169	Sv. såg.-ind.-arb.-förb.	1
3	7	232	Skand. sadelm.- och tapets.-förb.	1
—	—	—	Sv. järn- och metallarb.-förb.	1
—	—	—	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	4
—	—	—	Sv. måleriarb.-förb.	1
—	—	—	Sv. maskinist- och eldareförb.	1
—	—	—	Sv. förgylleri- och glasm.-arb.-förb.	1
—	—	—	Sv. arbetareförb.	3
—	—	—	Lokala ff. ¹²	4

³ Flertalet underställda Centralstyrelsen för Sv:s skomakeriidkareföreningar. — ⁵ En

⁶ Flertalet anslutna till Sv:s frisörförb. — ⁷ En af dessa ansluten till Sv. frisör-
till Skand. sadelm.- och tapets.-förb. — ¹⁰ Flertalet anslutna till Sv. såg.-ind.-

**Tab. 21. (Forts.) Förteckning öfver mera betydande arbets-
kät kollektivafval inom**

Näringsgren.	Arbetsgivarorga-
	N a m n.
5. Snickeri- och möbelverkstäder . . .	Centrala arb.-gfv.-förb. Allm. arb.-gfv.-för. Lokala arb.-gfv.-för. ¹
6. Korgmakerier och korgfabriker . . .	—
7. Tunnbinderier	Lokala arb.-gfv.-för.
8. Korkfabriker	—
IX. <i>Trämasse- och pappersindustri.</i>	
1. Pappersbruk, papp- o. trämassfabriker	Sv. arb.-gfv.-för. Sv:s pappersbruksförb. ⁴
2. Bokbinderier, kartongfabriker m. fl.	Lokala arb.-gfv.-för. ⁵
X. <i>Grafisk industri.</i>	
1. Boktryckerier och stilgjuterier . . .	Allm. sv. boktryckareför.
2. Kemigrafiska anstalter	Grafiska reproduktionsanstaltarnas för.
3. Litografiska anstalter	—
XI. <i>Malmförädlingsindustri.</i>	
Järn- och stålverk, zink- och bly- hyttor, kopparverk m. m.	Sv. arb.-gfv.-för. Järnbruksförb. ⁹
XII. <i>Metallindustri.</i>	
1. Järn- och stålvarufabriker	Sv. arb.-gfv.-för. Allm. arb.-gfv.-för.
2. Smides-, reparations- och hofslageri- verkstäder	Allm. arb.-gfv.-för. Lokala arb.-gfv.-för. ¹¹

¹ Några anslutna till Centrala arb.-gfv.-förb. — ² Flertalet anslutna till Sv. för. — ³ Flertalet anslutna till Sv:s bokbinderiidskare arb.-gfv.-förb. af Sv. arb.-till Int. lit. förb. — ⁴ Afd. af Sv. arb.-gfv.-för. — ⁵ Anslutna till Sv. järn- och

**gifvare- och arbetareorganisationer, hvilka träffat eller god-
olika näringsgrenar.**

nisationer.			Arbetareorganisationer.		
A n t a l			N a m n.	Antal aftal.	
aftal.	arbets- gifvare.	arbetare.			
1	5	10	Sv. träarb.-förb.	28	5.
3	19	329	Sv. arbetareförb.	1	
9	207	1,189	Lokala ff. ²	4	
—	—	—	Sv. träarb.-förb.	1	6.
—	—	—	Lokal ff.	1	
2	12	40	Sv. tunnbinderiarb.-förb.	8	7.
—	—	—	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	2	
—	—	—	Lokala ff. ³	2	8.
—	—	—	Sv. korkarb.-förb.	5	
					IX.
3	3	845	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	29	1.
4	3	779	Sv. såg.-ind.-arb.-förb.	4	
—	—	—	Sv. träarb.-förb.	1	2.
—	—	—	Sv. järn- och metallarb.-förb.	3	
—	—	—	Sv. arbetareförb.	3	
6	159	3,028	Sv. bokbinderiarb.-förb.	12	2.
—	—	—	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	1	
—	—	—	Lokal ff. ⁶	1	X.
7	374	6,528	Sv. typograf-förb.	7	
7	19	300	Sv. typograf-förb.	7	2.
—	—	—	Int. lit. förb.	10	
—	—	—	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	2	3.
—	—	—	Lokal ff. ⁸	1	
					XI.
5	1	340	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	11	XII.
2	1	274	Sv. järn- och metallarb.-förb.	8	
—	—	—	Sv. träarb.-förb.	1	
—	—	—	Sv. maskinist- och eldareförb.	1	1.
—	—	—	Sv. murareförb.	1	
—	—	—	—	—	
1	1	346	Sv. järn- och metallarb.-förb.	24	2.
1	1	9	Sv. gjutareförb.	7	
—	—	—	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	3	
—	—	—	Sv. träarb.-förb.	1	2.
—	—	—	Sv. bleck- och plåtslageri- arb.-förb.	1	
—	—	—	Sv. transportarb.-förb.	1	
—	—	—	Lokala ff. och klubbar ¹⁰	5	2.
—	—	—	Sv. arbetareförb.	1	
—	—	—	—	—	2.
2	5	39	Sv. järn- och metallarb.-förb.	18	
3	117	1,269	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	1	

träarb.-förb. — ² Anslutna till Sv. tunnbinderiarb.-förb. — ⁴ Ansluten till Sv. arb.-gifv-
gifv.-för. — ⁶ Ansluten till Sv. bokbinderiarb.-förb. — ⁷ Riksaftal. — ⁸ Ansluten
metallarb.-förb. eller Sv. gjutareförb. — ¹¹ En ansluten till Centrala arb.-gifv.-förb.

**Tab. 21. (Forts.) Förteckning öfver mera betydande arbets-
kännt kollektivafstalt inom**

Näringsgren.	Arbetsgivarorga-
	N a m n.
3. Bleck-, plåt- och kopparslagerier	Allm. arb.-gfv.-för. Sv:s bleck- o. plåtslageri arb.-gfv.-förb. ¹ Lokala arb.-gfv.-för. ²
4. Guld- och silfvervarufabriker	—
5. Galvaniserings- o. kapsylfabriker m. fl.	Sv. arb.-gfv.-för.
XIII. Maskin- o. skeppsbyggnadsindustri.	
1. { Mekaniska verkstäder	} Sv:s verkstadsför.
2. { Skeppsvarf och båtbyggerier	
3. { Elektriska verkstäder	
5. { Vagnfabriker	
4. Uppsättning och skötsel af elektriska maskiner	Sv. elektr. arb.-gfv.-för.
6. Vagnmakerier	Allm. arb.-gfv.-för. Lokal arb.-gfv.-för.
7. Instrumentfabriker	Allm. arb.-gfv.-för.
8. Urmakerier	Lokal arb.-gfv.-för.
XIV. Jord- och stenindustri.	
1. Stenbrott och stenhuggerier	Centrala arb.-gfv.-förb. Sv. arb.-gfv.-för. Allm. arb.-gfv.-för. Sv. stenindustri förb:s ostkustför. ⁷
2. Torfindustri	Sv. torfindustriens arb.-gfv.-för.
3. Grustag	Allm. arb.-gfv.-för.
4. Kalk- o. kritbruk samt cementfabriker	Allm. arb.-gfv.-för.
5. Glasbruk	Sv. arb.-gfv.-för.
6. Tegelbruk	Sv. arb.-gfv.-för. Allm. arb.-gfv.-för. Centrala arb.-gfv.-förb.

¹ Ansluten till Centrala arb.-gfv.-förb. — ² Flera anslutna till Centrala arb.-gfv.-riksaftal. — ⁶ Anslutna till Sv. träarb.-förb. — ⁷ Ansluten till Centrala arb.-gfv.-förb. fabriksarb.-förb.

**gifvare- och arbetareorganisationer, hvilka träffat eller god-
olika näringsgrenar.**

nisationer.			Arbetareorganisationer.	
A n t a l			N a m n.	Antal aftal.
aftal.	arbets- gifvare.	arbetare.		
1	18	78	Sv. block- och plåtslageriarb.-förb.	39
2	54	634	Sv. järn- och metallarb.-förb.	2
7	81	346	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	1
			Lokala ff. ³	2
			Sv. järn- och metallarb.-förb.	1
2	1	77	Sv. järn- och metallarb.-förb.	1
			Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	5
			Kem.-tekn., kvarn- o. läderarb.-förb. (De fören. förb.)	2
			Sv. måleriarb.-förb.	1
			Int. lit. förb.	1
				XIII.
			Sv. järn- och metallarb.-förb.	5 25
4	130	26.441	Sv. gjutareförb.	5 4
			Sv. träarb.-förb.	5 7
			Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	4 1
			Sv. arbetareförb.	4 1
4	34	1.095	Sv. elektr. arb.-förb.	4 1
1	6	17	Sv. träarb.-förb.	3
1	17	154	Lokala ff. ⁶	2
2	5	71	Sv. träarb.-förb.	9
			Sv. järn- och metallarb.-förb.	1
			Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	1
			Sv. arbetareförb.	2
1	40	86	Lokala ff.	1
				8.
				XIV.
1	3	3	Sv. stenhuggareförb.	37
5	18	3.653	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	10
5	18	207	Sv. transportarb.-förb.	3
2	7	171	Sv. arbetareförb.	6
			Lokala ff. ³	12
2	2	97	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	6
1	1	24	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	1
			Sv. järnvägsbyggnadsarb.-ff. (afd. 92 af Sv. grof- o. fabriksarb.-förb.)	1
4	8	290	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	7
			Sv. järn- och metallarb.-förb.	2
			Sv. maskinist- och eldareförb.	2
			Sv. tunnbinderiarb.-förb.	2
			Sv. träarb.-förb.	1
			Sv. järnvägsmanaförb.	1
			Sv. arbetareförb.	1
1	1	411	Sv. glasarb.-förb. ⁹	2
			Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	12
			Sv. arbetareförb.	3
1	1	72	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	40
11	12	578	Sv. arbetareförb.	1
1	1	25		

förb. — ³ En ansluten till Sv. järn- och metallarb.-förb. — ⁴ Riksaftal — ⁵ Däraf ett
— ⁶ Flertalet anslutna till Sv. stenhuggareförb. — ⁹ Har uppgått i Sv. grof- och

**Tab. 21. (Forts.) Förteckning öfver mera betydande arbets-
kännt kollektivafstal inom**

Näringsgren.	Arbetsgiffvareorga-
	N a m n.
7. Tillverkning o. uppsättning af kakel- ugnar	Sv:s kakelfabrikantför. ¹ Sv. kakelindustriidkareför. ⁴
8. Öfrig jord- och stenindustri	Allm. arb.-giffv.-för.
XV. Kemisk-teknisk industri.	
1. Färg- och fernissfabriker	Allm. arb.-giffv.-för.
2. Ljus-, tvål- och parfymfabriker m. fl.	Allm. arb.-giffv.-för.
3. Sprängämnesfabriker	Sv. arb.-giffv.-för.
4. Kalciumkarbid- och kloratfabriker	Sv. arb.-giffv.-för.
5. Gödningsämnes- o. svafvelsyrefabriker	Sv. arb.-giffv.-för. Lokal arb.-giffv.-för.
6. Tändsticksfabriker	Sv. arb.-giffv.-för.
7. Öfrig kemisk-teknisk industri	Sv. arb.-giffv.-för.
XVI. Byggnadsverksamhet.	
1. Murare	Södra Sv:s byggmästareförb. ⁵ Lokala arb.-giffv.-förb. ⁶
2. Byggnadsträarbetare	Centrala arb.-giffv.-förb. Södra Sv:s byggmästareförb. Lokala arb.-giffv.-förb. ⁶
3. Stuckatörer	Lokala arb.-giffv.-för. ⁷
4. Förgylleri- och glasmästeriarbetare	Lokala arb.-giffv.-för. ⁸
5. Målare	Sv:s målarmästareförb. ¹⁰ Lokala arb.-giffv.-förb. ¹¹
6. Skorstensfejare	Allm. arb.-giffv.-för. Lokala arb.-giffv.-för.
7. Rörarbetare	Allm. arb.-giffv.-för. Lokala arb.-giffv.-för. ¹³
8. Elektriska montörer	Lokala arb.-giffv.-för.
9. Byggnadsgroffarbetare	Centrala arb.-giffv.-förb. Södra Sv:s byggmästareförb. Lokala arb.-giffv.-förb. ¹⁵

¹ Ansluten till Sv. arb.-giffv.-för. — ² Riksaftal. — ³ Däraf ett riksaftal. — ⁴ Anslu-
talet anslutna till Centrala arb.-giffv.-förb. — ⁵ En ansluten till Centrala arb.-giffv.-
och glasmästeriarb.-förb. — ⁶ Här uppgått i Centrala arb.-giffv.-förb. — ⁷ Flertalet
— ⁸ Två anslutna till Centrala arb.-giffv.-förb. — ¹⁰ Ansluten till Sv. elektr. arb.-
Sv. grof- och fabriksarb.-jörb.

**gifvare- och arbetareorganisationer, hvilka träffat eller god-
olika näringsgrenar.**

nisationer.			Arbetareorganisationer.	
A n t a l			N a m n.	Antal aftal.
aftal.	arbets- gifvare.	arbetare.		
1	143	1,479	Sv. kakelugnsmakareförb.	3
3	13	26	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	4
			Sv. arbetareförb.	1
2	2	57	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	4
XV.				
1	2	15	Kem.-tekn., kvarn- o. läderarb.-förb. (De fören. förb.)	2
8	9	147	Kem.-tekn., kvarn- o. läderarb.-förb. (De fören. förb.)	8
			Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	2
			Sv. tunnbinderiarb.-förb.	1
			Sv. järn- och metallarb.-förb.	1
			Sv. maskinist- och eldareförb.	1
1	1	81	Kem.-tekn., kvarn- o. läderarb.-förb. (De fören. förb.)	1
			Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	2
4	1	244	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	2
			Sv. elektr. arbetareförb.	2
			Sv. järn- och metallarb.-förb.	1
			Sv. träarb.-förb.	1
4	2	256	Kem.-tekn., kvarn- o. läderarb.-förb. (De fören. förb.)	1
1	1	20	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	7
			Sv. järn- och metallarb.-förb.	3
			Sv. träarb.-förb.	1
			Sv. transportarb.-förb.	2
			Sv. maskinist- och eldareförb.	2
			Sv. arbetareförb.	1
10	7	4,888	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	8
			Sv. arbetareförb.	3
1	1	58	Kem.-tekn., kvarn- o. läderarb.-förb. (De fören. förb.)	1
			Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	1
XVI.				
7	93	937	Sv. murareförb.	43
15	478	3,916	Sv. arbetareförb.	2
1	8	70	Sv. träarb.-förb.	55
6	83	771	Byggnadsträarb.-förb.	2
24	633	8,382	Sv. arbetareförb.	5
2	17	150	Sv. stucketörb.	3
4	60	309	Sv. förgylleri- och glasmästeriarb.-förb.	11
			Lokal ff. ⁹	1
1	8	88	Sv. måleriarb.-förb.	46
29	761	7,186	Sv. arbetareförb.	2
1	3	19	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	2
1	7	74	Lokal ff. ¹²	1
2	5	139	Sv. järn- och metallarb.-förb.	9
5	37	1,269	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	1
1	9	50	Lokal ff. ¹⁴	1
6	17	579	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	63
5	91	867	Sv. arbetareförb.	2
25	745	9,597	Lokala ff. ¹⁶	3

ten till Centrala arb.-gifv.-förb. — ⁵ Har uppgått i Centrala arb.-gifv.-förb. — ⁶ Fler-
förb. — ⁷ Två anslutna till Centrala arb.-gifv.-förb. — ⁹ Ansluten till Sv. förgylleri-
anslutna till Centrala arb.-gifv.-förb. — ¹² Ansluten till Sv. grof- och fabriksarb.-förb.
förb. — ¹⁶ Flertalet anslutna till Centrala arb.-gifv.-förb. — ¹⁶ Anslutna till

**Tab. 21. (Forts.) Förteckning öfver mera betydande arbets-
kännt kollektivafstal inom**

Arbetsgifvareorga-	
Näringsgren.	N a m n.
10. Gipsrörare	Lokal arb.-gifv.-för. ¹
11. Väg- och vattenbyggnadsarbetare	Sv. väg- och vattenbyggnadsarb.-gifv.-förb. ²
XVII. Allmänna arbeten.	
Byggnadsarbeten:	
1. kommunala	—
2. i entreprenad	Allm. arb.-gifv.-för.
Gas-, elektricitets- och vattenledn.-verk: kommunala	—
4. enskilda	—
Renhållningsverk:	
5. kommunala	—
6. enskilda	—
Kraftstationer:	
7. statens	—
8. enskilda	—
XVIII. Handel och varulager.	
Handelsarbetare och varuutkörare	Sv. arb.-gifv.-för. Allm. arb.-gifv.-för. Lokala arb.-gifv.-för. ³
XIX. Landtransport.	
1. Åkerirörelse	Lokala arb.-gifv.-för. ⁵
2. Stufverirörelse	Norrlands stufvareförb. ⁶ Sv:s redareför.
Spårvägar:	Allm. arb.-gifv.-för.
3. kommunala	—
4. enskilda	—
5. Järnvägar (enskilda)	Sv. järnvägarne arb.-gifv.-för.
6. Telefon (enskild)	—
XX. Sjötransport.	
Sjömän, maskinister och eldare, präm- och skutskeppare	Sv:s redareför.
XXI. Diverse.	
Teknisk teaterpersonal	—

¹ Ansluten till Centrala arb.-gifv.-förb. — ² Ansluten till Sv. arb.-gifv.-för. —

³ Två anslutna till Centrala arb.-gifv.-förb. — ⁴ Ansluten till Sv. arb.-gifv.-för. — ⁵ Riks-

giffvare- och arbetareorganisationer, hvilka träffat eller god-
olika näringsgrenar.

nisationer.			Arbetareorganisationer.	
A n t a l			N a m n.	Antal aftal.
aftal.	arbets- giffvare.	arbetare.		
1	13	130	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	1 10.
6	6	1,300	Sv. järnvägsbyggnadsarb.-ff. (afd. 92 af Sv. grof- o. fabriksarb.-förb.)	23 11.
			Andra afd. af Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	2
			Sv. träarb.-förb.	2
			Sv. arbetareförb.	1 XVII.
—	—	—	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	15 1.
			Sv. arbetareförb.	1
1	3	29	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	2 2.
—	—	—	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	8 3.
			Sv. järn- och metallarb.-förb.	1
			Sv. maskinist- och eldareförb.	2
			Sv. arbetareförb.	1
—	—	—	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	1 4.
			Sv. maskinist- och eldareförb.	1
—	—	—	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	3 5.
			Sv. träarb.-förb.	1
			Sv. transportarb.-förb.	1
—	—	—	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	2 6.
—	—	—	Sv. elektr. arb.-förb.	2 7.
—	—	—	Sv. elektr. arb.-förb.	1 8.
2				XVIII.
12	5	46	Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	33
10	168	702	Sv. varuutk- och handelsarb.-förb.	18
	205	1,040	Sv. transportarb.-förb.	14
			Sv. bryggeriarb.-förb.	1
			Lokala ff. ⁴	5 XIX.
11	381	2,187	Sv. transportarb.-förb.	14 1.
			Sv. grof- och fabriksarb.-förb.	5
3	28	620	Sv. transportarb.-förb.	54 2.
1	41	900	Sv. arbetareförb.	1
1	6	16		
—	—	—	Sv. spårvägsförb.	3 3.
—	—	—	Sv. spårvägsförb.	6 4.
28	26	7,486	Sv. järnvägsmanufaktur.	64 5.
			Sv:s lokomotivförare- och eldareförb.	2
			Sv. järn- och metallarb.-förb.	1
			Lokal tjänstemannaförb.	1
—	—	—	Lokal ff.	1 6.
				XX.
7	127	1,600	Sv. maskinistförb.	* 2
			Sv. sjömans- och eldareförb.	2
			Sv. transportarb.-förb.	8
			Lokal ff.	1 XXI
—	—	—	Lokal ff.	1

³ En ansluten till Sv. arb.-giffv.-förb. — ⁴ Anslutna till Sv. transportarb.-förb. —
aftal. — ⁸ Däraf ett riksafstal.

Kungl. Kommerskollegium.

Offentliggjorda häften af

1. Meddelanden

från K. Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik:

Årg. 1903. 2 häften à 25 öre.

› 1904—07. Årligen 4 häft. à 25 öre.

Årg. 1908—09. Årligen 12 häften à 15 öre.

› 1910. 1 häfte à , ,

2. Serien Arbetsstatistik:

A:1. Undersökning af bagerierna i Sverige (utg. 1899). *Pris 1 kr.*

A:2. Undersökning af tobaksindustrin i Sverige (utg. 1899). *Pris 1 kr.*

A:3. Undersökning af den mekaniska verkstadsindustrin i Sverige:

1. Större, egentliga mekaniska verkstäder (utg. 1901). *Pris 1 kr.*

A:4. Undersökning af den mekaniska verkstadsindustrin i Sverige:

2. Mindre, egentliga mekaniska verkstäder samt vissa specialverkstäder m. m. (utg. 1904). *Pris 1 kr. 50 öre.*

A:5. Kollektivafval angående arbets- och löneförhållanden i Sverige:

1. Redogörelse för kollektivafvalens utbredning och hufvudsakliga innehåll. (utg. 1910). *Pris 1 kr. 50 öre.*

2. Förteckning å gällande kollektivafval. Kollektivafval inom olika näringsgrenar (utg. 1908). *Pris 1 kr. 50 öre.*

A:6. Promemoria angående arbetslösheten i Sverige hösten 1908 samt kommunala åtgärder i anledning

af arbetslöshet (utg. 1908). *Pris 1 kr.*

A:7. Undersökning af tryckerier och därmed förenad handtering i Sverige (utg. 1909). *Pris 1 kr. 50 öre.*

A:8. Utländska jordbruksarbetare i Sverige år 1907 (utg. 1909). *Pris 1 kr.*

B:1—8. Registrerade sjukkassors verksamhet:

Årg. 1901—08. (Årg. 1892—1900 utg. af K. Civildepartementet). *Pris 1 kr. per del.*

C:1. Olycksfall i arbete år 1906 (utg. 1908). *Pris 1 kr. 50 öre.*

D:1. Lifsmedel- och bostadspriser i Sverige under åren 1904—1907 (utg. 1909). *Pris 1 kr.*

E:1. Arbetsinställelser under åren 1903—1907 jämte öfversikt af arbetsinställelser under åren 1859—1902 samt den s. k. politiska storstrejken år 1902 (utg. 1909). *Pris 1 kr. 50 öre.*

E:2. Arbetsinställelser i Sverige under år 1908 (utg. 1909). *Pris 1 kr.*

3. K. Kommerskollegii utlåtanden:

1. I anledning af ifrågasatt revision af gällande lagstiftning angående ersättning för skada till följd af olycksfall i arbete (år 1909). *Pris 50 öre.*

4. Yrkesinspektionens verksamhet:

Årg. 1895—1908. (Årg. 1890—1894 utg. af K. Civildepartementet). *Pris 2 kr. per årgång.*

5. Serien Bidrag till Sveriges officiella statistik:

(Endast den senaste årgången angifves här.)

C) Bergshandtering år 1908. *Pris 50 öre.*

D) Fabriker och Handtverk år 1907. *Pris 1 kr. 75 öre.*

E) Sjöfart år 1907. *Pris 2 kr. 50 öre.*

F) Handel år 1907. *Pris 5 kr.*